LL
H8113Ny. 4

Cl. Sem.
I
29
694

HORACE

Q. Horatius Flaccus; recensuit

atque interpretatus est Io. Gaspar Orellius,

curavit Io. Georgius

Baiterus

VOL. I^2: Odae Lib. III-IV; Carmen
saeculare; Epodae

Orelli & Baiter's
Editio major

DEPARTMENTAL LIBRARY.

577
29/3/90

Favete linguis: carmina non prius
Audita Musarum sacerdos
Virginibus puerisque canto.

Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipsos imperium est Iovis

tiae, quam in vita sequi debemus, nequaquam capax despicio longeque a me recedere iubeo.» *Profani* proprie sunt ἀμύητοι, sacris non initiati. Orpheus apud Iustinum Cohort. ad Graecos 15: *φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστί, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι Πάντες ὁμῶς.* (scil. *τοῖς ὠσί.*) Callim. H. in Apoll. 2, 2: *ἑκάς, ἑκάς, ὅστις ἀλιτρός.* in Cer. 3. Blomf. *θύρας ἐπίθεσθε βέβαλοι.* (Volgo *χαμαὶ θασεῖσθε βέβαλοι.*) Virg. Aen. 6, 258: *Procul, o procul este profani.*

2. 3. *Favete linguis*] «Vos autem digni, qui ad haec sacra accedatis, *εὐφημεῖτε* vel bona verba dicendo vel potius prorsus tacendo.» Aristoph. Thesmoph. 39: *Εὔφημος πᾶς ἔστω λεώς, Στόμα συγκλείσας.* Ran. 354: *Εὐφημεῖν χρὴ καξίστασθαι τοῖς ἡμετέροισι χορεύταις Ὅστις ἄπειρος τοιῶνδε λόγων κτλ.* Eurip. Fr. Phaëth. II. 60: *ἔχειν χρὴ Στόμ' ἐν ἡσυχίᾳ.* Ibid. 74: *ἀλλὰ σῖγ' ἔστω λεώς.* Tibull. 2, 2, 1: *Dicamus bona verba: — Quisquis ades, lingua, vir mulierque, fave.* Solitam formulam amplificavit Ovid. Fast. 1, 71: *Linguisque animisque favete!* variavit Virg. Aen. 5, 71: *Ore favete!* sicque Ovid. Am. 3, 13, 29: *Ore favent populi.* Propert. 4, 6, 1: *Sacra facit vates: sint ora faventia sacris.* Cic. de Div. 1, 45, 102. Seneca de Vita beata 26: *Imperatur silentium, ut rite peragi possit sacrum, nulla voce mala obstrepente.* — *non prius Audita*] Praeceptorum a communi hominum volgarium sensu abhorrentium gravitatem significat. Maximopere enim eas ipsas virtutes, quae tunc a plerisque negligi solebant, commendat. — *Musarum sacerdos*] Callim. Fr. 83. Bentl.: *Μοῦσαι καλαὶ κἈπολλον, οἷς ἐγὼ σπένδω.* Ovid. Ibidis v. 98: *peragam rata vota sacerdos: Quisquis ades sacris, oro favete, meis.* Idem Am. 3, 8, 23: *Ille ego Musarum purus Phoebique sacerdos.*

4. 5. *Virginibus*] Recentiores interpretes explicaverunt de puerorum virginumque choro, qui sacerdotem cingat laudesque deorum canat. At cum in toto hoc carmine *γνωμικῷ καὶ ἠθικῷ* nihil plane insit, quod a choris cani possit, cum Dillenburgero redeo ad Scholiastarum expositionem: «Dicit se carmen proditurum, quo teneras aetates instituat ad honesta studia, quibus ad beatam vitam pervenire possint.» Utique enim de eo, ut talibus carminibus aequales suos provectioris aetatis commovere pravosque eorum mores corrigere posset, omnis spes deponenda erat. — *greges*] quia reges *ποιμένες λαῶν.* Philemon. Mein. pag. 366: *δοῦλοι βασιλέων εἰσίν, ὁ βασιλεὺς θεῶν, Ὁ θεὸς ἀνάγκης.* Caesar apud Suet. Caes. 6: *Est-in genere* (meo) *et sanctitas regum, qui plurimum inter homines pollent, et caerimonia deorum, quorum ipsi in potestate sunt reges.*

6. 7. *in ipsos imperium*] Nescio cur nonnemo dubitarit de huius constructionis Latinitate. Plaut. Men.

Clari Giganteo triumpho,
Cuncta supercilio moventis.
Est, ut viro vir latius ordinet
Arbusta sulcis, hic generosior
Descendat in Campum petitor,
Moribus hic meliorque fama
Contendat, illi turba clientium

9. *Esto* malebat Bentleius.

5, 7, 41: *Si quod imperi est in te mihi.* Pers. 3, 1, 15: *Meum, opinor, imperium in te, non in me tibi est.* Cfr. Lübker. — *Giganteo triumpho*] quo ipse legitimum orbis terrarum totiusque mundi imperium adeptus erat. — Curru in Gigantum strage invectum Iovem exhibet Winckelmann *Mon. ined.* p. 9. N. X. *Museo Borbon.* I. T. 53. Gigantomachia, in qua Hercules Iovis est auriga. *Mus. Gregor.* T. VII. imprimis Gerhard. *Vaseng.* II. T. LXXXIV. *Archaeol. Ztg.* II. p. 264. et 380. Iuppiter imberbis Titanas fulminat in gemma apud Schlichtegroll *Pierres gr.* T. 20. Hinc Lucianus Tim. 4. deridet eius epitheta a poëtis usurpata *Γιγαντολέτωρ καὶ Τιτανοκράτωρ.*

8. *supercilio*] Iliad. α, 528: *Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων· Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.* Catull. 64, 204: *Annuit invicto caelestum numine rector, Quo tunc et tellus atque horrida contremuerunt Aequora concussitque micantia sidera mundus.* Virg. Aen. 9, 106: *totum nutu tremefecit Olympum.* — Fuerunt (in quibus Boettiger), qui statuerent nullum prorsus esse nexum inter vv. 5—8. et ea, quae sequuntur. Verum sane sic procedunt iunguntur que sententiae: «Vel ipsi reges, qui primi inter mortales ducuntur et popularibus suis timorem incutiunt, summo Iovis imperio subiecti sunt: pariter quoque locupletes, generosi, potentissimi quique inter ceteros homines Necessitati parent, cuius iussa severa eadem sane sunt atque Iovis supremi imperium.»

9. *Est, ut*] *«ἔστιν, ὅπως κτλ.*, usu venit, ut alius alio» cet. Cfr. Epp. 1, 12, 2. «Qualecunque est inter mortales discrimen, ut alius excellat latifundiorum possessione, generis nobilitate alius, alius probitate morum, alius rursus clientum multitudine, omnes tamen aeque parent supremae Necessitati.» — *latius*] «Fieri potest, ut aliquis per ampliorem, quam alii habent, fundum serat vites et oleas.» Colum. 3, 13: *aut scrobibus aut sulcis vineae plerumque conseruntur.* — *ordinet*] «in quincuncem serat.» Varro R. R. 1, 7, 2.

10. 11. *Arbusta*] maxime vineas. Virg. Ecl. 3, 10: *cum me arbustum videre Miconis Atque mala vites incidere falce novellas.* Georg. 2, 416: *Iam vinctae vites, iam falcem arbusta reponunt.* — *Campum*] etiam in pedestri oratione persaepe pro Campo Martio. Ceterum loquitur

Sit maior: aequa lege Necessitas
Sortitur insignes et imos;
Omne capax movet urna nomen.

Destrictus ensis cui super impia
Cervice pendet, non Siculae dapes
Dulcem elaborabunt saporem,
Non avium citharaeque cantus

17. *Districtus* cd,Ct.

quasi vetere re publica etiamtunc manente. Cfr. Tacit. Ann. 1, 15. ad Od. 1, 1, 7.

12. 13. *meliorque fama*] «etsi homo novus, per se tamen spectatus praestet nobilibus ac potentibus.» — *Contendat*] «de honoribus cum competitoribus, nihilominus pari condicione Fatum ei mortem destinat.»

14. *Necessitas*] Necessitas tamquam dea etiam Od. 1, 35, 17.; longe tamen rarius a Latinis memoratur quam a Graecis *Εἱμαρμένη* vel *Ἀνάγκη*. Pausan. 2, 4, 6: *ἐν τῷ Ἀκροκορίνθῳ Ἀνάγκης καὶ Βίας ἐστὶν ἱερόν· ἐσιέναι δὲ ἐς αὐτὸ οὐ νομίζουσιν.*

16. *movet urna*] Od. 2, 3, 26. H. l. *Εἱμαρμένη* ipsa mortis sortes ducit. Sic Ammianus Marc. 14, 11: *Adrastea regina causarum et arbitra rerum ac disceptatrix urnam sortium temperat.* Seneca Herc. fur. 492: *Recipit populos urna citatos.*

17. *Destrictus*] De scriptura consule Lübkerum. Addo inscriptionem aetatis Augusteae in Iahnii Specimine p. 27., ubi est Priapus PENE DESTRICTO. — «Quid, quod qui externa tantum bona possident, ne beati quidem sunt, infelicissimi vero, si scelerum conscientia anguntur.» Significat notam illam de Damocle et Dionysio maiore narratiunculam. Cic. Tusc. 5, 21. Persius 3, 40: *Et magis auratis pendens laquearibus ensis Purpureas subter cervices terruit* cet.? Atque quasi in proverbium abiit. Plut. S. N. V. 9: *ὡς – – ὑπὲρ κεφαλῆς τοῦ σχοινίον κρεμαμένου.* Iob. 15, 21: *Sonitus terroris semper in auribus impii; et, cum pax sit, ille semper insidias suspicatur, circumspectans undique gladium.*

18. *Siculae dapes*] «*conquisitissimae epulae*», ut de Dionysii mensa Cic. Tusc. 5, 21. Plato de Rep. 3. p. 404. D.: *Συρακοσίαν δέ, ὦ φίλε, τράπεζαν καὶ Σικελικὴν ποικιλίαν ὄψου, ὡς ἔοικας, οὐκ αἰνεῖς.* Epist. 7. p. 326. B.: *Ἐλθόντα δέ με (εἰς Σικελίαν) ὁ ταύτῃ λεγόμενος αὖ βίος εὐδαίμων, Ἰταλιωτικῶν τε καὶ Συρακουσίων τραπεζῶν πλήρης, οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἤρεσε.* Plautus in Rudentis Prol. 53: *Inflt lenoni suadere, ut secum simul Eat in Siciliam; ibi esse homines voluptarios Dicit.*

19. 20. *elaborabunt*] «operose parabunt»; sed ipsum hoc verbum demonstrat id fieri vix posse. — *saporem*] «Etiam exquisitissimae epulae ei videbuntur insuaves.» — *avium* cet.] Rutilius 1, 111: *Quid loquor inclusas inter laquearia silvas, Vernula quis vario carmine ludat avis?* Sen. de Prov. 3: (Mae-

Somnum reducent. Somnus agrestium
Lenis virorum non humiles domos
Fastidit umbrosamque ripam,
Non Zephyris agitata Tempe.

Desiderantem quod satis est neque
Tumultuosum sollicitat mare,
Nec saevus Arcturi cadentis

22. *humilis* S. — 23. *umbrosamve* et v. 30. *Fundusve* (Lips. 4.) Iani. (Ut nos, nostri Codd.)

cenati) *somnus per symphoniarum cantum ex longinquo lene resonantium quaeritur.*

21. 22. *reducent*] «somnum curis ac sollicitudinibus saepe interruptum denuo conciliabunt.» — *Lenis*] quem Menander Mein. Com. Ed. min. p. 920. vocat *ἡδὺν-καὶ πρᾶόν τινα ὕπνον.* — Hic quoque duplicem statuemus constructionem: *Somnus lenis agrestium virorum non fastidit virorum agrestium* (eorum) *humiles domos* (casas, tuguria). Ecclesiastes 5, 11: *Dulcis est somnus operantis - -; saturitas autem divitis non sinit eum dormire.* Anacreon Fr. 88. B. *κοὐ μοχλὸν ἐν θύρῃσι διξῇσιν βαλὼν Ἥσυχος καθεύδει.* Teles apud Stob. T. 93. Vol. 3. p. 206: *Πάντα μὲν ἐφ' ὕπνῳ παρασκευαζόμενος δυσκολωτέρους ἔχει διὰ τοῦτο τοὺς ὕπνους· ἑτοιμότεροι δ' εἰσὶν οἱ κατὰ φύσιν.* — De discrimine partice. *que* et *ve* recte disputat Dillenburger p. 402.

24. *Tempe*] Vid. Od. 1, 7, 4. Hic pro qualibet convalle amoena.

25. 26. *quod satis est*] Epp. 1, 2, 46: *Quod satis est cui contingit, nil amplius optet.* Alexis in Grotii Exc. p. 593: *Τὰ περισσὰ μισῶ· τοῖς ὑπερβάλλουσι γὰρ Δαπάνη πρόσεστιν, ἡδονὴ δ' οὐδ' ἡτισοῦν.* Publius Syrus 677. Or.: *Quod volt habet, qui velle, quod satis est, potest.* — *sollicitat*] Ep. 2, 6: (rusticus beatus) *Neque horret iratum mare.*

27. *Arcturi cadentis*] Arctophylax occidit IV. Kal. Nov. Leonid. Tar. Ep. 92: *Ἑρμιονῆα - - πολὺ κῦμα Ὤλεσεν, Ἀρκτούρου λαίλαπι χρησάμενον.* Plautus Rud. 70: *Arcturus signum sum omnium acerrimum: Vehemens sum exoriens; cum occido, vehementior.*

28. *Haedi*] Oriuntur Haedi pridie Non. Octobr. Theocr. ζ', 53: *Χὥταν ἐφ' ἑσπερίοις ἐρίφοις νότος ὑγρὰ διώκῃ Κύματα, κἀΩρίων ὅτ' ἐπ' Ὠκεανῷ πόδας ἴσχει*, ubi Schol.: *Ὅταν ἀνατέλλωσιν οἱ ἔριφοι, ἀγριαίνεται ἡ θάλασσα.* Virg. Aen. 9, 668: *Quantus ab occasu veniens pluvialibus Haedis Verberat imber humum*; et *nimbosos* vocat Ovid. Trist. 1, 11, 13.

29. *verberatae*] Epp. 1, 8, 4: *quia grando Contuderit vites.*

30–32. *mendax*] Frequens figura, etiam apud Orientales. Osee 9, 2: *Area et torcular non pascet eos et vinum mentietur eis.* Habacuc 3, 17: *Ficus non florebit et non erit germen in vineis: mentietur opus olivae et arva non afferent cibum.* Hor. Epp. 1, 7, 87: *Spem mentita seges.* Tibull. 2, 3, 61. Diss.: *At tibi dura Ceres - - Persolvat nulla semina terra*

Impetus aut orientis Haedi,
Non verberatae grandine vineae
Fundusque mendax, arbore nunc aquas
Culpante, nunc torrentia agros
Sidera, nunc hiemes iniquas.

Contracta pisces aequora sentiunt
Iactis in altum molibus; huc frequens
Caementa demittit redemptor

35. *dimittit* bd,L.

fide. Ovid. Fast. 4, 645: *Saepe Ceres primis dominum fallebat in herbis*; contra Od. 3, 16, 30: *segetis certa fides meae.* Ad v. *culpante* cfr. Philem. Mein. p. 393. — Hic omnibus vitam tribuit: «Arbor (collective; oleam tamen praecipue intelligas licet, v. Epp. 1, 8, 5.) sterilis coram domino minaci culpam sterilitatis tribuit modo imbribus, modo nimio solis aestui agros per dies caniculares exurenti, modo frigori.» — *Sidera*] *Siderationem*, ἀστροβολισμόν, vocabant, ubi plantae nimia siccitate post ortum Caniculae aut Cancri exarescebant. Plin. H. N. 17, 24. Theophrast. C. P. 5, 10: Ἀστροβλῆτα μὲν οὖν μάλιστα γίνεται τὰ φυτά - -, ὅταν ἡ γῆ ξηρανθῇ καὶ μὴ ἔχωσιν ἕλκειν ὑγρότητα· διὸ καὶ ὑπὸ ἄστρον (Caniculam) πλεῖστα.

33. *Contracta*] καθ' ὑπερβολήν minime reprehendendam: «piscibus ipsis mare iam videtur coartatum.» Nequaquam vero cum aliis explicari potest: «Piscinis includuntur pisces amplissimis, quae iam quasi alia maria sunt.» Cfr. Od. 2, 15, 1. Tibull. 2, 3, 45. Diss.: *Claudit et indomitum moles mare, lentus ut intra Negligat hibernas piscis adesse minas.* Manil. 4, 263: *Litoribusque novis per luxum illudere ponto.* Petron. Bell. civ. 87: *Aedificant auro sedesque ad sidera mittunt: Expelluntur aquae saxis, mare nascitur arvis.*

34. *Iactis*] «Verbo ipso usus est fabricantium.» Schol. Seneca Thyest. 459: *retro mare Iacta fugamus mole.* — *frequens*] «multis operis ac servis circumdatus.» Lübker nescio quam bene interpretatur de redemptore in his aedificiis construendis ubique et semper praesente. Non credo; dictum est, ut, indicante mihi Halmio, contrarium Soph. Oed. R. 750: Πότερον ἐχώρει βαιός, ἢ πολλοὺς ἔχων Ἄνδρας λοχίτας.

35. *Caementa*] unde Italorum *cimento (Kitt)*, omnis generis lapides sunt parvi vel comminuti, plerumque pulvere Puteolano coagmentati et ad muros farciendos destinati, opponunturque saxis quadratis. Vitruv. 8, 7: *caementum de silice frangatur ne gravius quam librarium.* Plin. H. N. 36, 22, 51: *Medios parietes farcire fractis caementis διάμικτον vocant.* Plin. Epp. 10, 48: parietes *caemento medii farti.* Est igitur: «inter duos muros ex lapidibus quadratis constructos caementa cum sufficiente mortario demittit.» — *redemptor*] «ἐργολάβος, alibi manceps, id est, architectus,

Cum famulis dominusque terrae
Fastidiosus. Sed Timor et Minae
Scandunt eodem, quo dominus, neque
Decedit aerata triremi et
Post equitem sedet atra Cura.
Quòdsi dolentem nec Phrygius lapis

39. 40. *triremi Postque* malebat Bentl., cum *et* omitterent ipsius Codices, ut nostri BT.

qui opus hoc immensum faciendum a domino sive possessore illud locante conduxit.» Cf. Epp. 2, 2, 72.

36. *dominusque*] «qui urget insanum hoc opus; eum adeo taedet terrae continentis, ut iam in ipso mari habitare velit.» Seneca Ep. 89: *Ubicunque in aliquem sinum litus curvabitur, vos* (luxuriosi) *protinus fundamenta iacietis nec contenti solo, nisi quod manu feceritis, maria agetis introrsus.*

37—40. *Sed* cet.] «Quocunque autem is vel ab hac aedificatione vel alio ab negotio sese convertit ad oblivionem curarum aut novam voluptatem quaerendam, nihilominus eum comitantur priores sollicitudines.» Eandem sententiam iisdem fere verbis poëta expressit Od. 2, 16, 21: *Scandit aeratas vitiosa naves Cura nec turmas equitum relinquit.* Cf. Lucret. 2, 46: *Metus hominum curaeque sequaces - - neque fulgorem reverentur ab auro Nec clarum vestis splendorem purpureaï. — Timor*] ne casu adverso vel immatura morte bonis suis excidat, unde perpetua anxietas et trepidatio eum vexat. — *Minae*] internae propter facinora commissa. — *aerata*] «quae habet rostrum aereum.» — *triremi*] Intellige de qualibet magna nave hominis locupletis. Sic C. Verri Mamertini donarant *navem cybaeam maximam, triremis instar.* Cic. Verr. Accus. 5, 17. Epp. 1, 1, 93: *priva triremis.* — *Curae* personae sunt etiam Virg. Aen. 6, 274. et Horatio Od. 2, 16, vv. 11 et 22. Refertur maxime ad hominis avari perpetuas sollicitudines. *Atrae* autem, i. e. «tristes, funestae», vocantur etiam Od. 3, 14, 13. 4, 11, 35. Sat. 2, 7, 15.

41. *Quodsi*] Cfr. Od. 1, 1, 35. Post praecedentes *γνώμας* et imagines propositas ad semet ipsum nunc se convertit poëta, ut in hac *αὐταρκείᾳ*, quam tantopere praedicat, se confirmet. — *dolentem*] «aegrum animi et sollicitum.» — *Phrygius lapis*] «Est marmor Docimenum sive Synnadicum, volgo *paonazzetto,* inter pulchriora et pretiosiora, ex quo praesertim columnae fiebant, quales sunt peraltae illae in Pantheo M. Agrippae.» Fea. Poëtice describitur a Statio Silv. 1, 5, 36. in balneis Etrusci: *Sola nitet flavis Nomadum decisa metallis Purpura, sola cavo Phrygiae quam Synnados antro Ipse cruentavit maculis lucentibus Attis.* Pseudotibull. 3, 3, 13: *Quidve domus prodest Phrygiis innixa columnis?* Martial. 6, 42, 13.

42. 43. *sidere clarior*] Sic Silius 2, 167. de purpura: *radiantis te-*

Nec purpurarum sidere clarior
Delenit usus nec Falerna
Vitis Achaemeniumque costum,

Cur invidendis postibus et novo
Sublime ritu moliar atrium?
Cur valle permutem Sabina

43. 44. *Delenit* B,LCt: *Delinit* bSTcd, Bentl. FM. (Ut nos, J.) — *falernae Vites* T. — *Achaemeniumve* Bentleii coni. — 46. *molior* T. —

gmina laenae. — *Delenit*] «permulcet, dum internos tumultus sedat.» (Utraque scriptura *delenio* et *delinio* videtur in usu fuisse. Secutus nunc sum antiquissimum Cod. B., ut Bach ad Ovid. Met. 11, 163.) — *Clarior* autem *usus purpurarum* audacius dictum pro his: «purpureae, quibus utuntur, vestes clariores siderum splendore.» Virg. Ge. 2, 466: *Nec casia liquidi corrumpitur usus olivi*, id est, oleum, quo utuntur.

44. *Achaemeniumque*] ab Achaemene, auctore generis regii Persarum, cui in inscriptt. Pers. cuneatis *Hakhâmanish* i. e. vir *animo benigno* nomen est, dicitur costum, quia ex India (Ovid. Fast. 1, 341: *Tura nec Euphrates nec miserat India costum.*) et Arabia per Parthorum fines Romam advehi solebat. Conf. Epod. 13, 8: *Achaemenio – nardo.* — Iam cum sine ulla oppositione quattuor haec, marmora nitentia, purpurae, vina generosa, unguenta ad beatam locupletium Romanorum vitam aeque pertinerent, etiam contra meos Codd. antiquiss. minime cum Bentleio scribendum esse *Achaemeniumve* manifestum est. — *costum*] Stat. Silv. 2, 1, 160: *munera graminis Indi.* Est unguentum e radice fruticis, qui a Linnaeo vocatus est *costus (κόστος) Arabicus*, et Plinio Hist. Nat. 12, 25. auctore in Patale, Indiae insula, provenit. Vid. Excursum.

45. 46. *invidendis postibus*] Od. 2, 10, 7: *caret invidenda Sobrius aula.* Invidendis autem, quia vel nitente marmore tecti erant vel *varii pulchra testudine* (Virg. Ge. 2, 463.) – *novo–ritu*] «ad novas architecturae regulas accommodato, qui invaluit ex quo domos sumptuosiores exstruere coeperunt homines locupletes.» Alii explicant: «novam, id est, mirandam speciem praebente.» Verum hic certe in simplici voc. *novo* haec sententia non inest; sed opponitur «*atrium ex more veterum*», simplicius nec tam amplum. Plin. Epp. 5, 6, 15. — *atrium*] ubi consulebantur iure consulti, asservabantur maiorum imagines eratque etiam lectus genialis apud eos, qui uxores habebant. *(Hochgewölbtes Audienzzimmer der römischen Grossen, wo die Clienten ihrem Patronus die* Salutatio *brachten. Voss zu Virgil. Ge. 2, 461. mit prächtigen Marmorsäulen und sonstigem Schmuck;* atrium *nämlich der erste oder vorderste und zugleich der grösste Saal im Hause nach* Becker's *Gallus* I. 76.» Lünk.)

47. *permutem*] Recentiores linguae respuentes hunc Latinorum

Divitias operosiores?

48. *onerosiores* Bentleii dubia suspicio.

usum, apud quos eadem sententia dicebatur «muto locum illum cum hoc et hunc cum illo» (cfr. Od. 1, 17, 2.), haec ita efferre coguntur: «Cur vallem permutem Sabinam divitiis aerumnosioribus, quarum administratio longe maiores labores curasque requirit quam simplex mea villula?» Cfr. Lübkerum, accurate de reciproco hoc v. *mutare* usu disputantem. Vid. ad Od. 2, 16, 19.

EXCURSUS

Ad v. 44.

«Kostus *kam den Alten aus Arabien, Indien und Syrien zu; da der Name Indisch*) ist, scheint dieses Land das Aroma zuerst geliefert zu haben. In Indien kommen jetzt zwei Arten vor, das Indische* Kusht *oder* Kuth *aus Multan; dann das sogenannte Arabische, welches aus Kabul und Kaschmir kommt. Es ist eine duftreiche Wurzel, die gegenwärtig vorzüglich nach China ausgeführt wird.*»

«*Kostus kam aus den Emporien an der Indus-Mündung und aus Barygaza, wohin er aus der Proklaïs (d. h. Poklaïs, oder Pukheli jenseits Attok's) und Skythia (Indoskythien, also dem Induslande) gebracht ward. Der* Periplus *erwähnt* p. 22. p. 28. *des Arabischen nicht, welcher nach* Dioskor. I. 15. *der beste war (Κόστου διαφέρει ὁ Ἀραβικός, λευκὸς ὢν καὶ κοῦφος, πλείστην ἔχων καὶ ἡδεῖαν τὴν ὀσμήν· δευτερεύει δὲ ὁ Ἰνδικός, ἀδρὸς ὢν καὶ κοῦφος καὶ μέλας ὡς νάρθηξ. τρίτος δέ ἐστιν ὁ Συριακός, βαρύς, τὴν χρόαν πυξώδης, πληκτικὸς τῇ ὀσμῇ.); dieser soll von der Wurzel des costus Arabicus herkommen. Schon bei* Theophr. Hist. pl. IX. 7, 3. de odor. p. 743. Schneid. *Er wurde bei den Römern viel als Würze des Weines, zu Salben und bei Opfern gebraucht.* Plin. H. N. XII. 25. XIII. 3. XIV. 19. XXII. 56. Propert. IV. 6, 5: Costum molle date et blandi mihi turis honores. *u. s. w. Plinius erwähnt zweier Arten an der Mündung des Indus* (XII. 25: Radix costi gustu fervens, odore eximio, frutice alias inutili. -- Duo sunt eius genera, nigrum et, quod melius, candicans.), *einer schwarzen und einer weisslichen.*»

---

*) *Skt.* Kushtha, *d. h. in der Erde stehend, von der Wurzel, oder im schlechten Zustande*; vjâdhi, *Krankheit*; *dieses und die zweite mögliche Erklärung von Kushtha scheint darauf zu führen, dass erst die verfaulte Wurzel den Wohlgeruch liefert.*

«*Die Indische* Narde *ist eine Valerianea; der haarige Theil des Stengels unmittelbar über der Wurzel liefert, getrocknet, das Parfum; die Pflanze findet sich in dem nördlichen und östlichen Indien. Eine Art trug bei den Alten den Namen von Ganges; andere kamen aber von den Indischen Ländern am obern Indus; aus der Geschichte Alexanders wissen wir, dass auch in Gedrosien eine Art einheimisch war; die Phönizier in seinem Heere erkannten die schätzbare Eigenschaft der unbeachteten Pflanze.**) Durch sie erhielten ohne Zweifel die Hebräer dieses Aroma, aus dem ein kostbares Oel gewonnen wurde. Bei den Römern stand das Oel aus der Narde auch in sehr hohem Werthe, es wurde ausserdem der Wein damit gewürzt. In Indien wird dieses Aroma noch geschätzt.*» LASSEN Ind. Aterth. I. p. 287 sqq.

**) Arrian. Exped. Alex. VI. 22. Dioscor. I. 6: *Νάρδου ἐστὶ δύο γένη. ἡ μὲν γάρ τις καλεῖται Ἰνδική, ἡ δὲ Συριακή. – – τῆς δὲ Ἰνδικῆς ἡ μέν τις λέγεται Γαγγῖτις, ἀπό τινος ποταμοῦ παραρρέοντος τοῦ ὄρους Γάγγου καλουμένου, παρ' ᾧ φύεται. – – – καλεῖται δέ τις καὶ Σαμφαριτική (es ist Saphar an der Arabischen Küste zwischen Hodeida und Sana gemeint).* Auch Strabo XVI. 4, 25. *schreibt dem glücklichen Arabien die Narde zu. Ueber Indien gibt der Periplus des rothen Meeres* p. 23. *Auskunft: κατάγεται δὲ δι' αὐτῆς* (Barygaza) *καὶ ἀπὸ τῶν ἄνω τόπων ἥ διὰ Προκλαΐδος (Ποκλ.) καταφερομένη νάρδος, ἥ Καττυβυρίνη καὶ Πατροπαπίγη καὶ Καβαλίτη καὶ ἡ διὰ τῆς παρακειμένης Σκυθίας· ὅ τε κόστος καὶ ἡ βδέλλα.* — *Ueber den Gebrauch s.* Plin. Hist. Nat. XII. 26. XIII. 2. XIV. 19, 5. — *Wegen der Gestalt der Pflanze heisst die Narde später στάχυς νάρδου, ναρδόσταχυς* (Kosmas p. 337.), spica nardi (spikenard *der Engländer*), *wie bei den Arabern* sumbul hindi, *Indische Aehre. Der ältere Name ist* nardin, *wie Hebräisch* nerd, Cant. IV. 13, 14. *Persisch* nard, nârd.

CARMEN II.

Angustam amice pauperiem pati
Robustus acri militia puer
Condiscat et Parthos feroces

II. Inscr. volg. *Ad pubem Romanam. — Ad amicos* BT. — *Ad amicos generaliter* S. — *De institutione ad amicos loquitur* c (et b in marg.). — 1. *amici* Lt et ex duobus Pulmanni Bentl. Mei, Cruquii et Pottierii omnes *amice*. — 3. *ferocis* B.

II. Hoc quoque carmine *γνωμικῷ*, vere Romano, iuventutem ad imitandas maiorum virtutes exhortatur. Primo igitur loco commendat virtutem bellicam, qua hostes devincant, patriam custodiant spretaque volgari ambitione veram gloriam sibi parent; deinde, ut pietatem erga deos immortales iunctam semper cum fide adversus homines colant, suadet, certas sceleri poenas destinatas esse monens. Sic duas praecipuas vitae civilis partes extollit atque exercendas commendat, virtutem et pietatem. (De recte administrandis muneribus publicis non loquitur, ut Lübkero visum est; nam vv. 17—24. a pravo aurae popularis studio dehortatur.) — Suspicatus est nonnemo hoc carmen in Liberalia, quo die pueri togam virilem sumebant, scriptum esse, sed huius rei nullum prorsus in eo inest vestigium. Compositum videtur a. u. c. 726.

1. *amice*] proprie «amico in eam animo», id est, «animo aequo, patienter, sine prava repugnantia», usu fortasse unico, sed accommodato ad Graecorum *ἀγαπητῶς φέρειν*, et ad Latinorum (Cic. ad Att. 6, 1, 3.) *clementer ferre aliquid*. Weberus meus eumque secutus Lübker sic explicant: «*φιλικῶς* ad modum heroum illorum frugalis aevi, qui paupertatem tamquam caram domus consortem habebant.» Qua tamen ratione aliquanto plus in notionem v. *amice* inferri videtur, quam eo exprimere volebat poëta. Alii *amici*, quocum conferunt Od. 1, 27, 7. et Od. 1, 37, 4: *sodales*; item Epod. 13, 3: *rapiamus, amici, Occasionem de die*. Verum hoc quidem loco amicorum appellatio parum apta est, cum *amici* efficere nequeant, ut iuvenes Romani paupertatem fortiter pati discant.

2. *acri militia*] «Acris militiae usu atque exercitatione hanc laboris tolerantiam, in qua saepenumero vitae commodis carendum est, condiscat puer robustus.» Sic enim iungo, non vero: «robustus factus acri militia.» Eurip. Fragm. Alex. 15: *Πενία δὲ δύστηνον μέν, ἀλλ' ὅμως τρέφει Μοχθοῦντ' ἀμείνω τέκνα καὶ δραστήρια.* — *puer*] Apud Romanos aetas militaris XVII. aetatis anno incipiebat. (Cf. Gell. N. A. 10, 28. Liv. 27, 11 cet.)

Vexet eques metuendus hasta
Vitamque sub divo et trepidis agat
In rebus. Illum ex moenibus hosticis
Matrona bellantis tyranni
Prospiciens et adulta virgo
Suspiret, eheu, ne rudis agminum
Sponsus lacessat régius asperum
Tactu leonem, quem cruenta
Per medias rapit ira caedes.

5. *dio* Ct. — *divo trepidis* Doering. Refutavit Regel. — (Vv. 5—12 desunt in B.) — 9. *heu heu* d. Ceteri mei *eheu*.

3. 4. *Parthos*] Hic *γνώμας* proponens proprio utitur nomine, alibi saepe praeferens poëtica vel *Medorum* vel *Persarum* vocabula. — *Vexet*] «urgeat et conturbet acriterque persequatur.»

5. *sub divo et trepidis*] «et cum molestia et in periculis.» Particula *et* carere non possumus, cum inepta sit sententia: «vitam degat in periculis sub divo.» *Trepidis in rebus* dixit etiam Livius 4, 17. 34, 11. *in re trepida* 5, 50. Tibull. 2, 3, 21: *trepidis petiere oracula rebus*. Alibi «dubiis, periculosis.»

6. *Illum*] Totam hanc pugnae scenam egregie ac maximopere *δεικτικῶς* ante oculos nobis posuit: «*illum* fortissimum ac formidandum iuvenem Romanum» cet. Cfr. Nitzsch apud Lübkerum pag. 311. — *hosticis*] poëtica forma pro *hostilibus*, ut *genticus*, quo Tacitus utitur, et *civicus*. — Iam ad imaginem, quae mentis oculis obversetur, transire maturat.

7. *Matrona*] ut iam apud Homerum (Il. *γ*, 154.) et Hesiod. Scut. 242: *αἱ δὲ γυναῖκες ἐϋδμήτων ἐπὶ πύργων Χάλκεον ὄξὺ βόων, κατὰ δ' ἐδρύπτοντο παρειάς·* uxores pugnas heroum e turribus prospectant; item Antigone in muris Thebanis. (Eurip. Phoen. 88.) Virg. Aen. 11. 475: *Tum muros varia cinxere corona Matronae puerique.* Silius 2, 251: *Conclamant matres, celsoque e culmine muri Lamentis vox mixta sonat.* Stat. Theb. 7, 240: *Nondum hostis circa, trepido tamen agmine matres Conscendunt muros, inde arma nitentia natis Et formidandos monstrant sub casside patres.*

9. *Suspiret*] «tacita secum;» nam eius sollicitudines significat, non ipsius querelae verba refert. — *ne* cet.] «sollicita, ne» cet. Metuendi enim notio inest in verbo *suspiret*. — *agminum*] totius rei militaris, cuius haud minima pars est agmen ducere.

10. *Sponsus – regius*] Accipiendum de alius regis foederati filio, ut Coroebus propter Cassandram Troiam venerat. — *lacessat*] «superbe et tamen sine successu ad pugnam provocet.» — *asperum Tactu leonem*] «quem si tangas, exasperatur, furit prosternitque propius accedentes.» Iliad. *ν*, 472. de leone: *ἰθὺς φέρεται μένει.* Silius 7, 400. de Hannibale: *Iam cernes Libycum hunc vallo assul-*

Dulce et decorum est pro patria mori:
Mors et fugacem persequitur virum,
Nec parcit imbellis iuventae
Poplitibus timidoque tergo.

Virtus repulsae nescia sordidae
Intaminatis fulget honoribus,

14. *prosequitur* S, *consequitur* Bentl. coni. (et Cod. Cuninghamii p. 267.?) Ut nos, ceteri nostri ac Pottierii omnes. — 15. *inbellis* BbSTcd. — 16. *timidove tergo* Bb, corr. T, *(timido uetergo* pr. T,) $\mu\xi$, Bentleius. (Ceteri nostri *timidoque tergo*. Hic v. est ultimus in B.) — 18. *Intaminatis* b. superscr. *con. (sordidae in* ‖ *Contaminatis* C e Codd.)

tare leonem. Contrarium Iliad. χ, 373: $\tilde{\eta}$ *μάλα δὴ μαλακώτερος ἀμφαφάασθαι Ἕκτωρ, ἢ ὅτε νῆας ἐνέπρησεν πυρὶ κηλέῳ*.

13. *Dulce*] «Hoc cogitet iuvenis Romanus: *Dulce* cet.» Tyrtaeus 7, 1. Bergk p. 308: *Τεθνάμεναι γὰρ καλὸν ἐνὶ προμάχοισι πεσόντα Ἄνδρ' ἀγαθόν, περὶ ᾗ πατρίδι μαρνάμενον*. Eurip. Troad. 386: *Τρῶες δὲ πρῶτον μέν, τὸ κάλλιστον κλέος, Ὑπὲρ πάτρας ἔθνησκον*. Cic. Philipp. 14, 12: *O fortunata mors, quae naturae debita pro patria est potissimum reddita!*

14. *Mors* cet.] Simonides Fragm. 51. Schneidew. Del. *Ὁ δ' αὖ θάνατος κίχε καὶ τὸν φυγόμαχον*. Curtius 4, 14: *Effugit mortem quisquis contempserit; timidissimum quemque consequitur. — persequitur*] Hoc v. duplicem nobis exhibet imaginem, et celeriter insequendi et propter id ipsum, quod Mors inevitabilis insequitur, consequendi. «Persequitur, qui non desinit sequi.» Donat. ad Ter. Andr. 5, 4, 32. — Ita *Κήρ* vel *Μοῖρα* persequitur bellatorem fugientem in vase picto apud d'Hancarville I. T. 35.

16. *Poplitibus*] Fugam significat; poplites enim fugientium cernuntur quemadmodum terga. Atque poplites imprimis fugientium victores caedebant. Liv. 22, 48: Numidae Romanorum *terga ferientes ac poplites caedentes*. Lucian. Toxar. 60: *ἰγνύην κατατμηθεὶς καμπύλῳ τῷ τόξῳ*. — *timidoque*] Praefert hanc lect. etiam Dillenburger p. 102. «Poplites», inquit, «et tergum fugientem militem totum significant, et *timidus* adiectivum non tergum solum sed poplites quoque ornat.»

17. Stoice iam loquitur: «Virtus, maior casu, nunquam patitur repulsae contumeliam; nam etsi homini virtute praedito volgus honores negat, ille neque ignominiam sentit nec dolorem, ut in comitio pila lusit Cato, quo die repulsam tulit (Sen. Ep. 104.), atque (Plin. Praef. 9.) repulsis velut honoribus indeptis gaudebat. Cum fortitudine autem, quam primo commendarat, necessario coniuncta est virtus civilis, *γενικῶς* spectata. Hanc comitatur verus honos atque nominis immortalitas.» — *nescia*] «quam nunquam attingit neque commovet aut deprimit repulsa.» — *sordidae*] Credebat volgus Romanum *maxima Esse mala exiguum censum turpemque repulsam*. Epp. 1, 1, 42 sq.

18. *Intaminatis*] a v. obsoleto *taminare*, tangere; fortasse tamen ex aliqua auctoritate antiquiore hac forma usus est pro *incontami-*

Nec sumit aut ponit secures
Arbitrio popularis aurae.

Virtus recludens immeritis mori
Caelum negata tentat iter via,
Coetusque volgares et udam
Spernit humum fugiente penna.

Est et fideli tuta silentio

19. *Nec ponit aut sumit* κψω. — 21. *inmeritis* bSTcd. — 22. *temptat* bTc. — *iter*] *ire*, erasis ante hanc vocem aliquot litteris, T. — 23. *uulgaris* T. — 24. *pinna* Bland. antiquiss.

natis. «Nec eius dignitas pendet e favore populari, sed eadem semper manet.» Od. 4, 9, 39. sapiens *Consul - non unius anni*. Cic. pro Sestio 28, 60: Virtus *lucet in tenebris - - splendetque per sese semper neque alienis unquam sordibus obsolescit. — Intaminati* autem *honores* opponuntur illis, qui in civitate persaepe et fraude et facinoribus sunt polluti.

19. 20. Nescio quam recte ad hos vv. Franke p. 487. haec commentatus sit: «*Nec sumit*] In his non immerito suspiceris Octavianum significatum esse, qui a. 726. de imperio deponendo cogitaret» (vel potius: se cogitare simularet). Equidem credo huius consilii significationem omnem haud nimis gratam futuram fuisse astutissimo illi Octaviano, quod cum probe intelligeret Horatius, sane tale quid facili opera devitabat; vel potius de hoc omnino nunquam cogitavit. — *secures*] pro fascibus, honorum insignibus; *ponit* autem, etiam quatenus gesto aliquo magistratu propter invidiam apud populum alios honores postea non obtinet. — *popularis aurae*] Seneca Thyest. 350: Sapientem *nunquam stabilis favor Volgi praecipitis movet*. Herc. fur. 469: (Stultum) *populi furor attonitum Fluctuque magis mobile volgus Aura tumidum tollit inani*. Virgilius Aen. 6, 817. usus est numero plurali: *nimium gaudens popularibus auris*. Cic. pro Cluentio 47: *ventus popularis*.

21 — 24. *immeritis mori*] «viris immortalitate dignis.» — *recludens - Caelum*] Anthol. Pal. I. 379: eos, qui Thermopylis ceciderunt, ἀρετὴ καθύπερθεν Κυδαίνουσ' ἀνάγει δώματος ἐξ Ἀίδεω. — *negata*] «asperrima quaque.» Sen. Herc. fur. 439: *Non est ad astra mollis e terris via*. — *udam*] «crasso aëre obsitam ac propterea minime dignam, in qua Virtus moretur.» — *fugiente*] Exprimit et contemptum rerum humanarum et celeritatem, qua in caelum sese tollat Virtus.

25. *Est et*] «Socia Virtutis est Fides. Haec autem vel maxime spectatur in mysteriorum caerimoniis religiose tacendis, quoniam summam fidem dis immortalibus debemus. Quocirca laesae fidei nullum maius exemplum reperiri potest, quam si quis occultissima Cereris sacra prodat profanis. Talem hominem», inquit, «omnes mecum aeque abominantur. Eiusmodi vero scelus gravissimae deum poenae consequantur necesse est.» — *fideli - silentio*] Virg. Aen. 3, 412: *fida silentia sacris*. Seneca Herc. fur. 303: *tibi muta fide Longas*

Merces: vetabo, qui Cereris sacrum
Volgarit arcanae, sub isdem
Sit trabibus fragilemve mecum

27. *Vulgavit* bT. — Post v. 27. deficit codex d usque ad Carm. 3, 59. — *fragilemque* bTSc,LCtJ. *(fragilemve* Bentleii correctionem firmat B.)

Eleusin tacita iactabit faces. Apul. Met. 3. p. 220. Oud.: *sacris pluribus initiatus, profecto nosti sanctam silentii fidem.* Ceterum expressit Simonidis versum: *Ἔστι καὶ σιγᾶς ἀχίνδυνον γέρας*, quem in ore habebat saepe Augustus, ut refert Plutarchus in eius Apophthegm. T. 2. p. 207. Fr., quemque certatim repetierunt Sophistae posteriores. V. Simonid. Schneidew. p. 112 et 233. *(Ἔστι καὶ σιγῆς ἀκίνδυνον γέρας* Athenodoro tribuit Stobaeus T. 33, 5.)

26. 27. *Cereris – arcanae*] Ovid. Her. 12, 79: *arcanaque sacra Dianae.* Cic. in Verr. 5, 72: *teque, Ceres et Libera, quarum sacra, sicut opiniones hominum ac religiones ferunt, longe maximis atque occultissimis caerimoniis continentur; – – quarum sacra populus Romanus a Graecis ascita et accepta tanta religione et publice et privatim tuetur, non ut ab aliis huc allata, sed ut ceteris hinc tradita esse videantur.* Atque de his imprimis sacris, non de initis Eleusiniis loqui videtur poëta; de his Sophocl. Oed. Col. 1051 D.: *ὧν καὶ χρυσέα Κλῆς ἐπὶ γλώσσᾳ βέβαχεν Προσπόλων Εὐμολπιδᾶν.* Graecis hoc scelus est *ἐξορχεῖσθαι τὰ μυστήρια.* Lucian. de saltat. c. 15. Arrian. Epict. 3, 21. pag. 439. Schw. Creuzer ad Procl. in Alcib. I. pag. 86. Qui Eleusinia volgarat, non solum ultimo supplicio afficiebatur, eiusque bona publicabantur, sed etiam columna in eius ignominiam posita scelus poenaque posteris tradebatur.

28. 29. *Sit trabibus*] «Nunquam concedam, ut incestus mecum sub eodem tecto versetur vel eandem navem conscendat.» Per se, ut opinor, intelligitur, quod adnotat Bauer ad Sanctium II. pag. 262: «Ex *mecum solvat* etiam ad v. *isdem* revocari *mecum* sensus postulat.» Aeschyl. S. adv. Th. 602: *Ἦ γὰρ ξυνεισβὰς πλοῖον εὐσεβὴς ἀνὴρ Ναύταισι θερμοῖς καὶ πανουργίᾳ τινὶ Ὄλωλεν ἀνδρῶν σὺν θεοπτύστῳ γένει.* Soph. Antig. 372: *Μήτ' ἐμοὶ παρέστιος Γένοιτο μήτ' ἴσον Φρονῶν ὃς τάδ' ἔρδει.* Eurip. apud Orionem Schneidew. p. 56: *Ὅστις δὲ τῶ φύσαντε μὴ τιμᾷν θέλῃ, Μή μοι γένοιτο μήτε συνθύτης θεοῖς, Μήτ' ἐν θαλάσσῃ κοινόπλουν στέλλοι σκάφος.* Eurip. Electr. 1354: *Οὕτως ἀδικεῖν μηδεὶς θελέτω, Μηδ' ἐπιόρκων μέτα συμπλείτω.* Callim. Cer. 117: *Δάματερ, μὴ τῆνος ἐμὶν φίλος, ὅς σοι ἀπεχθής, Εἶη, μηδ' ὁμότοιχος· ἐμοὶ κακογείτονες ἐχθροί.* Xenoph. Cyrop. 8, 1, 25: *ὁ Κῦρος – – λογιζόμενος ὥσπερ οἱ πλεῖν αἱρούμενοι μετὰ τῶν εὐσεβῶν μᾶλλον ἢ μετὰ τῶν ἠσεβηκέναι τι δοκούντων. — fragilemve*] Firmat Cod. B. antiquissimus contra ceteros meos; et recte quidem, cum satis distinguantur *trabes eaedem* et *phaselos. — phaselon*] proprie Aegyptiorum navigium.

29. 30. «Saepe Diespiter offensus una cum *incesto*, religionum violatore, punivit etiam innocentem, una cum illo fortuito versantem.» — *Diespiter*] Vid. ad Od. 1, 34, 5.

Solvat phaselon; saepe Diespiter
Neglectus incesto addidit integrum:
Raro antecedentem scelestum
Deseruit pede Poena claudo.

29. *faselum* LCt, *phaselum* F. Mei Codd. *phaselon*.

31. 32. *Deseruit*] «Raro, cum assecuta tandem est etsi sero scelestum *antecedentem* ac propterea tutum se putantem, retrocedit atque vindictam omittit, immo semper fere illum ulciscitur.» Eurip. Frgm. incert. 2. D. *ἡ Δίκη – – σῖγα καὶ βραδεῖ ποδὶ Στείχουσα μάρψει τοὺς κακούς, ὅταν τύχῃ.* Strato in Anthol. Pal. II. p. 521. *ὑστερόπουν Νέμεσιν* dicit. Tibull. 1, 9, 4: *Sera tamen tacitis Poena venit pedibus*, ad quem v. Vossius poëtarum de *Poena* ac *Poenis* locos collegit. Gratius 455: (Impius) *Discet commissa quantum deus ultor in ira Pone sequens valeat.* Lucan. 6, 692: *Eumenides Stygiumque nefas Poenaeque nocentum.* Adde Aeschyl. Fragm. 268: *Τό τοι κακὸν ποδῶκες ἔρχεται βροτοῖς Καὶ τἀμπλάκημα τῷ περῶντι τὴν Θέμιν.* Max. Tyr. 6. extr. Poëta apud Greg. Naz. Orat. 40. p. 302: *ὀπισθόπους Δίκη.* Suidas: *Ποιναὶ τιμωροὶ τοῖς κακοῖς ἀκολουθοῦσιν οὐχ ὡς σκιαὶ σώμασι πλησίον, ἀλλὰ καὶ ὀψὲ τοῦ χρόνου.* Cum Furiis eas prorsus confudit Lucian. Amor. 47: *τὰς Ὀρέστην ἐλαυνούσας Ποινὰς Πυλάδης ἐνόσει μᾶλλον.*

CARMEN III.

Iustum et tenacem propositi virum

III. Inscr. volg. *Ad Caesarem Augustum.* — *Ad Musas de Augusto* b. — *Ad Quirinum sive Romulum* S. — *Ad Augustum* T. — *Ad Musas de Augusto qui in proposito videtur perseverare* c. — 1. *et*] *ac* F ex Porphyrione in lemmate, sed idem Schol. mox *et*, ut Codd. mei.

III. Constantiam et fortitudinem Romanis tamquam praecipuas maiorum virtutes, nimis a suis aequalibus neglectas, commendaturus exempla Pollucis, Herculis, Liberi patris, propter illas ipsas virtutes inter deos receptorum, proponit; quibus admodum dextre paucis verbis, ne nimia evadat adulatio, inserit Augustum. Plurimum vero immoratur in Romuli laudibus, cuius, ut ita dicam, *ἀντίστροφος* erat Augustus, alter imperii Romani conditor, atque per quendam poëticae *φαντασίας* plenum impetum (a quo v. 69. se ipse revocat) exponit elatam ac sublimem Iunonis de Romulo ad ceteros deos orationem. (Quam quidem partem carminis sane necessariam fuisse ideo maxime equidem iudico, quod *γνώμας* vv. 1—16. etsi imaginibus aliquot ornatas in tam sublimi carmine excipere debebat locus vere cum poëticus tum etiam oratorius, propter hoc ipsum ad Romanorum ingenium quam maxime appositus; quem qui praesertim propter inaequalem, ut opinabantur, ad ceterum carmen rationem ac quandam et sententiarum et verborum redundantiam vituperarunt, libertatem vimque lyrici generis sese parum nosse clare professi sunt.) Hac ipsa oratione inductus est Merula, ut Ennii versus disiectos ita componeret Annal. Lib. 1. p. 430. Hess.: *Respondet Iuno Saturnia sancta dearum: — Romulus in caelo cum dis genitalibus aevom Degat:* cum prior versiculus a Columna reiectus sit in Ann. Lib. 6. Verum cum res sit prorsus incerta, Ennium Horatio ante oculos fuisse contendere nolim. Quod autem Iunonem tam severe Romanis interdicere fingit, ne unquam restituant antiquam illam Troiam (non quod tunc florebat Ilium), id equidem ex eo ductum puto, quod casu recordatus esset aliquando illius de Caesare rumoris, cuius meminit Suetonius Caes. 79., ubi inter causas caedis Caesaris hanc quoque refert: *Quin etiam varia fama percrebuit migraturum Alexandriam vel Ilium translatis simul opibus imperii exhaustaque Italia delectibus et procuratione Urbis amicis permissa.* Non quod Augustus, dominator nimis callidus ac prudens, hoc idem consilium unquam agitarit; nullum enim huius rei vestigium nobis servatum est, nec profecto, si hoc animo volvisset, Horatii erat ei tale propositum carmine in volgus edito dissuadere; sed, ni

Non civium ardor prava iubentium,
Non voltus instantis tyranni
Mente quatit solida neque Auster,

Dux inquieti turbidus Hadriae,
Nec fulminantis magna manus Iovis;
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinae.

6. *Iovis manus* Aldus, LCt contra Codd. Cruquii, Bentleii, meos et Pottierii. — 7. *illabetur* T, pr. b,γμ. — 8. *Inpavidum* STc.

magnopere fallor, tactus aliquando cogitatione malorum, quae Romanis iam tunc infixisset translatio illa imperii, quam exsecutus est demum Constantinus, hanc *φαντασίαν* poëtice exornavit. Cfr. Lucanum 9, 997., ubi Caesar Troiae degens haec profert: *Restituam populos. Grata vice moenia reddent Ausonidae Phrygibus, Romanaque Pergama surgent.* Adde Loebell in Raumer's *historischem Taschenbuch* 1834. p. 266. — (Argumentum sic complectitur Dillenburger: «Laus et gloria nominis Romani, ab Romulo parta, per annorum seriem adaucta, ab Augusto ad summum fastigium elata.») Franke hoc carmen ad a. u. c. 727., Kirchner et alii ad a. 733. referunt.

1. *Iustum et* cet.] Octo hos versus inter eculei tormenta recitavit magnus ille Batavus Cornelius de Witte — *tenacem propositi*] Similiter Caes. B. C. 1, 83. *tenere propositum* dixit. Hic per se intelligitur vir *tenax propositi*, quod ex iustitiae sensu ortum prorsus cum ea congruit.

2. 3. *ardor*] «furibundus tumultus in seditione prava postulantium.» — *voltus*] «truculentus urguentis et minitantis tyranni.»

4. *quatit*] «eum conturbans de sententia certa ac firma demovet.» Cic. Tusc. 4, 8: *Conturbationem metum excutientem cogitata* (dicunt). («Sic *ἐκπλήττειν*. Aeschyl. Prom. 360: *Ὃς αὐτὸν ἐξέπληξε τῶν ὑψηγόρων Κομπασμάτων*. Ad totam stropham cfr. Cic. pro Lig. 9, 26.» Halm.) — *solida*] Seneca de Const. Sap. 3: *Quemadmodum proiecti in altum scopuli mare frangunt, ita sapientis animus solidus est*, id est, nunquam perturbatus, uti Tac. Ann. 11, 24: *solida domi quies*, «nunquam interrupta.» Simonides Fragm. 21. Schneidew. p. 16: *Ἄνδρ' ἀγαθὸν μὲν ἀλαθέως γενέσθαι χαλεπὸν Χερσίν τε καὶ ποσὶ καὶ νόῳ τετράγωνον, ἄνευ ψόγου τετυγμένον.*

5. *Dux*] ut Od. 2, 17, 19: *tyrannus Hesperiae Capricornus undae.* — *turbidus*] «impetu suo turbas in mari suscitans.» — *Hadriae*] Od. 1, 3, 15: *Quo non arbiter Hadriae maior.*

6. *magna manus*] «validissima.» Mire nonnulli construunt: *manus Iovis fulminantis magna*, id est, loca excelsa. Obstat vel caesura versiculi.

7. *illabatur orbis*] «si caelum ruat.» Theogn. 869. B.: *Ἔν μοι ἔπειτα πέσοι μέγας οὐρανὸς εὐρὺς ὕπερθεν κτλ.* (Cfr. etiam Grimm *Gesch. d. d. Spr.* p. 459.)

Hac arte Pollux et vagus Hercules
Enisus arces attigit igneas,
Quos inter Augustus recumbens

10. *Innisus* ST,$\beta\kappa$ «cum sex aliis», *Innixus* Aldus, Lt, (Ut nos bc,$\gamma\mu\lambda\psi$, Bland. antiquiss., quattuor Pott.) — 11. *residens* γ Kirchn. p. 36.

9. *Hac arte*] *ἀρετῇ*. «Eadem hac constantia usi, quam in sapiente praedicat, neque ullis laboribus defessi neque a proposito deterriti heroes generi humano summa commoda, sibi aeternam gloriam pararunt.» Cfr. Od. 4, 8, 28 sqq. Epp. 2, 1, 5 sqq. (Cic. de N. D. 2, 24. Halm.) — *Pollux*] Aristoteles Hymn. in Hermiam Bergk p. 461: *Ἀρετά, πολύμοχθε γένει βροτείῳ Θήραμα κάλλιστον βίῳ, -- Τοῖον ἐπὶ φρένα βάλλεις Καρπόν, ὃσἀθάνατος χρυσοῦ τε κρείσσων· -- Σεῦ δ' ἕνεχ' οὔκ Διὸς Ἡρακλέης Λήδας τε κοῦροι Πόλλ' ἀνέτλασαν ἔργοις Σὰν ἀργεύοντες δύναμιν.* De *Διοσκούροις* s. Castoribus Pind. Nem. 10, 55. B.: *Μεταμειβόμενοι δ' ἐναλλὰξ ἀμέραν τὰν μὲν παρὰ πατρὶ φίλῳ Δὶ νέμονται, τὰν δ' ὑπὸ κεύθεσι γαίας ἐν γυάλοις Θεράπνας, Πότμον ἀμπιπλάντες ὁμοῖον· ἐπεὶ Τοῦτον ἦ πάμπαν θεὸς ἔμμεναι οἰκεῖν τ' οὐρανῷ Εἶλετ' αἰῶνα φθιμένου Πολυδεύκης Κάστορος ἐν πολέμῳ. — vagus*] Eurip. Herc. fur. 1196. Amphitryo de Hercule: *Οὐκ ἂν ἴδοις ἕτερον Πολυμοχθότερον πολυπλαγκτότερόν τε θνατῶν.* Pind. Isthm. 3, 73. B.: *Τίὸς Ἀλκμήνας· ὃς Οὔλυμπόνδ' ἔβα, γαίας τε πάσας Καὶ βαθυκρήμνου πολιᾶς ἁλὸς ἐξευρὼν θέναρ, Ναυτιλίαισί τε πορθμὸν ἀμερώσαις. Νῦν δὲ παρ' Αἰγιόχῳ κάλλιστον ὄλβον Ἀμφέπων ναίει, τετίματαί τε πρὸς ἀθανάτων φίλος Ἥβαν τ' ὀπυίει, Χρυσέων οἴκων ἄναξ καὶ γαμβρὸς Ἥρας.* Diodor. 4, 39: *Ἀθηναῖοι πρῶτοι τῶν ἄλλων ὡς θεὸν ἐτίμησαν θυσίαις τὸν Ἡρακλέα.* — In antiquissimo autem illo throno Amyclaeo Pausan. 3, 19, 5: *πεποίηται δὲ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ καὶ Ἡρακλῆς ὑπὸ Ἀθηνᾶς καὶ θεῶν τῶν ἄλλων ἀγόμενος εἰς οὐρανόν.* Herculem in caelum receptum vide in Gerhard *ant. Bildw.* T. XXXI. *Mus. Gregor.* 1, 32, 2. — Similiter autem Themistius Iulianum exhortatus erat Orat. 9. p. 253. Spanh.: *Σὺ δέ μοι νῦν -- τὸν ἀγῶνα τῷ παντὶ χαλεπώτερον ἔδειξας, ἐν ταύτῃ παρὰ τοῦ θεοῦ τετάχθαι με τῇ μερίδι λέγων, ἐν ᾗ πρότερον Ἡρακλῆς καὶ Διόνυσος ἐγενέσθην, φιλοσοφοῦντες ἅμα καὶ βασιλεύοντες καὶ πᾶσαν σχεδὸν τῆς ἐπιπολαζούσης κακίας ἀνακαθαιρόμενοι γῆν τε καὶ θάλατταν.* Cfr. etiam Cic. de Legg. 2, 8.

10. *Enisus*] «Multo cum labore in caelum ascendit.» Tacit. Ann. 1, 70: *in editiora enisus.* Recte Bentleius contra lect. *Innisus* vel *Innixus* disputat: «Qui pondus aliquod sustinet, is fulcro *innititur*, ne cadat: qui in altum ascendere conatur, *enititur*.» — *arces - igneas*] «caelum stellatum et aethere cinctum.» Stat. Silv. 4, 3, 155: *Ibis, qua vagus Hercules et Euan, Ultra sidera flammeumque solem*; et *liquidum ignem* aetherem dicit Virgil. Ecl. 6, 33. *Sideream arcem* frequentius caelum vocant poëtae. (Ovid. Am. 3, 10, 21. Val. Flacc. 1, 498.)

12. *Purpureo - ore*] Non de voltu, sed de labris purpureis intelligendum. Simonides Fragm. 119. Schn.:

Purpureo bibit ore nectar.

Hac te merentem, Bacche pater, tuae
Vexere tigres indocili iugum
Collo trahentes; hac Quirinus

12. *bibit* bT,FJ. (Ut nos, Sc, octo Pottierii, item Bentleius.)

πορφυρέου Ἀπὸ στόματος ἱεῖσα φωνὰν παρθένος. Catull. 45, 12. Acme *Illo purpureo ore saviata.* Virg. Aen. 2, 593. de Venere: *roseoque haec insuper addidit ore.* Contra Ovid. Met. 7, 705: Aurora *roseo spectabilis ore.* — *bibit*] «Iam nunc deorum vitam vivit», id est, remoto tropo, «pari atque illi et immortali propter sua merita ac res gestas gloria fruitur.» Epp. 2, 1, 15: *Praesenti tibi maturos largimur honores Iurandasque tuum per nomen ponimus aras.* Dio 51, 20. a. u. c. 725. Senatus inter alia decrevit: *ἐς τοὺς ὕμνους αὐτὸν ἐξ ἴσου τοῖς θεοῖς ἐσγράφεσθαι.* Contra si legas *bibet*, mali prope ominis vox erit, «Augustum post mortem (cuius quidem mentio etiam sub hac immortalitatis pollicitatione minime grata ei futura erat) in deorum numerum adscriptum iri.» Et cautissime quidem de futura Augusti *ἀποθεώσει* loqui solebant, ut Od. 1, 2, 45: *Serus in caelum redeas.* Ovid. Met. 15, 838. et 868. Trist. 2, 57: *Optavi peteres caelestia sidera tarde.* Ibid. 165. 5, 5, 61: *Caesar dis accessure, sed olim, Aequarint Pylios cum tua fata dies.* — *nectar*] beatitudinis atque immortalitatis imago. Sic in Etruscorum urnis cinerariis beatorum animis a pocillatore porrigitur nectaris cyathus. *Ann. dell' Inst. archeol.* VII. p. 21.

13. *Hac te merentem*] «Bacchus quoque, Semeles, mortalis feminae, filius, deus factus est, ideo hunc honorem meritus, quod agrestem ac feram hominum vitam excoluerat victoriisque suis incruentis ad humanitatem traduxerat.» Ov. Trist. 5, 3, 19: *Ipse quoque aetherias meritis invectus es arces, Qua non exiguo facta labore via est,* de Baccho. — *pater*] solitum omnium deorum *ἐπίθετον*, sollemne autem Latinorum *Liberi patris.*

14. *Vexere*] ad deorum domicilium, Olympum. — *tigres*] imago feritatis ab eo perdomitae. Tigris autem vel potius panthera Libero patri sacra erat fera, eius quasi famula; quare crebro comparet in anaglyphis Bacchicis, velut in Zoëga *Bassi rilievi* I. p. 35. Gerhard *ant. Bildw.* T. CIX. Imaginem expingit Sidonius Apoll. C. 22, 21: *Euan populatus Erythras Vite capistratas cogebat in esseda tigres.* Quamvis autem vis sententiae insit in vv. *Hac te merentem*, libenter tamen immoratur in poëtica hac tigridum imagine *tuae* — — *trahentes*, qua de re immerito a scholastico quodam reprehensus est. — Longe vero rarius in vasis pictis cum Libero sociatur leo; in aliis artis operibus Centauri eius currui iuncti sunt (Boettiger *Vasengem.* III. pag. 139. Millin *Gal. myth.* T. LIII. 235.); alibi etiam hirci. (Gerhard *Vasengem.* T. LIV.) Dromedario inter duos dorsi gibberes collocatus insidet Bacchus triumphator in *Ann. dell' Inst. arch.* V. p. 99. — *indocili*] cum primum reniterentur.

15. 16. *hac Quirinus*] quippe qui Iulio Proculo haec mandata dederit: *Χαῖρε καὶ φράζε Ῥωμαίοις*,

Martis equis Acheronta fugit,
Gratum elocuta consiliantibus
Iunone divis: Ilion, Ilion
Fatalis incestusque iudex
Et mulier peregrina vertit
In pulverem, ex quo destituit deos

16. *Patris equis* Cod. (?) Barthii, prob. Bentleio. — 17. *Ratum* Progr. Scholae Tremoniensis a. 1840. — 21. *distituit* T.

ὅτι σωφροσύνην μετ' ἀνδρείας ἀσκοῦντες ἐπὶ πλεῖστον ἀνθρωπίνης ἀφίξονται δυνάμεως. Plut. Rom. 28. (Quirini effigies est in nummo *C. MEMMI. C. F.* Riccio *M. F. R.* p. 144.) — *Martis equis*] Ovid. Met. 14, 805 seqq. Fast. 2, 493: *Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus aether: Fit fuga; rex patriis astra petebat equis.* Etiam Dionys. Halic. 2, 57. tradit eum *ἀπὸ τοῦ πατρὸς Ἄρεως ἀνηρπάσθαι.* — *Acheronta*] Pindar. Fr. 11, 4. Diss. de dis: *Κεῖνοι γάρ τ' ἄνοσοι καὶ ἀγήραοι Πόνων τ' ἄπειροι, βαρυβόαν Πορθμὸν πεφευγότες Ἀχέροντος.* Theocr. 17, 46: *Βερενίκα Εὐειδὴς Ἀχέροντα πολύστονον οὐκ ἐπέρασεν.* — *fugit*] ut Od. 3, 2, 24: *fugiente penna.*

17. 18. *Gratum*] Omnes enim Romulo favebant. — *consiliantibus*] «deliberantibus, utrum in caelum recipiendus esset necne.» De ipso v. *consiliari* in nonnullis scriptorum locis suspecto, hic et A. P. 196. certo, cfr. Ern. ad Tac. Hist. 2, 53: *rursus consiliaturi*; item Forcellinum. — *Iunone*] Simile est deorum consilium apud Eurip. Hel. 878. Dind.: *Ἔρις γὰρ ἐν θεοῖς, σύλλογός τε τοῦ πέρι Ἔσται πάρεδρος Ζηνὶ τῷδ' ἐν ἤματι. Ἥρα μέν, ἢ σοι δυσμενὴς πάροιθεν ἦν, Νῦν ἐστιν εὔνους.* Sic etiam in Hercule inter deos recipiendo. — Quo autem huius orationis dignitatem penitus persentiscas, contemplanda tibi sunt Iunonis simulacra antiqua, imprimis Iuno Ludovigiana et Praenestina apud Müller *Denkm.* II. 1, 34. et 35. — *Ilion, Ilion*] Dionys. Long. Fragm. 8. p. 123. Egger: *Πάθος ποιοῦσι καὶ οἱ ἀναδιπλασιασμοί· Θῆβαι δέ, Θῆβαι* (Aeschin. in Ctes. §. 133.).

19. *Fatalis*] «a fatis ad Troiae excidium destinatus *(Δύσπαρις, Αἰνόπαρις)* atque propter raptum Helenae (quam dea nominare non dignatur) impurus adulter, ob hoc scelus ipsum a fatis electus, qui patriam everteret.» — *iudex*] Eridis cum malum aureum, pulchritudinis praemium, posthabita Iunone et Minerva, Veneri adiudicavit. Virg. Aen. 1, 26: *manet alta mente repostum Iudicium Paridis spretaeque iniuria formae.* Fundus fabulae est Iliad. ω, 28—30., qui tamen locus multis (ut Wolfio Prolegg. p. 273.) haud immerito suspectus fuit; clarius deinde exposita est in Cypriis, aliquoties significata ab Euripide (Hec. 629, seqq. Iph. Aul. 1300. Troad. 925. Hel. 23. Andr. 284.), saepe etiam ab antiquis artificibus expressa, ut est Mercurius tres deas ad iudicium ducens in Gerhard *Vasengem.* T. 72. atque imprimis T.

Mercede pacta Laomedon, mihi
Castaeque damnatum Minervae
Cum populo et duce fraudulento.

Iam nec Lacaenae splendet adulterae
Famosus hospes nec Priami domus
Periura pugnaces Achivos
Hectoreis opibus refringit,

23. *damnatam* malebat Bentl. — 27. *Peiura* T.

CLXX — CLXXVI., Paridis iudicium in anaglypho apud Inghirami *Gal. Om.* I. T. 9.

21—23. *In pulverem*] Iliad. ε, 393: *πόλιν δέ τε πῦρ ἀμαθύνει.* — *ex quo*] Haupt volt *ex qua*; *ex quo* significat: «iam inde ex eo tempore, quo primum fraus illa a Laomedonte commissa est, gravis ultio Troiae imminebat, quae calamitas tandem post ultimam Paridis culpam eam afflixit.» Laomedon scilicet Neptunum et Apollinem, qui urbis moenia ei exstruxerant, debita mercede fraudavit eosque regno expulit. Iliad. φ, 442. Pind. Ol. 8, 31. Ovid. Met. 11, 199. — *destituit*] Nobis proprie esset: «*von dem bedungenen Lohne hinwegstellte.*» Ut hic, Cic. pro Rosc. Am. 40: *homines honestissimos* — — *decepit, destituit.* — *Castaeque*] Minerva semper *innupta* (Aen. 2, 31.) praeterquam in arcanis quibusdam *μύθοις*, ut in illo de *ἱερῷ* eius *γάμῳ* cum Hercule. Gerhard *Vasengem.* T. 36. p. 442.

24. *duce fraudulento*] Nolim cum aliis explicare de Priamo, rege insonte; ita enim Iuno nimia iracundia atque odio abrepta fingeretur; sed per quandam *βραχυλογίαν* dictum puto pro his: «Ilion damnatum cuncto cum populo, ideo quod dux eius, Laomedon, tam fraudulentus fuit, in quem unum recidit excidii Troianae urbis culpa omnis atque ignominia.» Ita fere iam Lambinus.

25. *Lacaenae*] Simplicissima ratio est, ut construamus: *hospes adulterae Lacaenae* (genit.), non vero: *splendet adulterae* (dativ.), quod explicant, «iactat se pulchrum ac nitidum Helenae;» vel: «adulterae propter corporis formam placet.» *Splendet*, ut nos interpretamur, absolute est: «non iam superbit corporis forma Paris.» *Τραγικώτατον* autem de Paridis interitu *μῦθον* sic enarrat Welcker *gr. Trag.* Suppl. II. III. p. 1146: Paris a Philocteta sauciatus ad Oenonen, quam prius amaverat quaeque ex fatorum decreto sola eum sanare poterat, confugit, sed ab ea superbe reiectus moritur; deinde illa, poenitentiâ tacta, sibi ipsa mortem consciscit. Cfr. Parthen. Narr. 4. Quintus Sm. 10, 235.

28. *refringit*] pr. «ita frangit, ut fractus nunquam se colligat ac resurgat; reprimit, retundit.» Prop. 3, 3, 44: *Teutonicas Roma refringat opes.* Utroque autem membro Troiae excidium *παραφράζει* poëta, duobus Troianorum principibus viris sic memoratis: «Occiderunt iam formosus ille Paris, belli auctor, fortissimus Hector, strenuus patriae defensor; atque his e medio sublatis cecidit Troia.»

Nostrisque ductum seditionibus
Bellum resedit. Protinus et graves
Iras et invisum nepotem,
Troica quem peperit sacerdos,

Marti redonabo; illum ego lucidas
Inire sedes, ducere nectaris

30. *gravis* b. — 32. *Troïa* auctore Heinsio Bentl., F. — 33. *ego* om. T. — 34. *ducere*] *discere* bTc, corr. S, *βxξχψω*, pr. *ν*. et var. lect. *ι*. (Ut nos, pr. S, Pottierii 1, 3, 6, 13, 15, 23.)

29—31. *ductum*] «productum;» usu omnibus satis noto; sic etiam *trahere bellum* Sal. Iug. 64. Tac. Hist. 2, 31. — *seditionibus*] Ovid. Trist. 1, 2, 5: *Mulciber in Troiam, pro Troia stabat Apollo; Aequa Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.* (Sic apud Liv. 45, 19. *domestica seditio* est «discordia inter fratres.») — *resedit*] «ut maris aestus sedata tempestate, sic compositum, finitum est bellum eversa Troia.» — *Protinus*] «ex hoc temporis puncto in futurum.» Ut poëta, nullam habet rationem aetatum inter Troiae excidium et Romuli adscensum in caelum praeteritarum. — *nepotem*] «Romulum, Martis filium.» Dicendum vel hoc erat, cum male alii interpretati sint «unum posterorum, *ἀπόγονον*.»

32. *Troica*] Virg. Aen. 1, 119: *Troïa gaza*, ubi Wagner: «Alteram formam, *Troicus*, videtur pedestris oratio sibi vindicare.» *Troica* servavit etiam Iahn et Meineke. — *sacerdos*] Ilia sive Rea Silvia, Vestalis, e sanguine Troiano orta, cum pater eius Numitor ab Aenea descenderit. Vestae autem, ut deae Troianae, sacerdotem non significat, uti quidam voluit. Vide Excursum.

33. 34. *Marti*] «quippe filio meo.» Iuno Martem lactans est in *Museo Pio-Clem.* I. T. 4. — *redonabo*] Hoc verbo inter scriptores nunc superstites unus Horatius usus videtur; alia significatione Od. 2, 7, 3., h. l. pro *donare* (Cic. ad Fam. 5, 4: *inimicitias rei publicae donare.*) et *condonare*, in alicuius gratiam alicui aliquid remittere vel ignoscere. — *lucidas-sedes*] Ovid. Met. 15, 858: *Iuppiter arces Temperat aetherias.* Iliad. *α*, 532: *αἰγλήεντος Ὀλύμπου.* — *ducere*] ut Od. 1, 17, 22. Od. 4, 12, 14., est «cum quadam voluptate obducere, sorbillare»; ita *σπᾷν*, *ἕλκειν οἶνον*. Alii *discere*, quod explicant: «assuescere saporibus nectaris.» Reiecit hanc lect. Bentleius hac ratione ductus: «quod *discantur*, quae vel difficultatem vel metum vel fastidium habent.» Sed recte hunc usum perpetuum esse negavit Vanderburgius. Ovid. A. A. 3, 27: *per me discuntur amores.* Claudian. Epithal. 130., ubi Venus loquitur: *Vivite concordes et nostrum discite munus; Oscula mille sonent.* Rapt. Proserp. 2, 367: *unanimi consortia discite somni*, de rebus utique gratissimis; verum de nectare potando nescio quid habet ridiculi, quod non senserunt ii, qui nuper *discere* rursus amplexi sunt. Omnino h. l. provenit ab iis,

Sucos et adscribi quietis
Ordinibus patiar deorum.

Dum longus inter saeviat Ilion
Romamque pontus, qualibet exsules
In parte regnanto beati;
Dum Priami Paridisque busto
Insultet armentum et catulos ferae

35. *Sucos* bSc: *Sucus* T, *Succos* M cum Edd. plerisque.

qui verbi *ducere* significationem huic loco unice aptam ignorarent.

35. 36. *et adscribi*] In his semel desideratur in iungendis membris aequalitas, alioquin usitata apud Horatium. Haupt Obss. critt. p. 31. Ceterum *adscribi* ex formula militari pro vv. *admitti, addi.* — *quietis Ordinibus*] Philetas Bachii pag. 36: *(Ἀθάνατοι) οἵ τ' ἐν Ὀλύμπῳ Ἔκτοσθεν χαλεπῶν ἀχέων οἴκους ἐκάμοντο.* Sat. 1, 5, 101: *deos didici securum agere aevum.* Silius 15, 57: *Atque idem* (deus), *exemplar lenis mortalibus aevi, Imperturbata placidus tenet otia mente.* Nequaquam vero, ut volt Lübker, opponitur *seditionibus* v. 19.

37. *Dum*] «Dummodo mare tempestatibus semper concitatum omne inter utrumque populum commercium impediat atque rumpat.» Haec omnia, ut consentaneum est, poëtice accipienda, siquidem optime norat Horatius ab Ilio novo Romam, hinc illuc continuo navigari, Ilion autem semper subiectum mansurum Romanis confidebat. Moneo propter H. Peerlkamp, quo iudice haec omnia (v. 47. *Gratum* usque ad finem carminis) non sunt Horatii, sed obscuri atque inepti alicuius Grammatici. Ac tamen haec summopere admirati erant etiam Lambini et Bentleii.

38. 39. *exsules*] «Romani, qui genus duxerunt a profugis Troianis.» (Dictum sane videtur cum leni quadam despicientia, deam ceteroqui optime decente.) — *beati*] «omnibus opibus affluentes.»

40. *Priami – busto*] Etiam haec nonnemo calumniatus est. Sane Priamus ex volgari fama a Neoptolemo ante aram Iovis Hercei obtruncatus auctoribus Virgilio Aen. 2, 557. et Quinto Smyrnaeo 13, 244. non habuit bustum, sed iacuit *ingens litore truncus Avolsumque humeris caput et sine nomine corpus*; nihilominus lyricus, hoc praesertim in sententiarum nexu, sine ulla culpa memorare poterat eius sepulcrum, id est, locum, quo eius corpus proiectum remanserat. Atque cfr. prae omnibus Antipat. Sid. in Anthol. Pal. I. p. 344: *Ἥρωος Πριάμου βαιὸς τάφος*, quippe ab hostibus factus. — Nolim vero cum Bosscha «*bustum* latiore sensu accipere de universo urbis interitu, ut ipsa urbs deleta bustum Priami dicatur.»

41. *Insultet*] Ea sane summa erat in mortuum contumelia, ubi tumulus ab omni custodia ita desertus manebat, ut impune hostes ei insultarent, armenta eum depascerentur, ferae in eo lustra haberent. Sophonias 2, 14. de Nino urbe:

Celent inultae, stet Capitolium
Fulgens triumphatisque possit
Roma ferox dare iura Medis.

Horrenda late nomen in ultimas
Extendat oras, qua medius liquor
Secernit Europen ab Afro,
Qua tumidus rigat arva Nilus,

Aurum irrepertum et sic melius situm,
Cum terra celat, spernere fortior
Quam cogere humanos in usus

49. *inrepertum* bSTc.

Et accubabunt in medio eius greges, omnes bestiae gentium; -- quomodo facta est in desertum, cubile ferarum! Iliad. δ, 176: *Καί κέ τις ὧδ' ἐρέει Τρώων ὑπερηνορεόντων Τύμβῳ ἐπιθρώσκων Μενελάου κυδαλίμοιο κτλ.* Eurip. El. 327. Aegisthus Agamemnonis *ἐνθρώσκει τάφῳ.*

42. *Capitolium*] *summum Iovis culmen* (Silius 3, 540.), certum illud aeternitatis et signum et pignus Romanis. Od. 3, 30, 8.

43. 44. *dare iura*] «leges imponere.» Liv. 1, 8: Romulus *vocata -- multitudine -- iura dedit.* Virg. Aen. 3, 137: *Iura domosque dabam. — Possit* autem *dare iura*, ut Tibull. 1, 7, 3: *Aquitanas qui posset fundere gentes.* Non est simplex verbi *περίφρασις*, sed significat: «valeat leges dare ac det re vera.» — *Medis*] Sane, ut ubique apud Horatium, intelliguntur Parthi, quamquam etiam tunc Medi proprie dicti, Parthis tamen semper obnoxii, ab his distinguebantur. Augustus in Mon. Ancyr. p. 36. Franz: *A me gentes Parthorum et Medorum petierunt per principes earum gentium regesque eos acceperunt, Parthi Vononem --, Medi Ariobarzanem.*

45. *Horrenda*] «Roma bellicosa et terribilis opibus suis debellet Parthos ceterosque populos orbis extremos.» Iunge *horrenda late*, similiter atque Od. 3, 17, 9: *Late tyrannus.* Virg. Aen. 1, 21: *populum late regem*; non cum aliis *late extendat*; id quod respuit versus caesura et pedestris est orationis.

46. *qua medius liquor*] «medium inter terras continentes spatium occupans usque ad Gades, *Europam Libyamque rapax ubi dividit unda.* (Poëta apud Cic. N. D. 3, 40.)» Aegyptum autem et Hispaniam debellavit Augustus.

49–52. «Hoc vero orbis terrarum imperium Roma ea dumtaxat condicione adipiscetur, ut fortior sit ad spernendum aurum quam cupidior eius *cogendi*, congerendi undique et quolibet modo etiam illicito, adeo ut rapiantur vel ex templis donaria aurea, ex iisque conflatis vasa ad usum profanum destinata conficiantur.» Alii iungunt: *cogere humanos in usus*; sed sic tollitur oppositio manifesta in-

Omne sacrum rapiente dextra.

Quicunque mundo terminus obstitit,
Hunc tanget armis, visere gestiens,
Qua parte debacchentur ignes,
Qua nebulae pluviique rores.

Sed bellicosis fata Quiritibus
Hac lege dico, ne nimium pii

53. *Quacunque* malebat Bentl. — *mundi* L, ut Mald. Cruquii, Pottierii 22. Mei et reliqui Pott. *mundo*; item «nostri praeter unum et alterum ex recentioribus.» Bentl. — 54. *tanget* bSTc et omnes Pott. praeter unum: *tangat* Pott. 22., LCtFM et Bentl. — 55. *debachantur* T.

ter *humanos usus* et *sacrum*, quod cum deorum sit, exemptum est usui humano. Plaut. Trin. 4, 4, 36: *Neque istis quicquam lege sanctumst; leges mori serviunt; Mores autem rapere properant qua sacrum qua publicum.* — *Aurum irrepertum spernere* est «nulla prorsus cupiditate accendi ad auri venas investigandas.» Frequentes autem tales sunt auri exsecrationes apud antiquos. Sophocl. Antig. 221. Timocreon in Schneidew. Del. p. 430. Bergk. p. 809: Ὄφελέν σ', ὦ τυφλὲ Πλοῦτε, μήτε γῇ μήτ' ἐν θαλάσσῃ μήτ' ἐν ἠπείρῳ φανῆναι, Ἀλλὰ Τάρταρόν τε ναίειν κἀχέροντα· διὰ σὲ γὰρ πάντ' ἔστ' ἐν ἀνθρώποις κακά. Seneca Nat. Quaest. 4, 15: *Quae tanta necessitas hominem ad sidera erectum incurvavit et defodit et in fundum telluris infimae mersit, ut erueret aurum non minore periculo quaerendum quam possidendum?* Manil. 5, 276. de frumento: *Quod solum decuit mortales nosse metallum.*

53. *Quicunque*] «ad ultimum quemvis terminum, qui, natura rerum sic iubente, mundo habitabili *obstitit, davor steht,* eoque impedit, quo minus mundus ultra se extendat, eum claudit.» Requiritur, inquit, *obstiterit* vel potius *obstet.* Immo neutra hac constructione usus unquam esset Horatius, qui constanter cum v. *quicunque* iungit indicativos. — *mundo*] Unus Pottierii Cod. 22. *mundi*, quod placebat Vossio; sed pedestris est orationis, cum sic nimis debilitetur actio v. *obstitit.*

54. *tanget*] «Huic arma inferet eumque in dicionem suam rediget, bellico cum impetu ac victoriae certa *(gestiens)* penetrans et in zonam gelidam et in torridam, ubi solis *ignes* vim suam quasi furibundam exercent.» *Tanget* autem praetuli aliorum *tangat*, et quia vaticinatur Iuno, et propter Codd. consensum.

56. *rores*] ut δρόσος, de cuiusvis generis aqua apud poëtas; h. l. pro imbribus.

57—60. «Sed orbis terrarum imperium, ad quod fata Romanos vocant, ea tamen condicione iis vaticinor, ut abstineant a Troia reparanda.» — *pii*] in μητρόπολιν,

Rebusque fidentes avitae
Tecta velint reparare Troiae.

Troiae renascens alite lugubri
Fortuna tristi clade iterabitur,
Ducente victrices catervas
Coniuge me Iovis et sorore.

Ter si resurgat murus aëneus
Auctore Phoebo, ter pereat meis
Excisus Argivis, ter uxor
Capta virum puerosque ploret.

Non hoc iocosae conveniet lyrae:

66. *Ductore* unus Achillis Statii, alter Cruquii, qui recepit, tertius Pulmanni; reiicit Bentleius, dubitanter proponens *Structore*. — 67. *Exscissus* L. — 69. *haec - - convenient* L, *haec - - conveniunt* F. *(hoc - - conveniat χψω*, Pott. duo. Ut nos, nostri.) — *lyrae* om. T.

quam pietatem pulcherrime expressit Ennius Annal. 14, 9. Ed. Merulae, ubi Romani duce L. Cornelio Scipione (Asiatico) Troiam primum conspicientes in has voces prorumpunt: *O patria, o divom domus Ilium et incluta bello Pergama! — Pietas* autem coloniarum in *μητροπόλεις* dirutas requirebat, ut, si fieri posset, eas reparārent. Cfr. Heyne Opusc. I. p. 312. — *fidentes*] «potentia sua nimis freti.»

61. *Troiae* cet.] «Troiae malis auspiciis renascentis fortuna rursus eadem erit, quae veteris fuit, funestumque excidium novam quoque urbem manebit.» — Ad vv. *alite lugubri* (Od. 1, 15, 5: *mala-avi.)* memento auspicato condi solitas esse urbes.

63. 64. *victrices*] « quarum victoria iterum certa est.» — *Coniuge*] Iliad. π, 432: *Ἥρην δὲ προσέειπε κασιγνήτην ἄλοχόν τε.* Virg. Aen. 1, 46: *Ast ego, quae divom incedo regina Iovisque Et soror et coniux.*

65. *Ter*] numerus poëticus. «Quoties resurget murus vel firmissimus, auspiciis ac ductu ipsius Phoebi, prioris etiam Troiae conditoris.» Pind. Olymp. 8, 31. Virg. Ge. 3, 36: *Troiae Cynthius auctor.*

67. *Argivis*] Argis celeberrimum illud Iunonis templum erat.

69. *Non hoc*] Simili modo, ut Od. 2, 1, 37., a cantu minis audaci, et qui suae poësi in amoribus vitaeque laeto usu plerumque versanti minus aptus sit, sese revocat. Meliores autem libri, ut omnes Pottierii praeter 8 et 13. (qui pessime *hoc - conveniat) hoc - conveniet*, tale ausum.

70. *tendis*] «In eo es, ut fines tibi praescriptos migres.» — *pervicax*] similiter ut l. l. *procax*, «minus verecunda atque nimio tuo studio ad temeritatem prope elata.»

Quo, Musa, tendis? Desine pervicax
Referre sermones deorum et
Magna modis tenuare parvis.

Nolim autem cum Axtio ad Vestritium p. 31. distinguere: *Desine, pervicax, Referre*; cum adiectivum magis ad v. *referre* quam ad v. *desine* referatur. Altera illa interpunctio parum apte significaret: «Tu, quae, ut alias soles, nunc quoque pervicax esse vis.»

72. *modis tenuare parvis*] «gravissimo argumento imparibus.» *Tenuare* autem verbum fere poëticum est pro composito *extenuare*, elevare.

EXCURSUS

Ad v. 32.

Aliter rursus Bamberger *(Philol.* II. IV. p. 704.), ut ex novis eius interpretationibus hanc saltem attingam: «Iliam ex *μύθῳ* Graeco hic intelligi Aeneae filiam (Ennius apud Serv. ad Aen. 6, 778.), diversam a *μύθου* Italici Rea Silvia, Numitoris filia; quod autem vocetur *Troica sacerdos* merum esse Horatii errorem *(ein Fehler u. s. w.)*, in quem quilibet Latinorum poëtarum aeque facile incidere potuisset.» (De discrimine inter Iliam et Ream Silviam acutissime, ut solebat, egit Perizonius in Epistolis ad Ryckium Aelian. V. H. 7, 16.) Verum haec interpretatio prorsus abhorret a tota Horatii indole, qui in rebus Italicis semper secutus est *μύθους* populares ut de Ilia, *Romana* Od. 3, 9, 8., *Iliae Mavortisque puero* Od. 4, 8, 22., de Ilia Tiberis uxore Od. 1, 2, 17., a reconditis atque obsoletis semper abstinuit.

CARMEN IV.

Descende caelo et dic age tibia
Regina longum Calliope melos,
Seu voce nunc mavis acuta,

IV. Inscr. volg. *Ad Calliopen.* — *Ad Calliopen Musam* BSTc. — 1. *caelo dic* b, (δ ap. Kirchn. N. Q. H. p. 56.,) F. (non BSTcd.)

IV. «Musae, quibus ego quoque summa debeo beneficia, non solum nos delectant, sed emendant etiam mores nec sinunt esse feros, itaque mites modestiae sapientiaeque magistrae fiunt, quarum ipsarum virtutum Augustus, Romani imperii pacificator simulque Musarum sincerus amator, eximium nobis praebet specimen; contra Musae adeoque cuncta ingenia bonis artibus exculta quam longissime abhorrent a feroci virium abusu atque a superbia omnibusque facinoribus, ad quae mortales morum feritas impellere solet.» Summa autem arte usus in Augusto ipso olim ad crudelitatem proclivi (notum illud Maecenatis: *Surge tandem, carnifex!*) moderationem atque clementiam cum ingenuo humanarum litterarum studio coniunctam ita laudat, ut in his virtutibus summas laudes veramque potentiam sitas esse demonstret. Vide Excursum.

1. *Descende caelo*] Iliad. β, 491: Ὀλυμπιάδες Μοῦσαι, et alibi Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι. — Praestat cum melioribus libris retinere copulam *et*, cum praesertim *ἀσύνδετον* h. l. nihil grati habeat.

2. *Regina*] ut dea; praeterea Hesiod. Theog. 79: *Καλλιόπη θ' ἥ δὲ προφερεστάτη ἐστὶν ἁπασέων.* Dionysius Hymn. 1, 6: Calliopen invocans: *Μουσῶν προκαθηγέτι τερπνῶν.* Heraclitus in Schol. Vatic. ad Rhesum 246: *Καλλιόπη ποίησιν εὗρε πάντων (παντοδαπήν?).* — *longum*] Multi iam in hoc v. haeserunt, quasi *longum* carmen se compositurum esse consulto quidem, sed parum opportune, praedixerit poëta. Verum hoc volebat ut persentisceret lector: «Opto, ut tua praesentia quam diutissime frui possim nec nimis cito restinguatur impetus poëticus, qui nunc me corripit.» Atque simile est Tryphiodori exordium v. 1 — 4: *Τέρμα -- Αὐτίκα μοι σπεύδοντι, πολὺν διὰ μῦθον ἀνεῖσα, Ἔννεπε, Καλλιόπεια.* Utrum autem hoc ei concessura foret Musa necne, ipse nondum sciebat. Carmen «perenne, perpetuo duraturum», ut alii voluerunt, pro certo significare nequit. — *Calliope*] Auson. Idyll. 20, 7: *Carmina Calliope libris heroica mandat.* Sed haec singulorum inter Musas munerum distributio a poëtis, praesertim lyricis, non servatur. Iam Alcman Bergk p. 546: *Μῶσ' ἄγε, Καλλιόπα, θύγατερ Διός, Ἀρχ' ἐρατῶν ἐπέων· ἐπὶ δ' ἵμερον Ὕμνον (Ὕμνῳ Hephaestio.) καὶ χαρίεντα τίθει χορόν.*

3. 4. *acuta*] Alcman Fragm. Bergk

Seu fidibus citharaque Phoebi.

Auditis, an me ludit amabilis
Insania? Audire et videor pios
Errare per lucos, amoenae
Quos et aquae subeunt et aurae.

Me fabulosae Volture in Apulo

4. *citharave* BbSTc, LCt, item Bentl., sed probat *citharaque* β, et sic noster d. — 5. *Auditus* δ ap. Kirchn. p. 56., *Audiris?* Fea coni. — 9. Habent *Apulo* BbSTcd, *abdito* Bothe.

p. 551: *Ἀ Μῶσα κεκλήγει, ἃ λίγεια Σειρήν.* Catull. 64, 320: *clarisona -- voce.* «Sonora, liquida.» Acr. — *fidibus*] Opto, ut, quocunque modo tibi placet, carmen mihi fundas vel tibia vel assa voce vel denique lyra»; quam *περιφράζει* vv. *fidibus citharaque Phoebi.* Qui *citharam* a *fidibus* (id est, ut volunt, lyra) distinguebant, scripserunt *citharave.* Sed triplex optio, ut opinor, sufficiebat; putida fuisset quadruplex. Virg. Aen. 6, 120: *Threïcia fretus cithara fidibusque canoris.* Propterea etsi contra meos Codd. omnes scribendum est *citharaque*, non *citharave.*

5. *Auditis?*] «etiamne vos, sodales, an ego solus?» Hoc longe significantius quam Feae illud *audiris.*

6. *Insania*] «gratus ille furor poëticus, *ἐνθουσιασμός.*» Plato Phaedr. p. 245. A.: *ἀπὸ Μουσῶν κατοκωχή τε καὶ μανία.* — *pios-per lucos*] «sacros, quos perambulant Musae.» Dionys. Hymn. 30. Calliopen alloquens: *Αὖρη δὲ σῶν ἀπ' ἀλσέων Ἐμὰς φρένας δονείτω.* Plat. Ion p. 534. A.: *Μουσῶν νάπαι.* Propert. 3, 1, 1: *Callimachi manes et Coi sacra Philetae, In vestrum, quaeso, me sinite ire nemus.* Tacit. Dial. 12: *Secedit animus* (poëtae) *in loca pura atque innocentia fruiturque sedibus sacris.* De Elysio cave accipias cum Acrone. — *aquae*] h. l. rivuli, ut Virg. Aen. 1, 167: *aquae dulces*, fontes. — Ex v. *subeunt*, quod proprie ad v. *aquae* refertur, ad v. *aurae* elice *perflant.* Sic nos et de aqua et de aura *durchziehn, durchwallen.*

9. *fabulosae*] Noli hoc v. cum Scholiastis coniungere cum v. *altricis*, cum referatur ad v. *palumbes* v. 12. ubi vide. — *Volture in Apulo*] Duae res permirae hic nobis accidunt, quod aliquis *in Volture Apulo* tamen *extra Apuliam* sit, quodque in duobus versibus sese excipientibus primam syllabam et produxit et corripuit. Hinc multae natae sunt coniecturae: *in arduo - in abdito - in arido - extra limina patriae - extra limina sedulae - intra limina Dauniae - extra limina Puliae* (videlicet nutricis Horatii) - *intra limen Apuliae*: quarum tamen nulla probabilis est. Qui defendunt, Ianus, Iahnius, Mannert *Italien*, 2. pag. 68. hoc fere dicunt: «Voltur mons Apuliae supra Venusiam, cuius iugum in Lucaniam porrigitur. Quare recte mons *Apulus* dicitur, in quo Horatius nimis progressus fines Apuliae exire potuit. Inde *extra limen.* Metrum autem poëtae Latini in nominibus propriis et peregrinis haud raro

Altricis extra limen Apuliae
Ludo fatigatumque somno
Fronde nova puerum palumbes

Texere, mirum quod foret omnibus,
Quicunque celsae nidum Acherontiae
Saltusque Bantinos et arvum

10. *Nutricis* BbTc, ut «aliquot» Bentleii; *Nutricis* v. l. *ultricis* γ ap. Kirchn. p. 36. (non Sd.) — *limen apulliae* T, *limina polliae* B, *limina puliae* Pottierii primus; *limina sedulae* malebat Bentl., *limina Dauniae* Paldamus. *(Rhein. Mus. N. F.* VI. p. 633.) Locus est sine dubio corruptus. — 14. *Acheruntiae* bScd. (Non BT.) — 15. *Bantinos*] *cubantinos* T.

variaverunt. Sic *Priamus* (⏑ ⏑ ⏑) et *Priamides* (– ⏑ ⏑ –), *Sicanus* (⏑ – ⏑, ⏑ ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑) et *Sicania* (– – ⏑ ⏑), *Italus* (⏑ ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑) et *Italia* (– ⏑ ⏑ ⏑), *Servilius* (– ⏑ ⏑ ⏑, – – ⏑ ⏑), *Fidenae* (– – –, ⏑ – –), *Batavus* (⏑ ⏑ ⏑, ⏑ – ⏑).

10. 11. *Altricis*] Alii ex gloss. *nutricis*. Cic. Tim. 10: *terram, altricem nostram*. Ovid. Met. 4, 293: *Idaque altrice relicta*. — *somno*] «ludo fatigatum posteaque somno oppressum.» Iliad. κ, 98: *καμάτῳ ἀδηκότες ἠδὲ καὶ ὕπνῳ*.

12. *palumbes*] Columbae Veneris sunt famulae; *maternae aves* Aeneae. (Virg. Aen. 6, 193.) *Fabulosae* igitur, ut Od. 1, 22, 7: *fabulosus-Hydaspes*, «de quibus multa fabulantur poëtae.» Odyss. μ, 62: *πέλειαι Τρήρωνες, ταίτ' ἀμβροσίην Διὶ πατρὶ φέρουσιν*. Moero apud Athen. 11. p. 491. b. de Iove infante: *Τὸν μὲν ἄρα τρήρωνες ὑπὸ ζαθέῳ τράφον ἄντρῳ, Ἀμβροσίην φορέουσαι ἀπ' Ὠκεανοῖο ῥοάων*. Nolim autem explicare cum Bosscha: «palumbes fabulosae in Volture Apulo (sedem habentes) me puerum extra limen Apuliae cet.»

13. *Texere*] Cum similia narrarentur de Stesichoro, Pindaro, Aeschylo (Pausan. 1, 21, 2.), Platone prodigia, ad se scite hoc traduxit, recentibus myrtorum ac lauri ramulis (quae quidem *novae frondis* imago totam rem et magis evidentem et gratiorem reddit) a palumbibus se infantem contectum esse in omen futurae gloriae poëticae. Et de Stesichoro quidem Christodorus Ecphras. 128: *Τοῦ γὰρ τικτομένοιο καὶ ἐς φάος ἄρτι μολοῦντος Ἔκποθεν ἠερόφοιτος ἐπὶ στομάτεσσιν ἀηδὼν Λάθρῃ ἐφεζομένη λιγυρὴν ἀνεβάλλετο μολπήν*. Pindarum modo natum in sacrae lauri myrtique frondibus collocatum apes melle nutriverunt. Pausan. 9, 23., ubi prorsus quemadmodum hic: *κόπος καὶ ὕπνος (αὐτὸν) κατελάμβανεν*. Philostrat. Imagg. 12, 2. De Platone Aelianus V. H. 10, 21. et 12, 45. (Cfr. Grimm Myth. p. 659.) — *mirum*] «id quod sine ulla dubitatione prodigiosum videri debebat toti vicinitati meae, ut tuto dormirem cet.»

14. *nidum*] Cic. de Orat. 1, 44: *Ithacam illam in asperrimis saxulis tamquam nidulum affixam*. — De

Pingue tenent humilis Forenti,
Ut tuto ab atris corpore viperis
Dormirem et ursis, ut premerer sacra
Lauroque collataque myrto,
Non sine dis animosus infans.

Vester, Camenae, vester in arduos
Tollor Sabinos, seu mihi frigidum
Praeneste seu Tibur supinum
Seu liquidae placuere Baiae.

16. *Forrenti* B, *Ferenti* Sc, item pr. T et corr. b. Tum LCt et Bentl. (Ut nos, d.) — Vv. 17—20. in B desunt.

tribus his Apuliae oppidis, *Acheruntia*, hodie *Acerenza, Bantia*, h. *Banzi* s. *Vanzi, Forento*, hodie, ut videtur, vicus dictus i *Castellani* sive i *Castelli*, tria vel quattuor mill. pass. ab hodierna *Forenza*, cfr. Romanelli *Topografia del regno di Napoli* II. pag. 234. et Lombardi *Antichità di Basilicata* in *Mem. dell' Inst. di corresp. archeol. Fasc.* III. p. 240. Uterque autem scriptor servat scripturam *Ferentum*; ac sane apud Diodorum 19, 65. est Φερέντη. Nos cod. antiquiss. B. et Feam secuti sumus.

17. *Ut* non est finale, sed coniungendum cum vv. *mirum quod foret*. Sic Tacit. Hist. 1, 79: *Mirum dictu, ut sit omnis Sarmatarum virtus velut extra ipsos*. Plin. Epp. 1, 6: *Mirum est, ut animus agitatione motuque corporis excitetur. — atris*] venenosis mortemque minitantibus, ut Virg. Ge. 1, 129: *Ille malum virus serpentibus addidit atris*.

18. *ursis*] Ovid. Halieut. 57: *Foedus Lucanis provolvitur ursus ab antris. — ut premerer*] «totus tegerer congesta lauro Apollini, myrto Veneri sacra.»

20. *Non sine dis*] ut Graeci οὐ θεῶν ἄτερ, οὐκ ἀθεεί. Odyss. σ, 353. (Iliad. ε, 185: οὐχ ὅγ' ἄνευθε θεοῦ τάδε μαίνεται. Halm.) — *animosus*] «Dis me tuentibus imperterritus somno tranquillo gaudebam.»

21. *Vester*] «In vestra etiamnunc sum tutela, quam iam infans miraculo illo servatus expertus eram.»

22. 23. *Tollor*] «montes illos adscendo.» Ovid. Met. 7, 779: *Collis apex medii subiectis imminet arvis: Tollor eo. — Praeneste*] hodie *Palestrina*, Latii oppidum, in cuius villas aestate secedere solebant Romani, frigoris captandi gratia. Virg. Aen. 7, 682: *altum Praeneste. — supinum*] in declivi collis parte situm. Cfr. Strab. 5, p. 238. Imitatus est in ἐπιθέτοις Iuvenalis 3, 190: *gelida Praeneste*. v. 192: *proni Tiburis arce*. Similiter *pendulam Setiam* dixit Martialis 4, 64, 33. et 13, 112, 1. Cfr. etiam ad Od. 2, 6, 5.

24. *liquidae-Baiae*] «Aut in aquis constitutae, aut deliciosae, sive aëris puri.» Schol. Cruq. Postrema interpretatio praestat. Voss: *die Heitre um Baiae. (das lichtschimmernde Baiae* Platen.) Curtius 8, 47: *liquidiore luce aperiente hostem*. Campaniae erat oppidum pro-

Vestris amicum fontibus et choris
Non me Philippis versa acies retro,
Devota non exstinxit arbos,
Nec Sicula Palinurus unda.

Utcunque mecum vos eritis, libens
Insanientem navita Bosporum
Tentabo et urentes arenas
Litoris Assyrii viator;

27. *arbor* BbScd, Pott. omnes, L et Bentl. cum suis omnibus. (Ut nos, T.) — 31. *arentes* cd,LCt et Bentl. (Ut nos BbST, *γκ* «cum aliis inferioris notae;» item octo Pott.) — *harenas* BT.

pter aquas calidas et gratam puri aëris temperiem per aestatem frequentatum. Cf. Od. 2, 18, 20. Epp. 1, 1, 83: *Nullus in orbe sinus Baiis praelucet amoenis.*

25. *Vestris - fontibus*] quorum celebratissimi erant Hippocrene, Castalia, Aganippe, Pirene; sed omnes fontes, apud quos carmina meditantur poëtae, in Musarum sunt tutela.

26. *Philippis*] Od. 2, 7, 9. Iunge: *acies retro versa Philippis*, non: *acies Philippis* pro: «apud Philippos commissa»; quod qui praetulit frustra simul coniecit: *Philippi, versa acie retro.*

27. 28. *Devota*] «dis inferis sacra, utpote quae mihi prope exitium attulerit.» — *Palinurus*] promontorium ad extremum sinum Veliensem in Lucaniae ora, naufragiis infame, a Palinuro, Aeneae gubernatore ibi in mare demerso, ut fertur, sic nominatum. (Virg. Aen. 6, 373 seqq.) Nusquam alibi huius periculi meminit poëta. Ceterum *ἐναργείας* poëticae grātia eiusmodi dumtaxat beneficia a Musis in se collata memoravit, quae externam aliquam haberent speciem, oculis quasi propositam, omittens longe maiora illa, quibus mentem animumque grati poëtae affecerant; simulque illa ratio multo modestior.

29. 30. *Utcunque* cet.] «dummodo vos me comitemini.» — *Insanientem*] Virg. Ecl. 9, 43: *insani feriant sine litora fluctus.* — *Bosporum*] Od. 2, 13, 14.

31. *urentes*] Dixerunt quidem *arentes arenas* Silius (6, 140.), Claudianus, Corippus (v. Bentl.), neque offendendum esset in sono, praesertim quantitate diversa (Ov. Met. 15, 268: *siccis humus aret arenis.*), sed tamen foret *ἐπίθετον* otiosum, omnes arenae cum areant, non omnes urant ut Assyrium litus. Sed litem dirimit auctoritas Codd. BbST et octo Pottierii. Incertum est, utrum intelligat Syriae Palmyrenas solitudines, quae auctore Plinio H. N. 5, 24. usque ad Petram, urbem et regionem Arabiae felicis, pertinebant, an ipsum Syriae litus. Assyria frequenter pro Syria a poëtis usurpatur, et *Syriam perustam* dixit etiam Manilius 4, 625. (De Assyria propria h. l. ne cogitemus, dissuadet v. *litus.*)

33. *Britannos*] Tacit. Ann. 14, 30: Britanni *cruore captivo adolere aras*

Visam Britannos hospitibus feros
Et laetum equino sanguine Concanum,
Visam pharetratos Gelonos
Et Scythicum inviolatus amnem.

Vos Caesarem altum, militia simul
Fessas cohortes addidit oppidis,
Finire quaerentem labores

36. *agmen* var. lect. Cod. Goth. — 37. *Caesarem, altum* (educatum) *militia simul* F. — 38. *Fessus* primus Leid. s. Vossianus, ut volebat Lamb. probante Bentl. — *addidit* Bb et pr. c, item Pott. 2, 4, 6, 17, 22.: *abdidit* T et corr. c.LCtJ, *reddidit* Sd, var. lect. ιξχω, unus Pott., Bentl. et FM. (*redditis* pr. γ, *redditas* ϰ.) — *opibus* T.

et hominum fibris consulere deos fas habebant. Hieronymus adv. Iovinian. 2. pag. 201. Bened.: *Quid loquar de ceteris nationibus, cum ipse adolescentulus in Gallia viderim Atticotos, gentem Britannicam, humanis vesci carnibus?*

34–36. *Concanum*] Cantabriae in Hispania Tarraconensi populum. Silius 3, 360: *Nec qui Massageten monstrans feritate parentem Cornipedis fusa satiaris, Concane, vena.* Nec solum de Massagetis (Claudian. in Ruf. 1, 312.), sed etiam de Gelonis hoc narrabant. Virg. Ge. 3, 461: *Bisaltae quo more solent acerque Gelonus, Cum fugit in Rhodopen atque in deserta Getarum, Et lac concretum cum sanguine potat equino.* Virg. Aen. 8, 725: *sagittiferosque Gelonos. — Scythicus* autem *amnis* Tanais.

37. *Vos* cet.] Iunctura haec est: «Eaedem vos, quae tanta in me beneficia contulistis semperque confertis, *recreatis* etiam Caesarem, ita, ut per vos a laboribus requiescere ei sit concessum.» — *altum*] Noli iungere *altum militia* a v. *alere*, «educatum, innutritum militia inde a prima adolescentia», neque *altum* («elatum, ἐπαρθέντα») *militia*, nec denique «bella despicientem» (Hand ad Stat. p. 64.); sed v. *militia* iungendum cum v. *fessas*, et *altus* est «excelsus.» Ovid. ex Ponto 2, 3, 63: *Quique dolor pectus tetigisset Caesaris alti.* Cic. Tusc. 2, 4, 11: *Te natura excelsum quendam et altum et humana despicientem genuit.* Unice autem veram esse nostram interpretationem ipsa versus caesura satis demonstrat; praeterea in Horatii praesertim ore nimis tenuis ac prope ridicula fuisset laus: *altum militia.*

38. *addidit*] Veram hanc esse lectionem demonstrat Tacit. Ann. 13, 31. *Coloniae Capua atque Nuceria* ADDITIS *veteranis firmatae sunt. Addidit* igitur tamquam *novos* colonos, qui in Inscriptt. aliquoties distinguuntur a *veteribus*. Habebant enim utrique suos sibi duumviros, decuriones cet. Inscriptt. m. Lat. 100 et 101. *Arretini veteres. Fabraterni veteres, Fabraterni novani.* V. etiam Furlanetti *Lapidi d'Este.* p. 96. Cfr. Cic. pro Sulla 21. Nec vero, ut nuper minus perite quidam iudicavit, *κύριον* hoc verbum minus est poëticum. Sed qui ignorabant proprium atque aptissimum esse, nec satis eius significationem intellige-

Pierio recreatis antro. 40

Vos lene consilium et datis et dato
Gaudetis, almae. Scimus, ut impios
Titanas immanemque turmam
Fulmine sustulerit caduco,

Qui terram inertem, qui mare temperat 45

43. *turbam* bT. — 44. *caduco*] *corusco* Bentl. coni.

bant, substituerunt falsa vel *abdidit*, vel *reddidit*, ad quod postremum verbum conferri potest Tac. Ann. 1, 17: *praetorias cohortes, — — quae post sedecim annos penatibus suis reddantur*, cet. Sed Augustus (Suet. Oct. 13.) *veteranos municipalibus agris* collocavit, et teste Dione Cassio 53, 25. anno 729. optimam agri Salassorum partem quibusdam praetorianorum dedit, ubi condita Augusta Praetoria (h. *Aosta)*, item (ibid. C. 26.) militibus dimissis oppidum in Lusitania, Augustam Emeritiam (h. *Merida)*, condendum dedit; non igitur suo quisque oppido reddebatur; alia condicio certe erat praetorianorum. De hibernaculis denique male nonnulli sunt interpretati, quae desideratam post longam militiam ac perpetuam quietem minime praebuissent. Id quoque monendum, lect. *abdidit* de fortissimis militibus eorumque praemiis usurpatum nescio quid inglorii ac prope ignominiosi habere.

40. *Pierio - antro*] ubi Musarum recessus. Pind. Pyth. 6, 48. de Thrasybulo: *δρέπων Σοφίαν δ' ἐν μυχοῖσι Πιερίδων*. Eloquentiam autem studiaque liberalia Augustum cupide ac laboriosissime exercuisse, poëticam quoque summatim attigisse tradit Suetonius 84. 85.

41. *lene consilium*] «moderationem et clementiam», qua sane Octavianus usus est post Antonium oppressum. (Cfr. Pind. Pyth. 5, 61: (Apollo) *δίδωσί τε Μοῖσαν οἷς ἂν ἐθέλῃ Ἀπόλεμον ἀγαγὼν Ἐς πραπίδας εὔνομίαν.)* — *Consilium* autem h. l. trisyllabum per *συνεκφώνησιν*, ut Od. 3, 6, 6. *principium*. Conf. Sat. 1, 8, 43. 2, 2, 21. 2, 8, 1. Virg. Aen. 2, 442.

42. *Gaudetis*] «quia consilium ab Augusto sapienter acceptum bonos iam habet eventus.» — Iam lyrica licentia varia monstrorum genera hic confunduntur, ac si Iovi disque ceteris bellum una intulissent Centimani, Titanes, Gigantes anguipedes, Typhoeus his posterior, Aloidae, Centauri. Cfr. Hesiod. Theog. 680. Apollod. 1, 1, 6. Antimachi Fr. 43. Dübner: *Γηγενέας τε θεοὺς προτερηγενέας τε Τιτῆνας*. — Ceterum de discrimine inter Gigantomachias et Titanomachias apud poëtas et artifices cfr. Gerhard *Vasengem*. Tom. I. p. 204.

43. 44. *immanemque turmam*] Titanum *ἐπεξηγητικῶς*, ut v. 4. *fidibus citharaque Phoebi*. — *caduco*] «celerrime desuper irruente.» *Cadere* haud raro etiam de iis fulminibus, quae feriunt; Bentleii *corusco* esset *ἐπίθετον* mere ornans, immo

Ventosum, et urbes regnaque tristia
Divosque mortalesque turbas
Imperio regit unus aequo.

Magnum illa terrorem intulerat Iovi
Fidens iuventus horrida brachiis,
Fratresque tendentes opaco
Pelion imposuisse Olympo.

46. *urbes*] *umbras* Bentl. coni. — 47. *turmas* Scd,Ct. (Ut nos, Bbt, *μω*, sex Pottierii.)

otiosum. — Ceterum contemplator Iovem Aegiochum in Müller *Denkm.* II. N. 5.

45. 46. *inertem*] «terrae molem immobilem», *brutam*, Od. 1, 34, 9. Virg. Ge. 1, 94: *rastris glebas qui frangit inertes, «die (sonst) nichts hervorbringen.»* — *Terra* et *urbes* componuntur ut Od. 2, 20, 3 et 5. et Od. 1, 35, 10: *Urbesque gentesque*: *mortales* autem *turbae* opponuntur *divis* dumtaxat, ut in illis: *divom pater atque hominum rex*; nec vero otiose his verbis repetitur notio *urbium*, quae *terrae* et *mari* opponuntur, non sine significatione civilis status legibus ordinati. — *temperat*] Cfr. Od. 1, 12, 15. Ceterum Comm. Cruq. et Scholiasta Franeq. probante Bosio p. 42. construit: *qui mare temperat, et urbes regnaque tristia divosque regit.* Recte, puto: *temperat* rerum naturam, *terram* et *mare*; *regit* inferos, viventes horumque civitates, atque deos. Volgo construunt *temperat terram, mare, urbes, inferos, regit Divos mortalesque.*

49. 50. *Magnum illa*] Eo aptiorem Augusti laudibus censebimus hanc Gigantomachiae descriptionem, ubi meminerimus eam in anaglyphis aedis Martis Ultoris expressam fuisse, uti certe probabile fit ex Ovidii Fast. 5, 551: *Ultor ad ipse suos caelo descendit honores Templaque in Augusto conspicienda Foro. Et deus est ingens et opus. — Digna Giganteis haec sunt delubra tropaeis.* Quodsi oratio est figurata in *tropaeis* illis, vides tamen Ovidium quoque Augusti victorias comparasse cum *Giganteo* illo Iovis *triumpho.* — *terrorem*] Cfr. Od. 2, 12, 7. Aristoph. Av. 1251: *καὶ δή ποτε εἰς Πορφυρίων αὐτῷ* (Iovi) *παρέσχε πράγματα.* — *Fidens*] Alii construunt: *Fidens iuventus, horrida* (horrens) *brachiis*, alii: *Iuventus horrida, fidens brachiis*; accedere videtur ad *σύλληψιν*, «tot brachiis ad pugnandum erectis iuventus illa horrebat, ut exercitus hastis.» Sic Silius 2, 454: *Sed fusus latis humeris et mole iuventae.* Quamquam v. *fidens* reperitur etiam sine dativo vel ablativo rei. Cic. Tusc. 3, 7, 14: *Qui fortis est, idem est fidens.*

51. *Fratresque*] Otus et Ephialtes, Aloidae. Virg. Ge. 1, 280: *Et coniuratos caelum rescindere fratres. Ter sunt conati imponere Pelio Ossam Scilicet atque Ossae frondosum involvere Olympum; Ter Pater exstructos disiecit fulmine montes.* Cfr. Ovid. Met. 1, 151. — *opaco*] «propter silvas umbroso;» sic Virg. l. l. *frondosum* vocat Olympum.

Sed quid Typhoeus et validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion statu,
Quid Rhoetus evolsisque truncis
Enceladus iaculator audax
Contra sonantem Palladis aegida
Possent ruentes? Hinc avidus stetit

55. *Roetus* B, *Rhetus* bc, *Rethus* S, *Retus* d, *Rhoecus* LCt. (Ut nos, T.) — (Scripturam *evolsis* et 59. *Volcanus* inter meos praebet c solus.)

53. *Typhoeus*] *(Τυφωεύς)* Pind. Pyth. 1, 15: *θεῶν πολέμιος, Τυφὼς ἑκατονταπάρανος· τόν ποτε Κιλίκιον θρέψεν πολυώνυμον ἄντρον· νῦν γε μὰν - - κίων - οὐρανία συννέχει Νιφόεσσ' Αἴτνα.* Olymp. 4, 7. (Antrum illud est Corycium in Cilicia. Pompon. Mela 1, 13. Curtius 3, 10.) Pind. Frgm. Boeckh. Ed. min. p. 224: *Κείνῳ μὲν Αἴτνα δεσμὸς ὑπερφίαλος Ἀμφίκειται· - - Ἀλλ' οἷος ἅπλατον κεράϊζες θεῶν Τυφῶν' ἑκατονταπάρανον ἀνάγκᾳ, Ζεῦ πάτερ, Εἰν Ἀρίμοις ποτέ.* Iliad. *β*, 782. Aeschyl. Prom. 372. Virg. Aen. 9, 715: *durumque cubile, Inarime Iovis imperiis imposta Typhoeo.* Terribilis Typhonis imago exstat in Gerhard *Vaseng.* III. T. CCXXXVII. Vide Exc. II. — *Mimas*] Apud Hesiod. Scut. H. 186. est Centaurus; Gigas apud Eurip. Ion. 214., ubi Pallas *τὸν δάϊον Μίμαντα πυρὶ καταιθαλοῖ.* Ei Prochyta iniecta. Silius 12, 147.

54-56. *Porphyrion*] Pindaro Pyth. 8, 17. est *βασιλεὺς Γιγάντων.* Apollod. 1, 6, 2: *Διὸς κεραυνώσαντος αὐτόν, Ἡρακλῆς τοξεύσας ἀπέκτεινεν.* Eius imaginem praebet vas Ruvense. Avellino *Bullet.* II. p. 106. — *statu*] non statura, sed est *«stabilis gradus»* pugnantium, apud Tacitum Hist. 2, 35. Liv. 30, 18: *statu movere hostem.* — *Rhoetus*] qui alibi inter Centauros memoratur. Cfr. Bentl. ad Od. 2, 19, 23. — *Enceladus*] prostratus a Minerva; ei Aetna imposita. Virg. Aen. 3, 578. — *iaculator*] «evolsos truncos audacter iaculatus.»

57. *Palladis*] «caeca vis contra sapientiam.» — *aegida*] Cfr. ad Od. 1, 15, 11. Heinrich ad Hes. Scut. H. 200. Val. Flacc. 3, 88: *aegisono - - fera pectore virgo*; ubi de thorace, non de clipeo videtur cogitasse; de clipeo ab ipsa dea hasta percusso ad terrorem incutiendum hostibus ex vase antiquo interpretatur Böttiger *Amalthea* I. p. XXXI., ut fecit etiam Mitscherlich, afferens Homeri Il. *ρ*, 595: *τὴν δ' ἐτίναξε*, clipeum alte sublatum; ac sic prorsus expressa est in Gigantomachia apud Gerhard *Vaseng.* II. T. LXXXIV. — Aristides in Minerva p. 15. Dind.: *Λέγεται ὡς ἐπειδὴ οἱ Γίγαντες παρετάξαντο ἐν τῇ Φλέγρᾳ, Ἐγκέλαδον μὲν καὶ τοὺς ἡγουμένους αὐτῶν κτείνει ἡ θεός, τοῖς δ' ἄλλοις θεοῖς ὀλίγον τὸ ἔργον γίγνεται, ἐπεὶ καὶ τῶν ἄλλων Γιγάντων ὅσον ἦν κράτιστον κτείνει ἡ θεὸς ἅτε καὶ φύσει πολεμίους ὄντας διαφερόντως ἀμυνομένη.* Palladis cum Encelado pugnantis imaginem vide apud Gerhard *Vaseng.* I. T. VI.

58. 59. *avidus*] *λιλαιόμενος πολέμοιο.* Iliad. *υ*, 36: *Ἥφαιστος - - σθένεϊ βλεμεαίνων.* Sic Tacitus

Volcanus, hinc matrona Iuno et
Nunquam humeris positurus arcum,

Qui rore puro Castaliae lavit
Crines solutos, qui Lyciae tenet
Dumeta natalemque silvam,
Delius et Patareus Apollo.

Vis consili expers mole ruit sua:

62. *Crinis* b. — 64. *Delios* ψ. (Vigorniensis.) — Vv. 66-68 in B desunt.

Ann. 4, 51. *avidas legiones* item absolute dixit. Minus recte alii ad naturam ignis omnia devorantis rettulerunt, qua quidem significatione hoc ἐπίθετον h. l. otiosissimum foret. — *Volcanus*] ab artificibus in Gigantomachiis dedita opera expressus, ut in vase apud Gerhard *Trinksch.* T. X. — *matrona*] Ovid. Fast. 6, 33. Iuno: *dicor matrona Tonantis.*

60. *positurus arcum*] «qui eum nunquam ponere solet, semper ad sagittandum paratus.» Apollo de arcu suo apud Eurip. Alc. 40: Σύνηθες ἀεὶ ταῦτα βαστάζειν ἐμοί. Pind. Pyth. 8, 17: (Gigantes) δμᾶθεν δὲ κεραυνῷ (Διὸς) Τόξοισί τ' Ἀπόλλωνος. In his igitur dis memorandis sapienter substitit poëta. quamvis omnes pugnae adfuerint, imprimisque fortiter dimicaverint Bacchus atque Hercules. Fea teste in anaglypho Musei Vaticani «est videre etiam Dianam arcu, Hecaten face in utraque manu Titanum impietatem ulciscentes.»

61. 62. *Castaliae*] Pind. Pyth. 4, 39: Λύτιε καὶ Δάλου ἀνάσσων Φοῖβε, Παρνασσοῦ τε κράναν Καστα-λίαν φιλέων. Καστᾰλίας μαντικὸν πόμα memorat Gregorius Nazianz. Edit. Paris. I. pag. 679. Operose de hoc fonte et de altero cognomine prope Antiochiam, de quo quidem h. l. cogitare nolim, egit Unger Theb. Paradoxa p. 115. — *lavit*] Hac forma antiquiore semper Horatius utitur in lyricis. Cfr. Od. 4, 6, 26. — *Lyciae*] quae vera sane erat patria sedesque cultus Apollinis, lucis dei, ut inter alios demonstravit Grotefend in Actis Philolog. Bonnens. 1841.

63. 64. *natalemque silvam*] in Cyntho, Deli monte. — *Patareus*] Mela 1, 15: *Pataram, Lyciae oppidum, nobilem facit delubrum Apollinis, quondam opibus et oraculi fide Delphico simile.* Statius Theb. 1, 696: *Phoebe parens, seu te Lyciae Pataraea nivosis Exercent dumeta iugis seu rore pudico Castaliae flavos amor est tibi mergere crines.* Servius ad Aen. 4, 144: *Constat Apollinem sex mensibus hiemalibus apud Pataram, Lyciae civitatem, dare responsa, unde Παταρεὺς Apollo dicitur, et sex mensibus apud Delum.* Digressio haec de Apolline, cuius pulcherrimam formam cum admiratione contemplatur poëta, non sine arte opponitur terribilis illius pugnae Phlegraeae picturae. Praeterea autem Apollo deus maxime, ut ita dicam, adamatus atque cultus ab Augusto eiusque quasi tutela singularis ac propria erat.

65. *Vis consili* cet.] «Propter id ipsum, quod nimis magna ac violenta facinora patrare quis conatur, semet ipse perdit.» Pind. Pyth.

Vim temperatam di quoque provehunt
In maius; idem odere vires
Omne nefas animo moventes.

Testis mearum centimanus Gyas
Sententiarum, notus et integrae
Tentator Orion Dianae,
Virginea domitus sagitta.

69. *Gyas* d (?) L: *gigas* BbSTc, Ct, *Gyges* cum Bentleio FM. (Ut nos, J.) — 70. *Sententiarum notus, et integrae* LCt.

8, 15: *Βία δὲ καὶ μεγάλανχον ἔσφαλεν ἐν χρόνῳ.* Eurip. Fr. Temenid. 11: *Ῥώμη δέ γ' ἀμαθὴς πολλάκις τίκτει βλάβην.*

67. *odere vires*] Eurip. Hel. 903: *μισεῖ γὰρ ὁ θεὸς τὴν βίαν.* Ter consulto repetitur v. *vis*; quod tantum abest ut merito reprehensum sit ab Editore Leidensi, ut optime respondeat poëtae consilio a violentia ac superbia nos dehortandi.

69. *Gyas*] Vide Od. 2, 17, 14.

70. 71. *Sententiarum*] «veracium monitorum.» Locum hunc affert Priscianus pag. 718. Putsch. Buttmannus Mythol. 2. pag. 369. cum propter repetitum, ut volt, ex Od. 2, 17, 14. *ἐπίθετον centimanus*, tum propter mentionem *Gyae* post Gigantum pugnam rursus iniectam, tum propter v. *sententiarum*, nimis, ut ait, pedestrem orationem redolens, totam stropham pro subditicia habuit. Buttmanni autem opinionem cum aliis secutus est etiam Lübker. Verum *centimanus* perpetuum et aptissimum utrobique est Gyae *ἐπίθετον*, ut *dirus* semper *Hannibal*; duos autem Gigantum dedita opera denuo memoravit post digressionem illam in Apollinis laudem ac *γνώμας* sequentes, ut illico intelligeremus verba v. 73. *Iniecta monstris Terra* cet.; denique v. *sententiarum* vel ipso sono magnam habet dignitatem atque gravitatem. — Ceterum in omnibus huiuscemodi *ἀθετήσεσιν* earum inventores parum cogitarunt, quis cui bono tales locos ipsis suspectos inculcare et voluerit et potuerit. Nam quae de tali perversitate sibi confinxit HP. omni probabilitate critica destituta sunt. — *notus*] Orion propter id ipsum maxime *notus*, quod ausus est tentare Dianam *integram* ab eaque occisus est in insula Delo vel Chio. Cic. Arat. 420. Euphorion. Mein. pag. 161. Est autem Orion Horatio, ut aliis apud Apollod. 1, 4, 3. *γηγενής*, cum Pherecydes eum Neptuni et Euryalae filium fecisset. (Prorsus diverse fabula enarratur ab Ovidio Fast. 5, 531.) — *integrae*] «intactae virginis.» Nullam hoc, ut nonnemo ratus est, habet offensionem. Nam si Terentius dicere potuit Hec. 1, 2, 70: *Narratque, ut virgo ab se integra etiam tum siet*: quidni Horatius absolute *integram* pro inviolata appellare potuerit Dianam? — *Tentator*] nove fortasse dictum (certe alibi nunc non invenitur), factum ad Graecum v. *πειραστής*, *πειρᾶν κόρην*, *γυναῖκα*.

72. 73. *Virginea-sagitta*] Diphilus ap. Athen. 6, p. 223 a: *Λητοῦς*

Iniecta monstris Terra dolet suis
Maeretque partus fulmine luridum
Missos ad Orcum; nec peredit
Impositam celer ignis Aetnam,

Incontinentis nec Tityi iecur
Reliquit ales, nequitiae additus

73. *Infecta* corr. b. — 76. *Aethnen* BT, unde recte fortasse *Aetnen* Cuningh., Iani, Mitsch., Doering. — 77. *iecor* superscr. *v* T. — 78. *Relliquit* T, *Relinquit* bSd, LCtFJ, Bentleius. (Ut nos, Bc,M.)

Διός τε τοξόδαμνε παρθένε, Ὡς οἱ τραγῳδοί φασιν. — *monstris*] «formis illis portentosis Gigantum cet. ex se natis.» Apollod. 1, 1, 4: *Γαῖα ἀγαναχτοῦσα ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῶν εἰς Τάρταρον ῥιφθέντων παίδων κτλ.* — *Terra*] Terrae cum inscr. *ΓΕ*) pro filiis victoris clementiam frustra implorantis pulcherrima Figura est in Gerhard *Gef. u. Trinksch.* T. III.

74. *luridum*] «luridi, supra modum pallidi.» Festus. Est tamen, ut monstrant Od. 4, 13, 10: *luridi Dentes* et Ovid. Met. 14, 747: *lurida membra*, eius, qui laqueo fauces sibi elisit, *luror* pallor nigricans, livens *(fahl* Voss.).

75. *peredit*] «nec flammae ita exurere potuerunt Aetnae firmissimam molem Encelado impositam, ut is unquam liberaretur.» Petron. Bell. civ. C. 135: *iamque Aetna voratur Ignibus insolitis.* Schol. Aesch. Prom. 371: *(Αἴτνην) ὃ Καλλίμαχος πυρὶ δεῖπνόν φησι*, ex certa Heckeri emendatione Callim. Fr. 346. Blomf. — *Impositam* -- *Aetnam*] Callim. Fr. 382. Bl. Schol. Pindari Ol. 4, 11: *Ὁ μὲν Πίνδαρος τῷ Τυφῶνι φησὶν ἐπικεῖσθαι τὴν Αἴτνην, ὁ δὲ Καλλίμαχος τῷ Ἐγκελάδῳ*, sed Hymn. in Del. 141., ut talia pro poëtarum lubitu variari solent, Callimachus Briareo ait Aetnam incumbere, non Encelado.

77. *Tityus*, filius Iovis et Elarae, Orchomeni filiae (Apollod. 1, 4, 1.), quam cum propter Iunonis *ζηλοτυπίαν* sub terra abscondisset, Tityum filium inde protraxit, unde vocatur *Γαιήϊος υἱός* Od. *η*, 324. et *γηγενὴς* a Pherecyde apud Schol. Apoll. Rh. 1, 479. Od. *λ*, 576. Quint. Smyrn. 3, 392: *Οἷος ὑπερφίαλος Τιτυὸς πέσεν, ὁππότε Λητὼ Ἐρχομένην Πυθῶδε βιάζετο καί ἑ χολωθεὶς Ἀκάματόν περ ἐόντα θοῶς ὑπεδάμνατ' Ἀπόλλων Λαιψηροῖς βελέεσσιν· ὁ δ' ἀργαλέῳ ἐνὶ λύθρῳ Πουλυπέλεθρος ἔκειτο κατὰ χθονὸς εὐρυπέδοιο Μητρὸς ἑῆς· ἡ δ' νία περιστονάχησε πεσόντα.*

78–80. *Reliquit*] Sic etiam antiq. B. praetulitque Meineke. Concinnius utique videtur propter v. *peredit* item perfecto tempore positum; supple cogitatione: «adhuc.» Vera autem sunt perfecta, non aoristi, *καταλέλοιπε*, *hat verlassen*, *ha lasciato*. Iam sequitur praesens: «etiamnunc *cohibent* cet.» — *nequitiae*] «libidini atque intemperantiae.» — *additus*] tamquam ἔφεδρος, qui eius nequitiam, id est, eum ipsum propter nequitiam urgeat atque vexet. Sic Socrates in Platon. Apol.

Custos; amatorem trecentae
Pirithoum cohibent catenae. 80

p. 30. E. se vocat *προσκείμενον τῇ πόλει ὑπὸ τοῦ θεοῦ*, et paullo post *προσκαθίζοντα*, item *δοκεῖ ὁ θεὸς ἐμὲ τῇ πόλει προστεθεικέναι*. Lucilius 14, 6. Achaintre: *Si mihi non praetor siet additus atque agitet me*. Virg. Aen. 6, 90: *nec Teucris addita Iuno Usquam aberit*. Sic etiam *appositus*; Suet. Tib. 22: *tribunus militum custos appositus*. — *Custos*] nunquam ab eo discedens, sed continenter rostro eum pulsans iecurque eius vorans. — *trecentae*] (ut in prosa or. *sexcenti*) «innumerabiles, permultae.» — *Pirithoum*] Lapitharum regem, qui Proserpinam ex Orco rapere voluerat, unde *amator* per *λιτότητα* pro scelesto raptore dicitur. Ovid. Met. 8, 612: *deorum Spretor erat mentisque ferox Ixione natus*. — *cohibent catenae*] Eurip. Pirith. Fragm. IV. Dind: *ὡς Θησεὺς τῷ Πειρίθῳ κολαζομένῳ καὶ δεδεμένῳ Πέδαις ἀχαλκεύτοισιν ἔξευκται πόδας*. Apollod. 2, 5, 12: *(Ἡρακλῆς) πλησίον - τῶν Ἅιδου πυλῶν γενόμενος Θησέα εὗρε καὶ Πειρίθουν τὸν Περσεφόνης μνηστευόμενον γάμον καὶ διὰ τοῦτο δεθέντα. Θεασάμενοι δὲ Ἡρακλέα τὰς χεῖρας ὤρεγον, ὡς ἀναστησόμενοι διὰ τῆς ἐκείνου βίας· ὁ δὲ Θησέα μὲν λαβόμενος τῆς χειρὸς ἤγειρε, Πειρίθουν δὲ ἀναστῆσαι βουλόμενος τῆς γῆς κινουμένης ἀφῆκεν*. — Ceterum omnes has Gigantum devictorum imagines spectare putant interpretes ad M. Antonium a Caesare Octaviano oppressum; Franke F. Hor. p. 139. etiam de Cornelio Gallo et M. Egnatio Rufo a. 728. offensarum et coniurationum in principem reis cogitavit.

EXCURSUS I.

Nondum satis diligenter expendisse videntur, quomodo in hoc carmine summi artificii pleno Horatius una eademque opera partim se ipsum felicem Musarum esse cultorem quamvis modeste praedicarit, partim Augustum, poëticis studiis item faventem, ipso hoc humanitatis studio ductum et sapienter et clementer in re publica administranda versari, ac propterea insanis et nefariis Antonii aliorumque, Galli, Egnatii Rufi ac similium, conatis superiorem semper mansisse mansurumque esse demonstrarit, simul autem totum per carmen poëticis imaginibus partim ex amoenis Italiae regionibus, partim Graecis ex fabulis repetitis ceteros lectores delectare ac permulcere studuerit. Alias de carminis argumento sententias videsis apud Iahnium Ann. phil. 1839. XXVI. 4. p. 457. et Dillenburgerum p. 84.

EXCURSUS II.

Ad v. 53.

«*Uebermächtig in Grösse und Gestalt steht das Ungethüm Typhon dem Zeus gegenüber; oberwärts menschlich und bekleidet, wird es bei überwiegendem Umfang seines Hauptes durch Flügel und zweifachen Schlangenleib furchtbar; den blitzenden Zeus blickt es trotzig an und schaut mit einwärts gewandten Armen sein zuversichtliches Selbstvertrauen ihm auszusprechen.*» Gerhard.

CARMEN V.

Caelo tonantem credidimus Iovem
Regnare: praesens divus habebitur

V. Inscr. volg. *In laudem Caesaris Augusti.* — *Ad divum Augustum* Bbc. — *In honorem Augusti* ST.

V. «Phraates, cum a. u. c. 734. filium Romae detentum ea lege ab Augusto recepisset, ut captivos et signa militaria Crassi et Antonii cladibus amissa restitueret, huic tamen ut satisfaceret, haud prius impelli potuit, quam ea ab Augusto, quem in Asiam traiecisse et ad Syriam usque pervenisse satis constabat, bello repetitum iri fama percrebuisset. Erat is annus u. c. 734. Quae res etsi ex pactis cum Parthis ita esset transacta, Augustum tamen, quod solo nominis sui terrore Phraaten, ut ea staret, adegisset, ita sese extulisse constat, ut maximae instar victoriae restitutionem istam habuerit, orationeque et arcu triumphali, denique nummis quae celebraretur, dignam duxerit. Cfr. Dionem 54, 8.» MITSCHERLICH. (Nummorum illorum satis frequentium inscriptio vel simpliciter *SIGNIS. RECEPTIS* vel *SIGNIS. PARTHICIS. RECEPTIS* vel *CIVIB. ET. SIGN. MILIT. A. PART. RECVP.* Müller *Denkm.* V. N. 351. Eckhel D. N. VI. p. 101. Cfr. Weichert de Vario pag. 373.) — Volgaris erat haec olim opinio. At propter gravissimas rationes et Franke F. Hor. p. 189. et Lübker hoc carmen potius ante *cives et signa militaria a Parthis recuperata*, ac probabiliter ad a. 728. vel 729. referendum esse statuerunt.

1. *Caelo*] lungo *caelo regnare*, ut Lucan. 3, 318: *sortisque deorum Ignarum mortale genus per fulmina tantum Sciret adhuc caelo solum regnare Tonantem.* Alii minus recte: (e) *caelo tonantem.* — *credidimus*] «semper, atque etiamnunc credimus.» («Pro certo habemus Iovem caeli esse regem, quia tonat.» GLOSS. ANT.)

2–4. *praesens*] *ἐπιφανής.* Sic in nummis *di praesentes* et *praesentissimi.* Spanhemius I. pag. 426. Auson. Caes. 2: Augustum Roma *In terris positum credidit esse deum.* Cfr. Od. 1, 12, 51. 4, 14; 43. — *Britannis*] Strabo 4. p. 200: *Νυνὶ μέντοι τῶν δυναστῶν τινες τῶν αὐτόθι πρεσβεύσεσι καὶ θεραπείαις κατασκευασάμενοι τὴν πρὸς Καίσαρα τὸν Σεβαστὸν φιλίαν, ἀναθήματά τε ἀνέθηκαν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ καὶ οἰκείαν σχεδόν τι παρεσκεύασαν τοῖς Ῥωμαίοις ὅλην τὴν νῆσον.* Satis hyperbolice propter haec Britannorum officia erga Augustum et expeditionem in Parthos praeparatam utramque nationem in dicionem Romanam redactam esse dicit vel potius vaticinatur, mox fore, ut et illa et haec domaretur. — *Graves* autem Persae,

Augustus adiectis Britannis
Imperio gravibusque Persis.

Milesne Crassi coniuge barbara
Turpis maritus vixit et hostium —
Pro curia inversique mores! —
Consenuit socerorum in armis

8. *arvis* cum Tan. Fabro et Heinsio Bentl., F, et sic habet Cod. Altorf. 1. apud Ianium. (Ut nos, BbScd, omnes Bentleii et Pottierii. Excidit hic v. e Cod. T.)

molestissimi Romanis ac feroces. *Persae* pro *Parthis*, ut Od. 1, 2, 22.

5. 6. *Milesne Crassi*] Cum indignatione: «Qui fieri potuit, ut miles — viveret?» Consulto hic declinat mentionem cladis, quam M. Antonius a. u. c. 718. a Parthis acceperat, sive quod omnino inimici oppressi memoriam refricari Augustus nollet, sive quod propter amicitiam cum Iulo Antonio, triumviri filio, initam Horatius ubique M. Antonio pepercit. — Iunge *maritus coniuge barbara*, id est, «habens coniugem barbaram.» Cfr. Ovid. Her. 4, 134: *Et fas omne facit fratre marita soror.* Alii: *turpis coniuge barbara*; sed ablat. instrumentalis in coniugis persona locum non habet. Prorsus autem reiicienda HP. est coni. *in coniuge.* — «Uxores a victoribus acceperant, ut vitam mercarentur.» Schol. — *Turpis*] propter violatam legem Romanam atque in matrimonium ductam non solum peregrinam, verum etiam hostis filiam. Virg. Aen. 8, 688: *sequiturque* (Antonium) *nefas! Aegyptia coniux.* Liv. 43, 3: *ex militibus Romanis et ex Hispanis mulieribus, cum quibus connubium non esset, natos se memorantes.* — *vixit*] «Adeone vitae cupidus fuit, ut hanc ignominiam aequo animo pateretur?» — *hostium*] «quos S. P. Q. R. hostes iudicarat; quibuscum idcirco nullum omnino commercium neque connubium esse poterat.»

7. *Pro*] Est demirantis cum indignatione. — *curia*] Cic. pro Plancio 29: *stante urbe et curia. Curia* refertur ad laesam senatus dignitatem, qui tam ignominiosum casum tam diu patienter tulerit. Librarii substituerunt *pro patria* et *pro tempora.*

8. *Consenuit*] Quia iam plus triginta annos inter Parthos degerant. — *in armis*] Prorsus hoc ex Parthorum more. Iustin. 41, 2, 5: *Exercitum non, ut aliae gentes, liberorum, sed maiorem partem servitiorum habent;* captivi autem pro mancipiis erant. — Quid, quod Romanos, otii impatientes, belli cum Parthis cupidos, etiam voluntarios arma tulisse haud improbabile est? Insigne certe huiuscemodi perversitatis exemplum Q. Labienus T. filius dedit, qui audita clade Philippensi Parthos in Romanos concitavit et dux ab eis constitutus per breve tempus Syriam et Phoenicen occupavit a. u. c. 714., eiusque nummus exstat cum hac inscriptione: *Q. LABIENVS PARTHICVS. IMP.* Cfr. Dionem 48, 26.

Sub rege Medo Marsus et Apulus,
Anciliorum et nominis et togae
Oblitus aeternaeque Vestae,
Incolumi Iove et urbe Roma?

Hoc caverat mens provida Reguli
Dissentientis condicionibus
Foedis et exemplo trahentis

10. Prius *et* om. T. — 12. *Incolomi* bS. — 15. *trahenti* de Canteri coni. et cum Comm. Cruquii L, item Bentleius, qui tamen in Adnotatt. praefert *exempli trahentis*. (Ut nos, omnes nostri, Bentleii, Pottierii.)

Liv. Epit. CXXVII. — Languet prae lect. librorum tantum non omnium altera *in arvis*, quam cum Canterus et T. Faber coniectura proposuissent, confirmavit unus Cod. Altorf. 1., in quo casui debetur.

9. *rege*] invidiosum apud Romanos nomen. — *Marsus et Apulus*] bellicosissimi Italiae populi. Libenter, ubicunque potest, suae Apuliae meminit poëta.

10. *Anciliorum*] Altera forma *ancilium* est in Inscr. m. Lat. 2244. a v. *ancile*. (Cfr. *Saturnaliorum, sponsaliorum.)* Lege Ovid. Fast. 3, 373. *Nubigenas clipeos* vocat Stat. Silv. 5, 2, 131. — *togae*] Virg. Aen. 1, 282: *Romanos, rerum dominos gentemque togatam.* Florus 4, 11, 3: (*Antonius*) *patriae, nominis, togae, fascium oblitus.* — *Nominis* h. l. manifesto pro «nominis Romani»; quod ipsum inest in voc. *togae*. Quia non intelligebant, plurimi scriptores librarii omiserunt *et*; quae intolerabilis lectio placuit Cruquio ac Torrentio, reiecta a Bentleio.

11. 12. *Vestae*] cuius ignis pignus erat aeternitatis Romanae urbis. Cic. de Legg. 2, 8: *Virgines Vestales in urbe custodiunto ignem foci publici sempiternum.* In iure iurando Philippo Macedoni imposito Graece sic expresserunt: *τὴν ἑστίαν τῆς Ῥώμης*. Diodor. Fr. Dind. p. 128. Vestam *Romani imperii pignus* vocat Seneca Controv. 1, 3. pag. 93. Bip. — *Incolumi Iove*] «Salvo Capitolio.» Schol.

13. *caverat*] «Et tamen ne talis turpitudo atque ignominia unquam Romanos dehonestaret, providere voluerat iam Regulus, specimen illud summae constantiae cet.» Captus est a Karthaginiensibus a. u. c. 499. Crebro hoc idem argumentum tractabatur in rhetorum scholis. Cfr. Cic. de Or. 3, 28, 109. Val. Max. 1, 1, 14: *in iis, quae ad custodiam religionis attinent, nescio an omnes M. Atilius Regulus praecesserit* cet.; inter poëtas Silium 6, 342 seqq. (Balde Lyric. 1, 3., fortasse nimis presse Horatii vestigia sequens, pleraque hinc ad Thomae Mori constantiam laudandam detorsit.)

14. *condicionibus*] casu tertio, ut Quintil. 8, 6, 54: *si qua verbis dissentit.*

15. 16. *trahentis*] «Ab exemplo perniciem in posteros trahebat, deducebat, id est, dictitabat tale exemplum nimiae facilitatis ad redimendos captivos vim et auctoritatem perniciosam in posteros habiturum esse.» Iahn. Vide Excursum. — Ceterum *trahentis* Codices omnes praeter Cruquii Scholiastam, qui habet: «*trahenti*] adferenti in fu-

Perniciem veniens in aevum,
Si non periret immiserabilis
Captiva pubes. Signa ego Punicis
Adfixa delubris et arma
Militibus sine caede, dixit,
Derepta vidi; vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero

17. *perirent* Glareanus. (*periret vae miserabilis* Paldamus.) — 21. *Direpta* BbSTcd, CJ.

turum perniciem rei publicae;» et Glossam Cod. mei c.: «quod traheret;» quam lectionem praeferunt Bernhardy et Lübker. *Trahenti* esset «exemplo velut contagione quadam perniciem propaganti», ut Gratius Cyn. 412: *ne dira trahant contagia volgi (volgus* Heins.), et Ausonius Epist. 24, 28: *Sic pars aegra hominis trahit ad contagia secum Corpus.* Facilior quidem videtur haec lectio, sed facilior non est; nam, ut recte Regel significavit, vv. *Si non periret* cet. sententiam a Regulo ipso senatui inculcatam continent. Certe si non Regulo ipsi eam tribueris, sed tamquam explicationem addideris vv. *exemplo trahentis*, non poëticam orationem habebis, Horatio dignam, sed ad pedestrem descendes. — *veniens*] Sic Lucan. 7, 394: *populos aevi venientis.*

17. *periret*] Glareanus metri fulciendi causa correxit *perirent*, cum haec una exceptio sit apud Horatium thesis brevis in priore versus Alcaici ordine; «data» enim «opera Noster a trochaeo in eo loco abstinuit tam in Sapphico versu, quam in illo Alcaico [inventorum exemplum non secutus]: idque optimo consilio factum, nempe ut versus illi *tardiores paullo graviores*que *venirent ad aures;* nam sine spondeo celeres nimium volubilesque et sine pondere feruntur.» Bentley ad Od. 2, 19, 15. Obstat tamen, non solum quod Horatius omnino abstinet ab hac constructione, sed etiam quod Latini potius dicunt *pars secant, turba ruunt*, quam inverso ordine *ruunt turba* cet. Nam alius generis est Ovid. Fast. 3, 372: *submisere oculos cum duce turba suos*, id est «submisere oculos dux et turba;» certa contra exempla Propertii 3, 17, 28: *unde tuum potant Naxia turba merum*, et apud Silium 6, 563: *iacent - - Dispersum volgus*; id quod notandum adversus Huschkium ad Tibull. 2, 4, 38. et 4, 4, 25. — *immiserabilis*] «sine ulla miseratione ac misericordia.» (In coni. *vae miserabilis* facile, spero, senties ingens discrimen inter poësin Horatianam et scholasticam.)

18—22. *Signa ego*] Falso nonnulli opinati sunt duos versus ex Reguli oratione in senatu habita remanere in Naevii reliquiis. Cfr. eius Fragmm. ed. Klussmann p. 62. — *Derepta*] «violenter et contumeliose detracta.» Tacit. Ann. 2, 45: *Spolia et tela Romanis derepta in manibus multorum ostentabat.* Virg. Aen. 11, 193: *spolia occisis derepta Latinis*, ubi alii *direpta*; sed vide Wagnerum, item Fea ad

Portasque non clausas et arva
Marte coli populata nostro.

Auro repensus scilicet acrior
Miles redibit. — Flagitio additis
Damnum: neque amissos colores
Lana refert medicata fuco,

Nec vera virtus, cum semel excidit,
Curat reponi deterioribus.

23. *clusas* S, Cod. Bland. — 25. *repensus* superscr. «vel *redemptus*» d. — 27. *nec* T. (Ceteri mei *neque.*) — 29. *occidit* T solus.

Od. 4, 15, 7. — *Retorta*] Epp. 2, 1, 191: *Mox trahitur manibus regum fortuna retortis.* Ovid. Am. 1, 2, 31. in Amoris triumpho: *Mens bona ducetur manibus post terga retortis.*

23. 24. *Portasque*] Karthaginis. — *non clausas*] id quod maxime securitatis signum erat. A. P. 199: *apertis otia portis.* — *Marte* cet.] «ab exercitu nostro devastata coli rursus a Poenis.» Falsa enim est Vossii duplex iunctura: «arva Marte nostro populata coli Marte nostro;» *(ich sah - - Feld von unserm Krieger gebaut, das er jüngst verödet.)* captivi enim iam *Mars noster* vocari nullo pacto poterant; et ne Lucanus quidem vel Statius hoc sibi indulsisset. (Sic *populare* Virg. Ge. 1, 485. Aen. 1, 527.)

27. 28. *Damnum*] Rhesus 402: *Αἰσχρὸν γὰρ ἥμῖν καὶ πρὸς αἰσχύνῃ κακόν.* Non de iactura pecuniae; quam consumpturi essent in *rependendis*, id est, redimendis, captivis loquitur, sed: «longe maius, inquit, damnum partim inerit in turpi exemplo ad posteros prodito, partim in eo, quod redempti isti reliquis militibus permixti, iam ignaviores quam antea, foedam fugam capientes vel iterum sese dedentes cladem afferent populo Romano.» — *neque amissos*] «Ut primum colorem naturalem nunquam recipit lana semel alio colore infecta, ita cet.» Quintil. 1, 4, 5: *Nec lanarum colores, quibus simplex ille candor mutatus est, elui possunt.* — *medicata*] de coloribus, ut *φαρμάσσειν*, «imbuta.» Cicero in Hortensio Fr. 8. p. 479. meae Ed.: *Ut ii, qui combibi purpuram volunt, sufficiunt prius lanam medicamentis quibusdam* cet. Ovid. Rem. Am. 707: *Amyclaeis medicatum vellus ahenis.* Virgil. Ge. 1, 493: *Semina vidi equidem multos medicare serentes, Et nitro prius et nigra perfundere amurga.* — *fuco*] Plin. H. N. 26, 10. Fucus marinus, lactucae similis, conchyliis substernebatur, id est, lana herbae illius suco prius imbuebatur, quo facilius purpurae colorem imbiberet. Tum usurpatur pro quovis suco, qui tingendo inservit, in primis pro purpura. Ita *conchyli fucum* dixit Catullus 64, 49.

29. 30. *Nec vera*] «Virtus, quae quidem vere hoc nomen mereatur, non potest *reponi*, restitui eis,

Si pugnat extricata densis
Cerva plagis, erit ille fortis,
Qui perfidis se credidit hostibus,
Et Marte Poenos proteret altero,
Qui lora restrictis lacertis
Sensit iners timuitque mortem.
Hic, unde vitam sumeret inscius,

Vv. 31—34. in B desunt. — 33. *dedidit* Bentleius coni. — 34. *proterit* T. — 36. 37. *mortem Hinc, unde vitam sumeret aptius* Bentleius; *Hinc* coni., *aptius* cum *βελμαχ* et var. lect. *ιω* (item Pottierii 1, 4, 5, 6, 12, 16, 17.). Mei BbSTcd: *Hic - - inscius*; in S adscriptum: «al. *aptius*»; nihil de hoc dubio loco Cruquius.

qui propter ignaviam semel deteriores sunt facti.» — *Curat*] «non volt, neque potest, quia pristinas suas vires amisit.» Virgil. Ge. 1, 39: *Nec repetita sequi curet Proserpina matrem. — deterioribus*] dativus. «*Deteriores* fiunt ex bonis, *peiores* ex malis.» Schol. Recte Vossius: *So wahre Tugend, ward sie gefälscht einmal, Nie sucht sie Heimkehr zu den Entarteten. Deterioribus* pro ablativo gen. neutr. *(«durch Geringeres»)* explicari nullo pacto potest cum Lübkero. *Reponi* autem «renovari, pensari, restitui», ut Silius 5, 533: *cessata reponere avebant Tempora caede virûm ac multo pensare cruore.*

31. 32. «Non magis cerva felici casu e retibus expedita fugaque servata postea aggreditur venatorem, quam fortis unquam erit ille, qui semel hostibus sese dedidit;» vel inversis membris: «qui semel captus est, is non magis bellicosus erit quam cerva cet.» — *plagis*] «Proprie *plagae* funes, quibus retia tenduntur.» Schol.

33. *se credidit*] Egregie opponitur v. *perfidis*, ut Od. 3, 27, 25: *Europe niveum doloso Credidit tauro latus*: Cic. ad Fam. 4, 7, 3: *quemadmodum nos, victori se crediderunt,* id est, «nullam omnino condicionem pacti, arbitrio se victoris commiserunt»; quo ipso v. usus est Caesar B. C. 1, 74: *imperatoris fidem quaerunt, rectene se illi sint commissuri.* Bentleii *dedidit* prosae foret orationis.

34—36. *Marte - - altero*] «Et in alteram expeditionem profecti prosternent, debellabunt Poenos.» — *lora*] Iliad. φ, 30: *Δῆσε δ' ὀπίσσω χεῖρας ἐϋτμήτοισιν ἱμᾶσιν.* — *iners*] Salust. Iug. 44: *exercitus - - iners, imbellis.* Iam Naevius Bell. Punic. 1. apud Macrob. Sat. 6, 5: *Silvicolae hemones duellique inertes.*

37. 38. *Hic*] cum indignatione et contemptu de omnibus militibus, qui ita se hosti tradiderunt: «Ignavus idem iste nimis ignarus vitam tantum fortiter pugnando servari, ipse pro se in iusto bello a populo Romano suscepto pacem composuit, quae tamen lex fuit servitutis.» Pacem autem cum hoste inire non unus aliquis poterat privatus, sed dumtaxat S. P. Q. R.; quapropter ille, quantum in ipso fuit, populi Romani maiestatem minuit ac perduellis nomen iure meretur. — *inscius*] Ex mera ignorantia verae

Pacem duello miscuit. O pudor!
O magna Karthago, probrosis
Altior Italiae ruinis!

Fertur pudicae coniugis osculum
Parvosque natos ut capitis minor
Ab se removisse et virilem
Torvus humi posuisse voltum:

Donec labantes consilio patres

38. *Pacem et duello* Bentl. coni. — 43. *A se* bT,LCt. (Ut nos, bScd, *βγδκω* «cum aliis nostris.» BENTL.) — 45. *labantis* Bc.

huius loci sententiae vel etiam e gloss. ad vv. *unde vitam* aptius, melius *sumeret*, provenit lectio *aptius*. Suam coni. Bentleius ita interpretatus est: «Hinc, a pugna, timuit mortem, unde vitam sumeret aptius, et pacem bello miscuit.» — *duello*] Antiquiorem formularum formam consulto delegit. — *miscuit*] Significat medio in bello illegitimum istud pactum initum esse. — *O pudor!*] Hoc loco Bentleius defendit Ovid. Her. 9, 111: *O pudor*, pro quo Jahn cum Heinsio *Pro pudor*.

40. *Altior*] Imago haec est: «Karthago inconcussa et victrix ex alta sua sede despicit Italiam ignominiosis caedibus aliisque probris in pulverem prostratam.» Alii explicant: «altior facta, exaltata (in posteriore Latinitate) per probrosas Italiae ruinas;» quae tamen interpretatio minus poëtica mihi videtur. Vossius: *O Herrscherin Karthago, höher Blick' auf Italia's feilen Hinsturz!*

41. *Fertur* cet.] Cfr. Dracontius de Deo v. 408. Ed. Arevalo p. 329: (Regulus) *horrendae mortis amator, Otia contemnens, magnum cum plebe senatum Compulit infelix ad inexorabile pactum, Captis lege data, poenarum ut vincula ferrent. Immemor uxoris natos contempsit et Urbem* cet. — *coniugis*] «Amplecti noluit Marciam, indecorum existimans matronam Romanam servum osculo dignum putare.» Dio Cass. T. I. Sturz. pag. 142: *ὁ Ῥήγουλος τά τ' ἄλλα καθάπερ τις Καρχηδόνιος, ἀλλ' οὐ Ῥωμαῖος ὢν ἔπραττε καὶ οὔτε τὴν γυναῖκα ἐς λόγους ἐδέξατο οὔτε ἐς τὴν πόλιν καθάπερ ἐκβληθεὶς* (exsul) *ἐσῆλθεν κτλ.*

42. *capitis minor*] «Capite deminutus est, qui in hostium potestatem venit.» FESTUS. Cfr. Liv. 22, 60. (Captivo nullum iam iuris vinculum cum coniuge ac liberis. Est igitur *rechtlos*, Voss. *freiheitlos.*) Dio IX. Sturz p. 168: *ὁ δ' ἐλθὼν τὰς μὲν συνήθεις τοῖς ὑπατικοῖς διώσατο, οὐ μετεῖναι τῆς πολιτείας αὐτῷ λέγων κτλ.*

44. *Torvus*] pr. *stier blickend.* Plato Phaedon. p. 117. B. de Socrate: *ταυρηδὸν ὑποβλέψας.* — *posuisse voltum*] «oculos defixisse, memor capitis deminutionis, quam perpessus erat, certus consilii plenusque severitatis.»

Firmaret auctor nunquam alias dato,
Interque maerentes amicos
Egregius properaret exsul.

Atqui sciebat quae sibi barbarus
Tortor pararet; non aliter tamen
Dimovit obstantes propinquos
Et populum reditus morantem,

Quam si clientum longa negotia

47. *maerentis (merentis)* BT. — 51. *propinquos*] *amicos* ex v. 47. d, «βx cum quattuor aliis.» BENTL.

45. *Donec* cet.] «Donec patres, quorum animus vacillabat ac prope iam inclinabat ad captivorum redemptionem decernendam, confirmasset; quod cum assecutus esset, voltus serenitas ac plenior fiducia ei rediit.» (Cfr. etiam Hand Turs. II. p. 294.) — *consilio*] *Ut capitis minor* dumtaxat *consilium* dedit, non ut senator *sententiam* dixit.

49. 50. *Atqui sciebat*] Cicero de Offic. 3, 27: Reguli *cum valuisset auctoritas, captivi retenti sunt; ipse Karthaginem rediit: neque eum caritas patriae retinuit nec suorum. Neque vero tum ignorabat se ad crudelissimum hostem et ad exquisita supplicia proficisci, sed iusiurandum conservandum putabat.* — *Tortor*] Cfr. Cic. de Off. 1, 13. et 3, 27. Gellius 6, 4: *Regulum Tubero in historiis redisse Karthaginem novisque exemplorum modis excruciatum a Poenis dicit. In atras, inquit, et profundas tenebras eum claudebant, ac diu post, ubi erat visus sol ardentissimus, repente educebant et adversus ictus solis oppositum continebant atque intendere in caelum oculos cogebant. Palpebras quoque eius, ne connivere posset, sursum ac deorsum diductas insuebant. Tuditanus autem somno diu prohibitum atque ita vita privatum refert.* (Silius 2, 343 et 435. cruci affixum dicit.) Fuerunt, qui de tota re dubitarent, praesertim cum antiquissimus belli Punici scriptor Polybius de Reguli legatione et morte nihil tradat. Accedit Diodori Exc. de Virt. et Vit. 24. p. 566. Wess. testimonium de Marcia: *βαρέως φέρουσα τὴν τἀνδρὸς τελευτήν, καὶ νομίσασα, δι' ἀμέλειαν αὐτὸν ἐκλελοιπέναι τὸ ζῆν, ἔπεισε τοὺς υἱοὺς κακουχεῖν τοὺς αἰχμαλώτους κτλ.* Etiam Dio l. l. fama dumtaxat teste utitur: *φασί-φασί-ὥς καὶ ὁ λόγος ἔχει.* Cfr. etiam Niebuhr *R. G.* Ed. IV. Vol. III. p. 706.

51. *Dimovit*] «cedere sibi iussit viamque aperire.» — *reditus*] Numerum plur. praetulit, quia ingratissimi soni et ex parte ambiguus fuisset singularis.

53. *clientum*] Ut solebant patroni clientum inter se lites transigere ac decidere domi suae, tamquam arbitri, nullis aliis iudicibus adhibitis; id quod propter minus rectam Vossii interpretationem (*Anwalt*) monendum videbatur. — *longa*] ac propterea taedii plena.

Diiudicata lite relinqueret,
Tendens Venafranos in agros
Aut Lacedaemonium Tarentum.

54. *Disiudicata* γ ap. Kirchn. p. 36. — 55. *uenafros* T.

55. 56. *Venafranos*] Venafrum extremum in septentrionem Campaniae oppidum. — *Lacedaemonium*] A Phalantho Lacedaemonio conditum ferebatur. Od. 2, 6, 11. Uterque autem tractus amoenissimus erat.

EXCURSUS

Ad v. 15.

et exemplo trahentis] Cum hic locus ex difficilioribus sit, etiam Regelii et Dillenburgeri interpretationes apponere iuvat. Regel: «Alias quidem exemplo trahit perniciem is, qui perniciei auctor est; hic autem intelligendum esse eum, qui mente perniciem exemplo trahat ad posteros, satis declarat opposita sententia, *Si non periret* cet. Praevidebat Regulus, si redimerentur captivi, exemplo perniciem ad posteros propagatum iri; ipse igitur quodammodo propagabat tali exemplo perniciem ad posteros, cum oritura inde mala praediceret. Recte sententiam expressit Acron: «in futurorum perniciem processurum, si tale deduceretur (Ed. Ven. 1484: *duceretur*) exemplum Romanis non pereuntibus, qui capi poterant.» Dillenburger: «Vera est Codd. scriptura; participium tamen *trahentis* non est: *qui trahebat*, sed *qui traheret*. Regulus enim, si captivi ut redimerentur suasisset, si obtemperasset amicorum ac totius fere civitatis precibus, perniciem ipse suo exemplo in futuram aetatem traxisset, ad ignaviam evocasset. Incipit igitur a vv. *et exemplo trahentis* hypothetica quam dicunt sententia, neque id movet difficultatem, quod alterum participium *dissentientis* est pro «qui dissentiebat», modo recordemur, in illo genere enuntiatorum coniunctivi modi locum ab indicativo saepe occupari. Cuius rei exempla satis congessit Zumpt *Lat. Gr.* §. 519.» (Fateor tamen, hanc interpretationem nimis artificiosam mihi videri.)

CARMEN VI.

Delicta maiorum immeritus lues.
Romane, donec templa refeceris

VI. Inscr. volg. *Ad Romanos.* — *Ad populum Romanum* BST. — *Ad Augustum Romanum* b. — *Redit ad Augustum* c.

VI. Corruptos aetatis suae mores conquestus cives, ut ad simplicem ac severam maiorum disciplinam redeant, exhortatur; tecte significans omnem Caesaris Octaviani curam et operam in eo ipso defixam esse, ut civium mores emendentur. Cum hic Parthorum tamquam victorum *(νικησάντων)* mentio fiat, probabiliter certe ante a. u. c. 734. carmen compositum est. Et cum iam sub initium principatus Octavianus Caesaris ipsius consilium secutus cogitasset leges ferre, quibus licentiae ac libidini obviam iretur, sapientissimo huic consilio, quod ille multos demum post annos exsequi potuit, poëta quasi praelusit circa a. u. c. 726. (Vide Franke Fast. Hor. p. 193. et Dillenburger p. 88.) Lex autem Iulia de adulteriis lata est a. u. c. 737., Lex Papia Poppaea de maritandis ordinibus demum a. u. c. 762.

1. *Delicta* cet.] Ex antiquissima et Orientalium et Graecorum opinione. Eurip. Frgm. inc. 133. Matth.: *Τὰ τῶν τεκόντων σφάλματ' εἰς τοὺς ἐκγόνους Οἱ θεοὶ τρέπουσιν.* — *maiorum*] inde a temporibus Sullanis, duarum prope aetatum ante hoc carmen compositum. — *immeritus*] «etsi nulla propria culpa pollutus.» Etenim loquitur de aetate, iamiam oriente, quae proxime praecedentis culpas, nisi ipsa ad morum innocentiam et pietatem reditura sit, luere debeat. Nihil autem infelicius unquam vidi quam HP. coniect. *meritus*; etenim inter *Delicta* et *immeritus* callidam, immo egregiam, a poëta quaesitam esse *ἀντίθεσιν* recte significarunt Krahner et Dillenburger pag. 88.

2. *Romane*] Saepe sic Livius pro numero plurali. Cfr. etiam Virg. Aen. 6, 852: *Tu regere imperio populos, Romane, memento.* — *templa*] *Templum* proprie omnis locus antea profanus, postea inauguratus; *aedes*, omnis deorum domus. M. Varro apud Gell. 14, 7: *non omnes aedes sacras templa esse ac ne aedem quidem Vestae templum esse.* H. l. homonyma sunt. Per bella autem civilia et propter clades hominum et propter pecuniae defectum in ipsa urbe magisque etiam in oppidis neglecta fuerant templa. Propert. 2, 6, 35: *Sed non (nunc* Hertzb. coni.) *immerito velavit aranea fanum Et mala desertos occupat herba deos.* — *refeceris*] Augusti ea laus. Cfr. Od. 2, 15, 20., unde eum sic alloquitur Ovid. Fast. 2, 63: *Templorum positor, templorum sancte repostor.* Virg. Aen. 8, 716. Augustus sacravit *Maxima tercentum totam delubra per Urbem.* Suet. Oct. 30: *Aedes sacras vetustate collapsas aut incendio absumptas refecit.* Etiam Tiberius teste Tacito Ann. 2, 49:

Aedesque labentes deorum et
Foeda nigro simulacra fumo.
Dis te minorem quod geris, imperas: 5
Hinc omne principium, huc refer exitum.
Di multa neglecti dederunt
Hesperiae mala luctuosae.

3. *Aedisque* B. — 4. *fumo simulacra nigro* pr. T. — 6. *Hic omne* B, *Huc omne* Cod. (?) Torrentii.

Deum aedes vetustate aut igne abolitas coeptasque ab Augusto dedicavit.

4. *fumo*] partim post incendia, quorum meminerunt Tacitus et Suetonius l. l., partim etiam incuria fumo deturpata atque offuscata. Solebant autem statis temporibus simulacra deorum sollemni ritu lavari.

5. *minorem*] «quod ut superiores veneraris deos eorumque potentiam ultro agnoscis.» Simonid. p. 43. Schneidew.: *ἅπαντα γάρ ἐστι θεῶν ἥσσω*. Cic. de Nat. D. 3, 2: nostra civitas, *quae nunquam profecto sine summa placatione deorum immortalium tanta esse potuisset.* Pseudocic. de Harusp. resp. 9: *Pietate ac religione atque hac una sapientia, qua deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perspeximus, omnes gentes superavimus.* Contrarium Eurip. Heracl. 258: *Σκαιὸς πέφυκας τοῦ θεοῦ πλείω φρονῶν.*

6. *Hinc* cet.] «*Hinc* est, oritur *omne principium*», casu nominativo. Alii minus probabiliter vel supplent «erat» vel ex v. *refer* eliciunt *hinc* pete *omne principium*. Sententia est: «Deorum auspiciis atque auxilio omne inceptum peragendum; felix exitus grato animo iisdem tribuendus est.» Liv. 45, 39: *maiores vestri omnia magnarum rerum et principia exorsi ab dis sunt et finem statuerunt.* (*Principium* autem per *συνεκφώνησιν* trisyllabum, ut Od. 3, 4, 44: *consilium.*)

8. *Hesperiae-luctuosae*] «Italiae in luctum effusae propter clades, quibus per tot annos aflicta est.»

9. *Monaeses*] Haec lectio firmatur a Cod. b. a pr. m. et a Pottierii Cod. Reg. 8072. Sec. X. Ceteri *Monaesis*, quod metro repugnat atque ortum est ex accommodatione minime necessaria ad vv. *Pacori manus*. Quidni enim licuerit poëtae dicere: «Monaeses, clarus ille Parthorum dux, et exercitus, cui praefuit Pacorus»—? Praeterea iunctura ista, quam praefert nuperus quidam interpres, *manus Monaesis et Pacori* nimis redolet abiectissimam pedestris orationis formam. — *bis*] semel imperatore M. Crasso, qui plurimis prodigiis et C. Ateii diris frustra monitus (Cic. de Divin. 1, 16.) contra Parthos profectus cum maiore exercitus parte periit a. u. c. 701.; iterum M. Antonio, cuius primum legatus Decidius Saxa cum legionibus interemptus est a Parthis a. u. c. 714., duce Pacoro, Orodis regis filio, Phraatis fratre natu maiore, viro fortissimo et laudatissimo (Dio 48, 24–26.); tum et ipse (id quod, uti par erat, Iuli Antonii filii amicus tacet Horatius) a. u. c. 718. exercitum adversus illos ductum amisit (Dio

Iam bis Monaeses et Pacori manus
Non auspicatos contudit impetus
Nostros et adiecisse praedam

9. *Monaesis* s. *monesis* BSTcd et corr. b, item LCt. (Ut nos, pr. b, Pottierii Cod. quintus, Aldinae et inter Editores Sec. XVII. Rutgersius.) — 10. *Inauspicatos* B et Pottierii aliquot. — 11. *Nostris* cum uno Cod. Prisciani p. 891. P. praefert Bentleius, vel leg. suspicatur *Nostrorum*. — (Vv. 11 — 13. in B desunt et v. 15. est ultimus.)

49, 24-31.), quamquam paullo ante eius legatus Ventidius Pacorum insidiis circumventum interfecerat. (Dio l. l. 20.) Itaque *Pacori manus* potissimum ad Decidii cladem pertinet. De hoc Pacoro et quinque aliis ex historia notis optime egit Haase in Ersch et Gruber Encyclop. III. IX. in hoc v. At quis *Monaeses*? Commemoratur quidem a Plutarcho Anton. c. 37. p. 932. D. Fr. *Μοναίσης, ἀνὴρ ἐπιφανὴς καὶ δυνατός*, qui Phraatis saevitiam cum multis aliis fugiens ad M. Antonium se contulit, ab illo magno honore habitus, sed mox ad Phraaten invitatus rediit. (Dio 49, 23, 24.) At cum ab hoc Monaese nihil contra Romanos gestum memoret historia, maxime probabilis est opinio eorum, qui *Monaesen* Horatii eundem esse aiunt cum Surena illo scriptorum, qui Crassum delevit; *Monaesen* illum dictum esse nomine proprio, *Surenam* ex Orientis more nomen magistratus sive dignitatis fuisse et designasse eum, qui proximum a rege locum obtineret, summus eius legatus esset, regi novo diadema imponeret, summaque floreret auctoritate, potestate, magnificentia. V. Plutarch. in Crasso c. 21. Tacit. Ann. 6, 42. Ammian. 24, 2. 30, 2. Zosimus 3, 15: *Σουρήνας - - ἀρχῆς δὲ τοῦτο παρὰ Πέρσαις ὄνομα.* Brisson. de regno Pers. 1. p. 174. Itaque *Monaeses* eiusque exercitus ad cladem Crassi pertinet, quam certe non omissurus erat Horatius vixque alii quam Surenae tribuere poterat. *Monaeses* nomen apud Parthos sollemne ac nobile, ut *Vologeses*, fortasse et illustris alicuius familiae (ex Megistanibus) videtur proprium fuisse. Certe alius Monaeses est ille Antonii amicus; nam Monaeses Surena paullo post cladem Crassianam a rege interfectus est. Iani. (Contra Horatium, cuius hanc stropham cum Peerlkampio esse negat, disputat, id est, totius loci difficultates exponit atque exaggerat Estré Hor. Pr. p. 268.)

10. *Non auspicatos*] Multi Codd. (etiam Pottierii nonnulli) *inauspicatos*, ab iambo incipientes ut Od. 1, 9, 1. 31, 9. 17. 35, 37. 37, 22. 2, 7, 22. 3, 1, 2. Nostri vero *non auspicatos*. Vellei. 2, 46: Crassum *proficiscentem in Syriam diris cum ominibus tribuni plebis* (in primis C. Ateius) *frustra retinere conati*. Cic. de Div. 1, 16. Has igitur expeditiones malis auspiciis inceptas *contuderunt*, «magna cum strage nostrorum exercituum vanas reddiderunt Parthi.» Cfr. Od. 4, 3, 8. Virg. Aen. 1, 263: *populosque feroces Contundet*. Etiam in prosa or. Cic. de Rep. 1, 1, 1: *nec id* (incendium) - - *M. Marcellus contudisset*. Atticus apud Cic. ad. Att. 16, 15, 3: *in praesentia belle iste puer* (Octa-

Torquibus exiguis renidet.

Paene occupatam seditionibus
Delevit Urbem Dacus et Aethiops,
Hic classe formidatus, ille
Missilibus melior sagittis.

Fecunda culpae secula nuptias
Primum inquinavere et genus et domos;

vianus) *retundit Antonium.* Tac. Ann. 4, 46: *contusis Thracum gentibus.*

12. *Torquibus*] «Tenuibus illis torquibus aureis, qui unicus gregariorum militum apud Parthos ornatus fuerat, exsultat nunc accessisse divitem praedam Romanam.» — *renidet*] «Non sine contumelia in Romanos ridente voltu spectat ornatum suum tantopere auctum.»

13–16. *Paene*] «Urbem ipsam dissidentem ac studiis intestinis distractam paene exscidit Antonius; ea potitus esset, si apud Actium victor evasisset.» Daci, sagittarii, ab Octaviano spreti ad Antonium inclinaverant. (Dio 51, 22.) Virg. Ge. 2, 497: *Aut coniurato descendens Dacus ab Istro.* Aen. 8, 705: *omnis eo terrore Aegyptus et Indi, Omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabaei.* Aegyptios, Antonii classiarios, poëtice propter vicinitatem Aethiopes vocat. Nam ipsi Aethiopiae ille non imperitabat. Plut. Ant. 61: (*Δυβύης*) *τὰ ἀπὸ Κυρήνης μέχρις Αἰθιοπίας* (εἶχεν) *Ἀντώνιος.* — *melior*] *κρείττων.*

17. *Fecunda culpae*] Iam causas harum calamitatum exponit. «Degenerant familiae propter omnis generis libidines, quibus uterque sexus obnoxius est.» Neque vero obliviscenda frequentissima illis temporibus divortia ac repudia et matrimonia omni modo violata. Silius 2, 498: *Fecundum in fraudes hominum genus.*

18. *genus*] «Bonum paris sanguinis, alieni coitus admixtione pollutum.» Acron Nannii. Recte explices: *genus*, sanguinem, stirpem; *domos*, omnes rationes domesticas inter coniuges ac liberos, ad quos sensim a parentibus transit corruptela. Ambros. Opp. T. 2. p. 181. de Herodis filia: *Quid enim poterat de adultera* (matre) *discere nisi damnum pudoris?*

20. *In patriam populumque*] «in rem publicam et in singulos cives.» Antiqua est formula. Liv. 5, 41: *sunt qui - - devovisse eos* (seniores in clade Gallica a. u. c. 365.) *se pro patria Quiritibusque Romanis tradant.* Ovid. Metam. 15, 572: *Patriae laetum populoque Quirini - - sit.* Iuvenal. 14, 70: *Gratum est, quod patriae civem populoque dedisti.* In senatum invehi certe prudens nolebat poëta eo modo, qui placuit Bentleio, et languidissimum sane foret istud *que - - que.*

21. *Motus - - Ionicos*] Auctore Athenaeo 1. p. 22 b. *ἡ Ἰωνικὴ ὄρχησις* in iis ab Aristoxeno memorabatur, quae *διὰ τὴν τῶν χειρῶν κίνησιν* ceteris praestarent. Aristoph. Thesmoph. 163: Ibycus, Anacreon, Alcaeus *ἐμιτροφόρουν τε καὶ διεκλῶντ' Ἰωνικῶς.* Hesychius: *Ἰωνικόν, τρυφερὸν ἢ περὶ τοῦ κα-*

Hoc fonte derivata clades
In patriam populumque fluxit.

Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo et fingitur artibus;
Iam nunc et incestos amores

20. *Inque patres* Bentl. coni. — 22. *fingitur artubus* bSc (*γδ* ap. Kirchn. p. 36. 56.) et complures Pottierii, *frangitur artubus* d et alii nonnulli, prob. Ungero V. R. p. 400., *fungitur artubus* Mart. Cruquii. (Ut nos, BT, «duo» Bentleii, Pott. 1, 3, 7, 11, 22.)

τεαγότος καὶ θηλυκοῦ· ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐκωμῳδοῦντο οἱ Ἴωνες. Bacchylides apud Ioannem Siceliotam ad Hermog. Rhet. Gr. T. VI. pag. 241: *Ἁβρότητι ξυνέασιν Ἴωνες βασιλῆες.* — *doceri*] et quidem a servis. Seneca Ep. 90. de servis verba faciens: *Itaque hinc textorum, hinc fabrorum officinae sunt; hinc odores coquentium, hinc molles corporis motus docentium mollesque cantus et infractos.* (Ovid. A. A. 3, 351: *Artifices lateris, scenae spectacula amantur; tantum mobilitas illa decoris habet.)*

22. *Matura*] «Cum nubili aetate castissima esse deberet.» — *fingitur artibus*] ablativ. instrum., ut cum dicimus *instrui, erudiri artibus*, non dativus, ut nonnulli voluerunt, «ad artes». Sic Colum. 11, 1, 13: villicus *complurium agrestium formatus artibus*. Plato Phaed. p. 82. D.: *σῶμά τι πλάττοντες ζῶσι κτλ.* — «Accurate artibus, praeter saltationem, etiam cantu, musicis, poësi amatoria instituitur, ut Sempronia illa apud Salustium, Clodia, P. Clodii soror, Sulpicia Tibulli, Cynthia (Hostia) Propertii, quibus artibus amatores alliciat.» Totus autem locus vel propter versus praecedentes de prava etiam ingenuarum puellarum institutione domestica, non de feminis libertini generis intelligendus. — Altera lectio *fingitur artubus* ne satis Latina quidem videtur, cum requireretur *fingitur artus*, ut Manil. 4, 797. Iacob: *iuvenis nudos formatus mollior artus*, nec esset nisi repetitio priorum illorum *motus doceri gaudet* cet. Tertia denique *frangitur artubus*, per se recta (v. Bentl.) et de molli incessu ac gestu explicanda, non tam exquisitam exhibet speciem corruptelae ex artibus ipsis, apud Graecos certe maxime laudabilibus, ortae, ut taceamus etiam de nostrorum Codicum auctoritate. — Verumtamen iis, qui etiamnunc *frangitur artubus* praeferunt, ut Huschke ad Tibull. II. p. 679. et Unger V. R. p. 399., duos locos suggeram: Seneca Controv. 1, 2. p. 84. Bip. de virgine: *docetur blanditias et in omnem motum corporis confringitur.* Hieronymi Ep. 43: *Quomodo in theatralibus scenis unus atque idem histrio nunc Herculem robustum ostendit, nunc mollis in Venerem frangitur, nunc tremulus in Cybelen.* Apud Senecam est rhetorica exaggeratio, suo loco, si vis, laudabilis; apud Horatium nimium h. l. foret et mimis omnino ac prostibulis aptius quam virginibus ingenuis.

23. *Iam nunc*] Multi haec vv. iungunt cum praecedentibus, non animadvertentes, satis mire dici *maturam* virginem *iam nunc* excoli

De tenero meditatur ungui;
Mox iuniores quaerit adulteros
Inter mariti vina, neque eligit
Cui donet impermissa raptim

27. *intermissa* ST,ξ, Pott. tres, *improvisa* Pulmanni Cod. quintus et Ach. Statii liber. (Ut nos, Bbcd.)

artibus. Cur, quaeso, *iam nunc*, si iamiam matura est? Num post maturitatem demum illas addiscere debebat? Immo iungenda haec cum sequentibus: «*iam nunc*, matura quidem, sed nondum nupta, animo agitat amores *incestos*, «vel impudicissimos», *mox* nupta cet. Ad partt. *iam nunc* cfr. Od. 2, 1, 17., et crebro, non tamen semper, ponuntur propositionis initio, ut apud Plaut. Mil. glor. 2, 6, 103: *Iam nunc satis et plus nimio merui mali.* Contra Propert 4, 11, 93: *Discite venturam iam nunc sentire senectam.* In clausulae autem fine (ut hic volebant nonnulli) locum nunquam habet. Cfr. Hand Turs. III. p. 153.

24. *De tenero - ungui*] Graecorum *ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων.* Iam solita est interpretatio: «inde a puellari aetate, a prima adolescentia»; qua quidem recepta non tamen sine causa in toto loco haesit Hofman Peerlkamp, ceterum mire proponens v. 22: *A matre virgo.* «Matura», inquit, «male convenit cum sequentibus, ubi eadem virgo dicitur amores incestos meditari *de tenero ungui.*» Sed novam rationem ingeniose et docte nuper investigavit Unger V. R. p. 401., quam breviter hic exponam. Scilicet *ἐξ ὀνύχων* et *ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων* est «penitus», ut nos diceremus, «ex intimis nervis», ut Latini alibi dixerunt, «ex imis medullis.» Cur autem intimus sensus *unguiculis* tribui potuerit, aperit Pollux 2, 146. *ὄννυχες, ὑφ' οἷς τὰ νεῦρα παύεσθαι λέγουσιν.* Rufinus Anth. Pal. I. p. 87: *τὴν ψυχὴν ἐξ ὀνύχων ἀνάγει.* Plut. de Educ. lib. 5. p. 3. Ed. Didot: *συμπαθέστερόν τε γὰρ θρέψουσι καὶ διὰ πλείονος ἐπιμελείας, ὡς ἂν ἔνδοθεν καί, τὸ δὴ λεγόμενον, ἐξ ὀνύχων* [*ἁπαλῶν*] *ἀγαπῶσαι τὰ τέκνα*, ubi, cum de matribus manifesto agatur, significat «penitus.» Item Automedon Anth. Pal. I. p. 119: *Τὴν ἀπὸ τῆς Ἀσίης ὀρχηστρίδα, τὴν κακοτέχνοις Σχήμασιν ἐξ ἁπαλῶν κινυμένην ὀνύχων* («cuius motus lascivi velut ex teneris unguibus orti totum per corpus propagantur,») *Λινέω.* Plaut. Stich. 5, 5, 19: *Lepidam et suavem cantionem aliquam occipito cinaedicam, Ubi perpruriscamus usque ex unguiculis*, quem locum expressit Apuleius Met. p. 938. H., ubi Hildebrandus: «*ἐξ ὀνύχων φιλεῖν*, id est, ex intimo pectore, penitus, medullitus; qui enim ex partibus corporis extremis quasi flagrat et lascivit, toto corpore concupiscit.» Cic. ad Fam. 1, 6, 2: *Sed praesta te eum, qui mihi a teneris, ut Graeci dicunt, unguiculis es cognitus*, «intime», non «inde a prima pueritia;» pro qua tamen significatione Unger attulit Laurent. Lyd. de Magg. 2, 26. p. 138: *τοὺς δὲ νόμους εἰδώς, εἴπερ τις ἄλλος, οἷς ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων ἐνετράφη.* Alia testimonia pro priore illa vide apud ipsum.

25. 26. *Mox iuniores* cet.] «Dum

Gaudia luminibus remotis;
Sed iussa coram non sine conscio
Surgit marito, seu vocat institor
Seu navis Hispanae magister,
Dedecorum pretiosus emptor.

30. *cum vocat* S. (non BbTcd.)

maritus convivio delectatur, sibi circumspicit iuniores illo moechos. Noli interpretari cum Ungero: «iuniores semet ipsa»; illud sane multo acerbius. — *vina*] «symposium.» Conf. Od. 4, 5, 31. Epp. 1, 7, 28. — *neque eligit*] primo quoque, *τῷ τυχόντι*, contenta.

27. *impermissa*] nunc *ἄπαξ λεγόμενον* pro *inconcessa, illicita, interdicta.* Hinc interpolatio *intermissa*, nuper Paldamo *(Rhein. Mus. N. F.* VI. p. 633.) probata. — *raptim*] non est «furtim»; sed «celeriter», ita ut statim post venerem in triclinium redeat, ne convivae illico turpe commissum animadvertant. Sequentia alia imagine adulterii turpitudinem augent.

28. *Gaudia*] Alii ex gloss. modestissimo: *oscula.* — *luminibus*] «taedis, faculis, lucernis.» Schol. Conf. Sat. 2, 7, 33. Epp. 1, 2, 35.

29. *iussa coram*] «ante omnium, etiam mariti, oculos vocata.» — *non sine conscio - marito*] Cum vi repetitur v. *maritus*, ad indignitatem corruptorum istorum quaestus cupiditate morum augendam. Cfr. Iuven. 1, 55.

30. *institor*] «Etiam *βαναύσους* homines minime aspernatur, dummodo largis donis petitis eos emungat.» Institorem autem cogita illum Propertii 4, 2, 38: *Mundus demissis institor in tunicis.* Ovid. Rem. am. 306: *Institor heu noctes, quas mihi non dat, habet!* «Institores, quibus vestiarii dant vestes linteaque circumferenda ac distrahenda.» Gloss. vet. Cum nautis coniunguntur etiam Epod. 17, 20: *O nautis multum amata et institoribus!* H. l. nolim explicare cum Graevio ad Suet. Ner. 27. «*institor*, qui magistri navis Hispanae merces vendit»; potius enim *γενικῶς* est positum.

31. *navis Hispanae magister*] Frequens commercium inter Hispaniam et Italiam. Plin. H. N. 3, 3: *Metallis plumbi, ferri, aeris, argenti, auri tota ferme Hispania scatet, citerior et specularibus lapidibus, Baetica et minio. Sunt et marmorum lapicidinae.* Dives ergo significatur navicularius, *ναύκληρος* Hispanus, non *ναύαρχος* militaris. Nautarum post maritimos cursus petulantia ac libido contritum erat vetustate proverbium. Plutarchus Non posse suaviter vivi 16, 3: *πρὸς εὐπαθείας ἐπαίρεσθαι ναυτῶν δίκην ἀφροδίσια ἀγόντων.*

32. *Dedecorum*] «turpium voluptatum, quae et adulteram et moechum ignominia afficiunt;» non «mulierum impudicarum, *λωβῶν, ἐλεγχέων*», ut explicat Bentleius ad Od. 1, 37, 9. — *pretiosus emptor*] «magno pretio emens.» Hac significatione, ut ita dicam, activa vix alibi hoc adi. reperitur. — Ceterum fuere, qui h. l. tamquam subobscoenum atque ideo hoc carmine minus dignum reprehenderent; immerito

Non his iuventus orta parentibus
Infecit aequor sanguine Punico,
Pyrrhumque et ingentem cecidit
Antiochum Hannibalemque dirum;

Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Versare glebas et severae
Matris ad arbitrium recisos

36. *dirum* bSTc, LCt et Bentleius: *durum* d, septem Pott., FM.

sane; iustissimam potius in pravos mores spirat indignationem.

34–36. *sanguine Punico* cet.] Referuntur haec ad bellum Punicum primum (cfr. Od. 2, 12, 3.), Pyrrhum victum a M'. Curio (a. u. c. 479.), Hannibalem a P. Scipione apud Zamam (a. 552.), Antiochum magnum a M'. Acilio Glabrione (a. 563.) et L. Cornelio Scipione Asiatico ad Magnesiam (a. 564.) — *ingentem*] poëtice pro *magnum*, quo *ἐπιθέτῳ* ab aliis Antiochis distinguebatur. *Maximus regum* vocatur a Floro 2, 8, 8. — *cecidit*] *καθ' ὑπερβολήν* pro: «profligavit, devicit.» — *dirum*] stabile apud Horatium Hannibalis *ἐπίθετον* satis iam firmatur a nostris Codd. Conf. Od. 2, 12, 2.

38. *Sabellis*] id est, Sabinis, maxime apud poëtas. (Cfr. Strabo 5. p. 250. Niebuhr R. G. Ed. IV. I. p. 96.) De dura Sabinorum vita lege Virgil. Ge. 2, 531 sq. Aen. 9, 603 — 613. Cicero pro Ligario 11. Sabinos vocat *fortissimos, florem Italiae ac rei publicae robur*. Columella Praefat. §. 17: *Vera illa Romuli proles assiduis venatibus nec minus agrestibus operibus exercitata firmissimis praevaluit corporibus ac militiam belli, cum res postulavit, facile sustinuit, durata pacis laboribus. — docta*] pro «assueta.»

39—41. *severae*] *Rigidas Sabinas* vocat Ovid. Am. 2, 4, 15., *duras* Propertius 3, 30 (2, 32), 47. — In hoc vel maxime cernitur Sabinae disciplinae severitas, quod etiam iuvenes adulti matrum iussis obedire et, cum per totum diem arva coluerunt, vesperi lassi iam ligna caedere domumque portare debent. — *(fustes] Holzkolben.* Voss.)

42. 43. *Mutaret*] Virg. Ecl. 2, 66: *Adspice, aratra iugo referunt suspensa iuvenci Et sol crescentes decedens duplicat umbras. — iuga demeret*] *βούλυσις, βουλυτός* Homeri. Ut aurora bobus iuga imponit (Hesiod. O. et D. 581: *Ἠὼς — — ἐπὶ ζυγὰ βουσὶ τίθησιν.*), sic sol occidens demit. — *amicum*] ut *φίλον*, gratum diuque exspectatum ad quietem capiendam.

45. *Damnosa*] «Omnia paullatim detrimento afficiens ac dissolvens.» Ovid. Met. 15, 234: *Tempus edax rerum tuque invidiosa vetustas, Omnia destruitis. — imminuit*] «sensim debilitat ac deterius reddit, ut nos *schmälern*. Pro *comminuere*, minutatim infringere, destruere, ut nonnulli volunt, dictum non est.

46. *peior avis*] «vitiosior aetate

Portare fustes, sol ubi montium
Mutaret umbras et iuga demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens abeunte curru.

Damnosa quid non imminuit dies? 45
Aetas parentum peior avis tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

43. *Bubus* ST et corr. b. — 45. *Annosa* Cuningh. — *imminuis* Vetus liber (?) Klotzii.

avorum nos produxit longe etiam illis deteriores, e quibus, nisi hos pravos mores correxerimus, rursus nascetur nequior proles.» Arat. Phaen. 123: *Οἴην χρυσείην πατέρες γενεὴν ἐλίποντο Χειροτέρην, ὑμεῖς δὲ κακώτερα τεξείεσθε.* «*Quasi un albero genealogico di quattro peggioranti generazioni stassi in picciol sito con lucida progressione in tre piccioli versi rannichiato.*» GARGALLO.

CARMEN VII.

Quid fles, Asterie, quem tibi candidi
Primo restituent vere Favonii
Thyna merce beatum,
Constantis iuvenem fide,

Gygen? Ille Notis actus ad Oricum
Post insana Caprae sidera frigidas

VII. Inscr. volg. *Ad Asterien*, et sic BbTc. — *Ad Asterien amici sui coniugem* S. — 4. *Constanti* Aldus 1509., non 1519. (Ut nos, omnes nostri, Bentleii, Pottierii.) — *fidei* BbTcd et omnes Bentleii praeter δ, qui *fidi*. (Ut nos, S, Lamb. aliq. et Cruquii unus.)

VII. Asterien consolatur de amici absentia: hunc fidelem manere etsi ab hospita tentatum; puellamque vicissim ad constantiam in amore hortatur, quae iam ad alium formosum adolescentem animum inclinarat. Est quasi *εἰδύλλιον* mercatorum vitam amoresque lyrice describens. Asterie autem, Gyges eiusque hospita Chloë, Enipeus, omnes sunt personae a poëta fictae. Nos quidem ad v. 10. haec Scholastici cuiusdam interpretis vv. non exscribemus: «Debuere adeo Romae noti esse Chloës mores meretricii.» (Compositionis tempus prorsus incertum est. Referunt nonnulli ad a. u. c. 729.)

1. *quem tibi*] Finge tibi iuvenem mercatorem, qui in Bithyniam profectus variis mercibus ibi coëmptis appropinquante hieme rediens, ventis adversis ad Oricum delatus atque aliquamdiu detentus, cum mare iam clausum esset, novo demum vere ad amicam redire poterit. — *candidi*] »sereni, hibernas nubes abigentes.» Plaut. Merc. 5, 2, 35: *Favonius serenus est; - facit tranquillitatem. Favonii* autem a die VII. vel IX. Februarii in Italia flare incipiunt (V. Voss. ad Virg. Ge. 1, 43.), apud nos, mense Martio.

3. *Thyna merce*] Claudian. Eutr. 2, 247: *Thyni Thraces arant, quae nunc Bithynia fertur.* Eustath. ad Dionys. Perieg. 793: *Λέγεται ὅτι τὴν ἀπὸ Βοσπόρου γῆν ἕως ἐπὶ Ῥήβαντα Βιθυνοί ποτε κατέσχον· τὴν δὲ αὐτοῦ ἐπέκεινα ἐπὶ Πόντον ὀρεινὴν οἱ Θυνοὶ ἔσχον ἄχρι ποταμοῦ Κάλητος· ὡς εἶναι ὁμόρους τούς τε Θυνοὺς καὶ τοὺς Βιθυνούς. — Τοὺς δὲ Βιθυνοὺς καὶ ναυτικωτάτους ἱστοροῦσι γενέσθαι ποτέ, καὶ τὴν αὐτῶν γῆν παμφόρον τε καὶ εὔδενδρον εἶναί φασι καὶ λιθοτομίας ἔχουσαν πολλαχοῦ καὶ κρυστάλλους ἐν ὄρεσι φύουσαν καὶ ἄλλα πολλὰ ἔχουσαν ἀγαθά.* — *beatum*] «ditatum.»

4. *fide*] genitivus antiquus, ut Ovid. Met. 3, 344: *Prima fide vocisque ratae tentamina.* Sat. 1, 3, 95. *commissa fide* dativ. Virg. Ge.

Noctes non sine multis
Insomnis lacrimis agit.

Atqui sollicitae nuntius hospitae,
Suspirare Chloën et miseram tuis
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vafer modis.

Ut Proetum mulier perfida credulum
Falsis impulerit criminibus, nimis
Casto Bellerophonti
Maturare necem, refert.

Narrat paene datum Pelea Tartaro,

7. Post hunc v. deficit Codex d usque ad Carm. 9, 17. — 9. *Atquin* L. — 12. *Temptat ille* T. — 14. *compulerit* T. (non BbSc.) — 15. *belleraphonte* T hic et Od. 3, 12, 8.

4, 208: *Libra die somnique pares ubi fecerit horas.* (Aen. 4, 636: *Munera laetitiamque dii.* V. Wagner. Cfr. Gell. 9, 14. et Alschefski ad Liv. 5, 13: *insanabili pernicie.)*

5. 6. *Oricum*] portum et oppidum Epiri in introitu sinus Hadriatici, hodie *Erikho.* — *insana*] «multos imbres ac procellas concitantia.» — *Post - Caprae sidera*] id est, «post Caprae ortum.» *Capra* autem (Arato 677: *Ὠλενίη Αἴξ*, Amalthea.), quae Iovem infantem lacte nutrierat, in sidera relata una cum *pluvialibus Haedis* (Virg. Aen. 9, 668.) oritur IV. Kal. Octobr., occidit Kal. Ian.

8. 9. *lacrimis*] «propter te effusis; etsi eum per callidum *nuntium* sive interpretem tentat hospita, apud cuius maritum devertitur.»

10. 11. *tuis - ignibus*] «Gyge, quem tu ardenter amas.» «Quando Delia apud Ovid. Am. 3, 9, 56. dicit: *vixisti, dum tuus ignis eram, tuus ignis* non est Tibullus, sed ipsa Delia. Sic etiam h. l. Non est igitur, quod cum HP. substituamus *tui-ignibus.*» — Bosscha. *Tentat*] «ad amorem pellicit.» Cfr. Ruhnk. ad Tim. p. 216.

13–16. *Proetum*] regem Argivum. — *mulier perfida*] Antéa Homero, aliis Sthenoboea. Historiam lege Iliad. ζ, 155 sq. Tractaverat fabulam Sophocles in Iobata, qui pater erat Sthenoboeae, Euripides in Bellerophonte et in Sthenoboea. Cfr. Welcker *gr. Tragoedien* I. p. 447. — *maturare*] «accelerare.» *Impellere* et *perpellere* cum infinitivo etiam Tacit. Ann. 13, 54. et 14, 60.

17. *Pelea*] Hippolyte (aliis Astydamia), Acasti, regis Iolci, uxor, Pelei amore capta, cum hunc ad stuprum sollicitasset neque ei persuadere potuisset, dolore odioque incensa eum apud maritum criminata est, ut vim sibi inferre conatum. Ille autem his auditis eum in Pelii montis solitudines quasi aliud agens deduxit; quo dormiente inter Centauros relicto domum reversus est. Di autem Pelei miserti Volcanum ad eum miserunt. Hic ei gladium donavit, quo Centauros in se irruentes interfe-

Magnessam Hippolyten dum fugit abstinens;
Et peccare docentes
Fallax historias movet.

Frustra: nam scopulis surdior Icari
Voces audit adhuc integer. — At tibi
Ne vicinus Enipeus

19. *docentis* BT. — 20. *Pellax* malebat Bentl. — *monet* BbSTc, LCt. *(movet* χ, tres Codd. Torrentii et quinque Pottierii.) — 23. *Nec* B, Pott. duo.

cit, reversusque in Thessaliam Acasto bellum intulit et Iolcum expugnavit. Pindar Nem. 4, 54. et 5, 26. cum Scholiasta. Apollod. Bibl. 3, 13, 3. Aliter ex Nicandro Antoniń. Lib. 38: *Πηλεὺς καταλείπεται μόνος ἐν τῷ Πηλίῳ. καὶ πλαζόμενος ἐντυγχάνει Χείρωνι τῷ Κενταύρῳ· ἱκετεύοντα δὲ αὐτὸν ὑποδέχεται ἐκεῖνος εἰς τὸ ἄντρον.* — Pelei imagines vide in Gerhard *Vaseng.* III. T. CLXXVII seqq.

18-20. *Magnessam*] a Magnesia, Thessaliae urbe. «Ad differentiam alterius Hippolytes, Amazonum reginae, uxoris Thesei.» Schol. — His duabus fabulis nuntius Gygae spreti amoris pericula demonstrat: iam alias, tibi ante non cognitas, *movet*, profert, quae amantium felicitatem ac gaudia ante oculos ponentes *peccare*, id est, alias praeter eam, cui fidem debet, amare doceant. *Movet* autem, ut dicimus *mentionem movere, actionem ad populum movere*, longe exquisitius est quam altera lect. *monet*, «eas significans illi in mentem revocat.» Cfr. Virg. Aen. 7, 644: *cantusque movete*, Wakefield *monete*. Ovid. A. A. 3, 651. rectius nunc edunt: *Quid iuvat ambages praeceptaque parva movere?* volgo *monere*. — *Fallax*] «te decipere cupiens. Bentleii *pellax* per auream aetatem non reperitur nisi apud Virg. Aen. 2, 90: *pellacis Ulixei*, quod ex antiquiore Tragico desumptum videtur. (De *pellacia* v. Wagner ad Virg. Ge. 4, 443.) — *Historiae* autem, *μῦθοι*, narrationes poëticae, ut Quintil. 1, 2, 14: *Grammaticus historias exponat*, et saepe apud eundem.

21. *Frustra*] Sola haec particula integram exprimit sententiam, sicut Od. 3, 13, 6., ubi itidem sequitur *nam*. — *scopulis - Icari*] Cf. Od. 1, 1, 15: *Icariis fluctibus. Icari* genit. v. *Icarium*, non v. *Icarus*. — *surdior - audit*] Similiter Eurip. Med. 28: *ὡς δὲ πέτρος ἢ θαλάσσιος Κλύδων ἀκούει.* Eurip. Androm. 537: *Τί με προσπίτνεις ἀλίαν πέτραν Ἢ κῦμα λιταῖς ὡς ἱκετεύων;* Cfr. Epod. 17, 54. Philodemus in Anthol. Pal. I. p. 112: *ἀλλ' ἴσα πόντῳ Ἰονίῳ μύθων ἔκλυες ἡμετέρων.* Qui oxymoron non intelligebant, interpolarunt *spernit*, ut habebant Codd. duo Pulmanni et unus Bersmanni; cfr. Bentl. ad Sat. 1, 3, 25.; in meis et Pottierii Codd. sincera est lectio.

22. 23. *adhuc integer*] «usque ad hunc diem incorruptus.» Cfr. Od. 2, 4, 22. — *Enipeus* a nomine fluminis Thessaliae. — Quomodo autem in festivo hoc ioco nugati

Plus iusto placeat, cave;

Quamvis non alius flectere equum sciens
Aeque conspicitur gramine Martio,
Nec quisquam citus aeque
Tusco denatat alveo.

Prima nocte domum claude neque in vias
Sub cantu querulae despice tibiae,
Et te saepe vocanti
Duram difficilis mane.

sint novissimi *ludorum magistri* Germani, incredibile est. Scilicet prorsus ignari sunt vitae, quam vivunt meridionales populi nobis multo et ardentiores et licentiosiores.

25-28. *Quamvis*] Hic nullus, quod sciam, Codex *Quamquam*, contra Od. 3, 9, 21. Codex meus S et Pottierii 2. 4. 5. 6. 8. 15. *Quamvis* pro *Quamquam*. Cfr. Lübker ad h. l. — *flectere equum*] Equitandi in Campo Martio et per Tiberim natandi artibus adolescentes puellis ad amorem pronis sese commendabant; similiter Od. 1, 8, 6. Od. 3, 12, 7. Ceterum ad v. *flectere* cfr. Ovid. Her. 4, 79: *Sive ferocis equi luctantia colla recurvas, Exiguo flexos miror in orbe pedes.* Id. A. A. 3, 384: *in gyros ire coactus equus.* Tacit. Germ. 6: *Nec equi variare gyros in morem nostrum docentur.* — *Aeque*] Quo immoretur huic notioni lector, consulto bis ponitur, et quidem initio et fine versus. — *citus*] De hoc v. docte ad h. l. disputat Lübker pag. 417., ne quid te, benigne lector, celemus: *celerem* esse, *der das innerlich die Kraft der Bewegung Habende, die Schnelligkeit in sich tragende, citum* contra *ein durch eine schnelle Bewegung Hervorgebrachtes, rasch Entstandenes.* Hoc loco sane *citus* eum significat, qui proprio vigore impulsus *celeriter* denatat alveo. — *Tusco - alveo*] Od. 1, 2, 13: *Tiberim - Litore Etrusco.*

29. 30. *Prima nocte*] Ovid. Am. 2, 19, 38: *Incipe iam prima claudere nocte forem. — in vias* cet.] «Neve per fenestras in plateam deorsum oculos coniice propter Enipeum suaves querimonias tibiae cantu exprimentem.» *Παρακλαυσίθυρον* eiusmodi cantum vocabant Graeci. Cfr. Dissen ad Tibull. I. pag. LXXI. — *neque - - despice*] De hoc imperativi usu post *neque* consule Hand Turs. IV. p. 120. — *querulae - tibiae*] Flebilem tibiae cantum Pind. Pyth. 12, 7. *Γοργόνων οὖλιον ἰρῆνον* nominat.

32. *Duram* cet.] *Dura* est, «quae omni amoris sensu caret»; *difficilis* h. l. «quae propter fidem alii promissam ab alio amatore corrumpi se non sinit.» Est ergo: «Inexorabilis mane et introitum ei denegato.» — Propter summum leporem atque egregiam evidentiam, etsi tota scena ac tres personae a poëta fictae sunt, praestantissimis Horatii carminibus certe hoc est adnumerandum.

CARMEN VIII.

Martiis caelebs quid agam Kalendis,
Quid velint flores et acerra thuris
Plena, miraris, positusque carbo in
Caespite vivo,

VIII. Inscr. volg. *Ad Maecenatem*, et sic BbSTc. — 1. *Kalendis* BbS,t: *Calendis* Tc, L, Bentl., FMJ. — 2. *turis* T. — 3. *in* om. Bc. (Habent bST.)

VIII. Maecenatem ad diem festum Kalendarum Martiarum secum celebrandum invitat Horatius, vel etiam invitare se tantummodo fingit, id quod mihi quidem veri similius videtur. Scena carminis ita est comparata, quasi Maecenatem iamiam epulis excipiat, mirantem, cur caelebs amicus hoc modo Matronalia celebret. De compositionis tempore consule Lachmannum in Excursu.

1. *Martiis-Kalendis*] De Matronalibus in honorem Iunonis Lucinae celebratis cfr. Ovid. Fast. 3, 233 sq. Pseudotib. 3, 1, 1: *Martis Romani festae venere Kalendae (Exoriens nostris hic fuit annus avis), Et vaga nunc certa discurrunt undique pompa Perque vias urbis munera* (strenae) *perque domos.* Iuven. 9, 53. vocat *femineas Kalendas.* Martialis ad Gallam 5, 84, 9: *Scis certe, puto, vestra iam venire Saturnalia, Martias Kalendas.* Macrob. Sat. 1, 12: *Et servis coenas apponebant matronae.* Celebratas esse usque ad a. 553. sub Iustiniano, tunc interdictas cum aliis gentilium sollemnibus, annotavit Preller Philol. I. p. 351. ex Photii Synt. Can. T. 13. C. 21.. («Matronalia dicebantur eo, quod mariti pro conservatione coniugii supplicabant.» Comm. Cruq.) — *caelebs*] «Cum tu, docte amice, probe calleas ritus atque caerimonias Romanas, fortasse miraberis, cur ego, caelibum cum nullae in Matronalibus sint partes, quippe quae ad matronas dumtaxat et maritos pertineant, ea nihilominus ita celebrem? Verum, etsi ego pro coniugis conservatione vota suscipere remque divinam facere nequeo, propter aliam tamen causam hoc sollemne obeo.»

2–4. *flores*] serta et coronae. Ovid. Fast. 3, 253. Mars de matre sua, Iunone Lucina, ita matronas alloquitur: *Ferte deae flores; gaudet florentibus herbis Haec dea: de tenero cingite flore caput. — acerra*] θυμιατήριον, λιβανωτρίς, arca thuraria, non thuribulum. Veram acerrae formam monstrat *Mus. Borb.* IX. T. 56. — *thuris*] De scriptura vid. ad Od. 1, 19, 14. — *Caespite vivo*] quo aram temporariam exstruxerat. Apul. Met. 7, 10: *aram caespite virenti Marti deo faciunt.* Cf. Od. 1, 19, 13. Calp. Ecl. 5, 25: *caespite vivo Pone focum.*

5. *Docte sermones*] Exigua sane laus foret, si hoc tantum diceret: «Tu, qui optime et Graece et Latine scis»; quae tunc erat omnium hominum non prorsus rudium scientia. Verum hoc dicit non sine

Docte sermones utriusque linguae? 5
Voveram dulces epulas et album
Libero caprum prope funeratus
Arboris ictu.

Hic dies anno redeunte festus
Corticem adstrictum pice dimovebit 10
Amphorae fumum bibere institutae

5. *sermonis* BbSc,Ct. (non T.) — 6. *dulcis* BT. — 10. *dimovebit* BbSTc,LCt et Bentleius : *demovebit* FM. (Ut nos, J.)

ioco et festiva quadem ironia: «Tu, qui optime calles litteras et Graecas et Latinas, ac propterea versatus es etiam in scientia cultus deorum et caerimoniarum cuique diei festo et hominum generi convenientium.» *Doctum* amicum appellat etiam Epp. 1, 19, 1. (Seneca Ep. 19. p. 82. Fick. memorat Maecenatis librum, *qui Prometheus inscribitur*, in quo sane Graecam *φιλολογίαν* expromere debebat.) — *utriusque linguae*] Alias linguas cum tamquam barbaras aspernarentur Romani, saepe ita loquebantur, ac si duae dumtaxat hominum essent linguae. Cic. de Off. 1, 1, 1: *ut par sis in utriusque orationis facultate.* Plin. H. N. 12, 1: *platanus una insignis utriusque linguae monumentis.* Stat. Silv. 5, 3, 90: *et gemina plangat facundia lingua.* Etiam apud nostrates *in beiden Sprachen* idem significat quod «et Germanice et Gallice.»

6. 7. *album--caprum*] Diis superis albae hostiae immolabantur, inferis nigrae. Caper autem, quia vites depascitur, Baccho mactabatur. Virg. Ge. 2, 380. Euenus in Anthol. Pal. II. p. 27. vitis capro: *Κῆν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω, Ὅσσον ἐπισπεῖσαι σοί, τράγε, θυομένῳ.*

7. 8. *funeratus*] *funerare* Valerio Max. 1, 6, 6. 4, 4, 2. 4, 6, 3. Plinio 33, 10., Suetonio Domit. 17. est *sepelire*, Horatio *necare, exstinguere.* — *Arboris ictu*] Cfr. Od. 2, 13. Conservationem suam Od. 2, 17, 27. tribuit Fauno, hic, ut poëtae licebat, Libero, poëtarum custodi.

9. 10. *anno redeunte*] in se, *περιπλομένου ἐνιαυτοῦ*. Corn. Nep. Ages. 4: *anno vertente.* Franke F. H. p. 258: *Dieser nach einem Jahre mir wiederkehrende festliche Tag.* Contra Lübker: *Dieser im (in jedem) wiederkehrenden Jahre festliche Tag.* «Hoc anniversarium sollemne celebro.» — *Corticem*] Cato de R. R. 120: *In amphoram mustum indito et corticem* (suberis) *oppicato.* Archiloch. Fr. Bergk 4: *κοίλων πώματ' ἄφελκε χάδων.* — *dimovebit*] Haec lectio non solum propter Codd. auctoritatem, sed etiam per se spectata propter vv. *adstrictum pice* aptior est altera *demovebit.* Cfr. Lübker p. 18.

11. 12. *fumum bibere*] Colum. 1, 6, 20: *Apothecae recte superponentur iis locis, unde plerumque fumus exoritur; quoniam vina celerius vetustescunt, quae fumi quodam tenore praecocem maturitatem trahunt.* Ovid. Fast. 5, 518: *Promit fumoso condita vina cado.* — *institutae*] «quae

Consule Tullo.

Sume, Maecenas, cyathos amici
Sospitis centum et vigiles lucernas
Perfer in lucem: procul omnis esto
Clamor et ira.

15. *Profer* T, *xv*. (Ut nos, BbSc et ceteri Bentleii.)

fumum bibere didicit.» — *Tullo*] Duo huius nominis consules fuerunt: L. Volcatius Tullus cum M'. Aemilio Lepido a. u. c. 688. (anno ante natum Horatium) et L. Volcatius L. F. Tullus cum Caesare Octaviano II. a. u. c. 721. Plerique interpretes ad priorem referunt; tum fuisset vinum XLVI. annorum; idque omnino probabilius, vinum tam vetustum destinatum esse amico. Cfr. Od. 3, 21, 1. Quid, quod Martialis 8, 45, 3: *Defluat et lento splendescat turbida lino Amphora centeno consule facta minor.*?

13. *Sume*] Non «domi tuae, me domi meae potaturo,» ut volunt nonnulli; sed haec vv. vix aliter quam de invitatione seu vera sive ficta intelligi possunt. — *cyathos centum*] Hic quoque, ut Od. 3, 19, 12. proprie mensurae (duodecimae sextarii partis) est nomen. Sed dicitur de poculis tantumdem vini capientibus. Neutiquam vero, ut aiunt, est vasculum, quo in cochlearis fere formam efficto vinum in grandiora pocula infundebatur. Hoc enim vas vel *epichysis* vel *trulla vinaria* nominabatur. Varro LL. 5, 25 et 26. «Verbo usus est convivarum: *Centum Cyathos!*» Acron. Antiphanes ap. Athen. 10, c. 21: *Τὸ ποτήριόν μοι τὸ μέγα προσφέρει λαβών. Ἐπεχεάμην ἄκρατον, οὐχὶ παιδίον, Κυάθους θεῶν τε καὶ θεαινῶν μυρίους.* *Cyathos* autem *amici Sospitis*, «qui propter amicum sospitem ebibantur», ut Od. 3, 19, 9. Theocr. 2, 151: *τόσον οἴνεκ' ἔρωτος Ἀκράτω ἐπεχεῖτο.* Item 14, 18: *ἔδοξ' ἐπιχεῖσθαι ἄκρατον Ὥτινος ἤθελ' ἕκαστος· ἔδει μόνον ὥτινος εἰπῆν.* Meleager in Anth. Pal. I. p. 122: *Ἔγχει τᾶς Πειθοῦς καὶ Κύπριδος Ἡλιοδώρας.* — *Centum* autem numerus infinitus apud poëtas. Virg. Ge. 3, 18: *Centum quadriiugos agitabo ad flumina currus.* Gratius Cyneg. 520: *Centum actus spatiis.*

15. *Perfer*] Ut dicimus, *vigilias perferre*, sic h. l. *lucernas*. «Sine, ut perducatur s. continuetur convivium usque ad primam lucem et nobiscum mane, donec finitum sit.» Alii Codd. *profer*; sed hoc non satis *κύριον*, cum *profer in lucem* significaret potius vel «in apertum profer», vel ineptius etiam «differ in lucem.» V. Forcellinum in *proferre* sign. «differre, prorogare.» Firmat *perferre* etiam consuetudo Ciceroniana de Finn. 3, 22, 76. *beatam vitam usque ad - - rogum pertulisset*, alii male *protulisset*; ad Fam. 9, 20, 1: *usque ad assum vitulinum opera perducitur*. Simplici usus est Virg. Aen. 9, 338: (si ludum) *in lucem tulisset*. — Minime autem cum nonnullis iungendum *perfer vigiles*, «fac, ut vigiles sint;» sed: *perfer lucernas*, quae totam per noctem vivido lumine ardebunt, nunquam exstinguentur; ut *vigil ignis* apud Virgilium Aen. 4, 200., *vigiles flammas Vestae* Ovid. A. A. 3, 463. (Opponitur Heroid.

Mitte civiles super urbe curas:
Occidit Daci Cotisonis agmen,
Medus infestus sibi luctuosis
Dissidet armis,

17. *civilis* B. — 18. «Torrentius memorat multo plures et meliores ex suis habere *Cotisontis*, quod vix credibile est.» BENTL. — 19. *infestis sibi luctuosis* (sic) T, *infestis sibi luctuosus* cum Cod. Galeano (nobis ξ) N. Heinsii coni. firmante Bentleius.

19, 195: *iam dormitante lucerna.)* Sic enim malo interpretari quam cum Forcellino: «ad quas vigilatur;» etsi hoc ipsum ex earum per noctem continuato ardore consequitur.

16. *Clamor et ira*] «inter nos, utpote die festo, quem in honorem deum celebratum talia profanant, quemque potantes per summam quietem transigemus.» Horatius amico quasi spondet afore ab hac compotatione altercationes et iurgia, quae inter bene potos nasci solent. Quod promissum cum abhorreat a nostris moribus, alii aliter interpretati sunt accommodatius ad haec tempora, sed parum convenienter ad poëtae verba: 1) «Nos non curabimus bella et pugnas nec sermocinabimur inter vina de strepitu et furore pugnantium.» 2) «Ne clientes tui, quorum mens est in querelis ac litibus suis, hoc geniali die te occupatum teneant mihique denegent.» (Sic Medenbach Wakker et Lübker.)

17. *super urbe*] quoniam praepositus urbi erat, absente et occupato in Oriente Augusto. Tacit. Ann. 6, 11: *Augustus bellis civilibus* (etiam postea, ubi procul aberat ab urbe) *Cilnium Maecenatem, equestris ordinis, cunctis apud Romam atque Italiam praeposuit.* — Praep. *super* sic iam apud Plaut. Bacch. 462: *Quid factitasti mandatis super?* Cic. ad Att. 14, 22: *super legatione.* — *civiles* autem *curae* referuntur ad res intestinas, «domi» administrandas; militaribus providebat Augustus cum Agrippa.

18. *Occidit* cet.] «Nam omnia, quae ad rem publicam pertinent, iam laeta sunt et fausta Romanis.» — *Daci*] Daci, qui fines Romanos continuis incursionibus populabantur duce rege ipsorum *Cotisone*, Antonio contra Octavianum operam suam polliciti, parum tamen auxilio fuerunt, post a M. Crasso a. u. 724. (Dio 51, 23, 25.) iterumque a Lentulo, incertum quo anno, repressi. Hoc loco sane cogitandum de Crassi victoria. Franke F. H. p. 155. et 158. Weber *Horaz* p. 240., qui Cn. Lentuli expeditionem refert ad a. 736. Estré Hor. Pr. p. 228. Suet. Oct. 21. Flor. 4, 12, 19. Getarum regem Cotisonem vocat Sueton. Oct. 63. Etenim: *alias Getae, Daci Romanis dicti.* Plin. H. N. 4, 25. — *Cotisonis*] Hac forma, non *Cotisontis* (Codd.? Torrentii), utitur etiam Suet. Oct. l. l.: *Primum eum* (Octavianum) *Antonio filio suo* (s. Antyllo) *despondisse Iuliam, dein Cotisoni, Getarum regi.* Florus l. l.: *Daci montibus inhaerent, Cotisonis regis imperio.* BENTL.

19. *Medus*] «Parthi, sempiterni imperii Romani hostes, inter Phraatis regis et Tiridatis exsulis partes intestinis nunc discordiis agitantur, adeo ut armis, quae contrariae factiones sumpserunt, sibimet ipsi clades illaturi sint.» Scilicet Tiridates, qui contra Phraatem insur-

Servit Hispanae vetus hostis orae
Cantaber sera domitus catena,
Iam Scythae laxo meditantur arcu
Cedere campis.

Neglegens, ne qua populus laboret, 25

rexerat, victus in Syriam ad Caesarem profugit, ab eoque veniam impetravit, ut ibi remaneret. Cfr. Dio 51, 18. Iustinus 42, 5., qui omnino inspiciendi sunt. — «*Infestus* alias Romanis, nunc *sibi* ipsi *luctuosis* cet.»; neutiquam vero iungendum aut *infestus sibi* aut *sibi dissidet*; sic enim v. *luctuosis* otiosum fit ἐπίθετον, omnia cum arma luctum generent; supervacaneum etiam est *sibi* iunctum cum v. *dissidet*. In altera lectione, cui tamen obstat optimorum Codd. auctoritas, *Medus infestis sibi luctuosus Dissidet armis, Medus luctuosus* dictum esset ut Od. 3, 6, 8. *Hesperia luctuosa*; *infestis* autem *armis*, etsi exempla suppetunt (v. Bentl.), tamen prae nostra lectione friget, qua Parthum perpetuum nominis Romani hostem esse poëta significat. [Digna, quae examinetur, Dillenburgeri est ratio, qui duplicem hic quoque statuit constructionem: *infestus sibi*, et *sibi luctuosis*. Mecum facit Lübker. Quodsi vero duplex est constructio, praestat haec: *sibi luctuosis* et *dissidet sibi*, «inter se», ut Od. 2, 2, 18: *Dissidens plebi - virtus*. Voc. contra *sibi* cum v. *infestus* iungi non posse demonstrat ipsa versus caesura.

21. 22. *vetus hostis*] Liv. 28, 12: Hispania *prima Romanis inita provinciarum, quae quidem continentis sunt, postrema omnium, nostra demum aetate, ductu auspicioque Augusti Caesaris perdomita est.* — *Cantaber*] Cantabri in Hispania septentrionali domiti a. u. c. 734. Dio 53, 25. Cfr. Od. 2, 6, 2: *Cantabrum indoctum iuga ferre nostra.* Od. 4, 14, 41: *Te* (Auguste) *Cantaber non ante domabilis - - Miratur.* Epp. 1, 12, 26: *Cantaber Agrippae - virtute - cecidit.*

23. 24. *Scythae*] iidem, quos χυριωτέρως *Gelonos* vocat Od. 2, 9, 23. Flor. 4, 12, 20: *Sarmatae patentibus campis inequitant; et hos per - Lentulum prohibere Danubio satis fuit.* (Cfr. de h. l. Unger V. R. p. 356. et 361.) — *laxo*] «remisso, incursionibus in fines Romanos iam renuntiaturi.» Virg. Aen. 11, 874: *Sed laxos referunt humeris languentibus arcus.* — *meditantur - Cedere*] in pr. orat.: «iam inibi sunt, ut se recipiant inde, quo temere erant progressi.» *Meditari* cum infinitivo etiam Sat. 2, 3, 263: *an - mediter finire labores?* Rutilius Lup. 1, 1: *nos - - vinci meditamur.*

25. *Neglegens*] «Securus, non timens.» Schol. «Hoc saltem die omitte aliquantisper assiduas tuas pro populi salute curas nolique nimis sollicitus esse de novis periculis rei publicae fortasse imminentibus.» Scite Maecenatem, dum eum ad omnes curas publicas omittendas exhortatur, laudat tamquam eum, qui huiuscemodi curis semper distentus sapientissima consilia praebere soleat Augusto. — *ne qua*] «ne qualicunque in re ullo modo cet.»

26. *Parce*] apud poëtas idem

Parce privatus nimium cavere:
Dona praesentis cape laetus horae et
Linque severa.

26. *cavere et* BbSTc, Ct. — 27. *rape* $\beta\chi\omega$, var. lect. ϵ, septem Pottierii Codd., LCt. (Ut nos, Cruquii plerique, nostri et ceteri Bentleii.) — 27. 28. *horae Linque* BbSTc, Codd. Bentleii, *horae ac Linque* Cod. Pottierii primus, Aldinae, Ct. (*et* inseruit Bentleius coni., FMJ.)

quod «noli». Virg. Aen. 3, 42: *Parce pias scelerare manus. — privatus*] «Cum sis privatus.» Vellei. 2, 88: Maecenas *non minus Agrippa Caesari carus, sed minus honoratus, quippe vixit angusti clavi fine contentus.* Quamvis igitur a. u. c. 725. praepositus urbi fuerit vel potius huiusmodi officio functus sit, praefecti nomen non gerens (Hoeck *Röm. Gesch.* I. p. 342.), semper intra equestrem dignitatem constitit, ita ut magistratibus nunquam gestis iure *privatus* dici posset. Atque omnino initio certe, etsi negat Bentleius, praefectura urbis officium erat a principe mandatum, non, ut posterioribus imperii temporibus, magistratus*). (Neque vero *imperium* (militare) unquam habuit Maecenas, ut contendit Lübker.)

27. *Dona – cape*] «Codd. aliquot habent *rape*, atque hoc post Lambinum avide rapuerunt Interpretes, et ex eo alius post alium ad nauseam usque ingerunt Ciceronis illud ex Ennio, de Orat. 3, 40: *Vive, Ulixes, dum licet; Oculis postremum lumen radiatum rape! non dixit cape, non pete; haberet enim moram sperantis diutius esse se victurum: sed rape. Hoc verbum est ad id aptatum.*» Verum h. l. «ex adiuncto illo *dona* perspicue videmus retinendum hic esse *cape*. Quid enim opus est, ut ea quae *donata sunt, rapere* velimus? Rapiamus, si fas est, negata aut fugientia: quae oblata praesto sunt,, capiamus et sumamus.» Bentl.

28. *Linque severa*] «Remisso animo Genio indulge.»

EXCURSUS

Ad C. VIII.

Lachmannus in Epistola ad Frankium p. 240. comiter illum refutans (Fast. Horat. p. 458.): «Octavum carmen libri tertii, quod ego Kalendis Martiis anni 725. scriptum statuo, tu anno 729. Mihi, ut ita statuam, sufficit liber Cassii Dionis primus et quinquagesimus, in quo omnia, quae Horatius hoc carmine attingit, ex ordine perscripta sunt:

*) Nomen utique, non rem, desumpsit Augustus a praefecto urbi feriarum Latinarum causa.

commissa Maecenati post pugnam Actiacam Italiae et urbis Romanae cura, initio a. 725. recitatae in senatu de Tiridate et Phraate litterae, Cantabri a Statilio Tauro devicti, Daci et Bastarnae Scythae a M. Crasso fugati. Unum te, quo minus assentiare, vocabulum remoratur, quod poëta Cantabrum sera catena domitum dicit. Sed cur eos non dicat iam dudum debuisse populo Romano servitutem? num Livius aliter 28, 12.? Num aliter de Parthis non modo sed Indis Propertius 3, 4, 5: *Sera, sed Ausoniis veniet provincia virgis.*?» (Plerique olim referebant ad a. u. c. 734.)

Recte Hoeck l. l.: *Maecenas war keineswegs öffentlich bestellter und anerkannter Stadtpräfect — mit Unrecht hat man diess aus* Vell. 2, 88. *geschlossen, denn diese Magistratur wurde erst später eingesetzt — und eben so wenig floss, was Agrippa that, aus der Machtfülle irgend eines öffentlichen Amtes.*

CARMEN IX.

Donec gratus eram tibi
Nec quisquam potior brachia candidae
Cervici iuvenis dabat,
Persarum vigui rege beatior.

Donec non alia magis
Arsisti neque erat Lydia post Chloën.
Multi Lydia nominis
Romana vigui clarior Ilia.

IX. Inscr. volg. *Carmen amoebaeum* vel *ad Lydiam.* — *Ad Lydiam meretricem* BSTc. — Om. b. — 5. *aliam* c,γκξ, quinque Pottierii, Bentl.

IX. Reconciliatio gratiae inter poëtam et amicam. *Amantium irae amoris integratio*, Terent. Andr. 3, 3, 23. Semel hac dialogi forma usus est, bucolica illa carmina ἀμοιβαῖα lyricae poësi adaptans. Differentia tamen haec est per se necessaria, ut hic nemo sedeat iudex praemium victori decreturus. Similis formae est Catulli Epithalamium c. 62. — Continuas in Lydiae responsis αὐξήσεις facile quisque per se sentiet. Haec autem carminis amoebaei veluti lex erat, ut, qui responderet, similibus sententiis atque imaginibus, sed maiore cum vi atque arte expressis alterum vincere conaretur. (Quo tempore compositum sit, ignoramus.)

2. 3. *potior*] «rivalis meus, quem tu pluris faciebas.» Epod. 15, 13: *Non feret* (Flaccus) *assiduas potiori te dare noctes.* — *dabat*] in pr. orat. *circumdabat.*

4. *Persarum - rege*] Est veluti proverbium. Hybrias in Scolio p. 877. Bergk: *Πάντες γόνυ πεπτηῶτες ἀμὸν - - προσκυνεῦντί με δεσπόταν Καὶ μέγαν βασιλέα φωνέοντες.*

5. 6. *alia - arsisti*] Dicitur *ardere* et *aliquo* et *aliquem.* Epod. 14, 9: *Samio dicunt arsisse Bathyllo Anacreonta.* Od. 4, 9, 13: *Non sola comptos arsit adulteri Crines.* Illud usitatius ac proinde huic simplicissimo carmini aptius. Firmant etiam potiores Codices. *Aliam* ortum est ex geminatione sequentis litterae. — *erat - post Chloën*] «posthabebatur Chloae.»

7. 8. *nominis*] Imperitissime nuper nonnemo post hoc voc. distinxit, ut esset: «multi nominis apud te eram, (et) vigui» cet. — *Romana*] «Ego (libertina) clarior fui Ilia sive Rea Silvia, Romuli matre, *regina* illa *sacerdote* (Virg. Aen. 1, 273.) Romanarum nobilissima.» Sine causa nonnulli offenderunt in v. *Ro-*

Me nunc Thressa Chloë regit,
Dulces docta modos et citharae sciens,
Pro qua non metuam mori,
Si parcent animae fata superstiti.

Me torret face mutua
Thurini Calaïs filius Ornyti,
Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata superstiti.

9. *Thraessa* B, *Cressa* μ, Ed. Locheri. — *riget* $\gamma\iota$, pr. β. — 10. *Dulcis* T. — 14. *Ornithi* LCt cum Aldo. (Ut nos, BbSTc.)

mana pro ea, quae proprie *Albana* erat; sic etiam Ovidio Fast. 3, 9. est *Romana sacerdos*, ubi frustra Heinsius *Troiana*, Krebsius *regina*.

9. 10. *Thressa*] Alii: *Me nunc Cressa Chloë*, durissimo sono propter litt. *c, c, ch.* — *modos*] *μέλη*. — *citharae sciens*] Od. 1, 15, 24: *sciens Pugnae*. Alexand. Aetol. in Anal. Br. I. pag. 449: *Ἀλλ' ὅ γε πευθόμενος πάγχυ Γραικοῖσι μελέσθαι Τιμόθεον, κιθάρης ἴδμονα καὶ μελέων*.

12 - 14. *animae*] «vitae puellae amatissimae, quae mihi, precor, superstes sit.» — *face mutua*] «Ego amore in Calain incensa feror eiusque mutuum amorem experior.» — *Thurium*, oppidum Lucaniae, olim Sybaris, incolarum mollitie notum. (Differre a Thurio coloniam Romanam Copiam, in agrum Thurinum deductam, demonstratum ivit Millingen in *Numismatique de l'anc. Italie* p. 228.) *Thurinus* opponitur *Thressae* illi v. 9. — *Calais*] Delegit nomina poëtica et sonora: *Calais*, uti appellabatur Boreae filius, et *Ornytus* Apollon. Rhod. 2, 65. Virg. Aen. 11, 677. Plutarch. Thes. 8. («In hominum et locorum appellationibus grato sono et mensurae versibus accommodatae plurimum dedisse Propertium patet.» Hertzberg Propert. I. p. 163. Idem cum iamdudum aliquoties significassem in fictis Horatii nominibus, riserunt me homines nonnulli scholastici, auribus carentes.)

15 - 18. *bis patiar mori*] Eurip. Orest. 1116: *Καὶ μὴν τόδ' ἔρξας δὶς θανεῖν οὐ χάζομαι*. Plato Apol. 30. C.: *οὐδ' εἰ μέλλω πολλάκις τεθνάναι*. — *prisca*] Raro usu pro *pristino*, quocum voc. illud cognatum est. «Nonne satius sit, si pristinus amor redeat nosque nunc discidio diiunctos nova concordia velut firmissimo iugo copulet?» — *Diductos*] *Deductos* etiamsi habet Codex antiquiss. B, tamen tam perversam lectionem probare non debebat Hauthal ad Pers. I. pag. 190. — *iugo - aëneo*] Cf. Od. 1, 33, 11: *iuga aënea*.

19. *excutitur*] «oneris instar de mente mea pellitur, adeo ut eius prorsus obliviscar.» Imago petita videtur ab equo vectorem excutiente, deiiciente, nec de iugo accipiendum: qui enim uno iugo iuncti sunt tauri, alterum alter excutere nequit. Aliter interpretatur Bentleius ad Od. 3, 15, 9: «Si Chloë e domo eiicitur; ut Terent. Eun. 2, 3, 67: *Homo quatietur certe*

Quid, si prisca redit Venus
Diductosque iugo cogit aëneo,
Si flava excutitur Chloë
Reiectaeque patet ianua Lydiae?

Quamquam sidere pulchrior
Ille est, tu levior cortice et improbo
Iracundior Hadria,
Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

18. *Deductosque* B. (Ceteri mei *Diductosque*, etiam d.) — 19. *excluditur* Oberlini B. — 20. *Deiectaeque* d. — 21. *Quamvis* S et Pottierii sex. (Ut nos, BbTd.) — 23. *Adria* d, C.

cum dono foras.» Sed v. *excutere* non addito v. «domo» vel «ostio» hoc significare non potest, nisi forte e versu seq. suppleas «ianua.»

20. *Reiectaeque*] «Si *Lydiae* (dativ.), quam per aliquod tempus *reieci*, exclusi domo mea atque aspernatus sum, rursus patet ianua mea.» Nimirum eiusmodi ἑταῖραι ab amatoribus invitabantur in domos ac villas, Od. 2, 11, 21.; etiam ultro eas interdum ad amatores venisse cuinam improbabile videbitur? Alii minus recte construunt: «*si ianua Lydiae reiectae* (genitiv. «a me neglectae») *patet* mihi.» Sed quid ipse facturus sit ad Lydiae gratiam recuperandam, non quid ab ea postulet, his vv. exponit.

21. *Quamquam*] *Quamvis* praeter meum S. etiam Pottierii 2. 4. 5. 6. 8. 15., id quod probat Lübker pag. 415. — *sidere pulchrior*] Iliad. ξ, 401: Astyanax ἀλίγκιος ἀστέρι καλῷ. Virg. Aen. 8, 589. de Pallante: *Qualis ubi Oceani perfusus Lucifer unda - - - Extulit os sacrum.*

22. 23. *levior cortice*] «subere». Proverbii speciem habet, ut fere illud Cic. ad Att. 8, 15, 2: *consules - ipsi pluma aut folio facilius moventur.* — *improbo*] *tobend.* Improbum apud poëtas omne quod modum excedit. Virg. Ge. 1, 146: *labor - - Improbus.* Ibid. 388: *cornix - - improba.* Aen. 11, 767: *quatit improbus hastam, rastlos.* 12, 687: *Fertur in abruptum magno mons improbus actu,* magno concitatus impetu. Ovid. Trist. 1, 11, 11: *Improba - hiems*, id est, «vehementissima procella.» Martial. 1, 105, 2: *improbae tigres*, ferae ac rabidae. H. l. «nimios fluctus volvente, ac turbido» ut Od. 1, 33, 14: *Myrtale - fretis acrior Hadriae.* Od. 3, 27, 19. — *Iracundior*] Poëta de se Epp. 1, 20, 25: *Irasci celerem, tamen ut placabilis essem.*

CARMEN X.

Extremum Tanain si biberes, Lyce,
Saevo nupta viro, me tamen asperas
Porrectum ante fores obiicere incolis
Plorares Aquilonibus.

X. Inscr. volg. *Ad Lycen*, et sic Codd. mei. — 2. *asperas* om. T. — 3. *Proiectum* Bentl. coni. — *obicere* Bd.

X. Est quodammodo *παρακλαυσίθυρον*, non tamen iustum, (ut apud Aristoph. Eccles. 960. adolescentis illud: *Δεῦρο δὴ δεῦρο δή, Καὶ σύ μοι καταδραμοῦ · ‖ σα τὴν θύραν ἄνοιξον Τήνδ' · εἰ δὲ μή, καταπεσὼν κείσομαι.)* nec sine ironia quadam iunctâ minis se neutiquam semper Lyces fastum toleraturum esse. Tota scena videtur ficta. (Tempus autem, quo compositum sit, prorsus incertum est.)

1. 2. *Tanain*] «amnem illum Scythiae a Roma longissime remotum si bibereș»; ut Od. 2, 20, 20: *Rhodanique potor*; 4, 15, 21: *qui profundum Danubium bibunt*; «si vel Scythissa esses.» — *Saevo*] *ὑποθετικῶς* haec accipienda: «si inter Scythas habitares ibique, ut sunt illi, feroci nupta esses viro.» — *asperas*] «semper me excludentes.» Epod. 11, 22: *Limina dura.*

3. 4. *Porrectum*] «longe extentum humique stratum.» Cfr. Epod. 10, 22. Sat. 2, 3, 112. His tribus locis Bentleium volgare v. *proiectum* substituisse dolendum est. Theocr. 3, 52: *οὐχ ἔτ' ἀείδω, Κεισεῦμαι δὲ πεσών.* Aristaenetus 1, 20: *χαμαιπετεῖς κοιμήσεις ἐπὶ θύρας ποιεῖσθαι.* — *Plorares*] «Miserereris tamen me pati frigus Aquilonum, qui in Scythia veluti domicilium suum habent.»

5. 6. *nemus*] viridarium (cuius genus nemus volgo *silvam* vocabant) in domus impluvio plantatum. Epp. 1, 10, 22: *Nempe inter varias nutritur silva columnas.* Pseudotib. 3, 3, 15: *Et nemora in domibus sacros imitantia lucos.* Tales silvas interdum etiam in tectis habebant; Seneca Ep. 122: *Non vivunt contra naturam, qui pomaria in summis turribus serunt, quorum silvae in tectis domorum ac fastigiis nutant?* Est igitur: «Quo strepitu silva domus tuae resonet propter ventos?» — *satum*, consitum, longe praestat volgari *situm*, ut recte iudicavit etiam Heinsius Adversar. p. 298.

7. 8. *Ventis* ablat., non, ut nonnulli volunt, dativus. Cfr. Virg. Aen. 12, 722: *gemitu nemus omne remugit.* — Ad seqq. ex v. *audis* per zeugma elice: «sentis?» Huiusmodi zeugmatum illustre exemplum est Hom. Hymn. Apoll. 264: *εἰσοράασθαι Ἅρματά τ' εὐποίητα καὶ ὠκυπόδων κτύπον ἵππων.* Hanc figuram reiiciens Bentleius ac sententiam magis volgarem praeferens *Sentis et* dedit ex Od. 3, 28, 5: *Inclinare meridiem Sentis.* — *positas ut glaciet nives*] «ut nix, quae caelo lapsa est superioribus diebus at-

Audis quo strepitu ianua, quo nemus
Inter pulchra satum tecta remugiat
Ventis, et positas ut glaciet nives
Puro numine Iuppiter?

Ingratam Veneri pone superbiam,
Ne currente retro funis eat rota.

6. *situm* cd et corr. bS, item (quattuor tamen exceptis) Codd. Pottierii. (Ut nos, BT,$\gamma\xi\iota$ et corr. β, Bland. tres.) — 6. 7. *remugiat? Sentis et* Bentleius coni. — 8. *Duro* Bentleius coni. — 10. *Nec* b. — *rota funis eat rota* $\mu\xi$, Bentl. (Ut nos, nostri et Pottierii omnes.)

que humum contegit, nunc caelo sudo et sereno in glaciem convertatur.» Serenis autem noctibus glacies facilius concrescere solet quam nubilosis. — *Puro numine Iuppiter*] Cum caelum ipsum *Iuppiter* dicatur, (ut Od. 1, 1, 25: *manet sub Iove frigido.* Od. 1, 22, 20. Epod. 13, 2.), dicere etiam poterat: «ut *puro* suo *numine* (nutu ac potentia) conglaciet nives.» «Neutiquam *numen* h. l. significat Iovis imaginem formamque, sed eam potentiae manifestationem, quae caeli serenitatem efficit, et quae eam ob causam ipsa *pura* appellatur.» Iahn ad Virg. Aen. 1, 8. Bentleii *duro*, nemini, quod sciam, probatum, sententiae vim atque evidentiam imminuit.

9. *Ingratam*] Agathias Anth. Pal. I. p. 171: *Κύπρις γὰρ τὰ μὲν ἄλλα παλίγκοτος· ἓν δέ τι καλὸν Ἕλλαχεν, ἐχθαίρειν τὰς σοβαρευομένας.*

10. *Ne currente* cet.] Construo: «*ne retro currente rota* etiam *funis eat* retro»; ita ut *retro* ad utrumque verbum pertineat: nam simpliciter *funem ire*, pro *retro ire* vix dicere poterat. Cum pondus qualecunque fune super rotam apto in altum attollitur, interdum accidit, ut rupto fune vel ex opificis manibus elapso machinae manubrio, rota una cum fune retro agatur vi ponderis, quod in praeceps descendit; sic in puteum sitella aquae plena vel lapidis moles in solum decidit. Ita omnis labor frustra insumitur et saepe pondus illud, quod rursum tollebatur, comminuitur vel ipsa machina frangitur. Proverbium erat hoc Graecorum; Aristid. Panath. pag. 118. Iebb.: *ἐντεῦθεν ἤδη πάντα, ὥσπερ κάλου ῥαγέντος, ἐχώρησεν ὀπίσω καὶ διελέλυτο Ἀμαζόσιν ἡ ἀρχή.* Lucian. Dial. Meretr. 3. extr.: *Σὺ δὲ πάνυ χαλεπὴ ἀεὶ τῷ ἀνθρώπῳ γεγένησαι, καὶ ὅρα, μὴ κατὰ τὴν παροιμίαν ἀποῤῥήξωμεν πάνυ τείνασαι τὸ καλώδιον.* Adagii sententia igitur haec est: «ne et omnis opera a te insumpta in ludificandis amantibus in cassum suscipiatur et tu ipsa poenas superbiae tuae luas.» (Nuper quidam probavit Schol. Cod. V. Vanderburgii: «Potest esse tractum a ludis puerorum, qui rotula quadam ludunt, trahentes ad se vel corrigia vel filo, quod relaxata manu a retro volvente rota retrahitur.» Sed huic explicationi ante omnia obstat v. *funis*, quo in hoc ludo etiam apud nos notissimo pueri non magis Horatii temporibus uti poterant, quam nunc possunt.)

Non te Penelopen difficilem procis
Tyrrhenus genuit parens.

O quamvis neque te munera nec preces
Nec tinctus viola pallor amantium
Nec vir Pieria pellice saucius
Curvat, supplicibus tuis

Parcas, nec rigida mollior aesculo
Nec Mauris animum mitior anguibus.
Non hoc semper erit liminis aut aquae
Caelestis patiens latus.

15. *paelice* B, *pelice* bSTcd. — 18. *animo* bTc. (non BSd.) «Ex omnibus nostris unicus Graevianus *(β)* agnoscit *animum*.» Bentl. — 19. *Non*] *Nec* T solus inter meos.

11. 12. *Penelopen* cet.] «quae iure suo *difficilis*, aspera erat procis eosque non sine contemptu a se removebat. Tu vero tenui es orta loco, filia Etrusci alicuius advenae;» cuiusmodi homines inter alia quaesticuli genera exercebant haruspicinam clandestinam, hariolos agebant cet. Praeterea Etrusci propter vitae mollitiem ac luxuriam famosi erant. Cfr. Athen. 12, 14. Originem dumtaxat Lyces extenuat, neque aliud inest probrum. Ceterum ita de ea loquitur, tamquam si diviti libertino nupta esset, maxime propter *nemus* illud v. 6. (Singularis Penelopae anseres pascentis imago est in Gerhard *Gef. u. Trinksch.* T. XIII.)

14. *tinctus viola*] «colore violae, λευκοΐου lutei vel albi.» Achilles Tat. 3. p. 64. Iacobs: *οὔτε τὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἄνθος ἐστὶν ἀμέριμνον, ἀλλ' ἔοικε τοῖς ἄρτι μαραινομένοις ἴοις.* Egregie imitatus est Petrarca *Son.* I. 187: *Un pallor di viola e d'amor tinto.* Cfr. Voss. ad Virg. Ecl. 2, 47: *Pallentes violas.* Calpurn. Ecl. 9, 40: *Eheu nulla meae te tangit cura salutis; Pallidior buxo violaeque simillimus erro.* Tibull. 1, 8, 52: *Sed nimius luto corpora tingit amor.* Cynthiam *multos pallere colores* dixit Prop. 1, 15, 39.

15. 16. *Prieria*] Macedonica. Dictum est ut *Thressa, Cressa* ac similia de talium libertinarum patria, neque ideo, quod Pieria sedes est Musarum, cum aliis interpretandum est de musica huius *ἑταίρας* arte. — *saucius*] amore, ut Virg. Aen. 4, 1. — *Curvat*] Sensu figurato h. l. fortasse unico: «ad misericordiam flectit, movet.» Nexus autem sententiarum hic est: «Quamquam *humani* nihil te ad amorem flectit, tamen veluti *dea* miserere, precor, amatoris tui supplicis.»

18–20. *Mauris -- anguibus*] ut Od. 1, 22, 2: *Mauris iaculis.* — *Non -- semper*] «Itaque fiet, ut prae taedio aliquando te deseram.» — *hoc*] «meum». Vid. ad Sat. 1, 9, 47. — *liminis*]nimis duri. — *aquae Caelestis*] Epp. 2, 1, 135: *Caelestes implorat aquas.*

CARMEN XI.

Mercuri, — nam te docilis magistro
Movit Amphion lapides canendo, —
Tuque testudo resonare septem
Callida nervis,

XI. Inscr. volg. *Ad Mercurium*, et sic BST. — *Mercurio Lydaeque* b. — *Mercurio lyraeque* c.

XI. Argumentum hoc est: In Lyden, puellam timidam et adversus amorem obfirmatam, oculos coniiciens precatur Mercurium, ut sibi dulcissimos quosque modos concedat, quibus virgo tandem flectatur, recordatusque potentiam lyrae, quam ille pulsans etiam Tartari monstra placat damnatorumque umbras laboribus levat, subsistit in Danaidum poenis, quibus una illa, quae marito fida remansit, exempta est. Iam sperat fore ut Lyde hac perfecti amoris imagine tacta amanti aures praebeat; sed lyrica *φαντασία* veluti absorptus in hac desinit neque ad puellam denuo se convertit. (Vid. ad v. 52.) Lyde persona aeque ficta atque altera illa eiusdem nominis Od. 2, 11, 22. (A. u. c. 727.?)

1. 2. *Mercuri*] «testudine tua cane modos, quibus Lyde amore tangatur. Nihil enim iis resistit.» — *nam*] «nam potes praestare, quod te precor.» Vide, quae notavimus ad Epod. 17, 45: *Et tu, potes nam, solve me dementia.* Virg. Aen. 1, 65: *Aeole, namque tibi divom pater* cet. Hand Turs. IV. p. 8. — *Movit*] Motus horum lapidum ad lyrae sonos expingit Philostr. Imagg. 1, 10: *πάντες ἐπὶ τὴν ᾠδὴν συνθέουσι καὶ ἀκούουσι καὶ γίγνονται τεῖχος κτλ.* — *Amphion*] Thebanae arcis conditor. Pausan. 9, 5, 8: *Ὁ τὰ ἔπη τὰ ἐς Εὐρώπην ποιήσας φησὶν Ἀμφίονα χρήσασθαι λύρᾳ πρῶτον Ἑρμοῦ διδάξαντος· πεποίηκε δὲ καὶ λίθων καὶ θηρίων ὅτι καὶ ταῦτα ᾄδων ἦγε. Μυρὼ δὲ Βυζαντία ποιήσασα ἔπη καὶ ἐλεγεῖα Ἑρμῆ βωμόν φησιν ἱδρύσασθαι πρῶτον Ἀμφίονα καὶ ἐπὶ τούτῳ λύραν παρ' αὐτοῦ λαβεῖν.* Ars. poët. 394. Silius 11, 445. Seneca Phoeniss. 566: *poteris has Amphionis Quassare moles, nulla quas struxit manus, Stridente tardum machina ducens onus; Sed convocatus vocis et citharae sono Per se ipse turres venit in summas lapis?*

3. 4. *Tuque testudo*] Sappho Bergk p. 645: *Ἄγε δῖα χελύνη λέγε, φωνᾶσσα δὲ γίνεο.* — *resonare - Callida*] «quae scite resonas.» — *septem*] Iam in Hom. Hymn. in Merc. 51: *Ἑπτὰ δὲ συμφώνους ὀΐων ἐτανύσσατο χορδάς.* Verum hanc inventionem sibi tribuit Terpander in Schneidew. Del. pag. 237. Bergk p. 537: *Σοὶ δ' ἡμεῖς* (ex Strab. 13. p. 618. B. *Ἡμεῖς τοι* ex Euclid. Introd. Harm. p. 19. Meib. Schn.) *τετράγηρυν ἀποστέρξαντες ἀοιδὰν Ἑπτατό-*

Nec loquax olim neque grata, nunc et
Divitum mensis et amica templis,
Dic modos, Lyde quibus obstinatas
Applicet aures,

Quae velut latis equa trima campis
Ludit exsultim metuitque tangi,
Nuptiarum expers et adhuc protervo
Cruda marito.

Tu potes tigres comitesque silvas

8. *auris* BT.

νῳ φόρμιγγι νέους κελαδήσομεν ὕμνους. — *nervis*] ablativus potius quam dativus. Utriusque constructionis exempla reperiuntur; dativus est Sat. 1, 4, 76.

5. *loquax*] h. l. in bonam partem, «canora», ut apud Graecos interdum *λάλος* et *λάλιος* idem quod *εὔλαλος*. Sic Meleager Anth. P. I. p. 362. cicadae *λάλους πτέρυγας* tribuit et se ipsum *λάλιον* vocat Anth. P. I. p. 430. — *olim*] «antequam chordis instructa esset.»

6. *mensis*] Odyss. *ρ*, 270: *φόρμιγξ, - ἣν ἄρα δαιτὶ θεοὶ ποίησαν ἑταίραν.* Virg. Ge. 2, 101: *dis et mensis accepta secundis - - Rhodia.* — *templis*] Dionysius Hal. 7. p. 1487. narrat *λύρας ἐπταχόρδους παρὰ Ῥωμαίοις ἐν ἁπάσαις φυλάττεσθαι ταῖς ἀρχαίαις θυηπολίαις.* «Fidicines hodieque Romae in sacrificiis adhiberi videmus.» Porphyr.

9. *latis*] «Ubi amplum fugae est spatium.» Dacierii *laetis* voc. otiosum. — *equa trima*] Frequens imago. Theogn. 257. puella de semet ipsa: *Ἵππος ἐγὼ καλὴ καὶ ἀεθλίη κτλ.* Anacreon Fragm. 79. Bergk. Fr. 47. Schneidew.: *Πῶλε Θρηκίη, τί δή με λοξὸν ὄμμασιν βλέπουσα Νηλεῶς φεύγεις, δοκέεις δέ μ' οὐδὲν εἰδέναι σοφόν; Ἴσθι τοι, καλῶς μὲν ἄν τοι τὸν χαλινὸν ἐμβάλοιμι, Ἡνίας δ' ἔχων στρέφοιμ' ἂν ἀμφὶ τέρματα δρόμου. Νῦν δὲ λειμῶνάς τε βόσκεαι κοῦφά τε σκιρτῶσα παίζεις· Δεξιὸν γὰρ ἱπποπείρην οὔκ ἔχεις ἐπεμβάτην.* Aristoph. Lysistr. 1308. Lacaenae: *ᾥτε πῶλοι δ' αἱ κόραι Πὰρ τὸν Εὐρώταν Ἀμπάλλοντι πυκνὰ ποδοῖν Ἀγκονιῶαι.* Lucilius XXX. 10: *An ego te acrem atque animosam, Thessalam ut indomitam frenis subigam ante domemque Bellando?* Alias adolescentiae imagines affert Schiller: *hinnuleum* Od. 1, 23, 1., *iuvencum*, *iuvencam* 2, 5, 6. 8, 21., *capream* 3, 15, 12. *vitulos* 3, 11, 11.

10. *exsultim*] ἅπαξ λεγόμενον nec tamen, ut opinor, factum ab Horatio; eadem analogia atque *tolutim*, *strictim*, *carptim*, *punctim*, *caesim* cet.

11. 12. *Nuptiarum expers*] «Etiamnunc immatura cupido equo, tangi non volt.» Quemadmodum in Anacreontis loco, artissime coniunguntur atque, ut ita dicam, confunduntur equae imago et, de qua *κυρίως* loquitur, Lyde. — *tangi*] de feminis, ut Graeci *ψαύειν*, *θιγγάνειν*, ἄθικτος. — *Cruda* autem ut de fructibus, «nondum matura.»

Ducere et rivos celeres morari;
Cessit immanis tibi blandienti
Ianitor aulae,

Cerberus, quamvis furiale centum
Muniant angues caput eius atque
Spiritus teter saniesque manet

13. *tigris* T. — 18. *caput exeatque* Bentleii dubia suspicio: *aestus atque* malebat Doering, *illi et usque* Io. von Gott Fröhlich. Ceterum vv. 17–20. subditicii videntur Eichstadio, Heinrichio, Buttmanno, Hermanno, Naekio, Webero, Hofman Peerlkampio, Meinekio, Regelio, Lübkero, aliis.

13–16. *tigres comitesque*] «Ducis tigres comites et silvas comites.» H. l. zeugmate, ut alii volunt: *tu potes tigres* domare *comitesque silvas ducere*, opus non est. Cf. Od. 1, 12, 7. — *Cessit* cet.] Significat hic Orpheum Eurydicen suam ex Orco repetentem, quamquam hoc nuper quidam negavit, quasi vero h. l. perfecta aoristi significationem haberent, quae perfecta certe comparari nequeunt, ut ille opinatus est, cum Od. 3, 2, 30 et 32. — *immanis*] Cum Cerberus satis definiatur stropha sequente, v. *immanis* (vastae) refero ad v. *aulae*, quod v. necessario requirit *ἐπίθετον*; quae enim *aula* tandem erit, si iungas *immanis ianitor Cerberus*? ut est sane apud Virg. Aen. 6, 418: *Cerberus – – adverso recubans immanis in antro. Immanis* autem *aula* dicitur ut antrum, barathrum *immane*, praeda *immanis*. (Ut nos, iunxit etiam Naeke in Progr. a. 1821. afferens Accium in Philoct. apud Nonium in v. *immane: Phrygiam minorem esse aio immani Graecia.* Nihil tamen h. l. inest in hoc *ἐπιθέτῳ* reconditi aut minus usitati, cum Virgilius saepe idem addat verbis *spelunca, atrum, barathrum, templum*. Cum v. *ianitor* iungit Lübker, ut Aen. 6, 400: *ingens ianitor*. Recte iam Lambinus.) Cfr. Silius 2, 552: *insomnis lacrimosae ianitor aulae. — blandienti*] Cf. Od. 1, 24, 13.

17. 18. *furiale*] «simile capiti Furiarum, quae ipsae quoque pro capillis habent serpentes.» «Sic *furialis incessus* de tali, quali Furiae se inferre solent, apud Liv. 7, 17.» Doer. — *angues*] Cerberum *ἐχιδναῖον δαχετόν* propterea vocat Callimach. Fr. 464. De Cerbero cfr. Hesiod. Theog. 769. Cerberum tricipitem cum cauda anguina, ab Hercule ex Orco protractum monstrat celebre vas Canusinum apud Inghirami *Gall. Om.* III. T. 88. Biceps est ibid. T. 94. Cfr. imprimis Gerhard *Vaseng.* II. T. CXXIX. seqq. Uno dumtaxat capite in antiquo monumento Treveris asservato expressum esse narrat Lübker. Vid. ad versum 20.

19. 20. *Spiritus teter*] «Quamvis foedus *spiritus* (halitus foetidus) et *sanies (Geifer)* ex eius ore exeat, ut heroas intraturos repellat, umbras effugium quaerentes intro agat.» *Saniem* istam *tabum* vocat Seneca Herc. fur. 787: *sordidum tabo caput Lambunt colubrae. —* V. *manet* per solitum zeugma re-

Ore trilingui.

Quin et Ixion Tityosque voltu
Risit invito, stetit urna paullum
Sicca, dum grato Danai puellas
Carmine mulces.

Audiat Lyde scelus atque notas
Virginum poenas et inane lymphae

21. (Habet scripturam *voltu* c.) — 26. *poenas* om. T.

fertur etiam ad v. *spiritus teter*, qui proprie «prorumpit, emittitur.» — *Ore trilingui*] ut Od. 2, 19, 31., ubi vide. Est: «de tribus linguis triplicis oris.» — Naekius hic quoque ut l. l. explicat: «unum os, in quo tres linguae sive lingua trifida; praecessit enim *caput*.» Verum triplex caput intelligendum esse satis superque poëta significasse videtur vv. *Ore trilingui*. Cfr. Virg. Aen. 6, 417: *Cerberus haec ingens latratu regna trifauci Personat*, id est, «latratu tribus ex capitibus prolato»; sicque Silius 2, 551: *formaque trifauci Personat informis lacrimosae ianitor aulae*. — Minus gratae nostro certe sensu imagines illae v. 19. et pron. *eius*, quo solent abstinere epici et melici (cfr. tamen Od. 4, 8, 18.), in causa fuerunt, cur recentiorum complures hanc strophen Horatio abiudicarent, quorum severa iudicia omnium optime exposuit Lübkerus, etsi ne hic quidem de h. l. *νοθείᾳ* mihi persuasit. Videlicet poëta non sine certo consilio immorari aliquantum voluit saevis Orci terriculis, et totius strophae sententia, quam mira arte calumniati sunt, et simplicissima et per se clarissima est: «Quamvis Cerberus horribile ac furiosum sit monstrum acerrimusque Orci custos, tamen ipse quoque cessit blandis lyrae sonis.» Vide Excursum.

21. *Ixion Tityosque*] Pind. Pyth. 2, 21: *Ἰξίονα – – ἐν πτερόεντι τροχῷ Παντᾷ κυλινδόμενον*. Seneca Herc. fur. 752: *Rapitur volucri tortus Ixion rota*. v. 758: *Praebet volucri Tityos aeternas dapes*. Cfr. Od. 2, 14, 8. et 3, 4, 77. Tibull. 1, 3, 73. Ad totum locum Od. 2, 13, 37. Ixionis imaginem v. Visconti *Mus. Pio Clem.* V. T. 29., aliam *Arch. Zeit.* II. p. 224.

22. *Risit*] De usu num. singularis ante plura nomina et post plura apud Horatium consule Bentleium ad Od. 1, 24, 8. — Hermesianax v. 9. de Orpheo: *Κωκυτόν τ' ἀθέμιστον ἐπ' ὀφρύσι μειδήσαντα Εἶδε καὶ αἰνοτάτου βλέμμ' ὑπέμεινε κυνός, Ἓν πυρὶ μὲν φωνὴν τεθνωμένον, ἐν πυρὶ δ' ὄμμα Σκληρὸν τριστοίχοις δεῖμα φέρων κεφαλαῖς*. — *urna*] id est, «urnae singularum»; nam qui de dolio interpretantur, falsi sunt.

23. *Danai puellas*] Danaum narrant filios Aegypti (fratris) metuentem cum quinquaginta filiabus Argos, quae antiqua patria erat, confugisse. Ibi regno potitum Aegyptiadis, qui ea causa Argos venerant, despondisse quidem filias, sed his clam mandavisse, ut prima nocte sponsos interimerent: quod fecisse

Dolium fundo pereuntis imo,
Seraque fata,

Quae manent culpas etiam sub Orco.
Impiae, — nam quid potuere maius? —
Impiae sponsos potuere duro
Perdere ferro!

Una de multis face nuptiali

30. *Impiae nam, quid* distinguit M.

omnes praeter Hypermnestram, quae, cum Lynceo sponso suo pepercisset, in vincula coniecta, sed postea tamen in matrimonium data est Lynceo. Apollod. 2, 1, 5. Schol. Homeri ad Iliad. α, 42., Euripidis ad Orest. 859., Pindari ad Nem. 10, 6. Hyginus F. 168. Serv. ad Aen. 10, 497. Hermanni Opuscc. 2, p. 319. Ovid. Heroid. Epist. 14. — Danaides alatae, dolium frustra explere conantes, sunt apud Inghirami *Gall. Om.* III. T. 86. Hanc vero Danaidum dulces Orphicae lyrae sonos audientium requietem praeclare expressit artifex vasis, quod exhibent *Mon. ined. dell' Inst. archeol.* T. 49. et 50. *Tav. d'aggiunte H.* Braun *Ann. dell' inst.* IX. p. 219. atque imprimis p. 226. *Arch. Zeitg.* I. p. 181.

25. *Audiat Lyde*] Cum se quasi fortuito in Danaidum fabulam incidisse simulasset, ea callide utitur ad amicam a saevitia atque contumacia deterrendam et ad facilitatem revocandam. («Nimis una excepta saevae fuerunt in sponsos; tu potius imitare benignae Hypermnestrae nobile fidei ac veri amoris exemplum!») — *notas*] partim a multis poëtis tractatas iam inde a Danaide cyclica memorata in Tabula Borgiana, partim saepe a statuariis expressas. Cfr. Müller *Archaeologie*. Ed. 2. p. 651.

26–28. *manet lymphae*] eadem constructione, qua dicitur *plenum aquae.* (Cicero de Orat. 1, 9, 37: *Omnia nonne plena consiliorum, inania verborum videmus?) Inane* autem, quia in imo fundo pertusum est ideoque aqua semper *perit*, ita perfluit, ut inutiliter pereat novaque semper aqua, etsi aeque incassum, infundenda sit. Lucret. 1, 244: *Postremo pereunt imbres.* — *Seraque fata*] «poenas fatales, quae eis post mortem tandem impositae sunt.»

29–31. *manent culpas*] «exspectant, quia manent.» Alium sensum praebet constructio cum dativo, ut Virg. Aen. 9, 302: *Haec eadem matrique tuae generique manebunt*, id est, «servabuntur, integra erunt.» Vide ibi Wagn. — *Impiae*] Virgula post part. *nam* posita nonnulli construunt: *Nam impiae, (quid potuere maius?* id est: «nullum maius profecto scelus committere potuerunt») *impiae* cet. Mihi significantior simul atque simplicior videtur altera ratio: *Impiae (nam quid potuere maius?)* cet., id est: «et sane impietatis reae dici debent; quod enim maius scelus patrare potuerunt?» — *potuere*] «sustinuerunt, impetrarunt ab animo suo hoc facinus facere.»

33. *Una de multis*] Pind. Nem. 10, 6: *Οὐδ' Ὑπερμνήστρα παρε-*

Digna periurum fuit in parentem
Splendide mendax et in omne virgo
Nobilis aevum,

Surge, quae dixit iuveni marito,
Surge, ne longus tibi somnus, unde
Non times, detur; socerum et scelestas
Falle sorores,

Quae velut nactae vitulos leaenae
Singulos eheu lacerant: ego illis
Mollior nec te feriam neque intra

36. *aevo* (id est, *aevom*) B. — 43. *nec intra* bTd,LCt. (Ut nos, BSc,βγδκ.)

πλάγχθη μονόψαφον ἐν κουλεῷ κατασχοῖσα ξίφος. Aeschyl. Prom. 865: *Μίαν δὲ παίδων ἵμερος θέλξει τὸ μὴ Κτεῖναι σύνεννον, ἀλλ' ἁπαμβλυνθήσεται Γνώμην· δυοῖν δὲ θάτερον βουλήσεται, Κλύειν ἄναλκις μᾶλλον ἢ μιαιφόνος· Αὕτη κατ' Ἄργος βασιλικὸν τέξει γένος.* Ad usum praepositionis *de* cfr. Cic. pro Mil. 24: *se gladio percussum esse ab uno de illis.*

34. 35. *periurum*] quia filiabus in generorum perniciem desponsis decepit Aegyptiadas. — *Splendide mendax*] «magna cum laude.» Sic Aeschyl. Frgm. inc. 273: *Ἀπάτης δικαίας οὐκ ἀποστατεῖ θεός.* Antigone de se ipsa (Sophocl. Antig. 74.): *ὅσια πανουργήσασα.* Eurip. Helen. 1633: *καλήν γε προδοσίαν δίκαια δρᾷν.* Sic Cic. pro Mil. 27. *mentiri gloriose*, Tacit. Hist. 4, 50. *egregium mendacium*, Sen. Ep. 95. *gloriosum scelus* dixit.

37. *Surge*] Ovid. Her. 14, 73: *Surge age, Belide, de tot modo fratribus unus: Nox tibi, ni properas, ista perennis erit.* — *marito*] Apollod. 2, 1, 5: *αὕτη Λυγκέα διέσωσε παρθένον αὐτὴν φυλάξαντα.* Contra Schol. Eurip. ad Hec. 869: *ἐφείσατο τοῦ Λυγκέως ἀπὸ τῆς μίξεως διάθεσιν ἐσχηκυῖα πρὸς αὐτόν.* Atque hoc potius inest in vv. Aeschyli l. l. et Horatii.

40 - 44. *Falle*] «λάθε, decipe fugiendo.» Schol. — *Quae velut*] Loquitur Hypermnestra, quasi pereuntium gemitus audiret, ut scribit ipsa apud Ovid. Her. 14, 35: *Circum me gemitus morientum audire videbar.* — *vitulos*] Eurip. Iphig. Taur. 296. de Oreste: *ὁ δὲ χερὶ σπάσας ξίφος Μόσχους ὀρούσας ἐς μέσας λέων ὅπως.* Sine causa recentiores nonnulli hanc imaginem tamquam vilem et abiectam reprehenderunt. V. enim *μόσχος*, *vitulus*, nihil putidi habebat apud antiquos, uti habet nostrum *Kalb.* — *Singulos*] «suum quaeque maritum thalamo inclusum.» — *nec - - neque*] Consule Bentleium et Hand Turs. IV. p. 95. 125. 128. — *intra claustra*] thalami, «nec clausum tenebo ab alio aliquo necandum.»

45. *Me pater*] Pausan. 2, 19, 6:

Claustra tenebo.

Me pater saevis oneret catenis,
Quod viro clemens misero peperci;
Me vel extremos Numidarum in agros
Classe releget.

I, pedes quo te rapiunt et aurae,
Dum favet nox et Venus, i secundo
Omine et nostri memorem sepulcro
Scalpe querelam.

49. *rapient* d solus inter meos, nec aliunde memoratum vidi. — 51. *sepulcri* δ ap. Kirchn. N. Q. Hor. p. 56. — 52. *Sculpe* Scd,LF. (*Scalpe* BbT, Codd. Bland., septem Pottierii et Grammat. Eichf. p. 427.)

(*τὴν Ὑπερμνήστραν*) *ὑπήγαγεν ὁ Δαναὸς εἰς δικαστήριον, τοῦ τε Λυγκέως οὐκ ἀκίνδυνον αὑτῷ τὴν σωτηρίαν ἡγούμενος, καὶ ὅτι τοῦ τολμήματος οὐ μετασχοῦσα ταῖς ἀδελφαῖς καὶ τῷ βουλεύσαντι τὸ ὄνειδος ηὔξησε. κριθεῖσα δὲ ἐν τοῖς Ἀργείοις ἀποφεύγει τε καὶ Ἀφροδίτην ἐπὶ τῷδε ἀνέθηκε νικηφόρον.* Veneris enim interventu apud Aeschylum in Danaidibus absoluta erat. — *oneret catenis*] Ovid. Her. 14, 3: *Clausa domo teneor gravibusque coërcita vinclis.*

47 - 50. *extremos*] Occidentem versus. — *Numidarum*] utpote quam maxime ferorum. Eurip. Helen. 404: *Λιβύης τ' ἐρήμους ἀξένους τ' ἐπιδρομάς.* — *Classe*] pro una navi. — *I, pedes*] «Sive terra sive mari iter facere voles, propera.» Cfr. Epod. 16, 21. Silius 3, 416. Imilce Annibali vale dicens: *I felix, i numinibus votisque secundis.* — *Venus*] *λεχέων ἐπίκουρος*, Coluthus 202.

51. *nostri*] Falso nonnulli interpretati sunt: «utriusque nostrum», cum sit: «mei», ut Od. 3, 27, 14: *Et memor nostri, Galatea, vivas.*

52. *Scalpe*] Gratior sonus firmatur ab antiquissimo meo Cod. B.: minus utique gratum est *ul - ul* illud in lect. *sepulcro Sculpe*; quae quidem formae ubique confunduntur. Cfr. Fea. Ceterum comparant *γλάφω* et *γλύφω*. — *querelam*] «titulum sepulcralem in cenotaphio, mei amoris monumentum.» Epitaphium hoc proponit apud Ovid. Her. 14, 128: *Scriptaque sint titulo nostra sepulcra brevi: «Exsul Hypermnestra pretium pietatis iniquum, Quam mortem fratri depulit, ipsa tulit.»* Desinit autem in *φαντασίᾳ* poëtica, neque ad Lyden revertitur, ut alibi interdum sententiam in exordio propositam sub finem resumit. Cfr. Od. 1, 7. et 3, 27.

EXCURSUS

Ad vv. 17—20.

Egregie totum locum defendit Iahnius: «Hi quattuor versus pluribus difficultatibus laborare visi sunt. Primum enim longior haec Cerberi descriptio orationis nexum, cum poëta reliquas res breviter attigerit, interrumpit et salvo sensu abesse potest. Sed saepius Horatius nexum sententiarum sic interrumpit, ut in ampliorem rei cuiusdam descriptionem exspatietur et post plures versus demum orationis filum resumat. V. 1, 12, 26—32; 32, 5—12; 37, 17—20; 3, 4, 45—48 et 61—64; 17, 2—9. (ubi Sanadon. et Edit. Bodon. vv. 2—5. male eiiciunt); 24, 17—24. 4, 4, 2—4; 6, 9—24. Carm. sec. 41—44. Epist. 1, 15, 2—13 et 16—21. Doering ad Sat. 1, 7, 10. Hoc loco autem poëta latiore Cerberi descriptione vim lyrae non inepte celebravit. Etenim *furiale caput, angues, spiritus* et *sanies* summam eius immanitatem atque furorem depingunt; nihilominus lyrae blandienti cessit. Tum vero magis etiam offendit voc. *eius*. Pronomen *is* enim, quod *ὀρθοτονούμενον* (notione nostri *dér, díe, dás)* apud poëtas frequens est, *ἐγκλιτικὸν* et *προκλιτικὸν* (quod nostrum *er, sie, es* significans in casibus obliquis tantum usurpatur), cum logicam tantum relationem indicet, neque ullam pingendi vim habeat, ab iis devitari solet. Ad pedestrem orationem igitur Horatius delapsus est. Quamquam autem facile *eiulatque* vel *eiuletque* scribi potest, vereor tamen, ne hac vel alia correctione Horatium potius quam librarios emendemus. Inciderunt enim interdum poëtae in hunc pedestrem sermonem (V. Ovid. Trist. 3, 4, 27. Metam. 8, 16. Virgil. Aen. 1, 413 cet.), in quibus reprehendendi potius quam emendandi sunt. Minime autem v. *atque* in fine versus propter *πλατύτητα*, quam dicunt, offendit. Sic vv. *et, ac, ut, utque, neque, nec* in fine versus leguntur atque hoc ipsum v. hac sede recurrit 2, 10, 21. Denique recte etiam poëta *spiritum* et *saniem* coniunxit. Alter enim ex ore in aërem ascendit, altera in terram defluit. Utrumque in Cerbero conspiciebatur. Quare non recte fecerunt qui propter has difficultates hanc strophen spuriam esse dixerunt.»

Eius illi, de quo tot tantasque tragoedias excitarunt Critici, prorsus simile est alterum Tibulli 1, 6, 25: *Saepe velut gemmas eius signumque probarem*, quod nullo artificio eliminare poterunt; tantum enim abest ut dubium fiat propter Ovid. Trist. 2, 451 et 452. (quemadmodum ratus est Paldamus *Erotik* p. 58.), ut eadem firmissima auctoritate nitatur. Accedunt Ovid. Trist. 3, 4, 27: *Non foret Eumedes orbus, si filius eius Stultus Achilleos non adamasset equos.* Propert. 4, 2, 35: *Est etiam aurigae species Vertumnus, et eius, Traiicit alterno qui leve pondus equo.* Manil. 2, 908: *fortunam ex viribus eius Concipiunt.* At quidni, dum ultro agnoscimus ab optimis quibusque poëtis hanc negligentiam quoad eius fieri poterat devitatam esse, fuisse tamen subinde locos, ubi sine longe

graviore sententiae ac metri detrimento devitari non posset, libere fateamur? (Negligentiam quidam vituperarunt etiam in Virgiliano illo Aen. 4, 479: *Qui mihi reddat eum vel eo me solvat amantem?*

Verum audiamus etiam Naekium, acerrimum huius strophae adversarium: «Occasionem ludendi et puerile ingenium exercendi ipse praebuerat Horatius, cuius stropha, quae praecedit, cum his vv. finiatur *immanis ianitor aulae*, quibus verbis latere posset hebetiores oculos, quis esset *ianitor*, quid proclivius erat quam addita stropha hanc, quae videbatur esse, obscuritatem tollere, Cerberi nomen ponere, et notissimi monstri foeditatem luminibus poëticis illustrare?» Imitationem autem tractam putat ex Od. 2, 13, 33. et 2, 19, 29.

CARMEN XII.

Miserarum est neque amori dare ludum neque dulci
Mala vino lavere, aut exanimari metuentes

XII. Inscr. volg. *Ad Neobulen*, et sic Bb. — *Suavem vitam non esse sine iocunditate et amore* STc (quibus c praeponit *Ad Neobulen*). — Ego inscripseram: *Neobule secum loquitur.* — 1. *nec amori* pr. b, C, Bentl. — 2. *metuentis* ST.

XII. Imitatio videtur carminis Alcaei, cuius primum v. servavit Hephaestio pag. 67. Gaisf. (Alc. p. 585. Bergk): Ἔμε δείλαν, ἔμε παισᾶν κακοτάτων πεδέχοισαν. Multa huius metri carmina ille composuerat; in uno propter difficultatem talia lingua Latina rite elaborandi Horatius substitit. Ex versu illo Ἔμε κτλ. colligimus hanc quoque esse Neobules μονολογίαν, non ironicam Horatii ad puellam allocutionem, ut plerique interpretes volunt. Neque vero obstant vv. *Tibi qualum* cet., nam in μονολογίαις etiam Latini utuntur haud raro persona secunda, quam ut huic carmini aptiorem praetulit sui exemplaris primae. Plaut. Epidic. 1, 2, 58., ubi ad se ipsum Epidicus: *Epidice, vide, quid agas! ita res subito haec obiectast tibi.* Terent. Phorm. 3, 1, 1: *Enimvero, Antipho, multimodis cum istoc animo es vituperandus.* Catull. 8, 1: *Miser Catulle, desinas ineptire.* 51, 17: *Otium, Catulle, tibi molestum est.* Ser. Sulpicius apud Cic. ad Fam. 4, 5, 4: *Visne tu te, Servi, cohibere.* Ovid. Met. 7, 11: *Frustra, Medea, repugnas.* Lucan. 2, 522: *Et secum* (Domitius): *Romamne petes?* cet. Graeca exempla adde haec: Eurip. El. 112. Electra semet ipsa alloquens: Σύντειν', ὥρα, ποδὸς ὁρμάν· Ὦ ἔμβα ἔμβα καταχλαίουσα. Asclepiades Anth. Pal. II. pag. 463: Ἴθι', Ἀσκληπιάδη· τί τὰ δάκρυα ταῦτα; Od. 3, 27, 57. (Tempus definiri nequit. Nonnulli referunt ad a. u. c. 725. De metrica huius odae ratione vid. Herm. El. Doctr. metr. p. 472. et Excursum.)

1. *Miserarum est*] «Miserrima est condicio puellarum, quibus concessum non est amori indulgere.» — *amori dare ludum*] «amoribus suis liberum ludendi spatium concedere, libere iis frui.» Aeschyl. Pers. 841: ψυχὴν διδόντες ἡδονῇ. Plaut. Bacch. 4, 10, 7: *Ego dare me ludum meo gnato institui, ut animo obsequium Sumere possit: aequum esse puto: sed nimis nolo desidiae Ei dare ludum.* Varro in Saturis p. 109. Oehler: *Properate vivere, puerae, quas sinit aetatula ludere, esse, amare et veneris tenere leges?* Cic. pro Caelio 12: *datur concessu omnium huic aliquis ludus aetati.*

2. 3. *vino lavere*] «neque vino tristitiam eluere, abigere.» Quod ad vinum attinet, dicunt nonnulli, Neobulen ideo queri, quod sibi ut puellae Romanae non liceat vino curas sedare. Sed obliti erant libertinam hic loqui, cui dici poterat: *sapias, vina liques*, eiusdem sane generis atque illa *multi Damalis meri.* — *aut exanimari*] «aut, si hoc vel illud tentemus, statim metu

Patruae verbera linguae.

Tibi qualum Cythereae puer ales, tibi telas
Operosaeque Minervae studium aufert, Neobule,
Liparaei nitor Hebri,

6. *Liparei* Td, Bentl. — Vv. 6. seqq. *Hebri, Eques - - Bellerophonte, Neque pugno - - victus, Simul - - undis* Lt (non Cruquius). Illo modo ordinavit versus Aldus inde ab a. 1501. ex auctoritate ficti, ut videtur, Cod. Vindobonensis.

percelli, summo angore affici, ubi severior etiam patre patruus nos increpat.» Sat. 2, 3, 88: *ne sis patruus mihi.* Manil. 5, 454: *Tutorisue supercilium patruive rigorem.* Cic. pro Caelio 11: *Qui in reliqua vita mitis esset, - - fuit in hac causa pertristis quidam patruus, censor, magister.* — *verbera*] Q. Cicero ad Fam. 16, 26: *Verberavi te cogitationis tacito dumtaxat convicio.* Sic *ἐπιπλήσσειν, ἐπικόπτειν, ἐπιῤῥαπίζειν*, obiurgare.

4. *qualum*] «calathum, metonymice pro lanificio.» Schol. Sappho p. 619. Bergk: *Γλύκεια μᾶτερ, οὔτοι δύναμαι κρέκην τὸν ἵστον, Πόθῳ δάμεισα παῖδος βραδίναν δι' Ἀφρόδιταν.* Apud Senecam (Hippol. 104.) Phaedra Hippolyti amore capta: *Palladis telae vacant Et inter ipsas pensa labuntur manus.* Lanificium autem apud Romanos semper laudi fuit virginibus ac matronis, ita ut in Inscriptt. mearum Lat. N. 4860. summis virtutibus aequiparetur: *Myrdia. modestia. probitate. pvdicitia. obsequio. lanificio. diligentia. fide. par. similisqve. ceteris. probeis. feminis. fvit.* — *puer ales*] Cupido. *Ales* pro «alatus» est iam apud Tragicum (Cic. de Inv. 1, 19.): *Angues ingentes alites.* Oppianus Hal. 4, 27: *Εἴτε σὲ καὶ πτερύγεσσιν ἀειρόμενον θεὸν ὄρνιν Τίκτε Πάφον μεδέουσα πολυφράδμων Ἀφροδίτη.* Iam in antiquissimis artis operibus Cupido est alatus. Vide Millingen *Uned. Mon.* I. T. 5.

5. 6. *Operosae*] Ἐργάνης. — *Neobule*] nomen sonorum ex Archilochi carminibus desumptum. p. 481. Bergk: *Εἰ γὰρ ὧν ἐμοὶ γένοιτο χεῖρα Νεοβούλης θιγέειν κτλ.* — *Liparaei - Hebri*] Sicut Od. 3, 7, 23. *Enipeus*, fluminis noti nomen tribuitur huiusmodi personae amatoriae, superaddito patriae nomine, ut *Xanthias Phoceus, Thurinus Calais*, id quod confert ad certam aliquam personam lectoris menti demonstrandam. — *Lipara*, maxima insularum Aeoliarum inter Italiam et Siciliam. — *nitor*] «decor, pulcherrima forma.» Charito p. 26. Lips.: *τὴν μαρμαρυγὴν τοῦ κάλλους.* Nexus sententiarum hic est: «Hebrus mihi aufert omne aliud studium, simulatque eum video vel videre mihi videor natantem, equitantem, venantem.» Qui puncto distinguunt post v. *Hebri*, hanc minus aptam sententiam inde eliciunt: «Simulac denatavit Tiberim, evadit eques cet.» Nec minus falso nuperus aliquis interpres, commate post v. *Hebri* deleto, construxit: *Simul nitor Hebri humeros lavit* cet. Vera utique haec est constructio: *puer ales* (amor tuus), id est, *Hebrus, qualum tibi aufert, simul* cet.

Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis,
Eques ipso melior Bellerophonte, neque pugno
Neque segni pede victus;

Catus idem per apertum fugientes agitato
Grege cervos iaculari et celer alto latitantem
Fruticeto excipere aprum.

10. *item* C. — *fugientis* BST. — 11. *et* om B. — *alto* BbT, Pott. quattuor, Ct: *arto* Sc, Bland. antiq., LFM. (*arto* superscr. «vel *alto*» d. Ut nos, J.)

7-9. *unctos*] Ante natationem et balnea oleo unguebantur. Ovid. Trist. 3, 12, 21: *Nunc, ubi perfusa est oleo labente iuventus, Defessos artus Virgine tinguit aqua.* — *Tiberinis*] Cic. pro Caelio 15: *Habes* (Clodia) *hortos ad Tiberim ac diligenter eo loco parasti, quo omnis iuventus natandi causa venit.* — «Alio tempore equitat melius *Bellerophonte, cui caelum campus fuerat, terraeque fretumque Sub pedibus; non ulla tulit vestigia cursus.* Manil. 5, 99.» Ultima syllaba in v. *Bellerophonte* producitur a forma *Βελλεροφόντης*, ut apud Iuven. 13, 98: *si non eget Anticyra nec Archigene, quid enim* cet. (Pulchram Bellerophontis imaginem vide in Gerhard *Vases apuliens* T. VIII.) — *neque pugno*] Pugilatio et cursus exercitationes fuisse videntur iuvenum Graecorum in Urbe degentium, qualis fingitur esse Hebrus, atque oppidanorum (Sueton. Octav. 45.) magis quam adolescentium Romanorum nobilium. — *pugno Neque segni pede victus*] *βραχυλογία* pro: «nunquam ab alio victus propter pugnos minus robustos pedesve tardiores.»

10-12. *Catus*] «callens, peritus venandi.» — *celer--excipere*] Graeca constructione, ut Od. 1, 15, 18: *celerem sequi Aiacem.* — *apertum*] neutr. substantive pro «apertum campum.» — *agitato*] «excitato a canibus.» — *alto*] Hanc lectionem praetuli maxime cum propter Codicum meorum antiquissimorum BbT, Oberlini B et Pottierii 1, 7, 8, 14. summam auctoritatem, tum propter analogiam Iliad. ε, 455: *βαθείης-ὕλης*, Iliad. λ, 415: *βαθείης-ξυλόχοιο*, Lucret. 5, 41: *silvae profundae*, Virg. Ge. 2, 391: *saltusque profundi*, Aen. 6, 179: *stabula alta ferarum*, 7, 95: *alto--luco. Arto* quidem esset «spisso, denso», ut Odyss. τ, 439: *ἐν λόχμῃ πυκινῇ κατέκειτο μέγας σῦς.* Senec. Oedip. 277: *artis obsitum dumis iter.* Hoc autem loco ab iis profecta est interpolatio, qui *altus* profunditatis etiam, non solum excelsitatis, notionem includere ignorarent. Ad tertiam lect. *hirto*, quae tamen caret auctoritate sufficiente, H. Peerlk. attulit Columellae 10, 27: *hirta saepes.* — *excipere*] Verbum venatorium, ut *δέχεσθαι*, ubi venabulo sistitur fera e lustro proruens atque conficitur. Seneca de Ira 1, 11: *An tu putas venatorem irasci feris, vel cum et fugientes persequitur et venientes excipit?* quam ad rem *celeritate* in primis opus est. Idem de Provid. 5: *Nobis* (ut hic puellae) *interdum voluptati est, si adolescens constantis animi feram venabulo excepit.*

EXCURSUS

Ad C. XII.

Nuper Kirchnerus (*Nov. Quaestt. Horat.* p. 65.), postquam «praeclarum illud sive Lachmanni sive Meinekii sive utriusque inventum, omnia Horatii carmina et quae monostropha adhuc et quae distropha fuere in carmina tetrastropha mutandi,» vel potius in quaternorum versuum strophas dividendi, eximiis laudibus extulit, nostrum quoque carmen eidem legi submittere conatus est, his verbis:

«Unum restat carmen, Libri III. duodecimum illud: *Miserarum est neque amori* cett., quod quadraginta pedibus Ionicis a minore constans a criticis omnis aetatis, iam inde a priscis Grammaticis, varie habitum ac per strophas distributum, conatui tamen ad reliquorum carminum normam strophas aequales constituendi quaternis versibus constantes adhuc obstitit. Quo de carmine multi esse possemus, si vel codicum nostrorum varietates in lectione ac versuum distributione afferre, vel varias virorum doctorum de eo sententias percensere vellemus: sed post doctam Bentleii disputationem magno critico vere dignam, qua ex Hephaestionis grammatici praecepto hoc carmen ad Alcaei exemplar versibus vel strophis denis pedibus absolutis compositum esse docuit, unde ipse strophas duobus tetrametris unoque dimetro Ionico compositas confecit: cum ipse dicat, nihil referre, utrum tribus, an duabus aut unica, si fieri possit, linea decapodia quaeque scribatur: liceat nobis hanc divisionem proponere, qua primo Bentleianae cuiusque strophae versu tetrametro in binos dimetros diviso carmen tetrastraphon hoc existit:

Miserarum est neque amori
Dare ludum, neque dulci
Mala vino lavere aut exanimari metuentes
Patruae verbera linguae.

Tibi qualum Cythereae
Puer ales, tibi telas
Operosaeque Minervae studium aufert, Neobule,
Liparei nitor Hebri:

Simul unctos Tiberinis
Humeros lavit in undis,

Eques ipso melior Bellerophonte, neque pugno
Neque segni pede victus:

Catus idem per apertum
Fugientes agitato
Grege cervos iaculari et celer arto latitantem
Fruticeto excipere aprum.

Haec pedum Ionicorum ad carmen tetrastrophon efficiendum, quod pari cum reliquis omnibus odis forma gaudeat, dispositio ut facilis et expedita sponte se obtulit, et ea re commendatur, quod plenos numeros affert, nullo vocabulo vel laeso vel discerpto, quod vitium cum priscis omnibus hos versus disponendi conatibus, qui vel apud grammaticos vel in codicibus mss. reperiuntur, commune sit, eos omnes Bentleius recte reiecit.»

Nos unum hoc addimus, in Codice Turicensi carmen nostrum in quattuor strophas ternorum versuum distributum esse, quorum primus et secundus ternis, tertius quaternis pedibus constat.

CARMEN XIII.

O fons Bandusiae, splendidior vitro,

XIII. Inscr. volg. *Ad fontem Bandusiae*, et sic BT, item S, addens *pseudice* (id est, *προσευκτική*). — *In fontem* b. — *Ad fontem Bandusinum qui est in Sabinis* c. — 1. *Blandusiae* b,L. (Ut nos, BSTcd,βκ «cum tribus aliis.»)

XIII. Praelusurus sacrificio sequente die offerendo laudat amoenissimum fontem Bandusinum. — (Fontium, qui ab accolis colebantur, complures sunt Inscriptiones Latinae; permultae tamen subditiciae.) — Bandusiam sitam fuisse VI. milia passuum a Venusia compertum habemus ex mediae aetatis documentis (anni 1103.) apud Feam, in quibus iungitur partim cum Bantio et Acheruntia (Od. 3, 4, 15.), partim sic designatur: *In BANDVSINO FONTE APVD VENVSIAM*. Bandusiae fons auctore Lombardio in *Mem. Instit. archeol.* 1831. p. 221. est, qui nunc appellatur *Sambuco*. Iam cum parum probabile sit hoc tertii libri carmen solum iam a. u. c. 717., quo fortasse Venusiae fuerit Horatius, compositum esse, cum cetera videantur pertinere ad decennium inter annos 725—736., quo tempore vix in patrium oppidum reversus est, nec facile rem divinam facere poterat fonti aliquantum a Venusia dissito, circum quem pro certo fundum non possidebat, inter duplicem de carminis statu sententiam incerti haeremus. Etenim aut totum prodiit ex *φαντασίᾳ ποιητικῇ*, in qua sane etiam illud audere poterat: *Cras donaberis haedo*; ut sit igitur *εἰδύλλιον*, quo fingit se in eo esse, ut fonti sacrificium apparet, cui suave nomen imponit fontis inde a puero sibi noti ac grati: aut, si de vero sacrificio celebrando loquitur, grata aliquando rerum patriarum recordatione tactus, suo iure fonti Digentiae rivi (non rivo ipsi) in Sabino suo Bandusiae precarium nomen indidit. Digentiae autem fontem hodie, quemadmodum narrant itinerum Scriptores, accolae, ut est amoenus, vocant *Fonte bello*. Inter alios eum descripsit Eichholz (*im Freimüthigen* 1806. *S.* 275.): *Es standen an der Berghöhe, noch etwas über der Villa, auf einer wilden Wiese romantisch still ein Paar Cypressen, von denen ein kleiner Quell rauschend über Kiesel hinuntereilte in den Thalgrund.* Priorem rationem, quae *ποιητικωτέρα* videtur, equidem praefero. Fateor enim alteram certo fundamento aeque carere atque fabulam illam, quam narrat Weber *Horaz* pag. 277. de itinere Venusino a. 717. suscepto, «Bandusiam autem sitam fuisse propter Ofellae praedium, apud quem tunc deversans huic Fonti rem divinam fecerit.» Illud vero parum probabile est, iam antiquitus duas fuisse Bandusias, unam prope Venusiam, alteram in Sabinis, ut volt Acron: «Bandusia Sabinensis regio est, in qua Horatii ager fuit.» (Ceterum haec omnia ex iis sunt, quae propter ignorationem

Dulci digne mero non sine floribus,
Cras donaberis haedo,
Cui frons turgida cornibus

Primis et venerem et proelia destinat;
Frustra: nam gelidos inficiet tibi
Rubro sanguine rivos
Lascivi suboles gregis.

Te flagrantis atrox hora Caniculae

5. *destinet* b, sed superscr. *a*. — 8. *soboles* Td.

hodie pro certo exputare nequimus, nec propterea poëticam rationem ipsam ullo modo turbant aut obscurant.)

1. 2. *fons*] Inscriptiones fontibus positas v. in Inscr. m. Lat. N. 1223. 1636. 1560. Fontes harundine coronati sunt in monumentis antiquis, ut in Pheraeorum nummis Hypereia. Streber Numism. Gr. p. 155. — *vitro*] ut nos dicimus «crystallo». *Vitream Fucini undam* dixit Virg. Aen. 7, 759. — *digne mero*] «quod cras tibi libetur.» (Non: qui admiscearis mero in poculo coronato temperando».) Longus 4, 32: *ἐκέρασε δὲ καὶ τὴν πηγὴν οἴνῳ.* — *non sine floribus*] Varro LL. 6, 22: *Fontanalibus in fontes coronas iaciebant et puteos coronabant.* Duae igitur res sunt, «vini libatio et florum sparsio in fontem», non, ut alii voluerunt: «vini libatio ex calice coronato», ut est Tibull. 2, 5, 98: *coronatus stabit et ante calix.*

4. *frons turgida*] «cuius cornua iam in eo sunt, ut per pellem penetrent et enascantur.» — *destinat*] ut Od. 3, 22, 7. *meditari.* «Mature autem (anniculi) haedi et venerem appetere et propter eam pugnare consuerunt.» Schol. Ovid. Halieut. 2: *vitulus sic namque minatur, Qui nondum gerit in tenera iam cornua fronte.* Martial. 6, 38, 8: *Sic vitulus molli proelia fronte cupit.* — Male alii iungunt *destinat frustra*, quo perit poëtica loci virtus, quam habet acerbum illud *ἐπιφώνημα.* Et sic prorsus Od. 3, 7, 24: *Fallax historias movet: Frustra.* Sat. 2, 4, 24: *miscebat mella Falerno: Mendose.* Lucret. 4, 1103: *inspirant pressantes dentibus ora: Nequidquam. — inficiet tibi - - rivos*] «*wird färben*», non *beflecken (polluet)*, ut vertit novissimorum interpretum quidam. Sic iam apud Homerum Iliad. *ψ*, 144 seqq.: *Σπερχεΐ', ἄλλως σοί γε πατὴρ ἠρήσατο Πηλεὺς - - Πεντήκοντα δ' ἔνορχα παρ' αὐτόθι μῆλ' ἱερεύσειν Ἐς πηγὰς κτλ.*

9. 10. *atrox*] «ferventissima.» *Hora* autem totum spatium dierum canicularium. Sic Epp. 1, 16, 16: *Septembribus horis. — Nescit tangere*] «quia Caniculae ictus a te excludunt ilices.»

13. 14. *Fies - - fontium*] Graeca constructione. Strabo 8. pag. 573: *Ἑρμιόνη - ἐστὶ τῶν οὐκ ἀσήμων πόλεων. — tu quoque*] «ut alii fontes aliis a poëtis celebrati, Arethusa, Castalia, Dirce, Pirene, ceteri.» — *dicente*] «praedicante.» Immortalem *Romanae fidicinis lyrae* gloriam hic sibi vaticinatur, id

Nescit tangere, tu frigus amabile
Fessis vomere tauris
Praebes et pecori vago.

Fies nobilium tu quoque fontium.
Me dicente cavis impositam ilicem
Saxis, unde loquaces
Lymphae desiliunt tuae.

16. (Habent *Lymphae* Codd. mei et Pottieriani, non *Nymphae*, quod praebent $\beta\lambda\xi$, var. lect. ι.) — *dissiliunt* d.

quod a. 717. praepropere fecisset. — *ilicem*] collective pro plurali, ut plerique de silva interpretantur Propert. 3, 3, 13: *Cum me Castalia speculans ex arbore Phoebus Sic ait* cet.

15. 16. *Saxis*] «antro, ex quo fons oritur, ilicibus tecto.» — *unde*] «ex quibus.» Cf. ad Od. 1, 12, 17. 1, 28, 28. 2, 12, 7. — *loquaces*] Recte Bentleius construxit: *unde lymphae tuae desiliunt, loquaces*, id est, «loquaciter, grato cum murmure», ut Ovid. Fast. 2, 346: *Garrulus in primo limine rivus erat*. Minus apte alii: *loquaces tuae lymphae desiliunt*. Lectio autem Codd. aliq. (non meorum) *Nymphae* prope ridiculam praebet imaginem Nympharum sine ulla prorsus intermissione per saxa desilientium; et tamen inventi sunt, qui eam probarent, veluti Gesnerus. Festive Bentleius: «Nymphae cum semel ex antro desiluerint, quid tum?»

CARMEN XIV.

Herculis ritu modo dictus, o plebs,

XIV. Inscr. volg. *Ad populum Romanum*, et sic BT. — *Ad Romanum populum* S. — *Civibus in Augustum* bc (c addit: *victorem ex Hispania redeuntem*).

XIV. «Quemadmodum Hercules summa cum fortitudine mortem spernens devictis monstris sempiternam gloriam sibi peperit, eodem animo usum Augustum non sine gravi periculo expeditionem in Cantabros suscepisse, libenter, o Romani, agnoveramus; nunc victor rediit (a. u. c. 729. exeunte vel 730. ineunte. Cfr. Weber *Horaz* p. 257.).» Animi causa significandum videtur totum hoc carmen Horatio abiudicatum esse ab Editore Leidensi. («Carmen 3, 14. a Servio Charisioque citatum non spurium equidem Peerlkampio auctore dicere ausim, sed tamen prorsus indignum habeo illo poëta, qui simili usus argumento praeclarum illud condidit carmen 4, 5.» Steiner.) Etiam Eichstadius severissimum, immo paullo iniquius de hoc carmine iudicium fecit in Paradox. Horat. XI. Ego quid de eo sentiam, libere profitebor: Probe perspiciebat Horatius exspectare et Augustum ipsum et ceteros amicos carmen in redeuntis victoris honorem; itaque ne dicam invita, sed tamen haud nimis propitia Minerva talem ad gratulationem sese accinxit; at simulatque officio functus est, inde a v. 15. solitae hilaritati ultro se tradit.

1. *Herculis ritu*] Haec vv. nullo pacto virgula interposita trahi possunt ad vv. *Caesar Hispana* cet. cum Ianio et Monichio. — V. *modo* relativa, quam dicunt, ratione accipiendum est, «cum susciperet expeditionem et dum ea occupatus erat, usquedum de proximo eius reditu certi essemus.» Breve est id tempus, quoniam praeter exspectationem nunc transiit. — *dictus*] «Quem paullo ante omnes dicebant in difficillimam ac periculorum plenam profectum esse expeditionem, ut facere solebat Hercules.» — *o plebs*] significatione, ut ita dicam, nobili, ut est formula apud Cic. pro Mur. 1: *populo plebique Romanae*. Eademque formula est Verr. 5, 14, 36., in Augusti testamento Tacit. Ann. 1, 8., Plin. Paneg. 32. (Cfr. Becker *Röm. Alterth.* II. 1. p. 137.) Hinc poëtae solo v. *plebs* pro populo uti poterant, ut hic Horatius et Virg. Ge. 2, 509: *Per cuneos – – plebisque patrumque*. Et falsa omnino est Bosschae interpretatio: «O levis plebecula, quem modo credebas Herculis ritu venalem morte laurum petivisse et in perniciem properare suam, ecce salvus et victor ex Hispania redit!»

2. *Morte venalis* est *laurus* sive triumphus, quatenus, qui hunc appetit, mortis periculum forti animo facere debet. Contrario modo, significatione eadem Virg. Aen. 9, 205: *Est hic, est animus lucis contemptor et istum Qui vita bene credat emi, quo tendis, honorem*. Quintil. 9, 5: *Emit morte immortalitatem*.

Morte venalem petiisse laurum
Caesar Hispana repetit penates
Victor ab ora.

Unico gaudens mulier marito
Prodeat iustis operata sacris.

6. *iustis*] *castis* Bentleius coni. — *sacris*] *divis* STd.LCtFJ. (Ut nos, Bbc, *γιιχψ*, var. lect. *μ*, Bland. duo, Pott. quattuor, Bentl.)

Male nonnulli sic interpretati sunt, falsum aliquando de Augusti obitu Romae sparsum esse rumorem, inducti verbis Dionis 53, 25: *ἔκ τε τοῦ καμάτου καὶ ἐκ τῶν φροντίδων νοσήσας ἐς Ταῤῥάκωνα ἀνεχώρησε καὶ ἐκεῖ ἠῤῥώστει.* (a. u. c. 729.) Bonam valetudinem recuperasse videtur demum a. 730. Vide Franke Fast. Hor. p. 494.

3. *Caesar Hispana* cet.] Comparatio sistenda intra limitem supra indicatum; neutiquam vero cum aliis sic extendenda: «ut Hercules Geryone interempto ex Hispania in Italiam venerat, ita Caesar quoque illinc nunc venit, Penatibus suis redditus.»

5. *Unico*] Fuere qui hoc interpretarentur de omnibus feminis pudicis, cum ad Liviam Augusti ad supplicationem celebrandam e Palatio prodeuntem unice referendum esse demonstret Octaviae sororis et postea omnium matronarum mentio. Deinde *unico gaudens mulier marito* est (quae quidem virtus tunc singularis erat): «marito proprio gaudens»; mulier igitur pudica ac propter ipsam castimoniam digna, quae votum pro reditu mariti solvat *sacris iustis*, legitimis, *rite initis et curatis*, ut ait Livius 1, 31. Suet. Octav. 62: Liviam *dilexit et probavit unice ac perseveranter*. Ovid. Fast. 6, 637: *Te quoque magnifica, Concordia, dedicat aede Livia, quam caro praestitit illa viro*. Sic certe poëtae: quid, quod Livia ipsa apud Dionem Cass. 58, 2. semet ipsa *ἀκριβῶς σωφρονοῦσαν* dicit! Qui *unico* interpretati sunt «singulari, praestantissimo,» non viderunt vv. *clari ducis* hoc exceptura fuisse satis perverse per *κλίμακα* a maiore ad minus. Praeterea nescio quomodo recentiorum linguarum indolem refert illud, «*unicus*, id est, perfectus, egregius *maritus*.» *Unice* autem *gaudens*, ut rursus alii voluerunt, significare nequit, neque *dilectus*, ut ait Bosscha; nec vero quidquam rustici, ut opinatur Eichstadius, inest in v. *gaudens*, cum sit: «quae propter intimum amorem in uno illo acquiescit atque eo vere delectatur.» — Ceterum noli calumniari propterea, quod Livia antea nupta fuerit Tiberio Neroni, neque vero comparare Catulli 29, 11: *Imperator unice*, de Caesare dictum, id quod inest in vv. *clari ducis*. — *operata*] significatione praesentis, «prodit et operatur sacris.» Sic Virg. Ge. 1, 339: *Sacra refer Cereri laetis operatus* (sacrificans) *in herbis*. (Cf. Wagneri Q. V. 29, 3.) Propert. 2, 33, 2: *Cynthia iam noctes est operata decem*, id est, «rebus divinis operam dedit», ut dicit Cic. de Legg. 2, 11, 26. Tibull. 2, 1, 9: *Omnia sint operata deo*. (V. Dissen p. 211.) Cfr. Silium 2, 674: *Tartareo est operata Iovi*.

Et soror clari ducis et decorae
Supplice vitta

Virginum matres iuvenumque nuper
Sospitum. Vos, o pueri et puellae
Iam virum expertae, male ominatis

7. *cari* β, Pott. tres. — 11. *expertes* auctore Cuningh. F. — *Non virum expertae* malebat Bentl. — *Haud virum expertae* edidit Pottier. (In ultima Ed. Jahn, ut nos.) — *nominatis* Bc, pr. T, corr. b, «dimidia pars Codicum» Bentleii, item L. *(nominatis* superscr. «vel *ho*», id est, *ominatis* c, quod firmat Bland. antiquiss.), *inominatis* Bentl. coni. (*ominatis* etiam $\gamma\delta$ ap. Kirchn. p. 36. 56.)

8. *Supplice vitta*] quas in capite gestabant matronae omnes, quo a libertinis distinguerentur (Tib. 1, 6, 67: *Sit modo casta doce, quamvis non vitta ligatos Impediat crines nec stola longa pedes.)*, partim in sacris faciendis. (Virg. Aen. 4, 637: *tuque ipsa pia tege tempora vitta.* Cfr. Boettiger *Sabina* I. pag. 157.) Alias etiam virgis involutas prae se ferebant. (Aen. 7, 237: *Praeferimus manibus vittas ac verba precantia.)* Pontificium harum vittarum nomen *supplicia* servavit Salust. Iug. 46.

9. 10. *matres*] Liviae igitur et Octaviae in re divina facienda assistent ceterae matronae nobiles Romanae, matres eorum iuvenum, qui e bello Cantabrico salvi redierant, mulieres igitur aetate iam fere quadragenariae. — *Vos*] «Tum, cum prodibit Livia et Octavia, vos parcite cet.» Iam si *virgines* a *puellis*, a *pueris iuvenes* discriminamus, prope inextricabiles nascuntur difficultates, quas tibi solvendas proponent Eichstadius imprimis et Lübkerus. Quibus omnibus accurate pensitatis, nunc ad interpretationem omnium simplicissimam redeo, ex qua *pueri* iidem sunt atque *iuvenes*, *puellae* eaedem ac *virgines*. Hoc igitur dicit: «*Vos iuvenes* (ex Latina consuetudine vel usque ad aetatis annum XX. et amplius *pueri)* et *virgines* (vel *puellae)* ante Cantabricam expeditionem illis nuptae) *male ominatis parcite verbis*, quod quidem monitum apte dat iuniori aetati, de matronarum cautione securus. Ceterum etsi notissimum est vocc. et *virginis* et *puellae* de recens nuptis haud raro usurpari, certis tamen aliquot exemplis confirmandum est. Od. 2, 8, 22: *nuper Virgines nuptae.* 3, 22, 2: *laborantes utero puellas.* Virg. Ge. 4, 458. Eurydice, Orphei coniux, *moritura puella.* Eurip. El. 481. Clytaemnestra iamdiu marito occiso superstes vocatur *κακόφρων κόρα.* Andr. 140. chorus Andromachen appellat *ὦ παντάλαινα νύμφα*, eandemque v. 489. *Ἰλιάδα κόραν.* — Quod ad v. *Sospitum* v. 10. attinet, hic quoque illi, qui nuper hoc carmen admodum operose tractarunt, rationis poeticae ignari fuerunt, cum *sospitibus* ipsi, non Horatius, opponerent *occisos.* Hic enim suo iure tamquam poëta totum exercitum «Augusto victore» *sospitem* redisse dicit omni malo omine, quale illud sane fuisset, scite devitato.

11. *male ominatis P. v.*] «*εὐφημεῖτε.*» Od. 3, 1, 2. Accius in Oenomao (Bothe Poët. scen. p. 226.): *Vos ite actutum atque opere magno edicite*

Parcite verbis.

Hic dies vere mihi festus atras
Eximet curas; ego nec tumultum
Nec mori per vim metuam tenente
Caesare terras.

I, pete unguentum, puer, et coronas
Et cadum Marsi memorem duelli,

14. *Exiget* B solus inter meos.

Per urbem, ut omnes qui arcem astuque adcolunt Cives ominibus faustis augustam adhibeant faventiam, ore obscoena dicta segregent. — In hiatu eo minus offendimus, quod duo illa vocabula unam continent notionem, ut *male dicere*, *bene dicere*, quae item divise scribuntur. («Quidni statuamus esse unum vocabulum *maleominatis*, ut *suaveolens* apud Catull. 62, 7.?» Bosscha. Neque aliter facile exprimi poterat adiectivum graecum δύσφημος.) Qui supervacaneo hiatus metu praeferunt *male nominatis*, partim comparant δυσώνυμα, etsi destituuntur exemplis; partim rursus nugantur «de rumore illo adverso», quem sibi finxerant ad v. 1. Sed *nominatis*, etsi nuper a Lübkero defensum, non est nisi imperiti alicuius Grammatici perversa et misera interpolatio. — Ceterum *male ominatis verbis* noli cum aliis intelligere de querelis luctuosis propter patres et propinquos, qui in bello ceciderant, sed de omnibus mali ominis verbis, in quae prorumpere poterant.

13—16. *Hic dies*] Iam, ut decet lyricum poëtam, a publica laetitia ad suam transit, ut fecit Od. 1, 37. 4, 2, 45. Epod. 9, 1. — *atras*] Vid. ad Od. 3, 1, 40. — *Eximet*] Quod Cod. antiquiss. B exhibet *exiget* (solus quidem, ut videtur; non enim memorant Ianius, Oberlinus, Fea, Pottierius.), valde memorabile ac fortasse verum est. Sic Od. 4, 15, 18. pro *exiget olium* olim legebatur *eximet olium*. — *tumultum*] quemadmodum nominabant bella Italica et Gallica. Cic. Philipp. 8, 1: *Quid est – aliud tumultus nisi perturbatio tanta, ut maior timor oriatur?* Hic poetice pro bello intestino positum videtur. Horatius certe tunc ad externum profectus non esset. — *Nec mori* cet.] «*Non metuam mori* vulgo significat: libens moriar, mori cupio.» HP., id quod ultro concedimus. Verum hic nullo modo scribere poterat poëta: «Nec metuam, ne moriar per vim»; et alibi quoque (2, 2, 7. 4, 5, 20.) v. *metuere* cum infinitivo construxit. *Vis* autem significat «tumultum, bellum» sive intestinum sive externum, a Gallis fortasse rebellibus motum. Hoc vero his vv. tecte significat: «Hic dies reditus Augusti sospitis, quem ego ex animi sententia et amo et veneror, vere mihi festus erit, quia omnes mihi curas eximet, ne intestinae contentiones rursus oriantur, ut factum est post C. Iulii Caesaris interitum.» — *tenente*] Od. 4, 15, 17: *Custode rerum Caesare.*

18. *Marsi memorem duelli*] «conditum bello Marsico s. sociali a. u.

Spartacum si qua potuit vagantem
Fallere testa. 20

Dic et argutae properet Neaerae
Murrheum nodo cohibere crinem;

19. Habent *si qua* BbSTcd, non *si quae*, ut volebat Pareus. — *vagacem* Charisius 1, 37. p. 36. Lind. Memorabilis sane lectio. Cf. Paldamus *Rhein. Mus. N. F.* VI. p. 633 sq. — Post v. 21. deficit Cod. d usque ad Carm. 16, 41. — 22. *Murrheum* scripsi cum Iahnio: *Murreum* BbSTc, *βyx*, Bentl., M, *Myrrheum* LCtF. — *cohibente* Bentl. coni., in quam inciderat iam Muretus ad Tibull. 3, 4, 28.

c. 663–665., iam prope septuagenarium, si qua ratione eiusmodi *testa* (cadus) superstes fuit bello Spartacio sive servili a. 684–683. illasque catervas *fefellit*, latuit.» Apud Iuven. 5, 31. magis etiam hyperbolice: *Calcatamque tenet bellis socialibus uvam* dives. — (In homonymis *cadus* et *testa* (vas) quomodo nuper quis haerere potuerit, haud intelligo.

19. *si qua*] Non recte iungunt nonnulli *si qua testa*, cum nominat. *qua* ubique corripiatur; sed est ablat. adverbialiter positus, «si qua via, sicubi,» ut Virg. Aen. 1, 18: *Si qua fata sinant.* — *vagantem*] ex Campania usque ad Mutinam, inde rursus in Italiam inferiorem, donec in peninsula Rhegiorum a M. Crasso caesus est.

21. *Dic*] Hoc igitur die *vere festo*, ut laetitiam cumularet, solus cum sola esse volebat, quemadmodum Od. 2, 11, 21. alia psaltria simili consilio arcessitur ad convivium cum Quinctio celebrandum. Nullus autem eius aequalium hac de re eum reprehendere poterat, nostri ut sine dubio facerent homines pii et gravissimi. Facete vero deinde significat etiam sine amica diem illum sibi fore laetissimum. (Haec notanda iam erant propter HP. atque Eichstadium, quos peritiores morum Romanorum atque huius aetatis Italorum esse decebat.) — *argutae*] «canorae psaltriae.» Epp. 2, 2, 90: *argutos – – poëtas.* Virg. Ecl. 9, 36: *argutos inter strepere anser olores.*

22. *Murrheum*] «per se aeque bene olentem ac si myrrhino unguento esset delibutus.» De colore «inter flavum et nigrum» (id est, fusco) falso, ut videtur, interpretantur Scholiastae. Qui hoc praeferunt, appellant Propertii 3, 10, 22: *Et crocino nares murheus ungat onyx.* — *cohibere*] Muretus, Bentl.', Cuningh. *cohibente* ideo praetulerunt, quia v. *properet* acceperunt pro «propere veniat», ut Od. 2, 11, 23: *maturet*; verum in eo ipso, quod illa *properet cohibere*, inest sententia: «nodo simpliciter religato (Od. 2, 11, 23.) exeat domo statimque ad me veniat.»

23–25. *Si per* cet.] «Si molestus ille ianitor, qui saepe, dum alii amatores apud eam sunt vel cum delicias ipsa facit, ut cupidinem meam excitet, me excludit, nunc quoque te non admittet, noli id nimium curare, sed ad me illico redi; nam et sine Neaera, ubi mecum esse recusarit, festum ac laetum diem celebrabo: capillus enim *praecanus* (Epp. 1, 7, 26.), aetas iam provectior (quadragenaria), mitigat animi affectiones nimis turbidas.» — *Ianitor* autem est servus ipsius libertinae innuptae,

Si per invisum mora ianitorem
Fiet, abito.

Lenit albescens animos capillus
Litium et rixae cupidos protervae;
Non ego hoc ferrem calidus iuventa
Consule Planco.

27. *iuventa* om. T.

qui huius iussa, pro talium feminarum quotidiano lubitu saepe volubilia atque sibi repugnantia, illico exsequi debet, non (ut calumniaturus poëtam HP. dicit: «Tali mulieri nemo sanus dederit ianitorem.») custos a marito additus, quemadmodum sane Tibull. 1, 2, 5: *Nam posita est nostrae custodia saeva puellae.* Propert. 2, 23, 9: *Cernere uti possis vultum custodis amari.*

27. *Non ego hoc ferrem*] «Si eiusmodi ἑταίρα mecum potare aspernata esset *consule* L. Munatio *Planco* cum M. Aemilio Lepido II. a. u. c. 712., cum XXII. annos natus eram, non ferrem, sed eius fores expugnarem.» — Miram διλογίαν odoratus nuper philologus quidam haec ita exposuit: «Illo anno, quo adolescens Philippis depugnavi, Octaviani dominationem ego quoque oderam; nunc longe aliter sum in eum animatus: sic etiam vos, Romani, illum veneramini!» Apage!

CARMEN XV.

Uxor pauperis Ibyci,
Tandem nequitiae fige modum tuae
Famosisque laboribus:
Maturo propior desine funeri
Inter ludere virgines
Et stellis nebulam spargere candidis.

XV. Inscr. volg. *In Chlorin.* — *Ad Chloridem* BbSTc. — 2. *fige*] *pone* bT, unus Cruquii, tres Pottierii. (non BSc.)

XV. Moecham vetulam etiam propter eius inopiam iocose traducit. Ut tempus compositionis (quod volunt esse alii a. 732., alii 735.), sic ignoramus, utrum Chloris et Pholoë personae sint fictae, an re vera Chloris, antequam nuberet homini tenui, quem Ibycum nominat, poëtam, ultionis haud oblitum, aliquando acriter offenderit.

1. *pauperis*] Non «honesti ac tenuis», ut ait Schol., sed propter mariti quoque paupertatem, non solum propter aetatem modestior tandem fiat optat.

2 – 4. *nequitiae*] «effusae libidini.» Ovid. A. A. 2, 392: *Nec sint nequitiae* (concubitus) *tempora certa tuae.* — *Figere modum* pro «constituere, ponere» dixit etiam Cic. Parad. 3, 2. (*Pone* Codd. aliq. est e gloss.) — *laboribus*] «meretriciis artibus tibi ipsi paullatim senescenti molestis et ab omnibus iam mala fama notatis.» — *Maturo*] «iamiam tibi instanti.» — *funeri*] Nicarchus in Anth. Pal. II. p. 342: Ἥκμασε Νικονόη. κἀγὼ λέγω. ἤκμασε δ' αὐτή, Ἡνίκα Λευκαλίων ἄπλετον εἶδεν ὕδωρ. Ταῦτα μὲν οὖν ἡμεῖς οὐκ οἴδαμεν, ἀλλ' ὅτι ταύτην Οὐκ ἄνδρα ζητεῖν νῦν ἔδει, ἀλλὰ τάφον.

5 – 7. *ludere*] «lascivire.» Publius Syrus 49: *Anus cum ludit, morti delicias facit.* — *Et stellis*] «Dum tu filiam comitata te immisces puellis aetate florentibus, earum nitorem ita obscurare soles, ut ne in illis quidem contemplandis libenter immoremur.» — *Pholoën*] «Non, si quid filiam tuam decet, idem propterea in te quoque placere potest.» Acerbe matri anui filiam formosam opponit. Eodem autem *Pholoës* nomine utitur Od. 1, 33, 7. Od. 2, 5, 17.

9. *Expugnat*] Proprie intelligo de meretricum petulantium commissationibus ioci causa ad adolescentium fores ita ductis, ut alias hi solebant amicarum ianuas effringere. Alii figurate: «Mulieris forma telorum instar viros etiam fortissimos sauciat atque labefactat.» Sed illud longe efficacius et ad illius temporis mores accommodatius. Seneca Praef. ad Nat. Quaest. 4: *Crispus Passienus saepe dicebat, adulationi nos opponere, non claudere ostium, et quidem sic quemadmodum opponi amicae solet, quae, si impulit, grata est, gratior, si effregit.*

10. *Thyias*] Hom. Hymn. Cer. 387: Ἧΐξ' ἠΰτε μαινὰς ὄρος κατὰ

Non, si quid Pholoën satis,
Et te, Chlori, decet: filia rectius
Expugnat iuvenum domos,
Pulso Thyias uti concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
Lascivae similem ludere capreae:
Te lanae prope nobilem
Tonsae Luceriam, non citharae decent
Nec flos purpureus rosae
Nec poti vetulam faece tenus cadi.

10. *thias* T. — 16. *Nepoti* T. — *vetula* BbSTc,$\beta\gamma$ et pr. x, duo Cruquii, septem Pottierii.

δάσκιον ὕλῃ. Pacuvius in Teucro pag. 143. Bothe: *Flexanima tamquam lymphata aut Bacchi sacris Commota - - Halcyonis ritu litus pervolgans feror.* Ad solam Pholoën respexisse poëtam arbitror nec cogitasse de Chloride aut Graeco illo proverbio: *γραῦς ἀναθυᾷ, ἀναβακχεύει.* — *tympano*] Tympana et cymbala frequentius in Romanis et poëtis et *ἀναγλύφοις* quam in Graecis obvia sunt, nisi quod comparent interdum etiam in vasis per Magnam Graeciam pictis. (Gerhard *Vasengem.* pag. 148.) Et Diogenes tragicus apud Athen. 14. pag. 636: *Καίτοι κλύω μὲν Ἀσιάδος μιτρηφόρους Κυβέλας γυναῖκας, παῖδας ὀλβίων Φρυγῶν, Τυπάνοισι καὶ ῥόμβοισι καὶ χαλκοκτύποις Βόμβοις βρεμούσας ἀντίχερσι κυμβάλων Σοφὴν θεῶν ὑμνῳδὸν ἰατρόν θ' ἅμα.*

12. *capreae*] Dionys. Per. 843: *Παρθενικαὶ νεοθηλέες οἷάτε νεβροὶ σκαίρουσιν.*

13. *Te lanae*] «Te iam unice lanificium decet.» Ad Luceriam, Apuliae oppidum, optimae lanae tondebantur. Plin. H. N. 8, 48. Epigr. in Anth. Pal. I. pag. 278: *Ἣ τὸ πρὶν αὐχήσασα πολυχρύσοις ἐπ' ἐρασταῖς, Ἣ Νέμεσιν δεινὴν οὐχὶ κύσασα θεόν, Μίσθια νῦν σπαθίοις πενιχροῖς πηνίσματα κρούει. Ὀψέ γ' Ἀθηναίη Κύπριν ἐλήσατο.* Tibull. 1, 6, 77.: *victa senecta Ducit inops tremula stamina torta manu.*

15. *Nec flos*] Od. 4, 10, 4: *puniceae flore rosae.* Conviviorum duas partes memorat, coronas roseas et compotationem.

16. *faece tenus*] usque ad faecem propter aviditatem. Archiloch. Fr. 4: *ἄγρει δ' οἶνον ἐρυθρὸν ἀπὸ τρυγός.* Theocr. 7, 70: *Αὐταῖσιν κυλίκεσσι καὶ ἐς τρύγα χεῖλος ἐρείδων.* Od. 4, 35, 26: *cadis Cum faece siccatis.* — Qui *vetula faece* legunt, comparant Catull. 27, 4: *Minister vetuli puer Falerni.* Sed significantior volgatae indignatio in anum quam hoc faecis *ἐπίθετον* ingratissimum, et manifestum est plurimorum utique Codd. lectionem ortam esse ex accommodatione ad proximum vocabulum.

CARMEN XVI.

Inclusam Danaën turris aënea
Robustaeque fores et vigilum canum
Tristes excubiae munierant satis
Nocturnis ab adulteris,
Si non Acrisium virginis abditae 5

XVI. Inscr. volg. *Ad C. Maecenatem*, et sic BbSTc. — 1. *danain* T.

XVI. Cum mirarentur fortasse nonnulli, cur Horatius ad consequendas opes haud melius uteretur favore, quo gaudebat apud Augustum et Maecenatem, his ita respondet, ut sua se sorte prorsus contentum esse demonstret, adeoque a maioribus divitiis tamquam onere animum suum abhorrere; quod si tamen unquam contingat, ut plura velit, se in Maecenatis nota liberalitate acquieturum esse. — «Constat post a. 722. compositum esse, quod poëta villam iam possedit. (v. 25. 39.) Praeterea nil de aetate scimus.» Franke.

1. *Inclusam*] Sententiarum nexus: «Summa quidem divitiarum vis est; at eaedem et calamitates afferunt et curas; quocirca paucis contentus ego cum Stoicis nihil cupientibus facio.» — *Danaën*] Fundus fabulae Iliad. ξ, 319. Tum confer Simonidis notum *λείψανον*, Pseudeuripidis Danaës Prologum, Apollod. 2, 4, 1. et locum primarium Pausan. 2, 23, 7. Aurum in eius gremium descendens v. *Mus. Borb.* II. T. 36. et XI. T. 21. — *turris aënea*] Sophocl. Antig. 945. vocat *χαλκοδέτους αὐλάς*, et El. 384: *κατηρεφῆ στέγην*.

2. *Robustae*] «firmissimae.» Post v. *aënea* minus equidem poëticum crediderim hoc cum Forcellino aliisque explicare: «ex robore factae, quernae.»

3. 4. *Tristes*] severae. Ovid. A. A. 3, 601: *tristis custodia servi.* — *munierant*] ex opinione scilicet Acrisii. Eadem constructione Od. 2, 17, 28: *Sustulerat, nisi - - levasset.* — *adulteris*] etiam de iis dicitur, qui virginum castitati insidiantur.

6 - 8. *pavidum*] oraculi metu. Apollod. l. l.: *χρηστηριαζομένῳ ὁ θεὸς ἔφη γενήσεσθαι παῖδα ἐκ τῆς θυγατρός, ὃς αὐτὸν ἀποκτείνῃ.* — *fore enim*] «sc. sciebant.» Gl. Cod. T. «probe enim sciebant dicebantque inter se facilem fore aditum ad virginem Iovi in aurum mutato.» — *in pretium*] «in aurum, quo corrumperentur custodes.» Asclepiades in Anth. Pal. I. p. 102: *Ζεῦ, διὰ χαλκείων χρυσὸς ἔδυς θαλάμων.* Cum levi *εἰρωνείᾳ* totam hanc fabulam tractat iam Horatius; minus urbane posteriores poëtae ipsam Danaën auro corruptam narrant, ut Ovid. Am. 3, 8, 33: *Sed postquam sapiens in munera venit adulter, Praebuit ipsa sinus et dare iussa dedit.* Paulus

Custodem pavidum Iuppiter et Venus
Risissent: fore enim tutum iter et patens
Converso in pretium deo.

Aurum per medios ire satellites
Et perrumpere amat saxa potentius
Ictu fulmineo: concidit auguris
Argivi domus ob lucrum

Demersa exitio; diffidit urbium

6. Hunc v. sequitur 28. et reliqua desunt in B. — 7. *risisset* malebat Bentleius. — 13. *Dimersa* T. — *excidio* c,χ «et alii» Bentleii, Pott. sex, Lt. (non bST.)

Silent. Anth. Pal. I. p. 447: *Χρύσεος ἀψαύστοιο διέτμαγεν ἄμμια κορείας Ζεὺς διαδὺς Δανάας χαλκελάτους θαλάμους. Φαμὶ λέγειν τὸν μῦθον ἐγὼ τάδε· χάλκεα νικᾷ Τείχεα καὶ δεσμοὺς χρυσὸς ὁ πανδαμάτωρ.* Rutilius 1, 360: *Virgineosque sinus aureus imber emit.*

9. *Aurum*] Fragm. Lyrici in Diodori Fragm. Dindorf. p. 435: *Ὦ χρυσέ, βλάστημα χθονός, Οἷον ἔρωτα βροτοῖσι φλέγεις, Πάντων κράτιστε, πάντων τύραννε· Πολεμεῖς δ' Ἄρεος Κρείσσον' ἔχων δύναμιν. Πάντα θέλγεις· ἐπὶ γὰρ Ὀρφείαις μελῳδίαις Εἵπετο δένδρεα καὶ Θηρῶν ἀνόητα γένη, Σοὶ δὲ καὶ χθὼν πᾶσα καὶ πόντος καὶ ὁ παμμήστωρ Ἅρης.* Apul. Met. 9, 18: *certus fragilitatis humanae fidei, et quod pecuniae cunctae sint difficultates perviae auroque soleant adamantinae etiam perfringi fores. — satellites*] «tyrannorum custodes, qui auro corrupti illorum interfectoribus favent.»

10. *amat*] «*φιλεῖ*, solet.» — *saxa*] In tropo haud nimis argutandum, utrum res durissimas quasque, an tantummodo castella in rupibus posita ante oculos habuerit. De his quidem plerique intelligunt; sed sic nimis similis est sententia *diffidit urbium Portas* cet.

11. 12. *auguris Argivi*] Amphiarai, qui inductus ab uxore Eriphyla, quae a Polynice aureo monili corrumpi se passa erat, cum Adrasto expeditionem adversus Thebas suscepit, ubi terrae hiatu absumptus est; Eriphyla autem in patris ultionem ab Alcmaeone necata est. Fundus fabulae Odyss. λ, 326 sq. Cfr. Apollod. 3, 6. Ovid. Met. 9, 406. Stat. Theb. 2, 267. (Eriphylam precibus et monili in mariti perniciem a Polynice illectam monstrat Inghirami *Gall. Om.* III. T. 71. et 72.; alias eius imagines videsis in Müller *Denkm.* II. N. 98. et Gerhard *Vasengem.* T. 91. De Amphiarai autem interitu eiusque apud Oropios cultu cfr. Paus. 1, 34, 2.) — *domus*] non «aedes», sed «genus, familia.»

13. 14. *Demersa exitio*] Alii *excidio*; sed tum potius dicendum fuisset *eversa excidio*. Vide Bentleium. — *diffidit*] velut fulmine; «perfregit.» — *urbium*] Olynthi, Potidaeae, Amphipolis, Pydnae cet. Plutarch. in L. Paullo Aemilio cap. 12: *Ἐῤῥέθη γοῦν, ὅτι τὰς πόλεις αἱρεῖ τῶν Ἑλλήνων οὐ Φίλιππος, ἀλλὰ τὸ*

Portas vir Macedo et subruit aemulos
Reges muneribus; munera navium
Saevos illaqueant duces.

Crescentem sequitur cura pecuniam
Maiorumque fames. Iure perhorrui
Late conspicuum tollere verticem,
Maecenas, equitum decus.

Quanto quisque sibi plura negaverit,
Ab dis plura feret: nil cupientium

22. *A* T,LCtF.

Φιλίππου χρυσίον. Et vaticinata ei erat Pythia teste Diogeniano Adag. Cent. 2, 81: *Ἀργυρέαις λόγχαισι μάχον καὶ πάντα κρατήσεις.* Cic. ad Att. 1, 16: *Philippus omnia castella expugnari posse dicebat, in quae modo asellus onustus auro posset ascendere.* Iuvenali 12, 47. est *callidus emptor Olynthi. — subruit*] «subvertit *reges aemulos*, Pausaniam, Argaeum II., ut et Arrhybam Molossorum, Chersoblepten Thracum regem, corruptis exercituum ducibus.» Quid, quod apud poëtam v. *reges* complecti simul etiam potest Euthycratem et Lasthenem, Olynthiorum principes, a *mercatore Graeciae* (Val. Max. 7, 2. ext. 10.) corruptos? — Imago in v. *subruit* a cuniculis in urbes obsessas actis repetita est.

15. 16. *navium - - duces*] Menas, Cn. Pompeii libertus, dux classis Sex. Pompeii, hoc deserto a. u. c. 716. ad Octavianum desciverat, mox eo relicto ad Pompeii rursus partes transierat indeque iterum cum Octaviano se coniunxerat. Poterat autem hunc hominem Horatius eo facilius notare, cum ab ipso Octaviano proditor, ut fit, contemneretur. Dio 48, 45. et 49, 1. Sueton. Oct. 74. — *illaqueant*] «alliciunt et corrumpunt.» Multo frequentius est *irretire*.

17. 18. *Crescentem*] Theocr. 16, 64: *ἀνήριθμος δέ οἱ εἴη Ἄργυρος· αἰεὶ δὲ πλεόνων ἔχοι ἵμερος αὐτόν.* Iuven. 14, 139: *Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit. — Maiorumque*] «maiorum opum.»

18. 19. *Iure perhorrui*] «Divitiis eminere inter ceteros ac propterea caput attollere, superbire merito semper aspernatus sum.» — *tollere verticem*] Od. 1, 18, 15: *tollens vacuum plus nimio gloria verticem. — conspicuum*] per prolepsin: «ita tollere, ut propterea late conspicuus fiat.»

20. *equitum decus*] Non sine causa in tali sententiarum serie hac appellatione usus est, qua quemvis equitem Romanum illustrem salutare poterat, significans Maecenatem huius ordinis fine semper contentum fuisse, nec, quod facillimum ei fuisset, voluisse transire in ordinem senatorium aut ullos gerere magistratus ordinarios; id quod perspexit iam Acron.

21. *Quanto*] «Quanto paucioribus vitae commodis homo contentus est, eo pluribus gaudiis fruitur, cum praesertim liber sit ab omni taedio ac fastidio, quae quidem

Nudus castra peto et transfuga divitum
Partes linquere gestio,
Contemptae dominus splendidior reï,
Quam si quidquid arāt impiger Apulus
Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.

25. *Contentae* corr. *x* aliique Pulm. et Torr., probante Cantero; volebant esse «artae, mediocris», quod ne Latinum quidem est. — 26. *non piger* Ed. Locheri, Aldinae, Ct. (Ut nos, omnes nostri, Cruquii, Bentleii et Pottierii.)

gaudia tam pura tamque grata merito pro deorum donis habentur.» Stoicis hic sententiis utitur.

23. *Nudus*] «Sine armis», «*ohne die Mittel zum Reichthume*», cum aliis equidem explicare nolim, sed: «omnibus ultro renuntians, quibus opus non est.» — Iam fingit quasi bina castra; hinc partes *nihil cupientium*, illinc partes *divitum*, divitiis unice inhiantium, quibuscum nihil sibi commune esse affirmat. «Non sic accipienda verba, tamquam fuerit iam in partibus divitum, sed quatenus is, cui inter duas partes oppositas constituto altera utra eligenda est, dum unam praefert et amplectitur, ab altera longius illico refugit.» Lani. Omnino alterum membrum maximeque v. *transfuga* continuandae prioris membri metaphorae inservit. Simili imagine usus est Cicero ad Fam. 9, 20: *In Epicuri nos adversarii nostri castra coniecimus.* Lucian. Somn. 12: ὁ Σωκράτης δραπετεύσας παρὰ τῆς ἑρμογλυφικῆς ηὐτομόλησεν ὡς ἐμέ (τὴν Παιδείαν).

25. *Contemptae*] «ab aliis ditioribus parvi factae et despectae;» nam qui multas villas cum magnificis aedibus, vivariis, piscinis Tusculi, in Campania et in Apulia possidebant, pro homine paupere habebant Horatium, unici Sabini dominum. Simplicior certe haec videtur explicatio quam Bentleiana illa prope nimis Stoica: «spretae, non cupitae a me ipso»; et repugnat quodammodo ea beatitudo, quam mox sibi reperire videtur in rebus item externis. — *splendidior*] «sed sic tamen, cum contentus sim bonis paratu facilibus et paucis, me locupletiorem ac beatiorem esse sentio eo, qui magnis opibus praeditus maiores captare nunquam desinit.» — *reï*] dissyllabum.

26. 27. *arat*] Ultima syllaba producitur in caesura, id quod ignorantes nonnulli scripserunt *non piger*. Vid. ad Od. 3, 24, 5. — *Apuli* autem, quorum ut popularium frequenter recordatur, rustici erant laboriosi ac strenui. — *Occultare*] «reconditum habere», ut solebant latifundiorum possessores retento in horreis frumento annonam premere. — *meis - horreis*] «non conductis»; auget hoc hominis opulentiam. Od. 1, 1, 9: *Illum, si proprio condidit horreo* cet. — *inter opes inops*] Claudian. in Rufin. 1, 199: *Nunquam dives eris, nunquam satiabere quaestu; Semper inops, quicunque cupit.*

Purae rivus aquae silvaque iugerum
Paucorum et segetis certa fides meae
Fulgentem imperio fertilis Africae
Fallit sorte beatior.

Quamquam nec Calabrae mella ferunt apes
Nec Laestrygonia Bacchus in amphora
Languescit mihi nec pinguia Gallicis

29. *que* om. T. — 31. *Fulgente* Bentleius coni. — 32. *Fallit. Sorte beatior, Quamquam* Wakefield, Doering. (Corr. Regel.) — 33. *ferant* T.

29. 30. *rivus*] Digentia in Horatii Sabino. Epp. 1, 16, 12. 18, 104. — *silvaque*] Epp. 1, 16, 9: *quercus et ilex.* — *certa fides*] «ideo, quod eum proventum quotannis mihi effert, quem exspectare par erat.» *Treu zinsend* Voss. Opponitur *fundus mendax* Od. 3, 1, 30. (Cic. ad Fam. 16, 17, 1: *Et doctrina et domus et ars et ager etiam* fidelis *dici potest, ut sit, quomodo Theophrasto placet, verecunda tralatio.* Philemon. Mein. p. 406: *δικαιότατον κτῆμ' ἐστὶν ἀνθρώποις ἀγρός.* (Mire nuper aliquis interpretatus est: «de quo agro nec sollicitudo neque metus ullus me angit», et aeque male: *Fallit*] «*stellt den in Schatten*», «umbra eum obscurat.»)

31. *Fulgentem*] Sententia haec est: «Homo locuples omnino intelligere nequit me, quia tenui mea condicione satis superque contentus sum, longe feliciorem esse, quam ipse est, multis semper curis districtus.» Iam is *fulget imperio fertilis Africae*, id est, «latissimas in Africa possessiones habet», ut recte iam Acro; neque vero interpretandum de Africae proconsule. Seneca Ep. 89: *Parum est, nisi trans Hadrianum et Ionium Aegaeumque vester villicus regnet; - - quam voltis late possidete; sit fundus, quod aliquando imperium vocabatur.* Meum autem Sabinum *fallit*, latet eum *sorte*, possessione, *beatius (ὄν)*; id est: «nescit ille praedium meum maiora mihi gaudia praebere, quam ipse haurit ex multis et amplissimis suis possessionibus.» *Fallit*, nota significatione, pro «*τὸν πλούσιον λανθάνει πολὺ ὀλβιώτερον ὄν.*» Propert. 1, 4, 15: *Quo magis et nostros contendis solvere amores, Hoc magis accepta fallit uterque fide;* «eo magis te latet nos mutuam nobis fidem servare.» Cum v. *sors* significet, quod nos dicimus *das Kapital, die Besitzung*, h. l. idem est, ac si dixisset *pretio*. Ablativus autem est instrumentalis: «beatior per pretium suum, quod ad pretium attinet»; neutiquam vero comparativus: «quam sors est fulgentis imperio Africae,» ut alii volunt.

33. 34. *Calabrae*] Calabrum mel, ut Hymettium atque Hyblaeum, melioribus adnumerabatur. Od. 2, 6, 14. Od. 4, 2, 27. — *Laestrygonia*] Scilicet Formiani oppidum suum Homericam illam *τηλέπυλον Λαιστρυγονίην* (Odyss. *κ*, 82.) esse ferebant. Cic. ad Attic. 2, 13. Ovid. Met. 14, 233: *Lami veterem Laestrygonis, inquit, in urbem Venimus.*

35. *Languescit*] «mitescit paullatim.» Colum. 1, 6, 20: *vina celerius vetustescunt* fumo. — *pinguia*] «spissa et copiosa.» Oves *ἐϋτρεφέες*, *δασύμαλλοι* (Odyss. *ι*, 425.) erant

Crescunt vellera pascuis,
Importuna tamen pauperies abest,
Nec, si plura velim, tu dare deneges.
Contracto melius parva cupidine
Vectigalia porrigam,
Quam si Mygdoniis regnum Alyattei

38. *Ne* T. — 39. *Contracta* c. (non bST.) — 41. *Haliatici* S, *haliattici* T, *Halyattici* L, *Alyattici* Ct.

Gallicae (in Gallia Cisalpina) praecipue Altinates. Colum. 7, 2, 3. Plin. H. N. 8, 48: *Alba (lana) Circumpadanis nulla praefertur.*

37. *pauperies*] Nolim hic et Od. 1, 12, 43. cum quibusdam pro persona pauperiem habere, ut est apud Platonem in Symp. p. 203. B. Amoris mater, et iam ante veluti dea molesta Theognidi v. 351. B: Ἁ δειλὴ πενίη, τί μένεις προλιποῦσα παρ' ἄλλον Ἄνδρ' ἰέναι; μὴ δή μ' οὔκ ἐθέλοντα φίλει, Ἀλλ' ἴθι καὶ δόμον ἄλλον ἐποίχεο, μηδὲ μεθ' ἡμέων Αἰεὶ δυστήνου τοῦδε βίου μέτεχε. *Importuna* autem *pauperies*, ut Hesiod. Theog. 593: *οὐλομένης πενίης.*

38. *Nec, si*] Haec quam maxime probant per totum carmen ex animi sententia locutum esse Horatium, nequaquam vero, ut nonnullis visum est, exercitationis causa bellas Stoicorum sententiolas in unum contulisse. — Sane nihil facilius ei fuisset quam obtinere vel a Maecenate vel ab ipso Augusto fructuosius aliquod et amoenius praedium praeter Sabinum, sed noluit *divitias operosiores* acquirere. Cfr. Epod. 1, 31: *Satis superque me benignitas tua Ditavit.*

39. 40. *Contracto - - cupidine*] *Cupido* pro cupiditate semper generis masculini est apud Horatium. Cfr. ad Od. 2, 16, 15. *Contracto* autem: «certis limitibus circumscripto et veluti coartato.» Stobaeus S. 39: Ἐπίκουρος ἐρωτηθείς, πῶς ἄν τις πλουτήσειεν, οὐ τοῖς οὖσι προστιθείς, ἔφη, τῆς δὲ χρείας τὰ πολλὰ περιτέμνων. — *vectigalia*] Voc. a reditibus publicis paullatim tralatum ad privatos. Cic. ad Att. 12, 49: *Non egeo vectigalibus et parvo contentus esse possum.* de Rep. 1, 7: *Optimum et in privatis familiis et in re publica vectigal duco esse parsimoniam.* Parad. 6, 3: *Non intelligunt homines, quam magnum vectigal sit parsimonia.* Sat. 2, 2, 100: *ego vectigalia magna Divitiasque habeo.* — *porrigam*] «extendam, augebo, extento ipso agello Sabino vel aliis emptis;» non vero, ut alii volunt: «pendam, persolvam aerario populi Romani», ut pessime interpretati sunt Acro et recentiorum nonnulli. Qui sic explicaverunt, prorsus obliti erant cives Romanos tunc tributa non pependisse. Seneca Ep. 89: *Quousque fines possessionum propagabitis? - - quousque arationes vestras porrigetis?*

41-43. *si Mygdoniis* cet.] «Si Lydiam campis Phrygiis continuem.» *Continuare agros* (ut est etiam apud Cic. Agr. 3, 4: fundos *in agro Casinati optimos et fructuosissimos continuavit.* et Liv. 34, 4.) significat «ita coëmere, ut nullus alienus fundus interiectus sit.» — *Alyattei*]

Campis continuem. Multa petentibus
Desunt multa: bene est, cui deus obtulit
Parca, quod satis est, manu.

ut *Achillei*, *Ulixei*, ab *Alyatteus* pro *Alyattes*. Olim: *Alyattici*, quod de Croeso, Alyattis filio, interpretabantur. — Quoniam, ut monstravit postremus Editor Batavus, multi adhuc sunt, qui hunc locum simplicissimum non satis intelligant, sic brevi enarrandus videtur: «Cupiditatibus domitis, quemadmodum sapientem decet, efficiam, ut vere dives beatusque fiam; id quod minime contingit iis, qui summis opibus praediti, adeo ut amplissimos fundos per totam Asiam coëmant, maiorum tamen semper cupidi maneant.» Alpheus in Anthol. Pal. II. p. 39: *Οὐ στέργω βαθυληΐους ἀρούρας, Οὐκ ὄλβον πολύχρυσον, οἷα Γύγης. Αὐτάρκους ἔραμαι βίου, Μακρῖνε· Το μηθὲν γὰρ ἄγαν ἄγαν με τέρπει.* — *bene est*] Supple «ei»; «beatus ille est, propter id ipsum, quod nimiis bonis, quibuscum semper curae et sollicitudines coniunctae sunt, eum deus non cumulavit.» Epp. 1, 1, 89: *iurat bene solis esse maritis.* Catull. 21 (al. 23), 15: *Quare non tibi sit bene ac beate?*

CARMEN XVII.

Aeli vetusto nobilis ab Lamo, —

XVII. Inscr. volg. *Ad Aelium Lamiam*, et sic BbST. — *Aelio Lamiae* c.

XVII. Carmen scriptum videtur ad L. Aelium Lamiam (v. Od. 1, 26. Cfr. Epp. 1, 14, 6.), non ad eius fratrem Quintum, cuius exstat nummus cum inscriptione: *Q. AELIVS. L. F. LAMIA. IIIVIR. A. A. A. F. F.* (Riccio *M. F. R.* p. 6. T. 1.) (Quo tempore cŏmpositum sit, ignoramus; nonnulli referunt ad a. 731.) Lamiam autem *suum* (Od. 1, 26, 8.) hortatur, ut *cras* eo hilarius diem festum celebret, quanto magis ex *διοσημείοις* procellosus sit futurus: quae quidem imago mere poëtica videtur ideo excogitata, ut ad laetiorem vitae usum amicum exhortaretur, neutiquam faceti ioci plena, quemadmodum nonnullis visum est; fictum enim arbitror totius carminis statum, ut ex tempore inde ab uno die in alterum compositum videatur, cum tamen in ipsa illa *παρενθέσει* a multis nostrae aetatis Criticis damnata quam maxime limatum sit. Ex solito autem Romanorum nobilium more stirpem suam Graeculi alicuius genealogi ope ad hunc illumve heroëm referendi, hic certe Lamia (utrum per fastum quendam, an ioci causa, nos ignoramus) auctorem suae familiae praedicabat Lamum, Neptuni, ut ait Eustathius, filium, Laestrygonum regem (Odyss. *κ*, 81: *Λάμον αἰπὺ πτολίεθρον, Τηλέπυλον (die weit sich mündende: Nitzsch.) Λαιστρυγονίην*. Plin. H. N. 3, 5: *Oppidum* (Latii) *Formiae Hormiae dictum, ut existimavere, Laestrygonum sedes.* Huic igitur opinioni gratificatus tam illustrem «prosapiam» octo versibus includit, digressione utens inde a v. 2. usque ad v. 9: *Late tyrannus*, qui vv. in *παρενθέσει* sunt. Sic Memmii a Mnestheo, Sergii a Sergesto, a Cloantho Cluentii (Virg. Aen. 5, 117—123.), Atii ab Aty (Ib. 568.), Mamilii per Mamiliam, Telegoni filiam, ab Ulixe (Festus p. 97. Lind. Riccio *M. F. R.* p. 133.) cet. Hinc Varronis et Hygini libri de familiis Troianis. (Ritschl *N. Rh. M.* VI. 4. pag. 507.) Similiter Livius 1, 49: Octavius Mamilius, *si famae credimus, ab Ulixe deaque Circa oriundus.* Vide Eckhel D. N. V. p. 242. Simulata autem, ni fallor, huius digressionis gravitas admodum festive opponitur reliqui carminis hilaritati, atque hanc propter rationem Ramlerus recte comparavit Catulli C. 11.

1 – 3. *nobilis*] Lamiarum familia nobilissimis adnumerabatur. Tac. Ann. 6, 27: Lamiae *genus - decorum.* Iuven. 6, 385: *Quaedam de numero Lamiarum ac nominis alti*; item 4, 154.

Quando et priores hinc Lamias ferunt
Denominatos et nepotum
Per memores genus omne fastos;
Auctore ab illo ducis originem, 5

Vv. 2-5. *Quando - - originem* suspecti Sanadono, Ianio, Buttmanno, Webero, Meinekio, Regelio, Lübkero, aliis. Totum carmen Horatii esse negat Hofman Peerlkamp. — 4. *Fastus* S, β, pr. $\varkappa$. (non BbTcd.) Cfr. Carm. 4, 14, 4. — 5. *ducit* auctore D. Heinsio Bentleius. (Omnes mei, etiam d, Bentleii, Pottierii cet. *ducis*.)

2. 3. *Quando*] «quoniam, siquidem.» Schol. Raro quidem sic usurpat Horatius (Sat. 2, 5, 9.); hic nescio quid habet lepidae gravitatis, quasi magnum huic de Lamo παραδόσει pondus tribueret. — *hinc*] de persona vel etiam stirpe, ut Virg. Aen. 1, 21: *Hinc populum - - Venturum.* Ibid. 235: *Hinc fore ductores revocato a sanguine Teucri.* Od. 1, 12, 17: *Unde nil maius generatur ipso.* Censorin. 22,9: Romulus nominavit *Aprilem ab Aphrodite, id est, Venere, unde maiores eius oriundi dicebantur.* — *priores*] Eos intelligit, qui vixisse credebantur inter primum Aelium Lamiam in huius familiae commentariis vel laudationibus funebribus memoratum et Lamum regem, Troianorum temporum aequalem; nam certe ne Iulia quidem gens totam seriem maiorum suorum inter primum Iulium ex Annalibus Pontificum aut aliunde historica fide notum et Iulum Aeneae F. nominatim explere unquam conata erat, nec magis eae gentes, quibus similem originem fabulosam tribuunt Virgilius et Silius. *Prioribus* («*der Vorwelt Lamiern*», Voss.) autem opponuntur *nepotes*, ii, quorum de nominibus certa fide constabat. — *ferunt*] «vetusta et constans fama est.» Nihil inest incerti ac dubii.

4. *memores - - fastos*] Od. 4, 14, 4: *Per titulos memoresque fastos*; «qui maiorum res gestas atque honores ad posteritatem propagant.» Quaerunt grammatici *fastos*ne an *fastus* rectior forma sit. Prior sane antiquior Horatii etiam aetate videtur usitata fuisse. Alterius certum est exemplum Lucan. 10, 187: *Nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus. Fastus* edunt etiam apud Silium 2, 10. Priscianus 6, 14: *Apud Horatium duplicem invenio scripturam et* FASTOS *et* FASTUS *in III. Carminum:* PER - - FASTOS *et* FASTUS *in aliis codicibus.* H. l. intellige potissimum de stemmatis (genealogiis) huiusce familiae. Nam in Fastis consularibus unus comparet hic ipse Lamia, consul a. u. c. 756; nec alius praeter Lucium, eius patrem, praetorem, memoratur a Pighio.

5. 6. *ducis*] Quid pro speciosa D. Heinsii coni. *ducit* dici possit, vide apud Bentleium, acrem et ingeniosum eius defensorem. Ego re denuo pensitata ad librorum auctoritatem nunc reverti, Iahnii interpretatione probata. In Heinsiana ratione nimis tenuis videtur illa unius versiculi appellatio *Aeli - - Lamo*; nimis copiosa Lamii generis mythica historia; aptius ergo post digressionem v. 2-4. v. 5. redit ad v. 1. Post exordium autem, quod ipsa sua verbositate iocum adiuvat, abruptius procedit ad praecipuum carminis argumentum *cras* cet. Criticus quidem no-

Qui Formiarum moenia dicitur
Princeps et innantem Maricae
Litoribus tenuisse Lirim

Late tyrannus: — cras foliis nemus
Multis et alga litus inutili
Demissa tempestas ab Euro

8. *Lirin* Ct. (Codd. *Lirim.*)

bilis coniect. *ducit* praeferens haec scripsit: «Exstitit nuper, qui lectionem *ducis* rursus tueretur hunc-que loci sensum traderet: ««Si-quidem priores Lamiae eorumque nepotes a Lamo recte denominati sunt, tu ducis originem ab eo, qui»» cet.» (Sunt haec Iahnii verba.) «Sed in hac verborum iunctura non posse pronomen *tu* omitti, suamet ipse interpretatione vir doctissimus declaravit.» Verum pronomina oppositionis, in prosa oratio nenecessaria, a poëtis interdum omittuntur. Cfr. Od. 2, 17, 30: (tu) *reddere victimas – – memento: Nos humilem feriemus agnam.*

7. *Maricae*] deae litoris Minturnensium, iuxta Lirim *(Garigliano)* fluvium. Serv. ad Aen. 7, 47. Circen ita appellatam fuisse post mortem, ut Romulum Quirinum, Ledam Nemesin, refert Lactant. Institt. 1, 21. Eius lucus erat in ipsa Minturnensi civitate. «Huius igitur Nymphae litoribus innatat, ea placide perfluit, Liris, donec in mare exeat.» Claudian. de Probini et Olybrii Cons. 259: *Eridanus flavaeque terens querceta Maricae Liris*, ubi prima syllaba corripitur. Non tamen propter hanc Maricae et Liris mentionem, quae ornamento tantummodo inservit, cuius ope grata amoenissimae regionis species nobis ante oculos ponatur, statuendum est cum nonnullis, Lamiam in ora Campaniae tunc degisse suaviterque rusticatum esse, minus etiam Horatium tacite significare se convivam a Lamia cras adhiberi velle. Bellum profecto fuisset iter ex uno die in alterum vel ex Sabino vel ex Urbe in Campaniam propter unam coenulam! Locorum profecto parum memor fuit, qui istam interpretationem excogitavit. Cf. ad v. 16.

9. *Late tyrannus*] dominator, *εὐρυκρείων*. Sic Hesiod. Theog. 486: *Οὐρανίδῃ μέγ' ἄναχτι*. Virg. Aen. 1, 21: *populum late regem.* Ovid. Heroid. Epist. 17, 57: *Phrygiae late primordia gentis.* Plinius Epp. 3, 5: Drusus, *Germaniae latissime victor.* Haec potissimum *ὑπερβολὴ* iocosi nescio quid habet. — *nemus – – Sternet*] «nemoris solum consternet.» Mire quidam cavillatus est Horatium: «Nemus, inquit, *privatur* foliis, non *sternitur.*» Quasi vero non sit h. l. facillimum zeugma.

10. 11. *alga–inutili*] «Cuius nullus est usus, nisi forte ad laetamen inde faciendum. (Pallad. Mart. 10, 13.)» Hinc proverbium *vilior alga.* Sat. 2, 5, 8. et Virg. Ecl. 7, 42. De re cf. Iliad. 9, 6: *ἄμυδις δέ τε κῦμα κελαινὸν Κορθύεται, πολλὸν δὲ παρὲξ ἄλα φῦκος ἔχευαν (ἄνεμοι).* — *Demissa*] «desuper immissa.» — *Euro*] Perses in Anthol. Pal. I. p. 460: *Εὖρον χειμέ-*

Sternet, aquae nisi fallit augur
Annosa cornix. Dum potis, aridum

13. *potes* BbSTcd,LCtFJ. *(potis* ex *βγ* et pr. *κ* Bentleius ac M.)

ριαί σε καταιγίδες ἐξεκύλισαν, Φιλλί, κτλ.

12. *aquae - - augur*] «praesaga, divina.» Porphyr. Od. 3, 27, 10: *Imbrium divina avis imminentum.* Arat. *Διοσ.* 1022: *Χειμῶνος μέγα σῆμα καὶ ἐννεάνειρα κορώνη Νύκτερον ἀείδουσα.* Ovid. Am. 2, 6, 34: *pluviae graculus auctor aquae,* ubi Heinsius volebat *augur.* Hinc Euphorio Fr. 65. Mein. Ed. II.: *Ἠετόμαντις ὅτε κρώξειε κορώνη.* Pro voc. *augur* genere fem. afferunt etiam Statii Theb. 9, 629: *simque augur cassa futuri.*

13. 14. *Annosa*] Novem enim aetates vivere credebantur cornices. Hesiod. Fr. 106. Goettl.: *Ἐννέα τοι ζώει γενεὰς λακέρυζα κορώνη Ἀνδρῶν ἡβώντων.* Arato loco l. est *ἐννεάνειρα κορώνη.* — *Dum potis*] (Praebet hanc veram lectionem etiam Cod. B Vanderb. Sec. X. Exemplis a Bentleio collectis adde ex Anthol. Meyeri N. 1521: *Nam fato raptam non potis eripere.) ἕως δυνατόν ἐστιν.* «Dum licet per serenitatem.» Schol. «Antequam per imbres, qui instant, madida fiant ligna.» Alii minus recte: «dum vita tibi suppetit, qua laete frui possis;» qua quidem cum sententia *componere lignum*, tamquam esset voluptarii aliquid, satis inepte iungeretur. — *Compone*] «exstrue super focum. Eo magis, quod cras imminet turbida tempestas, Genio indulgebis.» — *cras*] Fortasse propter sollemne menstruum, quo Genium Laresque una colebant: si de nataliciis verba façere voluisset, sane hoc uno alterove verbo significasset.

15. 16. *Curabis*] pro imperativo «venerare, cole.» Alibi *Genium placare, invocare, ut nobis propitius sit.* Hic autem, fortasse cum certo quodam ioco, ex formulis *Genium placare, Genio indulgere* et *curare corpus, cutem,* hanc novam effinxit *curare Genium.* — *porco bimestri*] Idem sacrificium in Carnae sollemni memorat Ovid. Fast. 6, 158: *Extaque de porca cruda bimestre tenet; - - pro parvo victima parva cadit.* Difficultates nonnulli moverunt ex Censorin. 2: *Funde merum Genio.* (Persius Sat. 2, 3.) *Hic forsitan quis quaerat, quid causae sit, ut merum fundendum Genio, non hostia faciendum putaverit. quod scilicet, ut Varro testatur - -, id moris institutique maiores nostri tenuerunt, ut cum die natali munus annale Genio solverent, manum a caede ac sanguine abstinerent, ne die, qua ipsi lucem accepissent, aliis demerent.* Ex hoc quoque colligitur Horatium non loqui de Lamiae die natali. — *operum solutis*] «ab opere feriatis.» Schol. Cic. de Legg. 2. §. 29: *Feriarum festorumque dierum ratio in liberis requietem habet litium et iurgiorum; in servis, operum et laborum.* Tibull. 2, 1, 5: *Luce sacra requiescat humus, requiescat arator: - - Omnia sint operata deo: non audeat ulla Lanificam pensis imposuisse manum.* Constructio autem v. *solvere* cum genitivo (ut *λύειν πόνου*) certe a iureconsultis Latinis etiam ante Horatium usurpabatur. Cic. de Legg. 2, 20: *is per aes et libram heredem testamenti solvat,* id est, obligatione testamenti. (Falso addunt ipsum Ciceronem pro Sest. 7: *solvit subito*

Compone lignum: cras Genium mero
Curabis et porco bimestri
Cum famulis operum solutis.

15. *porca* d, ut edidit Cuninghamius. — *bimenstri* BbSTcd.

legum curiata consul, ubi ego et Halmius *lege.)* — Propter hoc ipsum, quod famuli operibus vacui esse debeant, poëtam non de epulis dumtaxat, sed de sacro aliquo domestico praeter natalicium loqui manifestum est. Dicit quidem Iani: «solutis propter procellam.» Noli credere: tunc enim servi operibus domesticis occupabantur. (De epulis die profesto apparandis accepere Casaubonus ad Pers. 2, 3. et Bosscha p. 112., verum de talibus ex meo quidem sensu putidissima fuisset porci bimestris apponendi mentio.) «Urbane se simul convivam Lamiae offerre Horatium, urbanum quemque suus facile sensus docebit.» Mitsch. Verum huiusce urbanitatis, si tamen urbanitas est (qua de re vehementer dubitare licet), in toto carmine nullum prorsus inest vestigium. Cf. quae adnotavimus ad v. 7.

CARMEN XVIII.

Faune, Nympharum fugientum amator,
Per meos fines et aprica rura
Lenis incedas abeasque parvis
Aequus alumnis,
Si tener pleno cadit haedus anno, 5

XVIII. Inscr. volg. *Ad Faunum.* — *Ad Faunum deum* BT, quibus b addit *agrestem*, c *agrestium.* — 2. *finis* B. — 3. *adeasque* B. — 5. *cadet* S. (non BbTcd.)

XVIII. Hymnus in Faunum, cuius dies festus Nonis Decembribus celebrabatur (v. 10). Carmen tamen compositum fingitur non Faunalibus ipsis, sed per aestatem potius, id quod colligitur ex v. 3: *parvis alumnis.* (Quo tempore compositum sit, ignoramus.)

1. *Nympharum fugientum amator*] Servius in Centimetro pag. 376. Gaisf.: *Faune, Nympharum metus et voluptas.* Sic de Syringe a Pane, quocum Latini Faunum confundebant, captata Ovid. Met. 1, 704: *Et precibus spretis fugisse per avia Nympham.* (Eurip. Hel. 187: *Νύμφα τις οἷα Νάϊς Ὀρεσι φυγάδα νόμον ἰεῖσα γοερόν, Ἢ πὸ δέ πέτρινα μύχατα γύαλα Πανὸς ἀναβοᾷ γάμους.* Schol. Vat. ad Rhesum v. 36: *ἐν τοῖς ὄρεσι - - ἔνθα ὁ Πὰν ἅμα ταῖς Νύμφαις συρίζει.* Inscriptio antri Corycii in *Ausland* 1840. pag. 495: *ΕΥΚΡΑΤΗΣ | ΑΛΚΙΑΜΟΥ | ΑΜΒΡΥΣΙΟΣ | ΣΥΜΠΕΡΙΠΟΛΟΙΣ | ΠΑΝΙ ΝΥΜΦΑΙΣ.* Pulcherrimum Fauni simulacrum Pompeiis repertum in *Museo Borb.* IX. T. 42.; item Faunus Nympham basians egregie pictus in tabula Herculanensi in *Musée secret de Naples* T. 32.; Satyri Nymphas fugientes insequuntur apud Millingen *Cohill.* T. 3.)

3. 4. *Lenis*] *πρᾷος, ἵλεως*, propitius. Hi enim dii agrestes interdum iracundi sunt et acriter puniunt, qui iis displicuere. Theocr. 1, 16: *τὸν Πᾶνα δεδοίκαμες· - - ἐντὶ δὲ πικρὸς Καὶ οἱ ἀεὶ δριμεῖα χολὰ ποτὶ ῥινὶ κάθηται.* Plinius H. N. 25, 4: *Haec* (paeonia) *medetur et Faunorum in quiete ludibriis. — incedas*] Faunus *(Πὰν ἀγρῶν ταμίας* Euripidi in El. 704.) pro lubitu modo hic modo illic rura perambulare fingebatur; neque vero sic explicari licet, eum Faunalibus in Urbe celebratis Idib. Febr. (Ovid. Fast. 2, 193: *Idibus agrestis fumant altaria Fauni.)* advenisse, abisse Nonis Decembr. — *parvis - alumnis*] Ex antiquo aliquo interprete petitum videtur Acronis illud et Comm. Cruquii: «ruris vernulis, quos Fauni laedere dicuntur;» id quod probat etiam Bosscha. Verum manifesto non de vernis, sed de vitulis, haedis, agnis loquitur poëta, ut Od. 3, 23, 7. collato loco Od. 1, 17, 3. Contra

Larga nec desunt Veneris sodali
Vina craterae, vetus ara multo
Fumat odore.

Ludit herboso pecus omne campo,
Cum tibi Nonae redeunt Decembres;
Festus in pratis vacat otioso
Cum bove pagus;

Inter audaces lupus errat agnos;

7. *cratere* Td, Aldus, L; sed L volebat *craterae*. — 8. *odore*: *Ludit* LCt. — 12. *pardus* bcd, *μνψω*, corr. *κ*, var. lect. *βγι*. (non BST.)

vernulae sunt apud Iuven. 11, 97: *caput-aselli, Ad quod lascivi ludebant ruris alumni*. (Vide Excursum.) — *Aequus*] Ad hoc voc. Torrentius refert variam lect. Cod. unius *laetus*, Lambinus ad v. *lenis*; illud sane probabilius. Sed cum nulla fere nitatur auctoritate, a Critico Leidensi non debebat commendari.

5–8. *Si*] Preces saepe concipiebantur cum huiusmodi condicione. Vid. ad Od. 1, 32, 1. — *pleno--anno*] ad finem vergente, prope exacto, Nonis Decembribus. — *Larga* cet.] «Si large repletur vino *cratera* (forma etiam a Cicerone Verr. Acc. 4. §. 131., sed inprimis a poëtis (Sat. 2, 4, 80. Pers. 2, 52.) usurpata pro *crater*), quae cratera est *Veneris sodalis*, perpetua comes, sine qua Venus friget.» Lagenam Anonymus in Anth. Pal. I. p. 121. sic appellat: *Βάκχου καὶ Μουσέων ἱλαρὴ λάτρι καὶ Κυθερείης*. — *vetus ara*] «iam ab illis, qui diu ante me Sabinum meum possederunt, exstructa ad Faunalia celebranda.» — *odore*] «thuris odore, suffimentis.»

9. *Ludit*] Hinc incipiunt Fauni laudes Faunaliumque descriptio. Recta distinctio est iam in Aldina 1509. Alii ante Bentleium iungebant cum v. *Si* (v. 5). — *herboso--campo*] Sub caelo Italico virent herbae, cum apud nos iam diu prata vieta ac deformia aut nive cooperta sunt.

11. 12. *Festus--pagus*] «omnes Mandelae (hodie *Bandela*) pagani tibi operantur feriasque agunt.» Ovid. Fast. 1, 669: *Pagus agat festum*. Quod multi Codd. pro *pagus* habent *pardus* festive explicat Bentleius: «Vide et ride monachorum ingenium. Quia illud sequebatur de *lupo inter agnos innocuo*, faceti homines commutarunt *pagus* in *pardus* ex Esaiae C. 11, 6: *Habitabit lupus cum agno et pardus cum haedo accubabit: vitulus et leo et ovis simul morabuntur et puer parvulus minabit* (Italorum *menare*, Gallorum *mener*) *eos*.»

13. *Inter* cet.] Perfectam totius ruris tranquillitatem ac pacem, qua paganis hoc sollemne gratum redditur, cumulat inserta inter veras imagines imagine etiam poëtica lupi innoxie iam errantis inter agnos propter dei praesentiam audaces subito factos.

Spargit agrestes tibi silva frondes;
Gaudet invisam pepulisse fossor
Ter pede terram.

14. *Spargit*] Cum mense Decembri decidunt folia, id in Fauni honorem fieri fingit. Cfr. Epod. 11, 5. Voss. ad Ge. 2, 403. pag. 410. Est igitur imago poëtica *φυλλοβολίας*, ut in Daphnidis tumulandi honorem Virg. Ecl. 5, 40: *Spargite humum foliis.* Mnasalcas in Anth. Pal. II. p. 493: *Ἄμπελε, μήποτε φύλλα χαμαὶ σπεύδουσα βαλέσθαι Λείδιας ἑσπέριον Πλειάδα δυομέναν; Μεῖνον ἐπ' Ἀντιλέοντι πεσεῖν ὑπὸ τὸν γλυκὺν ὕπνον, Ἕσθ' ὅτε τοῖς καλοῖς πάντα χαριζομένα.* Chariton p. 77. Lips.: *οἱ μὲν ῥόδοις, οἱ δὲ αὐτοῖς στεφάνοις ἐφυλλοβόλησαν αὐτούς.*

15. 16. *invisam*] propter labores, quos per totum annum in ea colenda exanclavit; *pellere, pulsare, quatere terram* pro *saltare*, ut Od. 1, 4, 7. 37, 2. — *fossor*] agricola, in primis vinitor, ut Virg. Ge. 2, 264: *labefacta movens robustus iugera fossor*, ubi de vitium cultura praecepta dat. — *Ter pede*] «Quod est *tripudiare*. *Ter* ad rhythmum anapaesticum vel dactylicum retulit.» Schol. Calpurn. Ecl. 4, 128: *Seu cantare iuvat seu ter pede laeta ferire Carmina.*

EXCURSUS

Ad v. 3.

Bernhardy: «*Nicht lässt sich nach* alumnis *ein Comma rechtfertigen, so dass* Si tener pleno cadet haedus anno *eine Bedingung sei, von welcher die frühere Bitte abhänge; daran hindert aber sowohl das prekäre Asyndeton* vetus ara multo fumat odore, *als auch der abgerissene Fortschritt zur dritten Strophe; vielmehr hebt mit* Si *die Schilderung des ländlichen Festes in seinen einzelnen Scenen an,* larga nec *bildet den Nachsatz, dem* fumat *in lebhafter Rede sich zugesellt.*» Non satis intelligo primum *ὑποθετικὸν* hoc: «*Si tener pleno cadit haedus anno*, tum sollemne illud utique celebrabitur;» sed *si non cadit*, quid tunc fiet? «Nihil omnino.» Deinde unum *nec* in apodosi nunquam equidem vidi pro *non* positum; deberet saltem esse: *Larga nec desunt - - Vina craterae et vetus ara multo Fumat odore.*

CARMEN XIX.

Quantum distet ab Inacho
Codrus pro patria non timidus mori,
Narras et genus Aeaci
Et pugnata sacro bella sub Ilio:

XIX. Inscr. volg. *Ad Telephum*, et sic BST. — *Ad Telephum a Murena augurio honoratum* bc. — 1. *distat* bTcd, ut volebat Cuninghamius. (non BS.)

XIX. Probabile sane, nec tamen prorsus certum est, hunc *Murenam augurem* eundem esse cum L. Licinio Varrone Murena, fratre Terentiae Maecenatis, Horatii amico (cfr. Od. 2, 10.). Is igitur, quicunque fuit, cum in Augurum collegium cooptatus esset, eius honoris gratia nocturnam, et eam quidem hilarissimam, compotationem instituit. Totam eius picturam quo vividiorem reddat, primum se expostulare fingit cum Telepho, qui philologis quaestiunculis occupatus de convivio rite parando nunc, cum sit *συμποσίαρχος*, taceat. Quod Telephum «Graecum poëtam, sodalem Horatii» vocat Acron, id unice ex carminis exordio desumptum est; ignoramus enim, utrumne sit persona ficta, an ioci causa amico, cui una cum Murena hoc carmen miserit, mythicum illud nomen imposuerit, quo utitur etiam Od. 1, 13, 1. et Od. 3, 11, 21. (Cfr. etiam Weberi opiniones *Horaz* p. 93.) Totum carmen est *μιμητικώτατον*. — «Manifestum est scriptum esse ante a. 732., quo Muraena una cum Fannio Caepione in Augustum conspiravit. (Vellei. 2, 91. Suet. Oct. 19, 66. Tiber. 8. Senec. de Clem. 9. Dio Cass. 54, 3.) Ergo aliqua certe probabilitatis specie circa a. 729. vel 730. et quidem hieme (v. 8.) compositum dixeris.» FRANKE.

1. *Quantum distet*] «Quantum temporis sit ab Inacho, primo Argivorum rege, usque ad Codrum, Atheniensium ultimum.» Notant interesse annos circiter DCCC. (Inachum a. ante Chr. 1667. ponit Böckh *Manetho* p. 193.) Ocellus Lucanus 3, 5. p. 37. Rud. *Τοῖς λέγουσι τὴν τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας ἀρχὴν ἀπὸ Ἰνάχου εἶναι τοῦ Ἀργείου προσεκτέον κτλ.* De Codro cfr. Vell. Pat. 1, 2. Iustin. 2, 6. Soloecismus *distat* ortus est ex falsa distinctione: *Quantum distat — — mori? Narras et* (etiam) cet.

3. 4. *Narras*] «Quaestionibus *φιλολόγοις* vacans aliâs narrare soles; sed nunc talibus locus non est.» — *genus Aeaci*] «explicas Aeacidarum stemma.» (Peleus, Achilles, Neoptolemus; Telamon, Aiax cum Teucro.) — *sacro*] *Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον*, *Ἴλιος ἱρή*.

Quo Chium pretio cadum
Mercemur, quis aquam temperet ignibus
Quo praebente domum et quota
Pelignis caream frigoribus, taces.

Da lunae propere novae,

5 – 7. *Quo Chium* cet.] «Ad summam: tu antiquitati studes; praesentium obliviscere et hoc, quod nunc unice agendum est, taces: quanti emamus vini Chii cadum; quis convivator *(parochum* facete dicit Sat. 2, 8, 36.) balneum paraturus adeoque domum suam praebiturus sit nobis:» (duo haec membra arcte coniungenda diversa ratione idem significant:) «quota hora eo me conferam, subtrahens me tandem huic frigori, quale solet esse in Pelignis.» De symbola loquitur, in qua unus praebet balneum, triclinium, lectos, vasa; ceteri vinum et cibos emunt ac per servos afferendos curant. (Longe autem differt Sat. 1, 5, 38: *Murena praebente domum, Capitone culinam,* ubi de deverticulo in itinere loquitur, non de convivio.) — *Chium – cadum*] Sic prorsus Athen. 1. p. 3. f.: *ὁ – Χῖος Ἴων τραγῳδίαν νικήσας Ἀθήνησιν ἑκάστῳ τῶν Ἀθηναίων ἔδωκε Χῖον κεράμιον.* Thasium vinum ceterorum optimum *μετ' ἀμύμονα Χῖον ἄλυπον* dicit Hermippus apud Athen. 1. pag. 29. e. — *Aquam* Schol. refert ad eam, qua merum miscebatur: «nam tepefactis aquis solebant Graeci *(Graeca?)* vina temperare.» Verum haec tam exigua pars erat convivii, ut vix digna esset, quae commemoraretur. Immo una est interrogatio *quis – – quo – – domum,* id est, «Quis praebeat domum atque balneum calfaciat?» Cic. ad Fam. 9, 16, 9: *Ego tibi unum sumptum afferam, quod balneum calfacias oportebit.* Ante coenam enim balneo calido utebantur, Cic. pro Deiot. 6: *e balneo, priusquam accumberes;* et *sudore calefacti, momento temporis* ad *frigidam* exibant, certe apud Petron. 28. — Mira profecto HP. est interpretatio: «aquas calefacere, inquit, est opus sordidum et servis proprium.» (quasi vero hoc non per se intelligeretur, balneum ipsum praeparatum esse a famulis!) «*Aquam* (pergit interpres) h. l. pro *pluvia* acceperim. Quis aërem, dicit, humidum et frigidum, qui ex pluviis in domos penetravit, temperat ignibus?» Omnia haec prorsus *ἄπιστα*, ne graviore vocabulo utar.

8. *Pelignis*] Minime hoc significat, se apud Pelignos, Corfinii vel Sulmone, versari indeque Romam venturum, sed «domi se frigus pati vere Pelignum, quo in convivio se liberaturus sit.» — *Frigora* autem ut *calores* Od. 3, 24, 37.

9. Iam *φαντασίας* ope Telephum una secum in ipsum convivium abripit. «Da, pincerna, inquit festinans poëta, da poculum, quod in novae lunae honorem ebibatur.» (Genitivi huius in potando usitati exempla habes ad vv. 10. 11.) Fingit ergo esse *νουμηνίαν* nocturnumque simul tempus convivii significat; *novam* autem *lunam* interpretari lunam orientem nolim, quandoquidem hoc nimis ambiguum foret, non item *sol novus,* Virg. Ge. 1, 288. «Lunae novae cyathum poscit, quod mensis Ka-

Da noctis mediae, da, puer, auguris
Murenae: tribus aut novem
Miscentur cyathis pocula commodis.

10. *nocti* corr. c. — *auguri* c. — 12. *Miscentor* cum Rutgersio et N. Heinsio Bentleius. (Ut nos, Codd. noti omnes.)

lendis vesperi epuletur, quae festae semper erant.» Turnebus. Antiquus enim annus Romanus ante Decemviros, quem Numae annum dicunt, lunaris erat, ita ut Luna nova *(die erste Erscheinung der Mondsichel)* mensis cuiusque initium faceret, unde mos hic Kalendis in honorem Lunae novae bibendi antiquitus usque ad Horatii tempora videtur esse servatus. Dionys. Halic. 10, 59. ad a. u. c. 304: Ἦγον δὲ τοὺς μῆνας κατὰ σελήνην καὶ συνέπιπτεν εἰς τὰς Εἴδους ἡ πανσέληνος.

10. 11. *Da noctis mediae*] «da alterum poculum in honorem mediae noctis, in quam protrahetur compotatio», (ut Od. 3, 28, 16: *Dicetur merita nox quoque naenia.)* «tertium in honorem novi auguris Murenae.» Tres, noli dubitare, hae sunt potationes distinctae, non una, ut volunt interpretes timentes, ne nimis vinolentum se monstret Horatius. Sine ellipsi Od. 3, 8, 13: *Sume, Maecenas, cyathos amici Sospitis centum.* Eadem genitivi constructione utuntur Graeci. Meleager in Anth. Pal. I. p. 122: Ἔγχει τᾶς Πειθοῦς καὶ Κύπριδος Ἡλιοδώρας, Καὶ πάλι τᾶς αὐτᾶς ἀδυλόγου Χάριτος. Marcus Argentarius Ib. p. 113: Ἔγχει Ἀυσιδίκης κυάθους δέκα, τῆς δὲ ποθεινῆς Εὐφράντης ἕνα μοι, λάτρι, δίδου κύαθον. Alexis apud Athen. 6, 64. p. 254: Παῖ, τὴν μεγάλην δός, ἐπιχέας Φιλίας κυάθους τῶν παρόντων τέτταρας· Τοὺς τρεῖς δ' Ἔρωτος προσαποδώσεις ὕστερον — — φέρε τὸν τρίτον Φίλας Ἀφροδίτης. *Murena* autem, non *Muraena*, scribitur hoc nomen in Fastis Capitolinis.

11. 12. *tribus aut novem*] Difficilis facta est huius loci interpretatio, quia alii cyathos pro certa mensura habent, et *poculis* opponunt, alii eosdem cum *poculis* confundunt. Nam ut Graecorum illud proverbium: ἢ πέντε ἢ τρί' ἢ μὴ τέτταρα· diverso modo explicarunt iam antiqui, Plautus in Sticho 5, 4, 24: «*Vide, quot cyathos hos bibimus? Sr. Tot, quot digiti sunt tibi in manu. Cantio est Graeca:* ἢ πέντε πῖνε ἢ τρί' ἢ μὴ τέτταρα, simpliciter, ni fallor, de poculorum numero, contra Athenaeus 10, 28. p. 426. et Eustathius pag. 1624. de mixtionis ratione, sic de hoc quoque loco ambigunt interpretes. Verum respicientes maxime v. *miscentur*, cyathos, mensuram, distinguimus a poculis, quorum de numero, ut h. l. in tam hilari coena consentaneum erat, nihil omnino praecipitur, atque explicamus: «Sextarius cum constet XII. cyathis, miscentur aut tres meri cyathi cum novem aquae cyathis, eaque mixtio infirmioribus apta erit, aut inversa ratione novem meri cyathi cum tribus aquae, quae potio validioribus sit destinata.» *Commodi* autem *cyathi* h. l. sunt «plenum modum habentes, integri, ut ne propter nescio quam nimiam temperantiam minus vini hauriatur, quam mensura ipsa continet.» (Cf. Rutgersium, Bentleium, Forcellinum in

Qui Musas amat impares,
Ternos ter cyathos attonitus petet
Vates; tres prohibet supra
Rixarum metuens tangere Gratia
Nudis iuncta sororibus.
Insanire iuvat: cur Berecyntiae
Cessant flamina tibiae?
Cur pendet tacita fistula cum lyra?

15. *tris* BT, Bentleius.

v. *Commodus* et nos ad Epist. 2, 2, 70. Plaut. Asin. 3, 3, 136: *commodas minas*, integras, iusti ponderis.) — Retinenda autem videtur librorum lectio *miscentur*, quia simpliciter narrat, ex more in conviviis solito hanc vel illam meri cum aqua mixtionem convivis pro eorum lubitu apponi. Ita Rutgersii coniectura *miscentor* certe necessaria non est.

13-15. *impares*] Earum numerum novenarium significat. — *Ternos ter cyathos*] Haec quoque nunc puto commode explicari posse. «Sane», inquit, «poëta *attonitus*, *ἐνθουσιάζων*, spreta leviore illa mixtione, fortiorem petet novem vini cyathorum cum tribus aquae; verumtamen non petet *tres supra novem* vini cyathos, id est, duodecim, vel quod idem est, merum nulla prorsus aqua dilutum, providus, ne rixae oriantur.» Tota de re cfr. etiam Beckeri *Gallus* (ed. alt.) I. p. 190 seqq. Aliter olim interpretatus sum, uti videbis in Excursu ad h. l., quem servavi, non quod explicationem ipsam etiamnunc probem, sed quia varia huc sane spectantia continet. — *attonitus*] «*ἐμβρόντητος*, furore percitus, *begeistert*.» Similiter Anacreon de se (Anecd. Cramer. I. pag. 288.): *αἱ δέ μευ φρένες ἐκκεκωφέαται*.

16. 17. *Gratia* cet.] «Tres Gratiae iunctae.» Od. 4, 7, 5: *Gratia cum Nymphis geminisque sororibus*. Od. 1, 30, 5: *solutis Gratiae zonis*. — *Nudis*] Vide pulcherrimas nudarum Gratiarum imagines in Visconti *Mus. Pioclem.* IV. T. 13. *Monum. Borgh.* I. T. 3. item in pictura Pompeiana in *Mus. Borbon.* VIII. T. 3.; etiam in *Monum. ined. dell' Inst. arch.* II. T. 47., ubi, ut solent in monumentis antiquis, flores, spicas et malum manibus tenent. Vestibus contra indutae sunt in Gerhard *antiq. Bildw.* I. Tab. 14-16., Clarac *Musée de sculpt.* T. 173., *Mus. Borbon.* V. T. 39.

18. 19. *Insanire*] «bacchari, amotis tamen rixis.» Od. 4, 12, 28: *Dulce est desipere in loco*. — *cur Berecyntiae*] «Cur cessant tibicines *Φρυγιστὶ* canere?» Berecyntus, Phrygiae mons, ubi praecipuus cultus Matris deum magnae Idaeae. Tib. 2, 1, 86: *Phrygio tibia curva sono*, et quidem graviore. Aristot. Polit. 1, 8, 6: *οὐκ ἔστιν ὁ αὐλὸς ἠθικόν, ἀλλὰ μᾶλλον ὀργιαστικόν*. (Hinc *insanire*.) — *flamina tibiae*] Eurip. Phoen. 788: *λωτοῦ πνεύματα*. Bacch. 127: *ἡδυβόᾳ Φρυγίων Αὐλῶν πνεύματι*. Troad.

Parcentes ego dexteras
Odi: sparge rosas; audiat invidus
Dementem strepitum Lycus
Et vicina seni non habilis Lyco.

Spissa te nitidum coma,
Puro te similem, Telephe, Vespero,
Tempestiva petit Rhode:

21. *Pascentis* B, *Parcentis* T. — 24. *habili* Cod. Blandin. antiquiss. — 27. *Chloe* Scd et Pottierii plerique, item LCt (non BbT, *γκλιψ.*); *Rhoda ι* «cum Lambini quibusdam.»

126: *αὐλῶν παιᾶνι - συρίγγων τ' ἐνφθόγγῳ φωνᾷ.*

20. «Cur *pendet* in parietis clavo fistula (proprie pastorum, h. l., ut videtur, unius calami acutioris soni,) cum lyra nondum pulsa?» *Fistula* cum tibia iungitur etiam Od. 4, 1, 24.

21. 22. *Parcentes*] «Servos res ad convivium necessarias, vinum, flores, unguenta, parcius administrantes detestor.» — *sparge rosas*] Propter *frigora* illa *Peligna* intellige hibernas, quae in Italia facillime arte coli poterant, cum Karthagine Hispaniae hieme tota praecoces essent teste Plinio H. N. 21, 4, 10.

23. *Lycus*] Ut fit in compotationibus, ut sensim delabamur ad deridendos vel probris vexandos homines nobis invisos, h. l. illudit personae fictae, Lyco vicino, seni, propter avaritiam invido convivis in laetitiam effusis atque immanem strepitum excitantibus, qui (quod ridiculum erat) vel in matrimonio habebat vel amabat feminam adolescentem, cui par ipse non erat. Deinde revertitur ad Telephum, huius suosque amores praedicans.

24. *vicina*] «nobis hac in domo potantibus.» Longius enim petita videtur Rutgersii explicatio: «Quae intacta neque aliter quam vicina cum vicino, cum Lyco marito degit»; pro qua attulit Iuvenal. 6, 509: *vivit tamquam vicina marito: Hoc solo proprior, quod amicos coniugis odit.* Digna est, quae examinetur, Bosschae interpretatio: «Vicina est ipsa illa Rhode, quae assidebat vel fortasse accumbebat seni, sed Telephum deperibat», atque audito vicini convivii strepitu, cui invidet senex, illico Telephum petit. — *non habilis*] «*οὐκ εὐμεταχείριστος*, ei minus ideo conveniens, quod inversa ratione ille amicae vel uxori propter senium minus aptus est in re venerea»; unde Codd. aliq. apud Cruq. male *habili*.

25. *Spissa*] Ut calvities pro turpissimo malo habebatur, ita densi capilli pulchritudinis magna pars, praesertim in adolescentulo. — *nitidum*] h. l. natura potius, quam «unguentis splendentem.» Sic Pindarus Nem. 1, 68. Gigantibus tribuit *φαιδίμαν κόμαν*.

26. *Vespero*] «per purum caelum, per sudum micanti;» ut Od. 3, 9, 21: *sidere pulchrior.*

27. 28. *Tempestiva*] «Propter iuvenilem aetatem, qua te aequat, tibi apta.» Od. 4, 23, 12: *Tempestiva viro*, nubilis. — *Rhode*] Huic no-

Me lentus Glycerae torret amor meae.

mini, quamquam haud raro apud scriptores et in Inscriptt. obvio, multi librarii notius etiam *Chloës* nomen substituerunt. («In nominibus id maxime lusisse poëtam, ut personis ipsis, temporibus, rebus quam accommodatissima essent, ex plurimis exemplis cogitur. Sic factum est, ut apparantem convivium *Thaliarchum (θαλίας ἀρχόν)*, senem morosum atque importunum *Lycum (alter Isegrimm!)*, turpiculum feneratorem *Alphium (ἀλφαίνω)* fecerit; sic, loquaculas ut *Lalagas*, tenellas ut *Lydias*, insipientes ac superstitiosas ut *Leuconoas* (*λευκαὶ φρένες*, stultitia!), puellas vixdum viro tempestivas *Chloas* [feminam iuvenilem *Rhoden*] ut dixerit.» NAUCK.) — *lentus*] Non est «iam frigidior factus», ut volunt nonnulli, nam prope ridiculum foret: «frigidus iam et languescens amor me torret,» sed «longus, qui lente absumit.» Od. 1, 13, 8: *Quam lentis penitus macerer ignibus*, Tib. 1, 4, 81: *Heu heu quam Marathus lento me torquet amore!*, ubi propter Horatii locum minime legendum *torret*.

EXCURSUS

Ad v. 13.

Olim secutus eram Scholiastarum interpretationem: «Novem cyathos sibi poscit poëta *ἐνθουσιάζων*. Supra novem autem si addideris tres, duodecim epotis ebrius factus facile incides in rixas,' a quibus abhorrent Gratiae, id est, quae rixae sunt contrariae verae laetitiae.» Exposueram igitur, ut arbitrabar, apposite ad ipsam vv. collocationem: *tres supra novem*, non ut recentiores: *supra tres*. Duodecim autem cyathi sextarium complent. Ita Augustum, *quoties largissime se invitaret*, *senos sextantes* (sextarium) *non excessisse* auctor est Suetonius Octav. 77. Neque vero hoc dicit, epoto a singulis sextario semper rixas oriri, sed periculum esse, ne oriantur. Qui interpretantur *supra tres*, non vident parum concinnam, immo ridiculam esse sententiam: «Novem ego bibam cyathos, etsi probe scio Gratias ipsas (quibus quis tandem magis obtemperare debet quam poëta?) vetare, ne ternarium cyathorum numerum excedamus; nihilo secius ego, etiam rixarum minime metuens, largius me invitabo, quidquid inde mali orietur.» Quamquam recentioribus in tam mira expositione praeisse videtur iam Ausonius in Grypho ternarii numeri Idyll. 11., quem hac ecloga in Praefat. diserte memorata sic incipit: *Ter bibe vel totiens ternos: sic mystica lex est.* Quod autem Graecorum poëtarum locos appellant, quibus intra tertium poculum subsistere iubemur, nihil attinet, cum talia (ratio meri cum aqua miscendi multiplex apud Athen. 10. p. 426. seqq. *ἴσον ἴσῳ*, *πέντε καὶ δύο*, *τέτταρα καὶ δύο*, *κατὰ δύο καὶ τρεῖς ἀκράτου*

cet., numerus item cyathorum.) pro cujusvis gustu et captu diversum in modum praecipi soleant. Sunt autem hi praecipue apud Athen. 2. p. 36. Eubulus: *Τρεῖς γὰρ μόνους κρατῆρας ἐγκεραννύω Τοῖς εὖ φρονοῦσι· τὸν μὲν ὑγιείας ἕνα, Ὃν πρῶτον ἐκπίνουσι· τὸν δὲ δεύτερον Ἔρωτος ἡδονῆς τε· τὸν τρίτον δ' ὕπνου, Ὃν ἐκπιόντες οἱ σοφοὶ κεκλημένοι Οἴκαδε βαδίζουσ'· ὁ δὲ τέταρτος οὐκ ἔτι Ἡμέτερός (Bacchi) ἐστ', ἀλλ' ὕβρεος· ὁ δὲ πέμπτος βοῆς·* sicque procedit usque ad numerum denarium, quid quisque mali afferat memorans. Panyasis autem iam tertiam potionem interdixerat. Ibid.: *Πανύασις -- τὴν μὲν πρώτην πόσιν ἀπονέμει Χάρισιν, Ὥραις καὶ Διονύσῳ, τὴν δὲ δευτέραν Ἀφροδίτῃ καὶ πάλιν Διονύσῳ, Ὕβρει δὲ καὶ Ἄτῃ τὴν τρίτην.* — Adde imaginem Pythagoream apud Anton. Meliss. 48: *Βότρυας τρεῖς ἡ ἄμπελος φύει, τὸν μὲν πρῶτον ἡδονῆς, τὸν δεύτερον μέθης, τὸν δὲ τρίτον ὕβρεως.* — Neque vero in verbis Horatii inest, quod volt Bentleius: «uno spiritu exhaurienda fuisse» haec pocula aut tres aut novem cyathos capientia (ut ille quoque intellexit), et Od. 3, 8, 13. *cyathi centum*, item quae leguntur apud Ovid. Fast. 3, 533. *(Invenies illic, qui Nestoris ebibat annos; quae sit per calices facta Sibylla suos.)*, facetae sunt hyperbolae.

CARMEN XX.

Non vides, quanto moveas periclo,
Pyrrhe, Gaetulae catulos leaenae?
Dura post paullo fugies inaudax
Proelia raptor,
Cum per obstantes iuvenum catervas 5

XX. Inscr. volg. *Ad Pyrrhum*, et sic Codd. mei. *(Ad Phirrum* T.) — 1. *periclo*] *tumultu* χ et var. lect. $\gamma\iota\kappa$. — 3. *paulum* Td,$\beta\nu\xi$. — 5. *obstantis* BT.

XX. Acre certamen de Nearcho adolescentulo ortum inter Pyrrhum, eius amatorem, et puellam illius amore incensam eumque sibi uni servare ac retinere cupientem lepide narrat. Prope ridicule HP.: «Carmen obscurum» (quo profecto nihil clarius est) «et vix Horatio dignum». (Tempus incertum est; referunt alii ad a. u. c. 727., alii ad a. 732.)

1. 2. «Non vides, quanto tuo periculo puellae fervide amanti formosum adolescentem adimere coneris? Profecto non minore periculo venator leaenae *Gaetulae* (Od. 1, 23, 10.) catulos auferat.» Ceterum vetus est comparatio. Regg. 2, 17, 8: *veluti si ursa raptis catulis in saltu saeviat*, de viris *fortissimis et amaro animo.* — *moveas*] «tangas, ut asportes ex lustro leaenae.» — *Pyrrhe*] Verissime Unger V. R. p. XIII.: «Bambergerus in *Philol.* I. 2. p. 324. quemadmodum Proculeium Graeco vocabulo Telephum p. 346., ita C. Valgium *Rufum* ab Horatio hic nominari arbitratus est. Quod confutare non habeo necesse.»

3. *post paullo*] Frequenter sic etiam Salustius, Caesar, Livius pro *paullo post.* — *inaudax*] $\ddot{\alpha}\tau o\lambda\mu o\varsigma$. Hoc nunc quidem $\ddot{\alpha}\pi\alpha\xi$ $\lambda\epsilon\gamma\acute{o}\mu\epsilon\nu o\nu$ uno gradu distat a «timido, imbelli, ignavo», quae maiorem utique habent reprehensionem.

5. *per obstantes iuvenum catervas*] Singulari artificio retinet leaenae imaginem catulorum raptorem ultum euntis simulque puellae ob iniuriam, quam ei infert Pyrrhus, grate iracundae admiscet imaginem. Hae *catervae* autem sunt veluti venatorum Pyrrhum comitantium, id est, priorum Nearchi una cum Pyrrho, cui tamen ille maxime favebat, amatorum, antequam puer fervidae puellae maturus iam esset; non vero «ceteri puellae amatores dissuadentes, ne repetat Nearchum», ut visum est quibusdam. 6 - 8. *insignem*] «inter omnes maxime conspicuum.» H. l. absolute, quia unusquisque suppleturus erat: «formâ inter aequales suos.» — *Grande certamen - - illa*] «Tota haec sententia appositio est, non ad Nearchum quidem solum, sed ad praecedens enuntiatum to-

Ibit insignem repetens Nearchum,
Grande certamen, tibi praeda cedat,
Maior an illa.

Interim, dum tu celeres sagittas
Promis, haec dentes acuit timendos,
Arbiter pugnae posuisse nudo
Sub pede palmam

Fertur et leni recreare vento

8. *cedat, Maior an illa* Hofman Peerlkamp et Haupt ad Ovidii Halieut. p. 40: *cedat Maior an illi* Libri et Edd., etiam J. *(maior Caedat an illi* T.) — Post v. 9. deficit Codex d usque ad Carm. 4, 2, 31. — 9. *celeris* T. — 10. *timendos*] *superbos* Gothanus alter.

tum.» Dillenb. p. 30., quem vide de toto loco egregie disputantem. Est igitur: «(Atque) id quidem erit magnum certamen, cum ibit cet. Alii separantes vv. *grande certamen* a v. *Nearchum* minus recte explicant: «*Grande* est *certamen.*» — Cum volgata *cedat Maior, an illi* probabilem explicationem non admittat, recepi HP. et Hauptii (qui HP. non inspecto in idem incidit) sagacem ac facillimam emendationem *cedat, Maior an illa* («an illa victrix futura sit.»), cui favet etiam Dillenburger. HP. eam firmavit loco Epp. 4, 10, 35: *minor in certamine longo.*

10. *dentes acuit*] Quod proprie valet de apro (Iliad. λ, 416: *θήγων λευκὸν ὀδόντα.* Hesiod. Scut. Herc. v. 388: *Θήγει δέ τε λευκὸν ὀδόντα.* Virg. Ge. 3, 255.), ad leonem transtulit, ut Scriptor ad Herenn. 4, 39, 51: *sicut e cavea leo missus – –, acuens dentes.* Mira illa lectio *superbos* pro *timendos* orta videtur e gloss. «Superbus» *arbiter pugnae.*

11–13. *Arbiter*] *βραβευτής*, iudex, quia penes ipsum est, cuius praeda esse velit, utrum Pyrrho palmam porrigat, an puellae amore percussae. — *fertur posuisse*] Signum hoc fastus ac superbiae, quo in suo arbitrio positum esse praemium ostendit atque de ipsius favore certantes prope deridet. — *nudo*] «Nudum pedem pro toto corpore nudo dici arbitror, ut pulchritudini confisus suae puer nudus adstare fingatur, tamquam alter Cupido.» Bothe. Huc ducit etiam, quod humeros sane nudos refrigerat. «Soleis laxis innixus» certe significare non potest. — *palmam*] victoriae signum. Ita ut interpretemur, postulant vv. *Arbiter pugnae.* Sic in gallorum gallinaceorum certamine apud Panofkam *Bilder antiken Lebens* T. X. 4. inter utrumque in solo iacet palma. (Alii explicant: «in lectulo iacens excalceatus, dextro crure super sinistrum posito, laeva *palma* (manu) tangit pedem dextrum, id quod negligentiae signum esse aiunt.) — *posuisse – – Fertur et – recreare*] Ad coniunctionem infinitivi perf. et praes. cfr. Valer. Max. 2, 4, 2: *Senatus consulto cautum est, ne*

Sparsum odoratis humerum capillis,
Qualis aut Nireus fuit aut aquosa
Raptus ab Ida.

15. *nereus* T.

quis in urbe - - subsellia posuisse sedensve ludos spectare vellet. Videlicet praecedunt in utroque loco actiones *posuisse, posuisse*, subsequuntur *recreare, spectare.* Cfr. Haase in Reisig L. Gr. pag. 500. Nonnulli meram esse *περίφρασιν* opinantur pro: «ponit et recreat;» quippe cum totius certaminis scena sit in praesentia. Significantur tamen spectatores, qui omnes non sine admiratione de adolescentuli fastidio inter se colloquebantur et tunc et postea.

14. *odoratis*] rosa et unguentis. «Quietus dum adstat, aurae comas suas per humeros effusas ventilare permittit.» Chaeremon apud Athenaeum, p. 608 d.: *Κόμαι δὲ κηροχρῶτες ὡς ἀγάλματος Αὐτοῖσι βοστρύχοισιν ἐκπεπλασμέναι Ξουθοῖσιν ἀνέμοις ἐνετρύφων φορούμεναι.* De flabello noli cogitare, maxime propter v. *leni*, cum contra flabello *agitentur* aurae.

15. 16. *Nireus*] Iliad. *β*, 673: *Νιρεύς, ὃς κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθεν Τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ' ἀμύμονα Πηλείωνα.* Quintus Sm. 7, 7: *Νιρέα θ', ὃς μακάρεσσιν ἀειγενέεσσιν ἐώικει Κάλλεί τ' ἀγλαΐῃ τε· βίῃ δ' οὐκ ἄλκιμος ἦεν.* Ab Eurypylo occisum dicit idem 6, 372. Gerhard *Vaseng.* III. T. CCXXVII. Epod. 15, 22: *Formaque vincas Nirea. — aquosa*] Homerus *πιδήεσσαν* vocat Iliad. λ, 183. et aliquoties *πολυπίδακα* maxime propter Simoentem et Scamandrum. — *Raptus*] Ganymedes, raptus primum a Tantalo (Oros. 1, 12.) rursusque a Iove. Iliad. *υ*, 232. Strabo 13. p. 587. — Ganymedis raptus est in egregio monumento *Mus. Pio-Clem.* III. T. 49. Inghirami *Gall. Om.* I. T. 8., cuius exemplar deberi videtur Leochari, quam ipsam imaginem descripsisse existimant Statium Theb. 1, 548: *Hinc Phrygius fulvis venator tollitur alis; Gargara desidunt surgenti et Troia recedit; Stant maesti comites, frustraque sonantia laxant Ora canes, umbramque petunt et nubila latrant.*

CARMEN XXI.

O nata mecum consule Manlio,
Seu tu querelas sive geris iocos
Seu rixam et insanos amores
Seu facilem, pia testa, somnum.

XXI. Inscr. volg. *Ad amphoram*, et sic BbSTc. — 2. *sive*] *seu* T.

XXI. Dum amphoram promit, quam cum Messala in convivio exsiccet, in magnificas vini laudes effunditur. (Carmen quando compositum sit, dici nequit. Alii referunt ad a. 723., alii ad a. 727.) — M. Valerius Messala Corvinus natus a. u. c. 685. in bello civili Brutum et Cassium secutus est. Post proelium Philippense partium reliquiae imperium ei detulerunt, quod renuit; proximis post annis ab Antonio stetit. Sed post Brundisinam pacem Octaviani partes amplexus est. Consul factus est a. u. c. 723. Aquitanis devictis et Oriente composito triumphum Aquitanicum egit a. u. c. 727. Postea quietus et in optimis studiis versatus domi consenuit; Augusto si non gratissimus (quippe liberi spiritus retinens), at honoratissimus. Mortuus est a. u. c. 757. Veterum oratorum quasi agmen cogit. Quintil. 10, 1, 113: *Messala orator nitidus et candidus et quodam modo praeferens in dicendo nobilitatem suam, minor viribus* (Asinio Pollione). A. P. v. 371. (Immortalem eum ad nostram aetatem reddidit imprimis amicitia, qua amplexus est Tibullum.)

1. *O nata*] «impleta». Refertur non ad amphoram ipsam, sed ad vinum in ea conditum. — *Manlio*] L. Manlio Torquato, L. Aurelio Cotta coss. a. u. c. 689. Cfr. Epod. 13, 6: *Tu vina Torquato move consule pressa meo.* Nomina consulum, quibus coss. vina condita erant, amphoris adscribebantur vel tabella separata vel in amphoris ipsis expressa, ut est certe in operibus doliaribus s. figlinis. Galenus de Antidotis 1, 5: *ἔγωγέ τοι τῶν οἴνων τῶν Φαλερίνων ἑκάστου τὴν ἡλικίαν ἀναγινώσκων ἐπιγεγραμμένην τοῖς κεραμίοις κτλ.* Cfr. Od. 2, 3, 8.

2. 3. *querelas*] spreti maxime amoris. — *geris*] «Cuiuscunque horum affectuum secundum diversos potorum animos veluti semen ac principium in te contines.» Chaeremon apud Plut. Mor. 4, p. 663: *οἶνος τοῖς τρόποις κεράννυται* bibentium. — *rixam*] non amantium, sed ipsorum inter se convivarum. Euenus Schneidew. Del. p. 434: Bacchus *Ἔστι γὰρ ἢ λύπης αἴτιος ἢ μανίης.* — *insanos amores*] «cum convivae prope ebrii gloriantur de amoribus suis vel cum puellis compotationi adhibitis licentius colloquuntur.»

4. *facilem*] ut Od. 2, 11, 8. Alibi et *leves somnos* (Od. 2, 16, 15.) et *lenem s.* (Od. 3, 1, 22.) vocat. — *pia*]

Quocunque lectum nomine Massicum
Servas, moveri digna bono die,
Descende, Corvino iubente 5

5. *Q. fetum numine* malebat Bentleius; audacius etiam Sökeland: *Q. servas omine Massicum Lectum* cet. *(numine* B noster, Feae Vr. B a sec. m., Pottierii quartus decimus.) — Vv. 6–8 in B. desunt.

quatenus gratum somnum adducit; adeoque hoc v. ad proxima unice refertur, ut recte Bentleius. Etenim neque simpliciter «innocens, *arglos*» (quomodo enim hoc, si rixas excitat?) neque «munifica, benigna», neque nimis artificiose «mecum pietatis quodam nexu coniuncta, cum idem tibi sit annus natalicius» interpretandum arbitror. Bentleius distingui iussit (vide etiam Curas noviss.) *Seu facilem pia, testa, somnum.* Qua quidem distinctione, ut prope simillimis huic Croftianis omnibus, nihil prorsus lucratur lector intelligens; nam utrovis modo distinxeris, hoc dicit poëta: «testa, quae *pia* merito appellabere, si facilem nobis somnum adduxeris.» Verum ille, ut acutissimus logicae accurationis erat indagator, offendit in ἐμιθέτῳ, quod sine commate illo potuisset videri vel ornans (ut aiunt) dumtaxat, vel etiam falsum, quia *querelas* et *rixas* gerunt cadi *non pii*, vehementiores etiam *impii*.

5. *Quocunque – nomine*] «Quodcunque tandem officium fato quodam tibi tributum est, ut excitares aliquando unum alterumve illorum affectuum, quos significavi, vel alios etiam» (progrediente sententia iam *querelas* et *rixas* missas facit, gratiora dumtaxat mente complexus); seu: «quemcunque ad effectum praestandum destinatum est Massicum (Campanum, Od. 1, 1, 19.), quod contines.» Mecum facit Lübker explicans: «*welche Stimmung du auch hervorzubringen berufen bist.*» Voss: *Von welcher Laun' auch Massiker du bewahrst.* Garve: *Allwelches Iahrgangs Lese von Massiker du wahrst;* interpretatione iamdudum a Bentleio refutata: «cuiuscunque consulis nomen et annum fers.» — Ad usum vv. *quocunque nomine* cfr. Varro RR. 1, 1, 6: *Item adveneror Minervam et Venerem, quarum unius procuratio oliveti, alterius hortorum, quo nomine* (quam ob causam) *rustica Vinalia instituta.* Nihil equidem difficultatis video, si iungamus, ut iubet vv. collocatio: *Quocunque nomine lectum*, id est, «pressum atque conditum», cum uvae proprie legantur; sic enim admodum poëtice significat, iam eo tempore, quo conditum sit vinum, certam eius et quodammodo fatalem fuisse destinationem; contra languet illud: *quocunque nomine servas Massicum lectum.* — *Lectum* utique est «conditum», non «electum», ut volunt Sanadonus et Forcellinus. — Ceterum speciosa, non tamen vera, est lectio Codicis B antiquissimi aliorumque *numine*.

6–8. *moveri*] «Tanta certe es bonitate, ut digna sis, quae hoc die fausto demovearis ex apotheca.» Epod. 13, 6: *Tu vina – move.* — *Dignus* autem cum infinit. posteriore tempore etiam in prosa or. iungitur. Seneca de Benef. 1, 1, 10: *dignus est decipi.* — *Descende*] ex horrei sive apothecae sive fumarii pariete, cui tamdiu acclinata fuisti. Similiter Od. 3, 28, 7: *deripere hor-*

Promere languidiora vina.

Non ille, quamquam Socraticis madet
Sermonibus, te negleget horridus:
Narratur et prisci Catonis

10

10. *negleget* STc, Bentleii plerique, LCtFJ: *neglegit* Bb,$\gamma\mu$, Pott. tres, Bentleius, M.

reo -- amphoram. — iubente Promere] Sic iungendum, non: *Descende -- Promere*, «ut promas.» Recte enim Steiner: «Si *promere* cum imperativo *Descende* coniungi voluisset poëta, haud dubie scripsisset *languidius vinum*, non *languidiora vina*, cum una illa testa, quam alloquitur, plura vina continere aut promere non possit. At rectissime se habet plur. numerus cum v. *iubente* coniunctus: Descende, Corvino poscente vina languidiora, quale est istuc, quod tu mihi servas antiquissimum.» — *languidiora*] bona significatione, «mitiora.» Cf. Od. 3, 16, 35.

9. 10. «*Socraticis-Sermonibus*, quales reperiuntur maxime apud Platonem et Xenophontem in Symposiis, adeo *madet*, penitus imbutus est, ut eorum ipsorum formam ac totum genus suis sermonibus referat, cum inter amicos versatur.» Plinius Epp. 3, 12, 1: *sit expedita, sit parca* (coena); *Socraticis tantum sermonibus abundet*; etenim Horatii verba in proverbii prope consuetudinem venerant. *Madere* sine imagine est «abundare». Martial. 1, 39, 3: *Cecropiae madidus Latiaeque Minervae*, id est, «in utrisque litteris multum ac saepe versatus.» Idem 6, 44, 1: *credis te -- solum multo permaduisse sale. — negleget*] «tum, cum apud me erit.» Longe aptius est quam praesens. Sic futurum vv. 21. et 23. — *horridus*] «nimis tristis ac morosus.» Resolve: «Non, propterea quod fortasse horridus sit, te negliget;» ut Epp. 1, 7, 2: *mendax desideror*. Epp. 2, 2, 195: *spargas tua prodigus*.

11. 12. *prisci Catonis*] Censorius h. l. unice aptus est; nam is propter nescio quam festivam morositatem atque multa et lepida *ἀποφθέγματα* personam gerebat apud Romanos posteriores mediam inter severitatem et iocum. Firmat hanc explicationem Epp. 2, 2, 116: *vocabula -- priscis memorata Catonibus*. Quam Horatianam consuetudinem secuta etiam Sulpicia Sat. v. 48: *prisci sententia dia Catonis*; imitata est enim Sat. 1, 2, 32: *sententia dia Catonis*. Cfr. Plut. Cat. mai. 25. collato Lessing. ed. Lachmann III. p. 421. (De Uticensi alii acceperunt, quia Plut. Cat. min. 6: *προϊόντι-τῷ χρόνῳ μάλιστα προσίετο πίνειν, ὥστε πολλάκις ἐν οἴνῳ διάγειν εἰς ὄρθρον*. Seneca de Tranquill. 1, 15: *Cato vino laxabat animum curis publicis fatigatum. -- Catoni ebrietas obiecta est*. Tum *prisci* explicant «severi», ut Catull. Epithal. 159. *prisci praecepta parentis*. Cic. pro Caelio 14: *severe et graviter et prisce agere*. Virg. Copae v. 34: *Ah pereat, cui sunt prisca supercilia!* Sed, ut verum fatear, ut apta duobus aliis locis Catonis Uticensis est mentio (Od. 1, 12, 35. 2, 1, 24.), ita inepta atque importuna esset h. l., ubi poëta leviter iocatur. Praeterea multo melius antiquae iam famae convenit v. *narratur*, quam Catoni minori, poëtae ex parte saltem ae-

Saepe mero caluisse virtus.

Tu lene tormentum ingenio admoves
Plerumque duro; tu sapientium
Curas et arcanum iocoso
Consilium retegis Lyaeo;

12. *incaluisse* e Mario Victorino p. 2606. P. Bentleius.

quali.) — *Virtus* autem *Catonis*, ut Sat. 2, 1, 72: *Virtus Scipiadae et mitis sapientia Laeli.* — *caluisse*] *incaluisse*, quod per *σφάλμα μνημονικὸν* praebet Marius Victorinus p. 220. Gaisf., nimium est, quasi vero ante compotationem prorsus torpida fuisset virtus illa.

13. *tormentum*] H. l. non habet significationem explorandi, ut A. P. 434: *Reges dicuntur multis urgere cululis Et torquere mero, quem perspexisse laborant,* cet. et Epp. 1, 18, 38: *Commissumque teges et vino tortus et ira.* Sed hoc volt: «ut vera tormenta reos confiteri cogunt delicta, sic vinum, quasi *lene*, gratum, *tormentum* excitat *ingenium plerumque* (persaepe) *durum* efficitque, ut longe facilius carmina festivosque sermones fundat.» «*Ingenio duro* esse dicitur seu poëta sive orator, qui arida et difficili vena est, qui non *εὑρετικός*, non pollens inventione et copia.» Bentley. Silius 11, 285: *Donec pulsa fames et Bacchi munera duram Laxarunt mentem.* — Non haec est oppositio: «duro ingenio, ut fiat mitius et mollius;» (vel, ut Porphyrion: «vinum extorquet animi gravitatem») sed: «ut liberiore impetu vim suam expromat.» Omnino est Bacchylidis *γλυκεῖ ἀνάγκα* in loco mox (ad v. 18–20.) afferendo; nobis *Reizmittel*. — De machina militari noli cum aliis explicare, quae non excitat, sed volnerat, affligit, occidit. Cave item iungas *admoves plerumque*, «non tamen semper»; quae sententia admodum frigeret. (Mira h. l. est Cod. Franeq. ceteroqui perboni perversitas praebentis *amoves* cum gloss. *removes.*) — Ad totum locum cfr. Callimachum Ep. 9: (in Anthol. Pal. II. p. 201.) *Μικρή τις, Διόννσε, καλὰ πρήσσοντι ποιητῇ Ῥῆσις· ὁ μὲν νικῶ φησὶ τὸ μακρότατον· Ὤι δὲ σὺ μὴ πνεύσῃς ἐνδέξιος, ἦν τις ἔρηται, Πῶς ἔβαλες; φησί, σκληρὰ τὰ γιγνόμενα κτλ.*

14–16. *sapientium*] «Vinum efficit, ut etiam ii, qui alioqui sapientes se gerunt et nescio quae secreta consilia semper agitare putantur, longe apertiores fiant atque ad iocandum ipsi quoque progressi multa patefaciant, quae extra convivium vix cum quoquam communicarent.» Non tam de philosophis cogitandum, qui *ἐσωτερικὰ δόγματα* ad mensam, ubi sane nemo iis aures praeberet, facunde exponant, sed de iis potius, qui in vita quotidiana seriis plerumque ac gravibus cogitationibus occupati videntur. Sic Diphilus apud Athen. 2, 2: *(Διόννσε,) Τὸν τὰς ὀφρῦς αἴροντα συμπείθεις γελᾶν.* (De genitivi forma cf. Od. 3, 24, 21.) — *iocoso - Lyaeo*] Videtur dativus potius quam ablat. vel absol. (inter vina) vel instrum. (per vinum). — *Iocosus* autem vocatur, quia ad iocos provocat tum maxime, cum praeter exspectationem compotantium arcana illa consilia in lucem protrahun-

Tu spem reducis mentibus anxiis,
Viresque et addis cornua pauperi
Post te neque iratos trementi
Regum apices neque militum arma.

17. *anxius* T. — 19. *neque*] *nec* T, Bentleius. — 20. *neque*] *et* T.

tur. — *retegis*] Aeschyl. Fr. 274. Dind.: *Κάτοπτρον εἴδους χαλκός ἐστ', οἶνος δὲ νοῦ.*

18 - 20. *cornua*] quae Fluviis et Libero patri ipsi tribuuntur, virium atque confidentiae *σύμβολον*. Voss.: *des Muthes Hörner*. Apposite Ovid. A. A. 1, 239: (inter vina) *Tunc veniunt risus, tunc pauper cornua sumit*; et Am. 3, 11, 6: *Venerunt capiti cornua sera meo.* Ceterum imago est etiam orientalis. Samuel 1, 2, 1: *ὑψώθη κέρας μου ἐν θεῷ*, quod Lucas 1, 69. imitatus est. Iunge autem *Viresque et cornua addis*; metaphoram enim *τῷ κυρίῳ* iunxit. Languet volgaris interpretatio: «spem viresque reddis anxiis.» — *Post te*] epotam. — *apices*] Od. 1, 34, 14. de regis Parthorum insigni, tiara cum acumine. Curtius 3, 3, 19: *Cidarim Persae vocabant regium capitis insigne: hoc caerulea fascia albo distincta circumibat.* In prosa orat. «diademata»; sine figura: «maiestatem et potentiam.» — *Iratos* autem *apices* pro «iratorum regum apicibus», ut Propert. 2, 20, 8: *Niobe - - Sollicito lacrimas defluit* (vulgo Scaligero auctore *depluit) a Sipylo*. Cfr. de hac, quam dicunt, enallage Axtium ad Vestrit. Spur. p. 44. — Similes loci de vini virtutibus: Od. 1, 18. Pind. Frgm. 136. Ed. Boeckh. min. Bergk. N. 198: *Ἀνίκ' ἀνθρώπων καματώδεες οἴγονται μέριμναι Στηθέων ἔξω, πελάγει δ' ἐν πολυχρύσοιο πλούτου Πάντες ἴσα νέομεν ψευδῆ πρὸς ἀκτάν· Ὅς μὲν ἀχρήμων, ἀφνεὸς τότε, τοὶ δ' αὖ πλουτέοντες - - ἀέξονται φρένας ἀμπελίνοις τόξοις δαμέντες.* Bacchylides Fragm. 27. Bergk pag. 827: *Γλυκεῖ ἀνάγκα Σευομένα κυλίκων θάλπησι θυμόν, Κύπριδος δ' ἐλπὶς διαθύσσει φρένας Ἀμμιγνυμένα Διονυσίοισι δώροις, Ἀνδράσι δ' ὑψοτάτω πέμπει μερίμνας· Λύτιχ' ὁ μὲν πόλεων κρήδεμνα λύει, Πᾶσι δ' ἀνθρώποις μοναρχήσειν δοκεῖ· Χρυσῷ δ' ἐλέφαντί τε μαρμαίροισιν οἶκοι, Πυροφόροι δὲ κατ' αἰγλήεντα [καρπὸν] Νῆες ἄγουσιν ἀπ' Αἰγύπτου μέγιστον Πλοῦτον· ὣς πίνοντος ὀρμαίνει κέαρ.* Aristoph. Eq. 94: *Οἶνου γὰρ εὕροις ἄν τι πρακτικώτερον; Ὁρᾷς; ὅταν πίνωσιν ἄνθρωποι, τότε Πλουτοῦσι, διαπράττουσι, νικῶσιν δίκας, Εὐδαμονοῦσιν, ὠφελοῦσι τοὺς φίλους.* Poëta Cypr. ap. Athen. 2, p. 35 b: *Οἶνόν τοι, Μενέλαε, θεοὶ ποίησαν ἄριστον θνητοῖς ἀνθρώποισιν ἀποσκεδάσαι μελεδῶνας.* Diphilus loco supra (ad v. 14 - 16.) allato: *Διόνυσε - - -, ὃς τὸν ταπεινὸν μέγα φρονεῖν ποιεῖς μόνος, τὸν τὰς ὀφρῦς ἄροντα συμπείθεις γελᾶν, τόν τ' ἀσθενῆ τολμᾶν τι, τὸν δειλὸν θρασεῖν.* Chaeremon in Wagn. Fr. tr. pag. 430: *Τοῖς χρωμένοις οἶνος παρασκευάζεται Γέλωτα, σοφίαν, εὐμαθίαν, εὐβουλίαν.* — Alias vini laudes, quae apud antiquos repe-

Te Liber et, si laeta aderit, Venus
Segnesque nodum solvere Gratiae
Vivaeque producent lucernae,
Dum rediens fugat astra Phoebus.

24. *fugit* T.

riuntur, copiose collegit Lübker p. 488. Plato de Legg. 1. p. 649. A. Ovid. A. A. 1, 237: *Vina parant animos faciuntque caloribus aptos: Cura fugit multo diluiturque mero. Tunc veniunt risus: tunc pauper cornua sumit: Tunc dolor et curae rugaque frontis abit. Tunc aperit mentes aevo rarissima nostro Simplicitas, artes excutiente deo.*

21. 22. *si laeta*] atque ideo propitia. — *Venus*] Talibus enim conviviis inter amicos intimos celebratis faciles amicae adhibebantur, ut est aliquoties apud Horatium. — *Segnesque nodum solvere*] «nunquam solventes.» Eurip. Hippol. 1147: *συζυγίαι Χάριτες*. Seneca de Benefic. 1, 3: *Num dicam, quare tres Gratiae et quare sorores sint et quare manibus implexis? - - - Quid ille consertis manibus in se redeuntium chorus?* Alii nodo ad zonam relato explicant «decentes.» (Od. 1, 4, 6.) At vid. Od. 1, 30, 5. 3, 19, 17. (Eadem constructione Virg. Aen. 11, 736: *At non - - segnes - - Exspectare dapes.*) Gratias iunctis manibus incedentes vide in Ara Borghesiana Visconti *Monum. Gabini Agg. a. b. c.* Müller *Denkm.* T. XIII. 43. — *Gratiae*] sine imagine: «iucundi ac lepidi sermones a quavis altercatione remoti, ut decet homines omni vita atque victu excultos atque expolitos.»

23. *Vivae*] «ardentes», ut alio tropo Od. 3, 8, 14. *vigiles lucernas* dixit. — *Te - - producent*] proprie convivium, «cui tu, amphora, vinum ministras.» Sat. 1, 5, 70: *coenam produximus illam*, hic *vinum*, cuius ope illud maxime perficitur. Iam vero conviviorum numina, Liber, Venus, Gratiae, hoc cum Messala celebrandum protendent usque ad primam lucem nec unquam exstinguentur lucernae, quae ipsae admodum poëtice numinibus illis hilarem compotationem producentibus sociantur. Propert. 4, 6, 85: *Sic noctem patera, sic ducam carmine, donec Iniiciat radios in mea vina dies.*

CARMEN XXII.

Montium custos nemorumque, Virgo,
Quae laborantes utero puellas
Ter vocata audis adimisque leto,
Diva triformis,

Imminens villae tua pinus esto,
Quam per exactos ego laetus annos

XXII. Inscr. volg. *Ad Dianam.* — *Ad Dianam luciferam* BSTc. — *In Dianam* b. — 2. *laborantis* B. — V. 4. ultimus in B.

XXII. Inscriptio tabulae, qua Dianae consecratur pinus (Italica pulcherrima, *Pinie)* imminens Sabino, arbor poëtae cara, anniversariumque sacrificium vovetur. Quam ob causam vel ob quod deae beneficium reticet, probabiliter, quia aliam nullam habebat nisi eam, ut componeret inscriptionem sub illa ipsa pinu tabulae marmoreae incidendam, qua locus amoenus ornaretur. Incredibile autem est, quot ridiculas nugas de poëtae arcano consilio effuderint Interpretes scholastici, quas referre et repetere profecto nihil attinet. (Quo tempore compositum sit, non liquet. Nonnulli referunt ad a. 726., alii ad a. 732.)

1. 2. *Montium*] Od. 1, 21, 5. Callim. Cer. 18. Diana Iovem precatur: *Δὸς δέ μοι οὔρεα πάντα - - Οὔρεσιν οἰκήσω.* Catullus 34, 9: *Montium domina. — laborantes utero*] «parturientes;» Garve: *in Wehn arbeitende. — puellas*] ut Od. 3, 14, 10. de nuptis.

3. *Ter vocata*] «Ex sacrorum ritu ter (Od. 1, 28, 36. Epp. 1, 1, 37.), ut adsis partui eumque leves, advocata.» Cfr. Carm. sec. 13. Diana hic eadem cum *Εἰλειθυίᾳ*, ut in Leonidae Tar. Ep. 3. (Anth. Pal. I. p. 249.) Althis votum ei solvit: *Ἐκ τόκου, ὦ Λητοῖ, βαρυνομένης ὅτι νηδὺν Ζωὸν ἀπ' ὠδίνων λύσαο τῇσδε βρέφος.* Sic in Orphicis *Ἄρτεμις Εἰλείθυια.* Romanis tamen frequentius Iuno Lucina. Dionys. Halic. 4, 42: *Εἰλείθυιαν Ῥωμαῖοι καλοῦσιν Ἥραν φωσφόρον.* Catull. 34, 13: *Tu Lucina dolentibus Iuno dicta puerperis, Tu potens Trivia et notho es Dicta lumine Luna.* Cfr. Carm. sec. 15.

4. *Diva triformis*] in caelo Luna, in terra Diana, apud inferos Hecate. Virg. Aen. 4, 511: *Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianae.* Eius imago *Archaeol. Zeit.* I. p. 132.

5. 6. *villae*] meae in Sabinis. — *pinus*] alibi Cybelae sacra (Ovid. Met. 10, 104.), h. l. Dianae, ut Prop. 2, 19, 19. — *per exactos - - annos*] «confectos; quotannis.» Od. 3, 18, 5: *pleno - - anno. — laetus*] ut est in for-

Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

mulis Inscriptionum votivarum : *V. S. L. M. (Votum solvit libens merito.)*

7. *obliquum*] ex huius animalis natura. Hom. Iliad. μ, 148: apri duo δοχμῲ ἀΐσσοντε. Odyss. τ, 450: aper πολλὸν δὲ διήφυσε σαρκὸς ὀδόντι Λιχριφὶς ἀΐξας. Ovid. Met. 8, 343: (aper) *obliquo latrantes dissipat ictu.* Her. 4, 104: *obliquo dente timendus aper.* — *meditantis*] Verrem anniculum significat, qui eiusmodi ictus iamiam *meditatur*, destinat, nondum tamen infigit. Cfr. Od. 3, 13, 4. Od. 4, 2, 54.

CARMEN XXIII.

Caelo supinas si tuleris manus
Nascente Luna, rustica Phidyle,
Si thure placaris et horna

XXIII. Inscr. volg. *Ad Phidylen.* — *Ad Phidylen rusticam* BST. — *Phillidae* (sic) bc. — 2. *Phidyli* malebat Bentleius. — 3. *ture* T.

XXIII. Fingit virginem rusticam, Sabinam, puto, *miram decore pio* (Stat. Theb. 1, 572.) atque ex intima animi sententia Lares veneraturam fertilitatemque agro a se culto precaturam nihilominus queri, quod exigua dumtaxat dona illis offerre sibi concessum sit. Hanc consolatur affirmans, omnia in puro sacrificantis animo sita esse, nequaquam in victimarum pretio ac numero. (Fictam autem esse totam scenam ac Phidylen ipsam, agnovisse videtur etiam Lübker; attamen propter aliorum interpretum ineptias rursus inculcandum erat.) De Horatii villica quo minus explicemus, obstat imprimis, quod Phidyle arbitrio suo, non domini iussu, rem divinam factura est. Contra Cato R. R. 143: Villica *rem divinam ne faciat neve mandet, qui pro ea faciat, iniussu domini aut dominae. Scito dominum pro tota familia rem divinam facere.* (Referunt nonnulli ad a. 730., alii ad a. 732., sed tempus compositionis prorsus incertum est).

1. *supinas*] Solitus adorantium gestus iam apud Homerum. Iliad. η, 177: *Λαοὶ δ' ἠρήσαντο, θεοῖσι δὲ χεῖρας ἀνέσχον.* Aesch. S. adv. Th. 172: *χειροτόνους λιτάς.* Lucret. 5, 1198. Virg. Aen. 4, 205: *Multa Iovem manibus supplex orasse supinis.* Pseudotib. 3, 4, 64: *Tu modo cum multa brachia tende prece.* Sic etiam supplices. Aeschyl. Prom. 1005: *Γυναικομίμοις ὑπτιάσμασιν χερῶν.* Petron. 17: *Protendo ad genua vestra supinas manus.* Adorandi autem morem sic describit Minucius Felix 2: *Caecilius simulacro Serapidis denotato, ut volgus superstitiosum solet, manum ori admovens, osculum labiis pressit.* Mulieres sic manibus supinis deos adorantes v. *Pitture d' Ercolano* IV. T. 13. Visconti *Mon. Borgh.* Fasc. I. T. 6.

2. *Nascente Luna*] «Solent enim rusticae mulieres in initio primae Lunae ad caelum effundere preces.» Schol. Cfr. ad Od. 3, 19, 9. — *Phidyle*] Hanc formam a *Φειδύλος, η, (φείδεσθαι,)* parem adiectivo *ἡδύλος, η*, defendit contra Bentleii suspicionem *Phidyli* Bastius Epist. crit. p. 245. *Φείδυλλα* nomen est feminae Atheniensis in Boeckhii Inscr. 153. Graecum autem nomen poëticum atque aptissimum rusticae suo iure tribuit virgini Italicae.

3. 4. *thure*] (De scriptura huius nominis vide ad Od. 1, 19, 14.) Cato R. R. 134: *Priusquam messim facias, porcam praecidaneam hoc modo fieri oportet: Cereri porca praecidanea, porco femina, priusquam fruges condantur, - - thure, vino Iano,*

Fruge Lares avidaque porca,
Nec pestilentem sentiet Africum
Fecunda vitis nec sterilem seges
Robiginem aut dulces alumni
Pomifero grave tempus anno.
Nam quae nivali pascitur Algido
Devota quercus inter et ilices

5. *sentiat* T. — 7. *Rubiginem* BbSTc,Lt. (Ut nos, Codd. Bland.) — 8. *Pomiferi - - anni* malebat Markland.

Iovi, Iunoni praefato. Tib. 1, 3, 34: *menstrua thura Lari.* Plaut. Aulul. Prol. 23: *Huic* (Euclioni) *filia unà est: ea mihi* (Lari) *cotidie Aut thure aut vino aut aliqui semper supplicat, Dat mihi coronas. — horna Fruge*] «spicis hornotinis, huius anni.» Forma *hornus* poëtarum est. Cfr. Pompeii Comm. A. D. p. 329. Spicae autem hic potius significantur quam mola salsa. — *porca*] Porcam enim feminam mactare solebant. Cic. de Inv. 2, 30: *eum, qui* (in sacrificio) *porcam tenuerit.*

5. 6. *pestilentem - Africum*] *Scirocco.* Cf. Od. 1, 3, 12. *Noxium* Austrum dicit Plin. H. N. 2, 47. — *Fecunda*] Raro reperitur de arboribus pro «fertilis, ferax.» Cic. Orat. 15: *Segetes fecundae atque uberes. — sterilem*] «quae efficit sterilitatem.» Virg. Ge. 1, 150: *ut mala culmos Esset robigo.*

7. *Robiginem*] *Rubiginem* miro consensu Codd. mei; verum Wagner ad Virg. Ge. 1, 151: «*robigo* meliores scribunt, et *robigo* bis in Fastis Praenestinis.» Est etiam dea Robigo. Ovid. Fast. 4, 907: *Flamen in antiquae lucum Robiginis ibat, Exta canis flammis, exta daturus ovis.* 911: *Aspera Robigo, parcas Cerealibus herbis.* 923: *Nec teneras segetes, sed durum amplectere ferrum*; ex quo versu simul apparet vanam esse distinctionem inter *robiginem* frumenti *(Brand, Mehlthau)* et *rubiginem* ferri *(Rost).* Colum. 10, 342: *Hinc mala Robigo virides ne torreat herbas, Sanguine lactentis catuli placatur et extis.* Ab aliis *uredo*, ab aliis *carbunculus* appellabatur. Plin. H. N. 18, 28, 69. — *dulces alumni*] vituli, haedi, agni tenelli; ut Od. 3, 18, 4. Male olim de vernulis explicabant; nam tales certe vix habebat ficta haec rustica, coloni filia. Atque omnino greges praeterire non poterat poëta.

8. *Pomifero - - anno*] auctumno. Sic Epod. 2, 29: *annus hibernus Iovis*; Virg. Aen. 6, 311: *frigidus annus*; Stat. Theb. 4, 1: *horrens annus*, hiems. Marklandi coni. *pomiferi - - anni* pedestrem orationem substituit poëticae. — *grave tempus*] Etiam in prosa orat. pro pestilenti. Liv. 3, 6: *grave tempus, et forte annus pestilens.* Sat. 2, 6, 18: *plumbeus Auster Auctumnusque gravis, Libitinae quaestus acerbae.* Iuvenal. 4, 56: *iam letifero cedente pruinis Auctumno.*

9 - 12. *nivali - Algido*] monte Latii; *gelidum* vocat Od. 1, 21, 6., *nigrae feracem frondis* Od. 4, 4, 58. In eo ac prope Albam Longam erant pascua victimarum, quae collegii pontificum propria erant ac magnam partem reditus eorum

Aut crescit Albanis in herbis
Victima pontificum secures

Cervice tinget: te nihil attinet
Tentare multa caede bidentium
Parvos coronantem marino
Rore deos fragilique myrto.

Immunis aram si tetigit manus,

12. *securim* S,γκχ et pr. *ν*, item Pottierii 4, 13, 17., Bentleius. (Ut nos, Tc.) — 13. *tinguet* T.

efficiebant. Virg. Ge. 2, 146. memorat victimas ad Clitumnum pastas, Ovid. Fast. 1, 84. eas, *Quas aluit campis herba Falisca suis.* — *Devota*] «iamiam aris destinata.» — *pontificum secures*] id est, hanc vel illam *securim*, unde orta est haec ipsa paucorum Codd. lectio; sed Horatio ipsi vix placuissent terminationes *um*, *im*. Pontifices autem poparum ad hoc utebantur ministerio.

13. 14. *Cervice*] «sanguine ex cervice ebulliente.» Virg. Ge. 3, 492: *Ac vix suppositi tinguntur sanguine cultri.* — *te nihil attinet*] «minime opus est, οὐδὲν προσήκει.» — *Tentare*] ut alibi *fatigare, lacessere deos.* (Od. 2, 18, 12.) «Nihil», inquit, «opus est, ut multis victimis deorum pacem ac favorem tibi conciliare studeas, dummodo, ut facis, parvos tuos Lares corones rore marino, frutice bene olente.» Duplex autem et implicata est constructio *tentare deos* et *coronantem deos.* — *bidentium*] in sermone pontificum et apud poëtas «oves bimae.» Festus: «*Ambidens* sive bidens ovis appellabatur, quae superioribus et inferioribus est dentibus.» Cfr. Gell. 16, 6.

15. 16. *Parvos coronantem - - deos*] Ovid. Fast. 5, 130. de Laribus praestitibus: *signaque parva deum.* Iuven. 9, 137: *O parvi nostrique Lares, quos thure minuto Aut farre et tenui soleo exorare corona.* Cato R. R. 143: Villica *Kalendis, Idibus, Nonis, festus dies cum erit, coronam in focum indat; per eosdemque dies Lari familiari pro copia supplicet.* Hic eadem facit virgo rustica ingenua. (In Felicissimi epitaphio nuper reperto (Rouard *Inscriptions en vers du musée d'Aix.* Aix 1839. p. 16:) *comes his fui - qui - tempore veris Floribus intextis refovent simulacra deorum.)* — *fragili*] non «flexili», sed «cuius ramuli facile franguntur», *spröd.* Conf. Eurip. El. 778: τερείνης μυρσίνης - πλόκους.

17. *Immunis* est liber a *munere*, tributo cet.: qui nihil praestare debet. H. l. *immunis manus* est eius, qui sacrificat, non ideo quod noxam aliquam expiare debeat deorumque iram placare, sed quia grato pioque animo deorum maiestatem veneratur, vel, ut h. l. significari videtur, immeritas calamitates a se suisque deprecari conatur. Ad idem ergo redit ac si dixisset *sceleris pura*, ἁγνή. Ovid. Her. 14, 8: *Non piget immunes caedis habere manus.* Vell. 2, 7: *immunis delictorum paternorum.* Nimirum ut talia vocabula relativa interdum ponuntur omisso τῷ πρὸς

Non sumptuosa blandior hostia
Mollivit aversos Penates

19. *Mollibit* bc,LCt, *Mollirit* Cuningh. e Cod. Gogav., item unus Feae, Pott. 7, 8. (Ut nos, ST, *ν*, pr. *κ*, Cruquiani tres, Bersm. unus, Pulm. et Gifanii unus, Pott. ceteri.)

τί, velut *plenus* (Sat. 2, 2, 43.), *avidus* (Od. 1, 28, 18.), et ipsum v. *immunis* omisso «a laboribus ac certaminibus» apud Sen. Herc. fur. 216: *numquid immunis fuit Infantis* (Herculis) *aetas?*: sic hoc quoque loco genitivum vel ablativum omisit Horatius, nimis certus lectorum neminem dubitaturum de significatione, quae alia esse nequit quam «innocens, insons.» *(Puram*, quasi me refutaturus, interpretatus est Lübker. Sed quid tandem aliud volebam?) Non enim Horatius praevidit fore, ut aliquando explicarent: «sine hostiis, vacua», vel quod peius etiam est, «vacua ab opere rustico, feriata.» — Opponitur *πονηρὰ ψεύρ.* Eurip. Ion. 1345: *οὐδὲ γὰρ ψαύειν καλὸν Θεῶν πονηρὰν χεῖρα. — si tetigit*] thus et molam salsam offerens; *ἀορίστως*, perpetui temporis significatione, quam non agnoscentes *mollivit* mutarunt in *mollirit*, alii peius etiam in *mollibit*.

18. *Non sumptuosa*] Veram constructionem hanc existimo: «*Immunis manus mollivit aversos Penates farre pio et mica salis, non blandior* (futura, oblatâ) *sumptuosa hostia* (ablat.)»; et recte iam Lambinus explanavit: «nihilo gratior iis futura per sumptuosam hostiam.» Alias proposuerunt has: 1) «*Non mollivit blandior* (blandius) *aversos Penates hostia sumptuosa* (ablat.) quam *farre pio.*» 2) «*Si manus immunis* (innoxia) *aram tetigit, hostia sumptuosa* (nominat.) *non* magis *mollivit aversos Penates, quam far pium*;» vel ut Bentleius similiter: *Esto, ut vacua manus aram tetigerit: sumptuosa hostia* (nominat.) *non mollivit Penates blandior farre pio*;» 3) «*Si manus immunis* a sceleribus *tetigit aram sumptuosa hostia* (ablat.), *ea manus non mollivit aversos Penates blandior pio farre.*» (Schol. Cruq.) Qui *sumptuosa - - hostia* nominativos esse contendunt, syllabae *sa* productionem defendunt aut Od. 3, 5, 17: *Si non periret immiserabilis*, sed apud Horatium ubicunque syllaba per se brevis caesura producitur, in consonantem, non in vocalem exit, ut Od. 1, 3, 36: *Perrupit Acheronta Herculeus labor.* Ibid. 1, 15, 36: *Ignis Iliacas domos.* Od. 3, 5, 17: *Si non periret immiserabilis*, quod ipsum nostrae interpretationis firmissimum est argumentum; aut defendunt hiatu, ut Od. 2, 20, 13: *Iam Daedaleo ocior Icaro*, aut syllabam *sa* produci dicunt positione litt. *bl.* Hoc certe contra Horatii usum; cfr. A. P. 395: *et prece blanda.* Od. 3, 4, 50: *horrida brachiis.* Od. 3, 1, 13: *turba clientium.* Od. 3, 6, 19: *derivata clades.* Od. 3, 11, 9: *latis equa trima campis.* — Ad sententiam cfr. Euripid. apud Orionem Schneidew. p. 55: *Εὖ ἴσθ' ὅτ' ἄν τις εὐσεβῶν θύῃ θεοῖς, Κἂν μικρὰ θύῃ, τυγχάνει σωτηρίας.* Antiphanes in Grotii Exc. p. 617. de thure: *Τὸ δὲ μικρὸν αὐτὸ τοῦτ' ἀρεστὸν τοῖς θεοῖς.* Dio Chrys. Or. 13. p. 264. Emp.: *ὅσῳ ἂν εὐσεβέστερον καὶ ὁσιώτερον γένησθε, τοσούτῳ ἐλάττων ἔσται παρ' ὑμῖν ὁ λιβανωτὸς καὶ τὰ θυμιάματα καὶ τὰ στεφανώματα,*

καὶ θύσετε ἐλάττους θυσίας καὶ ἀπ' ἐλάττονος δαπάνης. Minucius Felix 32: *Est litabilis hostia bonus animus et pura mens et sincera sententia.* Demophilus in Orellii Opuscc. sentent. I. p. 38: *Δῶρα καὶ θυσίαι θεὸν οὐ τιμῶσιν, ἀναθήματα θεὸν οὐ κοσμεῖ, ἀλλὰ τὸ ἔνθεον φρόνημα διαρκῶς συνάπτει θεῷ· χωρεῖν γὰρ ἀνάγκη τὸ ὅμοιον πρὸς τὸ ὅμοιον.*

19. *Mollivit*] «mollire solet», de quo aoristi usu apud Graecos et Latinos v. Walch ad Tacit. Agric. p. 104. Cf. ad v. 17. — *aversos*] «Dii implorati, ut opem ferant, vel audiunt, voltum ad vota vertentes (Propert. 3, 3, 10: *versos ad pia vota deos.)*, vel non audiunt, voltum auresque avertentes (Epod. 10, 18: *Preces - aversum ad Iovem.)*; hactenus etiam *adversi*, irati, non propitii, alibi recte dicuntur.» Huschke ad Tib. pag. 457. (Ovid. Trist. 1, 3, 45: *Multaque in adversos effudit verba Penates*, ubi Heinsius ex coni. *aversos.)*

20. *Farre* cet.] Est *περίφρασις* molae salsae, quae placuit imitatoribus. Pseudotib. 3, 4, 10: *omina noctis Farre pio placant et saliente sale.* Plinius in Praefat. H. N.: *Mola salsa litant, qui non habent thura.* — *pio*] ad immolantis sensum spectat. Cfr. Antimachi Stoll p. 86: *Ἐν δ' ἀδόροισι χέειν εὐίλατον ἄλφι.* — *saliente mica*] «dissiliente atque crepitante, cum in ignem coniicitur.» Ovid. Fast. 2, 536: *Et sparsae fruges parcaque mica salis.* 4, 409: *Farra deae micaeque licet salientis honorem Detis.*

CARMEN XXIV.

Intactis opulentior
Thesauris Arabum et divitis Indiae
Caementis licet occupes

XXIV. Inscr. volg. *In avaros.* — *Ad divites avaros* Codd. mei.

XXIV. Exspectans fore, ut Caesar finitis bellis civilibus in morum emendationem ante omnia incumbat, poëta, quam corrupti sint, demonstrat et remediis etiam violentis pristinam simplicitatem restituendam esse censet. Ut huius libri Od. 1. 2. 3., est ex iis carminibus, quibus cives suos ad avitam morum innocentiam atque integritatem revocare studet, sive Augustus ad tales *παραινέσεις* elaborandas eum excitavit, sive poëta ipse ultro intellexit, eas gratas et acceptas fore principi, cum cuius consiliis prorsus concordabant. Ipsi quoque temporibus idoneas esse visas consentaneum est. (Compositum videtur per a. 725—726.)

1. *Intactis*] «integris, nondum in Romanorum potestatem redactis.» Od. 1, 29, 1 : *beatis - Arabum - gazis.* Prop. 2, 10, 15 : *India quin, Auguste, tuo dat colla triumpho, Et domus intactae te tremit Arabiae.*

3. 4. *Caementis*] Cfr. Od. 3, 1, 35. — *mare Apulicum*] oppositum Tyrrheno. Miri autem errores in h. v. a librariis commissi originem ducunt a vocalium concurrentium elisione. (Cod. Blandin. antiquiss. : *mare publicum* cum gloss. «late patens.») Sententia est: «Licet amplissimas et magnificas villas ad maris litus exstruas cet.»

5-8. *Si* cet.] «Ubi tamen, ut fert rerum natura, Necessitas aliquando modum ponit inceptis tuis superbis, tuque id sentis, et metu dolorum mortisque propinquae torquebere frustraque mortem effugere studebis cet.» — *figit*] Ultima syllaba producitur caesura et arsi. Conf. Od. 1, 3, 36. 2, 6, 14. 2, 13, 16. 3, 16, 26. Supervacanea igitur est audax illa transpositio, quam suadet Axtius ad Vestritium Spur. p. 112 : *Si summis adamantinos Figit verticibus.* — *adamantinos - - clavos*] Semper cogitandum de prima notione v. *ἀδάμας*, «ferrum indomitum, durissimum.» Plat. Reip. 10. p. 616 : *Ἀνάγκης ἄτρακτον, - - οὗ τὴν - ἠλακάτην τε καὶ τὸ ἄγκιστρον εἶναι ἐξ ἀδάμαντος κτλ.* Pind. Pyth. 4, 71 : *Τίς δὲ κίνδυνος κρατεροῖς ἀδάμαντος δῆσεν ἄλοις;* Idem Fr. 120. Boeckh. Ed. min. : *Ταρτάρου πυθμὴν πιέσει σ' ἀφανοῦς σφυρηλάτοις ἀνάγκαις.* Anonymus in Sophocl. Fr. 604. Dind. : *Περιώσι' ἄφυκτά τε μήδεα παντοδαπᾶν βουλᾶν ἀδαμαντίναις ὑφαίνεται κερκίσιν Αἶσα.* Oraculum Pythiae apud Herod. 7, 141 : *Σοὶ δὲ τόδ' αὖτις ἔπος ἐρέω ἀδάμαντι πελάσσας.* — *dira*] Sic *dirum omen*

Tyrrhenum omne tuis et mare Apulicum.

Si figit adamantinos
Summis verticibus dira Necessitas
Clavos, non animum metu,
Non mortis laqueis expedies caput.

Campestres melius Scythae,

4. *ponticum* Bbc,Ct, *punicum* S, *publicum* T. (*Apulicum* firmatur a septem Pottierii Codd., uno Cruquii.) — 5. *Si*] *Sic* malebat Bentl. contra libros notos. — *Si summis adamantinos Figit verticibus* Axt, quasi elegantiore constructione. — 6. *dura* malebat Bentleius. — 7. *Clauum* T.

item Val. Max. 2, 6, 10.; *saeva N.* vocatur Od. 1, 35, 17. — Totam imaginem egregie illustrat speculum Oddianum apud Vermiglioium *(Iscriz. Perugine* T. I. pag. 43. Ed. pr. cf. supra pag. 195.); unde rite colligitur simile aliquod artis opus vel etiam locum poëtae Graeci eandem imaginem praebentem Horatii animo obversatum esse. Illud tamen probabilius; nam vel speculum illud horribilis nescio quid habet sublimitatis. — *Summis verticibus* explica de verticibus, fastigiis, *ἀετώμασιν* aedium (ut apud Martial. 8, 36, 7: *Aethera sic intrat, nitidis ut conditus astris Inferiore tonet nube serenus apex.* et v. 11: Caesaris domus *vertice sidera pulsat.)*, non cum aliis de capitibus humanis, quorum mirum *ἐπίθετον* esset *summis* atque tota imago foedissima; nec melius Sanadonus: *le faite de la grandeur, les fortunes les plus élevées*; neque vero Bentleii et Axtii (ad Vestritium Spur. p. 90.) interpretationem probare possum: «*Vertices* dixit capita clavorum, quos Necessitas *totos* infigit. *Summis verticibus* enim est dativus, id est, usque ad capita»; at res nunc clara est ex speculo illo Etrusco. — Tota autem imago sic informanda: «Dum homo ille locuples assidue moles iacit aedesque exstruit, necopinato supervenit *Εἱμαρμένη*, *Ἀνάγκη*, clavosque suos, quibus nihil resistere potest, in aedium culmine figit, domino veluti acclamans: Hucusque nec ultra; adest iam tibi terminus fatalis!» — *mortis laqueis*] Imago est etiam poësis orientalis. Proverb. 21, 6: *Qui congregat thesauros lingua mendacii, vanus et excors est et impingetur ad laqueos mortis*, inextricabiles retium eius nexus. (De Indorum Yamo, qui hominibus morti addictis laqueos iniicit cf. Hoefer, *Ind. Ged.* II. p. 106.)

9. 10. *Campestres*] Iam corruptae suorum popularium vitae poëtice (id quod minime obliviscendum; aliter enim Tacitus cum Romanis committit Germanos) opponit innocentissimos Scytharum Getarumque mores, qui locus erat communis etiam apud sophistas. Dio Chrysost. Or. 69. p. 718. Emp.: *Σκύθαι γοῦν οὐδὲν κωλύονται οἱ νομάδες μήτε οἰκίας ἔχοντες μήτε γῆν σπείροντες ἢ φυτεύοντες δικαίως καὶ κατὰ νόμους πολιτεύεσθαι.* Horum Scytharum mores probos atque simplices optime describunt Hippocrates de aëre cet. I. Kühn p. 556. et Scymnus Chius v. 856. Ed. Letronne. Paris. 1841.

Quorum plaustra vagas rite trahunt domos,
Vivunt et rigidi Getae,
Immetata quibus iugera liberas
Fruges et Cererem ferunt
Nec cultura placet longior annua
Defunctumque laboribus

10. *uagos* T.

p. 408., ubi inter alia eos vocat *ἔθνη εὐσεβῆ πάνυ, Ὡς οὐδὲ εἷς ἔμψυχον ἀδικῆσαί ποτ' ἄν.* Strabo 7. p. 464. C. *Campi*, plana illa loca, quae nos vocamus *Steppen*; *campestres* ergo «semper in campis degentes, *νομάδες.*» — *melius*] Iliad. *ν*, 5. de iisdem populis: *ἀγαυῶν Ἱππημολγῶν Γλακτοφάγων, Ἀβίων τε, δικαιοτάτων ἀνθρώπων.* — *plaustra*] *ἁμαξόβιοι, ἁμάξοικοι.* Aeschyl. Prom. 709: *Σκύθας δ' ἀφίξει νομάδας, οἳ πλεκτὰς στέγας Πεδάροιοι ναίουσ' ἐπ' εὐκύκλοις ὄχοις.* Pindarus in Fr. Boeckh. Ed. min. p. 214. his *Νομάδεσσι* tribuit *ἁμαξοφόρητον οἶκον.* Salust. Fr. pag. 258. Gerl.: *Scythae Nomades, quibus plaustra sedes sunt.* Seneca Herc. fur. v. 535: Hercules *Intravit Scythiae multivagas domos Et gentes patriis sedibus hospitas.* Silius 3, 294: Scythis *migrare per arva Mos atque errantes circumvectare Penates.* Conf. Grimm *Gesch. d. d. Sprache* I. p. 230: «*Die gegen Norden und Westen aufbrechenden Skythen müssen stufenweise entschieden dem wandernden Hirtenleben zugefallen sein; bei Griechen und Römern, die mit diesen wandernden Scythen zunächst in Berührung traten, wurzelte die Vorstellung vom Bogenschiessen und Wagenhaus aller Skythen ein.*» Sane de duobus illis Scythiae populis, quos Herodotus 4, 18. *Σκύθας ἀροτῆρας* et *Σκύθας γεωργοὺς* vocat, hic non loquitur; quae enim mox de agri cultura affert, ad solos Getas pertinent: verum sunt iidem, quos *profugos* appellat Od. 1, 35, 9. et Od. 4, 14, 42. — *rite*] «ex vetere huius gentis more.»

11-16. *rigidi*] «simplices ac severi,» ut Sabini *rigidi* Epp. 2, 1, 25. Alii minus recte ad gelidam eorum regionem referunt. — *Getae*] Thraciae populus, Dacis (quibuscum cognatio quaedam eis fuisse videtur) vicini et ultra hos Orientem versus habitantes ad Danubium et Pontum Euxinum. *Getas* autem antiquiores eosdem prorsus esse ac posteriores *Gothones* sive *Gothos* sagaciter comprobavit Iac. Grimm *Iornandes und die Geten. Berlin* 1846. etiam in Actt. Acad. Berol., quem libellum excerpsi ad Tac. Germ. 43. Cfr. eiusdem *Geschichte der d. Spr.* I. p. 176 sqq. (Ad v. 11. affert Grut. Inscr. 161, 2: (Narses) *Qui potuit rigidas Gothorum subdere mentes.*) — *Immetata*] nunc *ἅπαξ λεγόμενον*, «non metata, nulla decempeda dimensa et inter singulos divisa.» Cfr. Virg. Ge. 1, 126. — *liberas Fruges et Cererem*] «Cereris fruges libere maturescentes; non certi alicuius domini, sed totius populi communes.» — *Nec cultura*] Caesar B. G. 4, 1: *Suevi centum pagos habere dicuntur, ex quibus quotannis singula milia armatorum bellandi causa ex finibus educunt. Reliqui, qui domi manserint, se at-*

Aequali recreat sorte vicarius.

Illic matre carentibus
Privignis mulier temperat innocens,
Nec dotata regit virum
Coniux nec nitido fidit adultero. 20

19. *dodata* T. — 20. *Coniunx* BT.

que illos alunt. Hi rursus invicem anno post in armis sunt; illi domi remanent. Sic neque agricultura nec ratio atque usus belli intermittitur. Sed privati ac separati agri apud eos nihil est; neque longius anno remanere uno in loco incolendi causa licet. Cfr. Taciti Germ. 26. Hunc Suevorum morem re vera apud Getas quoque obtinuisse censet Grimmius, cum plerique arbitrati sint, Caesaris narrationem de illis a poëta ad hos suo arbitratu esse translatam. In libro suo *Gesch. der deutschen Spr.* 1. p. 189. ad nostrum locum haec scripsit: «*Diese Einstimmung (zwischen Germanen und Geten) zeigt sich weit stärker noch bei dem Zusammenhalten vielbesprochener Aeusserungen Caesars und Tac. über die Ackerbestellung der Sueven und Germanen insgemein mit dem, was Horaz von der getischen meldet. Wie angemessen auch dem Uebertritt aus dem Hirtenstand in die Feldwirthschaft der jährliche Ackerwechsel erscheint, war er doch etwas unter allen übrigen Völkern so wenig Wahrgenommenes, dass man daraus auf Stammverwandtschaft derer, die ihn beobachten, einen wahrscheinlichen Schluss zu ziehen berechtigt wird.*» — *recreat*] «otium huic praebet *aequali sorte* laboris ille, qui in eius vicem succedit.» Artius iungenda vv. *vicarius aequali sorte*, «aequalem sortem suscipiens.» Noli vero explicare cum Boettigero: «quem, ubi annus suus praeteriit, aequa rursus sors quiescendi manet.»

18. *Privignis – temperat*] «noverca parcit privignis, abstinet ab iis manus; non, ut apud nos, insidias eis struit.» Cic. Verr. Acc. 2, 2, 4: *non solum sociis in eo bello consuluit, verum etiam superatis hostibus temperavit.* Reiiciendae aliae interpretationes: 1) «privignos gubernat, regit.» 2) «iis pocula miscet innoxia, non venenata»; neutra enim, nullo ἐπιθέτῳ, quibus innitatur, cum v. *temperat* coniuncto, admitti potest.

19. 20. *dotata*] «dote freta, adeoque superba atque imperiosa.» Plaut. Men. 5, 2, 16: *Ita istaec solent, quae viros subservire sibi postulant dote fretae, feroces.* Titinius Bothii p. 64: *Verum enim dotibu' deleniti ultro etiam uxoribus ancillantur.* Plaut. Aul. 3, 5, 61: *Nam quae indotata est, ea in potestate est viri; Dotatae mactant et malo et damno viros.* — *virum*] «maritum, qui ipse domum suam regere deberet.» (Monendum erat propter Axtium in Comm. phil. II. p. 23.) — *nitido*] «formoso et compto.» Cfr. Od. 2, 12, 19: *nitidis virginibus.* — *nec – fidit adultero*] «non tantam, ut fit apud nos, fiduciam reponit in adultero potente, ut eius auxilio impudenter freta, superba atque imperiosa sit in ipsum maritum, hunc spernat eique re-

Dos est magna parentium
Virtus et metuens alterius viri
Certo foedere castitas;
Et peccare nefas aut pretium est mori.
O quisquis volet impias
Caedes et rabiem tollere civicam,

24. *pretium emori* Pulmanni optimus, Bersmanni unus et Bentleii ω, *pretium mori* quattuor Pottierii. (Ut nos, BbSTc.) — 25. *O quis, quis - - civicam?* quasi ex Diomede p. 347. P. Bentl. — 26. *et*] *aut* Sc,Ct.

nitatur, ubi eam coërcere conetur; immo interdum ipsas civitatis leges violare audeat.»

21. 22. *Dos est*] «Apud illas nationes naturae convenienter etiamnunc viventes maxima mulierum dos est insignis virtus, castitas, quae certum coniugii pactum servans ab aliorum virorum consuetudine abhorret.» Plaut. Amphitr. 2, 2, 207: *Non ego illam dotem mi esse duco, quae dos dicitur; Sed pudicitiam et pudorem et sedatum cupidinem, Deum metum, parentum amorem et cognatum concordiam.* (De Rooy ad Martial. p. 71. iungit *parentium magna virtus*, utique prave.) — *parentium*] Conf. Od. 3, 1, 13: *clientium*. Od. 3, 21, 14: *sapientium*. Epod. 1, 20: *Serpentium*. Volgo distinguebant *parentum* a v. *parens*, genitor, et *parentium* a v. *parens*, obediens. — *metuens*] «φυλασσομένη, abstinens.»

23. 24. *Certo foedere*] Artissime iunge: «castitas, quae fidelissimo cum marito foederi innititur ac servatur.» — *Et peccare nefas*] «Inhaeret in eorum animis nefas esse adulterium committere noverunt que certam eius poenam fore ultimum supplicium.» — *pretium*] ut τιμή, μισθός, vocabulum medium; h. l. de poena. Iuven. 13, 105: *Ille crucem sceleris pretium tulit, hic diadema. — est mori*] Quod in Cod. Pulm. repertum et a Baxtero, Sanadono, Gesnero receptum est *emori*, ex solito compendio v. *est* ortum videtur. *Emori* autem potius de naturali morte quam de violenta usurpatur, atque, ut docuit Dillenburger, nostrum est «*absterben*, animam reddere», ut sane est apud Cic. Tusc. 1, 8: *Emori nolo, sed me esse mortuum nihil aestimo*. et Celsum 5, 26: *membrum, quod paullatim emoritur*. Hoc dicit: «omnis adultera a marito cognatisque necatur», non: «sibi ipsa mortem consciscit», uti accepit Gesnerus, minus apte Lucretiae exemplum afferens.

25-27. *O quisquis* cet.] Exclamatio confidentiae, ut ait Hand Turs. IV. p. 353. In Bentleii interrogatione: *O quis, quis - - - civicam?* nimis divelluntur sententiae. «Quicunque amovere conabitur scelera bellorum civilium et stabilire perpetuam pacem, is si volet, ut singularum urbium cives grato animo statuas cum inscriptione PATRI vel PARENTI (huius) VRBIS ei ponant, ante omnia refrenare debebit licentiam, quae nunc in omnibus rebus dominatur.» — *quaeret*] *quaerere* h. l.

Si quaeret Pater urbium
Subscribi statuis, indomitam audeat
Refrenare licentiam,
Clarus postgenitis: quatenus — heu nefas! —
Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis quaerimus invidi.
Quid tristes querimoniae,

27. Habent *quaeret* bSTc, non *quaerit*, ut *βνω* aliique. — V. 29. ultimus in B.

ut Od. 4, 16, 26. 3, 4, 39. Epod. 16, 16. cum infinitivo pro «cupere», quemadmodum gr. *ζητῶ*. Plato Prot. 322. B.: *ἐζήτουν δὴ ἀθροΐζεσθαι*. — Iungo *pater urbium* (non tamen ut *συνώνυμον* sit vv. *pater patriae)*; primo quia *pater* absolute vix dici posse videtur, deinde habemus similiter *parentem Asiae* (Cic. ad Q. Fr. 1, 1, 31.), *parentem* militum Pisonem (Tac. Ann. 2, 80.), *patrem exercituum* Caligulam (Sueton. Calig. 22.), Claudium *patrem senatus* (Tac. Ann. 11, 25.), Domitianum *patrem inclytum urbis* (Stat. Silv. 3, 4, 48.), Iuliam Domnam *matrem castrorum* (Inscr. Lat. N. 923.), et quod maius est, hanc Augusto dicatam Inscriptionem (Collect. meae N. 605.): IMP. CAESAR. DIVI F. AVG. PARENS. COLONIAE (Iaderae). MVRVM. ET. TVRRIS. DEDIT. Postremo *urbium statuae* pro iis, «quae sunt in publico collocatae», nescio quid miri habent, immo etiam otiosi. *(Patris patriae* nomen in nummis Augustus assumpsit demum a. u. c. 752. Rasche Lex. III. II. p. 1827.)

29. 30. *Refrenare licentiam*] Od. 4, 15, 9: *ordinem Rectum evaganti frena licentiae Iniecit.* — *postgenitis*] *ὀψιγόνοις*, *μεταγενεστέροις*. Videtur autem nunc *ἅπαξ λεγόμενον*. — *quatenus*] in prosa or. «quandoquidem»; hac tamen significatione illud post Horatium complures usurparunt. Plin. Epp. 3, 7, 14: *Quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur.* — *heu nefas*] «vehementius quam *ah* et *o*.» Hand Turs. III. p. 67.

31. *Virtutem incolumem*] «Homini virtute praedito, dum in terris versatur, invidemus; ubi morte abreptus est, eundem desideramus.» Martial. 5, 10, 5: *Sic veterem ingrati Pompeii quaerimus umbram.* Menander, ut videtur, in Bachii Mimnermo pag. 52: *Δεινοὶ μὲν ἀνδρὶ πάντες ἐσμὲν εὐκλεεῖ Ζῶντι φθονῆσαι, κατθανόντα δ' αἰνέσαι.* Vellei. 2, 92: *Praesentia invidia, praeterita veneratione persequimur; his nos obrui, illis instrui credimus.* Tac. Dial. 18. Conf. ad Epp. 2, 1, 12. — V. *invidi* pertinet ad totam sententiam, non ad alterum utrum verbum: «quia invidiae pleni sumus.» Sine causa igitur Anton. de Rooy coniecit *invidis*, quod etsi probatum Axtio, sane languidissimum foret.

33 - 44. *Quid tristes - - arduae?*] Egregium hoc est exemplum efficacissimae atque propter certam in-

Si non supplicio culpa reciditur,
Quid leges sine moribus
Vanae proficiunt, si neque fervidis

Pars inclusa caloribus
Mundi nec Boreae finitimum latus
Durataeque solo nives
Mercatorem abigunt, horrida callidi

39. *solo*] *gelu* Bentleius coni.

dignationem valde impetuosae clausulae poëticae, quam nuper nonnemo misere sic discerpsit: *Quid - - proficiunt? Si - - abigunt, horrida - - navitae: Magnum - - arduae.* (sine interrog. signo.) — *reciditur*] veluti ulcus insanabile. — *Quid leges*] «Leges irritae manent, nisi earum severitati civium mores respondent.» («Quid leges proficiunt, quae vanae sunt sine moribus, quos eaedem praescribunt?» De Rooy ad Martial. p. 72.) — *si neque*] Hanc sententiam: «si insatiabilis lucri cupido omnes transversos agit;» variis imaginibus exornat: «mercatorem non absterret a quaestu persequendo nec torrida neque gelida zona cet.» — *Boreae finitimum*] Ovid. Metam. 1, 64: *Scythiam septemque trionem Horrifer invasit Boreas*, ubi perpetuae nives sunt, in solo congelatae. — *Durataeque solo*] Tatian. adv. Gentes 20: *οἱ τὰς γεωγραφίας ἐκπονήσαντες ᾔτιάσαντο - - τόπων μὲν τὸ ἔκπυρον, τῶν δὲ τὸ ψυχρὸν καὶ διαπεπηγός.* «Nives, quae primum putres erant, gelu adstrictae firmiter illic solo adhaerent.» *Solo* pro «in solo, ad solum.» Significat eas nunquam solvi, ut fit in Helvetiae alpibus glacialibus. Prae hac imagine Bentleii illud *gelu* otiosum manet. — *callidi - - navitae*] «navigationis adeo periti, ut discrimina rerum ac naufragia plerumque devitent.» Cfr. Epp. 1, 1, 45.

42 - 44. *Magnum* cet.] Repete ex praecedd. *si*. Eurip. El. 375: *ἔχει νόσον Πενία, διδάσκει δ' ἄνδρα τῇ χρείᾳ κακόν*. Lucian de merc. cond. p. 717: *Πενία πάντα ποιεῖν καὶ πάσχειν ἀναπείθουσα, ὡς ἐκφύγοι τις αὐτήν*. Cfr. Sat. 2, 3, 91. — *Virtutis - - arduae*] «quam colere res est difficilis.» Sine causa volgatius *viam* (Virtutis) *arduam* ex Hesiodi E. 287. malebat Lambinus. Stat. Theb. 10, 845: *Hac, ait, in Thebas, hac me iubet ardua virtus Ire. — deserit*] Resumpto verbo finito multo efficacior fit sententia gratiusque variatur eius forma quam si ex volgari ratione continuasset infinitivos, *iubet - - deserere*. Praeterea prudens devitavit ingratum concursum litterae caninae *deserere arduae*.

45. 46. *Vel nos*] Iam ut in Epodo XVI. unicum adversus imminentem perniciem remedium in eo ponit, ut relicta Italia meliores cives fuga petant Beatorum insulas, ita hic simili impetu poëtico abreptus suadet, ut generoso consilio capto divitiae omnes illico atque in perpetuum aboleantur. Et id quidem duobus modis, inter quos popu-

Vincunt aequora navitae,
Magnum pauperies opprobrium iubet
Quidvis et facere et pati
Virtutisque viam deserit arduae?

Vel nos in Capitolium,
Quo clamor vocat et turba faventium,
Vel nos in mare proximum

44. *deserere* Bentleius coni. — 47. *mare publicum* C.

laribus suis optionem dat: «Vel eas in Iovis Capitolini cellam, dis immortalibus sacrandas, humanis usibus eximendas comportemus», (quod v. eliciendum e seq. *mittamus,*) «quam divitum pompam ultro opes suas Iovi dedicantium sequetur totius populi Romani multitudo fausto clamore tam magnanimo consilio applausura, quemadmodum solet triumphantibus.» «*Vocat* clamor turbae faventis (pro quo docte est, *clamor et turba faventium*), dum praeit pompam; eique *favet*, hoc est, acclamationibus favorem prodit.» Mitsch.; *favere* de laetis acclamationibus, ut Liv. 1, 12: *et ille quidem, adnuentibus ac vocantibus suis, favore multorum addito animo evadit.*

47. 48. *Vel nos*] «Vel summum divitiarum contemptum testaturi causam et materiem malorum nostrorum in mare demergamus et quidem *in proximum mare*, quo citius eam in sempiternum amoveamus.» Romanorum autem divitias ita exaggerat Philo in Leg. ad Caium p. 97. Lips.: *οἱ ἐν Ῥώμῃ καὶ οἱ ἐν τῇ ἄλλῃ Ἰταλίᾳ, παρ' οἷς ἄργυρος καὶ χρυσὸς ἐτεθησαύριστο τοσοῦτος, ὥστε εἰ σύμπας ὁ ἐξ ἁπάσης τῆς ἄλλης οἰκουμένης ἀπὸ περάτων αὐτῶν συνενεχθείη, πολλῷ καταδεέστερος ἂν εὑρεθῆναι.* — *Gemmas et lapides*] Ubi haec vv. iunguntur a poëtis, plerumque *gemmae* significant lapides pretiosos, *(intagli e cameі,) lapides* vero uniones margaritasque. Sic certe Ovid. de medicam. faciei v. 20: *Conspicuam gemmis voltis habere manum: Induitis collo lapides Oriente paratos.* Martial. 11, 50, 4: *Gemma vel a digito vel cadit aure lapis.* Item *lapis* manifesto de margarita Senec. Hippol. 392: *nec niveus lapis Deducat aures, Indici donum maris.* Silius 12, 230: *miro candoris honore Lucet in aure lapis rubris advectus ab oris.* Alibi *gemmae* uniones significare videntur, nisi forte antiqui re vera credideriut etiam *sardonychas, smaragdos, adamantas, iaspidas* (Mart. 5, 11.) a mari exspui, ut colligitur ex Curtio 8, 9, 19: *Gemmas margaritasque mare litoribus infundit.* Tib. 4, 2, 19: *Et quascunque niger rubro de litore gemmas Proximus Eois colligit Indus aquis.* Propert. 1, 14, 12: *Et legitur rubris gemma sub aequoribus.* 3, 4, 2: *gemmiferi — maris.* Martial. 8, 28, 14: *tibi — — Cedet Erythraeis eruta gemma vadis.* Claudian. L. Serenae reginae v. 74: *Cantaber Oceanus vicino litore gemmas Exspuit.* Idem in Rufin. 1, 386: *pontumque per omnem Ridebunt virides gemmis nascentibus*

Gemmas et lapides, aurum et inutile,
Summi materiem mali,
Mittamus, scelerum si bene poenitet.
Eradenda cupidinis
Pravi sunt elementa et tenerae nimis
Mentes asperioribus
Formandae studiis. Nescit equo rudis

49. *materiam* Lt. (non bSTc.) — 50. *Mittamus. Scelerum si bene poenitet, Eradenda* F. — 54. *Firmandae* Bentleius coni.

algae. — *aurum - inutile*] per λιτότητα, «exitiabile,» ut haud raro; sic Cic. Phil. 1, 8, 19: *iniquum et inutile*, noxium; Varro R. R. 3, 16, 18: reguli plures (inter apes) *inutiles - fiunt propter seditiones*; ita autem explicandum esse, contra atque alii contendunt, monstrant vv. seqq.

49. 50. *Summi - mali*] dictum ut *summa res publica, summa salus.* «Illud, a quo omne malum oritur ac pendet.» Rutilius 1, 357: *Materies vitiis aurum letale parandis.* — *scelerum si bene* (vere atque ex animi nostri sententia) *poenitet*] Haec iungo cum praecedd.: «quippe illud demum certissimum signum erit poenitentiae, ubi rebus, quarum summa cupiditate incensi eramus, sponte renuntiaverimus; nam magni aliquid atque inusitati patrando firmum nostrum propositum patefaciendum est.» Languet contra: «Si vere nos scelerum poenitet, eradenda sunt cet.»; et maiore cum vi nova γνώμη sine protasi incipit. (*«Bene*, valde, ut apud Ennium frequenter.» Porphyr.)

51 - 53. *Eradenda*] «Penitus abolenda sunt ex animis semina et principia pravae cupiditatis atque avaritiae, et quidem eo ipso, quod ante omnia exsequamur consilium illud *nunquam alias datum.*» Sen. Ep. 11: *eradere vitia*, exstirpare. Varro Sent. 63. p. 28. Ed. Devit: *Sunt quaedam, quae eradenda sunt ab animo scientis, quae sciendi verum locum occupant.* — *elementa*] Huius voc. prima significatio cum sit «litterae suo ordine collocatae», apposite dixit etiam *eradere*, oblitterare. — *asperioribus*] «Illud ubi perfectum erit, instituitor sapientior severiorque puerorum educatio, quam paullatim effeminarunt Graeculi imprimis magistri!»

54. 55. *Formandae*] In hoc v. plus inest quam in Bentleii *firmandae*, cum illud totam educationem significet ad bonas artes etiam postmodo exercendas pertinentem; *firmandae* esset tantummodo: «durandae, corroborandae etiam sine actione sunt mentes nimis enervatae.» — *Nescit*] «Iamiam eo perventum est, ut pueri ingenui equitare ac venari nesciant, propterea quod rudes atque inexercitati sunt et ab omni labore abhorrent.» — *Haerere*] Simpliciter est «sedere», non ut plerique explicant, «firmiter insidere equo eumque regere.» Cic. pro Deiot. 10: *Itaque Deiotarum cum plures in equum sustulis-*

Haerere ingenuus puer
Venarique timet, ludere doctior.

Seu Graeco iubeas trocho
Seu malis vetita legibus alea,
Cum periura patris fides
Consortem socium fallat et hospitem

Indignoque pecuniam
Heredi properet. Scilicet improbae

59. *peiura* T. — 60. *Consortem et socium* malebat Bentleius. — *hospites* T. omnes Blandin., *βγι* «cum multis aliis.» Recepit Bentleius.

sent, quod haerere in eo senex posset, admirari solebamus. Ovid. Met. 4, 26: *pando non fortiter haeret asello.* Cfr. Dillenburger p. 33.

57. 58. *Seu - - trocho*] «Contra optime versatus est in Graeco illo trochi ludo.» *Trochus*, rota ferrea cum anulis crepitantibus, quam radio s. virga ferrea circumagebant. Martial. 14, 169: *Garrulus in laxo cur anulus orbe vagatur? Cedat ut argutis obvia turba trochis.* — *Graeco* autem contemptim de more peregrino. *Κρικηλασίαν* vocabant Graeci, cuius imaginem vide in Winckelm. *Mon. ined.* 4. p. 257. Iuppiter et Ganymedes trocho ludentes in *Museo Gregor.* T. XIV. — *vetita legibus alea*] Licinium Denticulam lege, quae est de alea, condemnatum memorat Cic. Philipp. 2, 23, 56. Ovid. Trist. 2, 474: *Sunt aliis scriptae, quibus alea luditur, artes: Haec est ad nostros non leve crimen avos.* V. *aleator* inter maxima erat opprobria. Cic. Catil. 2, 10, 23: *In his gregibus omnes aleatores, omnes adulteri, omnes impuri impudicique versantur.*

59. *Cum periura*] «Nec mirum cum patres ipsi bonarum artium expertes mercaturae unice vacent et quaestus causa peierent omnique fraudis genere utantur etiam adversus proprios socios.» — *periura fides*] «periura facta, crebro periurio violata», ut Od. 1, 18, 16: *Arcanique fides prodiga.* (Dictum est autem *κατὰ πρόληψιν*· «cum fides prius sincera periura postea facta est.»)

60. *Consortem socium*] id est, «sortis socium, *Theilhaber des Handlungscapitals.*» Alibi sane *consors* distinguitur a *socio.* Cic. Brut. 1: *socium et consortem gloriosi laboris amiseram.* Sed tria h. l. genera statuere, *consortem*, participem totius patrimonii non inter singulos filios aliosve coheredes divisi, sed in commune administrati (unde *consors* etiam pro fratre ponitur Tib. 2, 5, 24: *Moenia consorti* (Romuli) *non habitanda Remo.*), *socium* in negotiationis dumtaxat et lucro et damno, tertium *hospitem*, minus poëticum videtur.

61. 62. *Indignoque*] utpote aleatori. — *pecuniam - properet*] »quam citissime corradat, coacervet.» — *improbae*] «nimiae atque studio *improbo*, insatiabili et avidissimo, partae crescunt in immensum»; neutiquam vero: «scelere quaesitae atque ad scelus instigaturae.» Conf. quae de hoc adi. adnotavimus ad Od. 3, 9, 22.

Crescunt divitiae; tamen
Curtae nescio quid semper abest reï.

64. *Curtae*] «mancae atque exiguae, ex possessoris certe opinione, qui eo, quod habet, nunquam est contentus.» Sic Pers. 4, 52: *curta supellex*. Solon 11, 71. Schneidew. Del. p. 27: *Πλούτου δ' οὐδὲν τέρμα πεφασμένον ἀνδράσι κεῖται· Οἵ γὰρ νῦν ἡμέων πλεῖστον ἔχουσι βίον, Διπλάσιον σπεύδουσι· τίς ἂν κορέσειεν ἅπαντας;* Od. 3, 16, 42: *Multa petentibus Desunt multa. — rei*] bisyllabum, ut Od. 3, 16, 25. Lucret. 6, 947.

CARMEN XXV.

Quo me, Bacche, rapis tui
Plenum? quae nemora aut quos agor in specus
Velox mente nova? quibus
Antris egregii Caesaris audiar

XXV. Inscr. volg. *Hymnus in Bacchum.* — *Hymnus ad Liberum patrem* BT. — *Ad Liberum patrem dithyrambice dicolos* S. — *Liberum patrem invocat laudaturus Caesarem* bc. — **2.** *quae in nemora* Lt, item γ ap. Kirchn. p. 36., contra meos et Pottierii omnes. — *aut*] *et* Aldinae et t. (Nostri *aut.*)

XXV. Bacchi numine afflatus vaticinatur se aliquando eximiis laudibus celebraturum esse Caesarem, quo ipso vaticinio eum ad caelum attollit. — Propius autem quam ullum aliud Horatii carmen ad dithyrambicum genus accedit; cuius imitatio magis pressa Latinis negata erat, ni putidi ac turgidi fieri vellent. — Compositum videtur a 725. aut 726.

2. *Plenum*] Od. 2, 19, 6: *Plenoque Bacchi pectore turbidum Laetatur.* Lucan. 9, 563: *Ille deo plenus.* — Praepositio *in* ad utrumque nomen pertinet, ut Virg. Aen. 6, 692: *Quas ego te terras et quanta per aequora vectum Accipio!* (Ad huiusmodi praepositionum usum cfr. Soph. El. 193. Oed. Tyr. 1205. et 1349. (h. l. cum Dindorfii Annot. in Ed. Oxon.) Eurip. Heraclid. 755: *Μέλλω τᾶς πατριώτιδος γᾶς, Μέλλω περὶ τῶν δόμων – – κίνδυνον – τεμεῖν.* Antipater Sid. Anth. Pal. I. p. 189: *Τὸν μὲν γὰρ ξυλόχων, τὸν δ' ἠέρος, ὃν δ' ἀπὸ λίμνας κτλ.* Et cum casibus diversis Leonidas Anth. Pal. I. pag. 278: *σοὶ καὶ πολλὰ προνήϊα, καὶ παρὰ βωμῷ – ἑτίναξα – – κόμην.* Rarior autem quam praepositionum talis aliarum particularum est transpositio, veluti Iuven. 3, 309: *Qua* (non) *fornace graves, qua non incude catenae?*

3. 4. *Velox mente nova*] «incitatus mente *(ἐνθουσιασμῷ)*, quam novam Bacchus mihi infudit.» Alii seiungunt: *velox*, (praeditus) *mente nova*; sed praestat, causam huius velocitatis sive impetus significari. Talem *ἐνθουσιασμὸν* Bacchicum spirant vv. Pratinae apud Athen. 14, 8: *Ἐμός, ἐμὸς ὁ Βρόμιος· Ἐμὲ δεῖ κελαδεῖν, ἐμὲ δεῖ παταγεῖν Ἀν' ὄρεα θύμενον μετὰ Ναϊάδων.* — *quibus Antris*] Nova haec est interrogatio, non ut alii prave post *nova* comma posuerunt, *quibus*, qui ablativus est pronominis interrogativi («in quibus»), pro dativo habentes pronominis relativi synonymo abl. *a quibus*, et *audiar*, quod ut *dicam* est futurum indicativi, pro coniunctivo. Cfr. Dillenburger p. 11. Ceterum *antra (Grotten)* cogita, qualia pulchre describit Plutarchus S. N. V. p. 565: *Βακχικὸν ἄντρον ὕλῃ καὶ χλωρότητι*

Aeternum meditans decus
Stellis inserere et consilio Iovis?
Dicam insigne recens adhuc
Indictum ore alio. Non secus in iugis
Exsomnis stupet Euias

6. *concilio* c, item corr. S,Lt, et cum his tacite Bentleius. — Vv. 7-9 in B desunt. — 9. *Exsomnis*] *Edonis* Bentl. coni.

καὶ χλόαις ἀνθέων ἁπάσαις διαπεποικιλμένον. — egregii] ut Od. 1, 6, 11: *Laudes egregii Caesaris. Egregii* autem *Caesaris decus stellis inserere,* quod tamquam Latinitati contrarium cavillatus est quidam, manifesto significat «Caesarem, gloriosum principem, in caelum efferre.»

5-7. *meditans*] «audiar, dum meditor, dum carmine conor stellis inserere» cet. quae quidem tres notiones *(audiar, meditans, inserere)* artissime inter se iunctae sunt. — Imago petita est a *καταστερίσεσιν* heroum. — *consilio*] Cfr. Od. 3, 3, 17. Imago sumpta a *consilio* ducum Romanorum. Rectissime sane dicitur *concilium deorum* (Virg. Ge. 1, 24: *deorum Concilia*, Calpurn. Ecl. 8, 54: *Concilioque deum*, Val. Max. 1, 6, 13: Caesarem *deorum concilio adiecerunt.*); sed *concilium Iovis* mire dictum esset pro «concilio deorum, cui Iuppiter praesidet.» Est *βουλὴ δωδεκάθεος· concilium* vero omnium deorum conventus. Tale *consilium Iovis* exhibet Gerhard *Vasengem.* T. VII., item Ara Borghesiana XII. deorum imagines exhibens in Müller *Denkm.* T. XIII.; atque vide imprimis figuras in Gerhard *die XII. Götter Griech., Abh. der Berl. Akad.* 1840. p. 383. Cfr. Heynium ad Virg. Ge. 1, 25. Aen. 10, 2. — *Dicam* cet.] «Tunc ubi deus me iubebit Caesaris laudes praedicare, dicam, ut decet *ἔνθεον, insigne* aliquid, illud, quod nemini adhuc proferre contigit.» Epp. 1, 19, 32: *non alio dictum prius ore.* — *recens* autem, quod praesentem dei afflatum spiret.

8. 9. *in iugis*] Anth. Pal. VI. 74: *Βασσαρὶς -- σκοπελοδρόμος.* Virg. Aen. 3, 125: *Bacchatamque iugis Naxon.* Silius 4, 776: *Edonis ut Pangaea super trieteride mota It iuga et inclusum suspirat pectore Bacchum.* — *Exsomnis*] «*ἄυπνος*, insomnis, pervigil», ut alibi. Sic Soph. Antig. 1152: *Θυιάσιν, αἵ σε μαινόμεναι πάννυχοι Χορεύουσι.* Baccha *νυκτιπόλοι* sunt in Euripidis Ione 718. Ibid. 1075: Bacchus, *εἰ -- Λαμπάδα θεωρὸν εἰκάδων Ὄψεται ἐννύχιος ἄυπνος ὤν.* Virg. Aen. 6, 556: *Vestibulum exsomnis servat noctesque diesque* (Tisiphone). Sil. Ital. 9, 5: *consul traducere noctem Exsomnis.* Est igitur «Baccha, quae pervigilium celebrat;» neutiquam vero: «audito tympani sonitu e somno experrecta illoque ad novos furores recreata.» (Pessima autem est lectio Aldinae 1504: *E somnis* et Aldinae 1519: *Ex somnis*; otiosum HP. *Edonis* nom. sing. fem. Longe etiam praestat *ἐπίθετον* ab Horatio electum Bentleiano *iugis Edonis, ὄρεσιν Ἠδωνοῖς*, quod cumulo superadderetur Thraciae *Hebro*, eius fluvio, *Rhodopae* monti.) — *stupet*] «furore sacro abrepta suique vix compos miratur (v. 14.) locos sacri horroris plenos.» Ovid. Trist. 4, 1, 42: *Utque suum Bacchis non sentit saucia volnus, Dum stupet Edonis*

Hebrum prospiciens et nive candidam
Thracen ac pede barbaro
Lustratam Rhodopen, ut mihi devio
Ripas et vacuum nemus

12. *ac mihi* e tribus Cruquii (non Bland.) Bentl. (Nostri et Bentleii *ut mihi*.) — 13. *Ripas* nostri et Bentleiani: *Rupes* Pottierii 1, 2, 4, 6, 7, 16., Muretus, Lambinus, Pottierius; *Rivos* Bentleius coni.

exululata iugis. Propert. 4, 4, 71: *Illa ruit, qualis celerem prope Thermodonta Strymonis abscisso fertur aperta sinu.* Omnino in his vv. poëta exprimit summum *ἐνθουσιασμοῦ* Bacchici gradum, minime, ut alii volunt, «remissum furorem atque paullatim abeuntem,» de quo Catullus in Galliambo c. 63. v. 38: *Abit in quiete molli rabidus furor animi.* Ovid. Amor. 1, 14, 21: *Tum quoque erat neglecta decens, ut Thracia Bacche, Cum temere in viridi gramine lassa iacet.*

10. *Hebrum*] amnem illum, ut ita dicam, poëticum (Od. 1, 25, 20.), qui iam Graecis frigoris immanis ac perpetuae nivis imaginem praebebat. Theocr. 7, 111: *Εἴης δ' Ἥδωνῶν μὲν ἐν ὤρεσι χείματι μέσσῳ Ἔβρον πὰρ ποταμὸν τετραμμένος ἐγγύθεν ἄρκτου.* — *prospiciens*] «Hoc», inquit, «nisi die claro facere non potuit.» Quidni plenilunio, quidni nocte sublustri vel paullo ante diluculum? Apud nos Helvetios certe nocturni Alpium, lacuum, catarrhactarum cum iride lunari prospectus non minus amoeni sunt quam diurni, atque animos secreto horrore perfundunt.

11. 12. *pede barbaro*] a thiaso Maenadum Thressarum orgia celebrantium. Quomodo in *ἐπιθέτῳ* haerere potuerit HP., nemo, qui antiquos poëtas unquam legerit, facile intelliget. Thraces enim ac Phryges iis *κατ' ἐξοχήν* sunt *barbari*, sine ulla tamen contumelia. — *Lustratam*] *durchschwärmt*, ut Virg. Ge. 2, 487: *et virginibus bacchata Lacaenis Taygeta.* — *Non secus - - ut*] Soloecum hoc nonnullis visum est, unde e Codd. interpolatis substituerunt *ac*. Tu confer Od. 1, 16, 7—9: *aeque - - ut*. Plaut. Aul. Prol. 22: *pariter - ut*. Prop. 1, 15, 7: *Nec minus* (item) *- - ut*. Plin. Epp. 1, 20, 1: *aeque - - ut*. Cic. Brut. 50, 188. de or. 3, 56, 231. Terent. Heaut. 1, 2, 21: *perinde - ut*. Vid. praesertim Voss et Wagner ad Virgil. Ge. 2, 277. Intolerabile vero *ac pede - - ac mihi*, quocirca in Ed. Gesneriana callide scripserunt: *et pede*. Non est autem exclamatio, ut quidam opinati sunt, ita cum Aldo distinguentes: *Rhodopen. Ut mihi - - libet!* atque appellantes Epod. 2, 19: *Ut gaudet! — devio*] «longius a consueto itinere evaganti, quo deus impellit.»

13. 14. *Ripas*] Vid. ad Od. 4, 2, 31. Verum non est, quod ait Bentleius: «Nusquam, ubi sanus locus est, repereris absolute sic positum, nulla mentione fluminis vel aquarum habita.» Cfr. Od. 3, 4, 21: *Somnus - - non humiles domos Fastidit umbrosamque ripam, Non zephyris agitata Tempe.* Quocirca reiicienda est et illius coniect. *rivos* et Codicum aliquot lectio *rupes*, quae placuit Mureto ac Lambino, et fortasse ducta est ex Od. 2, 19, 1: *Bacchum in remotis car-*

Mirari libet. O Naïadum potens
Baccharumque valentium
Proceras manibus vertere fraxinos,

Nil parvum aut humili modo,
Nil mortale loquar. Dulce periculum est,
O Lenaee, sequi deum
Cingentem viridi tempora pampino.

14. *onaidum* T. — 17. *humile* T. — 19. *Te, Lenaee, sequi ducem* malebat Bentleius.

mina rupibus cet. — *libet*] efficacius est quam«iuvat», gaudeo.

14 - 18. *Naïadum potens*] «dominus ac dux,» ut Od. 1, 3, 1: *diva potens Cypri*. Nymphae autem, inter quas memoratur imprimis Ἀριάγνη (sic) *Ann. dell' Inst. arch.* VII. p. 83., primum Bacchi nutrices, deinde comites fuerunt. Orpheus H. 53, 6: *Ναΐοι καὶ Βάκχαις ἠγούμενε κιττοφόροισιν*. Cfr. Od. 2, 19, 3. — *valentium - - fraxinos*] Eurip. Bacch. 1109: *αἱ δὲ μυρίαν χέρα Προσέθεσαν ἐλάτῃ κἀξανέσπασαν χθονός*. — *humili modo*] De *modis* sive numeris proprie dictis interpretari non possumus, cum hac significatione pluralis semper numerus usurpetur. «Pollicetur se nihil nisi grave et sublime dicturum, et has ipsas sublimes sententias non humili, sed sublimi modo dicturum; atque hoc addi oportuit, quia non insolitum est res graves orationis tenuitate dehonestari.» Cuningham. — *Nil mortale*] Non est: «immortale, in perpetuum duraturum», ut Pind. Isthm. 3, 58: *Τοῦτο γὰρ ἀθάνατον φωνᾶεν ἔρπει, Εἴ τις εὖ εἴπῃ τι·* sed: «nihil, quale mortalium volgus proferre solet.»

18. 19. *Dulce periculum*] Non sine periculo deo praesente mortalem appropinquare illumque cerni posse credebant. Praeterea talis *ἐνθουσιασμὸς* graviter torquebat vexabatque mortale corpus. — *Lenaee*] pr. *Keltergott*. Apud Orph. Hymn. 50. vocatur *ληναῖε* et *ἐπιλήνιε* a *ληνός*, quod ei sacrum est torcular. Hinc Virg. Ge. 3, 509: *latices - - Lenaeos*. — *sequi deum*] Ovid. Met. 15, 143: *Et quoniam deus ora movet, sequar ora moventem Rite deum*. Bentleii *ducem* nimis redolet pedestrem orationem.

20. *Cingentem*] Supple «sibi, cinctum», referque ad Bacchum ipsum, ne *ἐπιθέτῳ* destituatur. Sic est Od. 4, 8, 33: *Ornatus viridi tempora pampino Liber*. Alii minus probabiliter de eo explicant, «qui cum corona pampinea est in Bacchi comitatu;» vel «Bacchus, qui ipse suos comites coronat.»

CARMEN XXVI.

Vixi puellis nuper idoneus
Et militavi non sine gloria;
Nunc arma defunctumque bello
Barbiton hic paries habebit,

Laevum marinae qui Veneris latus
Custodit. Hic hic ponite lucida
Funalia et vectes et arcus

XXVI. Inscr. volg. *Ad Venerem*, et sic Codd. nostri. *(Ad Venerem eucharistice tetracolos* S, *Ad Venerem tetracolos* T.) — 7. *vectes*] *vestes* γ ap. Kirchn. p. 36. — *et arcus*] *et uncos* malebat Biscionius, *securesque* Bentl., *et harpas* Cuningham. (Libri omnes tuentur *et arcus.)*

XXVI. Per iocum simulans se iamiam amoribus renuntiaturum lyram ac reliqua instrumenta amatoria Veneri dedicat, simul precatus, ut Chloës amorem sibi conciliet, in quo ipso lepida totius odarii vertitur *εἰρωνεία*. (Quo tempore compositum sit, non liquet. Referunt nonnulli ad a. 733., Franke ad a. 730.)

1. 2. *puellis*] Mira est Frankii coni. *duellis*. — *idoneus*] «cum essem aetate integra et ad amores accommodata.» — *militavi*] Frequens in amoribus describendis imago. Od. 4, 1, 16. Ovid. Am. 1, 9, 1: *Militat omnis amans et habet sua castra Cupido.* A. A. 2, 233: *Militiae species amor est: discedite segnes.* Achilles Tatius p. 29. Iacobs: *τί δὲ δειλὸς εἶ στρατιώτης ἀνδρείου θεοῦ;* (Amoris.)

3. 4. *arma*] ea ipsa, quae paullo post enumerat. — *Barbiton*, quo amores cecinerat, iam *defunctum* est *bello*, eo iam opus non est «ad excantandas puellas», ut ait Propert. 3, 3, 49.

5. 6. *Laevum*] paries sacelli sinistro Veneris lateri proximus, dexter iis, qui eius simulacrum ore adverso intuentur. Orientalis ergo pars intelligitur, Etruscis et Romanis in omni re divina fausta. — *marinae - Veneris*] ut Od. 4, 11, 15., *ποντίας, πελαγίας, λιμενίας*. Paus. 2, 34, 11. Eurip. Hippol. 445: *ὦ δέσποινα ποντία Κύπρι.* Cfr. Od. 1, 3, 1. — *Custodit*] ut alibi dicunt *tegere latus.* — *ponite*] «o pueri!» Verbum proprium de *ἀναθήμασιν*. Propert. 2, 19, 18: *Veneri ponere vota iuvat.* Ovid. Am. 1, 11, 25: *Non ego victrices lauro redimire tabellas, Nec Veneris media ponere in aede morer.*

7. *Funalia*] faces ex funibus, pice, resina, cera illitis, quibus utebantur in nocturnis comissationibus; *lucida* autem, «quae olim, cum comissabamur, lucem praebebant.» Ovid. A. A. 3, 567: *Nec franget postes nec saevis ignibus uret.* Theocr. 2, 127. De comissationibus nocturnis consule Iacobs Philostr. Imagg. p. 204. — *vectes*]

Oppositis foribus minaces.

O quae beatam diva tenes Cyprum et
Memphin carentem Sithonia nive,
Regina, sublimi flagello
Tange Chloën semel arrogantem.

9. *quae*] *quam* T. — *tenes*] *regis* S. (non BbTc.) — 10. *Memphym* T.

Lucilius in Libri 29. Fragm. 47: *Vecte atque ancipiti ferro* (bipenni) *effringam cardines.* — *arcus*] «quibus ianitores terrerent.» Gloss. Cod. Regin. *Arcus* magis ioci causa, quam eo fine, ut sagittis figerent ianitores aut aemulos, interdum gestasse comissatores consentaneum est. Alii interpretantur: «fulcra, quibus vectes imponuntur»; sed sine auctoritate. Gesnerus denique: «*Foribus minaces* esse possunt illae machinae poliorceticae, quas recentior certe aetas *arcubalistas* nominavit. Hoc malim quam mutare verba omnium librorum.» (Intellexit tela quae vocamus *Armbrüste, arbalètes.)* — *minaces*] «destinatos ad effringendas ianuas, quae amatoribus se opponunt.»

9. 10. *beatam*] Eustath. ad Dionys. Perieg. 508: *Ὀλβιώτατοι δὲ νησιωτῶν οἱ Κύπριοι διὰ τὸ θαλαττοκρατῆσαι.* — *tenes Cyprum*] Od. 1, 3, 1. *Regis* Codicis Sangall. manifestum est gloss. — *Memphin*] Strabo 17, 32: *πόλις ἐστὶ μεγάλη τε καὶ εὔανδρος, δευτέρα μετὰ Ἀλεξάνδρειαν.* — *carentem Sithonia nive*] «semper liberam a nive Thracia.» Eurip. Androm. 215: *Θρῄκην χιόνι τὴν κατάῤῥυτον.* Virg. Ecl. 10, 66: *Sithoniasque nives hiemis subeamus aquosae.* Ovid. Am. 3, 7, 8: *Brachia Sithonia candidiora nive.*

11. 12. *sublimi*] «flagello in altum sublato, ut vehementiora sint verbera, tange semel saltem Chloën, ut mitigetur tandem eius superbia.» *Sublimi (schwebend)* significare non potest «extremo, summo flagello», id est, «leviter eam flagella,» ut volunt alii, sed est imago saevi imperii, quod Venus in amantes atque amatos exercere solet. Similiter *flagello tangere* aliquoties dixit Statius. Cfr. Markl. p. 402. Dresd. Iam Pindarus Pyth. 4, 219: *Ἕλλας αὐτὰν Ἔν φρασὶ καιομέναν δονέοι μάστιγι Πειθοῦς.* «Oppian. Hal. 2, 14. ubi sapiens dis obtemperare dicitur, *Πρὶν χαλεπῇ μάστιγι καὶ οὐκ ἐθέλων ἐλάηται.*» Doering. Nonnus 4, 177: *Εἶπε* (Venus), *καὶ Ἁρμονίην φυγοδέμνιον ἵλασε κεστῷ Εἰς πόθον οἰστρήσασα.* Paulus Sil. in Anthol. Pal. I. p. 161. ad amicam: *μὴ δέ με μάστιξ, Πότνα, κατασμύξῃ καὶ σέο καὶ μακάρων.* Tibull. 1, 8, 6: *ipsa Venus* (me) — *Perdocuit multis non sine verberibus.* Martial. 6, 21, 9: (Venus amantis) *arcano percussit pectora loro.* Ceterum, ut hic Veneri flagellum temporarium, sic alibi *Λίκη* vel *ῥάβδος* (Paus. 5, 18, 2.) vel *ῥόπτρον* (Eurip. Hippol. 1172.) tribuitur. — Exitus carminis *παρὰ προσδοκίαν*, prorsus ut Od. 4, 1, 33: *Sed cur heu, Ligurine* cet.

CARMEN XXVII.

Impios parrae recinentis omen

XXVII. Inscr. volg. *Ad Galateam*, et sic Codd. nostri. (ST addunt *hypothetice*.)

XXVII. «Non malis equidem ominibus te, Galatea, quam tam invitus dimitto, ab itinere, quod meditaris, deterrebo, immo deos venerabor, ut bonis avibus te proficisci iubeant; sed licet aves itineri tuo addicant, cogita, quaeso, quam graves hoc ipso, quod instat, anni tempore tempestates in mari oriri soleant. Cave igitur, ne tibi fraudi sit ea, quam nunc caelum ostendit, serenitas. Sic Europe quoque olim per externam tauri ei adblandientis speciem in fraudem inducta et summo animi angore oppressa est, donec Venus eam consolaretur. Ita tu quoque, etsi fortasse prosper erit profectionis tuae exitus (id quod tibi ex animo opto), tamen si perstiteris in itinere isto suscipiendo, multis timoribus agitabere.» Hanc simplicissimam rationem ubi sequamur, nihil habet inconcinni carminis exitus neque exordio repugnat. Uberior autem fabulae de Europae expositio eiusdem prorsus generis est atque Od. 3, 11, 33. de Hypermnestra narratio, quarum neutra ad carminis initium et primarium consilium regreditur, sed in liberam *φαντασίαν* a *μύθῳ* aliquo excitatam, alibi etiam ab historia aliqua, ut Reguli Od. 3, 5, 13., cuius simillima est compositio, evagatur. Talis autem exitus non, ut quidam interpretes volunt, merus ac prope reprehensione dignus est ornatus poëticus, sed ad ipsa artis arcana referri debet, quibus penitus initiatus erat etiam Balde noster. Exemplum esto *Lyra Pythagorae* Lyric. 2, 21. Opp. Monachii 1729. T. I. p. 82. Incredibile autem est, quas in tricas sese coniecerint Interpretes. Quid, quod F. A. Schulze eo usque progressus est, ut Galateam pro infelici puella ab Augusto rapta vel Romam allecta haberet, quam in patriam redire misere cupientem amico velificatus in Urbe retinere poëta conatus sit? Aeque vana est Grotefendii opinio (Philol. II. 2. p. 284.) significari Aeliam Gallam a Propertio 3, 12, 38. celebratam. — Quando carmen compositum sit, nos latet. Nonnulli referunt ad a. 733. (Similis argumenti est Propertii 1, 8. et Ovid. Am. 2, 11.)

1. 2. *Impios*] Talia omina, qualia hic memorantur, Aeschylus Prom. 487: *ἐνοδίους συμβόλους* vocat. — «Impiis (qualis tu certe non es) tristissima omina in profectione obveniant, nec tamen eos revocent ab incepto, adeo ut in perniciem ruant.» — *parrae*] Vanderburgio eadem videtur avis, quae in dialecto Veneta *parruzza*, in lingua Italica communi *civetta* vocatur, ulula flammeata, *Schleiereule, l'effraie* vel *l'effrosaie*, cuius cantum nocturnum pro mortis augurio ha-

Ducat et praegnans canis aut ab agro
Rava decurrens lupa Lanuvino,
Fetaque volpes.

Rumpat et serpens iter institutum, 5
Si per obliquum similis sagittae

2. *praegnas* B. — 3. *Lanivino* FJ. (Nullus meorum Codd.) — 5. *Rumpat* BbSTc, Bentleii Codd. praeter Graevianum, LCtF: *Rumpit* ex *β* (Pott. 2, 5, 6.) Bentl. M. (Ut nos, J.)

bere solent superstitiosi. (Ut verum fatear, in Boerii *Dizionario del dialetto Veneziano. Venezia* 1829. v. *parruzza* non comparet, sed *parussola*, Linnaei *parus maior*, id est, *Spiegel-* vel *Blaumeise.)* Alii explicant *Grünspecht* (cui explicationi favet v. 15.), alii *Kibitz*. Apud Plaut. Asin. 2, 1, 12. fausta omina memorantur: *Picus et cornix est ab laeva, corvus, parra* (al. *porro) ab dextera*. Conf. Prudent. adv. Symm. 2, 570. — *recinentis*] «assidue atque arguta voce canentis.» «Cantu adversa significare», ut nonnemo voluit, per se v. *recinere* significare non potest. — *praegnans*] In antiquioribus Codd., ut in nostro B, est fere *praegnas*. Sic in Amiatino Lucae 2, 5: *uxore praegnate*.

3. 4. *Rava*] Epod. 16, 33: *ravos -- leones*. «*Ravus (χαροπός)* ad oculos fere refertur et mixtum indicat colorem ex nigro et fulvo. (Festus s. v. Acron ad h. l.) Hanc speciem versicolorem oculorum iris in multis animalibus ita praebet, ut ex nigro colore iridis igniculi quidam auri instar refulgeant.» Lucas. — *decurrens*] ex silva aliquanto altius sita in viam Appiam. Sic Hermias ad Phaedr. pag. 94. Ast. inter omina infausta meminit *γαλῆς δραμούσης*. (Inter infausta omina, quae Seiani necem praecesserunt, Dio 58, 5. hoc quoque memorat: *προϊόντος αὐτοῦ ἐκ τῆς οἰκίας γαλῆ διὰ μέσων σφῶν διῆξεν.)* — *Lanuvino* sive *Lanivino* (utroque modo scribitur etiam in Inscriptt.) a Lanuvio, Latii oppido, haud longe a via Appia. — *Fetaque*] «recens (fetum) enixa, adeoque catulis lac praebens *(säugend)*; qua significatione etiam Virg. Ecl. 1, 50. *fetas* dixit et Ovid. Fast. 5, 477: *latebras fetae catulosque leaenae*. Alibi sane est «praegnans», ut Virg. Ecl. 3, 82: *Dulce - Lenta salix feto pecori*. — *Volpem* multi explicant «item ab agro Lanuvino decurrentem»; sed cum in tam rapido cursu discerni vix possit, an *feta* sit necne, malim equidem interpretari: «si volpem cum catulis conspexerit.»

5. *Rumpat*] «interrumpat, incidat impiis iter institutum, mala iis minitetur etiam serpens transversa ex parte celerrime allabens mannosque perterrefaciens, scilicet ita, ut huic omini selerati non magis pareant quam prioribus illis aeque infaustis ideoque pereant;» quae quidem sententia deducitur ex v. *ducat*; praeterea partic. *et* necessario nos reducit ad *impios*. Quapropter locum non habet *rumpit*, quod ex Cod. Graeviano, cui accedit unus item Vanderb., praetulit Bentleius; quae satis frigida esset commemoratio alius ominis infausti, cui utrum quis paruerit necne non di-

Terruit mannos: ego cui timebo
Providus auspex,

Antequam stantes repetat paludes
Imbrium divina avis imminentum,
Oscinem corvum prece suscitabo
Solis ab ortu.

7. *cur timebo* T, *quid timebo* bS,C cum interrog., *cui timebo* cum interrog. L. (Ut nos, Bc, Bland. antiq., Pott. quinque.) — 9. *stantis* B.

ceretur. Ad usum v. *rumpat* cfr. Lucilii iun. Aetn. 374: *Causa latet, quae rumpat iter cogatque morari.* (Simpliciter secare viam, *durchschneiden*, non significat, ut quidam nuper ratus est.)

6. *similis sagittae*] Cum fulgure stellionem comparavit Dantes Inferno 25: *Come il ramarro sotto la gran fersa De' dì canicular cangiando siepe Folgore par, se la via attraversa.*

7. *mannos*] «hinnos, burdones»; vox Gallica, ut *rheda, cisium, essedum.* (Cfr. Diefenbach *Celt.* 1, 70.) Alii minus recte habent pro equorum genere, *Zelter, haquenée.* — *cui timebo*] «cuius saluti timebo.» Eadem constr. Ovid. Am. 2, 11, 9: *Quid tibi, me miserum! Zephyros Eurosque timebo?* «Ego amico, pro quo timebo, providum sollicitumque avium volatus et cantus observatorem agens, ab oriente precibus meis suscitabo, id est, ad faustum cantum advocabo corvum oscinem voce sua laeta auspicia praebiturum, antequam infaustum illud omen fortasse incidat, ut cornix, quae imbres divinat (praesagit), ex locis editioribus ad paludes stagnantes revertatur. Sic ego tibi optima quaeque omina ex animi sententia opto.»

10. *divina avis*] Lucret. 5, 1082: *Et partim mutant cum tempestatibus una Raucisonos cantus cornicum secla vetusta Corvorumque greges, ubi aquam dicuntur et imbres Poscere et interdum ventos aurasque vocare.* Virg. Ge. 1, 388: *Tum cornix plena pluviam vocat improba voce Et sola in sicca secum spatiatur arena.* — De corvo videtur interpretari Heynius ad Virg. Ge. 1, 382., sed minus apte. — Ceterum nota negligentiorem elisionem in vv. *divina avis.*

11. 12. *Oscines* aves dicuntur, quae augurium voce, *praepetes*, quae volatu faciunt. Cic. ad Fam. 6, 6, 7: Non *e cantu sinistro oscinis, ut in nostra disciplina est, — — tibi auguror.* — *Solis ab ortu*] «Ab ortu solis corvi omina prospera sunt, ab occasu adversa.» Schol. Liv. 10, 40: *Ante consulem* (Papirium) *haec dicentem corvus voce clara occinuit, quo laetus augurio consul affirmans nunquam humanis rebus magis praesentes interfuisse deos, signa canere et clamorem tolli iussit.* Varro L. L. 7, 7. p. 119. Muell.: *Caelum, qua attuimur, dictum* TEMPLUM. *Eius templi partes quattuor dicuntur, sinistra ab oriente, dextra ab occasu, antica ad meridiem, postica ad septentrionem.* «Qui augurium agebant apud Romanos, ad meridiem spectabant, ita ut sinistra pars esset ab oriente, dextra ab occasu. Graeci contra; inde laeva Romanis felicia, Graecis dextra.» Bothe.

Sis licet felix, ubicunque mavis,
Et memor nostri, Galatea, vivas,
Teque nec laevus vetet ire picus
Nec vaga cornix.

Sed vides, quanto trepidet tumultu
Pronus Orion. Ego quid sit ater
Hadriae novi sinus et quid albus

15. *laevos* antiqua scriptura B. — *vetet* BbSTc,CtF: *vetat* e Cod. Vaticano (Pott. 17.) L, Bentl. M. (Ut nos, J.) — 17. *trepidat* BS. (non bTc.)

13. *Sis licet*] Tenerrimis versibus, dolorem de amicae discessu premens, huic, dummodo amantis memoriam retineat, liberam proficiscendi optionem dat, denuoque optat, ne ullum omen adversum abeunti eveniat, sed maris periculorum anxie eam admonet. — *Licet* h. l. non «quamquam, etsi», sed in precando usurpatur, ut fere idem sit atque in prosa orat. «per me». Ovid. Met. 3, 405: *Sic amet iste licet, sic non potiatur amato.*

15. 16. *laevus - picus*] Apud Plautum (Asin. 2, 1, 12.) faustum est augurium. Sed num in his ominibus doctrinam auguralem alter uter poëta accurate servarit, dubitari potest. (De hac re accuratissime disputat J. Grimm *Gesch. d. deutschen Spr.* cap. XL. *Recht und Link.*) — *vetet*] Tenerior hic sensus videtur, ut rursus infausta signa deprecetur, quam si Lambino et Bentleio probantibus cum uno Cod. Vatic. legas *vetat*. Ita enim totum locum inde a v. 7. exponit Britannus: «Siste paullisper, dum omina capimus. Et profecto fausta concinuerunt aves. Salvis auspiciis abire poteris et, *ubicunque mavis*, feliciter vitam agere. Nec *laevus picus* neque *vaga cornix vetat te ire*, quo libet. Sed illud interim non vides, quod omnibus auspiciis maius est? cet.» — *cornix*] Virg. Ecl. 9, 14: *Quod nisi me - - Ante sinistra cava monuisset ab ilice cornix.* — Novem ista omina partim laeta, partim adversa, nimia nonnullis visa sunt; sed hanc superstitionem populärem semel poëticis coloribus ornare suo iure voluit poëta.

17. 18. *trepidet tumultu*] pr. «quanto Orion agitetur tumultu», id est, «quantas tempestates inquieta sua vi concitans *pronus* ad occasum festinet, ruat.» — *Pronus*, ut *devexus* Od. 1, 28, 21. A. d. V. Idus Novembr., teste Plinio 18, 31., Orionis gladius occidere incipit. Leon. Tar. Anth. Pal. I. p. 385: *δνοφερῆς κύματα πανδυσίης Ἔβλαψ' Ὠρίωνος.* — *ater*] «funestus, periculosus.»

19. *Hadriae-sinus*] Simpliciter est «mare Hadriaticum, quod sinum maris efficit inter Italiam et Epirum Illyricumque»; non: «mare Hadriaticum, cum in *atros sinus* curvetur, fluctibus intumescat.» — Tota autem sententia in prosa or. hoc significat: «Ego, quam periculosum semper sit iter per mare Hadriaticum, experientia doctus novi;» propter cautes enim et saxa naufragia frequentiora fere sunt in sinu maris quam in ipso alto mari.

Peccet Iapyx.

Hostium uxores puerique caecos
Sentiant motus orientis Austri et
Aequoris nigri fremitum et trementes
Verbere ripas.

Sic et Europe niveum doloso

22. *Sentient* B. — *astri* T (non BbSc), *Haedi* auctore Mureto L. — *et* post v. *Austri* om. S, prob. Cuningh. (Habent BbTc.) — 23. *trementis* BTc; *gementes* malebat Bentl. *(trementis verbera ripae λ.)*

Mire HP.: «*Ater sinus* propter inconcinnum ac turgidum dicendi genus sine dubio valde displicuisset Augusti aequalibus *emunctae naris* hominibus». — *novi*] «ipse aliquando expertus sum», ex pugna Philippensi redux, ut opinor. — *albus*] Od. 1, 7, 15: *Albus--Notus*. Od. 3, 7, 4: *candidi--Favonii*; «caelum fallaciter quidem serenans, cum simul asperos fluctus in mari concitet.» — *Peccet*] cum naufragiorum causa fit. — De Iapyge v. Od. 1, 3, 4.

21. 22. *Hostium*] Solita exsecratio. Virg. Ge. 3, 513: *Di meliora piis erroremque hostibus illum!* Propert. 3, 8, 20: *Hostibus eveniat lenta puella meis!* Ovid. A. A. 3, 247. *Hostibus eveniat tam foedi causa pudoris! — caecos*] «fortuitos surgentis Austri impetus.» Doeringius explicat «atros, turbidos.» Vix recte; nam hic sensus alio aliquo vocabulo significandus fuisset, ut Lucr. 2, 53: *caecae tenebrae*, Virg. Aen. 3, 203: *incertos caeca caligine soles*; sed est ut ibid. 200: *Excutimur cursu et caecis erramus in undis*, ubi tamen Forbiger de tenebris explicat; mihi vero significare videtur: «incertis, caeco impetu nos iactantibus.» — *Sentiant*] ut Od. 2, 7, 9: *celerem fugam Sensi*, «cum malo suo experiantur!» — *orientis*] Rarius de ventis pro «surgentis, venientis.» Virg. Ecl. 5, 82: *venientis - austri*. Aen. 3, 481: *surgentes - austros*. Certe supervacanea erat Mureti coni. *Haedi*.

23. 24. *trementes*] «quae tremere videntur undarum pulsu conquassatae.» Seneca Hippol. 1044: *Saxa cum fluctu tremunt*. Lucret. 5, 954: *Verbera ventorum*. Seneca de Const. Sap. 3: *Scopuli verberati*. Longe minus vividum est Bentleii *gementes*. «Tales autem *ripas*, id est, fractos ad eas fluctus summo cum vitae discrimine *sentiunt*, qui ad eas undarum impetu alliduntur», vel etiam simplicius: «quatenus litus radunt.»

25. *Europe*] Fundus fabulae Iliad. ξ, 321. Cfr. Moschi Idyll. 2. Ovid. Met. 2, 836. Fast. 5, 605. Lucian. Dial. Deor. mar. 15. Achilles Tatius pag. 4. Iacobs. Lyrice eam tractarat Bacchylides, quem fortasse ante oculos habuit Horatius. Schol. Ven. ad Iliad. μ, 307: *Εὐρώπην τὴν Φοίνικος Ζεὺς θεασάμενος ἔν τινι λειμῶνι μετὰ Νυμφῶν ἄνθη ἀναλέγουσαν, ἡράσθη καὶ κατελθὼν ἤλλαξεν ἑαυτὸν εἰς ταῦρον καὶ ἀπὸ τοῦ στόματος κρόκον ἔπνευσεν· οὕτω τε τὴν Εὐρώπην ἀπατήσας ἐβάστασε, καὶ διαπορθμεύσας εἰς Κρήτην ἐμίγη αὐτῇ. Εἶθ' οὕτω συνῴκισεν αὐτὴν Ἀστερίωνι*

Credidit tauro latus et scatentem
Beluis pontum mediasque fraudes
Palluit audax.

Nuper in pratis studiosa florum et
Debitae Nymphis opifex coronae
Nocte sublustri nihil astra praeter

26. *et*] *at* Bentl. coni.

τῷ Κρητῶν βασιλεῖ. Γενομένη δὲ ἔγκυος ἐκείνη, τρεῖς παῖδας ἐγέννησε, Μίνωα, Σαρπηδόνα καὶ Ῥαδάμανθυν. Ἡ ἱστορία παρ' Ἡσιόδῳ καὶ Βακχυλίδῃ. — Europa falsum taurum primum mulcens, deinde eo vecta, haud raro expressa est ab antiquis artificibus. Cfr. Müller *Denkm.* T. II. N. 39—42. atque imprimis Gerhard *Vases apuliens* T. VII.

26 – 28. *et scatentem*] in prosa or. «mox tamen scatentem cet.» Odyss. *γ*, 158: *μεγακήτεα πόντον*. Od. 4, 14, 47: *beluosus -- Oceanus.* — *mediasque fraudes*] «insidias, occulta, quibus undique circumdata erat, pericula a monstris marinis, a procellis, ab undis ipsis.» — *Palluit*] Eadem constr. Epp. 1, 3, 10: *Pindarici fontis qui non expalluit haustus.* Persius Sat. 1, 124: *Iratum Eupoliden praegrandi cum sene palles.* Silius 1, 101: *palluit iras.* — *audax*] «eadem illa, quae paullo ante tam audax fuerat, ut tauri tergo insideret.»

29 – 31. *studiosa florum*] «cupide, *puellari studio* (Ovid. Met. 5, 393.) flores legens.» — *Debitae*] «Coronam nectebat Nymphis ex voto promissam.» — *sublustri*] «aliquantulum nec tamen satis a stellis illustrata, *beim Halblicht.*» Moschus 2, 127: *Ἡ δ' ὅτε δὴ γαίης ἀπὸ πατρίδος ἦεν ἄνευθεν, Φαίνετο δ' οὔτ' ἀκτή τις ἁλίῤῥοθος οὔτ' ὄρος αἰπύ, Ἀλλ' ἀὴρ μὲν ὕπερθεν, ἔνερθε δὲ πόντος ἀπείρων κτλ.*

33. *Quae simul*] Totam rem sic proponit, ut tauri quidem forma dolosa evanuerit, Europe tamen iamiam praesagiat animo, quid mox sibi instet, Venus autem velut pronuba eam soletur, antequam vera forma rursus assumpta Iuppiter ad amatam puellam redeat. De concubitu ipso consulto tacet, ne minus dignitatis ac verecundiae haheant lamenta Europae, quamquam vel ante amissam virginitatem culpae sibi iam consciae. Aliter Moschus 2, 158 seqq., apud quem taurus ipse virginem consolatur, deinde: *φαίνετο μὲν δὴ Κρήτη, Ζεὺς δὲ πάλιν ἑτέρην ἀνελάζετο μορφήν· Λῦσε δέ οἱ μίτρην καί οἱ λέχος ἔντνον Ὧραι· Ἡ δὲ πάρος κούρη Ζηνὸς γένετ' αὐτίκα νύμφη.* Item Lucianus l. l.: *Ἐπεὶ δὲ ἐπέβη τῇ νήσῳ, ὁ μὲν ταῦρος οὐκ ἔτι ἐφαίνετο· ἐπιλαβόμενος δὲ τῆς χειρὸς ὁ Ζεὺς ἀπῆγε τὴν Εὐρώπην ἐς τὸ Λίκταιον ἄντρον, ἐρυθριῶσαν καὶ κάτω ὁρῶσαν· ἠπίστατο γὰρ ἤδη, ἐφ' ὅ τι ἄγοιτο.* — *centum*] Iliad. *β*, 649: *Κρήτην ἑκατόμπολιν*. Epod. 9, 29: *centum nobilem Cretam urbibus.*

34 – 36. *Pater*] Ab Ovidio et Luciano Agenor, a Schol. Hom. supra allato et ab Hellanico (Schol. min.

Vidit et undas.

Quae simul centum tetigit potentem
Oppidis Creten: Pater, o relictum
Filiae nomen pietasque, dixit,
Victa furore!

Unde quo veni? Levis una mors est

34. *Cretam pater* c, *Cretam o pater* ψ.

ad Iliad. β, 495.) Phoenix appellatur, ut ab ipso Homero Iliad. ξ, 321: *Οὐδ' ὅτε Φοίνικος κούρης τηλεκλειτοῖο, Ἣ τέκε μοι Μίνων τε καὶ ἀντίθεον Ῥαδάμανθυν.* Cfr. Stoll Antimach. p. 32. — Apud Euripidem (Cretum Fragm. 2.) Minoën sic alloquitur sacerdos: *Φοινικογενοῦς παῖ τῆς Τυρίας Τέκνον Εὐρώπας καὶ τοῦ μεγάλου Ζηνός.* Apud Schol. Plat. pag. 948. Ed. nostrae: *ἡ Ἀγήνορος ἢ Φοίνικος ἢ Τιτνοῦ.* — *o relictum*] Construe: «o pater, nomen (necessitudinis carissimum) relictum filiae (dativ.), id est, desertum ac proditum a filia, et pietas victa furore, temerario meo auso turpiter neglecta!» — *nomen pietasque* vocativi sunt; multi in eo errarunt, quod pro nominativis habuerunt; alii praeterea male distinguunt: *Pater o! relictum.* — V. *nomen* saepe ad necessitudinis et cognationis notionem accedit. Cfr. Ovid. Her. 10, 69: *Nam pater et tellus iusto regnata parenti Prodita sunt facto nomina cara meo.* et cetera exempla a Bentleio allata. Ovid. Met. 8, 463. et 507. Her. 8, 28. — *Filiae*] «a filia», ut Od. 2, 6, 11: *regnata -- Rura Phalantho.* Od. 3, 29, 27: *regnata Cyro Bactra.* Alii minus apte v. *filiae* pro genitivo habentes sic explicant, ut Lübker: «O pater, me miseram, quae filiae nomen pietatemque victam furore reliquerim, prorsus exuerim!» qua interpretatione prorsus tollitur necessaria illa appositio: *pater, nomen.* Languidior etiam est tertia expositio: «O pater, cuius mihi nunc nihil nisi nomen relictum est!, dixit Europe victa furore;» qua in ratione nimis negligitur v. *pietasque,* ad quod mirum in modum e v. *relictum* diversa significatione eliciunt «*relicta,* neglecta, violata.» Quarta denique restat prava distinctio: «*dixit:* ego *Victa furore unde quo veni?*» — *Victa*] Ovid. Met. 1, 449: *Victa iacet Pietas.* Id. 13, 662: *Victa metu pietas.* — *furore*] «caeco illo impetu, quo tauro fallaci me commisi.»

37. *Unde quo veni?*] Duplici interrogatione implicata Graeco modo: *πόθεν ποῖ ἐλήλυθα;* non: *Unde? quo veni?* Aeschyl. Prom. 546. Dind. Ox.: *εἰπέ, ποῦ τίς ἀλκά;* ubi volgo: *εἰπέ που τίς ἀλκά;* Eurip. Helen. 1543: *Πῶς ἐκ τίνος νεώς ποτε – ἥκετε;* Ion. 793: *πῶς δὲ ποῦ νιν εἰσιδών;* Ibid. 948: *ποῦ τίς λοχεύει σε;* Phoen. 423: *τίς πόθεν γεγώς;* Alcest. 213: *τίς ἂν πᾷ πόρος κακῶν γένοιτο;* Plato Tim. p. 22. B: *πῶς τί τοῦτο λέγεις;* (Turnus apud Virg. Aen. 10, 670: *Quo feror, unde abii, quae me fuga quemve reducet?*) — *Levis*] «nimis mitis.» Soph. Antig. 308: *Οὐχ ὕμιν Ἄιδης μοῦνος ἀρκέσει.* (Prop. 4, 4, 17: *Et satis una malae potuit mors esse puel-*

Virginum culpae. Vigilansne ploro
Turpe commissum, an vitiis carentem
Ludit imago

Vana, quae porta fugiens eburna
Somnium ducit? Meliusne fluctus
Ire per longos fuit, an recentes
Carpere flores?

Si quis infamem mihi nunc iuvencum
Dedat iratae, lacerare ferro et
Frangere enitar modo multum amati

38. *Virginis* Markland. — 39. *vitio* Bentl. coni. — 41. *quam* Sanadon. — 43. *recentis* T. — 46. *Dedat iratae! Lacerare* distinguit J. — *et* om C.

ae? Codd. Hertzb. cum Lachm. *urna.)*

38. *Virginum*] «laeso pudori, quam summam committere possunt culpam virgines.» Multo exquisitior in hoc v. et in v. *vitiis* est num. plur. quam Marklandi *virginis* et Bentleii *vitio*. Illud enim per communicationem cum omnibus virginibus nescio quomodo magis verecundam habet speciem in puellae ore; hoc autem plural. *vitiis* vitatur nimis aperta stupri significatio, quam notionem singularis habet aliquoties apud Terentium. (Adelph. 3, 1, 9. 3, 2, 10.)

41. 42. *porta-eburna*] Odyss. τ, 562: *Δοιαὶ γάρ τε πύλαι ἀμενηνῶν εἰσὶν ὀνείρων· Αἱ μὲν γὰρ κεράεσσι τετεύχαται, αἱ δ' ἐλέφαντι· Τῶν οἳ μέν κ' ἔλθωσι διὰ πριστοῦ ἐλέφαντος, Οἳ ῥ' ἐλεφαίρονται, ἔπε' ἀκράαντα φέροντες· Οἳ δὲ διὰ ξεστῶν κεράων ἔλθωσι θύραζε, Οἳ ῥ' ἔτυμα κραίνουσι, βροτῶν ὅτε κέν τις ἴδηται.* Virg. Aen. 6, 894. — «*Φάντασμα* autem, *imago*, quae rapide (*fugiens*) exit ex altera utra porta, secum *ducit* illud *somnium*, quod cum maxime videre nobis videmur.»

42. 43. *Meliusne*] «Quomodo tandem factum est, ut *melius* (iucundius) dementi mihi videretur nare per fluctus quam ex vernis floribus corollas nectere, in quo grato opere occupata eram?» — *longos*] ex Phoenice in Cretam. Mosch. 2, 153: *τόσην ἅλα μετρήσασθαι.*

45. *Si quis*] Non est exclamatio, ut in multis Edd. distinguitur: *Si - - - iratae!*, sed *πρότασις* v. *enitar*. — *infamem*] «detestandum propter hoc ipsum, quod pudorem mihi erepturus est.»

47. 48. *enitar*] «omnibus viribus conabor.» — *multum amati*] «Cuius ori flores virgo admoverat, cuius cornua sertis cinxerat, cuius pectora manibus plauserat; sic enim Ovidius.» Torrentius. — *monstri*] Altera lectio *tauri* est ex gloss. et ex v. 72.

50–52. *Impudens*] *Κλίμαξ* huius repetitionis, quae facilius sentitur, quam verbis exponitur, ita expli-

Cornua monstri.

Impudens liqui patrios Penates,
Impudens Orcum moror. O deorum
Si quis haec audis, utinam inter errem
Nuda leones!

Antequam turpis macies decentes
Occupet malas teneraeque sucus
Defluat praedae, speciosa quaero
Pascere tigres.

Vilis Europe, pater urget absens:

48. *tauri* bT, LCt. (Ut nos, BSc,*βγκλνξ*, Pott. sex.) — 53. *decentis* B. — 54. *sucus* BbT: *succus* cum Edd. plerisque M. — 55. *Defluit* B, *Defluet* T. (Deficit post hunc v. T usque ad C. 4, 4. 6.) — 57. *Vilis Europae pater* LC.

cavit Gargallus: *Fuggii vergine ardita, ardita druda Or che non scendo a l'Orco?* — *Orcum* autem *moratur* is, qui, cum mori debet, non moritur. «Quid cesso emori?» Propert. 1, 19, 1: *Non ego nunc tristes vereor, mea Cynthia, Manes, Nec moror extremo debita fata rogo.* Stat. Theb. 7, 364: *seras tibi demoror improbus umbras.* — *Nuda*] non «auxilio privata,» ut volunt Schol. et Bosscha, afferens Ovid. Am. 1, 2, 38: *His tu militibus superas hominesque deosque; Haec tibi si demas commoda, nudus eris.*; sed sensu proprio.

53-55. *macies-Occupet*] Tibull. 4, 4, 5: *Effice, ne macies pallentes occupet artus.* — *malas*] pro genis. — *teneraeque*] «antequam puellae *teneae*, florentis, feris destinatae corpus contabescat.» Diuturnos igitur dolores perhorrescit et integra ad Orcum descendere cupit, ex prisco humanitatis sensu. Soph. Antig. 847: *Οὐκοῦν κλεινὴ καὶ ἔπαινον ἔχουσ' Ἐς τόδ' ἀπέρχει κεῦθος νεκύων, Οὔτε φθινάσιν πληγεῖσα νόσοις, Οὔτε ξιφέων ἐπίχειρα λαχοῦσ', Ἀλλ' αὐτόνομος, ζῶσα, μόνη δὴ Θνατῶν, Ἀΐδαν καταβήσει.* Atque omnino haec videtur Graecorum antiqua opinio et mos. Certe Chariton pag. 13. Lips.: *μηδὲ ἄμορφον τῇ παρολκῇ ποιήσωμεν τὸ σῶμα. θάψωμεν Καλλιῤῥόην ἔτι καλήν.* Stat. Silv. 2, 1, 154: *Gratum est, Fata, tamen, quod non mors lenta iacentis Exedit puerile decus, Manesque subivit Integer et nullo temeratus corpora damno.* Minime igitur haec stropha deleri aut saltem vituperari debebat, propterea quod a nostro sensu aliquantulum abhorret. — *sucus*] «vitalis; corporis vigor.» Putidum *(unzart)* videtur hoc Lübkero, quia sane cum nostris deliciis *(sentimentalen Zartheiten)* haud nimis congruit. — *speciosa*] «pulchritudine nondum deformata, integra et florens;» puellarem formae etiam propinqua morte curam exprimit. — *quaero Pascere*] De constructione vid. ad Od. 3, 24, 27.

57. *Vilis*] «Iam nunc digna, quae ab omnibus contemnaris.» — *pater*]

Quid mori cessas? Potes hac ab orno
Pendulum zona bene te secuta
Laedere collum.

Sive te rupes et acuta leto
Saxa delectant, age te procellae
Crede veloci, nisi herile mavis
Carpere pensum,

Regius sanguis, dominaeque tradi
Barbarae pellex. Aderat querenti

59. 60. *secuta e* ‖ *lidere* cum «quibusdam» Codd. Lambini et Mureto Bentl. — 62. *delectent* B. (non bSc.) — 63. *erile* B. — 66. *paelex* B.

«Pater ipse, quamquam absens, mihi instare videtur atque imperare, ut mortem propere mihi consciscam.» Patris saevum iussum, quod sibi fingit, per *ἀποστροφὴν* ad semet ipsam effert. Sequentia statim verae *μονολογίας* formam induunt, nec vero ullo modo Agenori tribui possunt. Sic etiam Neobule Od. 3, 12. secum ipsa loquitur per secundam personam. Ceterum cfr. Iliae similis culpae reae lamenta apud Ovid. Am. 3, 6, 73: *O utinam mea lecta forent patrioque sepulcro Condita, dum poterant virginis ossa legi! – – Quid moror? en digitis designor adultera volgi.*

58-60. *ab orno*] Construe: *pendulum ab orno*, non, ut alii, a *zona*. Sic Apollonius Rhodius in Cauno apud Parth. 11. de Byblide: *Καί ῥα κατὰ στυφελοῖο σαρωνίδος αὐτίκα μίτρην Ἀψαμένη, δειρὴν ἐνεθήκατο.* — *bene te secuta*] «qua opportune, haud frustra, cincta huc devenisti.» — *Laedere*] h. l. prima significatione, *zerschlagen, quetschen, knicken*, ut apud Lucret. 5, 999: *turbida ponti Aequora laedebant naves ad saxa virosque*. Hinc demum deducta volgaris notio *nocendi, offendendi*. Qui primariam illam, quae elucet in compositis *allidere, collidere, elidere, illidere, oblidere, sublidere*, non intelligebant, substituerunt *elidere*, quod praeferebat etiam Heinsius Adversar. p. 118, idque sane hac significatione frequentius est quam simplex, propter hanc ipsam rationem h. l. praeferendum. — Ceterum hoc genus mortis commune in heroinis, velut in Iocasta, Antigona, Phaedra, Amata, saepeque apud Parthenium.

61-66. *Sive te* cet.] «Sive magis te alliciunt rupes et saxa (ex rupibus exstantia), ut quae acuta sint ad letum dandum (quae acuminibus suis celeriter mortem afferant), procellae impetu adiuta in praeceps te deiice; nisi tu, regia virgo, serva fieri praefers, cui quotidie ab hera assignetur pensum (certum pondus lanae *carpendae*, trahendae, nendae, de quo molesto officio Propert. 3, 6, 15: *tristes sua pensa ministrae Carpebant.*), quae domina barbara te simul ut exosam mariti pellicem perpetuo cruciatu afficiet. — *rupes – – Saxa*] Seneca Controv. 1, 3. p. 94. Bip.: *Moles*

Perfidum ridens Venus et remisso
Filius arcu.

Mox, ubi lusit satis: Abstineto,
Dixit, irarum calidaeque rixae,
Cum tibi invisus laceranda reddet
Cornua taurus.

Uxor invicti Iovis esse nescis:

67. *et venusto* superscr. *remisso* B. — 69. *luxit* superscr. *lusit* B; *luxit* etiam unus Pott. 7. — 71. *visus* septem Pott., item γ ap. Kirchn. p. 36., *iussus* unus Pott. 4. *Iam tibi iniussus* malebat Bentl. — *reddit* B.

abscissa in profundum, frequentibus exasperata saxis. Eurip. Androm. 847: *ποῦ μοι πυρὸς φίλα φλόξ; Ποῦ δ' εἰς πέτρας ἀερθῶ Ἢ κατὰ πόντον ἢ καθ' ὕλαν ὀρέων.*

67. *Perfidum*] «maligne ac dolose,» sed iuncta ironia; non enim irata advenit Venus, ut apud Theocr. 1, 96. Daphnidi: *Λάθρια μὲν γελάοισα, βαρὺν δ' ἀνὰ θυμὸν ἔχοισα*, sed suis artibus delusam esse gaudet Europen eamque simul consolatur. Aeque *perfidum ridens* Venus spectat Peleum, qui Thetidem raptat, apud Millingen *Mon.* I. T. 10. et Cupido Ledam a cygno compressam in pictura Pompeiana *Mus. Borbon.* X. T. 3. — *remisso*] «laxato, quippe qui opus suum iamiam perfecisset.»

69. 70. *ubi lusit satis*] «ubi Venus satis irriserat puellam splendidae suae sortis ignaram.» — *Abstineto-irarum*] *ἀπέχου τῆς ὀργῆς*, ut Od. 4, 9, 37: *abstinens -- pecuniae*, et 2, 9, 17: *Desine -- querelarum.* — *calidaeque rixae*] «acris huiusmodi contentionis.»

71. *Cum tibi*] «tunc, cum tibi cet.»; minime explicandum «donec tibi», nec scribendum *dum tibi* cum Ed. Veneta 1490. vel *non tibi* (Fabric. 1555.) ex male intellectis Scholl. vett. («Sane», inquit Acron, «non lacerabis eum, ubi rursus se tibi obtulerit.») Consulto cum levi variatione repetit irridens ipsas Europae minas v. 45. — *laceranda*] pro v. proprio *frangenda*. «Tunc (hoc enim significat), ubi ad te amplexandam revertetur, probe scio, facile in gratiam cum illo redibis, qui nunc tibi tam invisus est.» — *reddet*] «denuo praebebit; primum enim, cum ex improviso evanuisset, eum sane lacerare non potuisti.» Omnia ironice; non enim *tauriformis* ad eam reversurus erat Iuppiter. (Ceterum Bernhardy praefert Codicis B lectionem *reddit, jetzt, da er dir preisgibt*; verum scite poëta rem sic conformavit, ut per cunctas illas Europae querimonias et falsus Iuppiter tauro se celans et verus abesset, nemoque praeter *εἴρωνας* illos, Cupidinem et Venerem, eas audiret.)

73. *Uxor*] Iam ex ironia ad veram consolationem transit, quocirca aliorum interrogationi praefero tranquillam hanc et blandam

Mitte singultus, bene ferre magnam
Disce fortunam, tua sectus orbis
Nomina ducet.

affirmationem: «Nescis adhuc, cara puella, Iovis te coniugem esse», id est, «scito te mox illum coniugem habituram esse.» Sed cum nominativi cum infinitivo usus post verba sentiendi et declarandi vel apud poëtas Latinos rarissimus sit, praestat fortasse haec interpretatio: «*Nescis* (non vales, non audes) *esse Iovis uxor* (te gerere Iovis uxorem);» cum qua leni reprehensione optime quadrat qui sequitur imperativus: *bene ferre magnam Disce fortunam.*

74–76. *bene ferre*] «constanter ac dignum in modum, pro coniugis tui maiestate.» Chariton pag. 145. Lips.: *Σὺ δέ, ἡ δούλη, τὴν εὐτυχίαν οὐ φέρεις.* — *sectus orbis*] «dimidia pars orbis nomen tuum accipiet.» Duas enim dumtaxat orbis terrarum partes agnoscit h. l., Europam et Asiam, ut Sal. Iug. 17. et Varro LL. 5, 31: *Divisa est caeli regionibus terra in Asiam et Europam.* Soph. Trachin. 100: *διοσσαῖσιν ἀπείροις κλιθείς.* Plat. in Critia 112. E. Cfr. Schaefer Meletem. crit. p. 36., ubi locos similes collegit Aeschyl. Pers. v. 179. Plat. Gorg. p. 265. Ed. Heind. Isocratis Paneg. c. 48. Moschi 2, 6. cet. Contra Ovid. Fast. 5, 617: *te, Sidoni, Iuppiter implet, Parsque tuum terrae tertia nomen habet.* Modum Latinum aliquanto audaciorem retinere potuit Gargallus: *trarrà il tuo nom Partito il mondo.* — *Nomina*] Nullus, quod sciam, interpres aut explicavit hunc num. plur. aut in eo haesit praeter HP., qui omnia inde a v. 33: *Quae simul* cet. Horatio abiudicavit, h. l. inter alia adnotans: «Nec laudandus est pluralis *nomina* pro *nomen*.» Verum ex usu poëtico de una persona ille ponitur. Od. 4, 2, 3: *daturus Nomina ponto*, Ovid. Trist. 1, 1, 90: *Icarus Icariis nomina fecit aquis*, unum maris Icarii nomen.

CARMEN XXVIII.

Festo quid potius die
Neptuni faciam? Prome reconditum
Lyde strenua Caecubum
Munitaeque adhibe vim sapientiae.

XXVIII. Inscr. volg. *Ad Lyden.* — *Lydae* bc. — *Ad Lyden paraenetice (syllogistice* S.) *de Neptunalibus* BS. — 2. *facias* Bentl. coni.

XXVIII. Arcessita ad se amica solus cum sola Neptunalia compotatione et cantu celebrat. Neptunalia alia a. d. X. (non V., ut aiunt alii) Kal. Aug., alia in honorem pugnae Actiacae Kal. Sept. memorant Inscriptt. Lat. 2. p. 394 et 398. Intelligere videtur priora illa, quae teste Festo frondeis casis, quas *umbras* vocabant, in ripa Tiberis excitatis et tauro immolato celebrabantur. Quo tempore hoc carmen compositum sit, incertum est; Kirchnerus et nuperrime Grotefend (*Schriftst. Laufb. d. Horat.* p. 30.) assignaverunt anno 732.

2. *faciam*] «Ὕστερον πρότερον. Erat enim hic ordo: «Prome Caecubum, ut (tecum) bibam. Quid enim potius festo Neptuni die facere possum?» Lamb. Hoc si satis perpendisset Bentleius, vix scripsisset: *facias*. Sed in errorem inductus est eo quoque, quod cum plerisque Interprett. credidit compotationem hanc in Lydae domo, non in Flacci habitam fingi, quod contra est. — *Prome*] Propter «herile», ut aiunt, hoc iussum nonnulli Lyden pro Horatii villica vel cellaria habuerunt. Noli credere: nam ridiculum fuisset eiusmodi cum ancilla *συμπόσιον* etiam carmine celebrare. Sed *ἑταίρᾳ* libertinae ad solitarium convivium vocatae talia nullius laboris officia per iocum mandari poterant ab amico commodiore et, quo liberior foret, servum nullum mensae adhibente. — *reconditum*] «interioris notae (Od. 2, 3, 8.), satis igitur vetus ac generosum.»

3. *strenua*] pro adverbio prosae orat. Est igitur: «Noli defatigari in promendo Caecubo ex *horreo* sive apotheca vinaria atque expugna, pelle, liberaliore potu tristiorem tuam ac sic satis munitam adversus voluptates gravitatem mecumque Genio indulge.» Haec omnia prorsus iocose ac facete dicta sunt, praesertim *munita* illa ab omni tentatione *sapientia* puellae. Ut autem ad Lyden potius quam ad ipsum Horatium referamus vv. *munitae sapientiae* suadent seqq. *Parcis* cet. Nimis videlicet temperata, sapiens, *σώφρων*, effuse laetanti videtur amica fidicina. «Graeci aiunt vim sapientiae adhiberi per vinum.» Porphyr., id quod ex antiquo Commentatore, qui versiculum Graecum adscripserit, petitum videtur. — *Caecubum*] de quo Athenaeus 1, 27 a: *παλαιοῦται μετὰ ἱκανὰ ἔτη.*

Inclinare meridiem
Sentis ac, veluti stet volucris dies,
Parcis deripere horreo
Cessantem Bibuli consulis amphoram.

Nos cantabimus invicem
Neptunum et virides Nereïdum comas;

6. *ac*] *et* Bc, item *γδ* ap. Kirchn. Q. N. H. p. 36. 56. — 8. *amphoram?* Bothe, J. — 9. *in vices* B. — 10. *viridis* B. — *comas*] *choros* Cod. Lips. quartus

5. 6. *Inclinare*) «Vides solem a meridie iam ad occasum vergere.» Admodum tempestivum igitur describit *συμπόσιον*. In prosa orat. *se inclinare*, ut Liv. 9, 32: *sol meridie se inclinavit. — ac, veluti*] De solemni hac formula consule Hand Turs. I. pag. 478. Male Vossius malebat: *sentis; at veluti. — stet*] «consistat, moretur.» Tibull. 1, 4, 28: *non segnis stat remeatque dies.*

7. 8. *Parcis*] «cunctaris, veluti nondum adsit potandi hora.» — *deripere*] «celeriter de apothecae pariete demere hucque in triclinium afferre.» — *Cessantem*] «quae, tu dum segnis es, mihi impatienti ipsa videtur cessare.» (Significare nequit: «quae intacta et otiosa in horreo cubat inde a Bibuli consulatu.») — *Bibuli*] M. Calpurnius Bibulus cos. cum C. Iulio Caesare a. u. c. 695.; vinum igitur circiter XXXV. annorum bibiturum se fingit. — *amphoram.*] Est lenis potius expostulatio, qua miratur puellam *parcere* cet., quam interrogatio.

9. 10. *invicem*] «alternatim, carmine amoebaeo celebrabimus deos immortales; ego Neptunum, cuius est dies festus, eiusque comites Nymphas.» Cfr. Hand. Turs. III. p. 452. — Cum Cod. B. antiquissimo etiam Cod. Graev. *in vices*, quod probat Burm. ad Petron. 12. Mihi pedestris potius orationis videtur; reiicit etiam Hand. — *virides*] Deorum marinorum omnia sunt caerulea, glauca, viridia; interdum etiam vitrea, *ὑάλινα*. Sic *caeruleos crines* Cyanae nymphae tribuit Ovid. Metam. 5, 432. atque ibid. 2, 11: de Nereidibus: *quarum pars nare videntur, Pars in mole sedens virides siccare capillos.* Met. 13, 959. de Glauco: *viridem ferrugine barbam - - et caerula brachia.* Pictores vero, ut par erat, flavas comas iis tribuebant, vestes virides. V. *Pitture d' Ercolano* III. T. 16. 17. Avellino *Bull. arch.* IV. p. 62. et 86. — Cumulavit, ut solet, Statius Silv. 1, 5, 15: *Ite, deae virides, liquidosque advertite voltus Et vitreum teneris crinem redimite corymbis.*

11. 12. *curva-lyra*] Od. 1, 10, 6: *curvaeque lyrae parentem.* — *recines*] «tu respondebis canendo Latonam et Dianam iaculatricem.» — *celeris*] Ovidio Her. 4, 169. est *agilis dea.* — *Cynthiae*] a Cyntho, Deli monte, ubi Diana nata est cum Apolline.

13. 14. *Summo*] «extremo», ut Epp. 1, 1, 1. «Nam in Veneris laudibus ut amantes inter nos desinamus, consentaneum est.» — *quae* cet.] Pendent haec ex superioribus: «Recines eam deam, quae cet.»

Tu curva recines lyra
Latonam et celeris spicula Cynthiae,

Summo carmine, quae Cnidon
Fulgentesque tenet Cycladas et Paphon
Iunctis visit oloribus;
Dicetur merita Nox quoque nenia.

13. *Cnidon* B,LCt, Bentl., F: *Gnidon* bSc,MJ. — 14. *Paphum* Bb, *γδκμν*, Bentleius. (Ut nos, Sc.)

(Prosae orationis speciem inducit Bentleii distinctio: *Summo carmine* Venus *dicetur; merita* cet. Atque eam probari vetat versuum 15. 16. tota constructio.) — *Cnidon-tenet*] Cfr. Od. 1, 30, 1: *O Venus, regina Cnidi Paphique. — Fulgentes*] *nitentes* dixit Od. 1, 14, 19. Virg. Aen. 3, 126. *Paros* vocatur *nivea* propter marmoris, cui innititur eius solum, splendorem navigantibus longe conspicuum. — *Paphon*] *Paphum* praetulit Bentleius, «ut evitaretur *ὁμοιοτέλευτον* in fine versuum»; sed substituit ingratam variationem *Cnidon, Paphum*.

15. 16. *visit*] «ex alio quo loco sibi placito illuc revertens,» quae deorum vocantur *ἐπιδημίαι*. — *oloribus*] Od. 4, 1, 10. Stat. Silv. 1, 2, 141: (Venus) *thalamique egressa superbum Limen, Amyclaeos ad frena citavit olores*. Idem 3, 4, 22: *molles agitat Venus aurea cygnos*. Silius 7, 440: *matris currus, niveos agitabat olores - - Cupido*. — «*Nox* ipsa quoque cantilena celebrabitur, et quidem debita ob gaudia, quae nobis praebebit.» *Nox* h. l. veluti dea, quae amorum fructum et donat et tuetur. Sic *Νυκτὸς μαντεῖον* Megaris erat. Pausan. 1, 40, 6. Ovid. Fast. 1, 455: *Nocte deae Nocti cristatus caeditur ales*. (Conf. etiam Od. 3, 19, 10.) — *Nenia* h. l. certe non de lugubri carmine, ut Od. 2, 1, 38. et 20, 21.; sed ut Epp. 1, 1, 63: *puerorum - Nenia*, de cantilena simplici et ad somnum invitante dicitur.

CARMEN XXIX.

Tyrrhena regum progenies, tibi
Non ante verso lene merum cado

XXIX. Inscr. volg. *Ad Maecenatem*, et sic BS. — *Maecenati* bc. — 2. *versum* B. (non bSc.)

XXIX. Maecenatem invitat poëta, ut relictis urbanis negótiis aliquantulum temporis ad se in villam concedat Genioque ibi indulgeat, argumentis, quibus ei hoc suadere conatur, partim ab Urbis fastidio, quod eius luxus gignere soleat, partim a ferventissimo anni tempore desumptis. Cum autem Maecenatem curis administrandae Urbis, quibus tum districtus erat, maxime, quo minus copiam sui faceret, impediri intelligeret, poëta a nimia ista sollicitudine eum dehortaturus graviter ostendit certis curas istas circumscribi oportere finibus, ne bona, quae praesens hora largiatur, celeriter elabantur, futurarumque rerum anxiam sollicitudinem vanam esse atque inutilem. (Franke carmen refert ad a. 729., Grotefend ad a. 735.)

1. 2. *Tyrrhena regum*] Cfr. Od. 1, 1, 1. Silius 7, 29: *Cilnius Arreti Tyrrhenis ortus in oris.* — *Non ante verso*] «intacto adhuc», id quod convivae honori tribuitur. Est autem e sermone cotidiano. Plaut. Stich. 5, 4, 39: *quamvis desubito vel cadus vorti potest.* Sat. 2, 8, 39: *Invertunt Allifanis vinaria tota.* Vertebatur, cum inde in crateres effundebatur vinum. — *lene*] «vetustate domitum.» Schol. — *Cadus* ex opere figlino XII. congios capiebat; quadraginta circiter eiusmodi mensuras, quas *pintes* vocant Francogalli.

3. 4. *flore - rosarum*] ῥόδων ἀώτοις σκιάζειν λιπαρὰν ἔθειραν dixit Simonides p. 195. Schn. — *balanus*] s. myrobalanus, glans myrepsica, unguentaria Arabiae et Aethiopiae *(die arabische Behennus, Balsamfrucht.)*; h. l. oleum ex eius nucleo pressum. Oleo autem inde expresso «εἰς τὰ πολυτελῆ μύρα ἀντ' ἐλαίου ἐχρῶντο.» Dioscor. 4, 160. — *Pressa tuis - capillis*] «tibi destinata.»

5-7. *Iamdudum*] Non «quod diutius omnia ista domi suae Maecenati servarit» (ut interpretatus est etiam Gargallus, metuens, «ne rosae admodum vietae fuerint»), sed omnino «impatientiam, qua Maecenatem exspectet,» amice declarat. — *Eripe te morae*] Od. 4, 12, 25: *pone moras.* — *Ne semper*] Altera lectio *nec* habet nunc auctoritatem antiquiss. Cod. B. eamque valde probat Dillenburger p. 34. afferens inter alia exempla Od. 1, 11, 2: *nec Babylonios Tentaris numeros.* Atque de hoc nemo dubitare poterat, *nec* sic usurpatum per se rectissimum esse; sed ἀσύνδετον servavi propter similia v. 9. et 11; praeterea *ne* celeriorem reddit sententiarum progressum. Neutiquam vero aptus est hic sententiarum nexus, quem nonnulli statuunt: «Pelle, tolle, rumpe moram (eo fine), ne contempleris»; sed est

Cum flore, Maecenas, rosarum et
Pressa tuis balanus capillis
Iamdudum apud me est. Eripe te morae;
Ne semper udum Tibur et Aesulae
Declive contempleris arvum et
Telegoni iuga parricidae.

6. *Nec* B.

ἀσυνδέτως «noli semper contemplari». — *udum Tibur*] Cf. Od. 1, 7, 13. Ovid. Fast. 4, 71: *Et iam Telegoni, iam moenia Tiburis udi Stabant.* — *Aesula*, colonia Romana in Latio, in declivi sita inter Praeneste et Tibur. — *contempleris*] «e longinquo sane cum desiderio gratissimis his tractibus ipsis fruendi, cui desiderio cur non illico satisfacis?» Verbum *contemplari* usurpatur praesertim de caelo, stellis, *μετεώροις*, item de regionibus amoenis, quibus oculi libenter immorantur.

8. *Telegoni iuga*] Ovid. Fast. 3, 92: *Factaque Telegoni moenia celsa manu.* Tusculum significat, conditum a Telegono (Sil. Ital. 7, 691: *Circaeo Tuscula dorso Moenia, Laërtae quondam regnata nepoti.*), qui inscius Ulixem patrem radio trygonis *(eine Rochenart mit einem Stachel am Schwanze)* sagittae praefixo interfecit. Primum memoratur ab Hesiodo in Theogoniae versu suspecto 1014., una cum fratribus Agrio et Latino: *Οἱ δ' ἤτοι μάλα τῆλε μυχῷ νήσων ἱεράων Πᾶσιν Τυρσηνοῖσιν ἀγακλείτοισι ἄνασσον.* Totam autem hanc fabulam tractaverat in Telegonea Eugammo Cyrenaeus, poëta cyclicus Olymp. 53. Vide Welcker *der epische Cyclus* p. 311. Sophocles in Euryalo apud Parthen. Narr. 3: *Τρωθεὶς ἀχάνθῃ τρυγόνος θαλασσίας.* Cfr. Lycophr. 797. cum Scholiasta. Hygin. Fab. 127: *Telegonus, Ulixis et Circes filius, missus a matre, ut genitorem quaereret, tempestate in Ithacam est delatus ibique fame coactus agros depopulari coepit. Cum quo Ulixes et Telemachus ignari arma contulerunt: Ulixes a Telegono filio est interfectus, quod ei responsum fuerat, ut a filio caveret mortem. Quem postquam cognovit qui esset, iussu Minervae cum Telemacho et Penelope in patriam redierunt; in insulam Aeaeam ad Circen Ulixem mortuum deportarunt ibique sepulturae tradiderunt. Eiusdem Minervae monitu Telegonus Penelopen, Telemachus Circen duxerunt uxores. Ex Circe et Telemacho natus est Latinus; ex Penelope et Telegono natus est Italus, qui Italiam suo nomine denominavit.* Cfr. Oppian. Halieut. 2, 497. Sext. Empir. pag. 273. Fabr.: *Πῶς οὐκ ἔργον, τινὸς μὲν γραμματικοῦ λέγοντος, ὅτι Ὀδυσσεὺς ὑπὸ Τηλεγόνου παιδὸς κατὰ ἄγνοιαν ἀνῄρηται, τινὸς δέ, ὅτι λάρου κέντρον θαλασσίας τρυγόνος ἀφέντος αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ διεφώνησεν, ἄλλου δέ, ὅτι εἰς ἵππον μετέβαλε τὴν μορφήν;* Proclo apud Phot. Bibl. C. 239. teste haec Ulixis mors mythici cycli finis erat. Plutarch. Parall. T. 2. p. 316. narrat etiam Praeneste a Telegono conditum esse. Propert. 2, 32, 3: *Nam quid Praenestis dubias, o Cyn-*

Fastidiosam desere copiam et
Molem propinquam nubibus arduis;
Omitte mirari beatae
Fumum et opes strepitumque Romae.

Plerumque gratae divitibus vices
Mundaeque parvo sub lare pauperum
Coenae sine aulaeis et ostro
Sollicitam explicuere frontem.

thia, sortes, Quid petis Aeaei moenia Telegoni?

9. 10. *Fastidiosam*] «quae nauseam ac taedium parit.» — *Molem*] turrim *(Palast)* Maecenatianam in colle Esquilino, e qua Nero Romae incendium inspexit. (Suet. Ner. 38.) In eius vicinia ipse Horatius humatus est. *(Solche* turres *liefen pyramidalisch und terrassenförmig in die Höhe.* Boettiger. Sic postea dicta est *moles Hadriana.)* — Hoc dicit: «Noli semper Romae commorari;» idcirco nequaquam cum Nibbyo *(Viaggio* I. p. 174.) hos versus ad magnificum illud Maecenatis Tiburtinum, cuius parietinas ibi describit, referre possumus. — *arduis*] «sublimibus.»

11. 12. *Omitte*] Minime cum Burmanno ad Sulpiciae Sat. 9. legendum *O mitte*, cum anacrusis iambica in hoc tertio strophae alcaicae versu reperiatur etiam Od. 1, 16, 19. 17, 7. 29, 7. 37, 15. Od. 2, 3, 3. 20, 11. — *beatae*] «Opulentae ac splendidae.» — *mirari-Fumum*] *παρὰ προσδοκίαν*. Nam *mirari* proprie refertur ad *opes* dumtaxat; verum has comitantur omnis generis molestiae; ex quibus memorantur, quae maxime in sensus incurrunt, *fumus* et *strepitus*. *Fumum* vix recte explicaveris tropice: «vanam honoris ac felicitatis speciem»; «*sa trompeuse fumée*» (Vanderbourg.), sed proprie accipiendum est. Seneca Ep. 104: *ut primum gravitatem urbis excessi et illum odorem culinarum* cet. — *Strepitus* non est «strepitus tumultusque conviviorum lautiorum», ut nonnulli volunt, sed «strepitus ille Urbis nocturnus ac diurnus», de quo lamentatur Epp. 2, 2, 72-80.

13. 14. *vices*] «Vicissitudines inter summam copiam, qua divites cotidie veluti obruuntur, et vitam simpliciorem ipsis persaepe placent.» — *Mundae*] «tersae, sed frugales.» Sat. 2, 2, 65: *Mundus erit, qui non offendet sordibus atque In neutram partem cultus miser.* — *pauperum*] «ubi cum locupletibus illis comparentur.» Omnino tres gradus statuit Seneca de Tranquill. an. 8: *paupertatem, inopiam, egestatem.*

15. 16. *sine aulaeis*] Cfr. Sat. 2, 8, 54., ubi Schol.: «Consuetudo apud antiquos fuit, ut aulaea sub cameras tenderent, ut, si quid pulveris caderet, ab ipsis exciperetur.» — *ostrum* significat stragulam vestem, peristromata purpurea. Virg. Aen. 5, 111: *ostro Perfusae vestes*, a v. *ὄστρειον*, pr. succus muricis eiusque color purpureus. Böttiger *kl. Schr.* I. pag. 424: aulaeis et ostro *nicht* aulaea purpurea, *sondern* aulaea *sind die unter der Decke ausgespannten Prunk-*

Iam clarus occultum Andromedae pater
Ostendit ignem, iam Procyon furit
Et stella vesani Leonis,
Sole dies referente siccos:

Iam pastor umbras cum grege languido
Rivumque fessus quaerit et horridi
Dumeta Silvani, caretque

21. *languida* γ ap. Kirchn. p. 36.

teppiche, ostrum *aber die köstlichen Purpurüberzüge der Tischchen.*» Adversatur aliquatenus Virg. Aen. 1, 697: *aulaeis iam se regina superbis - composuit. — explicuere*] ἀορίστως, «explicare solent.» Sat. 2, 2, 125: (Ceres) *Explicuit vino contractae seria frontis.*

17-19. *Iam clarus*] *Clarus*, ut patet ex ἀντιθέτῳ *occultum*, non ad regiam Cephei dignitatem, ut nonnemo nuper voluit, sed unice ad sideris splendorem refertur. «Tempus venit aestatis; igitur te rure mecum recrees.» Theognis 1039. Bekk.: Ἄφρονες ἄνθρωποι καὶ νήπιοι, οἵτινες οἶνον Μὴ πίνουσ' ἄστρου καὶ κυνὸς ἐρχομένου. Alcaeus Bergk p. 580: (θέρους) Τέγγε πνεύμονα Φοίνῳ· τὸ γὰρ ἄστρον (Canicula) περιτέλλεται· Ἁ δ' ὥρα χαλέπα, πάντα δὲ δίψαισ' ὑπὸ καύματος. — «Cepheus, Aethiopum rex, *Andromedae pater* ex Cassiopea antea occultum lumen ostendit, iam ortus est. (VII. Id. Iul.)» — *Procyon* (quem Latini *Ante Canem* vocant), unus ex Orionis canibus venaticis, oritur Idibus Iuliis, quem XI. diebus post sequitur Canicula s. Sirius, oriturque etiam *Leonis stella*, sidus *vesanum (rabidum* Lucano 6, 334.), summos calores afferens. Schol. Arati v. 149. Ed. Bekker p. 65: τὸν δὲ Λέοντα οἱ μέν φασιν ὅτι ὑπὸ τοῦ Διὸς ἐτιμήθη, διότι τῶν τετραπόδων ἡγεῖται, οἱ δὲ ὅτι πρῶτος ἆθλος Ἡρακλέους ἐστίν. Hinc *Herculeum leonem* vocat Ovid. A. A. 1, 68. Sol Leonem ingreditur XII. Kal. Aug. Colum. 11, 2, 52.

20. *referente*] «annuo suo cursu rursus afferente.» — *siccos*] Od. 4, 12, 13: *Adduxere sitim tempora, Virgili.*

21. 22. *Iam pastor*] Cfr. Anth. Pal. II. p. 694: Χὼ ποιμὴν ἐν ὄρεσσι μεσαμβρινὸν ἀγχόθι παγᾶς Συρίσδων, λασίας θάμνῳ ὕπο πλατάνου Καύματ' ὀπωρινοῖο φυγὼν κυνός. — *Rivumque*] In pascuis Italicis greges per aestatem rivos intrant, ut melius se defendant et a calore et ab asilis. Rivos igitur quaerit pastor et *dumeta*, quae perambulare solet *horridus*, hirsutus, incultus, ut deus rusticus, φριξοκόμης, Silvanus. Hoc ἐπιθέτῳ utitur propter ipsius dei silvestris horridam formam, ut Mart. 10, 92, 6: *Tonantis aras horridique Silvani*, non propter dumeta horrida. In inscriptione nuper reperta (*Annal. dell' Inst. arch.* V. p. 150.) is, qui eam posuit, sic Silvanum alloquitur: *Magne deum, Silvane potens, sanctissime pastor.* — Cave autem, ne cum Sanadono vv. *horridi Silvani* habeas pro nominativis plur. Ceterum non de meridie loquitur, sed de anni tempore

Ripa vagis taciturna ventis.

Tu, civitatem quis deceat status,
Curas et Urbi sollicitus times,
Quid Seres et regnata Cyro
Bactra parent Tanaisque discors.

Prudens futuri temporis exitum
Caliginosa nocte premit deus

28. *dissors* malebat Bentleius.

aestivo; horam enim hic significare nihil attinebat.

24. *Ripa*] rivi illius. — *taciturna*] «dum ventis cessantibus nullum usquam murmur auditur.»

25. *Tu, civitatem*] Tibi quidem, Urbis cura cum tibi commissa sit, cordi ante omnia est optimus civitatis status otiumque publicum; simul intentus es, quae pericula exteri hostes, imprimis Orientis populi, Romano imperio minitentur.» Cfr. Frandsen *Maecenas* p. 69.

26. 27. *Urbi*] «capiti rerum.» (Tac. Hist. 2, 32.) Moneo propter Sanadoni *orbi*. *Civitas* autem et urbs (in quo ille haerebat) recte coniunguntur, ut apud Cic. Acad. 2, §. 137. *nec haec* tibi videtur *urbs nec in ea civitas*. V. *Urbi* iunge cum v. *times*. — *sollicitus*] Vell. 2, 88. de Maecenate: *ubi res vigiliam exigeret, sane exsomnis, providens atque agendi sciens*.

27. 28. *Seres*] extremi Orientis populi Romanis noti, «*lanicio silvarum nobiles*.» Plin. H. N. 6, 20. Cum *Indis* coniunguntur Od. 1, 12, 56.; cum Persis, sicut hic, Od. 4, 15, 23. A poëtis ornatus potius causa, quam quod unquam arma moverint, numerantur inter Romani nominis hostes, ut apud Lucan. 1, 19: *Sub iuga iam Seres, iam barbarus isset Araxes*. Stat. Silv. 4, 1, 42. Ceterum vide Excursum. — *regnata Cyro Bactra*] «quibus olim Cyrus imperitavit.» Xen. Cyr. 1, 1, 4: ἦρξε δὲ Βακτρίων καὶ Ἰνδῶν. Plin. 6, 16: *Gens haec obtinet aversa montis Paropamisi et adversus fontes Indi; includitur flumine Ocho*. Propert. 3, 1, 16: *Qui finem imperii Bactra futura canent*. Gens nobilis postea inde ab anno circiter 250. usque ad 125. ante Chr. regno Graeco Bactriano; Augusti vero temporibus pars Bactrianae Parthis, pars Tocharis, Scythicae genti, subiecta erat; quocirca h. l. de Parthis intelliges. (De constructione cfr. Od. 2, 6, 11.) — *discors*] «Scythae, Tanais accolae, intestinis discordiis agitati», ut Parthi Od. 3, 8, 19: *Medus infestus sibi luctuosis Dissidet armis*. Pertinere haec videntur Frankio pag. 197. ad civilem Parthorum discordiam, cuius participes erant discordes Tanaitae. — Inest in his innocens neque amicum laesura ironia; etenim et ille et omnes Romani optime noverant nihil periculi iam impendere Romano imperio ab Orientis atque Septentrionis nationibus.

29. 30. *Prudens*] «Sapienter et consulto deus res futuras mortalibus velut obscura nocte *pressit*, abscondit.» Theognis 1075: *Πρήγματος ἀπρήκτου χαλεπώτατόν ἐστι*

Ridetque, si mortalis ultra
Fas trepidat. Quod adest memento
Componere aequus; cetera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio aequore
Cum pace delabentis Etruscum
In mare, nunc lapides adesos

34. *aequore* (superscr. *alveo)* c, *βξ*, alii Codd. Vanderb., Feae, Pottierii: *alveo* BbS, Pott. octo, LCt, Bentl., FMJ. («In ceteris, praeter *βξ*, habetur *alveo*, fere cum *aequore* superscripto.» Bentl.)

τελευτὴν Γνῶναι, ὅπως μέλλει τοῦτο θεὸς τελέσαι· Ὄρφνη γὰρ τέταται· πρὸ δὲ τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι Οὔ συνετὰ θνητοῖς πείρατ' ἀμηχανίης. Pind. Ol. 12, 9: *Τῶν δὲ μελλόντων τετύφλωνται φραδαί.*

31. 32. *Ridetque*] «suae potentiae conscius.» — *trepidat*] «futuros eventus anxie explorare laborat, *ultra* hac in cura progressus, quam sors generis humani concedit.» Sophocl. Fragm. 515. D: *Θνητὴν δὲ φύσιν χρὴ θνητὰ φρονεῖν, Τοῦτο κατειδότας, ὡς οὐκ ἔστιν Πλὴν Διὸς οὐδεὶς τῶν μελλόντων Ταμίας, ὅ τι χρὴ τετελέσθαι.* Id. Fragm. 659: *Ἀλλ' οὐ γὰρ ἂν τὰ θεῖα κρυπτόντων θεῶν Μάθοις ἄν, οὐδ' εἰ πάντ' ἐπεξέλθοις σκοπῶν.* — *Quod adest*] «Aequo animo praesentia ordina, quippe quae in tua potestate sita sint; cetera omnia fluxa sunt atque incerta.» Cratinus apud Suidam v. *τὸ παρὸν εὖ ποιεῖν· Ἄνδρας σοφοὺς ἐχρῆν τὸ παρὸν πρᾶγμ' εἰς δύναμιν θέσθαι καλῶς.*

33. 34. *fluminis Ritu*] Hor. A. P. 62: *iuvenum ritu.* Ovid. Am. 1, 7, 43: *tumidi ritu torrentis agebar.* Iuven. 3, 264: *More animae,* id est, «sicuti anima.» — *aequore*] Unus Vand. praebet *aequore* cum gl. *planitie.* Atque haec videtur Horatii manus, cui facillime antiquus interpolator substituere poterat gl. *alveo*, non contra. Scilicet ille verebatur, ut *aequor* de flumine recte diceretur. Attamen Virg. Aen. 8, 86: *Thybris — — tacita refluens ita substitit unda, Mitis ut in morem stagni placidaeque paludis Sterneret aequor aquis.* et v. 96: *viridesque secant placido aequore silvas*, id est, alveo. Est igitur: «aqua fluminis sese inter utrumque alvei marginem continente.» Recepit etiam ante me Cuninghamius. (Nemo certe contendet, per se haud rectum esse *alveo*; verum ubi Codd. satis demonstrant rariori ac difficiliori vocabulo *aequore* substitutum esse glossema, illud non restituere nimia profecto foret timiditas. Nec vero debebat Bernhardy adversus me provocare ad meram N. Heinsii coniecturam Ovid. Met. 15, 624: *circumflua Thybridis alveo*, ubi Codd. lectionem, *c. Th. alti*, recte restituerunt et Bachius et Iahnius.)

35. 36. *Cum pace*] «*ἠρέμα*, placide, tranquille», significatione satis elucente ex *ἀντιθέσει nunc lapides* cet. Etiam in prosa or. Cic. Tusc. 5, 29: *Nos illud quidem cum pace agemus.* Cfr. Hand Turs. II. p. 151. et 157. — *Etruscum*] Ultima syllaba eliditur ante sequentem vocalem. — *adesos*] «vi aquarum adrasos.»

Stirpesque raptas et pecus et domus
Volventis una non sine montium
Clamore vicinaeque silvae,
Cum fera diluvies quietos
Irritat amnes. Ille potens sui
Laetusque deget, cui licet in diem
Dixisse Vixi: cras vel atra
Nube polum Pater occupato,
Vel sole puro; non tamen irritum

42. *degit* c.

Theocrit. 22, 49: *πέτροι ὁλοίτροχοι, οὔστε κυλίνδων Χειμάῤῥους ποταμὸς μεγάλαις περιέξεσε δίναις.*

37. 38. *Stirpesque raptas*] Servius ad Aen. 12, 208: «*Imo de stirpe*] ideo genere masculino usus est, quia de arboribus loquitur. Nam de hominibus genere feminino dicimus, ut (7, 293.) *Heu stirpem invisam!* Dixit tamen, sed usurpative, Horatius etiam de arboribus: *Stirpesque raptas.*» — *una*] «omnia haec inter se permixta.» Sic Ovid. Met. 1, 285: *Exspatiata ruunt per apertos flumina campos, Cumque satis arbusta simul pecudesque virosque Tectaque cumque suis rapiunt penetralia sacris.*

39. 40. *Clamore*] «fragore ac sonitu immani.» Iliad. ρ, 265: *ἠϊόνες βοόωσιν.* — *diluvies*] ut *eluvies, illuvies, proluvies* est etiam apud Lucret. 6, 290. et Od. 4, 14, 28.; frequentius *diluvium.*

41. *Irritat*] «Illos fluvios, qui alioquin exundare non solent, Tiniam, Narem, Anienem reprimens, haud minus saevire cogit.» Plin. Epp. 8, 17: *Tiberis alveum excessit et demissioribus ripis alte superfunditur. — Inde quae solet flumina accipere et permixta devehere velut obvius retro cogit atque ita alienis aquis operit agros, quos ipse non tangit.* — *Amnes* autem hic de minoribus etiam fluviis, ut Virg. Aen. 7, 465. ausus est dicere vel de aqua in lebete bulliente. — *potens sui*] *ἐγκρατὴς ἑαυτοῦ, αὐτάρκης.*

42. *in diem*] «singulis diebus.» — *Vixi*] Cic. ad Attic. 12, 2: *βεβίωται.* Terent. Hec. 3, 5, 11: *Sibi vero hanc laudem relinquunt: Vixit, dum vixit, bene.* Seneca Ep. 12: *In somnum ituri laeti hilaresque dicamus:* Vixi et quem dederat cursum Fortuna peregi. (Aen. 4, 653.) *Crastinum si adiecerit deus, laeti recipiamus. Ille beatissimus est et securus sui possessor, qui crastinum sine sollicitudine exspectat. Quisquis dixit:* Vixi, *quotidie ad lucrum surgit.* — Male olim iungebant: *cui licet «In diem» dixisse «vixi.» In diem vivere* esset temere ac fortuito vitam peragere. Hand Turs. III. p. 343: «Bentleius acute perspexit in his vv. intelligi «quocunque transacto die, quotidie.»

44. *polum*] Apud poëtas frequenter pro caelo, ut *axis.* — *Pater*] Od. 1, 34, 5: *Diespiter.* — *occupato*] tertiae est personae, non secundae pro *occupa*, ut ait Schol. Cruq., vel *occupabis*, ut Acron.

Quodcunque retro est, efficiet neque
Diffinget infectumque reddet,
Quod fugiens semel hora vexit.

Fortuna saevo laeta negotio et
Ludum insolentem ludere pertinax
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna.

Laudo manentem; si celeres quatit
Pennas, resigno quae dedit et mea

54. *Pinnas* B, ut solet.

Verum secunda persona hominis esset stolide pervicacis adversus deum immortalium numen.

45. *sole puro*] Ex v. *occupato* ad haec vv. elice: «illustrato.» — *irritum*] «Non ita abolere poterit, ut omni effectu id careat, quod iam praeteriit.»

47. 48. *Diffinget*] «Diversam formam ei praebebit, prorsus illud immutabit.» — *Infectum (ungeschehen)* gradu aliquanto maius est quam *irritum (wirkungslos)*. Frequens apud poëtas sententia. Theognis 583: Ἀλλὰ τὰ μὲν προβέβηκεν, ἀμήχανόν ἐστι γενέσθαι Ἀργά. Pind. Olymp. 2, 15. Simonides p. 115. Schn.: Τὸ γὰρ γεγενημένον οὐκέτ' ἄρεκτον ἔσται. Agathon apud Aristot. Eth. 6, 2: Μόνου γὰρ αὐτοῦ καὶ θεὸς στερίσκεται, Ἀγένητα ποιεῖν, ἅσσ' ἂν ᾖ πεπραγμένα. Plin. H. N. 2, 7: Deus *nullum* habet *in praeterita ius praeterquam oblivionis*. — *hora vexit*] «avexit, abstulit, velut in praeteriti temporis voraginem demersit»; non, ut alii volunt: «advexit, attulit»; quo non quadrat v. *semel*, *ein für allemal*, ut Od. 1, 24, 16.

49. 50. *saevo-negotio*] «munere, quo fungitur, omnia sine ulla clementia ac saepe crudeliter administrandi, formandi rursusque immutandi.» — *laeta*] De fortuna Boëth. Cons. Phil. 2, 1: *gemitus dura quos fecit, ridet; Sic illa ludit, sic suas probat vires.* Dante Inferno 7. memoratis mortalium de Fortuna querimoniis: *Ma ella s'è beata, e ciò non ode; Con l'altre prime creature lieta Volve sua spera, e beata si gode.* — *ludere pertinax*] in prosa or. «pertinaciter ludens.» *Ludum ludere* dixerat iam Terentius Eunuch. 3, 5, 38. Palladas in Anth. Pal. II. 304: Παίγνιόν ἐστι Τύχης μερόπων βίος, οἰκτρός, ἀλήτης, Πλούτου καὶ πενίης μεσσόθι ῥεμβόμενος. Καὶ τοὺς μὲν κατάγουσα πάλιν σφαιρηδὸν ἀείρει, Τοὺς δ' ἀπὸ τῶν νεφελῶν εἰς Ἀΐδην κατάγει. Iuvenal. 6, 608: *Secretumque sibi mimum parat* (Fortuna).

53. 54. *manentem*] Exstat nummus Commodi rarior, in quo figura muliebris sedet, dextra equum capistro retinens, sinistra cornu copiae cum epigraphe: *FORTVNAE MANENTI.* — *Pennas*] Aeschyl. apud Stob. Ecl. phys. I. p. 200. de Fortuna: Ἅ τε χάρις λάμπει Περὶ σὰν πτέρυγα χρυσέαν. Cfr. Voss *mythol. Br.* II. p. 41. — *resigno*]

Virtute me involvo probamque
Pauperiem sine dote quaero.

Non est meum, si mugiat Africis
Malus procellis, ad miseras preces
Decurrere et votis pacisci,
Ne Cypriae Tyriaeque merces

60. *Syriaeque* c. (non BbS.)

Epp. 1, 7, 34: *Hac ego si compellor imagine, cuncta resigno.* «*Resignare* antiqui pro *rescribere* ponebant, ut adhuc *subsignare* dicimus pro *subscribere.*» Festus. *Rescribere* autem est scriptum debiti liberare, debitum solvere per scripturam *(Anweisung auf einen andern).* Incertus apud Plut. de Tranquill. Vol. 7. p. 855. R: *Ἥδὺ μὲν ἄν τι φέρῃς, ὀλίγον δ' ἄχος, ἦν ἀπολείπῃς.* Seneca de Tranq. 11: *Quandocunque autem reddere iubebitur, non queretur cum Fortuna, sed dicet, Quia imperas, cedo gratus libensque. Si quid habere me tui volueris, etiamnunc servabo: si aliud placet, ego vero factum signatumque argentum, domum familiamque meam reddo, restituo.*

55. *Virtute me involvo*] «veluti pallio; certum praesidium eam mihi paro.» Plato de Rep. 5, p. 457. A: *ταῖς τῶν φυλάκων γνναιξίν, ἐπείπερ ἀρετὴν ἀντὶ ἱματίων ἀμφιέσονται κτλ.* Cic. ad Fam. 9, 20: *litteris me involvo.* Athen. 7. pag. 281. de Dionysio Heracleota, qui ex stoa in Epicuri hortos migrarat: *ὃς ἄντικρυς ἀποδὺς τὸν τῆς ἀρετῆς χιτῶνα ἀνδινὰ μετημφιάσατο.*

56. *sine dote*] Opes significat, quibus Fortuna veluti dotat eum, cui favet. Imago autem ab eo ducitur, quod virginem indotatam sibi fingit honestam paupertatem. Petron. 84: *bonae mentis soror est paupertas.*

57. 58. *Non est meum*] «non est meae indolis meique moris; a mea dignitate abhorret.» Plato Alcib. I. p. 106. B: *οὐ γάρ ἐστι τοιοῦτον τὸ ἐμόν.* Plaut. Asin. 1, 3, 38. AR. *Non meum est.* CL. *Nec meum quidem edepol.* Tac. Ann. 6, 8: *non est nostrum - - aestimare. — mugiat*] «strideat, fragorem edat ab Africo fractus.» Od. 1, 14, 5. *malus - - Antennaeque gemant. — miseras*] «humiles, quae dedecori sunt illi, qui eis utitur.»

59. 60. *Decurrere*] Virg. Aen. 5, 782: *preces descendere in omnes*, quod frequentius est. — *votis pacisci*] «mercatorum more votis transigere cum dis, ne naufragio facto pretiosae merces in mari pereant»; id quod poëtice exprimit revocatis in mentem thesauris in perpetuum demersis. Seneca Quaestt. nat. 4, 7: *Negant posse fieri, ut cum grandine aliquis paciscatur et tempestates munusculis redimat. — Tyriaeque*] al. *Syriaeque.* Sane a librariis notius voc. substitutum est rariori.

61. 62. *avaro*] Od. 1, 28, 18: *avidum mare. — Tunc* recepi partim propter gravissimam auctoritatem Codd. Bb., partim propter ingratum sonum *Tum - tutum*; (Sanadonus volebat: *Dum - - ferat.)* «tunc igitur, id est, tali in periculo, dum alii ad vota descendunt.» Plin. H. N. 8, 10: *Tum praecipuus votorum locus est, cum spei*

Addant avaro divitias mari:
Tunc me biremis praesidio scaphae
Tutum per Aegaeos tumultus
Aura feret geminusque Pollux.

62. *Tunc* Bb. Comm. Cruq., Pott. 1, 7. 8, 9., LCtF: *Tum* Sc, Bentleius «e libris melioribus», MJ. — 64. *ferat* ξ.χ «duo», Bentleius. (Ut nos, nostri.)

nullus est. — «Adeo tutus sum, ut vel in summis vitae discriminibus tranquillo atque aequo animo adspecturus sim fortunarum mearum interitum.» Iam hoc per imaginem cum priore illa mercatoris arcte connexam ita exprimit: «Conscensa exigua cymba, qualis navi onerariae annecti solet, me cet.» — *biremis*] h. l. proprie, «quae duos habet remos, uno a remige propulsos, Ciceronis de Or. 1, 38, 174: *duorum scalmorum navicula*, *σκάφος δίκωπον*», non, ut frequentius, de duplici remorum ordine. — *scaphae*] *pirogue.* Cic. ad Att. 10, 10, 5: *Ego vero vel lintriculo, si navis non erit, eripiam me ex istorum parricidio.* — Frequens autem vitae cum navigatione comparatio. Plato Phaedon. 85. D: *ἐπὶ τούτου (τοῦ λόγου) ὀχούμενον, ὥσπερ ἐπὶ σχεδίας κινδυνεύοντα διαπλεῦσαι τὸν βίον.* Plutarch. de tranq. an. 17: *Ἐάν τις ἔξωθεν ἀρχὴ πάθους ὥσπερ διαδρομὴ γένηται σπιλάδος, εὐσταλεῖ καὶ κούφῃ κεραίᾳ παρήνεγκεν, ὥς φησιν Ἀσκληπιάδης.*

63. *Aegaeos*] Himerius Ecl. 13. p. 240. W. de tabula picta: *Γέγραπται δὲ οὐκ ἀπηνής τε καὶ ἄγριος οὐδὲ εἰς αὐτὰς ἐγείρων νεφέλας τὰ κύματα, οἷα τὰ πολλὰ Αἰγαῖος κατὰ τῶν ἐκεῖ πλωτήρων θρασύνεται, ἀλλ' ἐστόρεστο εἰς γαλήνην.*

64. *Aura*] «Lenis aura et secunda, quam Castores propitii mihi mittent, cursui meo favebit eo ipso tempore, quo ceterum mare Aegaeum saevis procellis exagitatur.» Monui propter scholasticum, qui coniecit: *Astra ferent.* — Aurae Quinto Smyrnaeo 1, 682. sunt *θοαὶ Βορέαο θύγατρες.* — *ferat*] Longe melius futurum summam sui fiduciam exprimit quam Bentleii optativus *ferat.* — *geminusque Pollux*] «Pollux cum fratre Castore»; Castores, ut Latini dicebant, *Διόσκουροι* navigantibus propitii.

EXCURSUS

Ad v. 27 sq.

De Seribus multi multa disputarunt quae omnia percensere non libet. Praeter ceteros nuper de iis accurate et sagaciter disseruerunt duo viri clarissimi C. Ritter *Erdkunde v. Asien* VI. 1. pag. 692 sqq. et Lassen *Indische Alterthumskunde* I. pag. 320. annot. 2. Ritter l. l. pag. 693:

Es ist irrig, dass der Name der Seren erst zu Kaiser Augusts Zeit bekannt worden sei und Strabo ihn noch nicht erwähne; denn schon Ktesias nennt die Σῆρες Fragm. XXX. Indica ed. Lion p. 244. (sed cf. Lassen l. l.), *und Strabo spricht an drei verschiedenen Stellen von den Seren:* XI, 516. VI. 701 *und* 702., *an einer von dem Gewebe* Sericum XV. 693; *aber allerdings wissen sie beide fast gar nichts von ihnen als Fabeln zu berichten.* — Lassen l. l.: *Seren ist kein geographischer, sondern ein merkantilischer Name; die Völker nannten sich selbst so nicht, sondern hiessen so wegen ihrer Hauptwaare, der Seide, bei den westlichen Völkern. In diesem Sinne rechtfertigt sich auch die von Klaproth aufgestellte Erklärung des Namens der Seren aus der des Wurmes, σήρ aus dem Chinesischen* kek *oder* szu *mit weggelassenem* r (Ritter l. l. 709 *«weil die Mandarinensprache das* r *nicht ausspricht»), welches im Koreanischen* sir, *Mongolischen* sir-kek, *u. s. w. erhalten ist. Denn die Völker nannten sich selbst gewiss nicht Seidenwürmer.* Ipsorum propria nomina (nam plures gentes Seres appellatos esse verisimile est) non satis certa sunt; unum tamen *Kankarum* Lassen ex Mahâbhâr. feliciter eruisse videtur *(«Bewohner des östlichen Tübets»* l. l. p. 851.). Ritter l. l. pag. 694: *Ueber ihr ethnographisches oder geographisches Verhältniss lernen wir von ihnen (Ktesias, Strabo), wie auch von Horatius, Pomponius Mela und allen andern ihren Zeitgenossen nur im Allgemeinen, dass sie mit den Indern den äussersten Osten bewohnen. Erst seitdem Plinius, Ptolemäus, Agathemeros die Inder von den Scythen und hinter ihnen die Seren von den Thinen (Süd-Chin, nämlich Tsinitza bei Kosmas* Indicopl., *oder Tsinistan) unterscheiden, lässt sich mit Entschiedenheit annehmen, dass unter den Seren die Bewohner des nördlichen China oder Katai gemeint sind, und dass hier das* Serica *der Alten bis weit im Westen zu den Skythen oder Massageten in* Scythia extra Imaum *schon in sehr alter Zeit zu suchen ist.* Sed his addenda sunt, quae scripsit Kiepert *Erörterungen zum geographisch-historischen Atlas der alten Welt* p. 190: *Denn für die grössere Wahrscheinlichkeit der viel südlichern Ansetzung (von* Sera) *im jetzigen Tübet entscheidet sowohl die südöstliche Richtung, in der* Sera *von Issedon aus bei* Ptol. *gesetzt wird, als die von demselben in der Umgebung* Sera's *angeführten Namen der Landschaft Ὀττοραχόρρα und des Flusses Βαύτης mit den Βαῦται; es erhellt daraus, dass die Griechen ihre Nachrichten über* Serica *meist von Indien aus erhielten.*

De Bactris prae omnibus consulendus est Lassen *Ind. Alterthk.* II. p. 277 sqq.

CARMEN XXX.

Exegi monumentum aere perennius
Regalique situ pyramidum altius,
Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Possit diruere aut innumerabilis

XXX. Inscr. volg. *Ad Melpomenen*, et sic BS. (S addit *pragmatice.*) — *Dicit se apotelesmatice scriptis suis semper victurum* c ac similiter b.

Od. XXX. Simplicissime huius carminis argumentum exponi potest Sapphus versu Fr. 16. Neue. Bergk. p. 608: *Μνάσασθαί τινά φαμι καὶ ὕστερον ἀμμέων.* Antiquissima fortasse huiuscemodi de propria immortalitate vaticiniorum exempla exstant apud Theogn. v. 19 sq. et 237. Bekk., neque abhorret comicum Philoxeni testamentum apud Machaonem, Athen. Deipnos. 8. p. 344 c: *Τοὺς διθυράμβους σὺν θεοῖς καταλιμπάνω Ἠνδρωμένους καὶ πάντας ἐστεφανωμένους, Οὓς ἀνατίθημι ταῖς ἐμαυτοῦ συντρόφοις Μούσαις, Ἀφροδίτην καὶ Διόνυσον ἐπιτρόπους.* Cfr. item Luciani Imagg. 23. Prop. 3, 1, 35: *Meque inter seros laudabit Roma nepotes.* 3, 2, 23. de poëmatis suis: *At non ingenio quaesitum nomen ab aevo Excidet: ingenio stat sine morte decus.* Ovid. Am. 1, 15, 41: *Ergo etiam cum me supremus adederit ignis, Vivam parsque mei multa superstes erit.* Met. 15, 871. (Kirchner et Grotefend *Schriftst. Laufb. des Horatius* p. 31. hoc carmen ad a. u. c. 736., contra Franke F. H. p. 197. ad a. 730. refert. Totum hac de discrepantia iudicium pendet ab Od. 4, 3. carmine ad navem Virgilii.)

1. *Exegi*] «absolvi, perfeci», ut patet ex Ovid. Met. 15, 871: *Iamque opus exegi, quod nec Iovis ira nec ignes Nec poterit ferrum nec edax abolere vetustas.* Prop. 3, 1, 8: *Exactus tenui pumice versus eat.* Non est, ut alii volunt: «in altum eduxi.» — *aere*] «aereis statuis titulisque aeri incisis.»

2. *situ*] «constructione, mole; pyramidibus maximo sumptu ab Aegypti regibus exaedificatis.» — *altius*] quatenus gloriosius est ingenii quam opum monumentum. (Pyramidum maxima alta esse dicitur pedes CCCCLIV.)

3. *imber edax*] «compagem saxeam paullatim solvens, aes arrodens, inducta aerugine.» Pindar. Pyth. 6, 7: *Ἕτοῖμος ὕμνων Θησαυρὸς ἐν πολυχρύσῳ Ἀπολλωνίᾳ τετείχισται νάπᾳ· Τὸν οὔτε χειμέριος ὄμβρος ἐπακτὸς ἐλθών, Ἐριβρόμου νεφέλας Στρατὸς ἀμείλιχος, οὔτ' ἄνεμοι ἐς μυχοὺς Ἅλὸς ἄξοισι παμφόρῳ χεράδι Τυπτόμενοι.* (Virg. Aen. 2, 758: *ignis edax.* Simonides Bergk p. 774: *χρόνος ὀξὺς ὀδόντας Πάντα καταψήχει καὶ βιαιότατα.* Curtius 4, 8, 8: *nec ulla tam firma moles est, quam non exedant undae.*) — *impotens*] «sui; sibi non tempe-

Annorum series et fuga temporum. 5
Non omnis moriar multaque pars mei
Vitabit Libitinam: usque ego postera
Crescam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacita virgine pontifex.

rans», id est, «vehementer saeviens.» Epod. 16, 61: *nullius astri – aestuosa – impotentia.*

5. 6. *fuga temporum*] Od. 2, 14, 1: *fugaces – – anni. — Non omnis*] Seneca Troad. 382: *An toti morimur, nullaque pars manet Nostri? — multaque pars mei*] «ingenii mei monumenta.»

7. 8. *Libitinam*] «Venus Libitina, dea funerum (cfr. Dionys. Hal. 4, 15.) metonymice pro morte. — Adv. *usque* iunge cum v. *crescam*, «semper crescam»: non: *usque recens*; qua significatione *usque* non iungitur nisi cum verbis; nec vero *usque dum scandet*, quae ratio foret pedestris orationis. — *postera-laude*] in prosa or. «posterorum, posteritatis.» — *Crescam*] «magis magisque agnoscent futurae aetates laudes meas poëticas meque honore persequentur.» Prop. 3, 1, 33: *Nec non ille tui casus memorator Homerus Posteritate suum crescere sensit opus. — recens*] «nunquam neglectus, quia memoria mea semper *recens* atque indelebilis manebit.» — *dum Capitolium*] Artissime haec iunguntur cum praecedentibus: *usque – – recens*; neque vero cum recenti interprete ita dissecari vel potius dilacerari possunt: *recens; dum Capitolium – – pontifex, Dicar* cet. — «Quamdiu pontifex maximus cum pontificum collegio et virginibus Vestalibus religiosum silentium tenentibus diebus festis in aedem Iovis Capitolini sollemni pompa ascendet; hoc est, «in sempiternum»; cum enim Roma *Urbs aeterna* civibus suis esset, sacra publica nunquam exstinctum iri iis persuasum erat. *Κυριωτέρως* et ut epicum poëtam decebat Virg. Aen. 9, 448: *Dum domus Aeneae Capitoli immobile saxum Accolet imperiumque pater Romanus habebit.* Ovid. Trist. 3, 7, 51: *Dumque suis victrix omnem de montibus orbem Prospiciet domitum Martia Roma, legar.* Cassius Dio Excerpt. Vatic. p. 154: *Σιβύλλης χρησμὸς ἐφάσκετο Καπιτωλιον κεφάλαιον ἔσεσθαι τῆς οἰκουμένης μέχρι τῆς τοῦ κόσμου καταλύσεως.* (Ceterum illa *Urbis aeternae* pro *Roma* denominatio dumtaxat apud poëtas reperiri videtur (Tibull. 2, 5, 23.), tum exstat in posterioris temporis nummis atque inscriptionibus, ut in ea quam dedi Vol. II. N. 3694: *VRBI. ROMAE. AETERNAE.* Cfr. Osann in Zimmermanni *Zeitschr.* 1837. p. 401.)

9. *Scandet*] Varro L. L. 5, 47. p. 19. Müll.: *caput Sacrae viae, quae pertinet in Arcem, qua sacra quotquot mensibus* (Idibus) *feruntur in Arcem. — tacita Virgine*] «Vestalibus venerabunde ac tacite incedentibus.» Ipsae enim silentium servabant, cum hymnos cantarent chori puerorum puellarumque patrimorum et matrimorum. Nec vero cum nonnemine *tacitam virginitatem* Statii Theb. 2, 232. huc trahas. Vestalium imagines vide in Millin *Gal. m.* 79, 332. Gerhard *ant. Bildw.* T. XXIV. — *pontifex*] Pontificem maximum

Dicar, qua violens obstrepit Aufidus
Et qua pauper aquae Daunus agrestium
Regnavit populorum, ex humili potens
Princeps Aeolium carmen ad Italos

12. *Regnator* bc,C. *(Regnavit* BS, Bland. tres, γξ et pr. ϰ, Pott. octo.) M iungit: *Regnavit populorum ex humili potens* (Daunus).

Vestae *sacerdotem* vocat Ovid. Fast. 3, 699.

10. *Dicar*] «Grato animo memorabunt posteri, me, hominem Venusinum, primum Sapphus et Alcaei poësin lyricam Latine aemulatum esse.» Sic enim ordinanda verba, ut recte iam Acron: *Dicar princeps Aeolium carmen ad Italos modos deduxisse*, (ibi natus) *qua* (ubi) *Aufidus obstrepit*; non vero: «ibi, ubi Aufidus fluit, dicar,» id est, «Venusini, municipes mei, me laudibus celebrabunt, ut primum poëtam lyricum Latinum.» Natale enim solum Horatio nimis angustus gloriae finis fuisset. — *violens*] Rarior forma pro *violentus*. Apul. Met. 6. p. 710. Oud.: *violentes aquae*, ubi ego (in Amore et Psyche), item Hildebrand: *nolentes*. *Acrem* vocat Sat. 1, 1, 58. Od. 4, 9, 2: *Longe sonantem natus ad Aufidum*, qui locus egregie firmat nostram interpretationem. Cfr. de Aufido, hodie *Ofanto*, etiam Od. 4, 14, 25. Silius 8, 630: *fundoque imo mugivit anhelans Aufidus.* — *obstrepit*] accolis; «magno cum sonitu undas suas volvit,» ut etiamnunc facit.

11. *pauper aquae*] Daunum, fabulosum Apuliae regem, ipsum vocat *pauperem aquae*, pro regione eius imperio subiecta. Ovid. Met. 14, 510: *Iapygis arida Dauni Arva.* (De Dauno cf. Heyne ad Aen. 11, 247.)

12. *Regnavit populorum*] «incolarum eius tractus rex fuit, ἦρξε λαῶν,» constructione graeca. *Regnator* est glossema. Mire Monich construit *qua agrestium populorum*, id est, ut ait, «qua agrestium populorum regione Daunus regnavit.» — *ex humili potens*] «Ego humili loco natus ingenii mei ope ad eam vitae condicionem perveni, qua satis nobilis ac felix mihi esse videor.» *Potens* audacius pro eo, quod est apud Salustium (Cat. 53.) de Catone: *clarus atque magnus habetur*, quamvis sine externa potentia. Et prorsus sic *potentes vates* dixit Od. 4, 8, 26. Gloriatur ergo se, *libertino natum patre et in tenui re* (Epp. 1, 20, 20.), ad tantam studiorum claritatem pervenisse. Cfr. etiam Od. 2, 20, 5: *Non ego pauperum Sanguis parentum* cet. Propert. 2, 10, 11: *Surge, anima, ex humili* cet. (Recte accepit iam Petrarca in Ep. ad Horatium v. 5: *Quem sumpsit proprium Thybris ab Aufido, — — Nec fuscam atque humilem sprevit originem.* Bentleius contra de Dauno interpretatur, «qui (Illyricae gentis clarus vir, auctore Festo; cfr. Od. 1, 22, 14.) primus apud Apulos regnum capessivit, et proinde ex homine privato princeps, ex exsule tyrannus, *ex humili potens* est factus.» Sed, ut taceamus, spiritus, quos sumit Horatius per totum hoc carmen, longe melius convenire nostrae expositioni, vel duplex ἐπίθετον uni Dauno datum argutaque ἀντίθεσις, quae inde nascitur, poëta minus digna nobis certe videtur. Intolerabilis autem tertia

Deduxisse modos. Sume superbiam
Quaesitam meritis et mihi Delphica
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

15. *Delphia* δ ap. Kirchn. N. Q. Hor. p. 56.

est constructio nuper a nescio quo commendata: *qua regnavit Daunus, ex humili potens populorum.*

14. *Deduxisse*] «transtulisse, primum ausum esse in poësi Latina uti lyricis Graecorum metris.» Paucissimis enim ei veluti praeluserat Catullus. (Noli autem nescio qua perversa inversione explicare, vel, quod etiam peius est, transpositionem proponere (Zimmermanni *Zeitschr.* 1840. p. 1016.): *Aeolios modos carmen ad Italum.* Sed est, Latinis verbis ita imitari metra Graecorum lyrica, ut nusquam violetur, sed perpetuo Latina syllabarum quantitas vocum, atque in omnibus sincera Latinae poësis servetur indoles, id quod effecit Horatius.) — *Sume*] «Assume, o Musa mea, *(Melpomene,* ut Od. 4, 3, 1.) spiritus iustos, quippe ingenio meo convenientes, *et Delphica* cet.», id est, dempta imagine: «fac, ut omnes facultatem poëticam, cuius mihi conscius sum, ultro agnoscant.»

15. 16. *Delphica Lauro*] *Apollinarem* dicit Od. 4, 2, 9. — *volens*] Verbum sollemne in precibus. Servius ad Aen. 1, 731: *Sic enim dicunt:* «Volens propitiusque sis.» Cato R. R. 142: *Mars pater, te precor quaesoque, uti sies volens propitius mihi, domo, familiae* cet. Liv. 7, 26: *Precatus deinde, si divus, si diva esset, qui sibi praepetem misisset, volens propitius adesset.*

Q. HORATII FLACCI
CARMINUM
LIBER QUARTUS.

CARMEN I.

Intermissa, Venus, diu
Rursus bella moves? Parce, precor, precor.
Non sum qualis eram bonae

I. Inscr. volg. *Ad Venerem.* — *Allegoricos a se affirmat ex intermisso scribi carmina ad Venerem* B. — *Ad Fabium Maximum* bc.

I. Respondet, ut ita dicam, Libri 3. carmini 26. «Cum diu liber fuissem ab amoribus, rursus tu, Venus, me impugnas novumque amorem mihi inspiras, et quidem Ligurini.» Sappho Bergk p. 609: *Ἔρος δηὖτέ μ' ὁ λυσιμέλης δόνει* (Schneidew. *δονεῖ*). Neutiquam vero hoc dicit, sese renuntiare iam poësi atque Paullo tradere suam lyram, ut contendit novissimus interpres. Ceterum cfr. Archilochi Fr. 72., Alcmanis Fr. 17., Ibyci Fr. 2. (Compositum est carmen inter annos 739 – – 744. v. Franke p. 207. Ad a. 738. refert Grotefend.)

1. 2. *Intermissa*] V. *intermissa* post Stephanum Bentleius rursus recte rettulit ad v. *bella*, cum plerique iunxissent *intermissa Venus*. — «Post *moves* non punctum sed interrogandi signum ponendum est. Etenim poëta narrat rem, quae certa quidem et in facto posita est, sed praeter exspectationem tamen accidit. Miratur igitur tale quid fieri potuisse, cum aetate iam provectior sit. Eadem ratio est Od. 1, 28, 6. 29, 5. Epp. 1, 1, 3. 2, 3, 382.» Iahn. — *bella* autem ex frequenti similitudine in amoribus; unde etiam Agathias Anth. Pal. I. p. 177: *Κύπρι τροπαιοφόρε.* — *Parce*] Conf. Od. 2, 19, 7.

3. 4. *Non sum qualis*] Epp. 1, 1, 4: *Non eadem est mens, non aetas.* Cfr. Od. 3, 14, 27. — *bonae Sub regno*] «quae tam mite amoris imperium in me exercebat.» *bonae*, i. e. «probae, in me minime avarae, neque munera captantis.» Tib. 2, 4, 45: *At bona, quae nec avara fuit* cet. Cfr. imprimis Epp. 1, 14, 33: *Quem scis immunem Cinarae placuisse rapaci* (adversus alios amatores, erga me *bonae*). Non potest

Sub regno Cinarae. Desine, dulcium
Mater saeva Cupidinum,
Circa lustra decem flectere mollibus
Iam durum imperiis: abi,
Quo blandae iuvenum te revocant preces.
Tempestivius in domum

4. *Cynarae* Aldus, LCt. — 9. *domo* BbS,LCt. *(domum* c, *βκξω,χ* duo et octo Pottierii, item Bentleius.)

significare nec «pulchrae», ut volt Ruhnkenius ad Ter. Phorm. 1, 2, 57., nec «vita defunctae», ut opinatur HP. — *Cinarae*] Hoc inter tot amicarum ficta nomina (Lyde, Lydia, Lalage, Pholoë, Glycera, cet.) verum est nomen libertinae ab Horatio aliquando ex animo amatae, cuius gratam mentionem fecit etiam Od. 4, 13, 21 sqq. Epp. 1, 7, 28. 1, 14, 33., nec tamen unquam singulari carmine eius laudes celebravit, vel propter hoc ipsum, quod vera erat persona: talem autem ex meretricum libertinarum turba ipsius nomine celebrare nimis fuisset ridiculum. (Eandem fuisse arbitratur et cum Glycera et cum Lalage Weber *Horaz* p. 87., ut in hisce amoribus solent indulgere opinabilibus recentiores interpretes. Ceterum scripturam *Cynara* idem praefert p. 88. Cfr. Estré Hor. Pr. p. 523. Alteram firmant Codd. mêi antiquissimi. *Κυνάρα* autem s. *κυνάρα*, *Artischokke.)*

5. 6. *Mater*] Versiculus Od. 1, 19, 1. hic consulto repetitur. Philostrato Imagg. 1, 6. p. 383. K. Cupidines praeter caelestem illum Nympharum sunt filii. — *Circa*] «Propinquitatis notio transferri ad tempus coepit seculo Augusti. Notatur vero hoc modo tempus proximum.» Hand Turs. II. pag. 64. — *lustra decem*] Quinquagenarius iam erat Horatius a. u. c. 739.

7. *durum*] «tenerorum sensuum iam minus capacem.» In variatione ac velut oppositione *ἐπιθέτων saeva - - mollibus* haeserunt interpretes nonnulli. Verum v. *saeva* opponitur dumtaxat v. *dulcium*; cum per se dulces sint amores, suam saevitiam atque amaritudinem iis immiscet Venus; contra v. *durum* opponitur vocabulo *mollibus*; talibus enim imperiis nunc uti necesse est deae, si allicere volt minus iam pronum ad amores. Tota autem imago repetita est ab equitatione; equis enim os aut *durum* aut *molle* tribuitur, prout vel aegre vel facile freno *flectuntur*, reguntur. — *revocant*] «a me ad se (retrorsum) vocant, ubi tibi aptior locus quam apud me.» Non est, ut alii volunt, «iterum vocant», neque, ut rursus alii, simpliciter pro *vocant* positum.

9. 10. *Tempestivius*] «opportunius ac decentius.» — *in domum*] «Sic legendum, non *domo*, vel propter illud *ales oloribus*, quod motum in locum significat. Theocr. 3, 1: *Κωμάσδω ποτὶ τὰν Ἀμαρυλλίδα.*» HP. in Bibl. crit. n. II. p. 41. — *Paulli*] Cum vocetur *puer*, vix fieri potest, ut sit Paullus Fabius Maximus, apud Augustum

Paulli, purpureis ales oloribus,
Comissabere Maximi,
Si torrere iecur quaeris idoneum:

Namque et nobilis et decens
Et pro sollicitis non tacitus reis
Et centum puer artium
Late signa feret militiae tuae,

10. *porphyreis* Cruquius.

valde gratiosus (Seneca Controv. 2, 12.) et consul a. u. c. 743., tempore igitur, quo hoc carmen compositum est, circiter quadragenarius. Equidem reor significari eius filium, quem ut fidelissimum sibi etiam in exsilio amicum crebro laudat Ovidius. Cfr. Bianconi *Lettere sopra Celso* p. 129. — *purpureis*] *purpureum* nonnunquam appellatur quod candet splendore, ut cum Pedo Albinovanus 2, 62. *nivem purpuream*, Lactant. de Phoenice 74. *flores aeterno veris honore rubentes* vocant; et figurate Virg. Aen. 1, 590: *lumenque iuventae Purpureum*. Sic etiam Graeci de quovis nitore usurpant. Pind. Nem. 11, 28: *ἐν πορφυρέοις ἔρνεσιν (ἐλαίας)*. *Candere* item de cocco Sat. 2, 6, 102: *rubro ubi cocco Tincta super lectos canderet vestis eburnos*. (Cf. Lucas *Quaestt. lex.* p. 206.) — *ales*] Alae non ipsi quidem Veneri tribuuntur, sed quadriga alitum (olorum) per aërem dea vehitur. Cf. Od. 3, 28, 15.

11. 12. *Comissabere*] cum Cupidinum comitatu. Quod faciunt iuvenes amore incitati, hic deae tribuitur. (Ceterum *comissari in domum* in prosa or. *comissatum ire*. Liv. 40, 7: *Quin comissatum* (e convivio) *ad fratrem imus?)* — *iecur*] sedes amoris ex antiquorum opinione. Cfr. Od. 1, 13, 4: *Fervens — iecur*. (Aeschyl. Choëph. 272: *ἦπαρ θερμόν.)* Od. 1, 25, 15. Epp. 1, 18, 72. — *torrere — quaeris*] Vid. ad Od. 3, 24, 27. «Si tibi libet animum adolescentis alicuius, qui amori aptus sit ac facile tibi obsequatur, amore accendere.» Noli construere cum aliis: *si quaeris idoneum torrere* (quod torreas) *iecur*.

13. 14. *nobilis*] Ad hunc ipsum Fabium, ut videtur, Ovidius ex Ponto 1, 2, 1: *Maxime, qui tanti mensuram nominis imples Et geminas animi nobilitate genus; Qui nasci ut posses, quamvis cecidere trecenti, Non omnes Fabios abstulit una dies.* — *decens*] «formosus.» — *non tacitus*] «eloquens causarum patronus», ut Pollio Od. 2, 1, 13: *Insigne maestis praesidium reis*.

15. *centum puer artium*] «quam plurimis bonis artibus instructus iuvenis, *πάντεχνος*.» Cic. pro Rosc. Am. 11. *κατ' εἰρωνείαν*: *inter suos omnium deliciarum atque omnium artium pueruli*. Catull. 12, 8: de Pollione adolescentulo: *leporum Disertus puer et facetiarum*. Viginti circiter annorum adolescentulum tunc fuisse arbitratur Walckenaer II. pag. 334. Ad formulam *centum* cfr. Plaut. Pseud. 2, 3, 12: *centum doctum hominum consilia*.

16. *Late signa*] «Sub te militans

Et, quandoque potentior
Largi muneribus riserit aemuli,
Albanos prope te lacus
Ponet marmoream sub trabe citrea. 20

Illic plurima naribus

18. *Largis* bSc,LCtFJ. *(Largi* B,λψ, corr. *β*, item Pottierii 1, 7, 8, 17. Praetulit etiam Bentl.) — 20. *citrea* B, Bland. antiquiss., Pottierii 1, 7, 8., Comm. Cruq., LC et Bentleius, varietate haud memorata: *Cypria* bc,tFM, *Cyprea* S, item *γδ* ap. Kirchn. N. Q. Hor. p. 36. 56. (Ut nos, J.)

(ex solita illa imagine Od. 3, 26, 2.) efficiet, ut victricia tua arma ubique celebrentur proferaturque imperium tuum.»

17. 18. *Et, quandoque*] «Et quandocunque rivalem etsi largiora munera amicae offerentem proprio et decore et ingenio vicerit apud eam adeoque illum deriserit» cet. Iunge *potentior muneribus*, «quam munera», non cum aliis *riserit muneribus*. — *Largi - - aemuli* praefero ex auctoritate Cod. antiquiss. B. Sic constructio quoque fit elegantior atque Horatio dignior. Quin etiam hoc longe acerbius: «Nihil habet aemulus, cur praeferatur, praeter divitias tantummodo, quas identidem large profundit, sed frustra; tu enim eum vincis et forma et nobilitate et facundia.» (v. 13 sq.) Atque facilius accommodabatur adiectivum ad proximum nomen quam ad longinquius.

19. *Albanos - - lacus*] Ubi conferis delineationem illius tractus apud Nibbyum *Viaggio* II. p. 33., videbis quattuor lacus ibi antiquitus sibi proximos fuisse, ita, ut quasi quadrangulum efficerent. Sunt 1) lacus Albanus proprie dictus; 2) lacus Nemorensis; 3) *Laghetto*, sine nomine proprio; 4) *Lago, oggi Valle Aricina*. In ea igitur regione videtur Maximus villam habuisse. Parietinas Nymphei et delubri prope lacus Albani emissarium etiamnunc superesse testatur Bianconi *Opere* I. pag. 190. Sed villae horum Maximorum, ut volt ille, has esse reliquias quis praestabit?

20. *trabe*] «trabibus, contignatione, tholo.» — *citrea*] Hanc lect. Cod. B praetuli. Vereor, ne *Cypria* orta sit ex illa longe diversa *trabe Cypria* Od. 1, 1, 13., nec magnopere placet *deam Cypri* locari *sub trabe Cypria*. Verum appellare licet etiam Plinii locum H. N. 13, 16., ubi de citro inter alia haec leguntur: *Theophrastus - - magnum iam huic arbori honorem tribuit, memoratas ex ea referens templorum veterum contignationes quandamque immortalitatem materiae in tectis contra vitia omnia incorruptae*. Minime igitur audiendi sunt partim ii, qui de laminis tantum citreis, quibus inductae sint trabes, interpretantur, partim qui ex ipsa historia naturali et cedri et citri lect. *Cypria* probatum iverunt. Iis autem, qui hoc praeferunt, ante omnia probandum erit *Cypriam* trabem sic nude dici pro *cedrina*, maxime cum Libanus, Syria, Creta magis etiam quam Cyprus cedris abun-

Duces thura, lyraeque et Berecyntiae
Delectabere tibiae
Mixtis carminibus non sine fistula;
Illic bis pueri die
Numen cum teneris virginibus tuum
Laudantes pede candido
In morem Salium ter quatient humum.

22. 23. *lyraeque et Berecyntiae - tibia* (sic) S, *lyraque et Berecyntia - tibia* «Codex Cruquii Blandinius omnium vetustissimus cum Lambini quibusdam et Bersmanni uno», C et Bentleius. — 28. *quatiunt* BbS, *βγ* (teste Kirchnero p. 36.) *κ*. (non c.)

darint. Una cedrus Cypria immensae magnitudinis memoratur a Plinio H. N. 16, 40.; Strabo autem 14. extr., ubi de Cypri silvis verba facit, nihil tradit de cedris. Ceterum de *ligno citreo* ante omnes consulendus est Mongez *Acad. des Inscr. N. S.* III. p. 31., qui demonstratum ivit fuisse *iuniperum Hispanicam*; alii vocant *thyian cypressoiden*; certe non est *malus Medica*. — Omnino cogitandum (ut in Virg. Catal. 6, 5. Georg. 3, 13.) de templo ex libera poëtae *φαντασίᾳ* exstruendo, in quo quaelibet vel pretiosissima materia poëtico luxu large profundi potest.

21 - 24. *Illic*] «Illic assidue coleris; plurimi tibi adolebuntur odores; semperque lyrae, tibiae Berecyntiae (quae proprie est Matris deûm magnae, a Berecynto, Phrygiae monte)„ fistulae (ut Od. 3, 19, 20.) cantus mixtus resonabit.» De toto Veneris cultu cfr. Empedoclem apud Athen. 12, 1. p. 510 d: *Κύπρις βασίλεια· Τὴν οἵ γ' εὐσεβέεσσιν ἀγάλμασιν ἱλάσκονται, Γραπτοῖς δὲ ζώοισι, μύροισί τε δαιδαλεόδμοις, Σμύρνης τ' ἀκρήτου θυσίαις λιβάνου τε θυώδους, Ξανθῶν τε σπονδὰς μελίτων ῥίπτοντες ἐς οὖδας.* — Ablativi *lyraque* cet. in Codd. aliquot, quibus volgaris constructio Horatianae substituitur, orti esse videntur dumtaxat ex prava accommodatione ad v. *delectabere*; unice recti dativi, ut Epod. 9, 5: *Sonante mixtum tibiis carmen lyra*. Utrobique *carmina* significant modos (Od. 3, 11, 7.), concentus horum instrumentorum, *συναυλίαν, τὴν αὐλῶν πρὸς λύραν κοινωνίαν*. (Athen. 14, 9.) De carminibus proprie dictis mox loquitur.

25. *Illic*] «Illic bis tibi singulis diebus ducentur chori, hymnos tibi canentes.» — *bis*] Tibull. 1, 3, 31: *Bisque die resoluta comas tibi dicere laudes Insignis turba debeat in Pharia*, mane prima hora et vespere hora octava.

28. *In morem Salium*] ut Od. 1, 36, 12. adiectivum potius quam plur. pro *Saliorum*. Cfr. Varr. LL. 7, 1: *Salia carmina interpretatus est C. Aelius Stilo.* — *ter*] ut Od. 3, 18, 16. «*ini Drittelschlag.*» Voss. — *quatere terram* de saltatione, ut *pulsare, pellere* terram. (Od. 1, 4, 7.) Eurip. Troad. 544: *Λίβυς τε λωτὸς ἐκτύπει Φρύγιά τε μέλεα, παρθένοι δ' Ἀέριον ἀνὰ κρότον ποδῶν Βοάν τ' ἔμελπον εὔφρονα.* Lucian. de Saltat. 16: *παίδων χοροί, συνελθόντες ἐν αὐλῷ οἱ μὲν ἐχόρευον, ὑπωρχοῦντο δὲ οἱ ἄριστοι.*

Me nec femina nec puer
Iam nec spes animi credula mutui,
Nec certare iuvat mero,
Nec vincire novis tempora floribus.

Sed cur heu, Ligurine, cur
Manat rara meas lacrima per genas?
Cur facunda parum decoro
Inter verba cadit lingua silentio?

Nocturnis ego somniis
Iam captum teneo, iam volucrem sequor
Te per gramina Martii
Campi, te per aquas, dure, volubiles.

30. *animi nuntia mutui* Cod. Lips. quartus. — 37. *Nocturnis te ego s.* Lt. («Illud *te* non comparet in vetustis.» Bentl. neque in nostris. — *Nocturnis ego te s.* β,χ alter, Pott. quinque, *Nocturnis te s.* κ.) — 40. *volubilis* B.

30 - 32. *nec spes*] «Nec spes me iuvat cum persuasione coniuncta fore, ut mutuo amer ab ea, cuius amore captus sum.» — *animi - mutui*] Od. 2, 12, 15: *bene mutuis Fidum pectus amoribus.* — *certare - mero*] Epp. 1, 19, 11: *Nocturno certare mero.* — *vincire*] «in conviviis redimire caput corollis recentibus.»

33. 34. *Sed cur heu*] Vi tandem amoris victus fatetur se Ligurini amore incensum esse. Cfr. Od. 4, 10. — Imperite nuper quidam hoc nomen duxit a v. *ligurire*, in quo syll. *gu* producitur. — *rara*] «guttatim ac furtim decidit», ut fit in molliore animi affectu. Od. 1, 13, 6: *humor et in genas Furtim labitur.*

35. 36. *decoro*] Versus hypermeter est. Conf. ad Od. 3, 29, 35. — *Inter verba* cet.] Sic Dido apud Virg. Aen. 4, 76: *Incipit effari mediaque in voce resistit.* Epod. 11, 9: *amantem languor et silentium Arguit.* Sappho Bergk p. 600: Ὥς σε γὰρ Φίδω, βροχέως με φώνας Οὐδὲν ἔτ' ἴκει. Ἀλλὰ καμ μὲν γλῶσσα Fέαγε κτλ.

37. *somniis*] Meleager Anth. Pal. II. p. 488: Ἡδύ τί μοι διὰ νυκτὸς ἐνύπνιον ἄβρὰ γελῶντος Ὀκτωκαιδεκέτους παιδὸς ἔτ' ἐν χλαμύδι Ἤγαγ' Ἔρως ὑπὸ χλαῖναν.

39. 40. *per gramina*] «per caespitem.» (Ovid. Trist. 5, 1, 32: *Mollia quot Martis gramina campus habet.*) Iam solitas adolescentium exercitationes ludosque campestres memorat, cursum per Campum Martium et natationem in Tiberi. Cfr. Od. 3, 12, 7 sqq. — *dure*] Eundem *crudelem* vocat Od. 4, 10, 1. — *volubiles*] «a natante huc illuc facile pulsas.» Sic quidem explicant plerique; vide tamen ne sit potius aquarum generale ἐπίθετον, ut Epp. 1, 2, 42: *amnis - - volubilis.* Cf. Virg. Aen. 4, 357: *celeres - - aurae.*

CARMEN II.

Pindarum quisquis studet aemulari.

II. Inscr. volg. *Ad Iulum Antonium.* — *Ad Iulum Antonium vetustiorum poëtarum veneratio* BbS. — *Ad Iulium* (sic) *de aemulatione vana* c.

II. Iulus Antonius, alter M. Antonii triumviri ex Fulvia filius, natus circiter a. u. c. 710., educatus ab Octavia maiore, benigna noverca, huius filiam Marcellam maiorem in matrimonium duxit. Tam gratiosus fuit apud Augustum, ut cum primum locum Agrippa, Liviae filii secundum tenerent, tertius esset ac numeraretur Iulus circiter a. u. c. 742., quo Agrippa mortem obiit. (Plut. Anton. 87.) Ornatus est a patris victore sacerdotio, praetura anno u. c. 741. (Dio Cass. 54, 26. Vellei. 2, 100.), consulatu, quem cum Q. Fabio Maximo Africano gessit anno u. c. 744. Nihilo tamen secius violavit domum Augusti, affinis sui, commisso cum Iulia adulterio a. u. c. 752. Insimulabatur id fecisse spe imperii occupandi. (Dio 55, 10.) Iulia in Pandatariam insulam relegata est; Iulus Augusti iussu se ipse interfecit teste Velleio l. l. Cfr. Seneca de Brev. vit. 5. Weichert de Vario pag. 342 seqq. Loebellii opusculum Germanicum de Augusti principatu pag. 235. (Raumer *historisches Taschenbuch* Bd. V.) — «Iulus Antonius heroico metro Diomedeas (*Διομηδείας*) duodecim libros scripsit egregios et prosa aliqua.» Acron. Antimachum igitur, ut opinor, imitari conatus est, quemadmodum, Arctinum secutus, in Aethiopide fecerat M. Furius Bibaculus. (Sic scripseram ante lectum Welckerum *kl. Schr.* I. p. 396: *Die Diomedea des Iulus Antonius, in zwölf Büchern, enthielt vermuthlich den letzten Theil der Thebais des Antimachus, und unter dem Titel konnte der Hauptinhalt des ganzen Epigonengedichts zusammen gefasst sein.*) — «Iulus Antonius rogaverat Horatium, ut scripta Pindari Graeca in laudem Caesaris transferret, ut Virgilius scripta Homeri in laudem Aeneae. Inde excusat se Horatius dicens se tanto operi non sufficere, cum ille summus poëta fuerit.» Schol. apud Vanderburg. Hoc sane ex ipso carminis exordio desumptum est, atque ita explicandum, fieri utique potuisse, ut Iulus aliquando miratus sit, cur Horatius carminum Pindaricorum formas ac metra imitari nunquam voluisset. — Compositum videtur hoc carmen a. u. c. 738. exeunte vel 739. ineunte. (Cfr. Franke.) Grotefend refert ad a. 740., alii ad a. 741. vel 742.

1. *Pindarum*] Stat. Silv. 4, 7, 5: *Regnator lyricae cohortis, -- Pindare.* Tametsi Horatius singulas aliquot sententias ex Pindaro transtulit (ut Od. 1, 12, 1.), sapientissime tamen abstinuit ab imitandis carminum Pindaricorum formis ac metris, imaginibus audacioribus, liberiore verborum compositione, rationem

Iule, ceratis ope Daedalea
Nititur pennis vitreo daturus
Nomina ponto.

Monte decurrens velut amnis, imbres 5

3. *pinnis* B, Codd. Bland.

habens et suarum virium et indolis totius Latinae poësis. Minus utique prudens fuit eius iunior amicus Titius, *Pindarici fontis qui non expalluit haustus*, Epp. 1, 3, 10. et Rufus ille Ovidii ex Ponto 4, 16, 28: *Pindaricae fidicen tu quoque, Rufe, lyrae.* — *aemulari*] Probe distinguenda ab imitatione aemulatio. Plin. Epp. 7, 30: *Libellos meos de ultione Helvidii orationi Demosthenis κατὰ Μειδίου confers; quam sane, cum componerem illos, habui in manibus, non ut aemularer (improbum enim ac paene furiosum), sed tamen imitarer et sequerer.*

2. *Iule*] Iulus (falso in Cod. Med. Tacit. Ann. 4, 44. et apud alios *Iulius* dictus), insolitum hoc praenomen gessit inditum a patre, ut ostenderet, se per matrem Iuliam, L. Iulii Caesaris filiam, attingere gentem illam demissam ab Ascanio, *cui nunc cognomen Iulo*, Virg. Aen. 1, 267. 288., ubi Graeca pronuntiatione est nomen trisyllabum, hic Latina bisyllabum. Appellatio autem per praenomen poëtae familiaritem cum iuniore amico indicat. Frigidissima contra est HP. suspicio *Ille*, quae si stulte Horatio unquam placuisset, nunquam transisset in *Iule*. Neque vero illud argutiis persequendum est, quod hic semel praenomen a gentilicio nomine v. 26. distraxit, alibi vero (Od. 2, 2, 3: *Crispe Sallusti*, Od. 2, 11, 2: *Hirpine Quinti*, Epp. 1, 3, 1: *Iuli Flore*) coniunxit nomen gentis et familiae. — *ceratis*] «cera coniunctis affixisque corpori.» Schol. Cruq. *(mit dem Wachsgefieder.* Garve.) — *ope Daedalea*] «velut arte illa, qua Daedalus usus est.»

3. 4. *Nititur*] «sustinet, librat se in aëre.» Virg. Aen. 4, 252: *paribus nitens Cyllenius alis.* — *vitreo*] «ὑαλίνῳ, pellucido, splendido *(krystallen).*» Cf. Od. 3, 13, 1. — *Nomina ponto*] ut ex volgari opinione Icarus mari Icario. Ovid. Trist. 3, 4, 22: (ut) *Icarus immensas nomine signet aquas.* (De plurali *nomina* cf. Od. 3, 27, 76.) Dempta imagine: «Summum periculum adit, ne, dum audacior esse volt atque sublimis, adeo vitiosus turgidusque fiat, ut omnes ei experimentum male cessisse iudicent.»

5. *amnis*] Comparatio poëtae cum amni ex eo quoque explicanda, quod solito τρόπῳ dicebant *flumen ingenii, orationis.* Cic. Acad. 2, 38: *Flumen orationis aureum fundens Aristoteles*; sicque etiam *fons.* Iuven. 10, 118: *utrumque Largus et exundans leto dedit ingenii fons.* (De sua poësi ipse Pindarus Olymp. 11, 9. Boeckh: *νῦν ψᾶφον ἑλισσομέναν Ὄπα κῦμα κατακλύσαει ῥέον;*)

6–8. *notas*] «consuetas.» Manil. 4, 447: *notis fugientia flumina ripis*, sed Iacob *ruptis*. — Absurda est lectio: *cum* (imbres) *super notas saliere ripas.* — *Fervet*] «ζέει, aestuat.» Dionys. Long. 48, 3: ὁ Πίνδαρος καὶ ὁ Σοφοκλῆς ὅτὲ μὲν οἷον πάντα ἐπιφλέγουσι τῇ

Quem super notas aluere ripas,
Fervet immensusque ruit profundo
Pindarus ore,

Laurea donandus Apollinari,
Seu per audaces nova dithyrambos

6. *Cum super notas saliere* S, Cod. Blandin. antiquiss., *βγ*. (In S superscr. *Quem - - aluere.)*

φορᾷ κτλ. Schol. Pind. ad Olymp. 1, 3: *Πίνδαρος θερμός τις ὢν καὶ πολύνους ἐπὶ τὰ νοήματα.* Sat. 1, 10, 62: *Cassi rapido ferventius amni ingenium.* — «Unus Codex *fervit*, antiquo more.» Cruq. — *immensus*] «fines illos audaciae lyricae, intra quos se continuerunt ceteri, migrans.» — *profundo - ore*] «*mit tiefem Wortstrom.*» Garve. Os rotundum, magnum (Ovid. A. A. 1, 206: *Et magno nobis ore sonandus eris.)*, *magna sonaturum* (Sat. 1, 4, 44.), poëtis tribuitur ad significandam elocutionis vim atque ubertatem. (Cic. Orator 5: *Grandiloqui, ut ita dicam, fuerunt cum ampla et sententiarum gravitate et maiestate verborum.)* Hic assumpta amnis imagine copia illa infinita mixtâ metaphorâ refertur ad amnis ostium, per quod in mare immensa aquarum vis exit. *Profundum* pertinet imprimis ad imaginum sublimitatem et magnificentiam miramque sententiarum gravitatem, qua singula argumenta, per se interdum sterilia, Pindarus exornavit. Quintilianus 10, 1, 61. Pindaro *beatissimam rerum verborumque copiam* tribuit. — Iungi non potest *immensus ore profundo*, ut nonnemo voluit. Minus recte recentiores nonnulli «aesthetici», quos dicunt, hoc loco abusi sunt ad reprehendendum Pindarum; «nam», ut aiunt, «ipse Horatius illum leges artis propter caecum nescio quem impetum sprevisse saepeque migrasse pronuntiat»; verum, si quis alius, sapientissimus ille poëta suique semper compos nihil non consulto egit, ut scite demonstravit imprimis Dissen.

9. *Laurea - Apollinari*] Poëtae Horatio posteriores praeferunt formam *Apollineus*; illa usitatior est de ludis sacrisque *Apollinaribus*. Cfr. Od. 3, 30, 15: *Delphica Lauro*. Od. 4, 3, 6: *Deliis - foliis*. «In singulis generibus, in quibus elaboravit, quaeque postea significantur, ille primas fert.»

10. *per audaces nova dithyrambos Verba*] «Dithyrambus genus est carminis in honorem Liberi patris rhythmis vehementioribus liberioribusque compositum.» Schol. Cfr. Strab. 10. p. 719. Archiloch. Bergk p. 483: *Ὡς Διωνύσου ἄνακτος καλὸν ἐξάρξαι μέλος Οἶδα διθύραμβον, οἴνῳ συγκεραυνωθεὶς φρένας.* *Nova verba* vocat dithyrambicum dicendi genus maxime propter audaciorem verborum compositionem. Aristot. Poët. 22, 14: *τῶν δ' ὀνομάτων τὰ μὲν διπλᾶ μάλιστα ἁρμόττει τοῖς διθυράμβοις.* Hermias ad Plat. Phaedr. p. 87 Ast: *οἱ διθύραμβοι σκολιῶς ἀπηγγέλλοντο καὶ διὰ συνθέτων καὶ πεπλεγμένων ὀνομάτων.* Dionys. Halic. de Comp. vv. T. V. p. 154. Reisk., post allatum locum ex Pindari Dithyrambis (Ed. Dissen I. p. 225.): *ταῦτ' ἔστιν ἰσχυρὰ καὶ στιβαρὰ καὶ ἀξιωματικὰ καὶ πολὺ τὸ αὐστηρὸν ἔχει κτλ.* Idem scri-

Verba devolvit numerisque fertur
Lege solutis;

Seu deos regesve canit, deorum
Sanguinem, per quos cecidere iusta
Morte Centauri, cecidit tremendae
Flamma Chimaerae;

13. *regesque* BbS,LCtJ. (Ut nos, c, *βιξ,χ* alter, Pott. sex.) — 14. 15. *iusto Marte* Mönch.

ptor (VI. pag. 763. Reisk.) dithyrambis *κόμπον ὀνομάτων* tribuit. Philodemus de Musica Vol. Hercul. I. pag. 95: *Πίνδαρος ἔφη, θύσων ποιήσεσθαι διθύραμβον.* (Dithyrambus etiam in Genium transformatus est in vase picto *Annal. dell' Inst. archeol.* 1829. p. 398., duce fortasse, ut arbitratur Welckerus, Aeschylo, qui Fragm. 381. Dind.: *Μιξοβόαν — πρέπει Διθύραμβον ὁμαρτεῖν Σύγκοινον Διονύσῳ.* Cfr. etiam Cinesiae *ῥῆσιν* in Aristoph. Av. 1387 seqq.)

11. 12. *devolvit — fertur*] Permanet in proxime praecedente fluminis similitudine. — *numerisque*] Quintil. 9, 4, 45: *Omnis structura ac dimensio et copulatio vocum constat aut numeris (numeros ῥυθμοὺς accipi volo) aut μέτροις.* — *Lege solutis*] ut certe iudicabant Horatii aequales inter Graecos et Romanos de dithyramborum Pindaricorum metris; quod genus propter vehementiorem animi motum repetitionem numerorum aspernabatur. Illustre testimonium perversi huius iudicii affert Priscianus de metr. com. p. 419. Gaisf.: *Pindarus, teste Heliodoro metrico* (Horatii comite in itinere Brundisino) *ἀντέστρεψεν, id est, convertit rhythmum iambicum hoc modo:* (Fragm. 142. ed. Bergk p. 265.) — *Itaque puto Horatium propter huiusmodi versus Pindaricos dixisse Cum per — solutis.* Cfr. Bergk *Rhein. Mus. N. F.* I. p. 378.

13–16. *Seu deos*] Paeanes dicit et hymnos, ut in Iovem, *Ἄμμων Ὀλύμπου δέσποτα* et *Δωδωναῖε μεγάσθενες, ἀριστότεχνα πάτερ.* (Ed. Diss. p. 223. et 224.) Iam transit ad *ἐγκώμια.* — *regesve*] «heroas, *ἡμιθέους*, deorum filios, quorum ex numero potissimum Pirithoum, Theseum, Peleum *Κενταυροκτόνους* (Od. 1, 18, 8. Ovid. Met. 12, 210 sq.) et Bellerophontem, Chimaerae *πῦρ πνεούσης* (Od. 2, 17, 13.) interfectorem, memorat. — Etiam regem sibi aequalem Pindarus laudibus celebravit. Dio Chrysost. Or. 2. p. 83. R.: *ἐπήνεσεν Ἀλέξανδρον τὸν Φιλέλληνα ἐπικληθέντα, ποιήσας εἰς αὐτὸν· Ὀλβίων ἐπώνυμε Δαρδανίδων.* — *iusta Morte*] propter raptatam Hippodamiam, Pirithoi novam nuptam. Ovid. Met. 12, 223. Referuntur huc Fragm. 44. et 45. Diss. pag. 244: *Ἀνδροδάμαντα δ' ἐπεὶ Φῆρες δάεν ῥιπᾷ μελιαδέος οἴνου, Ἐσσυμένως ἀπὸ μὲν λευκὸν γάλα χερσὶ τραπεζᾶν Ὤθεον, αὐτόματοι δ' ἐξ ἀργυρέων κεράτων Πίνοντες ἐπλάζοντο.* De Centauris eorumque cum Lapithis pugna cfr. imprimis v. Stackelberg *der Apollotempel zu Bassae* p. 66. (Bellerophontes Chimaeram, Amazonibus heroi opitulanti-

Sive quos Elea domum reducit
Palma caelestes pugilemve equumve
Dicit et centum potiore signis
Munere donat,

Flebili sponsae iuvenemve raptum
Plorat et vires animumque moresque

18. *caelestis* Bb.

bus, interimens est in *Mon. ined. dell' Inst. arch.* II. T. 49 et 50.)

17. *Elea--Palma*] Victoriam Olympicam ut inter omnes gloriosissimam praecipue memorat. — *domum reducit*] Vitruv. Lib. 9. Praefat.: *Graecorum maiores* (hieronicis) *ita magnos honores constituerunt, uti non modo in conventu stantes cum palma et corona ferant laudes, sed etiam, cum revertantur in suas civitates cum victoria, triumphantes quadrigis in moenia et in patrias invehantur, e reque publica perpetua vita constitutis vectigalibus fruantur.* — Victorem Olympicum domum cum uxore redeuntem, cui *Νίκη* gratulatur, videsis in vase picto apud Millingen Cohill Tab. I.

18. *caelestes*] «quos eius *ἐπινίκια terrarum dominos evehunt ad deos* (Od. 1, 1, 6.), diis aequant.» — *pugilemve equumve*] Ars P. 84: *Et pugilem victorem et equum certamine primum.* Cfr. Od. 4, 3, 3 sqq. Sic *Φερενίκου*, Hieronis equi, mentionem facit Olymp. 1, 18. et Pyth. 3, 74. Theocr. 16, 46: *τιμᾶς δὲ καὶ ὠκέες ἔλλαχον ἵπποι, Οἵ σφισιν ἐξ ἱερῶν στεφανηφόροι ἦνθον ἀγώνων.* Nihilominus *equum* cum dicit, eius dominum victoria potitum intelligit. Etenim nolim equidem cum Bentleio dicere: «hic et *equum* dicit *caelestem* fieri palma adepta.»

19. 20. *signis*] «statuis, quae hieronicis ponebantur.» Pausan. 6, 1, 1: *Ἔπεται δέ μοι τῷ λόγῳ τῷ ἐς τὰ ἀναθήματα τὸ μετὰ τοῦτο ποιήσασθαι καὶ ἵππων ἀγωνιστῶν μνήμην καὶ ἀνδρῶν ἀθλητῶν τε καὶ ἰδιωτῶν ὁμοίως· τῶν δὲ νικησάντων Ὀλυμπίασιν οὐχ ἁπάντων εἰσὶν ἑστηκότες ἀνδριάντες κτλ.* — *Munere*] «*ἐπινικίῳ*, cuius, utpote aeterni, maius pretium est, quam vel centum statuarum.» Pind. Nem. 5, 1: *Οὐκ ἀνδριαντοποιός εἰμ', ὥστ' ἐλινύσοντά μ' ἐργάζεσθαι ἀγάλματ' ἐπ' αὐτᾶς βαθμίδος Ἑσταότα.*

21. *Flebili sponsae iuvenemve*] Ad partic. *ve* e superioribus supplenda coni. *si.* «Sive iuvenem maestae sponsae acerba morte ereptum deplorat.» Significat *θρήνους*, quorum pulcherrimae aliquot supersunt reliquiae. — *flebili*] h. l. «lacrimas fundenti», ut A. P. 123: *flebilis Ino*, non «deplorandae», ut Od. 1, 24, 9. 10. Conf. Od. 2, 9, 9: *flebilibus modis.*

22. 23. *moresque - - nigroque*] Versus hypermetri. Utrumque *que* colliquescit cum vv. seqq. Cf. Carm. Sec. 47. — *Aureos*] «purissimos omnique laude dignos.» Antiphanes in Mein. Fr. Com. III. p. 124. de *ἑταίρᾳ: Ἠθός τι χρυσοῦν πρὸς ἀρετὴν κεκτημένης.* Etiam nostro ser-

Aureos educit in astra nigroque
Invidet Orco.

Multa Dircaeum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quotiens in altos

23. *reducit* γ, pr. κ. (Ut nos, nostri.) — 25. *cygnum* B, superscr. *c*, *cygnum* J, *cignum* bSc.

mone Garve ausus est dicere: *die goldenen Sitten*; cum propter nescio quem timorem Vossius sententiam sic pervertisset: *des goldenen Alters Sitten*. — *educit in astra*] solita ὑπερβολῇ etiam in prosa orat. Cic. ad Att. 2, 25: *nostras laudes in astra sustulit*. (Welckerus in Mus. Rhen. II. p. 121: *Horaz scheint mir einen bestimmten Threnos, einen schönsten von allen, in's Auge zu fassen, der auch dadurch sich bestimmt von andern unterschied, dass darin die Seele des Verstorbenen nicht in den* HADES *überging, sondern wegen ihrer* GOLDENEN *Reinheit den Weg zu den Sternen nahm*. Ingeniosa sane coniectura, sed incerta. Simplicior autem mihi semper visa est solita interpretatio: «sponsum illum immortalem reddit»; quo sane ducit Θρήνων Fr. 4. in Boeckh. Ed. min.: *βασιλῆες ἀγανοί – –· ἐς δὲ τὸν λοιπὸν χρόνον ἥρωες ἀγνοὶ πρὸς ἀνθρώπων καλεῦνται.*)

24. *Invidet Orco*] «a morte vindicat; eripit oblivioni.» Hoc ipsum egit Pind. Olymp. 8, 77: *Ἔστι δὲ καί τι θανόντεσσιν μέρος Κὰν νόμον ἐρδόμενον· Καταχρύπτει δ' οὔ κόνις Συγγόνων κεδνὰν χάριν*. Idem praecipua carminum suorum genera ita enumeravit in Fr. Schol. Vatic. Rhesi 895., quod sic restituere conatus est Schneidew. in Eustathii Prooem. Pind. p. 35. ac post eum Bergk p. 253: *Ἔντι μὲν χρυσαλακατεκέων Λατοῦς ἀοιδαὶ Ὧριαι παιάνιδες· ἔντι δ' ἐπαντέλλοντος ἐκ κισσοῦ στέφανον Ἐκ Διθυράμβου μαιόμεναι· τὸ δὲ κοίμισαν [τετράζυγον θεαὶ κᾶδος υἱῶν] σώματ' ἀποφθιμένων. Ἁ μὲν ἀχέταν Λίνον αἴλινον ὕμνει, Ἁ δ' Ὑμέναιον, ὃν ἐν γάμοισι χροϊζόμενον . . . συμπρώτοις λάβεν Ἐσχάτοις δ' ὕμνοισιν· ἃ δ' Ἰάλεμον ὠμοβόλῳ νούσῳ πεδαθέντα σθένος, Ἁ δ' υἱὸν Οἰάγρου χρυσάορ' Ὀρφέα.* Suam autem restitutionem ita explanavit Schneidewin: *Apollinis et Dianae paeanes sunt, Dithyrambi spectant ad Bacchum: Musae autem mature absumptorum filiorum corpora lugubribus modis condiderunt: alia Linum lamentabili carmine prosequendum, altera Hymenaeum, tertia Ialemum atque (quarta) Orphea.*

25. *Multa – – aura*] «magna aurae vis *(Masse)*, qua nituntur cycni latae alae.» — *Dircaeum*] a Dirce, fonte Thebano. Cfr. Apollod. 3, 5, 5, 9. — *levat*] Oloris volatum altum simul atque ita quietum, ut ab aëre ipso sine alarum verberibus sursum ferri videatur, significat. — *cycnum*] Sic Leon. Tar. Anth. Pal. I. p. 311. Alcmanem vocat: *τὸν ὑμνητῆρ' ὑμεναίων Κύκνον*. Antip. Sid. Anth. Pal. I. p. 315: *ὁ Τήϊος ἐνθάδε κύκνος Εὕδει*. — Acutius quam verius totum hunc locum explicat Unger in Electis criticis, Friedlandiae 1842. p. 45., quem vide, si vacat.

26 – 28. *Antoni*] In hoc uno car-

Nubium tractus. Ego apis Matinae
More modoque

Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum circa nemus uvidique 30

30. *Plurimum* iungit cum v. *nemus* Bentleius, simul dubitanter proponens *Floreum circa nemus*.

mine eundem hominem bis diverso nomine alloquitur, primum praenomine, id quod familiaritatis est, hoc loco nomine gentilicio, partim ut illum testem suae sententiae advocet («ut tumet ipse, Antoni, probe nosti»), partim, quo transitum sibi paret ad seq. allocutionem *Concines* cet., quae omisso in prioribus nomine amici languidissima evasisset. — *tractus*] «regiones.» Similiter Tac. Ann. 2, 23: Auster *immenso nubium tractu validus*. — *apis*] Frequens haec comparatio. Simonides p. 96. Schneidew. Plato in Ione pag. 534. A.: *λέγουσι - γὰρ πρὸς ἡμᾶς οἱ ποιηταί, ὅτι ἀπὸ κρηνῶν μελιῤῥύτων, ἐκ Μουσῶν κήπων τινῶν καὶ ναπῶν δρεπόμενοι τὰ μέλη ἡμῖν φέρουσιν ὥσπερ αἱ μέλιτται, καὶ αὐτοὶ οὕτω πετόμενοι.* Aristoph. Av. 737: *Μοῦσα λοχμαία - - Ποικίλη, μεθ' ἧς ἐγὼ Νάπαισι καὶ κορυφαῖς ἐν ὀρείαις - - Ἰζόμενος μελίας ἐπὶ φυλλοκόμου - - Πανὶ νόμους ἱεροὺς ἀναφαίνω· - - Ἔνθεν, ὥσπερ ἡ μέλιττα, Φρύνιχος ἀμβροσίων μελέων ἀπεβόσκετο καρπόν, ἀεὶ φέρων γλυκεῖαν ᾠδάν.* Leon. Tar. Anth. Pal. I. p. 309. Erinnam vocat *μέλισσαν - - Μουσῶν ἄνθεα δρεπτομέναν*, et Sophocles dictus est *Ἀνθὶς μέλισσα*. — *Matinae*] Matinus mons prope Garganum in Apulia, ubi mel optimum. (Od. 1, 28, 3. 3, 16, 33. Epod. 16, 28. Lucan. 9, 184. Romanelli *Topografia* II. p. 209.) — *More modoque*] Formula est Latina. Cic. Tim. 1: *multa sunt a nobis - - Carneadeo more et modo disputata*. Quintil. 11, 1, 29: *agendi more ac modo. Mos* naturam et ingenium, *modus* usum et consuetudinem significat.

29. 30. *carpentis*] *«δρεπτομένης*, succum sugentis ex thymo.» — *thyma*] Virg. Ge. 4, 169: *redolentque thymo fragrantia mella*. Columella 9, 4, 6: *Saporis praecipui mella reddit thymus*. Metaphorice, item Epp. 1, 3, 20: *Ipse quid audes? Quae circum volitas Agilis thyma?* — Utique iungendum *per laborem plurimum*, *«μετὰ πόνου πολλοῦ*, admodum laboriose singulos flores supervolitans, ut mel inde delibet»; neutiquam vero cum Bentleio *circa nemus plurimum*, id est, spissum, ut Ovid. Met. 14, 361: *Plurima qua silva est*; nam *labor* hic *ἐπιθέτῳ* definiendus erat, non *nemus*, quod h. l. utrum densum sit necne, nihil refert. — Iahnius distinxit: *Ego, apis Matinae - - - Tiburis ripas, operosa* cet. At huic interpretationi repugnat *apis Matina*, Apulica, quae circa *Tibur* mel colligere non potest. Manifesto loquitur de *nemore* circa Tibur (Martial. 4, 43: *Tiburis arces - - Rura nemusque sacrum dilectaque iugera Musis.*), adeo ut haec ad Horatium referenda sint, qui in secessu Sabino prope Tibur carmina componere solebat. — *uvidique*] Od. 1, 7, 14. 3, 29, 6: *udum Tibur*.

Tiburis ripas operosa parvus
Carmina fingo.

Concines maiore poëta plectro
Caesarem, quandoque trahet feroces
Per sacrum clivum merita decorus
Fronde Sygambros,

31. *rivos* Bentl. coni. — 34. *trahat* superscr. «vel *trahet*» d. — 35. *clivom* Bentl. — 36. *Sygambros* Bbc, C, Bentl., FMJ: *Sycambros* S, *Sicambros* cd,Lt.

31. 32. *ripas*] absolute, ut Od. 3, 25, 13., ubi non minus facile *Hebri* cuique in mentem venit quam hic *Anienis*. Neutiquam igitur *rivos* legendum. — *operosa*] opponuntur iis, quae poëtis, inspirantibus Musis, veluti sponte proveniunt. — *parvus*] «ut apis comparata cum cycno, ita ego cum Pindaro commissus, tenuis sum atque humilis poëta.» — *fingo*] *πλάττω*, verbo Graecis de mellificio proprio.

33. *Concines* cet.] «Dignius tu canes ad lyram, maius argumentum tractaturus, Augusti laudes, quas operosa mea carmina non assequuntur.» Sic enim malo explicare quam cum Acrone: «Cantabis nobiscum tu, Antoni,» quod probat Unger de C. Valgio pag. 24. Etenim si hoc voluisset Horatius, hic statim subiungendum aliquid fuisset de parte ab ipso in his laudibus Antonio demandatis assumenda. — Iungunt quidam *poëta maiore plectro* (praeditus); sed simplicius est: *concines maiore plectro*, «ut poëta vere hoc nomine dignus, pleniore sono, grandioris spiritus carmine.» Sic Ovid. Met. 10, 150: *cecini plectro graviore Gigantas — Nunc opus est leviore lyra.* (Ceterum Horatius nunquam profecto cogitavit de Augusto cum Pindaro comparando, ut opinatus est novissimus interpres: «*Du wirst schon besser, als ich, den Augustus besingen, der ein ähnliches Genie wie Pindar ist, dessen Bestrebungen wir kleineren Geister alle fördern müssen.*») — *poëta*] quippe qui Diomedeam composuerit.

34. *quandoque*] «quandocunque.» Nam tunc ipsum non cogitabat de triumpho ducendo. Immo a. u. c. 741. Augustus rebus Gallicis, Germanicis, Hispanicisque omnibus compositis honores a senatu decretos non accepit et praeterea, occursum populi vitaturus, noctu urbem intravit. (Dio Cass. 54, 25.) Est igitur: «cum ipsi aliquando placebit triumphare.» — *trahet*] Epp. 2, 1, 191: *Mox trahitur manibus regum Fortuna retortis.*

35. *sacrum clivum*] Sacer clivus a nullo scriptore memoratur praeterquam ab Horatio et a Martiale 1, 70, 5. Partem fuisse Sacrae viae leniter ascendentem, diversam a clivo Capitolino (quem memorat Varro LL. 5, 47. pag. 18. Muell.), contendit Fea ad Epod. 7, 8. Vide iam Excursum.

36. *Sygambros*] Apud Tac. Ann. 2, 26. scribitur *Sugambros*, ut *Suria* cet. Straboni 4. p. 194. sunt *Σούγαμβροι*, Dioni 54, 20. *Σύγαμβροι*, populus Germaniae tractum inter Rhenum, Sigiam et Luppiam fl.

Quo nihil maius meliusve terris
Fata donavere bonique divi
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priscum.

Concines laetosque dies et Urbis
Publicum ludum super impetrato
Fortis Augusti reditu forumque

primum inhabitans, qui cum Usipetis et Tencteris M. Lollium magna clade affecerunt a. u. c. 737. Sed, cum Lollium rursus arma parare vel Augustum cum exercitu appropinquare cognossent, in fines suos recesserunt et obsidibus datis pacem pacti sunt a. 738. Postea autem in sinistram Rheni ripam transductos esse constat. Suet. Oct. 21. *Caede gaudentes* vocantur iidem Od. 4, 14, 51., h. l. *feroces*, «quia», ut aiunt Acron et Comm. Cruq., «antequam caperentur, centuriones Romanos, qui ad stipendia ab iis exigenda missi erant, circumventos crucibus affixerant.» (Sigambrorum nomen Iac. Grimm statuit esse compositum ex vv. *sigu* = victoria et *gambar* = strenuus, sagax, ita ut contractum sit ex Sigigambar. *Gesch. d. d. Sprache* I. 525. De iisdem ib. p. 520: *Am sicherste nund unmittelbarsten auf die Franken zu beziehen ist das Volk der Sigambern, dessen die Römer von frühè an oft gedenken.* Ibid. 522: *Wenn es bei Horaz* Od. 4, 2, 34. *heisst:* — feroces — Sigambros, *so könnte ihnen* feroces *schon beigelegt sein, weil zu dem römischen Ohr ein Epithet dieser german. Stämme gedrungen war, das nachher ihren allgemeinen Namen bildete; nannten suevische oder gallische Nachbarn den Römern diese Sigambern* feri *oder* feroces, *wie nahe lag das dem deutschen Ausdrucke Freie oder Franke?*

37–40. *Quo nihil maius*] Cfr. Epp. 2, 1, 17: *Nil oriturum alias, nil ortum tale fatentes* (qualis est Augustus). Ovid. ex Ponto 4, 2, 98: *Alma nihil maius Caesare terra ferat. — donavere – – dabunt*] Hanc variationem reprehendit nonnemo, ex Latinorum usu idem verbum repetendum fuisse contendens, sed utrumque in solita formula *dedit donavitque* (Cic. Verr. Acc. 5, 17, 44.) arte coniungitur, adeo ut hic sine ulla reprehensione unum post alterum poni potuerit. — *bonique divi*] «benigni, propitii», ut Od. 4, 5, 1: *Divis orte bonis.* Virg. Ecl. 5, 65: *Sis bonus o felixque tuis! — in aurum*] «quamvis aureum seculum redeat.»

41. 42. *laetos*] «festos», cuiusmodi erant Augustalia primum a. u. c. 735. celebrata (Dio 54, 10.), postea a. u. c. 743. *πρῶτον ἐκ δόγματος ἐτελέσθη.* (Id. Ibid. 34.) Talia igitur mox celebratum iri putabat poëta. — *Publicum ludum*] editis etiam muneribus gladiatoriis cet. — *impetrato*] votis nostris.

43. 44. *reditu*] Supersunt nummi a. u. c. 738. apud Eckhel D. N. VI. pag. 163. cum inscriptione: *S. P. Q. R. V. S. (vota suscepta) Pro. S.*

Litibus orbum.

Tum meae, si quid loquar audiendum,
Vocis accedet bona pars, et, O Sol
Pulcher! o laudande! canam, recepto
Caesare felix.

45. *loquar* BScd,LCtF : *loquor* b,*βχνχ*, Pott. 4, 9, 43., Bentl., M. — 47. *o*] *et* d.

(salute) ET RED. AVG. Dio 44, 19 : *εὐχὰς ὑπὲρ τῆς ἐπανόδου τοῦ Αὐγούστου ἐποιήσαντο.* Ludi autem isti votivi, quos poëta editum iri dicit, editi sunt demum a. 744. (Dio 54, 27.) et nummi cusi cum inscriptione *FORTVNAE. REDVCI.* — *orbum*] «vacuum, propter iustitium indictum.» Pind. Isthm. 3, 26 : *κελαδέννας - ὀρφανοὶ Ὕβριος.*

45. 46. *si quid loquar*] Supple : «tunc»; quo nomine praestat futurum : nam praesens tempus nimis demissi animi esset : «Si omnino is sum, cuius carmina legi mereantur.» Verum hoc dicit : «Si meae laetitiae vox digna erit, quae illo die festo audiatur.» Longe aliter alii explicant : «accedet acclamantium turbae magna pars meae vocis; id est, acclamabo ei contenta voce.» Sed huic interpretationi omnino repugnant vv. *Si quid loquar audiendum*, quae, ubi de altissima ac prope Stentorea voce explicaris, nescio quid habent ridiculi. *Vocis* autem *bona pars* hoc significat : «Omnibus viribus enitar, ut carmine laetissimos meos sensus de Caesaris reditu digne exprimam, dum tu, Iule, illius res gestas atque virtutes celebras»; quae carminum argumenta prorsus sunt diversa. — «*Solem* pro die posuit, quo victor Caesar urbem ingressus est.» ACRON.

48. *Caesare felix*] «Ego felicissimum me reputans propter Augustum reducem.» Longe tenerior hic est sensus, quam si cum Vossio et Gargallo v. *felix* ad *solem* referas, ut sit exclamationis pars.

49. *Teque, dum procedit*] Triumphus h. l. velut numinis divini formam induit, quod invocent Romani (prorsus ut Epod. 9, 21 : *Io Triumphe, tu moraris aureos Currus* cet.), et quidem ex eadem illa antiquissima formula, quae ter continuo repetita reperitur in Carmine Fratrum Arvalium : *Io TRIVMPE* (sic). Ita in nummis gentis Papiae caput iuvenile laureatum conspicitur, prominente pone tropaeo cum inscriptione : *TRIVMPVS* (sic). Eckhel D. N. V. p. 267. Riccio *M. F. R.* p. 462. Interpretare igitur : «Dum procedit Augustus triumphans a porta triumphali usque ad Capitolium, nos te, Triumphe, non semel, sed continuo dicemus sacra (ut ait SCHOL.) et laeta acclamatione nomen tuum ita identidem repetentes : *Io Triumphe*, *Io Triumphe.*» Inde autem a v. 49. manifesto non iam loquitur de carminibus vel a semet ipso vel ab Antonio vel ab utroque in Augusti honorem pangendis, sed de ipso principis gloriosissimo triumpho ab utroque eius admiratore summa cum laetitia et altis acclamationibus spectando. — In constituendo autem hoc loco secuti sumus

Teque, dum procedit, io Triumphe,
Non semel dicemus, io Triumphe,
Civitas omnis dabimusque divis
Thura benignis.

Te decem tauri totidemque vaccae,

49. *Teque* BbScd, tres Bland., scripti omnes vetustiores Bentleii, omnes Pottierii praeter unum, LCJ: *Tuque* Pott. 22., tFM, *Isque* Bentleius coni. — *procedit* B, firmans D. Heinsii coni. a Rutgersio et Bentleio receptam: *procedis* bScd cum ceteris libris notis et LCtFMJ.

omnium antiquissimum nostrum Cod. B firmantem, quod D. Heinsius et Bentleius sagaciter viderunt pro v. *procedis*, nato ex prava accommodatione ad lect. *tuque*, legendum esse *procedit* Augustus. (Mire autem ac paene incredibiliter Regel contendit, hanc meam lectionem, quae innititur Codici, ut hoc denuo inculcem, antiquissimo inter omnes adhuc notos, idonea auctoritate destitutam esse. Quid autem manifestius quam ex v. *Caesare* hic facillime repeti *Caesar procedit*? de quo, utpote triumphatore, aptissimum est hoc verbum, de spectatoribus vero longe minus congruum videtur.) In hoc autem poëtae *ἐνθουσιασμῷ* minime in eo offendere debemus, quod hic Triumphum et stropha sequente, interposito tamen communi verbo *dabimus* («ego et tu aeque atque omnes cives») secundae personae pronomine rursus alloquitur Iulum. Post nostram lectionem a Codd. maximam habet auctoritatem *Teque, dum procedis*, id est, «dum tu, Triumphe, procedis, in Capitolium duceris.» Tertia ex correctione nata est: *Tuque dum procedis*, «Antoni», ut plerique statuunt, alii olim, «o Sol.» Verum quam ineptae omnes istae sint lectiones, adeo clare demonstravit Bentleius, ut refutari omnino nequeat, etsi minus felix fuit in proponendo *Isque* pro Horatii *Teque*. Omnium autem maxime mira est distinctio Ed. Gesnerobothianae: *canam, recepto Caesare felix Teque. Dum procedis.* — Ceterum recte iam Scholiastae cuncti: «Ad ipsum Triumphum conversus sacra acclamatione hoc dicit.» — «*Nicht bloss* teque *oder* tuque, *auch* dum, *das* Horaz *nach dem ersten Buche nirgend in den* Carmina *anwendet und einigemal (z. B. Od.* 2, 12, 25. *und in Epod.* 5, 55. *mit den Mss.*, *wo* cum *für den Begriff* zur Zeit wo *das bessere) zu vertreiben ist, scheint ein Flick statt der ursprünglichen Lesart zu sein.*» Bernhardy. Sed quid substituendum sit particulae *dum*, quomodo legendus totus versiculus, dicere nobis dignatus non est. Et nova profecto mihi accidit doctrina ista de part. *dum*, ab Horatio post Carminum Lib. I. nusquam usurpata; reperitur enim Od. 2, 3, 15. 10, 2. 11, 16. 12, 25. Od. 3, 7, 18. 11, 23. 17, 13. 20, 9. 21, 24. 30, 8. Od. 4, 12, 26.; ergo praeter nostrum locum undecies.

52. *Thura*] Adoleri solebant thura in aris temporariis per plateas et areas, quas pompa triumphalis attingeret, exstructis. Sic Virg. Aen. 8, 105: *omnes -- Thura dabant*, ubi Servius: «Verbo sacrorum usus est. Nam dici solebat in sacris: *Da, quod debes, de manu dextra aris.*»

Me tener solvet vitulus, relicta
Matre qui largis iuvenescit herbis
In mea vota,

Fronte curvatos imitatus ignes
Tertium lunae referentis ortum,
Qua notam duxit, niveus videri,
Cetera fulvus.

55. *iuveniscit* B. — 58. *orbem* c, sed superscr. *ortum*, ut in *βγω*, praeterea habent *orbem* decem Bentleii, octo Pottieri; *ortum* superscr. *orbem* d. *(ortum* BbS,*κλ.)* — 59. *traxit* Cod. Regiae Soc. *(λ.)* — 60. *fulvos* antiquâ scripturâ B.

54-56. *solvet*] «voto a me concepto.» — *vitulus*] Modeste paupertatem suam Antonii opibus opponit, prorsus ut Od. 2, 17, 32: *Nos humilem feriemus agnam.* Hoc quoque dicendum erat propter incredibilem novissimi interpretis opinionem, qui in his symbolici nescio quid quaesivit, quasi vero Horatius diceret, sese prae Antonio exigua facultate poëtica praeditum esse. — *relicta matre*] «delactatus». Gloss. — *largis*] «abundantibus, *laetis*», quod ipsum v. nonnemo substituere voluit ei, quo Horatius usus est. — *iuvenescit*] «paullatim fit iuvencus, ut a me immolatus mea vota solvat.» Cfr. Od. 3, 23, 11: *Aut crescit Albanis in herbis.*

57. *Fronte*] «qui cornibus imitatur Lunae tertiae, id est, tertio post interlunium die, figuram.» Significat eius cornua admodum esse parva ipsumque tenellum. Moschus 2, 87: *Ἴσά τ' ἐπ' ἀλλήλοισι κέρα ἀνέτελλε καρήνου Ἄντυγος ἡμιτόμου κεραῆς ἅτε κύκλα σελήνης.* Claudian. de Raptu Pros. 1, 128. de vitula: *pedibus quae nondum proterit arva Nec nova lunatae curvavit germina frontis.* — *Tertium - - ortum*] Virg. Ge. 1, 432: *ortu quarto*, item de luna. Alii *orbem*, ad quod v. compararunt Ovid. Met. 7, 179. de luna: *Tres aberant noctes, ut cornua tota coirent Efficerentque orbem*; sed frustra; nam clare hic significat plenilunium, ut Heroid. 2, 3: *Cornua cum Lunae pleno semel orbe coissent.*

59. 60. *Qua notam duxit*] «qua parte notam contraxit in fronte.» Propert. 1, 5, 16: *Et timor informem ducet in ore notam*; sicque *colorem ducere* pro *sumere* tralatitium est. Alii ex gloss. *traxit*. — *niveus videri*] Theocr. 11, 20: *λευκοτέρα παχτᾶς ποτιδεῖν.* Conf. Od. 1, 19, 8. — *Cetera*] ut Epp. 1, 10, 3 et 50. — *fulvus*] eiusdem originis voc. ac nostrum *falb*, Ital. *falbo*, Gall. *fauve*. Mosch. Id. 2, 84: *Τοῦ δ' ἤτοι τὸ μὲν ἄλλο δέμας ξανθόχροον ἔσκεν, Κύκλος δ' ἀργύφεος μέσσῳ μάρμαιρε μετώπῳ.* Conf. Hom. Iliad. *ψ*, 454. — Victimae formam similiter refert Od. 3, 13, 4. Fuerunt qui reprehenderent huius carminis exitum, poëtae artificio parum intellecto. Videlicet summus *ἐνθουσιασμὸς* in placidissima ac religiosa futuri sacrificii cogitatione tandem adquiescit. («Carminis extrema stropha a totius poëmatis gravitate ac sublimitate discrepat: desinit in vitulum mulier formosa superne!» Steiner.)

EXCURSUS

Ad v. 35.

«Certissimum est, sacrum illum clivum, errorum gravissimorum causam, ipsam esse Sacram viam, quod egregie demonstravit Ambroschius *Studien* p. 78 seqq. Nempe clivum Sacrae viae, qui est a Foro ad arcum Titi poëtae sacrum clivum vocarunt. Horat. Carm. 4, 2, 35. Martial. 1, 70, 5: *Inde sacro veneranda petes Palatia clivo.* Cfr. Horat. Epod. 7, 7.» Becker de Romae vet. muris p. 28. «*Le* clivus sacer *selon Martial montait au Palatin longeant à l'extrémité du Forum le flanc droit du sanctuaire de Vesta.*» Bunsen *le Forum Romanum* in *Annali dell' Inst.* VIII. p. 238.

CARMEN III.

Quem tu, Melpomene, semel
Nascentem placido lumine videris,
Illum non labor Isthmius
Clarabit pugilem, non equus impiger
Curru ducet Achaico 5

III. Inscr. volg. *Ad Melpomenen.* — *Ad Musam* bc. — *Ad Melpomenen Musam* S. — *Achaio* c,F. (Ceteri mei *Achaico.*)

III. Post multas illas ac diuturnas obtrectatorum et iniquorum suorum cavillationes se tandem verum atque unicum *Romanae fidicinem lyrae* a suis popularibus agnitum esse laetatur. — Tempus, quo hoc carmen compositum sit, incertum est. Grotefend refert ad a. 738.

1 - 5. *Melpomene*] Cfr. Od. 1, 24, 3. 3, 30, 16. — *semel - - videris*] «primum atque propterea ita, ut nulla alia vis malefica ei obstare et nocere postea possit.» — Criticus, qui hanc notissimam consuetudinem Latinam v. *semel* ignorabat, coniecit *simul.* Tu cfr. Od. 1, 24, 16. — *placido lumine*] «Quem tu oculis benevolis primo temporis puncto, quo natus est, (ipso in horoscopo) aspexeris, is profecto nunquam in eo elaborabit, ut in Graecorum ludis publicis victor evadat (quem honorem illi Romanorum triumpho aequiparare solebant), neque ut rebus bellicis clarus fiat ac de hostibus devictis triumphet.» — De aspectu deorum opinio est antiquissima. Hesiod. Theog. 81: *Ὁντινα τιμήσουσι Διὸς κοῦραι μεγάλοιο, Τῷ μὲν ἐπὶ γλώσσῃ γλυκερὴν χείουσιν ἀοιδήν.* Pind. Olymp. 7, 11: *Ἄλλοτε δ' ἄλλον ἐποπτεύει Χάρις ζωθάλμιος.* Theocr. 9, 35: *οὓς γὰρ ὁρῆτε (Μῶσαι) Γαθεῦσαι, τὼς δ' οὔτι ποτῷ δαλήσατο Κίρκα.* Alciphr. 3, 44: *εὐμενεστέροις ὄμμασιν ἐκεῖνον εἶδον αἱ Χάριτες. Τῷ κυριωτέρῳ* usa est Sappho in simili sententia Fr. 90: (Musae) *Αἵ με τιμίαν ἐποίησαν, ἔργα τὰ σφὰ δοῖσαι. — labor Isthmius*] Sic saepe apud Pindarum de his ludis *κάματος, πόνος.* Stat. Silv. 4, 4, 31: *Elei labores. — Clarabit*] «clarum reddet, illustrabit»; «nobilitatis». Schol. Verbum est antiquius ac poëticum. — *ducet*] «reducet in patriam,» Od. 4, 2, 17; neutiquam vero cum aliis: «in ipso curriculo victorem reddet.» — *Achaico*] Tunc tota Graecia a Romanis Achaia solebat appellari. Non est cur ad victoriam dumtaxat Olympicam hoc referamus, sed generatim loquitur de ludis Graeciae publicis.

6-8. *Deliis - foliis*] «lauro Apollinis in Delo insula nati.» — *contuderit*]

Victorem, neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
Quod regum tumidas contuderit minas,
Ostendet Capitolio:
Sed quae Tibur aquae fertile praefluunt
Et spissae nemorum comae
Fingent Aeolio carmine nobilem.

Romae principis urbium
Dignatur suboles inter amabiles
Vatum ponere me choros,

10. *perfluunt* e Codd. F. (*praefluunt* superscr. *per* d, *profluunt* γ. Ut nos, bsc,βκ, «cum aliis».)

«profligarit atque ultus sit.» Sic Od. 3, 6, 10: *contudit impetus. — regum — minas*] Od. 2, 12, 11: *ductaque per vias Regum colla minacium.*

10. 11. *Sed quae* cet.] «Sed cum, spreta caducae gloriae specie, id unice spectet, quod per se pulchrum est cuiusque perfectam imaginem praebet ipsa rerum natura atque ante omnia amoenissimus quisque tractus, ut Tibur cum aquis suis, Aniene et Albunea, ut nemora solitaria, poëta ille evadit.» — *Tibur*] «Hoc proprie Horatius ad secessum suum refert. Tiburi enim fere suum otium conferebat ibique carmina sua conscribebat.» Schol. Certe in eius vicinia, in Sabino suo; nam Tiburtinum, ut nonnulli volunt, non habebat. — *aquae*] Ovid. Am. 3, 6, 45: *Nec te praetereo, qui per cava saxa volutans Tiburis Argei pomifer arva rigas. — praefluunt*] pro volgari *praeterfluunt*, «prope oppidum Tibur fluunt», ut Od. 4, 14, 26. et apud Liv. 4, 45: *infima valle praefluit Tiberis.* Virg. Aen. 6, 705: *Lethaeum —, domos placidas qui praenatat, amnem.* Apul. Met. 6, 15: *aquila ob os puellae praevolans.* Altera lectio *perfluunt* ab iis provenit, qui significationem v. *praefluere* minus nossent. — *nemorum*] Cf. Epp. 2, 2, 77. Tacit. Dial. 9: *poëtis — —, ut — ipsi dicunt, in nemora et lucos, id est, in solitudinem recedendum est.* — *comae*] Conf. Od. 1, 21, 5.

12. *Fingent*] «reddent, efficient.» Virg. Aen. 2, 79: *nec si miserum Fortuna Sinonem Finxit, vanum etiam mendacemque improba finget.* — *Aeolio carmine*] Alcaei et Sapphus, pro toto genere lyrico. Cfr. Od. 2, 13, 24. 3, 30, 13.

13. 14. *principis urbium*] Od. 4, 14, 44: *dominae Romae.* Epp. 1, 7, 44: *regia Roma.* Martialis 12, 8: *Terrarum dea gentiumque Roma, Cui par est nihil et nihil secundum.* — *soboles*] ut Virg. Aen. 4, 236: *prolem Ausoniam*, imprimis de iuventute significatione Romana usque ad quadragesimum circiter annum.

15. 16. *Vatum*] «hoc nomine vere dignorum, cuiusmodi sunt novem illi Graecorum Lyrici»; *amabiles*

Et iam dente minus mordeor invido.

O, testudinis aureae
Dulcem quae strepitum, Pieri, temperas,
O mutis quoque piscibus
Donatura cycni, si libeat, sonum,

20. *cigni* bcd.

autem, quatenus poëtae omnibus cari acceptique sunt. — *mordeor*] «rodor», ut est apud Ovid. Trist. 4, 10, 123: *Nec, qui detrectat praesentia, Livor iniquo Ullum de nostris dente momordit opus.* Martial. 5, 28: (Invidus) *Rubiginosis cuncta dentibus rodit.* Pind. Pyth. 2, 53: *δάκος ἀδινὸν κακαγοριᾶν. Torqueor* Cuninghamii longe minus appositum est ac vera auctoritate caret. «Gloriâ», inquit, «invidiam vici.» Od. 2, 20, 4: *invidiaque maior Urbes relinquam.*

17. 18. *testudinis aureae*] Pind. Pyth. 1, 1: *Χρυσέα φόρμιγξ.* — *strepitum*] Sic vocat lyrae sonum etiam Epp. 1, 2, 31. Epp. 1, 14, 26., ut Pind. Isthm. 4, 27. B.: *κλέονται δ' ἔν τε φορμίγγεσσιν ἐν αὐλῶν τε παμφώνοις ὁμοκλαῖς.* — *Pieri*] Rarior hic usus num. sing. Ovid. Fast. 4, 222: *Pieris orsa loqui.* — *temperas*] «*stimmest.*» Properf. 2, 34, 79: *Tale facis carmen, docta testudine quale Cynthius impositis temperat articulis.*

19. 20. *mutis-piscibus*] Sic etiam Graeci. Hesiod. Scut. H. 212: ἕλλοπας ἰχθῦς, *mutos pisces*, ut certe Grammaticorum pars explicabat, alii *celeres*. Sophocl. in Phrygibus Fragm. 700. D.: *Χορὸς δὲ μύνδων* (ex gloss. alii *δ' ἀναύδων*) *ἰχθύων ἐπερῥόθει.* Oppian. Hal. 1, 134: *Καὶ σκάρον, ὃς δὴ μοῦνος ἐν ἰχθύσιν πᾶσιν ἀναύδοις Φθέγγεται ἰκμαλέαν λαλαγήν.* — *cycni*] prima syllaba h. l. correpta.

21. *muneris*] «Nullum meum proprium meritum, totum tuum donum ac beneficium est.» Ad usum confer Tib. 1, 9, 43: *Saepe insperanti venit tibi munere nostro.* Amabili autem modestia temperat laudes, quas suo iure sibi tribuit. — Propter ipsam vim vocabuli *muneris* priore loco posuit, non, ut nonnemini lenius visum est: *Totum hoc muneris est tui.* Non lenius hoc, sed languidius.

22 - 24. *monstror digito*] in bonam partem contra nostrae linguae rationem. Lucian. Herod. 2: *εἴ πού γε φανείη μόνον, ἐδείκνυτο τῷ δακτύλῳ· οὗτος ἐκεῖνος Ἡρόδοτός ἐστιν ὁ τὰς μάχας τὰς Περσικὰς συγγεγραφώς.* Sic etiam Dial. mer. 6, 4. Pers. 1, 28: *At pulchrum est digito monstrari et dicier Hic est.* Tac. Dial. de Oratt. 7: *Quos saepius volgus quoque imperitum et tunicatus hic populus transeuntes nomine vocat et digito demonstrat?* Sed et in deteriorem partem apud Ovidium Amor. 3, 6, 77: *en digitis designor adultera volgi.* (Lucian. Rhet. Praec. 25: *τὸ δείκνυσθαι τῷ δακτύλῳ τοῦτον ἐκεῖνον τὸν ἀκρότατον ἐν πάσῃ κακίᾳ λεγόμενον.*) — *praetereuntium*] Minus apte nuper quidam post hoc v. colon ponendum esse et iungendum *Quod Romanae fidicen lyrae spiro* opinatus est. — *Romanae fidicen lyrae*] Cf. Od. 3, 30, 13. Epp. 1, 19, 24 et 32., ubi *Latinum* se *fidicinem* nominat. Ovid. Trist. 4, 10, 49: *Et tenuit nostras*

Totum muneris hoc tui est,
Quod monstror digito praetereuntium
Romanae fidicen lyrae:
Quod spiro et placeo, si placeo, tuum est.

numerosus Horatius aures, Dum ferit Ausonia carmina culta lyra. — spiro] Non significat, «quod vivo», ut quidam volunt; sed: «quod inspiratus sum a Musa, quod verus me movet *ἐνθουσιασμός*.» («Quod lyrici poëtae me agit spiritus.» Doering.) Est autem *ὅτι πνέω*, non *ὃ πνέω*, ut credebat, qui interpretatus est: «quicquid poëtici spiritus mihi est.» Dioscorid. in Anth. Pal. I. p. 426. Sappho dicit *ἴσα πνείουσαν ἐκείναις (Πιερίσιν)*. Cfr. Od. 4, 6, 29.

CARMEN IV.

Qualem ministrum fulminis alitem,
Cui rex deorum regnum in aves vagas

IV. Inscr. volg. *Drusi laudes* vel *Ad urbem Romam.* — *Ad urbem Romanam de indole ducum* Bc. — *Ad Drusum privignum Augusti qui patrem Neronem habuit* S. — *In Drusi Neronis virtutem* b. — 2. *avis* B.

IV. Drusi res gestas egregiis laudibus celebrat, ita ut eius virtutes educationi, qua eum formarat vitricus Augustus, imprimis deberi significet. Claudius Drusus Nero, minor frater Tiberii, natus a. u. c. 716., XXIII. annorum adolescens a. u. c. 739. una cum illo Raetos Vindelicosque debellavit, postea consul a. u. c. 745. in expeditione Germanica mortem obiit. Ex Antonia, triumviri filia, genuit Germanicum Caesarem, Claudium imperatorem, Livillam. Tacit. Ann. 1, 33: *Drusi magna apud populum Romanum memoria, credebaturque, si rerum potitus foret* (Augustus enim una cum populo eum Tiberio longe anteferebat), *libertatem redditurus.* Consolat. ad Liviam de morte Drusi 43: *Occidit exemplum iuvenis venerabile morum; Maximus ille armis, maximus ille toga.* Suetonius in Horatii vita: (Augustus) *scripta quidem eius usque adeo probavit mansuraque perpetuo opinatus est, ut non modo seculare carmen componendum iniunxerit, sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusique privignorum, eumque coëgerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.* «Haec est Ecloga, propter quam totus hic liber editus est.» Porphyrion. Carmen hoc aliquot mensibus ante mensem Sextilem a. 739. compositum videtur Frankio F. Hor. p. 210., qui de rebus gestis, quas significat poëta, omnino consulendus est, nec tamen hic exscribi potuit; quocirca in hac Ed. tertia non sustuli Iani verba in Excursu I., quem ille inspexisse non videtur.

1. *Qualem*] Protasis procedit usque ad v. 16: «Qualem novellam aquilam -- qualemve leonem, talem videre Vindelici Drusum adolescentem.» — *ministrum fulminis*] Aquila Iovis fulmina custodit atque ei iacienda porrigit. Hinc Ciceroni in Marii Fragm. p. 567: *Iovis altisoni -- pinnata satelles.* Idem Arat. 294: *summi Iovis ales nuntius.* Virg. Aen. 5, 255: *Iovis armiger.* Plin. H. N. 10, 3, 4: *Negant unquam solam hanc alitem exanimatam fulmine; ideo* armigeram Iovis *consuetudo iudicavit.* Sic apud Plat. Phaed. p. 85. A. cycni sunt Apollinis *ὑφάποντες.* Alibi talia animalia deorum *famuli* vocantur. Cfr. Grimm *Reinhart Fuchs* p. XLIV. Contra Iob 5, 7. *fulminis filias* appellat aquilas.

2. *regnum*] Sic Pindaro aquila est *ἀρχὸς οἰωνῶν* (Pyth. 1, 7.), *οἰωνῶν βασιλεύς.* (Ol. 13, 21. B.) — *aves vagas*] «*ἠεροφοίτους.*» Sic Od. 3, 27, 16: *vaga cornix.* Virg. Cir. 197: *vagae - volucres.*

4. *in Ganymede*] Ex Horatii igi-

Permisit expertus fidelem
Iuppiter in Ganymede flavo,

Olim iuventas et patrius vigor
Nido laborum propulit inscium
Vernique iam nimbis remotis
Insolitos docuere nisus

6. *protulit* BbTd. (non Sc.) — 7. *Vernisque* b,γμ (cum var. lect. *verni*) χ alter, ι, pr. βκ, non improbante Bentleio. (Ut nos, BSTcd, Pott. quinque.)

tur mente aquila, Iovis ministra sive famula (ut Virg. Aen. 5, 95: serpens *famulus* Anchisae), Ganymedem, Trois filium, rapuerat, sicque Apollodorus 3, 12, 2, 3: *τοῦτον - διὰ κάλλος ἁναρπάσας Ζεὺς δι' ἀετοῦ θεῶν οἰνοχόον ἐν οὐρανῷ κατέστησεν.* Posteriores, ut videtur, Iovem ipsum eo consilio sese in aquilam mutasse narrant. Lucian. Dial. D. 4. ibique Hemsterhus. Fundus autem fabulae est Iliad. *υ*, 232: *ἀντίθεος Γανυμήδης, Ὃς δὴ κάλλιστος γένετο θνητῶν ἀνθρώπων· Τὸν καὶ ἁνῃρείψαντο θεοὶ Διὶ οἰνοχοεύειν Κάλλεος εἵνεκα οἷο, ἵν' ἀθανάτοισι μετείη.* Schol. Vatic. ad Eurip. Troad. 821: *Τὸν Γανυμήδην καθ' Ὅμηρον Τρωὸς ὄντα παῖδα Λαομέδοντος νῦν εἶπεν ἀκολουθήσας τῷ τὴν μικρὰν Ἰλιάδα πεποιηκότι.* — Inspice egregiam picturam Pompeianam *Mus. Borbon.* X. T. 86. — *flavo*] Hom. Hymn. in Ven. 203: *Ἦτοι μὲν ξανθὸν Γανυμήδεα μητίετα Ζεὺς Ἥρπασεν.* Satis autem poëtice hac digressione, quam frustra (deleto etiam v. 6.) in *νοθείας* suspicionem adducere conatus est HP., significat, cur Iuppiter aquilam tanto honore dignatus sit.

5. *Olim*] frequenter usurpatur in fabellis et exemplis de tempore infinito, quo aliquid factum est aut fieri solet, ut Epod. 3, 1. Sat. 1, 1, 25. Epp. 1, 10, 42. Virg. Aen. 8, 391. — *patrius*] «ingenitus.»

6. *laborum*] «et volatus et certaminum, quae eum manent, etiamtunc insuetum.» — *protulit*] «impulsu quodam naturali nido foras expulit.» Altera lectio *protulit* vi, quae hic requiritur, caret. — Frequens autem perfectum aoristi significatione in similitudinibus et comparationibus. Cfr. Virg. Aen. 11, 809 seqq.

7. 8. *Vernique*] «iam nimbis hibernis desinentibus, cum sudum est caelum.» Primo enim vere, ineunte mense Aprili, interdum iam exeunte m. Martio aquila per dies XXI. ovis incubat. V. Schinz *Nester und Eier, Zürich* 1819. p. 109. In poëta autem versantis stulta erat Iulii Caesaris Scaligeri reprehensio Poët. Lib. 6. p. 887., quod aquilae novellae mense demum Augusto nidis patriis evolarent. (De *nimboso* Italiae *vere* cfr. Iuven. 4, 87. 5, 78: *fremeret saeva cum grandine vernus Iuppiter et multo stillaret paenula nimbo.)* — Lectio Codd. aliq. *vernisque* non est nisi accommodatio ad v. *nimbis*; nec placent *venti* sine *ἐπιθέτῳ*, et ingrate sibilat versus *Vernisque iam nimbis remotis.* — *nisus*] «alarum verbera, remigium.»

Venti paventem, mox in ovilia
Demisit hostem vividus impetus,
Nunc in reluctantes dracones
Egit amor dapis atque pugnae;

Qualemve laetis caprea pascuis
Intenta fulvae matris ab ubere
Iam lacte depulsum leonem

15. *Iam mane* vel *Iam sponte* malebat Bentl., *Iam iamque* Kusterus.

Lucret. 6, 833: *pinnarum nisus inanis.*

9. 10. *paventem*] «primo conatu pavidum; sed mox audacter cum acri impetu defertur in praedam.» Apuleius Flor. 1: *Aquila quaerit, quorsus potissimum in praedam superne sese ruat fulminis vice.* — *vividus*] Poëticum esse vocabulum tradit Festus; est tamen etiam apud Liv. 6, 22: *in vivido pectore,* et alibi.

11. 12. *reluctantes*] Plin. H. N. 10, 4: *Ille* (draco) *multiplici nexu alas* (aquilae) *ligat, ita se implicans, ut simul decidant.* Luctam inter aquilam et serpentem pingunt Homerus Iliad. μ, 200. Nicander Ther. 458. Cicero in Mario. (de Legg. 1, 1.) — Ut in Horatio, sic aquila cum dracone luctans imago est fortitudinis bellicae in ocrea Musei Borbon. VII. T. 14. — *amor dapis*] «cibi cupiditas.» Admirabili arte tres describit veluti gradus aquilae vires suas paullatim explicantis.

13–16. *Capream* (nostris zoologis *cervum capreolum, Reh)* cum *capra* confundi non debere dicendum est propter nuperum quendam interpretem. — *lacte depulsum*] *ἀπογαλαχτισθέντα.* Unam notionem exprimit, quam posteriore aetate, ut e Glossariis constat, uno verbo *ablactatus* signarunt. Hinc recte adiungi poterat *ab ubere,* «a mamma»; falsique sunt, qui *ubere* pro adiectivo habentes explicarunt: «a copioso leaenae lacte», quod quidem *ἐπίθετον* hic prorsus otiosum, immo ineptum esset; nec vero convenit cum part. *iam*, quo posita est loco. Cfr. Ern. Guil. Weberum ad Iuvenal. p. 350. Ed. suae Wimar. Recte etiam Regel: «Cum mater iuvenem leonem ab ubere depellat, ut lacte eum prohibeat, sine verborum abundantia leo dici potest *ab ubere matris lacte depulsus*; additum enim *lacte* significat id, a cuius usu prohibetur, qui a matris ubere depellitur.» *Depellere a lacte* dixit Virg. Ecl. 7, 15., *ab ubere matris* Ge. 3, 187., *depellere* absolute Ecl. 3, 82. (Animi, puto, causa vir *κριτικώτατος* nuper proposuit *Iam (macte!) depulsum.)* — *Dente novo*] «novelli leonis, tunc primum praedam rapturi.» — *peritura*] «certo exitio destinata.»

17. *Raetis*] pro Raeticis. Haec, ut docent Inscriptt., rectior scriptura est quam *Rhaetis.* Vera autem lectio (quam cum paucis aliis habet antiquus Cod. Sangall. a pr. m.) corrupta est partim errore *Raeti*, partim interpolatione Codd. aliq.: *et Vindelici.* Cuninghamius Animadvv. p. 50. adnotat iam diu

Dente novo peritura vidit:
Videre Raetis bella sub Alpibus
Drusum gerentem Vindelici; — quibus
Mos unde deductus per omne
Tempus Amazonia securi

16. *videt* d. — 17. *Raeti* BbTc et corr. S, *Rethi* d, *Rhaeti* Pott. omnes, LCt. *(Raetis* primum Bentl. coni., postea repperit idem coniecisse N. Heinsium, et habuisse pr. κ, item «exemplar Rottendorphii»; ac sane ita pr. S, Feae pr. Vr. H.) — 18. *et Vindelici* ω, ex aliis Torr. — 18 - 22. Vv. *quibus - - sed* suspecta Guyeto, Ianio, Webero, Meinekio, Frankio, aliis. Qui delent, v. 22. scribunt *et diu*.

ante Bentleium *Raetis* legisse Sarbievium 1, 6, 30: *Pugnata Raetis bella sub Alpibus.)* — Quamquam *Raeti* miro acumine Vanderburgius habuit pro genit. sing., ut *Alpes Raeti* sint Alpes veteris illius herois mythici, de quo Plin. H. N. 3, 20: *Raetos Tuscorum prolem arbitrantur, a Gallis pulsos, duce Raeto.* (In hanc Vanderburgii explicationem, eius interpretatione nunquam visa, incidit etiam Gustav Schwab, egregius poëta, meus amicus. Neuter tamen adhuc persuasit. *Raetum* quidem heroëm nosse poterat Horatius, ut novit Plinius l. l.; sed positio ipsa non placet *Raeti sub Alpibus*, et longe differt *Pacori manus.*)— *bella*] De universo bello Raetico inter Interpretes nemo ante Frankium melius exposuit quam Iani. Vide Excurs. I. in fine huius Carminis.

18 - 20. *Drusum - Vindelici - - - securi*] Ipsius *Drusi* gladium honorarium, saltem vaginam eius argenteam, *Vindeliciae* hasta et *bipenni* armatae effigie aliisque caelaturis conspicuam, Magontiaci nuper esse repertam docuit J. Becker in *Zeitschr. f. Alterthw.* VII. p. 131 seqq. — *quibus* cet.] «quorum mos in proeliis semper securibus utendi (quemadmodum solebant, ut tradunt poëtae, Amazones, *securigerae puellae* Ovid. Her. 4, 117. Curtius 6, 19.), *unde* sit *deductus*, quam ob causam apud eos inde ab antiquissimis temporibus invaluerit, equidem investigare adhuc intermisi, neque vero id curo, inane enim hoc foret studium, cum multa eiusmodi semper nos lateant necesse sit.» — *per omne Tempus*] «ex quo eos novimus.» Minus recte nonnulli explicarunt: «cur omni tempore, etiam in pace, bipennes gestent.» Etenim iungenda vv. *deductus per o. t.* — *Amazonia securi*] Non inest in his vv. illud, quod repperisse sibi visi sunt Scholiastae et Servius ad Aen. 1, 244: *Vindelici ab Amazonibus originem ducunt, ut etiam Horatius dicit* Quibus cet. (Gladiis quidem Amazones pugnant in cista Volcentina apud Gerhard *Etr. Spiegel* T. X.; frequentius tamen in antiquis marmoribus et picturis securibus utuntur, ut Antiopa apud Millingen *Uned. Mon.* I. T. 19. in *Mus. Borbon.* VI. T. 3 et 5. Gerhard *Vaseng.* II. T. CII., item haud raro in nummis Graecis. Cfr. Rasche Lexic. I. p. 502. Pulcherrimam Amazonis statuam, Salamine repertam, vide in *Collection d'antiquités, qui composaient le cabinet du B. de Stackelberg. Dresde* 1837. p. 6.)

Dextras obarmet, quaerere distuli,
Nec scire fas est omnia; — sed diu
Lateque victrices catervae
Consiliis iuvenis revictae

Sensere, quid mens rite, quid indoles
Nutrita faustis sub penetralibus
Posset, quid Augusti paternus

21. *obarmet* superscr. «vel *sub*» d, *subarmet* c. — 24. *repressae* corr. *β*, Bentleius, *reiectae* Wadius. — 26. *faustis*] *sanctis* Bentl. coni.

21. 22. *obarmet*] Praeter Horatium hoc verbo usi sunt etiam Ausonius Epigr. 25. et Apuleius Metam. 2, 25. 9, 1: *contra me manus impias obarmabat.* Lectio *subarmet* nata videtur ex littera finali praecedentis v. *Dextras.* — *distuli*] «quaerere supersedeo, non vacat.» — *Nec scire fas est omnia*] Hoc quidem refert antiquissimorum temporum sensum, cum mortales deorum voluntate negatam sibi esse rerum imprimis ad religiones pertinentium cognitionem timide agnoscerent. Nec sine causa Scaliger comparari iussit Pind. Nem. 5, 16: *στάσομαι· οὔ τοι ἅπασα κερδίων Φαίνοισα πρόσωπον ἀλάθει' ἀτρεκής· Καὶ τὸ σιγᾷν πολλάκις ἐστὶ σοφώτατον ἀνθρώπῳ νοῆσαι.* — Iam manifestum est id Horatium egisse, ut loco de Vindelicis aliquantum immoraretur; id quod optime fieri poterat more aliquo illorum insigni describendo; elegit igitur eorum secures, quarum aciem Romani satis erant experti; atque ad eum finem usus est digressione, quae gravitate minime caret. Haec cum non satis perspicerent interpretes quidam omnemque hunc locum prorsus otiosum esse ducerent, inde a Guyeto pro insititiis hos versus habuerunt, iis deletis sic scribendum proponentes: *Videre Raetis bella sub Alpibus Drusum gerentem Vindelici; et diu* (vel *et* omisso, *diu* dumtaxat) cet.; quo quidem *et* nihil languidius excogitari poterat, cum *sed* optime, ut apud Ciceronem frequenter, subsequatur *παρενθέσεις* hoc sensu: «sed, ut eo, unde digressus sum, revertar.» Omnino de hoc loco idem fere valet, quod de similibus digressionibus Od. 3, 11, 17 - 20. Od. 3, 17, 2 - 5., quae, quemadmodum haec, miro casu sine metri damno resecari possunt. Quamquam in hoc artificio poëtico Horatium minus felicem Pindaro fuisse haud nego.

23. 24. *catervae*] utpote de barbaris. — *Consiliis*] «*Consilium* scilicet *imperatorum, quod Graeci στρατήγημα appellant*, ut ait Cicero de N. D. 3, 6, 15. Sic Liv. 9, 17, 14. Tac. Ann. 2, 8.» Halm. — *revictae*] Graviter et cum vi *victrices - - revictae*, «prorsus victae, perditis omnibus quae victoriis suis ante partis sibi conciliaverant.» Cic. pro Sulla 1. non minus singulariter: *perditi cives, redomiti atque victi.* Apul. Met. 8, 10: *simulanter revicta Charite.* (Horatianum autem verbum restituendum videtur Ovidio Met. 9, 74: (Hydram) *domui domitamque peremi*, ubi alii *revinxi,*

In pueros animus Nerones.
Fortes creantur fortibus et bonis;
Est in iuvencis, est in equis patrum
Virtus, neque imbellem feroces
Progenerant aquilae columbam;
Doctrina sed vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant;

28. *neronis* T. — 29. *fortibus. et bonis Est in* distinguunt Td et «maior pars membranarum» Bentleii; item Fea. — 31. *nec* d, LCtF. (Ut nos, BbTc.) — *imbellem* T.

reduxi, redegi, resolvi. Lege: *revici.)* Languet atque omni probabilitate caret *repressae*; nec prorsus verum est, quod ait Bentleius: «*revictus* nihil aliud notat quam «refutatus, convictus», neque unquam de bellis et proeliis, sed de criminibus et iudiciis usurpatur.» Tu cfr. Lucret. 5, 409: *Inde cadunt vires aliqua ratione revictae.*

25 - 28. *Sensere*] «cum magno malo suo intellexere.» — *mens* ad virtutes intelligentiae, sagacitatem, prudentiam, *indoles* ad animi virtutes, fortitudinem, clementiam, fidem pertinet. — *rite*] «bene ac recte.» Verba tria sunt religiosa, *rite, faustus,* «cui dii favent», *penetralia,* «veluti dei domicilium», significantque castam omnino et sanctam fuisse hanc educationem. — *penetralibus*] Velleius 2, 94: Tiberius *innutritus caelestium praeceptorum disciplinis.* — *In pueros Nerones*] «in privignos Tiberium et Drusum.»

29. *Fortes* cet.] Pind. Pyth. 8, 44: *Φυᾷ τὸ γενναῖον ἐπιπρέπει Ἐκ πατέρων παισὶν λῆμα.* Eurip. Fr. Alcm. 7. Dind.: *ὡς ἀληθὲς ἦν ἄρα Ἐσθλῶν ἀπ' ἀνδρῶν ἐσθλὰ γίγνεσθαι τέκνα, Κακῶν δ' ὅμοια τῇ φύσει τῇ τοῦ πατρός.* Seneca Troad. 540: *Generosa in ortus semina exsurgunt suos.* — *fortibus et bonis*] ablativi sunt, non dativi. Est formulae instar: Epp. 1, 9, 13: *et fortem crede bonumque.* Cic. ad Fam. 3, 11: *in summa bonorum ac fortium civium copia.* Ibid. 5, 19: *id quod omnes fortes ac boni viri facere debent.* Verr. 3, 69: *quem ego – quamvis bonum fortemque facile paterer evadere.* — Mire Fea ita discerpsit: *fortibus; et bonis est in iuvencis.* Scilicet sufficiebat dicere: «patrum virtus est, cernitur in iuvencis;» cum hoc ipso significentur horum vires et robur. — Iam sententia haec est: «Tiberius et Drusus utique genus ducunt ab antiquis illis Claudiis, viris fortibus et bonis; sed educatio eorum, cuius curam sapientissime gessit Augustus, bonam iuvenum indolem excoluit.» Hinc illa *Doctrina sed vim promovet insitam* cet. — Cave autem putes v. *fortibus* cet. vel tecte significari Ti. Neronem, Tiberii et Drusi patrem, cuius ex domo Augustus Liviam gravidam abduxit. De hoc viro, cuius memoria iamdudum obsoleverat, ne cogitavit quidem Horatius. — *neque imbellem feroces*] Theognis 537: *Οὔτε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται οὐδ' ὑάκινθος, Οὔτε ποτ' ἐκ δούλης τέκνον ἐλευθέριον.*

34. 35. *Rectique cultus*] «Recta educatio animum fortem reddit et exemplo et exercitationibus.» —

Utcunque defecere mores,
Indecorant bene nata culpae.

Quid debeas, o Roma, Neronibus,
Testis Metaurum flumen et Hasdrubal
Devictus et pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris,

36. *Indecorant* $\beta\xi\chi$, pr. ν, var. lect. ω, Pottierii 2, 5, 6, 9, 13, 14., Fea, J: *Indedecorant* c, *Dedecorant* BbST,LCt, Bentl., M. — 38. *Asdrubal* c, *Hannibal* superscr. *Hasdrubal* d.

Utcunque] ex Horatii consuetudine (Od. 2, 17, 11. 3, 4, 29.) pro «quandocunque». «Verum simulac recta morum disciplina patribus deest, prava educatione etiam bona liberorum indoles corrumpi solet.» — *defecere*] Sic absolute apud Rutil. Lupum 1, 2: *quarum quaevis una res per se satis est gravis ad deficiendum*, id est, ut explicat Iacob, «ut vires deficiant.»

36. *Indecorant*] Volgari *dedecorant* a poëta praelatum esse verbum rarius (usurpavit Accius apud Non. pag. 125. Merc.) satis demonstrat etiam Cod. c., in quo ex utraque lectione coniuncta ortum est monstrum *indedecorant*. V. item Accianum *indecoris* quinquies usurpavit Virgilius. — *bene nata*] «τὰ εὖφυῆ, generosas naturas.»

38. *Testis*] Catull. 64, 357: *Testis erit magnis virtutibus unda Scamandri.* — *Metaurum flumen*] ut Od. 2, 9, 21: *Medum-flumen*. A. P. 18: *flumen Rhenum*. Metaurus ex Piceni finibus oritur. — *Hasdrubal*] A. u. c. 547. C. Claudius Nero cos. cum Hasdrubalem, Hannibalis fratrem, cum nova belli mole Italiae faucibus imminere intellexisset, relictis clam cum delecto milite, quae in Lucania adversus Hannibalem tenebat, castris, in Umbriam profectus, Hasdrubalis exercitum praevalidum collatis cum M. Livio Salinatore signis ad Metaurum flumen adgressus, maxima clade penitus contrivit. Liv. 27, 43 seqq.

39. 40. *pulcher*] ut Od. 4, 2, 46: *o Sol Pulcher*. «Similiter Aeschyl. Pers. 300: Ἐμοῖς μὲν εἶπας δώμασιν φάος μέγα Καὶ λευκὸν ἦμαρ νυκτὸς ἐκ μελαγχίμου.» Halm. Adde Sophocl. Antig. 100. Boeckh. — *fugatis--tenebris*] «perpetuarum calamitatum tristi metu.» Imago etiam rhetorica. Cic. pro Sex. Roscio Am. 32: *tamquam si offusa rei publicae sempiterna nox esset, ita ruebant in tenebris.* — *Ille dies*] *ἰσοστάσιον (τῇ ἐπὶ Κάνναις ἀτυχίᾳ)* eum vocat Appianus Annib. 53.

41. *Qui primus*] Vide Excursum II. — *risit*] «laetus atque hilaritatis plenus fuit remoto tandem terrore hostili.» Heliodor. 1., init.: Ἡμέρας ἄρτι διαγελώσης. — *alma*] aptissimum est ἐπίθετον propter primam voc. *adorea* significationem. — *adorea*] donatio, a v. *ador (Dinkel, Spelt)*. Iam cum de re publica bene meriti antiquis temporibus farre donarentur, hinc factum est, ut v. *adorea* pro praemio atque adeo pro laude, gloria, honore usurpari coeptum sit. Glossar.: *adorea, δόξα ἢ ἀπὸ τοῦ πο-*

Qui primus alma risit adorea,
Dirus per urbes Afer ut Italas
Ceu flamma per taedas vel Eurus
Per Siculas equitavit undas.

Post hoc secundis usque laboribus
Romana pubes crevit, et impio
Vastata Poenorum tumultu

42. *Durus* nonnulli Torrentii; nostri omnes *Dirus*. — 45. *Post*] *Per* b.

λέμου. Plin. H. N. 18, 3: *Gloriam — a farris honore adoream appellabant.* Plaut. Amph. 1, 1, 43: *praeda atque agro adoreaque affecit populares suos.* Claudian. de laud. Stilic. 1, 384: *Haec omnes veterum revocavit adorea lauros.* Apul. Met. 7, 16: *ut fortibus factis adoriae* (sic) *plenae gloriarer.* (Amant hoc v. posteriores vel propter sonum.) Aliter explicat Festus in v. *Adoream* p. 3. Müll.: *Adoream laudem sive gloriam dicebant, quia gloriosum eum putabant esse, qui farris copia abundaret.*

42–44. *Dirus*] Vid. ad Od. 2, 12, 2. — *ut*] «ex quo». — *Ceu*] hoc uno loco usurpat Horatius. Cfr. Hand Turs. II. p. 47. — *taedas*] «silvam piniferam, *Kiengehölz.*» Nihil autem terribilius quam talia per aestatem silvarum incendia, quale ipse Curiae Raetorum ante hos XL. annos vidi. — *equitavit*] Eurip. Phoeniss. 209: *περιῤῥύτων Ὑπὲρ ἀκαρπίστων πεδίων Σικελίας Ζεφύρου πνοαῖς Ἱππεύσαντος ἐν οὐρανῷ Κάλλιστον κελάδημα.* Exemplum metricum in Frgm. Censorino subiecto C. 14. Ed. Iahn: *Orte beato lumine, volitans qui per caelum candidus equitas.* Verum cum per zeugma v. *equitavit* referatur simul ad Poenum et ad flammam, pro «furit, pervagatur», cogitare non debemus de Euri equis (Virg. Aen. 2, 417: *laetus Eois Eurus equis.*), sed de summa celeritate, qua Hannibal Italiam pervagatus omnia devastavit. (Cfr. Voss *myth. Br.* I. p. 271. Geel ad Eur. Phoen. p. 103.)

45. 46. *secundis*] «Exinde exercitus Romani feliciores in dies superioresque hostibus fieri coeperunt, auctaque est res Romana.» — *laboribus*] Theognis 987: *(ἵπποι) Αἵτε ἄνακτα φέρουσι δορυσσόον ἐς πόνον ἀνδρῶν.* Polyb. 11, 3. de victoria illa ad Metaurum fl.: *καθόλου δ' εἰς τοιαύτην εὐελπιστίαν παρεγένοντο καὶ θάρσος, ὥστε πάντας τὸν Ἀννίβαν, ὃν μάλιστα πρότερον ἐφοβήθησαν, τότε μηδ' ἐν Ἰταλίᾳ νομίζειν παρεῖναι.* — *Romana pubes*] ut pro Dardanis dixit Virg. Aen. 7, 219: *Iove Dardana pubes Gaudet avo.* — *crevit*] «Latinum est *res Romana*, non *pubes Romana*.» HP. Recte contra Bosscha interpretatur: «pubes R. laetiores in dies spes concepit», affertque Ovid. Her. 15, 117: *Gaudet et e nostro crescit maerore Charaxus.* Liv. 5, 46: *Veiis interim non animi tantum in dies sed etiam vires crescebant.* — *impio*] propter deorum delubra violata. Vide de Feroniae templo spoliato Liv. 26, 11.

47. 48. *Vastata*] Sic inter alia

Fana deos habuere rectos,

Dixitque tandem perfidus Hannibal:
Cervi, luporum praeda rapacium,
Sectamur ultro, quos opimus
Fallere et effugere est triumphus.

Gens, quae cremato fortis ab Ilio
Iactata Tuscis aequoribus sacra
Natosque maturosque patres

49. *que* om. T. — *annibal* c. — 54. *Tuscis*] *tuis* T.

multa Liv. 22, 9: Hannibal *Praetutianum Hadrianumque agrum, Marsos inde Marrucinosque et Pelignos devastat circaque Arpos et Luceriam proximam Apuliae regionem.* — *tumultu*] h. l. de bello internecino, ut dicebant *tumultum Italicum, Gallicum.* Cic. Phil. 8, 1. *gravius tumultum esse quam bellum* demonstrat. — *rectos*] «simulacra, quae deiecerat Hannibal, reposita in bases suas in perpetuumque restituta sunt.»

49. *Dixitque tandem*] Liv. 27, 51: *C. Claudius consul cum in castra redisset, caput Hasdrubalis, quod servatum cum cura altulerat, proiici ante hostium stationes captivosque Afros, vincti ut erant, ostendi, duos etiam ex iis solutos ire ad Hannibalem et expromere, quae acta essent; iussit. Hannibal tanto simul publico familiarique ictus luctu, agnoscere se fortunam Karthaginis fertur dixisse.* — *perfidus*] Livius 21, 4. *perfidiam plus quam Punicam* ei tribuit. Et omnino *perfidus, periurus,* Hannibalis *ἐπίθετα* sunt prope stabilia. Statius Silv. 4, 3, 5: *Nec dux advena peierante bello Campanos quatit inquietus agros.* Ibid. 6, 77: *periuroque ense superbus Hannibal.*

50–52. *Cervi*] Theognis 56: *Ἔξω δ' ὥστ' ἔλαφοι τῇσδ' ἐνέμοντο πόλεος.* — *Sectamur ultro*] «Caeco impetu abrepti eos aggredimur.» — *opimus*] Memor, ut videtur, formulae illius, *opima spolia,* opimum triumphum nove dixit pro magnifico et amplissimo.

53–56. *Gens*] Virg. Aen. 1, 67: *Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor, Ilium in Italiam portans victosque Penates.* — *fortis*] «haudquaquam perterrita patriae excidio.» Iunge cum v. *pertulit,* pro «summa fortitudine advexit.» De Rooy ad Martial. p. 144. coniiciens *fortior Ilio* et iungens *iactata sacra* nequaquam animadvertit *τὸ χύριον,* populum Romanum, et tonsae ilicis imaginem summa cum arte a poëta inter se connecti et quasi in unum confundi. — *sacra*] Vestam et Penates. Virg. Aen. 1, 68. Cfr. ibid. 2, 293: *Sacra suosque tibi commendat Troia Penates* cet. — *maturosque*] A. P. 115: *Maturusque senex.* Virg. Aen. 5, 73: *aevi maturus Acestes.*

57. 58. *tonsa*] «Ilex ramis amputatis laetius pullulat.» Virg. Ge. 2, 368: (vitibus) *tum stringe comas, tum brachia tonde.* — *Nigrae*] Cfr. Od. 1, 21, 7. Od. 4, 12, 11. h. l. de silvis densis et opacis. Pind. Pyth. 4, 28: *Οἷον Αἴτνας ἐν με-*

Pertulit Ausonias ad urbes,
Duris ut ilex tonsa bipennibus
Nigrae feraci frondis in Algido,
Per damna, per caedes, ab ipso
Ducit opes animumque ferro.
Non hydra secto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem,
Monstrumve submisere Colchi

56. *Pertulit ad daunias urbes* miro errore T. — 58. *alcido* T. — 60. *animosque νχ.* (Nostri non.)

λαμφύλλοις δέδεται κορυφαῖς. Etenim e longinquo virides montes nigri videntur. — *Algido*] monte Latii, Dianae sacro.

59. 60. *Per damna*] Cfr. Karthaginiensium lamenta apud Liv. 29, 3: *Illis* (Romanis) *Romanam plebem, illis Latium iuventutem praebuisse maiorem semper frequentioremque pro tot caesis exercitibus subolescentem.* Sulpiciae Sat. 48: *Quos* (veteres) *inter prisci sententia dia Catonis Scire adeo magni fecisset, utrumne secundis, An magis adversis staret Romana propago: Scilicet adversis.* — *Ducit*] «acquirit, sumit; laetior revirescit.» — *animumque*] «Codd. duo *animosque*; ita prorsus Virg. Aen. 2, 799: *Undique convenere animis opibusque parati.* Tamen plures hic et antiquiores sequimur, ut Caesar B. G. 7, 76: *omnesque et animo et opibus in id bellum incumberent.* Sane Horatius varietatem numeri videtur studio consectatus esse, ut supra Od. 4, 2, 22: *et vires animumque moresque* cet., ubi potuit pariter *animosque.*» Bentl.

61–64. Vide Excursum III. — *hydra*] Eurip. Herc. fur. 1274: *Τήν τ' ἀμφίκρανον καὶ παλιμβλαστῆ κύνα Ὕδραν φονεύσας.* Ovid. Met. 9, 69. Seneca Herc. fur. 534: *Serpentis resecet colla feracia.* Minucius Felix 20. *hydram felicibus volneribus renascentem* dixit. Idem dictum Pyrrho tribuitur a Cassio Dione Exc. Vat. p. 30. Lips.: *ὡς τὸ στράτευμα τοῦ Λαβιηνίου* (Laevini) *πολλῷ πλεῖον τοῦ πρόσθεν εἶδεν, Ὕδρας ἔφη δίκην τὰ στρατόπεδα τῶν Ῥωμαίων ἀναφύεσθαι.* Item a Floro 1, 18, 19: «*Video me plane Herculis sidere procreatum, cui quasi ab angue Lernaeo tot caesa hostium capita de sanguine suo renascantur.*» — Hercules hydram interimens est in vase picto apud Gerhard T. XCV., ubi novem habet capita, atque imprimis T. CXLVIII., in qua pulcherrimum monstrum duodecim heroi minitatur capitibus. — *Vinci dolentem*] «prae dolore atque indignatione frementem, quod se a tali monstro prope vinci videret.» — *crevit*] «Pluribus capitibus aucta captisque inde semper virium incrementis adversus Herculem sese extulit.» — *submisere*] «unum post alterum protulere»; ut *ἀναπέμπειν.* Lucret. 1, 8: *tellus Submittit flores.* Propert. 1, 2, 9: *submittit humus formosa colores.* — *Colchi*] satis ab Iasone dentibus draconis a Cadmo interempti, quos Minerva Aeetae donaverat. Apollod. 1, 9, 23. — *Echioniae*] Echion, unus terrigenarum *(τῶν σπαρτῶν)* ex dra-

Maius Echioniaeve Thebae.

Merses profundo: pulchrior exiet;
Luctere: multa proruet integrum
Cum laude victorem geretque
Proelia coniugibus loquenda.

Karthagini iam non ego nuntios

65. *Mersus* Scd et Bentl. plerique, *Mersae* T. (Ut nos, Bb,$\beta\lambda$, Pott. quinque.) — *evenit* BbSTcd et Codd. Bentleii ac Pottierii, LCtF et Bentl. (*exiet* e corr. Vat. L et aliis (?) apud Valart Meineke, post nos etiam Iahn.) — 66. *Ductore* T. — *proruit* T,$\beta\xi$, pr. d (retinentes *geretque*), Bentl. — 67. *geritque* $\delta\xi$, Bentleius. (Nostri non.) — 69. *Karthagini* scripsi cum b. (*Cartagini* T.)

conis illius dentibus ortorum cum quattuor aliis post pugnam inter fratres superstes, gener Cadmi, quem in Thebis condendis adiuvit, Agaves maritus, Penthei pater. Apollod. 3, 4, 1. Ovid. Met. 3, 126.

65. *Merses*] «Si mersaris, licet merses in alto mari, pulchrior ac fortior exibit.» Lectio *mersus* «nullo modo ferri potest. Oportuit enim *mersa*, non *mersus*, cum referatur ad *Gens* cet.» BENTL. Contra in vv. *Merses* et *Luctere* aptus est parallelismus. — *pulchrior*] saepe de heroibus, quorum forma in pugnis enitet atque conspicua est, Virg. Aen. 7, 656: *satus Hercule pulchro* (al. ex gloss. *forti*) *Pulcher Aventinus*. Ib. v. 764: *Hippolyti proles pulcherrima bello, Virbius*. — *exiet*] Propter parallelismum statuendum est archaismo h. l. usum esse poëtam; nam seqq. futura satis muniuntur ab optimis Codd. Mature autem, ut vel nostri Codd. demonstrant, Grammatici hoc, ut opinabantur, naevo Horatium liberaturi interpolarunt *evenit*, quod tamen hac significatione («e profundo emergit, exsilit») omni exemplo caret ac prope cogit, ut contra librorum auctoritatem in seqq. quoque praesentia recipiamus. *Exiet* est apud Tertull. adv. Iud. 13., *redies* apud Apul. Met. pag. 419., ubi vid. Hildebrand. Cfr. etiam Huschke ad Tibull. Vol. 2. pag. 707. — *proruet integrum*] «prosternet hostem illaesum, qui paullo ante iamiam victoriae certus erat.»

68. *coniugibus loquenda*] «de quibus coniuges Romanorum et cum filiis et inter se cum voluptate iustaque gloriatione verba faciant.» Salust. Fr. 204. p. 257. Gerl.: *Hispanis mos fuit, ut in bella euntibus iuvenibus parentum facta memorarentur a matribus*. Haec rectior interpretatio quam 1) «coniugibus Karthaginiensium loquenda»; pro qua afferunt Catull. 64, 349: *Illius* (Achillis) *egregias virtutes claraque facta Saepe fatebuntur gnatorum in funere matres*. Verum si hoc voluisset poëta, nonne querimoniae et luctus mentionem iniecisset vel uno $\grave{\epsilon}\pi\iota\theta\acute{\epsilon}\tau\omega$? 2) «a militibus Romanis domum aliquando reversis narranda suis coniugibus»; Ovid. Her. 1, 30: *Narrantis coniux pendet ab ore viri*. Sed hanc quoque sententiam sine dubio clarius expressisset Horatius, ut fecit Theocritus 16, 86. in contraria sorte Poenorum ab Hierone devictorum: $\varphi\acute{\iota}\lambda\omega\nu$ $\mu\acute{o}\rho o\nu$ $\grave{\alpha}\gamma\gamma\epsilon\lambda\acute{\epsilon}o\nu\tau\alpha\varsigma$ *Τέκνοις* $\mathring{\eta}\delta'$ $\grave{\alpha}\lambda\acute{o}\chi o\iota\sigma\iota$

Mittam superbos: occidit, occidit
Spes omnis et fortuna nostri
Nominis Hasdrubale interempto.

Nil Claudiae non perficient manus,
Quas et benigno numine Iuppiter
Defendit et curae sagaces
Expediunt per acuta belli.

73. *Nihil* T. — *perficiunt* T, «Blandin. vetustiss., alter Pulm. optimus et quidam Lambini», Bentleius, *perficiant* Pottierii 3, 14, *efficient* cum Codd. aliq. (Pottierii 2 et 6.) Glareanus. (Ut nos, BbScd.) — 75. *Descendit* T.

σιν. — Iam similes Hannibalis orationes habes apud Liv. 27, 14: «*Cum eo nimirum,*» *inquit*, «*hoste res est, qui nec bonam nec malam ferre fortunam potest. Seu vicit, ferociter instat victis; seu victus est, instaurat cum victoribus certamen.*» et Iustinum 31, 5: «*Cum Romano, seu occupaveris prior aliqua seu viceris, tamen etiam cum victo et iacente luctandum esse.*»

69. 70. *nuntios - superbos*] Liv. 23, 12. post cladem Cannensem Mago Karthaginem missus, illa enarrata: *ad fidem – tam laetarum rerum effundi in vestibulo curiae iussit anulos aureos* (equitum Romanorum in illa acie caesorum), *qui tantus acervus fuit, ut metientibus dimidium super tres modios explesse sint quidam auctores.*

72. *Hasdrubale interempto*] Liv. 28, 12: *Post Hasdrubalis – exercitum cum duce, in quibus spes omnis reposita victoriae fuerat, deletum, cedendoque in angulum Bruttium cetera Italia concessum* cet.

73. 74. *Nil Claudiae*] Non, ut alii volunt, haec ex poëtae persona dicta sunt, sed Hannibali tribuenda; quae ratio et honorificentior est Neronibus, «quibus prosperam fortunam vaticinatus sit etiam hostis, iustus virtutis eorum aestimator», et profecto magis poëtica, quippe cum sic carmen exeat in Hannibalis vaticinium. Sic Pind. Olymp. 4. Ergini, non poëtae, verbis finitur, atque Nem. 1. Tiresiae vaticinio. — *perficient*] Futurum eo nomine praestat, quod praedictionis etiam in posterum tempus speciem clarius praebet. — *benigno numine*] Tacit. Ann. 4, 64: *sanctos acceptosque numinibus Claudios.*

75. 76. *curae sagaces*] «ἀγχίνοια, ipsorum diligentia cum ingenio ac prudenti consilio coniuncta»; neutiquam, ut volt Schol., «optima Augusti consilia.» — *Expediunt*] «felicem susceptorum periculorum exitum praebent.» Virg. Aen. 2, 632: *ducente deo flammam inter et hostes Expedior.* — *per acuta belli*] «per graves belli molestias atque omnis generis discrimina.» Liv. 6, 32: *subita belli.* 33, 14: *aspera belli.* Tacit. Hist. 2, 77: *proeliorum incerta.* 4, 23: *fortuita belli.* H. l. fere dictum, ut *morbi acuti*, vehementes celeremque mortem minantes. Cf. Hom. Iliad. 4, 352: ὀξὺν Ἄρηα.

EXCURSUS I.

Ad vv. 17—24.

«Vindelici incolebant inter Danubium, Aenum et lacum Brigantinum; Raeti inde a Vindelicis meridiem versus usque ad Italiam supra Comum et Veronam pertinebant, hinc Rheno et Ticino, illinc Plavi, fluviis terminati. Attingebant utrique ab occasu Helvetios, ab ortu Noricos, Raeti etiam Carnos. Constat de eo situ e Strab. 4. pag. 206. 7. pag. 292. Plin. 3, 20. Erant autem populi cum numerosissimi, tum locis munitissimi, ob Alpes scilicet, in iisque castella posita (Od. 4, 14, 12.), denique fortissimi, bellicosissimi, saevissimi. Vellei. 2, 95. Flor. 4, 12, 4. Illi igitur, inde ab aliquo tempore vicinam Galliam Cisalpinam populati, etiam in Italiam crebras incursiones fecerant neque solum multam inde praedam egerant, sed etiam magna in captivos saevitia erant usi. Quare Augustus a. u. c. 739. primum Drusum Neronem (tunc quaestorem) contra eos cum exercitu misit, qui ad Alpes Tridentinas obviam sibi factos ingenti proelio vicit, eiusque victoriae causa praetorios honores adeptus est. Verum ab Italia reiecti barbari mox Galliam denuo premunt, itaque Augustus Tiberium quoque Neronem, Druso adiutorem datum, adversus illos mittit. Ergo Drusus ac Tiberius multis simul locis [et Tiberius quidem ex Helvetia per lacum Brigantinum] in eorum fines irruptione facta, divisos dissipatosque multis aggressi proeliis expugnatisque eorum castellis, exiguo cum damno Romani exercitus unica aestate perdomuerunt. Dio 54, 22. Strab. et Vellei. ll. ll. Quo facto Raetia provincia Romano imperio adiuncta, quae et Raetiam propriam et Vindeliciam complexa uni pareret praesidi: unde saepe uterque populus uno Raetorum nomine appellati, licet semper finibus suis et separati manserint. Seriore aetate, cum nova provinciarum divisio institueretur, Raetia propria vocata fuit Raetia prima, Vindelicia Raetia secunda; hinc et frequenter Raetiae plurali numero dictae, imprimis apud Ammianum. — Illam igitur Drusi Tiberiique victoriam celebrare ab Augusto iussus Horatius huius libri carmen hoc et quartum decimum, neque tamen prius quam a. u. c. 741. post Augusti reditum composuit. [Eidem anno assignant Dillenburger et Grotefend *Schriftst. Laufb. des Horatius* p. 31.] Nostrum hoc proprie ad Drusum, quemadmodum alterum illud maxime ad Tiberium pertinet. — — — In universo autem bello Raetico primas partes Druso ceteri scriptores praeter Tiberii adulatorem, Velleium, tribuunt. Vide etiam Sueton. Claud. 1. Unde facile intelligitur, quomodo factum sit, ut hoc carmine Drusus imprimis Raetorum Vindelicorumque victor caneretur. Raetorum inquam et Vindelicorum; quod enim Bentleius affirmat, Drusum cum Vindelicis tantum, cum Raetis Tiberium pugnasse, id cum in Velleii verbis *uterque divisis partibus Raetos Vindelicosque aggressi* neutiquam insit, tum et eiusdem Velleii loco alio (2, 122.), ubi Tiberium *Vindelicorum Rae-*

torumque victorem appellat, et vero re ipsa refellitur, si quidem Raetos et Vindelicos foedere artissimo inter se iunctos fuisse, neque separatos, sed sociatos commixtosque exercitus habuisse plane apparet. Et quid? in prima expeditione, cui solus Drusus praefuit, ad Alpes Tridentinas, in Raetorum finibus, Vindelici tantum illi obviam facti sunt? Raeti (quorum in finibus res gerebatur) exspectarunt, dum veniret Tiberius? Sed ea ipsa de causa, quod socii erant eo in bello Raeti et Vindelici, poëtae erat pro utroque populo alterutrum nominare hic v. 18. et Od. 4, 14, 9 et 15., ubi post generale *Vindelici* memorantur Genauni et Breuni, quos sane proprie ad Raetos potius quam ad Vindelicos referendos esse manifestum fit vel ex Plin. 3, 20.» Iani. — Cfr. v. Hormayr *Geschichte der Grafschaft Tirol* I. pag. 94. Drakenborch ad Liv. Epit. 136.: «Adsentiri nequeo Bentleio statuenti, Drusum non cum Raetis et Vindelicis bellum gessisse, sed Drusum Vindelicos tantum, Raetos Tiberium adgressum esse. Ad quod probandum imprimis urguet vv. Velleii l. l.: *Quippe uterque* (Tiberius et Drusus) *divisis partibus Raetos Vindelicosque adgressi*. Verum eius hunc sensum puto, Tiberium et Drusum utramque gentem non iunctis sed divisis copiis, neque iisdem, sed diversis locis adgressos esse. Similis locutio est apud Livium 44, 11: *Divisis partibus* (Cassandream) *oppugnare adorsi* praetor et Eumenes.» — Addit Fea: Drusus Alpibus superatis per eas etiam viam militarem aperuit, quam postea munivit eius filius Tiberius Claudius, ut discimus ex lapide reperto anno 1786. prope Feltriam apud Marin. Fr. Arv. p. 77:

TI. CLAVDIVS. DRUSI. F
CAESAR. AVG. GERMA
NICVS. PONTIFEX. MAXV
MVS. TRIBVNICIA. POTESTA
TE. VI. COS. IV. IMP. XI. P. P.
CENSOR. VIAM. CLAVDIAM
AVGVSTAM. QVAM. DRVSVS
PATER. ALPIBVS. BELLO. PATE
FACTIS. DERIVAVIT. MUNIT. AB
ALTINO. VSQVE. AD. FLVMEN
DANVVIVM. M. P. CCCI.

EXCURSUS II.

Ad vv. 41—48.

«Glossa poëtici Grammatici, *illum diem* explicantis. Et observo, plurimas glossas a voce *qui* incipere, cuius rei in Horatio multa vidimus exempla, et in hoc ipso carmine v. 18. Neque mihi placet *alma adorea*, neque glossa vera est. Dicit enim auctor, victoriam apud Metaurum fuisse

primam, quam Romani reportaverint, ex quo Hannibal in Italiam venit. Atqui constat ex historiis, iam a. u. c. 539. et duobus sequentibus Poenos a M. Claudio Marcello praetore apud Nolam fuisse profligatos. Clades apud Metaurum accidit a. u. c. 547. Marcellus prima victoria Nolana docuit Hannibalem vinci posse, eaque res Romanis, de re summa fere iam desperantibus, animum reddidit. Itaque historici dies Nolanos multis laudibus celebraverunt. Liv. 23, 16. Valer. Max. 1, 6. Atque ista victoria Nolana tam crebro et grato omnium sermone usurpabatur, ut propemodum res in proverbium abierit. Cic. Brut. 3. Hieronym. Ep. 7.» HP.

Verum, ut quae historici sunt argumenti in hac adnotatione omnia concedamus, quidni Horatius, dum Claudios Nerones patricios summis laudibus extollit, M. Claudium Marcellum plebeium praeteriens, praeclaram illam victoriam a C. Claudio Nerone ex Hasdrubale relatam primam tali nomine vere dignam vocare potuerit? Apud poëtam autem lyricum in huiuscemodi exemplis ex antiquitate, non ex praesentia repetitis historici scriptoris accurationem semper requirere sanum interpretem valde, opinor, dedecet.

EXCURSUS III.

Ad vv. 61—64.

Hanc stropham ab Hofman Peerlkampio non addubitatam pro subditiva habuit iam C. L. Struve, professor Regiomontanus, in scriptiuncula ad G. L. Klausenium 1836. missa: ab otioso enim Grammatico eam inculcatam esse, qui animi causa sic Hydrae et Σπαρτῶν fabulas tractare voluerit. (Nemo autem atrocius in hoc carmen grassatus est quam Martin *De aliquot Horatii Carminibus* (Posen, 1844.) p. XI sq., qui non solum cum Peerlkampio versus 2. 3. 4. 6. 18-22. 41-48. 73-76., sed etiam vv. 29-36. 65-68. eiiciendos censet.)

Sane notabile est versus ante Criticum Leidensem huic vel illi suspectos, Carm. 3, 17, 5-8. 4, 4, 18-22., itidem, ut hos, mythologici esse argumenti et sine magno carminum detrimento deleri posse. At vero invicem sese defendunt, cum demonstrent Horatii morem (alii dicent vitium) fuisse, Alexandrinorum prope ritu in talia interdum exspatiandi. Cfr. etiam Wuestemann ad Horat. Sat. 2, 1, 35.

CARMEN V.

Divis orte bonis, optime Romulae
Custos gentis, abes iam nimium diu;
Maturum reditum pollicitus patrum
Sancto concilio redi.

Lucem redde tuae, dux bone, patriae: 5

V. Inscr. volg. *Ad Augustum.* — *Ad Augustum de Expeditione eius tarda* BS. — *Ad Caesarem Augustum absentem* b. — *Ad Caesarem Augustum absentem de expeditione eius tarda. Paeanis species* c. (Inscriptione caret T.) — 4. *consilio* F e Codd. (Ut nos, BbSTcd.)

V. Augustus rebus Gallicis, Germanicis Hispanicisque omnibus confectis, Druso in Germania relicto, Romam reversus est tribus primis mensibus a. u. c. 741. (Dio Cass. 54, 25.) Paullo ante eius reditum (probabiliter a. 740.) Horatius hoc carmen composuit, Drusi laudes hic Augusti laudibus excipiens, eadem ratione, qua Tiberii praeconium Od. 4, 14. subsequitur laus Augusti, quem hic venustissimis blanditiis ambiens ad maturandum reditum exhortatur. Totum autem carmen miram quandam tranquillitatem et felicitatis sensum certum ac fiduciae plenum spirat. Cum eo qui conferatur dignus est locus Velleii 2, 89.

1–4. *Divis orte bonis*] Od. 4, 2, 38: *bonique divi*. Sententia est, non: «qui ex deorum stirpe ortus es», neque enim hoc loco Augustus «ortus D. Iulio vel omnino gente Iulia a Venere et Anchisa stirpem ducente» dici poterat; (hic, dico; nam longe alia res est in Carm. sec. 50: *Clarus Anchisae Venerisque sanguis*, Augustus;) sed: «diis propitiis nate; quem deorum benevolentia nobis principem dedit.» — *Romulae*] Romuleae. Sic Virg. Aen. 6, 877: *Romula — tellus.* — *Custos*] Od. 4, 15, 17: *Custode rerum Caesare.* — *nimium diu*] a mense Septembri a. u. c. 738. usque ad mensem Februarium 741. — *Sancto concilio*] Ut frequenter dicitur *concilium deorum, caelestium*, sic etiam Senatus Romani. Virgil. Aen 4, 426: *Iura magistratusque legunt sanctumque senatum.* — Ex Codd. nostrorum antiquissimorum auctoritate retinendum *concilio*; *consilio* aptum esset prosae or. Sic Cic. Catil. 1, 4. senatum Romanum vocat *orbis terrae sanctissimum gravissimumque consilium.*

5–8. *Lucem*] «Felicem redde patriam reditu tuo.» Aeschyl. Pers. 300. de Xerxis reditu: *Ἐμοῖς μὲν εἶπας δώμασιν φάος μέγα Καὶ λευκὸν ἦμαρ νυκτὸς ἐκ μελαγχίμου.* Eurip. Orest. 243: *ἥκει φῶς ἐμοῖς καὶ σοῖς κακοῖς.* Virg. Aen. 2, 281: *O lux Dardaniae, spes o*

Instar veris enim voltus ubi tuus
Affulsit populo, gratior it dies
Et soles melius nitent.

Ut mater iuvenem, quem Notus invido
Flatu Carpathii trans maris aequora
Cunctantem spatio longius annuo
Dulci distinet a domo,

Votis ominibusque et precibus vocat,

7. *Effulsit* b, *Affluxit* T. (non BScd.) — *it*] *et* T. — 9. *uvido* Codd. tres Torrentii. — 10. *carpathi* T. — 12. *destinet* T, Pott. quattuor. Incertum, utrum *destinet*, an *detinet*, certe non *distinet*, d.

fidissima Teucrum! — veris] Theocr. 13, 45: ἔαρ θ' ὁρόωσα Νυχεία. — *Affulsit*] in prosa or. «arrisit». Sed occupat metaphoram de solis radiis v. 8. Silius 7, 466: *nitenti Affulsit vultu ridens Venus.* Charito Ed. Lips. p. 70: ἔαρος ὑπολάμψαντος. Multi perperam distinguunt: *Affulsit, populo gratior it dies.* — *it*] «procedit», ut Od. 2, 14, 5: *quotquot eunt dies.* — *melius*] «splendidius ac gratius, quasi omnibus sollicitudinis ac metus nubibus iam dissipatis.»

9. 10. *invido*] «qui matri amanti reditum filii invidet; adversus cum sit, reditum eius impedit.» Languidum h. l. foret cum illo comparatum *ἐπίθετον uvido*, ut contra optime Noti naturam pingit Epod. 10, 19: *Ionius udo cum remugiens sinus Noto carinam ruperit.* Virg. Ge. 1, 418: *Iuppiter uvidus austris.* — *Carpathii*] Vid. Od. 1, 35, 8.

11. 12. *spatio – annuo*] intra quod mercatores ex Italia in Asiam navigare atque redire solebant. Ceterum iunge *cunctantem trans mare*, non, ut alii volunt: *distinet trans mare.*

13. *Votis*] Liv. in praefat. extr.: *cum bonis ominibus votisque ac precationibus.* Ut *votis vocare* hic et Virg. Ge. 1, 42., sic etiam *divos in vota vocare* Aen. 5, 234., *per vota vocare* Silius 2, 115. — *ominibusque*] «omina captans», ut Delia Tibulli 1, 3, 11: *illi Rettulit e triviis omina certa puer.* Plin. Paneg. 92: *inter secunda omina et vota certantia.*

14. *Curvo – – litore*] ut Epod. 10, 21. Ἐπίθετον perpetuum. Iam Accius Bothii p. 235: *Hac ubi curvo litore latratu Unda sub undis labunda sonit.* Virg. Aen. 3, 223: *litore curvo Exstruimusque toros.* Aen. 5, 765: *procurva – – litora.* Ovid. Met. 11, 352: *ad litora curva.* Iuven. 14, 86: *curvo Litore Caietae.* Lucan. 8, 177: *Scythiae curvantem litora pontum.* — *dimovet*] Oppian. Halieut. 4, 335: Ὡς δ' ὅτε τηλύγετον μήτηρ γόνον ἦ καὶ ἀκοίτην Εὐνέτις ἀλλοδαπὴν τηλέχθονα γαῖαν ἰόντα Ἀχνυμένη στέλλῃσι, νόος δέ οἱ ἔνδον ἀλύει, Ὅσση οἱ μεσσηγὺ ἁλὸς χύσις, ὅσσα τε κύκλα Μηνῶν· ἀκροτάτοισι δ' ἐπεμβαίνουσα θαλάσσης Κύμασι δακρυόεσσαν ἐπὶ στόμα γῆρυν ἴησι, Σπεύδειν λισσομένη, καί μιν πόδες οὔκ ἔτ' ὀπίσσω Ἰεμένην φορέουσιν, ἔχει δ' ἐπὶ

Curvo nec faciem litore dimovet:
Sic desideriis icta fidelibus
Quaerit patria Caesarem.

Tutus bos etenim rura perambulat,
Nutrit rura Ceres almaque Faustitas,
Pacatum volitant per mare navitae,
Culpari metuit Fides,

14. *demovet* T, item S, sed superscr. *ι*, Pott. quattuor, LCt et Bentl. (Ut nos, Bbcd et Pott. ceteri.) — 17. *etenim bos* T. — *prata perambulat* Tanaquil Faber. — 18. *Nutritura* T et pr. *β*, *Nutrit farra* Bentleius coni., *Nutrit culta* Cuninghamius.

πόντον ὀπωπάς. Ceterum Bernhardy et Dillenburger praeferunt *demovet*; Regel me meosque Codd. Bbc secutus *dimovet*.

15. *icta*] «percussa, affecta.» Frequentius de doloribus, metu, luctu; tamen etiam Lucret. 2, 360: *desiderio perfixa*. Aeschyl. Agam. 544: *ἱμέρῳ πεπληγμένος*.

17. *rura perambulat*] Consulto immoratur in *ruris* et imagine et nomine; nam ope rei rusticae et strenuae agriculturae, per bella civilia et intermissae et varie perturbatae, ex mente Augusti ante omnia firmanda erat rei publicae salus. Hinc grata illa repetitio, quam variis modis, sed infeliciter, amoliri conati sunt Critici, veluti qui coniecit *rura perambulat, N. culta* Cuninghamius; Faber *prata* proponens memor fuisse videtur Od. 3, 18, 11: *Festus in pratis vacat otioso Cum bove pagus*. Pastionem autem h. l. significat (nam in hac dumtaxat bos libere pascua perambulat); in aratione, quae v. seq. continetur, stimulis durum ad laborem incitatur. Notavi, quia nonnulli v. *perambulare* de aratione interpretati sunt.

18-20. *Nutrit rura*] «fertilia reddit.» Silius 12, 375: *arva - - Cereris nutrita favore*. Inter Augusti nummos hic quoque est: *IMP. CAESAR. AVGVSTVS. (Caput nudum.) COL. IVL. (Berytus. Colonus arans.)* Eckhel D. N. VI. p. 432. — *Faustitas*] Nobis nunc *ἄπαξ λεγόμενον*. Deam gregum praesidem interpretatur Forcellinus. Sed recte Schol.: «Nove Felicitas dicta;» omnium rerum abundantia. Carm. Sec. 59: *beata pleno Copia cornu*. — Novitas autem videtur, quod *Faustitatem* dixit pro *Fausta Felicitate*, cuius sollemne memoratur in Kalend. Amiternino Inscr. m. Lat. II. p. 412. — *Pacatum*] a piratis. Suet. Oct. 98: Vectores nautaeque de navi Alexandrina Augusto acclamarunt, *per illum se vivere, per illum navigare, libertate atque fortunis per illum frui*. — *volitant*] ut iam Ennius dixit *velivolas naves*. Virg. Aen. 3, 124: *pelagoque volamus*, de celeri ac tuto cursu, non de lascivia et audacia nautarum, ut alii volunt. — *Culpari metuit*] «Non culpatur cuiusquam fides, quia nemo est, qui eam violet, sed sancte servatur ab omnibus.» Cfr. Od. 2, 2, 7: *penna metuente solvi*.

Nullis polluitur casta domus stupris,
Mos et lex maculosum edomuit nefas,
Laudantur simili prole puerperae,
Culpam poena premit comes.

Quis Parthum paveat, quis gelidum Scythen,
Quis Germania quos horrida parturit
Fetus, incolumi Caesare? quis ferae
Bellum curet Hiberiae?

Condit quisque diem collibus in suis,

25. *parthu* T. — 27. *incolomi* T. — 28. *hiberniae* T.

21-24. *Mos et lex*] Od. 3, 24, 35: *Quid leges sine moribus Vanae proficiunt? — stupris* ad adulteria et virgines vitiatas, *maculosum* autem *nefas* ad legis Scantiniae (v. Baiteri Ind. Legg. Cic. p. 259.) indicem videtur pertinere. Tacit. Hist. 4, 7: *avaritia et libidine foedus ac maculosus. — edomuit*] «suis legibus, institutis, exemplo prorsus domuit atque emovit.» Ad v. usum cfr. Ovid. A. A. 3, 113: *nunc aurea Roma Edomiti magnas possidet orbis opes. — simili prole*] Iam Hesiodus O. et D. 235. in ceteris hominum iustorum praemiis hoc quoque enumerat: *Τίκτουσιν δὲ γυναῖκες ἐοικότα τέκνα γονεῦσιν.* Catull. Epith. 61, 209 seqq.: *Torquatus, volo, parvulus - - Sit suo similis patri Manlio et facile insciis Noscitetur ab omnibus, Et pudicitiam suae Matris indicet ore. — Culpam*] «Culpam ita celeriter insequitur poena, ut pede pedem premat.»

25-28. *Scythen*] Od. 3, 8, 23: *Iam Scythae laxo meditantur arcu Cedere campis.* Carm. sec. 55: *Iam Scythae responsa petunt. — horrida*] et propter caelum, Romanis sane insolitum ac molestum, ut Tacitus Germ. 2. *informem terris, asperam caelo, tristem cultu adspectuque,* atque Cap. 5. *silvis horridam, paludibus foedam* eam vocat; et propter proceros formidolososque eius incolas, ut Epod. 16, 7. *fera caerulea Germania pube. — parturit*] rariore usu pro: «parere, edere solet.» Cfr. Od. 4, 7, 16. — *Fetus*] grandes, truces atque deformes, contemptim, veluti monstra. Manil. 4, 710: *Flava per ingentes surgit Germania partus.* Flor. 3, 10, 12: Germanorum *immania corpora. — ferae*] Feros vocat Cantabros, quod tamdiu tam saepe rebellarant adversus Romanos ac vix tandem domari potuerant a. u. c. 734. *Duram* vocat Hiberiam Od. 4, 14, 50.

29-32. *Condit*] non tam «condi cernit», quam: «diem totum usque ad vesperam tranquillo animo traducit in vineis suis neque incursionum hostilium metu ab opere rustico deterretur.» Virg. Ecl. 9, 51: *saepe ego longos Cantando puerum memini me condere soles.* Plin. Epp. 9, 36: *et quamquam longissimus dies cito conditur.* Callim. Epigr. 2: *ὁσσάκις ἀμφότερος Ἥλιον ἐν λέσχῃ κατεδύσαμεν. — collibus in suis*] Consulto addit *suis*, ut significet laetitiam, qua agricola sua possessione fruitur, ut Vellei. 2, 89. de Augusti aetate: *certa cuique*

Et vitem viduas ducit ad arbores;
Hinc ad vina redit laetus et alteris
Te mensis adhibet deum;

Te multa prece, te prosequitur mero
Defuso pateris et Laribus tuum
Miscet numen, uti Graecia Castoris
Et magni memor Herculis.

31. *venit* T, item S, superscr. *redit*, *βκχ*, Bentleius. Ut nos, Bbcd. — 34. *Defuso* bTcd, Bland. antiquiss.: *Diffuso* B, item S, superscr. *e*, FMJ.

rerum suarum possessio. Similem pacis picturam Dacierius affert ex Michaeae Cap. 4, 4: *Et sedebit vir subtus vineam suam et subtus ficum suam, et non erit, qui deterreat.* — *viduas*] Viduae dicuntur ulmi, populi similesque arbores, antequam iungantur vitibus, iunctae autem maritae vocantur. Epod. 2, 9: *adulta vitium propagine Altas maritat populos.* Inversa imagine Catullus 62, 49: *vitem viduam* appellat. — *redit*] «domum suam ab opere rustico, ut solet quotidie, et secundis mensis tibi ut deo libationem offert.» *Venit* longe minus aptum quam *redit*; est enim, quasi tunc primum accederet ad vina. Similiter confunduntur *rediret* et *veniret* Epp. 2, 2, 22. — Verba *Te mensis adhibet deum* explicantur sequentibus. Virg. Aen. 5, 62: *adhibete Penates Et patrios epulis et quos colit hospes Acestes.* De sigillis *ἐπιτραπεζίοις* Augusti (ut erat Hercules epitrapezius Vindicis Stat. Silv. 4, 6, 32: *festae Genius tutelaque mensae.*) apud rusticos nolim equidem cum aliis cogitare.

33-36. *prosequitur mero*] Ut dicimus «laudibus, veneratione, votis aliquem *prosequi*», sic h. l. mero et libationis honore. Est ergo: «una cum Laribus suis te veneratur ac pacem tuam invocat.» Ovid. Fast. 2, 631: (Caristiis) *Et libate dapes, ut grati pignus honoris Nutriat incinctos missa patella Lares. Iamque ubi suadebit placidos nox humida somnos, Larga precaturi sumite vina manu Et, Bene nos Patriae, bene te, Pater, optime Caesar, Dicite sufuso per sacra verba mero.* Dio 51, 19. post pugnam Actiacam: *ἐν τοῖς συσσιτίοις, οὐχ ὅτι τοῖς κοινοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἰδίοις πάντας αὐτῷ σπένδειν ἐκέλευσαν, ἔς τε τοὺς ὕμνους αὐτὸν ἐξ ἴσου τοῖς θεοῖς ἐγγράφεσθαι.* Non est igitur vana adulatio. — *Defuso*] v. proprium de libationibus. Valer. Max. 2, 6, 8: *Tum defusis Mercurio libamentis.* In multis Codd. substitutum est notius verbum *diffuso*, quod est «ex dolio s. cupa vinum in amphoras vel lagenas transfundere.» — *uti Graecia*] «ut Graecia memor Castoris et Herculis eos inter deos honorat»; non, ut alii volunt: «ut Graecia memor miscet dis numen Castoris et Herculis.» (Assentitur mihi Dillenburger p. 92: «Primum quidem non facile fero, quod *memor* adiectivum quo referatur obiecto privare conantur ii, qui alteram constructionem sequuntur; --

Longas o utinam, dux bone, ferias
Praestes Hesperiae! dicimus integro
Sicci mane die, dicimus uvidi,
Cum Sol Oceano subest.

37. *dux*] *rex* Td,$\beta\varkappa\psi$, non improbante Bentleio. (Ut nos, BbSc.)

nec *memorem esse* sic nude pro *beneficiorum memorem esse* dici potest. Altera ratio, quae me movet, ex poëtae more verborum collocandorum petita est. Hoc enim animadvertimus, ubi substantivum adiectivo ornatum obnoxium sit potestati alterius nominis, ibi Horatium tria vocabula disponere ita solere, ut regens nomen in medio loco positum reliquis duobus cingatur. Od. 1, 14, 12: *Silvae filia nobilis.* 17, 21. 18, 12. 24, 13. 27, 10. 36, 13 cet.»

37–40. *dux bone*] Gratissimam hanc repetitionem allocutionis v. 5. pessumdederunt, qui substituerunt: *rex bone*, vocabulum invidiosum, a quo Augustus publice prorsus abstinebat. Atque omnino saepius *ducem* dixerunt Augustum pro *principe*. Ovid. Trist. 1, 2, 103: *Hoc* (Augusto) *duce si dixi felicia secula* cet. — *ferias*] «dies festos, securitatis ac laetitiae plenos;» *longas* autem, id est, «diu, precamur, vivas;» ut Od. 1, 2, 45: *diuque Laetus intersis populo Quirini.* («Omnes igitur dies, quos sub te vivemus, feriarum instar nobis erunt.») — *Integrum diem* vocat cum maxime incipientem adeoque intactum, cui nulladum pars dempta est. Diversus est *solidus dies* Od. 1, 1, 20. — *Sicci*] «sobrii, nondum poti», ut Od. 1, 18, 3. Epp. 1, 19, 9. — *uvidi*] $\beta\varepsilon\beta\rho\varepsilon\gamma\mu\acute{\varepsilon}\nu o\iota$, vino madidi, poti. — De significatione ac perpetua confusione vv. *uvidus* et *humidus* cfr. Wagner ad Virg. Ge. 1, 448.

CARMEN VI.

Dive, quem proles Niobea magnae
Vindicem linguae Tityosque raptor

VI. Inscr. volg. *Ad Apollinem*, et sic bSc. — *Apollinis laudem refert quoniam servavit Aenean auctorem originis Romanae* B. — Om. T.

VI. Est veluti *προοίμιον* carminis secularis (a. u. c. 737.), quo Apollinis pacem ac favorem, ex vetere hymnorum consuetudine admirandis eius factis celebratis, implorat, ut et ipse poëta et puerorum virginumque chori mox munere suo rite fungi possint. Praecipue autem immoratur in Achille a deo interfecto, propterea quod Troia ob illius interitum non funditus deleta Aeneaque servato condi potuit Urbs aeterna. Deinde ad choros se convertens etiam atque etiam eos exhortatur, ut, quantum in ipsis sit, officio imposito satis faciant, cuius recte persoluti memoria aliquando gratissima iis sit futura. «*Προοίμιον* hoc ortum est ex iusta quadam superbia et sui fiducia, qua poëta efferebatur, ex quo tempore virtutem suam poëticam et artem cum a primoribus viris, tum ab ipso Augusto ita comprobatam esse intellexerat, ut ex permagno poëtarum illius aetatis grege solus haberetur dignus, qui in sollemni ludorum secularium celebratione hymnum in Apollinem et Dianam componeret.» Franke. Quapropter hic quoque duo illa numina prae ceteris celebrat.

1. 2. *Dive*] Post longam parenthesin repetitur allocutio v. 25. *Doctor*. — *proles Niobea*] De Nioba cfr. imprimis Welcker *gr. Tragödien* p. 286. Müller *Denkm.* I. N. 142. Cum Niobe, Amphionis, regis Thebarum, uxor, cui septem filios totidemque filias pepererat, se prolemque suam Latonae eiusque liberis antetulisset et matronas Thebanas ab illius deae cultu absterruisset, Apollo et Diana matris iratae iussu Niobidas omnes sagittis confixerunt. Iliad. ω, 602. Ovid. Met. 6, 155. — *magnae – linguae*] «immodicae iactantiae»; unde Callimacho H. Del. 96. est *κακόγλωσσος*, Theodoridae Anthol. Pal. II. p. 665. *ἀθυρόγλωσσος*. Ovid. Met. 6, 150. de Nioba: *Nec tamen admonita est poena popularis Arachnes Cedere caelitibus verbisque minoribus uti*. Virg. Aen. 10, 547: *Dixerat ille aliquid magnum*. Sic etiam Graeci. Theogn. 159: *Μήποτε, Κύρν', ἀγορᾶσθαι ἔπος μέγα*. Sophocl. Antig. 127: *Ζεὺς γὰρ μεγάλης γλώσσης κόμπους Ὑπερεχθαίρει*. Ibid. 1351: *μεγάλοι δὲ λόγοι Μεγάλας πληγὰς τῶν ὑπεραύχων Ἀποτίσαντες*. — *Tityos*] Cfr. Od. 3, 4, 77. Pind. Pyth. 4, 90: *καὶ μὰν Τιτυὸν βέλος Ἀρτέμιδος θήρευσε κραιπνόν*. Ab Apolline et Diana sagittis confixum eum tradit Pausanias 3, 18, 9. et ex Pherecyde Schol. Pind. l. l. — *raptor*] Latonae; auctore vero Euphorione apud Schol. Apoll. Rh. 4, 481., Dianae. *Raptor* autem, qui ei vim facere

Sensit et Troiae prope victor altae
Phthius Achilles,

Ceteris maior, tibi miles impar,
Filius quamvis Thetidis marinae
Dardanas turres quateret tremenda
Cuspide pugnax.

Ille, mordaci velut icta ferro
Pinus aut impulsa cupressus Euro,
Procidit late posuitque collum in

6. *quamquam* F. (Ut nos, nostri omnes.) — *Thetidos* CtF. (Ut nos, nostri.) — 10. *impressa* B et quinque Pottierii; recepit Cuningh. (Ut nos, bSTcd.) — 11. *in* om. b, Aldus.

conatus erat, ut ἕλκειν, ῥυστάζειν. Egregia Tityi raptoris pictura est in Gerhard *Vaseng.* I. T. XXII. Eius ab Apolline interfecti imago apud Inghir. *Gall. Om.* III. T. 84.

3. 4. *Sensit*] grave verbum de eo, qui alicuius vim iramque experitur. — *prope victor*] interempto Hectore. — *altae*] Hom. Iliad. ν, 773: Ἴλιος αἰπεινή. Odyss. γ, 130: Πριάμοιο πόλιν διεπέρσαμεν αἰπήν. — *Phthius*] Myrmidones, quorum dux erat Achilles, Phthiotidis regionis in Thessalia erant incolae. — Pulcherrimam Achillis imaginem praebet Millingen *Anc. Mon.* T. XX-XXIV., Gerhard *Vaseng.* III. T. CLXXXIV.

5. 6. *Ceteris maior*] Iliad. α, 412. ἄριστος Ἀχαιῶν appellatur. — *tibi miles impar*] Iliad. χ, 358. Hector Achilli: Φράζεο νῦν, μή τοί τι θεῶν μήνιμα γένωμαι Ἥματι τῷ, ὅτε κέν σε Πάρις καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων Ἐσθλὸν ἐόντ' ὀλέσωσιν ἐνὶ Σκαιῇσι πύλῃσιν· ad quem locum Heynius Cyclicorum et Tragicorum de Achillis morte *μύθους* collegit; addi poterat Sophocl. Philoct. 334: Τέθνηκεν ἀνδρὸς οὐδενός, θεοῦ δ' ὕπο, Τοξευτός, ὡς λέγουσιν, ἐκ Φοίβου δαμείς. — *Μύθους* de Achillis interitu collegit etiam Welcker *Gr. Tragoed.* p. 1114. In *Mus. Gregor.* T. XIII. Achilles, a Minerva adiutus, occidit Hectorem, sed victori iamiam arcu minitatur mortem Apollo. Achillis interfectionem vide in *Mon. dell' Inst.* I. T. 51. *Ann. dell' Inst. arch.* T. V. p. 224. Conf. ad v. 11. — *Thetidis*] Quinquaginta circiter exstant etiamnunc vasa picta, Thetidem eiusque raptorem Peleum varie exprimentia. Vide Raoul-Rochette *Mon. inéd.* T. I-IV.

7. 8. *turres*] *πύργους*. — *quateret*] «labefactaret, vel sine imagine, ruinam iis minitaretur, *pugnax cuspide*», de qua Iliad. τ, 387: Ἐκ δ' ἄρα σύριγγος πατρώϊον ἐσπάσατ' ἔγχος, Βριθύ, μέγα, στιβαρόν· τὸ μὲν οὔ δύνατ' ἄλλος Ἀχαιῶν Πάλλειν, ἀλλά μιν οἶος ἐπίστατο πῆλαι Ἀχιλλεύς. Florus 2, 9, 1: Fulvius *Ambraciam --machinis quatit.* (Alii minus recte iungunt: *cuspide quateret, pugnax*, cui quidem iuncturae repugnat vel ipsa caesura, nec *pugnax* sic nude

Pulvere Teucro.

Ille non inclusus equo Minervae
Sacra mentito male feriatos
Troas et laetam Priami choreis
Falleret aulam;

Sed palam *captis* gravis, heu nefas heu,

17. *captis*] Sic habent BbSc,κ «cum aliis,» *captos* var. lect. μ, Ed. Locheri. Contra *victor* d,ν, χ duo, *raptor* ξ. Sed omittunt voc. dubium T, βλ (in β superscr. *captis*). Hinc potissimum, et ex arbitrariis illis lectt. *victor*, *raptor*, merito colligas cum Bentleio, antiquitus iam excidisse vocabulum, quo usus sit ipse Horatius, varieque esse suppletum; id quod litteris inclinatis significavi. *(palam bello gr.* Withof, *palam atque armis gr.* Jeep, uterque nisus adnotatione Acronis.)

ponere decuisset poëtam.) «Haec autem eo omnia pertinent, ut a fortitudine Achillis clarior fieret Apollo, qui et vicit et occidit Achillem.» Cruq.

9–12. *mordaci*] «vi fortiter impacto.» (Eurip. Cycl. 404. Herm.: *πελέκεων γνάθοις.*) — *velut — Pinus*] Est comparatio Homerica. Iliad. ε, 560: *Καππεσέτην ἐλάτῃσιν ἐοικότες ὑψηλῇσιν.* π, 482: *(Πάτροκλος) Ἥριπε δ', ὡς ὅτε τις δρῦς ἤριπεν ἢ ἀχερωΐς κτλ.* — *impulsa*] «deiecta in terram.» Ingratissimus autem est sonus alterius lect. *impressa cupressus.* — *Procidit late*] Odyss. ω, 39: *σὺ δ' ἐν στροφάλιγγι κονίης Κεῖσο μέγας μεγαλωστί, λελασμένος ἱπποσυνάων.* Quintus Smyrn. de Achillis interitu γ, 175: *ὃς δ' ὑπὸ πότμῳ Θυμὸν τολμήεντα καὶ ὄβριμα γυῖα βαρυνθείς, Ἥριπεν ἀμφὶ νέκυσσιν, ἀλίγκιος οὔρεϊ μακρῷ.* Schol. ad Eurip. Troad. v. 14: *Ἀχιλλέα ἐλθόντα ἐπὶ τὸν γάμον τῆς Πολυξένης οἱ περὶ Ἀλέξανδρον ἐν τῷ τοῦ Θυμβραίου Ἀπόλλωνος ἱερῷ λόγχαις ἀνεῖλον.* Occisum Livius Andronicus Fr. inc. 2. cum eodem puero eleganter comparat: *Haud ut quem Chiro in Pelio docuit ocri.*

13–16. *equo*] Odyss. δ, 272: *Ἵππῳ ἔνι ξεστῷ, ἵν' ἐνήμεθα πάντες ἄριστοι Ἀργείων Τρώεσσι φόνον καὶ κῆρα φέροντες.* Eurip. Troad. 14: *Δούρειος ἵππος, κρυπτὸν ἀμπισχὼν δόρυ.* Hygin. F. 108. Inghirami *Gall. Om.* III. p. 121. Gerhard *Vaseng.* III. T. CCXXX. — *Minervae*] Quem simularant Graeci a se constructum esse, ut Minervam propter Palladii raptum iratam placarent. Virg. Aen. 2, 47: *Votum pro reditu simulant* cet. — *male feriatos*] ut Ovid. Fast. 5, 452: *male veloci — Remo* (in suam ipsius perniciem), «intempestive et magno suo malo diem festum celebrantes.» Cfr. Eurip. Troad. 547 seqq. Troianos male feriatos monstrat monumentum Etruscum apud Raoul-Rochette *Mon. inéd.* T. LVII. N. I. — *Falleret aulam*] «clam irrupisset in regiam.»

17–20. *palam captis*] «aperto Marte, non insidiis, devictis perniciosus»; ut nunc quidem se habet lectio. Sed vide Var. Lectt. Quod Buttmannus proposuit, *captor*,

Nescios fari pueros Achivis
Ureret flammis, etiam latentem
Matris in alvo,
Ni tuis victus Venerisque gratae
Vocibus divom pater annuisset

19. *latentes* LCt cum Aldo et Pottierii 2, 17. (Ut nos, nostri et Bentleii, Pott. ceteri.) — 21. *victus*] *flexus* e Cod. Bland. antiquiss. Bentleius.

vocabulum est Horatio prorsus indignum; immo fortasse ne Latinum quidem fuit unquam, nam ubi sine alio exemplo legebatur in Burm. Anthol. 5, 162, 8. Meyerus e Cod. Salmas. dedit *raptor*. (Simile exemplum verbi, quod cum iam antiquitus excidisset, temere suppletum est, habes Epp. 2, 2, 199.) Agathias in Anth. Pal. II. p. 54: *ἃ κλεινὰ Πριάμου πόλις, ἂν ἁλαπάξαι Ἑλλάνων δεκέτης οὐκ ἐτάλασσεν ἄρης Ἀμφαδόν, ἀλλ' ἵπποιο κακὸν ξύλον.* — *gravis*] Sic Alexander *βαρὺς Πέρσαις* Theocr. 17, 19. Achillem in Troilo Sophocles vocarat *πλήρη μασχαλισμάτων*, plurimorum hostium occisorum. Suidas in *Ἐμασχαλίσθη.* — *Nescios fari*] Nahum 3, 10: *parvuli eius* (urbis Nini) *elisi sunt in capite omnium viarum.* Iliad. χ, 63: *καὶ νήπια τέκνα Βαλλόμενα προτὶ γαίῃ ἐν αἰνῇ δηιοτῆτι.* Iliad. ζ, 57: *μήτις ὑπεκφύγοι αἰπὺν ὄλεθρον Χειρὰς θ' ἡμετέρας· μηδ' ὄντινα γαστέρι μήτηρ Κοῦρον ἐόντα φέροι, μηδ' ὃς φύγοι.* Quae eundem spirant furorem, cui debemus sublime illud Psalm. 137, 9: *Beatus qui tenebit et allidet parvulos tuos ad petram, filia Babylonis!* — *latentem*] Num. singul. h. l. poëta dignior, quam aliorum pluralis. Est enim: «latentem quemque.»

21–24. *victus*] *flexus*, quod Bentleius e Codd. praetulit, vel merum est glossema, cum Comm. Cruq. *victus* eodem verbo interpretetur, vel ex eo var. lectt. genere, quo librarii memoriter scribentes neque *ἀρχέτυπον* suum satis fideliter inspicientes homonyma scriptoris ipsius verbis substituebant. — *Rebus Aeneae*] «toti eius fortunae ac statui.» — *annuisset*] Virg. Aen. 1, 257. Iuppiter Veneri pro Aenea deprecanti: *Parce metu, Cytherea, manent immota tuorum Fata tibi; cernes urbem et promissa Lavini Moenia* cet. — *potiore-alite*] «melioribus auspiciis.» Contra Od. 1, 15, 5: *Mala-avi.* — *ductos*] «exstructos.» Mitscherlich eo propendet, ut *ducere* explicetur: «fossa ducta locum exstruendo muro describere, quod ipsum auspicato fiebat;» sed verior est interpretatio longe simplicior, ut idem sit atque Graecorum *ἐλαύνειν*. Odyss. η, 86: *Χάλκεοι μὲν γὰρ τοῖχοι ἐληλέδατ' ἔνθα καὶ ἔνθα.* Virg. Aen. 4, 423: *pars ducere muros.*

25. «Ab hoc igitur divino principio ortum est imperium Romanum, cuius ferias seculares, omnium maxime sollemnes, brevi sumus celebraturi.» — *Doctor*] Apollo est veluti *χοροδιδάσκαλος* Musarum. Idem apud Euripidem Med. 426. vocatur *ἀγήτωρ μελέων*. Paneg.

Rebus Aeneae potiore ductos
Alite muros.

Doctor argutae fidicen Thaliae,
Phoebe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniae defende decus Camenae,
Levis Agyieu.

25. *Ductor* κψ, tres Torr. — *Argivae* S, in mg. pro var. lect. βγ, F. — 28. *Agyleu* b et Aldus, *Agileu* Td, *Agylleu* C.

in Pison. 156: *Et te credibile est Phoebo didicisse magistro.* Pseudotib. 4, 1, 178: *Ipse mihi non si praescribat carmina Phoebus. — argutae*] «canorae, sonorae, *λιγείας*», quod *ἐπίθετον* Musis tribuit iam Alcman Fragm. 1. ductum ex Homerico illo Odyss. ω, 62: *τοῖον γὰρ ὑπώρορε μοῦσα (ἀοιδὴ) λίγεια.* Altera lectio *Argivae* inventa videtur ab iis, qui cum *argutae* ad vocem referri ignorantes hoc voc. significatione sibi nota «subtilis» vel «vafrae» minus quadrare viderent, aptam oppositionem fore rebantur ad v. *Dauniae Camenae.* Sed haec ipsa *ἀντίθεσις* in Horatio h. l. minus placet, etsi Od. 2, 16, 38. *Spiritum Graiae tenuem Camenae* sibi tribuit, collatis Od. 3, 30, 13. Od. 4, 3, 23. Epp. 1, 19, 32. *Argivae* etsi probabat Bentleius, tamen edere non est ausus.

26. *Xantho – amne*] Non de Scamandro, Troadis fluvio, sed de eiusdem nominis fluvio Lyciae accipiendum propter Pataram, huius regionis urbem. Memoratur ille Lyciae fl. Il. β. 877. — *lavis – crines*] Od. 3, 4, 64: *Qui rore puro Castaliae lavit Crines solutos.* Fuerunt scholastici Interpretes, qui haec tamquam supervacanea ac molesta reprehenderent. Optime respondet Lehrs *die Horen* p. 17: «*Es ist kein leeres Wort, wenn nach Griechischer Art Horaz anhebt: Phoebus, der du im Xanthusflusse dein Haar badest. Vielmehr es ist dem Griechen überall Bedürfniss seine Götter in irgend einer herrlichen oder schönen und anmuthigen Situation sich zu vergegenwärtigen.*»

27. 28. *Dauniae*] «Latinae», ab antiquo Apuliae nomine. «Fac, ut Carmen meum seculare honori atque ornamento sit poësi Latinae.» — *Levis*] «imberbis, perpetuo iuvenis.» Callim. Hymn. Apoll. 36: *Καί κεν ἀεὶ καλὸς καὶ ἀεὶ νέος οὔ ποτε Φοίβου Θηλείαις οὐδ' ὅσσον ἐπὶ χνόος ἦλθε παρειαῖς.* Falso nonnemo nuper asseveravit Acronem et Porphyrionem legisse *lenis*, atque aptissimum dixit epitheton h. l. minime sane congruens vel propter carminis initium; verum in utriusque Ed. Veneta 1481. recte est *levis*; in Acrone utique Ed. Basil. 1580. est: *Lenis in verbis*, corrupte pro *Levis, imberbis.* — *Agyieu*] Macrob. Sat. 1, 9: *Apud Graecos Apollo colitur, qui θυραῖος vocatur, eiusque aras ante fores suas celebrant, ipsum exitus et introitus demonstrantes potentem; idem Apollo apud illos et ἀγυιεὺς nuncupatur, quasi viis praepositus urbanis.* Cfr. Schol. Plat. p. 944. B. Ed. nostrae. Apollo Agyieus in nummis Ambraciorum est in Müller *Denkm.* I. N. 2.

Spiritum Phoebus mihi, Phoebus artem
Carminis nomenque dedit poëtae.
Virginum primae puerique claris
Patribus orti,

Deliae tutela deae fugaces
Lyncas et cervos cohibentis arcu,
Lesbium servate pedem meique
Pollicis ictum,

33. *fugacis* B.

29. 30. Nexus inter hanc strophen et praecedentes a plerisque interpretibus minus perspectus hic est: «Preces meas Apollo iamiam exaudivit; ipse me poëtico furore perculit;» unde missas faciens preces, quibus doni illius compoti iam non opus est, fiduciae plenus se ipsum poëtam profitetur. Igitur hoc rursus loco illud recordemur necesse est: *Sume superbiam Quaesitam meritis.* (Od. 3, 30, 14.) — *Spiritum*] *ἐνθουσιασμόν*, qui *arti* opponitur. Cfr. Od. 2, 16, 38. Od. 4, 3, 24. Tria autem haec perficiunt poëtam tali nomine dignum, ingenium, studium, fama utrique respondens.

31. *Virginum primae*] «nobiles.» Erant autem virgines et pueri patrimi et matrimi, ex gentibus patriciis, parentibus confarreatis geniti.

33 – 36. *tutela*] «qui estis in tutela Dianae.» Catull. 34, 1: *Dianae sumus in fide Puellae et pueri integri.* — *cohibentis*] «sistentis in fuga, dum eos sagittis transfigit.» Callim. H. Dian. 16: *ὁππότε μηκέτι λύγκας Μήτ' ἐλάφους βάλλοιμι.* — *Lesbium - pedem*] metrum Sapphicum. — *Pollicis ictum*] *χειρονομοῦντά με.* Vide Boissonade ad Aristaen. p. 384. Non de ipsa citharae pulsatione, sed de carminis *ῥυθμῷ*, qui pollicis motu indicabatur, loquitur. Terentian. Maur. 2253: *adsuetam moram, Quam pollicis sonore vel plausu pedis Discriminare, qui docent artem, solent.* Qui, ut nuper etiam Dillenburger pag. 93., cum Scholiastis explicant: «modulationem carminis, veluti ipse lyram percutiam», haud satis attenderunt ad vim vocis *ictum*, longe diversae ab iis, quae ad v. *pellere lyram* pertinent, neque expenderunt Horatium ne poëtice quidem dicere potuisse, semet ipsum lyram esse pulsurum. Hoc dicit: «Docebo choros *(dociles* meorum *modorum) ῥυθμὸν* Sapphicum carminis secularis.»

37. 38. *Rite*] «ex ritu in his caerimoniis antiquitus nobis tradito.» — *face*] «lumine.» Diana Lucifera in antiquis monumentis aut lunam crescentem s. falcatam in capite habet aut facem dextra tenet aut utroque symbolo ornata conspicitur. Cfr. Millin *Gall. mythol.* N. 93. 117. 118. 121. Hinc Soph. Trachin. 214. vocat *Ἄρτεμιν Ὀρτυγίαν, ἐλαφαβόλον, ἀμφίπυρον.* Diotimus in Anthol. Pal. I. pag. 274: *Φωσφόρος, ὦ σώτειρ' -- Ἄρτεμι.* — *Noctiluca*] *νυκτιφαής, νυκτιλαμπής.* Item *σελασφόρος* Pausan. 1, 31, 2. et *φωσφόρος* Id. 4, 31,

Rite Latonae puerum canentes,
Rite crescentem face Noctilucam,
Prosperam frugum celeremque pronos
Volvere menses.

Nupta iam dices: Ego dis amicum,
Seculo festas referente luces,
Reddidi carmen, docilis modorum
Vatis Horati.

37. *pueri* T. — 38. *Noctelucam* d, sex Pottierii. *(nocte lucem* T.)

8. Varro L. L. 5, 68: *Luna — dicta Noctiluca in Palatio; nam ibi noctu lucet templum.* Inscriptio Musei Kircher. ed. Brunatii pag. 40: *Bon. Deae. Luciferae. Antistia. Veteris. lib. evr. d. d.*

39. *Prosperam frugum*] Graeca constructione, «prosperantem fruges celeriterque cursu suo singulos menses ad finem perducentem.» — *pronos*] «celeriter praetereuntes.» Catull. 34, 17: *Tu cursu, dea, menstruo Metiens iter annuum, Rustica agricolae bonis Tecta frugibus exples.*

41–44. *Nupta* cet.] «Aliquando gratissima tibi erit festorum horum dierum recordatio.» Quae quidem cogitatio iam nunc alacre carminis recte discendi studium excitatura erat. Tenerior autem eo fit sensus, quod de virginibus tantummodo verba facit. — *luces*] Per triduum et trinoctium celebrabantur ludi seculares. — *Reddidi*] «Cantu, gestu, saltatione expressi ego, quos studiose et facili opera didiceram, Horatii versus.» In ipsum Carmen seculare cum nomen suum inserere non posset, Graecorum Lyricorum exempla secutus iusta cum gloria in hoc prooemio se ad illud componendum delectum esse ab Augusto commemorat. — *Horati*] Nomen hoc poëtae pater, ut probabile est, assumpsit a tribu Horatia, cui adscripti erant Venusini. Vidit Grotefendius.

CARMEN VII.

Diffugere nives, redeunt iam gramina campis
Arboribusque comae;

VII. Inscr. volg. *Ad Torquatum*, et sic c. — *Ad Manlium Torquatum* Bb. — Om. T.

VII. Hunc Torquatum, ad quem est etiam Epist. 1, 5., plerique nunc habent pro nepote L. Manlii Torquati, quo consule a. u. c. 689. natus est Horatius; nonnulli olim pro consulis filio, qui tamen ante a. u. c. 709. (Cic. Brut. 76.) in Africa interiit. (Bell. Afric. 96.) Verum cum de L. Manlii Torquati nepote nihil omnino constet, alii amplexi sunt Marcilii et Weicherti coniecturam, probatam etiam a Frankio, intelligendum esse C. (in Fastis Capitolinis: Q.) Nonium Asprenatem, consulem postea suffectum a. u. c. 748., de quo Sueton. Oct. 43: *In* Troiae *ludicro C. Nonium Asprenatem lapsu debilitatum aureo torque donavit passusque est ipsum posterosque Torquati ferre cognomen.* Atque sine causa nuper quidam contendit huiusce viri, qui tamen consul factus est, *genus* non potuisse celebrari. (v. 23.) Ceterum in re tam incerta haud omnino displicet coniectura, quam nuper proposuit Estré Hor. Pr. p. 497., esse hunc Aulum illum Torquatum, de quo Corn. Nep. Att. 11: *Qui etiam post proelium Philippense — A. Torquatum ceterosque pari fortuna perculsos instituerit tueri, atque ex Epiro his omnia Samothraciam supportari iusserit.* Nisi forte obstat aetas; nam, si vel maxime in vivis fuit A. hic Torquatus post a. 730., si non admodum grandis natu, tamen iam aetate ita provectus esse debebat, ut inter sodales Horatii vix locum haberet. — Inde quod hic quoque, ut saepissime, laetum vitae usum commendat amico, nequaquam profecto cum scholasticis nonnullis colligendum est nimia fuisse Torquatum parsimonia atque avaritia. Minime enim urbanitas, quam Horatius omnium optime callebat, id concessisset, ut virum illustrem, sibi benevolum, nec tamen intima illa amicitia secum coniunctum, quae poëtae intercedebat cum Virgilio, Vario, Maecenate, sine ulla necessitate laederet, cum vitia eius, si vel maxime vellet, viginti hisce, triginta epistolae illius versiculis corrigere non posset, siquidem longe aliis machinis opus est ad «eradenda pravi cupidinis elementa.» Immo utrobique liberales ipsius Torquati sensus multa cum venustate expressit, «circum eius praecordia ludens.» — Temporis indicio hoc carmen prorsus caret; Grotefend refert ad a. 738.

1 - 4. *Diffugere nives*] Od. 4, 12, 3: *nec fluvii strepunt Hiberna nive turgidi.* — *comae*] Cfr. Od. 1, 21, 5. 4, 3, 11. — *Mutat terra vices*] dictum est fere ut πόνον πονεῖν,

Mutat terra vices et decrescentia ripas
Flumina praetereunt;

Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet
Ducere nuda choros.

Immortalia ne speres, monet annus et almum
Quae rapit hora diem.

7. *et*] *ad* T. — *album* d, corr. b, Franekeranus *(v)*, pro var. lect. *β*. — 8. *Quem* T. — *diem*] *polum* *ψ*.

μάχην μάχεσθαι, in prosa orat.: «patitur, subit vices annuas; mutantur terrae vices, cum ex hiemali vernam speciem assumit.» Placuit locutio Claudiano Prob. et Olybr. 42: (His non) *novit* (Fortuna) *mutare vices*. Panegyr. in Pison. 133: *Ipsa vices natura subit variataque cursus Ordinat, inversis et frondibus explicat annum*. Plin. H. N. 2, 6: *vices temporum annumque semper renascentem*. — *decrescentia*] Alpium et Apennini nivibus cito liquefactis primo vere intumescunt Italiae flumina; mox adulto vere decrescunt et se continent intra ripas suas; itaque eas *praetereunt*, id est, iuxta ripas labuntur neque eas evagantur *(vorbeirollen)*. Liv. 38, 18: *praeter ripam euntibus Romanis*. Male olim *decrescentia* «valde crescentia» et *praetereunt* «exundant, inundant loca adiacentia» interpretabantur.

5. 6. *Gratia cum - geminis - sororibus*] id est «Gratiae tergeminae», ex opinione volgari ab Hesiodo profecta, Euphrosyne, Aglaia, Thalia; ex antiqua Atheniensium duae, *Αὐξὼ καὶ Ἡγεμόνη*. Pausan. 9, 35, 2. — *cum Nymphis*] ut Od. 1, 4, 6. Hom. Hymn. in Ven. 262: *(Νύμφαι) Καί τε μετ' ἀθανάτοις καλὸν χορὸν ἐρρώσαντο*. — *nuda*] Od. 3, 19, 16 sq. Pausan. 9, 35, 6. narrat antiquiores et pictores et sculptores, Bupalum, Apellem, Pythagoram Parium, Socratem, Sophronisci filium, Gratias vestibus indutas expressisse: *οἱ δὲ ὕστερον, οὐκ οἶδα ἐφ' ὅτῳ, μεταβεβλήκασι τὸ σχῆμα αὐταῖς. Χάριτας γοῦν οἱ κατ' ἐμὲ ἔπλασόν τε καὶ ἔγραφον γυμνάς*.

7 - 12. *Immortalia ne speres*] «Ut nobis vix conscii interdum facimus, dum viget aetas morsque immane quantum procul abesse felicibus videtur.» Simonides Fr. 60. Schneidew.: *Θνητῶν δ' ὅφρα τις ἄνθος ἔχῃ πολυήρατον ἥβης, Κοῦφον ἔχων θυμὸν πόλλ' ἀτέλεστα νοεῖ. Οὔτε γὰρ ἐλπίδ' ἔχει γηρασέμεν οὔτε θανεῖσθαι. Immortalia ne spires*, ut voluit nonnemo, Horatianum non est; in Lucano similibusque poëtis utique esset ferendum. — *almum*] diem vocat, quod sol, qui diei praeest, omnia alit. Est *ἐπίθετον* perpetuum, ut *ἱερὸν ἦμαρ*. Virg. Aen. 5, 64: *si nona diem mortalibus almum Aurora extulerit*. Alii minus apte *album*, id est, «laetum, faustum.» — *hora*] Hic non dea vicissitudinis, nec temporum universe, sed proprie horae singulae, ut patet ex vv. *annus* et *diem*. (Apud Athenienses duae fuerunt temporum praesides, *Θαλλὼ καὶ Καρπώ*, Pausan. 9, 35, 2.; apud Hesiodum

Frigora mitescunt Zephyris, ver proterit aestas
Interitura, simul
Pomifer Auctumnus fruges effuderit, et mox
Bruma recurrit iners.

Damna tamen celeres reparant caelestia lunae:
Nos, ubi decidimus,

10. *Imperitura* T, quo manifesto errore valde dubium fit, utrum *impermissa* Od. 3, 6, 27. genuina sit lectio necne. — 12. *recurret* L. (Codd. mei *recurrit*.)

Theog. 902. tres Iovis et Themidis filiae, *Εὐνομίη τε Δίκη τε καὶ Εἰρήνη τεθαλυῖα.)* — *proterit*] «pellit, fugat» *(drängt zurück)*. Aptissimum sane est verbum de rapido veris in aestatem transitu in Italia. Martialis 2, 46, 2: *Cum breve Sicaniae ver populantur apes.* — *Pomifer Auctumnus*] Cf. Epod. 2, 17 sq. — *fruges*] de arborum fructibus. Cfr. Cornificius apud Serv. ad Ge. 1, 55: *ut folia, quae frugibus arboreis tegmina gignuntur.* Calpurnius Ecl. 8, 67: *omnique ex arbore fruges.* — *effuderit*] e sinu suo vel ex Amaltheae cornu. — *iners*] «nihil producens.» Od. 2, 9, 5: *glacies iners.* Virg. Ge. 1, 299: *hiems ignava colono. (Ein ewiger unwirksamer Winter.* Goethe. B. XLII. S. 25.)

13. 14. *Damna*] «Luna quoque decrescendo quasi *damna* accipit, quae *tamen* semper reparantur.» Qui proposuit *etiam* pro *tamen*, sententiarum nexum non satis perspexit. — Lunae cum *damna* tribuit, proprie locutus est de illa, ut ait Plin. H. N. 2, 9, 6., *senescente semper aut crescente.* Manil. 2, 94: *Ad Lunae motum variant animalia corpus, Et tua damna, tuas imitantur, Delia, vices.* Sed Iacob cum libris: *Et cum damna tuas imitantur, Delia, vires.* v. 945: (Phoeben) *Fataque damnosis imitantem finibus oris.* Idem 3, 286: *Haec sunt ad Librae sidus surgentibus astris Incrementa; pari momento damna trahuntur.* Lucan. 8, 467: *noctique rependit* (Libra) *Lux minor hibernae verni solatia damni.* Rutilius 1, 422. ad urbem Romam: *Exemplo caeli ditia damna subis.* Fulgent. Mythol. 2, 19: *detrimenta lunae et augmenta.* Cfr. Gronov. ad Gell. 20, 8. Opponuntur *lunaria incrementa* apud Lucan. 10, 215. Dum autem Horatius, ut poëtam decebat, de luna dumtaxat loqui videtur, totam mundi vitam ac formam identidem renovari significat: «nos vero mortales vitae non restituimur.» Similiter de sole Catull. 5, 4: *Soles occidere et redire possunt: Nobis, cum semel occidit brevis lux, Nox est perpetua una dormienda.* — *decidimus*] Similiter Epp. 2, 1, 36: *Scriptor abhinc annos centum qui decidit.* Ovid. Met. 10, 17: *O positi sub terra numina mundi, In quem decidimus, quidquid mortale creamur.* Frustra igitur HP. coniecit *recidimus*.

15. 16. *Quo pater Aeneas*] Solitum *ἐπίθετον* Virgilianum *pius* multis librariis magis placuit, quamquam etiam Aen. 1, 699. ac saepius est *pater Aeneas*. Praeterea vv. *pius* et *dives* nescio quam op-

Quo pater Aeneas, quo dives Tullus et Ancus,
Pulvis et umbra sumus.

Quis scit, an adiiciant hodiernae crastina summae
Tempora di superi?
Cuncta manus avidas fugient heredis, amico
Quae dederis animo.

15. *pater*] *pius* Bbcd, LCtF. (Ut nos, ST, Cod. Bland. antiq., *κνω,χ* duo, pr. *β.*) — *Tullus dives* Bb, Pott. septem, LCt, *Tullus, dives et Ancus* Bentl., *pauper et Ancus* idem malebat. (Ut nos, STd.) — 16. *umbra*] *ossa ω.* — 17. *adiciant* B. — *summae*] *vitae* Td, Bland. antiq. et quatt. Pott. — 19. *avidi* dubitanter susp. Bentl. — *fugient. haerebis amico* T.

positionem efficerent, quasi vero Aeneas non *dives*, Tullus et Ancus non *pii* fuissent. — Aliorum *quo Tullus dives et Ancus* hanc quoque distinctionem admittit: *quo Tullus, dives et Ancus*, quam secutus est Bentleius. Praestat tamen *ἐπίθετον* utrique tribui. *Dives* autem ex volgi opinione de opibus ac potentia veterum regum, quorum statuas in Capitolio collocatas quotidie videbant. Sic Livius 1, 31. *in magna gloria magnisque opibus regnum Tulli ac totam rem Romanam* fuisse dicit. Contra elevantur illorum divitiae a Iuvenale 5, 57: *Tulli census pugnacis et Anci*, contemptim. Bentleii suspicio *pauper* repetita est ex Claudiano de Bello Gildonico 108 sq.: *Ipsa nocet moles. Utinam remeare liceret Ad veteres fines et moenia pauperis Anci!* Anci autem memoria imprimis cara Romanis. Lucretius Ennium imitatus 3, 1037: *Lumina sis oculis etiam bonus Ancu' reliquit.* Epp. 1, 6, 27: *Ire tamen restat, Numa quo devenit et Ancus.* — *Pulvis*] Soph. Electr. 1158: *ἀντὶ φιλτάτης Μορφῆς σποδόν τε καὶ σκιὰν ἀνωφελῆ.*

17–20. *Quis scit, an*] Omisso, ut saepe, altero dubitationis membro: «Quis scit, utrum hodie iam nobis moriendum sit, an cet.», ut volt Hand Turs. I. p. 304. Simplicius Beierus ad Cic. Offic. T. I. p. 338: «Nemo scit, ambiguum est, an cet.» ut Eurip. Alc. 783: *Οὐκ ἔστι θνητῶν ὅστις ἐξεπίσταται Τὴν αὔριον μέλλουσαν εἰ βιώσεται.* Similes Horatii loci sunt 1, 9, 13. 2, 16, 25. Epp. 1, 4, 12. 1, 11, 22. — *hodiernae – summae*] temporum, dierum nostrorum, *οἱ θνατοὶ πελόμεσθα, τὸ δ' αὔριον οὐκ ἐσορῶμες.* Pro *summae* multi Codd. *vitae* e gloss. — *avidas*] Sat. 2, 3, 151: *avidus iam haec auferet heres.* Sed h. l. elegantius atque efficacius est *manus avidas* quam, quod volebat Bentleius, *avidi – heredis.* Epod. 3, 1: *Parentis – Senile guttur*, id est, «senis». Bosius. — *amico – animo*] In Latina lingua aliquanto significantius quam *φίλῃ ψυχῇ χαριζόμενος*, maxime cum v. *animus* h. l. significet non mentem, sed facultatem appetendi ea, quae delectabilia videntur, unde, ut *Genio indulgere, Genio bona facere* (Plaut. Pers. 2, 3, 11.), ita etiam dicunt *animo morem gerere, animo obsequi.* — Simonides Fr. 60: *Νήπιοι, οἷς ταύτῃ κεῖται νόος οὐδὲ ἴσασιν, Ὡς χρόνος ἔσθ' ἥβης καὶ βιότου ὀλίγος Θνητοῖς· ἀλλὰ σὺ ταῦτα μαθὼν βιότου ποτὶ τέρμα Ψυχῇ τῶν ἀγαθῶν τλῆθι*

Cum semel occideris et de te splendida Minos
Fecerit arbitria,
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Restituet pietas;

χαριζόμενος. Aeschyl. Pers. 840: *Ἆμεῖς δὲ, πρέσβεις, χαίρετ', ἐν κακοῖς ὅμως Ψυχὴν διδόντες ἡδονῇ καθ' ἡμέραν· Ὡς τοῖς θανοῦσι πλοῦτος οὐδὲν ὠφελεῖ.* — Ceterum male alii *amico - animo* pro ablat. habuerunt.

21 - 24. *splendida - - arbitria*] «iudicium sollemne atque augustum», pro tribunalis, cui praeest Minos, severa dignitate. Recordare illud de Cornelia iudicium in Orco factum apud Propertium 4, 11, 19. Odyss. λ, 568: *Μίνωα εἶδον - - Χρύσεον σκῆπτρον ἔχοντα, θεμιστεύοντα νέκυσσιν.* Lucian. Necyom. 11. Alii interpretantur: «cum Minos sententiam de te tulerit splendidam, id est, tibi honorificam, quae exactae laudabiliter a te vitae testimonium tibi praebeat»; sed imago maiestatis ipsius tribunalis apud Inferos constituti magis poëtica videtur. — Iudicium apud inferos factum monstrat Gerhard *Vaseng.* III. T. CCXXXIX. — *Fecerit*] Frequentius est *arbitria agere* Liv. 24, 45. Tac. Hist. 4, 21. Curtius 6, 1. — *genus*] Cum C. Nonius Asprenas Troiae ludicro adhibitus fuerit ab Augusto, iam hoc indicio est *clarae stirpis* eum fuisse. Cfr. Suet. Oct. 43. Quodsi *Manliae* gentis fuit, patricia haec et nobilissima erat. — *facundia*] quam praedicat etiam Epp. 1, 5.

25. 26. *Diana*] quae apud Eurip. Hippol. 1437. ita Hippolyto valedicit: *Καὶ χαῖρ'· ἐμοὶ γὰρ οὐ θέμις φθιτοὺς ὁρᾶν.* Hygin. Fab. 47. Graecam igitur secutus est fabulam; nam apud Ovid. Met. 15, 543 sq. ab Aesculapio in vitam revocatum Diana collocat in nemore Aricino: *quique fuisti Hippolytus, dixit, nunc idem Virbius esto: - - de disque minoribus unus*: similiterque Virgil. Aen. 7, 765.; cuius Virbii sive masculae Minervae statua Gabiis reperta nunc asservatur Lutetiae. (Müller *Denkm.* I. Fasc. II. N. 181.) Graeci vero Hippolyti egregiam picturam Pompeianam vide in *Museo Borb.* XI. T. 2. — Nec vero repugnat Horatio Pindarus Pyth. 3, 55. B., cum incertum sit, quem ab Aesculapio vitae redditum ibi memoret. — *pudicum*] «Phaedrae novercae amori caste resistentem.»

27. 28. *Pirithoo*] Pirithous, Iovis filius, ex gente Lapitharum, artissimo amicitiae vinculo cum Theseo iunctus, Hippodamia uxore praematura morte exstincta nullius in posterum nisi Iovis filiae petere coniugium sibi proposuerat. Itaque *Taenaria porta* (ut Ovidius ait Pont. 2, 3, 43.) *Pirithoum Theseus Stygias comitavit ad undas*, ut Proserpinam Pirithoo conciliaret, quemadmodum antea una rapuerant Antiopam Amazona, ut Thesei fieret uxor. Pausan. 1, 2, 1. Quam quidem audaciam Pluto tam graviter tulit, ut ambos Furiis lacerandos traderet atque saxo alligandos curaret. Cum deinde Hercules ad inferos descendisset, ut Cerberum educeret, Theseum quidem, quippe qui non sua sponte, sed amicitiae obsecutus descendisset, auxilium implorantem liberavit, sed amatorem insanum *trecentae cohibent catenae* (Od. 3, 4, 79.),

Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum,
Nec Lethaea valet Theseus abrumpere caro
Vincula Pirithoo.

neque Theseus amicum secum abducere potuit. Cfr. Bach ad Critiam p. 80. Quae forma fabulae cum minime repugnet Horatii consilio, quo demonstrat neque a dis ipsis neque ab intimis amicis ex Orco revocari quemquam posse, minime eo confugiamus oportet, ut dicamus alios fortasse narravisse, alligato iam proco protervo Theseum in Orcum descendisse et tum demum a Plutone vinculis constrictum esse. Vel ex Critia vel ex Euripide Plut. Moral. pag. 96. c.: *Θησεὺς τῷ Πειρίθῳ κολαζομένῳ καὶ δεδεμένῳ Πέδαις ἀχαλκεύτοισιν ἔξευκται πόδας.* — Praeterea cfr. Odyss. λ, 631. versum a Pisistrato, ut aiunt, inculcatum: *Θησέα, Πειρίθοόν τε, θεῶν ἐρικυδέα τέκνα.* Sophocl. Oedip. Col. 1593: *οὗ τὰ Θησέως Πειρίθου τε κεῖται πίστ' ἀεὶ ξυνθήματα.* Plut. Thes. 20. Virg. Aen. 6, 617: *sedet aeternumque sedebit Infelix Theseus.* Fabulam tractavit iam Panyasis. Cfr. Paus. 10, 29, 4: *Πανύασις δὲ ἐποίησεν ὡς Θησεὺς καὶ Πειρίθους ἐπὶ τῶν θρόνων παράσχοιντο σχῆμα οὐ κατὰ δεσμώτας, προσφυὲς δὲ ἀπὸ τοῦ χρωτὸς ἀντὶ δεσμῶν σφίσιν ἔφη τὴν πέτραν.* — Thesei apud Inferos sedentis afflictique imaginem praebet Inghirami *Gall. Om.* III. T. 94. Aliquotiès Theseus et Pirithous cum Hippolyta Amazone pugnantes ab antiquis artificibus expressi sunt. Vid. *Museum Gregorian.* Tab. XXIV. Theseus taurum Marathonium ligans ibid. T. LXXXI. Minotaurum occidens ibid. T. XLVII. LVII. LXII. atque imprimis Gerhard *Vaseng.* III. p. 31 et 152: *Theseische Mythen.* Avellino *Bull.* IV. p. 75. *Archaeol. Ztg.* I. p. 194.

CARMEN VIII.

Donarem pateras grataque commodus,
Censorine, meis aera sodalibus,
Donarem tripodas, praemia fortium

VIII. Inscr. volg. *Ad Censorinum*, et sic Bbc. — *Ad Marcium Censorinum* S. -- Om. T. — 1. *commodis* Tc et Aldus 1509. (non BbSd, tres Bland., Pott. septem, neque Aldus 1519.)

VII. Pro rebus cuiusvis generis pretiosis, quas poëta non habet, quibus amicus non eget, carmen ei mittit, cuius pretium in eo maxime constare dicit, quod ut alia aliis, velut Ennii Scipioni, Graecorum poëtarum heroibus, sic Censorino immortalitatem dare valeat. (Alcmanis imitationis nullum inest vestigium: nam quomodo ad v. 10. a scholastico conferri potuerit illius versiculus Fragm. 27. Schneidew. 78. Bergk: *Οὐ γὰρ πορφύρας τόσσος κόρος, ὥστ' ἀμύνασθαι*, equidem non intelligo.) — C. autem Marcius Censorinus fuit consul a. u. c. 746. cum C. Asinio Gallo. *Demerendis hominibus genitum* appellat Vellei. 2, 102. Huius denario *(Ann. dell' Inst.* XI. p. 304.) duo capita impressa sunt cum inscr.: *NVMAE. POMPILI. ANCI. MARCII.* — De tempore carminis nihil plane liquet. Grotefend ad a. 739. refert.

1. 2. *Donarem*] Kalendis Martiis et Saturnalibus homines locupletes suis sodalibus dona (strenas) mittebant, qualia significat Pseudotibull. 3, 1, 1: *Martis Romani festae venere Kalendae - - Et vaga nunc certa discurrunt undique pompa Perque vias urbis munera perque domos.* Lucian. Cronosolon 16: Saturnalibus *ἀντιπεμπέτω ὁ πένης τῷ πλουσίῳ, ὁ μὲν πεπαιδευμένος βιβλίον τῶν παλαιῶν, εἴ τι εὔφημον καὶ συμποτικὸν ἦ, ἢ αὐτοῦ σύγγραμμα, ὁποῖον ἂν δύνηται.* — *grataque*] «quae plerisque accepta atque magnopere expetenda videntur.» — *commodus*] Construe: *commodus* (largus et liberalis, pro adverbio *mit Lust* Voss.) *donarem pateras meis sodalibus*; non vero: *commodus meis sodalibus.* Epp. 2, 1, 226: *speramus eo rem venturam, ut - - commodus ultro Arcessas.* Sic verbum cognatum *commodare* alicui quid est «libenter ac sine ullo fenore ad certum tempus alicui aliquam rem, qua utatur, concedere.» Opponitur Epp. 1, 18, 74: *Ne* (munere negato amicus te) *incommodus angat (ungefällig).* — *aera*] vasa in primis Corinthia.

3 - 5. *tripodas*] Odyss. *ν*, 13: *Ἀλλ' ἄγε, οἱ δῶμεν τρίποδα μέγαν ἠδὲ λέβητα.* Hesiod. O. et D. 656: *ἔνθα μέ φημι Ὕμνῳ νικήσαντα φέρειν τρίποδ' ὠτώεντα.* Pind. Isthm. 1, 18: *Ἐν τ' ἀέθλοισι θίγον πλείστων ἀγώνων Καὶ τριπόδεσσιν ἐκόσμησαν δόμον Καὶ λεβήτεσσιν φιάλαισί τε χρυσοῦ Γευόμενοι στεφάνων Νικαφόρων.* — *Ferres*] «auferres, acciperes.» — *artium*] «operum affabre factorum.» Sic *τέχνα* in Epigr. mox

Graiorum, neque tu pessima munerum
Ferres, divite me scilicet artium,
Quas aut Parrhasius protulit aut Scopas,
Hic saxo, liquidis ille coloribus
Sollers nunc hominem ponere, nunc deum.
Sed non haec mihi vis, non tibi talium
Res est aut animus deliciarum egens.

Vv. 7. 8. Knightley, Hibernus, ut versuum per singulas strophas quaternarium numerum extunderet, subditicios esse statuit. (In idem incidit Martin.) — 9. *non tibi*] *nec tibi* ST. cum Blandin. antiquiss. C, βx, Bentleius. (Ut nos, Bbcd.)

afferendo. Virg. Aen. 5, 359: *clypeum --, Didymaonis artes.* Epp. 1, 6, 17: *marmor vetus aeraque et artes Suspice.* Cic. de Legg. 2, 2: *exquisitis - antiquorum artibus.*

6-8. *Parrhasius*] Ephesius, Olymp. 95. (ante Chr. 400.) Certamine cum Zeuxi nobilitatus est, cum hic pinxisset uvas, quo aves deceptae sunt, ille linteum, quo Zeuxin ipsum decepit. Tria eius Epigrammata conservata sunt in Anthol. Pal. II. p. 779 sq., in quorum tertio memorabile illud dictum: *φημὶ γὰρ ἤδη Τέχνης εὑρῆσθαι τέρματα τῆσδε σαφῆ Χειρὸς ὑφ' ἡμετέρης.* — *protulit*] «ut inventor finxit», non cum aliis: «spectandas exposuit.» Tibull. 1, 10, 1: *Quis fuit horrendos qui primus protulit enses? — Scopas*] Parius, Olymp. 87. Plin. 36, 5: *fecit Venerem et Pothon et Phaëthontem, qui Samothrace sanctissimis caerimoniis coluntur, item Apollinem Palatinum*, citharoedum (Müller *Denkm.* I. N. 144.), propter quem artifex notus Romanis omnibus esse debebat. Eius Mercurius praedicatur in Anth. Pal. II. p. 684: *Ὦ λῶστε, μὴ νόμιζε τῶν πολλῶν ἕνα Ἑρμᾶν θεωρεῖν· εἰμὶ γὰρ τέχνα Σκόπα.* Maxime celebratus est propter inventionem ac peritiam in rebus Bacchicis exprimendis demonstratam, quo in genere illustrissima erat eius *Μαινὰς χιμαιροφόρος*. Müller *Denkm.* I. N. 140. — *liquidis - coloribus*] *im Farbenfluss.* Gehlen. Opponuntur marmori liquidi colores, ita ut splendoris quoque insit notio. — *Sollers - - ponere*] «peritus artifex in fingendo.» Ars. P. 34: *ponere totum Nesciet.* Ovid. A. A. 3, 401: *Si Venerem Cous nunquam posuisset Apelles.* Similiter nos *darstellen.* Omnia constructionis adiectivi cum infinitivo exempla Horatiana ad h. l. collegit Lambinus.

9. 10. *vis*] «facultas et copia.» — *non tibi*] *non* apte ad sententiam concitatiorem reddit orationem quam *nec*, in quod illud facillime mutari potuit, non contra. Cfr. Od. 4, 9, 19., ubi eadem varietas. — *Res*] familiaris. «Cum tute satis locuples sis, opus non habes, ut quis talia tibi donet, neque vero nimis cupidus es eiusmodi *deliciarum*», quemadmodum Romani severiores artificum Graecorum praeclara opera nominabant. Cic. Verr. Accus. 4, 23: *Sic Haluntini excussis deliciis* (vasorum ornamentis) *cum argento puro domum reverterunt. (solcherlei Köstlichkeit* Voss.)

Gaudes carminibus; carmina possumus
Donare et pretium dicere muneri.
Non incisa notis marmora publicis,
Per quae spiritus et vita redit bonis
Post mortem ducibus, non celeres fugae
Reiectaeque retrorsum Hannibalis minae,

12. *muneri* BbTc, tres Bland., $\beta\gamma$,Ct, Bentl.: *muneris* Sd, tres dumtaxat Pott., item LFM. — Vv. 14–17. subditicios censet Hofm. Peerlkamp. — 15. *celeris fuga* B. (Verba *non celeres fugae – – Lucratus rediit* spuria videntur Haackio, Martino, Lachmanno.) — 16. *annabilis* (sic) T.

11. 12. *Gaudes carminibus*] «Tu, quod generosum animum longe magis decet, sensu vere poëtico praeditus es.» — *pretium dicere*] «de iusto pretio carminum, quae omni alio honore certius immortalem viris bene meritis gloriam conciliant, recte statuere.» — *muneri*] omnino exquisitior lectio, in qua v. *dicere* statuendi habet significationem; neque intelligi potest, cur librarii faciliorem lectionem *muneris* in difficiliorem mutarint. Genitivum explicant: «ostendere pretium, quod habet carmen in se spectatum;» id quod eodem fere redit, sed pedestri orationi propius est. Cfr. etiam Sat. 2, 3, 23: *Callidus huic signo ponebam milia centum.* Nec vero superbia inest Flacco indigna in ea lectione, quam nos praetulimus.

13. 14. *notis – publicis*] «Non tituli insignibus ducibus in statuarum (triumphalium) basi publice incisi eo utique fine, ut talium laudes etiam a posteris celebrentur, aequiparari possunt carminibus *bonorum*, fortium ac strenuorum, imperatorum laudes praedicantibus.» Liv. 6, 29: *tabula litteris incisa.* Eadem litterarum, non compendiorum scribendi *(siglarum)*, significatione dixit h. l. *notas.* Exemplum praebet Plut. Cat. mai. 19. Catoni censorio populi iussu posita statua cum titulo honorificentissimo. Praeterea cfr. Inscr. m. Lat. T. I. pag. 145. Monumenta historica. Generalis autem est sententia nec cum nupero quodam interprete referri potest ad honorem a Scipione in Hispania partum. Cfr. etiam Epp. 2, 1, 248 sqq. Ceterum probabiliter hic de virorum clarorum statuis locus refertur ad eas, de quibus Suetonius Octav. 31: Augustus *proximum a dis immortalibus honorem memoriae ducum praestitit, qui imperium populi Romani ex minimo maximum reddidissent. Itaque et opera cuiusque manentibus titulis restituit et statuas omnium triumphali effigie in utraque fori sui porticu dedicavit.* Gell. N. A. 9, 11. Lamprid. Alex. 28: *Augustus summorum statuas virorum in foro suo e marmore collocavit additis gestis.* — *spiritus (Athem) et vita*] Ut hic nomina, sic verba respondentia iunguntur Od. 4, 9, 10: *spirat adhuc amor Vivuntque commissi calores* cet. Virg. Aen. 6, 848: *Excudent alii spirantia mollius aera, Credo equidem, vivos ducent de marmore voltus* cet.

15 seqq. Multis difficultatibus laborat hic locus, ut exstat in omni-

Non incendia Karthaginis impiae
Eius, qui domita nomen ab Africa
Lucratus rediit, clarius indicant
Laudes quam Calabrae Pierides: neque,
Si chartae sileant quod bene feceris,
Mercedem tuleris. Quid foret Iliae

V. 17. delendum censuerunt Bentleius, Buttmann *Mythol.* 2. p. 367., seclusit Meineke. — *impendia* Cuningh., *stipendia* Doering, *dispendia* Hermannus. — *cartaginis* T. — 21. *Sic arte* T.

bus Codd. (nisi quod *celeris fuga* nonnulli). Vide Excursum in fine huius carminis. *Fugae* sive celer discessus Hannibalis, sane ex Italia (Liv. 30, 20.), non fuga capta post cladem, quam apud Zamam perpessus erat. — *minae*] «quas iactarat, a se Romanum imperium tandem eversum iri.» — *reiectae retrorsum*] «repulsae». Quod addunt, «in ipsius caput reiectae», in poëtae verbis ipsis certe non inest; sed dictum est, ut Plin. H. N. 9, 31. *retrorsum redire*, et satis frequenter *retro redire*, *retro regredi*, *retro referre corpus* (Seneca Thyest. 449.), *retro respicere*. Plin. Paneg. 38: *retro recurrere*. Virg. Aen. 2, 378: *Obstupuit retroque pedem cum voce repressit.*

17–19. *impiae*] Cic. de Off. 1, 12: *Poeni foedifragi, crudelis Hannibal. — nomen ab Africa*] Sat. 2, 1, 65: *Laelius aut qui Duxit ab oppressa meritum Karthagine nomen.* Liv. 30, 45: *Primus-hic imperator nomine victae ab se gentis est nobilitatus. — Lucratus*] «Ne quis humile putet v. *lucratus*, sicuti putavit T. Faber, recordemur Scipionis dictum apud Valer. Max. 3, 7, 1: *Cum Africam totam potestati vestrae subiecerim, nihil ex ea, quod meum diceretur, praeter cognomen rettuli.* Hoc unicum erat Scipionis lucrum; alii alia lucra spectabant.» Hofman Peerlkamp. De Scipionis monumentis cfr. Liv. 38, 56.

20. *Calabrae Pierides*] «Ennii Musae s. carmina.» Ovid. A. A. 3, 409: *Ennius emeruit, Calabris in montibus ortus, Contiguus poni, Scipio magne, tibi.* Rudiis, Calabriae oppido, natus erat (a. u. c. 515–584.), unde ipse de se: *Nos sumu' Romani, qui fuvimus ante Rudini.* (Cic. de Or. 3, 42.) — In Scipione autem suo (cfr. Lersch in Museo Rhen. 5, 3. p. 416.) haec scripsit Ennius: *Quantam statuam faciet populus Romanus, Quantam columnam, quae res tuas gestas loquatur?*

21. *chartae*] poëmata, ut Od. 4, 9, 31. Ovid. ex Ponto 4, 12, 27: *Maeoniis – – chartis. — sileant*] «Si nullus poëta memorarit tua bene facta, tua merita, debita mercede in perpetuum carebis.» Pind. Olymp. 11, 91. B.: Καὶ ὅταν καλὰ ἔρξαις ἀοιδᾶς ἄτερ, Ἀγησίδαμ', εἰς Ἀίδα σταθμὸν Ἀνὴρ ἔκηται, κενεὰ πνεύσαις ἔπορε μόχθῳ βραχύ τι τερπνόν.

22–24. *Mercedem*] Pind. Nem. 7, 14: Ἔργοις δὲ καλοῖς ἔσοπτρον ἴσαμεν ἑνὶ σὺν τρόπῳ, Εἰ Μναμοσύνας ἔκατι λιπαράμπυκος Εὕρηται ἄποινα μόχθων κλυταῖς ἐπέων ἀοιδαῖς. — *Quid foret*] «Obscurus

Mavortisque puer, si taciturnitas
Obstaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Aeacum
Virtus et favor et lingua potentium
Vatum divitibus consecrat insulis.
Dignum laude virum Musa vetat mori:
Caelo Musa beat. Sic Iovis interest
Optatis epulis impiger Hercules,
Clarum Tyndaridae sidus ab infimis
Quassas eripiunt aequoribus rates,

25. *Aeacum*] *aequum* T. — 26. *pavor* T. — 29. *beatus. Sic* T.

maneret etiam Romulus, nisi celebratus esset a poëtis, praesertim ab Ennio apud Cic. de Rep. 1, 41: *O Romule, Romule die, Qualem te patriae custodem di genuerunt! O pater, o genitor! o sanguen dis oriundum! — Tu produxisti nos intra luminis oras. — si taciturnitas Obstaret - invida*] «Si posteri invidi de eo tacuissent.» Cfr. Od. 4, 9, 33: *lividas Obliviones.* Victorem a poëta celebratum *σιγαλὸν ἀμαχανίαν ἔργῳ φυγόντα* vocat Pindarus Pyth. 9, 92.

25 - 27. *Aeacum*] qui immortalitati consecratus saepe laudibus celebratur a Pindaro, loco imprimis notabili Isthm. 7 (al. 8), 23., ubi de eo dicit: *ὃ καὶ Δαιμόνεσσι δίκας ἐπείρανε. — Virtus*] «vis ingenii, facultas poëtica.» — *potentium*] ut Od. 3, 30, 12: *ex humili potens. Potentes* sunt poëtae, quatenus immortalitatem donare possunt. — *divitibus - insulis*] «fortunatis». Sic iam Epod. 16, 42. *τὰς μακάρων νήσους* vocarat. — *consecrat*] Sanctae enim sunt omnes Elysii umbrae. Cic. Phil. 14, 12: *fortissimi, dum vixistis, nunc vero etiam sanctissimi milites.* Seneca de Provid. 2: *Mors illos consecrat, quorum exitum et qui timent laudant.*

28 - 34. *vetat mori*] «Eius nomen interire nunquam sinit.» — *Caelo - beat*] «in caelo collocatum reddit beatum.» Epp. 1, 18, 75: *Munere te parvo beet.* (Ovid. ex Ponto 4, 8, 55: *Di quoque carminibus, si fas est dicere, fiunt.)* — *Sic*] per poëtarum carmina. — *Optatis*] «ab omnibus viris generosis, qui rebus suis gestis ad immortalitatem aspirant.» Hermannus in nova sua carminis constitutione: *Oblatis.* — *Hercules*] Pulcherrimam imaginem Herculis a Iove et Victoria in caelo recepti vide apud Gerhard *Vaseng.* II. T. CXLIII. — *Tyndaridae*] Castor et Pollux, *fratres Helenae, lucida sidera*, Od. 1, 3, 2. — *ab infimis*] Eadem constructio etiam in prosa oratione. Rutilius Lup. 2, 4: *ut se a calumniatoribus eripiatis.* Idem 2, 16: *socios nostros de servitute eripuimus.* — *eripiunt*] Theocr. 22, 17: *Ἀλλ' ἔμπας ὑμεῖς γε καὶ ἐκ βυθοῦ ἕλκετε νᾶας Αὐτοῖσιν ναύτῃσιν ὀϊομένοις θανέεσθαι.* Eurip. Electr. 990: *κούρων Διός, οἳ φλογερὰν αἰθέρ' ἐν ἄστροις Ναίουσι, βροτῶν ἐν ἁλὸς ῥοθίοις Τιμὰς σω-*

Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

36. *duxit* Bd.

τῆρας ἔχοντες. — *pampino*] Similiter iam Od. 3, 25, 20: *Cingentem viridi tempora pampino*; unde hic in suspicionem adductus est versus etiam ab Hermanno et Lachmanno. Sed omni epitheto carere Liber h. l. vix potest. — *Liber*] «ipse quoque ex mortali deus factus, ut poëtae cecinerunt (Od. 3, 3, 13.), *votis* homines *damnat* (Virg. Ecl. 5, 80.), votorum eos compotes reddit.» Atque θεὸς σωτὴρ est Lycophroni 206.

EXCURSUS

Ad v. 17.

Non incendia] Duplici excusatione eget hic versiculus, primum a caesura, quam pessumdatam dicunt necessitate nominis proprii, quod aliter versus non recepisset; deinde ut *incendia* «generaliter», ut aiunt, «et poëtice» accipiantur pro cladibus (ut Aen. 1, 566: *tanti incendia belli*, atque opinatus est Böttiger, Ennium fortasse alicubi Karthaginis clades calamitatesque vocasse eius *incendia*.) vel etiam de binis castris Syphacis et Hasdrubalis a Scipione incensis (Liv. 30, 5.) crematisque Karthaginiensium D. navibus (Liv. 30, 43.), minime vero (qui ridiculus foret error, poëtae nunquam imputandus) de Karthagine a Scipione Africano minore incensa atque excisa. Neque vero clanculum, ut ita dicam, intrudi potest Scipio minor, ut post Glareanum et Gesnerum factum video etiam a nupero interprete: «Poterat», inquit, «poëta in his nomen Scipionis urgere et silentio praeterire, quod iunior demum Scipio Karthaginem incendio deleverit.» Haud magis, quae est Gerberi sententia ab eo ter prolata*), *Eius, qui – – rediit* pro alicuius domitoris Africae ficta nescio qua persona haberi potest, cum hoc vetet et indicativus *rediit* et ipsa Ennii mentio, neque, ut voluit Io. Deodatus Fröhlich **), *Calabrae Pierides* universe significare possunt nescio quae carmina panegyrica a nescio quo in Scipionis minoris laudem composita. Nam nihil magis ἄκυρον inconcinnumque fuisset atque ambiguum, quam si Calabris Pieridibus, quae unice Ennium significare possunt, totum genus panegyricum denotare voluisset. Ita non peccavit Horatius. Nec tandem tolerabiles sunt coniecturae Cu-

*) Zeitschr. f. Alterthw. 1839. p. 47. Progr. Sondersh. 1843 et 1846.
**) Progr. Gymn. antiq. Monac. 1837. p. 9 sqq.

ninghamii *impendia* (quam firmare conatus est Stat. Silv. 3, 3, 87: *partaeque per omnes Divitiae populos magnique impendia mundi.*), Doeringii *stipendia*, «tributa ei imposita,» Fröhlichii *Namque incisa - - non celeres fugas Reiectasque retrorsum* cet. — Verum ecce nova exoritur difficultas ex sententiis ipsis. Quid, quaeso, dicit? «Non fugatus Hannibal, non Karthago devicta ac paene deleta» (ut faciles simus in interpretando) «clarius indicant laudes Scipionis maioris quam Ennii carmina.» Sed haec ipsa quid aliud tandem praedicabant quam easdem illas Scipionis res gestas? Nulla est ergo *ἀντίθεσις*, quam tamen manifesto quaesivit poëta. Quam ut qualicunque saltem modo eliciant, (nonnulli etiam parenthesi inclusis vv. *Per quae spiritus - - - ducibus*, quo scilicet artius, sed tamen mira compositione, cohaereant *celeres fugae* cum *incisis marmoribus*), ita fere interpretantur: «non incisae notis, id est, in inscriptione statuae Scipionis memoratae, Hannibalis fugae, minae repulsae, clades Karthaginis clarius indicant imperatoris illius laudes quam Ennii *Annales* et *Scipio*.» Verum haec precario sumi apparet. Aequo enim iure ac fortasse minus contorte suppleas: «Scipionis facta aut marmoribus anaglyphis picturisve expressa, aut ab annalium scriptoribus litteris tradita, aut fama dumtaxat ad posteritatem propagata, minus clara sunt eius virtutum monumenta quam Ennii poëmata.» (Dignissima etiam est quae perpendatur Fr. Ritteri de hoc loco sententia in Philologi Schneidewiniani Vol. I. p. 581 sq. contra Peerlkampii et Lachmanni*) opiniones proposita. «*Drei Mittel*», inquit, «*die thaten des Scipio im andenken der menschen zu erhalten, werden von dem dichter so neben einander gestellt, dass an der letzten stelle dasjenige namhaft gemacht wird, was er für das wirksamste hielt und darum den beiden andern entgegensetzte. Diese mittel waren erstens anerkennung der thaten des Scipio durch standbilder und inschriften* (incisa notis marmora publicis), *welche ihm nach seinem Tode gesetzt wurden* (per quae spiritus et vita redit bonis post mortem ducibus). *Solche sah man zur zeit des Horaz bei Rom vor dem Capenischen thore und zu Liternum.* Liv. 38, 56: alii Romae, alii Literni et mortuum et sepultum. Utrobique monumenta ostenduntur et statuae: nam et Literni monumentum monumentoque statua superimposita fuit, quam tempestate deiectam nuper vidimus ipsi, et Romae extra portam Capenam in Scipionum monumento tres statuae sunt, quarum duae Publii et Lucii Scipionum dicuntur esse, tertia poëtae Quinti Ennii. *Ein zweites mittel, den Scipio zu verherrlichen, waren die wirkungen und folgen seiner thaten. Die erste dieser wirkungen bestand darin, dass Hannibal durch Scipio's siege in Spanien und Africa genöthigt wurde Italien eiligst zu verlassen, um seiner bedrängten vaterstadt zu hülfe zu kommen.*

*) Zeitschr. f. Alterthw. 1845. p. 481 sqq. Philolog. Schneidew. I. p. 464 sqq.

Indem Rom auf diese weise von einem dränger befreit wurde, der es lange genug auf das entsetzlichste heimgesucht hatte, musste seinen bürgern recht fühlbar werden, was Scipio, obgleich entfernt, für sie gethan habe, und dieser eindruck war geeignet, das andenken an einen solchen wohlthäter auf lange zeit zu erhalten. Da Hannibal mit brechendem herzen Italien verliess und mit wehmuth die frucht langjähriger anstrengung auf einmal vernichtet sehen musste, so stand es dem dichter zu, diese räumung als eilige flucht zu bezeichnen: denn ohne dringende noth hätte Hannibal Italien nie aufgegeben. Wiederum erglänzte Scipio's ruhm in den flammen Carthago's, als dieses durch den jüngern Scipio zerstört wurde: denn die möglichkeit dazu war durch den älteren angebahnt worden. Als drittes mittel, die grossen thaten des Scipio im andenken der Menschen zu bewahren, wird die verherrlichung derselben durch Ennius bezeichnet, und diesem mittel wird vor den beiden andern der vorzug eingeräumt.» Atque similiter Dillenburger (ed. alt.) ad v. 13: «Quid hoc et insequentibus versibus poeta dicere voluerit, satis manifestum est, nimirum *pretium dicere muneri*. ««Non monumenta, inquit, titulis publice inscripta, ne ipsae quidem magnae res gestae hominum manent: temporis perpetuo motu quidquid bene factum est oblivionis caligine paullatim obducitur. Quare nihil ad posteros pervenit nisi quod fixum firmatumque est poëtarum aeternis carminibus.»» Sed ut poëtae solent, exemplis usus est. *Celeres fugae* (ex Italia et *reiectae minae Hannibalis* Scipionem Africanum maiorem, deinde *incendia Karthaginis* minorem Africanum indicant, tum *Calabrae Pierides* iterum ad maiorem referendae sunt, quoniam Ennius Rudiis Calabriae oppido natus maiorem Scipionem carmine celebravit. Quae ab altero ad alterum Scipionem transitio quibus displicet, iis *incendia* non sunt intelligenda de urbe a Scipione minore combusta, sed de navibus et portu a maiore Scipione incendio deletis, quam calamitatem Karthaginienses non minus aegre tulerunt, quam si ipsa urbs esset deleta.» Paullo minus placent atque ingeniosius quam probabilius disputata videntur, quae nuper Steinerus*) de nostro loco scripsit: «Horatio Romanisque haec legentibus quaedam artificum monumenta ante oculos fuisse mihi quidem persuasum est. Sententiarum enim nexus (v. 13 sqq.) ostendit, verbis illis *celeres fugae* cet. non fugam ipsam sed fugam marmore expressam declarari. Itaque illa aetate Scipionis *maioris* monumentum Romae fuisse statuo, in quo cives et ipsum spectabant ducem egregium marmore effictum (vs. 14.) et res illius praeclaras sive marmore sive aereis columnis (cf. Lamprid. Alex. Sev. c. 28.) repraesentatas: celeres Poenorum ex Italia fugas Hannibalisque nequidquam minitabundi atque Scipionis ultoris in Africam traiectionem v. 16): incendia

*) Comment. Horat. Specim. sec. p 9 sq.

castrorum Hasdrubalis et Syphacis (Liv. 30, 5 et 6; Flor. 2, 6.), incendia navium Carthaginiensium (Liv. 30, 43): Scipionem domita apud Zamam Africa in Italiam redeuntem. — Tali vero honore quis dignior Scipione? quem Ennius sic affatur: *Quantam statuam faciet populus Romanus, quantam columnam, quae res tuas gestas loquatur?* Horatii igitur aequales qui illa castrorum naviumque incendia marmore expressa vidissent, profecto cum hos versus legebant non poterant, ut nonnulli interpretes nostri, de incensa a Scipione minore Carthagine cogitare.» Denique commemoranda est etiam Iahnii*) speciosa explicatio, qua genitivum *eius* non ab obiecto *laudes* sed a subiecto *incendia* pendere volt, ut sententia sit: «non ipsa Karthago incendio deleta ab eo qui nomen accepit a domita Africa.» Quam interpretationem quo minus probemus, facit et constructio durissima et quod *laudes* genitivo, ad quem referantur, carere vix possunt.)

Iam vero Meineke legem, quam Horatius in his carminibus Asclepiadeis constanter secutus est, probe animadvertit, omnia in strophas quaternorum versuum dividenda esse, et quae vocabant *μονόστροφα* (Od. 1, 1. Lib. 3, 30.) et quae *δίστροφα* (Od. 1, 3. 13. 19. Lib. 3, 9. 15. 19. 24. 25. 28. Lib. 4, 1. 3.) et systema Asclepiadeum maius, olim *μονόστροφον* (Od. 1, 11. 18. Lib. 4, 10.). Haudquaquam igitur credibile est semel tantummodo ab eo hanc legem migratam esse, et quidem in carmine maturiore iam aetate composito. Quapropter probabile fit aut, quod ille asteriscis significavit, aliquot versiculos iam antiquitus excidisse, aut aliquot eorum, quos libri exhibent, interpolatori deberi. Itaque in prioribus editionibus post v. 17. lacunam duorum versuum statueramus, quibus poëta partim incendia illa ita definierit, ut vero rerum ordini minime repugnarent, partim modum indicarit, quo Scipionis res gestae aliter quam ab Ennio posteritati traditae minus clarae fuerint. Nunc vero, utpote in re nimis incerta, ab omni vel lacunae vel interpolationis significatione in hoc carmine abstinuimus, ut lectori liberum arbitrium sit, utrum remedium adhibere velit, ut strophae quaternorum versuum evadant. Ceterum non silentio hic praetereundum est, illam legem quantumvis nobis arridentem a multis viris doctis acriter impugnatam esse, a nullo acrius quam a Deodato Fröhlichio, qui his verbis in eam invectus est: «*Da in diesen Asklepiadeischen Gedichten durchaus nur ein und dieselbe Versart wiederkehrt, auch die Gedanken keineswegs auch nur ihren Hauptpartien nach sich auf je vier und vier Verse vertheilt entwickeln, sondern vielmehr dem äussern Umfange nach mannigfaltig wechseln und sich oft im Anfang oder Mitte eines Verses abschliessen, da folglich weder Ohr noch Verstand des Hörers solcher Gedichte eine andere Scheidung und*

*) Iahrb. f. Philol. u. Paedagog. Vol. 42. p. 286.

Abtheilung der Worte wahrnehmen kann als die im Vortrage von dem Gange der Gedanken gebotenen kleinern und grössern Pausen: so ist Meineke's rein äusserliche, bloss in der Schrift für das Auge wahrnehmbare Anordnung dieser Gedichte als τετράστροφα weiter nichts als ein bedeutungsleerer Einfall, der keinen andern Grund hat als die Beobachtung, dass die fraglichen Gedichte jedes aus einer Anzahl Verse bestehe, die sich durch die Zahl vier rein theilen lässt, also kein Gesetz, welches uns berechtigte, auch nur in einem Gedichte des Horatius etwas wegzuschneiden oder anzusetzen, um es in jener zufälligen Aeusserlichkeit seinen Metrumsgenossen gleich zu machen, wenn urkundlich dargethan ist, dass der Dichter selbst es ihnen nicht gleich gemacht hat.» Hanc sententiam praeter Eichstadium*), Iahnium, Dillenburgerum, Düntzerum, Gerberum**), Gerlachium nostrum***), alios, nuper amplexus est etiam Steinerus, qui disputationi suae de nostro loco supra allatae haec subiecit: «At lex illa Meinekiana, qua Horatius omnia carmina lyrica in *quaternorum* versuum strophas divisit, hoc loco (v. 17.) postulat, ut duos versus aut excidisse aut aliena manu additos esse statuamus. Equidem isti legi non tantum tribuerim. Etenim praeter hoc carmen *quinque* omnino in quattuor odarum libris reperiuntur carmina, in quibus idem versus semper reperitur. Od. 1, 1; 3, 30 versus Asclepiadeus minor; Od. 1, 11; 1, 18; 4, 10 Asclepiadeus maior. Ex tam paucis exemplis certam de carminibus monostichis legem conficere non licet, cum praesertim in Epodon libro numerum illum quaternarium ab ipso poeta neglectum videamus. Accedit quod divisio illa tetrastrophica neque in ipsius metri natura nititur et sententiarum nexum saepissime interpellat.» Sed iam tempus est ab legis Meinekianae, de cuius veritate neminem nisi ipsam stupiditatem dubitare *(«nur die bare dummheit zweifelt»)* Lachmannus contentius quam urbanius affirmavit, obtrectatoribus redeundi ad eiusdem fautores, inter quos iam supra p. 421. Kirchnerum laudavimus, nullus tamen maior exstitit quam vir summus, Godofredus Hermannus, cuius audacissimam nostri carminis restitutionem *(Berichte über die Verhandl. der Gesellsch. der Wissensch. z. Leipz.* N. VIII. p. 274.) corollarii loco hic subiecimus:

Gaudes carminibus; carmina possumus
Donare et pretium dicere muneri:
Per quae spiritus et vita redit bonis
Post mortem ducibus. Non statuae magis,
Non incisa notis marmora publicis 15

*) Progr. Acad. Ien. 1843.
**) Progr. Sondershus. 1846.
***) Revue de Philologie II. p. 336 sqq.

Illum, qui domita nomen ab Africa
Lucratus rediit post celeres fugas
Reiectasque retorsum Hannibalis minas
In dispendia Karthaginis impiae,
Clarant, quam Calabrae Pierides, neque
Si chartae sileant quod bene feceris,
Mercedem tuleris. Quid foret Iliae
Mavortisque puer, si taciturnitas
Obstaret meritis invida praemiis?
Ereptum Stygiis fluctibus Aeacum
Virtus divitibus consecrat insulis.
Dignum laude virum Musa vetat mori,
Caelo Musa beat. Sic Iovis interest
Oblatis epulis impiger Hercules:
Liber vota bonos ducit ad exitus:
Clarum Tyndaridae sidus ab infimis
Quassas eripiunt aequoribus rates.

CARMEN IX.

Ne forte credas interitura, quae
Longe sonantem natus ad Aufidum
Non ante volgatas per artes
Verba loquor socianda chordis:

Non, si priores Maeonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricae latent
Ceaeque et Alcaei minaces

IX. Inscr. volg. *Ad Lollium*, et sic bc. — *Ad Marcum Lollium consularem* S. — Om. BT. — 3. Habet scripturam *volgatas* c. — 4. *loquar* superscr. *o* c. — *chordis*] *nervis* Cod. Card. Rain. sive Farnesianus apud Lamb.

IX. De argumento cfr. Excursum.

1 – 4. *Ne forte credas*] Apodosis, quam plerique puncto post v. *chordis* posito a prioribus divellerunt, inest in v. 5 seqq.: «Scito non oblitterata esse Pindari cet. carmina nec multo minorem lyricae poësis dignitatem quam epicae.» — *ad Aufidum*] Cfr. Od. 3, 30, 10. Od. 4, 3, 23. et 14, 25. Cum studio patrium tractum semper commemorat gloriaturque, inde potissimum, unde fortasse minime exspectaretur, Romanis exstitisse, qui Graecorum lyricam poësin tandem ad eos transduceret; id quod inest in seqq. *Non ante* cet. — *socianda chordis*] «lyrae aptanda, ad lyram decantanda.» Schol. Ovid. Met. 14, 5: *Orphea percussis sociantem carmina nervis.* Non sine generosa confidentia, ut supra dixi, semet ipsum immiscet Graecis.

5 – 7. *Maeonius*] proprie Lydus; h. l. idem quod *Maeonides*, filius Maeonis, mythici patris Homeri. Antipater Thess. in Anth. Pal. I. pag. 427: *εἰ δ' ὕμνων σκᾶπτρον Ὅμηρος ἔχει Καὶ Ζεύς τοι κρέσσων Ἐνοσίχθονος· ἀλλ' Ἐνοσίχθων Τοῦ μὲν ἔφυ μείων, ἀθανάτων δ' ὕπατος. Καὶ ναετὴρ Κολοφῶνος* (Antimachus) *ὑπέζευκται μὲν Ὁμήρῳ· Ἄγεῖται δ' ἄλλων πλάθεος ὑμνοπόλων.* Lucret. 3, 1049: *Adde Heliconiadum comites, quorum unus Homerus Sceptra potitus.* Dante *Inferno* 4: *Ecco il signor dell' altissimo canto, Che sovra gli altri, com' aquila, vola.* — *Ceaeque*] Non est Bacchylides Ceus, sed Simonides. Od. 2, 1, 38. Theocr. 16, 44: *δεινὸς (κεῖνος* Ameis) *ἀοιδὸς ὁ Κήϊος αἰόλα φωνέων Βάρβιτον ἐς πολύχορδον.* — *Alcaei minaces*] *στασιωτικά*, quibus Pittacum Myrsilumque, Lesbi tyrannos, insectatur. Od. 2, 13, 34. Cfr. etiam ex *συμποτικοῖς* Fr. 30. Schneidew. Del. p. 274. Bergk p. 579: *τὸν κακοπάτριδα Πίττακον*

Stesichorique graves Camenae;
Nec, si quid olim lusit Anacreon,
Delevit aetas; spirat adhuc amor
Vivuntque commissi calores
Aeoliae fidibus puellae.

Non sola comptos arsit adulteri
Crines et aurum vestibus illitum
Mirata regalesque cultus

8. *Stesichorive* B. — 15. *regalisque* BbTc.

πολιος τᾶς ξαχόλω καὶ βαρυδαίμονος Ἑστάσαντο τύραννον μέγ' ἐπαινέντες ἀόλλεες.

8. *Stesichorique*] Stat. Silv. 5, 3, 154: *Stesichorusque ferox.* Quintil. 10, 1, 62: *maxima bella et clarissimos* cecinit *duces et epici carminis onera lyra* sustinuit. *Reddit enim personis in agendo simul loquendoque debitam dignitatem:* quo refertur v. *graves.*

9–12. *Anacreon*] «si quid levioris, imprimis amatorii argumenti tractavit.» Propter nonnullos lectores monendum duco, ipsius Anacreontis eas dumtaxat esse reliquias, quas nuper edidit Theod. Bergk. Lipsiae 1834. et Schneidew. in Delectu cet.; subditicia vero Odaria illa a Stephano primum reperta. — De miro Acronis scholio: «Anacreon autem Satyram scripsit, amicus Lysandri. Alii dicunt, quod scripsit Circen et Penelopen in uno laborantes.» (Od. 1, 17, 19 sq.) cfr. Bergk Anacr. pag. 12. Bode *Gesch. der gr. Poësie* 2, 19, 2. pag. 360. — *spirat*] Sic Simonides de Anacreonte Anth. Pal. I. p. 343: *Ὃς Χαρίτων πνείοντα μέλη, πνείοντα δ' Ἐρώτων Τὸν γλυκὺν ἐς παίδων ἵμερον ἡρμόσατο.* Cic. Brut. 24: *Videtur Laelii mens spirare etiam in scriptis, Galbae autem vis occidisse.* Gellius 7, 5: *Polus – – opplevit omnia – – lamentis veris et spirantibus.* — *Vivuntque*] Sappho de se ipsa Bergk p. 616: *Οὐδ' ἴαν δοκίμωμι προσίδοισαν φάος ἀλίω Ἔσσεσθαι σοφίαν πάρθενον εἰς οὐδένα πω χρόνον Τοιαύταν.* Posidippus Anth. Pal. II. pag. 780: *Σαπφώ, σαὶ δὲ μένουσι φίλης ἔτι καὶ μενέουσιν Ὠιδῆς αἱ λευκαὶ φθεγγόμεναι σελίδες.* Pind. Nem. 4, 6: *Ῥῆμα δ' ἐργμάτων χρονιώτερον βιοτεύει.* Hoc igitur dicit: «Gratissimo sensu etiamnunc nos afficiunt amores, quos Sappho suis carminibus tamquam arcanas pectoris curas concredidit (Sat. 2, 1, 30 sq.) iisdemque admirabiliter expressit.» — Iunge: *commissi fidibus Aeoliae* (Lesbiae) *puellae* (genit.). Alii minus bene *Aeoliae puellae* pro dativo habent «ab Aeolia puella.»

13–15. *arsit*] «amore capta est eleganter compti ornatique adulteri.» Construe, ut est apud Virg. Ecl. 2, 1: *pastor Corydon ardebat Alexin: arsit crines, eos mirata;* non cum aliis: *arsit, mirata crines.* Aristoph. Eccles. 954: *Πάνυ γάρ τις ἵμερος με δονεῖ Τῶνδε τῶν σῶν βοστρύχων.* — *aurum vestibus illitum*] veluti inspersum, de vestibus

Et comites Helene Lacaena,
Primusve Teucer tela Cydonio
Direxit arcu; non semel Ilios
Vexata; non pugnavit ingens
Idomeneus Sthenelusve solus
Dicenda Musis proelia; non ferox
Hector vel acer Deiphobus graves

16. *helenae lacenae* T. — 17. *Primusque* ST (non Bbcd). — *Cydoneo* Tc. — 18. *Dilexit* T. — 19. *non*] *nec* bcd (non BST). — 20. *Idomeneus fortis et Aiax* (v. *Aiax* a sec. m. superscr. *solus*) d. — *Sthenelusque (stelenusque)* BT (non BSc). — 22. *gravis* Bc.

pictis vel aureis filis intextis. Significat Orientalium *χρυσεοπήνητα φάρεα*. (Eurip. Orest. 840.) Virg. Aen. 3, 483: *picturatas auri subtemine vestes*. De Paride Eurip. Iphig. Aul. 73: *ἀνθηρὸς μὲν εἱμάτων στολῇ, Χρυσῷ τε λαμπρός, βαρβάρῳ χλιδήματι*. Troad. 991: *Ὃν γ' εἰσιδοῦσα βαρβάροις ἐσθήμασι Χρυσῷ τε λαμπρὸν ἐξεμαργώθης φρένας*. Ovid. Her. 13, 57: *Venerat (ut fama est) multo spectabilis auro, Quique suo Phrygias corpore ferret opes*.

16. *Helene Lacaena*] Sic saepe additur patria ornatus, ut aiunt, causa, vel potius, ut accuratius definiatur persona, in quam poëta mentis nostrae oculos convertere volt. Od. 2, 4, 2: *Xanthia Phoceu*. Od. 3, 9, 9: *Thressa Chloë*. Ibid. 14: *Thurini Calais filius Ornyti*. Od. 3, 12, 6: *Liparaei nitor Hebri* Epod. 12, 18: *Cous – Amyntas*. Propert. 1, 4, 6: *Spartanae – – Hermionae* cet. Sine causa interpretes inferunt notionem Lacedaemonis *καλλιγύναικος* vel h. l. etiam: «Helena, quae in paupere illa regia Spartana talem luxum nunquam viderat.» Immo satis laute et magnifice ibi vivebat auctore Homero Odyss. *δ*, 120 seqq. (Cfr. Gerhard *die Schmückung der Helena. Berlin* 1844.)

17–20. *Teucer*] Cfr. Od. 1, 7, 21. Iliad. *ν*, 313: *ὃς ἄριστος Ἀχαιῶν Τοξοσύνῃ*. — *Cydon*, Cretae urbs; Cretes autem sagittandi arte excellebant. Od. 1, 15, 17. *calami spicula Cnosii*. Virg. Ecl. 10, 59: *torquere Cydonia cornu Spicula*. — *Ilios Vexata*] «Non semel urbs aliqua aeque magna et opulenta ac Troia excisa est, neque tamen poëta ullus eius interitum narravit.» Alii referunt ad Troiam prius ab Hercule expugnatam; minus recte, ut videtur. — *Idomeneus*] Cretensium dux. Iliad. *γ*, 230: *Ἰδομενεὺς δ' ἑτέρωθεν ἐνὶ Κρήτεσσι θεὸς ὣς Ἕστηκε*. — *Sthenelus*] Capanei et Euadnes F., Diomedis auriga.

21–24. *Dicenda*] Od. 4, 4, 68: *Proelia coniugibus loquenda. Pugnavit* autem *proelia*, pro eo, quod tralaticium est, «pugnavit pugnas.» Verba neutra admittunt accusativos non solum suae originis, sed etiam cognatae significationis. Sic Od. 3, 19, 4: *pugnata – bella*. — *ferox Hector*] Hectoris imagines vide in Gerhard *Vaseng*. III. T. CLXXXVIII seqq. — *Deiphobus*] Helenae post Paridis interitum coniux, unus post Hectorem Troiano-

Excepit ictus pro pudicis
Coniugibus puerisque primus.

Vixere fortes ante Agamemnona
Multi; sed omnes illacrimabiles
Urgentur ignotique longa
Nocte, carent quia vate sacro.

Paullum sepultae distat inertiae
Celata virtus. Non ego te meis
Chartis inornatum silebo,

24. *puerisve* d. — 26. *inlacrimabiles* bSTcd. — 28. *carentque uate* T. — 29. *sepultae distat inertiâ* malebat Bentleius. — 31. *sileri* bTc,$\beta\delta\iota\psi$, pr. *ν*, Ct. (Ut nos, BSd, $\gamma\varkappa\chi$, pr. ξ, Pott. sex.)

rum fortissimus. Iliad. *ν*, 258: *Δηϊφόβοιο – ὑπερηνορέοντος*, optimo sensu. Quint. Smyrn. 11, 340: *Δηΐφοβός τε μενεπτόλεμος κρατερός τε Πολίτης*. — *Coniugibus*] Iliad. ω, 730. de Hectore: *(πόλιν)ʿΡύσκευ, ἔχες δ' ἀλόχους κεδνὰς καὶ νήπια τέκνα*. — Multa cum gravitate repetit in fine v. *primus*, quo sententiam inceperat.

26 - 28. *illacrimabiles*] *ἄκλαυστοι*, *indefleti*. Ovid. Met. 7, 611. Aliter Od. 2, 14, 6. *illacrimabilem* Plutonem dicit. — *Urgentur*] «obruuntur, premuntur»; ut saepe de spissis tenebris et de morte. Od. 1, 24, 5: *Ergo Quinctilium perpetuus sopor Urget*. Pind. Nem. 9, 6: *Ἔστι δέ τις λόγος ἀνθρώπων, τετελεσμένον ἐσλὸν Μὴ χαμαὶ σιγᾷ καλύψαι· θεσπεσία δ' ἐπέων καύχαις ἀοιδὰ πρόσφορος*. Tac. Agr. 46: *multos veterum velut inglorios et ignobiles oblivio obruet*. — *sacro*] Sacros vocat poëtas, quatenus sunt in Apollinis, Mercurii, Bacchi tutela, interpretes deorum, Musarum sacerdotes. (Od. 3, 1, 3.) Lucan. 9, 978: *O sacer et magnus vatum labor! omnia fato Eripis et populis donas mortalibus aevum*. Praeterea conferre iuvabit perquam similem locum Theocriti in *Χάρισι* 16, 48 sq.

29-34. *Paullum* cet.] «Virtus incognita ac silentio transmissa parum differt ab inertia (merito) latente.» Melius quam ceteri Scholiastae Commentator Franequeranus exposuit locum nequaquam difficilem, quamquam etiam coniecturis vexatum a Bentleio et HP. *(sepulti)*: «Nihil interest», inquit, «inter celatam virtutem et inertiam; nam virtus carens litterarum monumentis procedente tempore perdit famam et similis fit ignaviae, de qua nemo loquitur.» Pind. Nem. 7, 12: *αἱ μεγάλαι γὰρ ἀλκαὶ Σκότον πολὺν ὕμνων ἔχοντι δεόμεναι*. Silius 3, 145: *Quantum enim distant a morte silentia vitae?* Operae pretium est videre, eandem fere sententiam quomodo expresserit poëta Arabs, Abii Tammam, in Schulthensii Hamasa pag. CLXIX: *Sane rhythmi et Musae haud desinunt Instar habere lineae unionibus consertae. Soluta oratione margaritae sunt, quas si nexueris Carmine, existant*

Totve tuos patiar labores
Impune, Lolli, carpere lividas
Obliviones. Est animus tibi
Rerumque prudens et secundis
Temporibus dubiisque rectus.

Vindex avarae fraudis et abstinens
Ducentis ad se cuncta pecuniae,
Consulque non unius anni,
Sed quoties bonus atque fidus

33. Deficit Cod. Turic. inde ab hoc versu usque ad Carm. 14, 12. — Vv. 38-40. 42. 43-45. in B desunt.

torques et monilia. Diffugiunt inter eos (Arabes) *celsissimae virtutes, nisi queis Funiculi poëmatum perennia iniecerint vincula. — inertiae*] dativus, ut Sat. 1, 4, 48: *Differt sermoni* (comoedia). Bentl. volebat: *Virtus inertia* poëtarum *celata paullum distat* virtuti *sepultae. — silebo*] Alii *sileri* ex accommodatione ad v. *patiar*. — «Non concedam, ut malevolorum livor et oblivione obscuret et *carpat*, obtrectando extenuet, praeclara tua facta.»

35. 36. *Rerumque prudens*] «rerum civilium bellicarumque peritus.» — *dubiis*] saepe idem fere ac «rebus adversis.» Tac. Ann. 1, 64: Caecina *secundarum ambiguarumque rerum sciens eoque interritus*. Referri hoc sane potest ad cladem, quam Lollius in Germania passus erat. — *Rectus* opponitur ei, qui ad omnem casum flectitur atque deprimitur. Est igitur: «firmus, constans sibique semper aequalis.»

37. 38. *Vindex*] «qui vel iudex vel provinciae praeses severe punit fraudes et avaritiam, ipse quoque a rapinis abhorrebit.» — *Ducentis ad se*] «cuius illecebris plerique ducuntur transversique aguntur, cum paucissimi iis resistant.» Quod Scholiastae explicant: «Pecuniosorum gratiam cuncti sequuntur», in vv. proprie non inest.

39. *Consulque*] «Optimi quique scriptores non aliter interdum de animo quam de persona quapiam loquuntur.» Bentl. Atque exempla larga manu ab eo collecta demonstrant Latinos dixisse: *Animus aestimator, carnifex, censor, contemptor, corruptor, dominus, liberator, proscriptor, rector, rex, speculator*, quibus adde ex Seneca Phoeniss. 45: *desertor animae*; ex Plinii Paneg. 55: *contemptor ambitionis et infinitae potestatis domitor ac frenator animus ipsa vetustate florescit*; ex Iuvenale 13, 195: *animus tortor*. Mitigatur autem durior haec metaphora *animus consul* vel eo, quod quattuor versiculi interponuntur, ita ut lector illius nominis prope oblitus facillime suppleat: «tu, Lolli, *consul* es et *iudex* et *victor* cet. Nam haec quoque vocc. pendent a v. *animus*, cui itidem *altus vultus* tribuitur.

Iudex honestum praetulit utili,
Reiecit alto dona nocentium
Voltu, per obstantes catervas
Explicuit sua victor arma.

Non possidentem multa vocaveris
Recte beatum: rectius occupat
Nomen beati, qui deorum
Muneribus sapienter uti

41. *utili et* Cod. Pottierii duodecimus, Aldus, LCt et Bentleius. (Ut nos, BbScd, Bentleii omnes, Pott. ceteri.) — 43. *per* bScd, Bentleii et Pottierii omnes: *et per* Aldus, LCtM.

Similis est sententia Od. 3, 2, 19: *Nec sumit aut ponit secures Arbitrio popularis aurae.* «Vero nomine consul, et perpetuus quidem, tu es, fungeris dignitate vere consulari, quotiescunque iudicem te praebes probum atque incorruptum.»

41. *Iudex*] h. l. proprie: «unus de iudicibus selectis» (Sat. 1, 4, 123.); non vero: «qui honestum ac probabile fert iudicium de quolibet bono vel malo externo, de divitiis, de paupertate cet.» — *alto – – Voltu*] «non ad pecuniam oblatam deflexo, sed cuius liberrima indignatio aperte monstret te ex animi sententia sontium dona aspernari.» — Codd. noti, etiam mei, miro consensu praebent *ἀσύνδετα utili, Reiecit* pro *utili et Reiecit, Voltu, per*, pro *Voltu et per*. Et a Codd. standum arbitror; *quoties* ad secundum tertiumque membrum repetendum est, ut *si* Od. 3, 24, 40 seqq., *sic* Od. 4, 8, 31. Consulto duriore hoc modo auxit severitatem sententiae Stoicae.

43. 44. *catervas*] Eos, qui virtuti atque integritati iudicis donis insidiantur eiusque cupiditates excitare conantur, adeoque pravas cupiditates ipsas, nulla addita comparationis particula, confert cum hostium catervis, per quas destricto gladio aperienda sit via; sine imagine: «quoties removet a se corruptores summa in eos austeritate usus fortiterque suas quoque domans cupiditates.» Virtutes autem victoriam de vitiis atque corruptione ferentes *armis* comparat. — *Explicuit*] in prosa or. «expedivit.»

46–50. *occupat*] «sibi vindicat.» — *deorum Muneribus*] «sorte divinitus data, etiam minus commoda.» Hom. Hymn. in Cer. 447: *Μαῖα, θεῶν μὲν δῶρα καὶ ἀχνύμενοί περ ἀνάγκῃ Τέτλαμεν ἄνθρωποι· δὴ γὰρ πολὺ φέρτεροί εἰσι.* — *Peiusque – – timet*] Epp. 1, 17, 30: *Mileti textam cane peius et angui Vitabit chlamydem.* Est e consuetudine populari. Cic. ad Fam. 7, 2: *oderam multo peius hunc quam illum*, respondetque populari nostro: *ärger fürchten.*

51. 52. «Stoicorum ille sapiens perfectus (cuius speciem inde a v. 34. Lollio exhibet) turpitudinem

Duramque callet pauperiem pati
Peiusque leto flagitium timet,
Non ille pro caris amicis
Aut patria timidus perire.

52. *peribit* B, Cruquii duo.

quidem timebit, nequaquam timebit mortem pro amicis et pro patria oppetere.» Qui constructionem Graecam non satis perspiciebant, scripserunt *timidus peribit*, ut habebant duo Codd. Cruquii.

EXCURSUS.

M. Lollius consul a. u. c. 733. Vellei. 2, 97: (a. u. c. 738.) *Accepta est in Germania clades sub legato M. Lollio, homine in omnia pecuniae quam recte faciendi cupidiore et inter summam vitiorum dissimulationem vitiosissimo.* Postea tamen moderator iuventae C. Caesari, Agrippae filio, Augusti nepoti ac filio adoptivo in Orientem misso a. u. c. 751. ab Augusto additus fidem datam cum minus praestitisset (Tacit. Ann. 3, 48.), *perfida et plena subdoli ac versuti animi consilia per Parthum indicata Caesari fama volgavit; cuius mors intra paucos dies fortuita, an voluntaria fuerit, ignoro,* ut ait Vellei. 2, 102. Plin. H. N. 9, 35, 58: *Lolliam Paullinam, quae fuit Caii principis matrona, ne serio quidem aut sollemni caerimoniarum aliquo apparatu, sed mediocrium etiam sponsalium coena, vidi smaragdis margaritisque opertam, alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, spira, auribus, collo, monilibus digitisque, quae summa quadringenties H.S.* (3619852 Flor. Rhen. 5265239 Franc. Helv.) *colligebat, ipsa confestim parata mancupationem tabulis probare. Nec dona prodigi principis fuerant, sed avitae opes, provinciarum scilicet spoliis partae. Hic est rapinarum exitus, hoc fuit, quare M. Lollius infamatus regum muneribus in toto oriente, interdicta amicitia a Caio Caesare, Augusti filio, venenum biberet* (a. u. c. 753.), *ut neptis eius quadringenties H. S. operta spectaretur ad lucernas.* (De Lollia Paullina cf. Suet. Calig. 25. Tac. Ann. 12, 1. 22. Dio 59, 12. 60, 32.) — Lollius hic ex iis est, quibus unum dumtaxat carmen inscripsit Horatius, sicut Agrippae, Asinio Pollioni, Crispo Salustio, Iulo Antonio, Censorino, utpote principibus civitatis viris, qui ipsi quoque Augusto haud negligendi erant, quibusque gratum acceptumque esse debebat, ubi *Romanae fidicen lyrae* honorificam eorum mentionem fecisset. Atque si, ut ait Velleius, summa arte ille vitia sua dissimulabat, eadem latuisse Horatium minime mirum est. Quocirca hic quoque adulationis crimen a poëta longe remotum maneat necesse est: quam

enim ob caussam minus honestam Lollium esset adulatus? — Incertum est M. Lollii cognomen; nam in Inscriptione (apud Sigon. et Pigh. ad a. 732.) vocatur simpliciter *M. Lollius M. F.* et Fasti Capitolini eius anni desunt. *Palikanum* nominat Torrentius sine certa auctoritate, sed eius aequalis *L. Lollii Palikani* exstant nummi; cfr. Eckhel D. N. V. pag. 235. Ryckius ad Tac. Ann. 12, 1. et Obbarius ad Epp. 1, 2. pag. 11. *Paullinum* vocant, quia neptis eius *Lollia Paullina* et *M. Lollius Paullinus* consul suffectus a. u. c. 846. fuit. Sed hoc quoque incertum, cum per duas tresve aetates tum cognomina permultum variare solerent. Piranesius in Fastis Capit. ad a. 732. eum appellat *M. Lollium Paedium Verum* ex Inscriptione Ursiniana apud Grut. 1031, 4. manifesto conficta ex Horat. Epp. 1, 20, 28. et alio turpi errore *Q. Iunio Lepido* pro *Aemilio* inquinata. *Lollius*, ad quem est Epp. 1, 2., huius M. Lollii filius videtur fuisse. — «Poëtarum Graecorum Lyricorum (quibuscum fidenter ego, *Romanae fidicen lyrae*, me consocio) carmina, tametsi primas ultro deferimus Homero, tamen etiamnunc exstant ac summa cum admiratione ab omnibus leguntur; sic mea quoque aetatem durabunt. Sed permulti priscorum illorum heroum, qui antecesserunt Troiana tempora, a nullo poëta collaudati nunc misera oblivione premuntur; quae iniqua fortuna ne te quoque maneat, Lolli, hoc carmine eximias tuas virtutes praedicante satis, ut spero, cautum erit.» Scriptum videtur carmen post Lollii consulatum, fortasse post cladem, quam in Germania passus est, circa a. u. c. 738. vel 739. maxime propter v. 35: *secundis Temporibus dubiisque* cet. Quodsi post hanc compositum est, consolationis vice fungitur existimationemque Lollii illa imminutam, quatenus civilibus eius virtutibus extollendis fieri poterat, redintegrare studet.

CARMEN X.

O crudelis adhuc et Veneris muneribus potens,
Insperata tuae cum veniet pluma superbiae,

X. Inscr. volg. *Ad Ligurinum*, et sic c. — *Ad Ligurinum puerum speciosum et arrogantem* BSb. — 2. *bruma* malebat Bentleius, *ruga* Markland, Hofman Peerlkamp, Mönch.

X. Idem argumentum ita tractavit Theognis v. 1299. Bekk.: *Ὦ παῖ, μέχρι τίνος με προφεύξεαι; ὥς σε διώκων Λίζημ'· ἀλλά τί μοι τέρμα γένοιτο κιχεῖν Σῆς ὀργῆς. Σὺ δὲ μάργον ἔχων καὶ ἀγήνορα θυμὸν Φεύγεις, ἰκτίνου σχέτλιον ἦθος ἔχον. Ἀλλ' ἐπίμεινον, ἐμοὶ δὲ δίδου χάριν· Οὐκέτι δηρὸν Ἕξεις Κυπρογενοῦς δῶρον ἰοστεφάνου.* Et v. 1327: *Ὦ παῖ, ἕως ἂν ἔχῃς λείαν γένυν, οὔποτε σαίνων Παύσομαι, οὐδ' εἴ μοι μόρσιμόν ἐστι θανεῖν.* Cf. Automedon Anthol. Pal. II. p. 440. (Compositionem carminis ad a. u. 738. refert Grotefend.)

1. *crudelis*] *Durum* eundem vocat Od. 4, 1, 40. — *Veneris muneribus*] Iam Hom. Iliad. γ, 54: *τά τε δῶρ' Ἀφροδίτης Ἥ τε κόμη τό τε εἶδος.* — *potens*] «forma, venustate, lepore praevalens.» Propert. 3, 20, 7: *Est tibi forma potens, sunt castae Palladis artes.*

2. *Insperata*] «Cum necopinato tibi supervenerit adultior aetas, a qua nunc quantum potes refugis.» Ceterum nemo cum Monichio construet: *Insperata tuae superbiae*, sed: *veniet* iamiam *tuae superbiae*. *Insperata* autem est pro antiquo adverbio *insperato*, «antequam exspectes»; *veniet* pro: «superveniet.» — *pluma*] «lanugo, quae tibi cum genas vestierit, ex ephebis excedes.» Philostrat. Ep. 14. *Μειρακίῳ. Ταχέως σε θεασαίμην γενειῶντα* κτλ. Nec vero cum aliis explices: «cum formae, qua nunc superbis, pulchritudo pennas, quibus avolet, sibi sumet.» Videlicet confuderunt *pennas* et *plumam*; cuius metaphorae tametsi vix aliud exstat exemplum, cum frequentior sit *flos genae*, non tamen propterea alius *bruma*, alius *poena*, *ruga* alius denique proponere debebant, cum v. *pluma* egregie lanuginis mollitiem exprimat mireque consonet cum nostro *Flaum*, Gallorum *duvet*, Italorum *piuma*, de prima barba usurpato. Accedit Graecorum usus *πτερὸν* pro *τριχί*. Aeschyl. Choëph. 174. et Eurip. El. 530: *βοστρύχους ὁμοπτέρους*. Sic *πτίλον* et plumam et lanuginem significat. Sophocl. Fragm. 708. Dind.: *πτίλον κύκνειον*. Ad rem cfr. Asclepiadem in Anth. Pal. II. pag. 460: *Νῦν αἰτεῖς, ὅτε λεπτὸς ὑπὸ κροτάφοισιν ἴουλος Ἕρπει, καὶ μηροῖς ὀξὺς ἔπεστι χνόος* κτλ. Ibid. in *Ἀδήλῳ*: *ἀλλὰ φρο-*

Et, quae nunc humeris involitant, deciderint comae,
Nunc et qui color est puniceae flore prior rosae,
Mutatus Ligurinum in faciem verterit hispidam,

5. *Ligurinum* BbSc,LCtF: *Ligurine* Cod. meus d, duo Torrentii, Bentleius et M.

νεῖτε Μηδὲν ὑπὲρ θνητούς, ὦ νέοι· εἰσὶ τρίχες.

3. 4. *humeris involitant*] Eiusmodi enim pueri puellarem in morem comam alebant. Od. 2, 5, 21 sqq. Od. 3, 20, 14. Epod. 11, 28. Martial. 1, 31, 6: *Dumque decent fusae lactea colla iubae*, item de puero delicato. De femina Anth. Pal. I. p. 92: *τὰς τρίχας -- Τὰς ἐπὶ τοῖς σοβαροῖς αὐχέσι πλαζομένας.* — *deciderint*] Adulta autem aetate tondebantur, et, qui servilis condicionis erant, in ceterorum conservorum gregem iamiam transibant; libertini alium quaesticulum circumspiciebant. Martial. 11, 78: *Tondebit pueros iam nova nupta tuos.* Sic Smerdiae Polycrates propter *ζηλοτυπίαν* adversus Anacreontem crines detonderi iussit. Vide Bergk ad Anacr. Fr. 46: *Ἀπέκειρας δ' ἁπαλῆς κόμης ἄμωμον ἄνθος.* Pseudolucian. Amor. 10: *ὁ μὲν Ἀθηναῖος εὐμόρφοις παισὶν ἐξήσκητο, καὶ πᾶς οἰκέτης αὐτῷ σχεδὸν ἀγένειος ἦν, μέχρι τοῦ πρῶτον ὑπογραφέντος αὐτοῖς χνοῦ παραμένοντες, ἐπειδὰν δὲ ἰούλοις αἱ παρειαὶ πυκασθῶσιν, οἰκονόμοι καὶ τῶν Ἀθήνησι χωρίων κηδεμόνες ἀπεστέλλοντο.* — *puniceae*] purpureae. Idem rotarum Aurorae *ἐπίθετον* est apud Virg. Aen. 12, 77. Usurpatur de vivido colore rubro, unde Gellius N. A. 3, 9. dicere ausus est: equum, *colore exuberantissimo, quem - nos -- puniceum dicimus.*

5. *Ligurinum*] Dictum, quasi tertia esset persona. Qui mutarunt in vocativum, non satis perceperant acerbam poëtae sententiam: «te, puerum tam formosum tamque superbum cet.» Praeterea qui legunt *Ligurine*, construunt: *cum color rosae mutatus verterit* (se) *in faciem hispidam*, cum multo simplicior sit altera ratio atque huius carminis indoli convenientior: *cum color mutatus* atque evanidus *Ligurinum verterit in faciem hispidam*, id est, ei induxerit faciem hispidam. Tibull. 1, 8, 31: *Carior est auro iuvenis, cui levia fulgent Ora nec amplexus hispida barba terit.* — *hispidam*] «hirsutam atque asperam»; non cum aliis: «rugis contractam et horridam.» Non enim senem fingit sibi Horatius Ligurinum pristinae superbiae poenitentem (quae quidem ingratissima fuisset imago), sed iuvenem puerilibus hisce amoribus non iam aptum; quocirca nec v. *deciderint* «propter vetulam aetatem defluxerint» explicandum est, sed: «cultro resectae fuerint.» (Opponitur *puer adhuc lubrico genarum splendore conspicuus* Apul. Met. 9, 22. Stat. Flaccus Anth. Pal. II. p. 457. invehitur in adolescentem iamiam *φρίσσοντα γενείοις*, et Strato pag. 455. adolescentium *τρίχας* absolute *τὰς φθονερὰς* vocat.)

6. *heu*] Poëtae est exclamatio, non pueri, ut alii voluerunt distinctione mutata. — *te speculo*] Antiquissimum gloss. *te in speculo* comparet iam in Codice B. Sed

Dices, heu, quotiens te speculo videris alterum:
Quae mens est hodie, cur eadem non puero fuit,
Vel cur his animis incolumes non redeunt genae?

6. *te in speculo* B, duo Blandin., $\gamma\varkappa$, duo Pottierii, L et Bentleius. (Ut nos, bScd, Pott. ceteri.)

praestat, ne elidatur *te*, ablativus instrumenti sine praepositione, ac prorsus distat Virg. Ecl. 2, 25: *nuper me in litore vidi*, ubi dicere non poterat: *me litore*. Calpurn. Ecl. 9, 74: *Quin etiam fontis speculo me mane notavi; -- Quod vidi, nulla tegimur lanugine malas: Pascimus et crinem.* Minus recte Monich v. *speculo* esse dativum putat. — *alterum*] «alium factum, prorsus diversum ab hoc, qui nunc es.»

7. 8. *mens*] «iam ad amorem prompta et facilis, sed frustra, quia omnes nunc me aspernantur.» — *incolumes*] «barba non deformatae, leves ac nitidae.» Comparant iam Scholiastae Terent. Hecyr. 1, 1, 17: *Eheù me miseram, cur non aut istaec mihi Aetas et formast, aut tibi haec sententia?*

CARMEN XI.

Est mihi nonum superantis annum
Plenus Albani cadus; est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis;
Est hederae vis
Multa, qua crines religata fulges; 5
Ridet argento domus; ara castis

XI. Inscr. volg. *Ad Phyllidem*, et sic Codd. nostri; S addit *amicam suam*. — 5. *crinis* B.

XI. Ad Maecenatis diem natalem Id. April. secum celebrandum invitat Phyllida, amabilem psaltriam, cui consilium dat, ut nimis dispari Telephi amori tandem renuntiet, atque perpetuum, qui priorum iam finis sit, amorem pollicetur. Similis argumenti sunt Neptunalia cum Lyde celebrata Od. 3, 28. (Grotef. refert ad a. u. c. 739.)

2-4. *Albani*] Vinum Albanum soli Falerno cedens, Dionys. Halic. 1, 12.; tertia saltem palma inter Italica dignum, auctore Plinio H. N. 14, 6. Cfr. Sat. 2, 8, 16. — *apium*] Frequens eius usus in corollis convivalibus. Cf. Od. 1, 36, 16. Od. 2, 7, 24. «Alcaeus frequenter se dicit apio coronari.» Acron. — *hederae vis*] «copia.» Atque in omnibus his imaginibus inimitabili cum lepore beatam quandam copiam ac munditiem, dignam illam festo hoc die, sibi praesto esse demonstrat.

5. 6. *qua crines religata*] Optima videtur interpretatio huius *βραχυλογίας*, ut significet: «comâ in nodum religatâ (ut Od. 1, 5, 4: *cui flavam religas comam?*) coronâque hederaceâ capiti impositâ.» Alii volunt esse: «qua hedera pro taeniis vel philyris coma in nodum collecta fulges oculis totaque facie.» Sed hedera et apio coma *redimitur*, non *religatur*. — *fulges*] «in quo simplici ornâtu fulgere soles.» «Non enim eam ad se coronatam venire cupit, sed invitat, ut apud se coronetur.» Porphyr. Ab antiquiore forma *fulgo, is* cum aliis repetere nolim. — Sic etiam Charito p. 86. Lips.: *ἀστράπτουσα τῷ προσώπῳ*. — *Ridet*] «renidet, splendet.» Epp. 1, 5, 7: *Iamdudum splendet focus et tibi munda supellex*. — *ara*] ex caespitibus in terrae solo exstructa. Schol. Ovid. Trist. 5, 5, 9: *Araque gramineo viridis de caespite fiat*. Iuven. 12, 1: *Natali, Corvine, die mihi dulcior haec lux, Qua festus promissa deis animalia caespes Exspectat*.

7. 8. *verbenis*] Plin. H. N. 22, 2: *Auctores imperii Romani conditoresque - quiddam (et ex surdis, hoc est, ignobilibus herbis) sumpsere, quoniam non aliunde* sagmina *in remediis publicis fuere et in sacris legationibusque* verbenae. *Certe utroque nomine idem significatur, hoc*

Vincta verbenis avet immolato
Spargier agno;

Cuncta festinat manus, huc et illuc
Cursitant mixtae pueris puellae;
Sordidum flammae trepidant rotantes
Vertice fumum.

Ut tamen noris quibus advoceris
Gaudiis, Idus tibi sunt agendae,
Qui dies mensem Veneris marinae

9. *festinant* N. Heinsius. — 11. *crepitant* malebat Bentleius.

est, gramen ex arce cum sua terra evolsum. Donatus ad Ter. Andr. 4, 3, 11: Verbenae - - *redimicula sunt ararum.* Conf. ad Od. 1, 19, 14. — *Spargier*] Hoc uno loco in lyricis utitur infinitivi forma antiquiore, qua nimis abuti solent lyrici Latini recentiores, etiam Sarbievius. — Iam, quod nonnemo cavillatus est ex Varronis testimonio apud Censorinum C. 2: *Id moris institutique maiores nostri tenuerunt, ut cum die natali munus annale Genio solverent, manum a caede ac sanguine abstinerent, ne die, qua ipsi lucem accepissent, aliis demerent:* assensum fortasse moveret, si de Horatii ipsius die natali h. l. ageretur; nihil autem vetabat, quominus Maecenatis natali una pro amici salute et pro semet ipso rem divinam domi suae faceret. Confer etiam Od. 3, 17, 15., ubi contra idem Varronis testimonium *Genius curatur porco bimestri.*

9-12. *manus*] «familia mea tota diligenter ministrat convivium a me paratum.» Quominus vertamus cum Vossio: *Ungesäumt eilt jegliche Hand;* prohibet v. *cuncta.* Cfr. Iuven. 14, 59: *Hospite venturo cessabit nemo tuorum; Verre pavimentum, nitidas ostende columnas; Arida cum tota descendat aranea tela* cet. — *pueris puellae*] ministri et ancillae. V. *puellae* de ancillis rarissimum; cogita de vernulis. — *Sordidum*] *den qualmig wirbelnden Rauch.* Voss. — *trepidant rotantes*] «fumum celerrime torquentes ac glomerantes, ita ut eius verticem *(Wirbel)* efficiant.» «Quodam tremore nigrum fumum glomeratim volventes in verticem.» Comm. Cruq. Hanc enim interpretationem praetulerim alteri, ex qua *vertex* est «culmen aedium.» Iam Lucretius 6, 200. de fulminibus: *rotantque cavis flammam fornacibus intus.*

13-16. *quibus advoceris*] Hanc formam exhibent quattuor mei Codd., etsi ego quoque praeferrem *advocere* et propter sonum et propter multorum Codd. auctoritatem, qui Od. 4, 12, 16. *merebere* exhibent pro *mereberis.* — Eadem constructione Quintil. 11, 1, 39: *causae, quibus advocamur.* — *marinae*] Od. 3, 26, 5. Ἀναδυομένης, quae mense Aprili, ipsi sacro, e mari emer-

Findit Aprilem,
Iure sollemnis mihi sanctiorque
Paene natali proprio, quod ex hac
Luce Maecenas meus adfluentes
Ordinat annos.

Telephum, quem tu petis, occupavit
Non tuae sortis iuvenem puella
Dives et lasciva tenetque grata
Compede vinctum.

Terret ambustus Phaëthon avaras

19. *affluentis* BT.

sisse ferebatur. Cfr. Varro L. L. 6, 33. ed. Müll. Macrob. Sat. 1, 12: *Hanc Romuli fuisse asserunt rationem, ut primum quidem mensem a patre suo Marte, secundum ab Aeneae matre Venere* (quasi ab ἀφρῷ) *nominaret.* Varro l. l.: *magis puto dictum, quod ver omnia aperit, Aprilem.* Ceterum de Apellis Venere marina v. elegans Leonidae Tar. Epigr. Anth. Pal. II. p. 680. — *Findit*] «dividit»; ut ipsum v. *Idus* deducebant ab antiquo verbo *iduare*, id est, *dividere.* Macrob. Sat. 1, 15.

17 - 20. *sanctiorque*] Tibull. 4, 5, 1: *Qui mihi te, Cerinthe, dies dedit, hic mihi sanctus Atque inter festos semper habendus erit.* — *Paene*] «Pro adulatione vitanda posuit.» Acron. Sine causa Scholastici nonnulli hoc tamquam lyrico generi minus conveniens vituperarunt. — *Ordinat*] «A primo die suo natali exorsus Maecenas annos suos *affluentes*, sensim sibi succedentes et quorum numero quam plurimi opto accedant, ordine numerat.»

21 - 24. *Telephum*] Idem nomen poëticae personae Od. 1, 13. et 3, 19., unde magna et inutilis controversia inter Scholasticos exorta est, utrum unus idemque fuerit, an duo, an tres diversi; quidam eo etiam audaciae progressus est, ut Telephum pro ficta persona haberet. Ceterum acerbioribus sententiolis pungere Phyllidem conatur, quo Telephi tandem oblitam ad se solum amandum inducat. — *occupavit*] «te praeveniens sibi conciliavit.» — *Non tuae sortis iuvenem*] «condicionis longe nobilioris, ac te ditiorem; cuius igitur amorem tibi polliceri nunquam debebas.» Sic enim iungo, non cum Lambino: *non tuae sortis puella*, «tibi valde dissimilis loco, re, genere, quippe *dives.*»

25 - 27. *Terret*] «Atque copia adest exemplorum, quae graviter nos moneant, ut ea tantummodo sectemur, quibus vires fortunaeque nostrae pares sint; veluti Phaëthon ille, (τυπεὶς πρὸς στέρνα κεραυνῷ Ἡμιδαὴς Φαέθων Apoll. Rhod. 4, 597.) qui *ambustus* incendio, quod per caelum excitavit, et Iovis ful-

Spes, et exemplum grave praebet ales
Pegasus terrenum equitem gravatus
Bellerophontem,

Semper ut te digna sequare et ultra
Quam licet sperare nefas putando
Disparem vites. Age iam, meorum
Finis amorum —

Non enim posthac alia calebo
Femina — condisce modos, amanda

Post v. 32. excisa sunt folia aliquot e Cod. c usque ad Od. 13, 15.

mine ictus nos deterret, ne spes nimis *avaras*, id est, avidas atque immodicas rerum nobis negatarum concipiamus.» — Phaëthontis exitium vide in Winckelmann *Mon. ined.* T. XLV. — *ales*] ut Od. 3, 12, 4: *puer ales*. Epod. 3, 14: *Serpente — — alite*. — *Pegasus*] divinae originis equus, ut qui a Neptuno et Medusa procreatus sit. — *gravatus*] «indignatus ferre *equitem* mortalem.» Fortasse memor fuit Pind. Isthm. 6. (al. 7.) 44. B.: *πτερόεις ἔῤῥιψε Πήγασος Λεσπόταν ἐθέλοντ' ἐς οὐρανοῦ σταθμοὺς Ἐλθεῖν μεθ' ὁμάγυριν Βελλεροφόνταν Ζηνός· τὸ δὲ πὰρ δίκαν Γλυκὺ πικροτάτα μένει τελευτά.* Cfr. Schol. ad Aristoph. Ran. 75: *ὁ Βελλεροφόντης διὰ τοῦ Πηγάσου τοῦ πτερωτοῦ ἐπεθύμει καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνελθεῖν*, eum sic allocutus apud Eurip. Belleroph. Fr. 47: *Ἆγ' ὦ φίλον μοι Πηγάσου πτερόν.* — Belleroph. Pegaso vecti et Chimaeram devincentis imaginem vide apud Millingen *Anc. Mon.* II. T. 4. — Ceterum grata et, ut ita dicam, comica inest hyperbole in exemplis hisce mythicis eiusmodi puellae, qualis Phyllis vel fuit vel fuisse fingitur, tam graviter propositis.

29 - 32. *ut te digna*] Pind. Pyth. 4, 90: *Καὶ μὰν Τιτυὸν βέλος Ἀρτέμιδος θήρευσε κραιπνόν, — — Ὄφρα τις τᾶν ἐν δυνατῷ φιλοτάτων ἐπιψαύειν ἔραται.* — *Disparem vites*] «ideoque semper amicum condicione tibi parem deligas.» — *Finis*] Propert. 1, 12, 20: *Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.* «*Meiner Liebe Beschluss du.*» Voss. In his autem vv. minime inest, quod Scholasticus quidam nuper opinatus est, Phyllidem, quae pulchritudine *fulgebat*, iam deflorescere coepisse; neque profecto tam stultus fuit Horatius etiam quinquagenarius, ut vietas puellas adamaret.

33-36. *calebo*] Cf. Od. 1, 4, 19. — *amanda*] in prosa or. «amabili, grata.» — *condisce*] «accurate ac diligenter disce domi tuae.» Supplent nonnulli: «a me.» Vix recte; nam cantum docere erat musicorum, ut Tigellii, *discipularum inter*

Voce quos reddas; minuentur atrae
Carmine curae. 35

35. *minuuntur* Codex unus Bersmanni.

cathedras. (Sat. 1, 10, 91.) — *reddas*] «mihi». Cantu quasi redduntur numeri (*ῥυθμοί*) et modi (*μέλη*), quos quis a modulatore didicit. Sic Od. 4, 6, 43: *Reddidi carmen,* «cantavi.» — *minuentur*] «Statim ubi tu cantu me delectabis, tristes curae mitigabuntur.» Consulto futurum posuit; nam praesens *minuuntur*, quod nonnullis placuit, locum communem eumque admodum tenuem praebuisset. — *atrae*] Vid. ad Od. 3, 1, 40. — *Curas* Bentleius putat esse solius Phyllidis, utpote quae adverso Telephi amore contristetur. Quidni: «omnia, quae nos ambos angunt:»?

CARMEN XII.

Iam veris comites, quae mare temperant,

XII. Inscr. volg. *Ad Virgilium.* — *Veris descriptio ad Virgilium* BS. — *Ad Virgilium loquitur quendam unguentarium* b. — *Ad Virgilium negotiatorem* Oberlini B. — Om. T.

XII. Ad se Virgilium iocose invitat ea condicione, ut unguenti onychem quasi cadi mercedem afferat; quae condicio si placeat, statim missis omnibus, quae convivium moratura sint, advolet, adiectis, quae ad hoc impellant, argumentis, a sicciore anni tempestate vitaeque brevitate desumptis. Iam cum probabilis sit eorum opinio, qui omnia huius libri carmina inde ab a. u. c. 736. composita esse censent (hoc a Kirchnero refertur ad a. 740., a Grotefendio ad annum 739.), vel propterea non ad Virgilium Maronem poëtam scriptum esse potest, quippe qui mortem obierit a. u. c. 735. Praeterea poëta quomodo sub vitae finem dici potuerit *iuvenum nobilium cliens* difficile est profecto intellectu, cum Augusti ipsius et Liviae amicitia uteretur, non Augusti privignorum vel nepotum nescio cui tutelae sese applicasset. Deinde quomodo vel ludibundus *studium lucri* poëtae tribuere poterat? qui quidem iocus, ut iocum esse largiamur, in talem virum iactus sensu prorsus caruisset neque cuiquam risum movisset. «Nihil denique hic est» (recte inquit Gesnerus), «quod talem spiret amicitiam, quali coniunctus cum Marone Flaccus fuit, quodve magis ad poëtam quam ad quemvis alium Horatii sodalem pertineat.» — Ridiculae quidem sunt Codd. et Schol. inscriptiones: *ad Virgilium unguentarium* vel *mercatorem* vel *negotiatorem*, petitae partim ex *nardi* illo *onyche*, partim ex *studio lucri*. Speciosior alia et fortasse ex antiquis Interpretibus desumpta: *ad Virgilium medicum Neronum.* (Cfr. Weber *Horaz* pag. 234.) Poterat autem esse Virgilii Maronis cognatus aliquis vel cliens, poterat esse nepos fortasse C. Virgilii s. Vergilii praetoris, Ciceronis amici. Quod quidem nos latet; hoc unum certum est, poëtam sic ad compotationem invitari nunquam potuisse ab Horatio suo. In eadem est sententia Weberus et Estré Hor. Pr. pag. 455. (Qui vero de Virgilio poëta exponunt, ut nuper Dillenburger pag. 94., hoc carmen fortasse iam a. 744. vel 745. compositum nescio quo aut consilio aut casu demum post a. 736. editum esse contendunt, quod quidem parum est veri simile.)

1 – 4. *veris comites*] Non zephyri, ut quidam voluerunt, sed aquilones. Pseudaristot. de Mundo 4: *οἱ δὲ Ὀρνιθίαι καλούμενοι ἐαρινοί τινες ὄντες ἄνεμοι βορέαι εἰσὶ τῷ γένει.* Colum. 11, 2, 21: *venti septentrionales, – – Ornithiae per dies XXX. esse solent; tum et hirundo advenit.* — *temperant*] «tranquillant.» Comm. Cruq.; «faciunt, ut placidius sit mare quam per tempus hibernum;» quae interpretatio aptior est, propterea quod hi venti navigantibus secundi sunt, ut patet

Impellunt animae lintea Thraciae;
Iam nec prata rigent nec fluvii strepunt
Hiberna nive turgidi.

Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,
Infelix avis et Cecropiae domus
Aeternum opprobrium, quod male barbaras
Regum est ulta libidines.

2. *Impellunt* T. — 3. *hithis* T. — 7. *quod*] *quae* λ.

ex seq. vers., quam altera: «modo excitant, modo, cum cessant, placatum sinunt.» — *Impellunt*] «dum vela intendunt, eo propellunt naves.» — *animae Thraciae*] Graeciae ab Aquilone, qui venti ver antecedunt. Soph. Antig. 586: *ὥστε ποντίαις Οἶδμα δυσπνόοις ὅταν Θρῄσσαισιν ἔρεβος ὕφαλον ἐπιδράμῃ πνοαῖς. (Animae*, omnis aër motus, ut Virg. Aen. 8, 403: *ignes animaeque.)*

5-8. *Nidum ponit*] «Hirundo, veris nuntia, iam nidificat.» Pandionis filia Procne, Philomelae soror, Tereo marito, Thraciae rege, gladio eam persequente, in hirundinem est mutata, postquam sororem, cui ille vim intulerat linguamque exsecuerat, ultura Ityn filium ei epulandum apposuerat. Ovid. Met. 6, 424 sq. et Pausan. 1, 5, 4. Contra Apollonius Rhodius in *Καύνου κτίσει* apud Parthen. 11: *Κλαῖεν ἀηδονίδων θαμινώτερον, αἵτ' ἐνὶ βήσσῃς Σιθονίῳ κούρῳ πέρι μυρίον αἰάζουσιν.* Item Achilles Tatius 5, 5. p. 106. Iacobs: *Ἔποψ ὁ ἀνήρ, αἱ δύο γυναῖκες, Φιλομήλα χελιδών, καὶ Πρόκνη ἀηδών.* Schol. Vatic. ad Rhesum 547: *Λέγεται ἡ Πρόκνη μετὰ τὸ κρεανομηθῆναι Ἴτυν τὸν υἱὸν διὰ τὴν λύπην μεταβληθῆναι εἰς ὄρνιν· καὶ ἡ μὲν Πρόκνη εἰς ἀηδόνα μετεβλήθη, ὡς καὶ ἡ Φιλομήλα εἰς χελιδόνα.* Iam quia alii Procnen in lusciniam, Philomelam in hirundinem mutatam narrant, fuerunt, qui h. l. de luscinia interpretarentur cum Sappho Fr. 49. Schneidew.: *Ἦρος ἄγγελος, ἱμερόφωνος ἀηδών.* Minus recte ad popularem certe opinionem, quae inde ab *Εἰρεσιώνῃ* Homerica longe saepius hirundinem habet pro veris nuntia, v. 11: *Νεῦμαί τοι, νεῦμαι ἐνιαύσιος ὥστε χελιδών. Ἕστηκ' ἐν προθύροις, ψιλὴ πόδας.* Hesiod. *Ἔ. καὶ Ἡ.* 568: *Τὸν δὲ μετ' ὀρθρογόη Πανδιονὶς ὦρτο χελιδὼν Ἐς φάος ἀνθρώποις ἔαρος νέον ἱσταμένοιο.* Simonidis Fragm. 121. Schneidew.: *Ἄγγελε κλυτὰ ἔαρος ἀδυόδμου Κυανέα χελιδοΐ.* Et *χελιδόνισμα* apud Schneidewin Del. p. 465. Bergk p. 882: *Ἦνθ', ἦνθε χελιδών, Καλὰς ὥρας ἄγουσα, Καλοὺς ἐνιαυτούς κτλ.* — Nativae simplicitatis antiquum est monumentum Volcense *Ann. Instit. arch.* Vol. II. T. 24. (Text. Vol. VII. p. 240.): *Ἔφηβος. ΙΔΟ ΧΕΛΙΔΟΝ. Ἀνήρ. ΝΕ ΤΟΝ ΗΕΡΑΚΛΕΑ. Παῖς. ΗΑΤΤΕΙ. Ἀνήρ. ΕΑΡ ΕΑΕ.* Bis Cicero illam veris nuntiam λαλαγεῦσαν vocat ad Att. 9, 18. et 10, 2. Horat. Epp. 1, 7, 13: *Cum Zephyris — et hirundine prima.* — Tertia denique est fabulae forma Odyss.

Dicunt in tenero gramine pinguium
Custodes ovium carmina fistula
Delectantque deum, cui pecus et nigri
Colles Arcadiae placent.

Adduxere sitim tempora, Virgili;
Sed pressum Calibus ducere Liberum
Si gestis, iuvenum nobilium cliens,

9. *in tenero*] *integro* T. — 11. *Delectante* T et plures Pottierii (non BbSd). — *nigrae* ex var. lect. Cod. Battel. Bentl. — 13. *Vergili* recte B.

τ, 518: Ὡς δ' ὅτε Πανδαρέου κούρη, χλωρῆϊς Ἀηδών, Καλὸν ἀείδησιν, ἔαρος νέον ἱσταμένοιο, — Ἥτε θαμὰ τρωπῶσα χέει πολυηχέα φωνήν, Παῖδ' ὀλοφυρομένη Ἴτυλον φίλον. (De triplici forma huius fabulae egregie disputavit Rossignol *Fragments des Choliambographes* p. 50 sqq.) — *Infelix*] Pamphilus in Anth. Pal. II. p. 22: Τίπτε παναμέριος, Πανδιονὶ κάμμορε κούρα, Μυρομένα κελαδεῖς τραυλὰ διὰ στομάτων; — *Cecropiae domus*] regum Atheniensium, quorum primus fuit Cecrops. Apollod. 3, 14, 1. — *quod*] «propterea, quod» cet. — *male*] «nimis atrociter.» Schol. — *Regum*] quales solent esse barbarorum regum libidines, tales fuerunt etiam Terei, quas ultae sunt Procne et Philomela.

9 - 12. *Dicunt*] «modulantur.» Schol. Od. 3, 4, 1: *dic age tibia.* Apul. Met. 6, 24: *ut Satyrus et Paniscus ad fistulam dicerent.* Epp. 1, 19, 7: *ad arma - dicenda*, id est, canenda, ut saepe, etiam apud Graecos. Theocr. 20, 29: Κῆν αὐλῷ λαλέω κἠν δώνακι. — *fistulâ*] «quam Pan invenerat (Voss. ad Virg. Ecl. 2, 32.), hunc deum delectant.» — *Delectantque*] Altera lectio *delectante deum* prosae orationis indolem refert. Mire Vossius malebat: *carmina, fistula* (nominat.) *Delectatque.* — *nigri Colles Arcadiae*] «piniferi, opaci», *dunkelnde Hügel.* Voss. Claudian. in Ruf. 1, 336: *caligantia nigris Ilicibus Pangaea.* (Lectio *nigri* nescio quomodo venustior est, quam si ipsam Arcadiam *nigram* vocasset, id quod explicandum esset verbis Boccaccii Decam. Giorn. III.: *era un prato di minutissima erba, verde tanto, che quasi nera parea.*) Cfr. Od. 1, 21, 7: *Nigris aut Erymanthi Silvis*, item de Arcadia. Od. 4, 4, 58: *Nigrae feraci frondis in Algido.* Pind. Ol. 6, 40: λόχμας ὑπὸ κνανέας. Pyth. 1, 28: Αἴτνας ἐν μελαμφύλλοις - κορυφαῖς. *Colles* autem Maenalus, Lycaeus, Cyllene. — Simonides Fragm. 189. Schn.: Τὸν τραγόπουν ἐμὲ Πᾶνα, τὸν Ἀρκάδα κτλ. Ovid. Fast. 2, 271.

13 - 16. *Adduxere sitim*] Cogita de veris Italici calore nostram aestatem prope aequante. — *pressum Calibus*] Calenum vinum e Campania. Cf. Od. 1, 20, 9. — *iuvenum*] Utrum haec ad Tiberium et Drusum, Augusti privignos, an ad Agrippae filios, Augusti nepotes, qui postea C. et L. Iulii Caesares, an, ut mavolt Bentleius, ad quoscunque tandem nobiles iuvenes pertineant, nos ignoramus. Qui de Virgilio poëta exponunt, cogitant de Marcello, Maecenate, Pollione, Agrippa. Ho-

Nardo vina merebere.

Nardi parvus onyx eliciet cadum,
Qui nunc Sulpiciis accubat horreis,
Spes donare novas largus amaraque
Curarum eluere efficax.
Ad quae si properas gaudia, cum tua

16. *merebere* Bbd et pr. S,LCtF : *mereberis* T, corr. S, *βνχ*, octo Pott., item Bentl. et M. — 18. *suppliciis* T.

minem autem compellat, cuius summum decus in eo positum erat, quod iuvenes nobiles eum clientis loco habebant; nam honoris certe causa, non iocabundus, ita eum nominat. — *merebere*] «redimes;» hoc utique iocose. Cfr. Catull. 13., ubi Fabullo, coenam ad ipsum si attulerit, unguentum se daturum pollicetur.

17 - 20. *Nardi*] Cuius pretium aequasse fere videtur cadi illius pretium, unde augetur loci festivitas. Locos Plinii de nardi pretiis (XL. LX. LXXV. denariorum pro singulis libris) Lib. 12, 12. L. 13, 3. collegit Dillenburger, addens memorabilem locum Ioannis 12, 3: *Ἡ οὖν Μαρία λαβοῦσα λίτραν* (uncias XII.) *μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτίμου - - τριακοσίων δηναρίων - ἤλειφε τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ.* — *onyx*] Non de huiusce nominis gemma (Plin. H. N. 37, 24.) loquitur, sed de concha ex alabastrite, de quo Plin. H. N. 36, 12: *Hunc aliqui lapidem alabastriten vocant, quem cavant ad vasa unguentaria, quoniam optime servare incorrupta dicitur.* Poëtae enim v. *onyx* pro quolibet vase unguentario usurparunt, materiam non respicientes, unde Propertius 3, 10, 22. dicere potuit: *Et crocino nares murrheus unguat onyx*, similiter ac Theocr. 15, 114: *Συρίῳ δὲ μύρῳ χρύσει' ἀλάβαστρα.* — *eliciet*] «efficiet, ut ex horreis Sulpiciis (ubi vina generosiora vendebantur) cadum emam tibique opponam.» Etenim domi Od. 1, 20, 1. *vile* dumtaxat *Sabinum* se habere dicit. — «Sulpicii Galbae horrea dicit; hodieque etiam Galbae horrea vino et oleo similibusque aliis referta sunt.» Porphyr. *Sulpicia* autem *horrea* (non *Sulpiciana*) ex consuetudine Latina, ut *atria Licinia* (auctionaria) apud Cic. pro Quinctio 3, 12. atque in legum indicibus *leges Corneliae, Iuliae.* In Inscriptt. meis Lat. N. 4092. habes *horrea Galbana* (eadem cum Sulpiciis), N. 5004. *horrea Agrippiniana,* sic nominata vel a primis conditoribus vel a posterioribus possessoribus, qui ibi per servos vinum et oleum cet. in fundis suis nata vel aliunde coëmpta cum lucro vendebant. Cfr. Osann Inscriptt. p. 469. — *accubat*] «acclinatus, repositus est»; ex usu enim iam Homerico (Odyss. *β*, 342: *πίθοι - - Ἐξείης ποτὶ τοῖχον ἀρηρότες.*) apothecarum parietibus acclinabant cados. Hinc Od. 3, 28, 7: *deripere horreo - - amphoram.* — *amara Curarum*] *τὰ πικρὰ τῶν μεριμνῶν.* Sic Sophocl. Antig. 1265: *ἄνολβα βουλευμάτων.* Eur. Phoen.

Velox merce veni: non ego te meis
Immunem meditor tingere poculis,
Plena dives ut in domo.

Verum pone moras et studium lucri,
Nigrorumque memor, dum licet, ignium
Misce stultitiam consiliis brevem:
Dulce est desipere in loco.

23. *Immunem* T. — *tinguere* Td. — 25. *mores* T.

1485: *βοτρυώδεος Ἄβρὰ παρηίδος.* Sat. 2, 2, 25: *vanis rerum.* A. P. 49: *abdita rerum. — eluere*] Od. 3, 12, 2: *Mala vino lavere.* Iam in Cypricis Fragm. 8. Muell. Nestor ad Menelaum: *Οἶνόν τοι, Μενέλαε, θεοὶ ποίησαν ἄριστον Θνητοῖς ἀνθρώποισιν ἀποσκεδάσαι μελεδῶνας.* Conf. Od. 3, 21, 13 sqq.

22 – 24. *merce*] «unguento illo nardino, e Syria Romam misso.» — *Immunem*] «*ἀσύμβολον*, nihil afferentem.» Terent. Phorm. 2, 2, 25: *Ten asymbolum venire!* cet. — *non ego - - meditor*] «probe scito non hunc mihi animum esse.» *(Ich bin gar nicht Willens.)* — *tingere*] ut *τέγγειν, βρέχειν*, madefacere, irrigare. — *Plena - - domo*] locuplete, ut Od. 2, 12, 24: *Plenas Arabum domos.*

25 – 28. *Verum*] «Sed quidquid te nunc occupat, venies; ego enim te pro certo exspecto.» — *pone moras*] Od. 3, 29, 5: *eripe te morae.* — *et studium lucri*] Hoc quoque, ut facile est intellectu, per iocum dicit pro: «negotiis omissis per horas aliquot subsecivas genio indulge.» *Mitte leves spes et certamina divitiarum* item scripsit Torquato Epp. 1, 5, 8. — Qui ad Maronem hoc carmen referunt, caute et callide interpretantur de prudenti atque honesta parsimonia sive *οἰκονομίᾳ*. Prorsus autem antiquorum moribus ac sensui repugnant aliae explicationes: «ne detinearis lucri in emenda nardo faciendi studio, ut lucreris aliquantulum, salubri eam parans pretio»; vel: «ne diu expendas, uter nostrum in hac collatione aliquid lucelli faciat.» — *Nigrorum - - ignium*] «lugubris rogi»; ut omnia, quae ad mortem pertinent, nigra, atra. Sic Virg. Aen. 11, 186. et Ovid. Fast. 2, 559. busti *ignes atros* dixerunt. — *dum licet*] Quod ad sententiam attinet, referendum ad v. *misce*, non ad v. *memor.* — *consiliis*] «severiori sapientiae.» — *desipere*] «effusa cum laetitia genio indulgere.» — *in loco*] «suo loco, opportuno tempore, *ἐν καιρῷ*.» Terent. Adelph. 2, 2, 8: *pecuniam in loco negligere.* Epp. 1, 7, 57: *properare loco et cessare.* Seneca de Tranq. an. 15: *Sive Graeco poëtae credimus, aliquando et insanire iucundum est.* Theognis 313: *Ἓν μὲν μαινομένοις μάλα μαίνομαι.* Menander Mein. p. 150: *Οὐ παντα-χοῦ τὸ φρόνιμον ἁρμόττει παρόν, καὶ συμμανῆναι δ' ἔνια δεῖ.*

CARMEN XIII.

Audivere, Lyce, di mea vota, di
Audivere, Lyce: fis anus, et tamen
Vis formosa videri
Ludisque et bibis impudens
Et cantu tremulo pota Cupidinem 5

XIII. Inscr. volg. *Ad Lycen.* — *Compotem se voti sui factum esse dicit quod Lyce anus facta sit* BS. — *Ad Lycen vetulam meretricem* b. — Om. T.

XIII. Referri videtur ad Od. 3, 10., ubi de Lyces ferocia ac superbia conqueritur, sive fictus est is amor seu verus. Hic vetulae interea factae et tamen lascive iuveniles amores captanti magno cum contemptu insultat, grato simul animo *bonae* Cinarae, nimis mature exstinctae, memor. Similis plane argumenti sunt Od. 1, 25. et 3, 15. item Meleager Anth. Pal. I. p. 142: *Οὐκέτι Τιμάριον, τὸ πρὶν γλαφυροῖο κέλητος Πῆγμα, φέρει πλωτὸν Κύπριδος εἰρεσίην κτλ.* — Tempus, quo compositum sit, definiri nequit. Kirchner opinatur a. u. c. 736., Grotef. a. u. 738.

1 – 4. *mea vota*] «ut puniretur aliquando fastus tuus importunus.» — *Ludisque*] «ut adolescentula ludos iocosque amatorios tentas in comissationibus.»

5 – 8. *tremulo*] ut solet esse anus bene potae. Sic de vetula amica Agathias Anth. Pal. I. pag. 168: *Χείλεα βαμβαίνει φθέγματι γηραλέῳ.* Virg. Aen. 7, 395. de Bacchis furentibus: *Ast aliae tremulis ululatibus aethera complent.* Differt prorsus Persii illud 1, 21: *tremulo scalpuntur ubi intima versu.* — *Lentum*] «tranquillum, non commotum ac propterea tuas preces non exaudientem, *ἀδιάφορον.*» Ovid. Her. 1, 1: *Hanc tua Penelope lento tibi mittit, Ulixe.* Amor. 3, 6, 60: *Qui tenero lacrimas lentus in ore videt.* — *sollicitas*] «canticis amatoriis iuvenes pellicere frustra conaris.» — *virentis – – Chiae*] «in genis Chiae aetate florentis et psallendi peritae vigil cubat, cum in te sopitus sit, nullamque tu iam excites cupiditatem te fruendi.» — *Chia* autem nomen proprium apud Grut. 15, 9. 642, 9., ut *Lesbia, Delia.* — *psallere*] pr. digito, non plectro, chordam impellere, ut Herod. 1, 155. *κιθαρίζειν τε καὶ ψάλλειν*; sed apud Latinos hoc discrimen non semper servatur. — *in genis*] Athen. 13. pag. 564. et 604: *Φρύνιχος – ἐπὶ τοῦ Τρωίλου ἔφη Λάμπειν ἐπὶ πορφυρέας παρῇσι φῶς ἔρωτος.* Pind. Nem. 8, 1: *Ὥρα πότνια – – Ἅτε παρθενηίοις παίδων τ' ἐφίζοισα γλεφάροις.* Soph. Antig. 782. D.: *Ἔρως, – – Ὃς ἐν μαλακαῖς παρειαῖς Νεάνιδος ἐννυχεύεις.*

9 – 12. *Importunus*] «superbus et

Lentum sollicitas. Ille virentis et
Doctae psallere Chiae
Pulchris excubat in genis.

Importunus enim transvolat aridas
Quercus et refugit te, quia luridi
Dentes, te quia rugae
Turpant et capitis nives.

Nec Coae referunt iam tibi purpurae
Nec clari lapides tempora, quae semel

10. *Frondes* unus Torrentii ex Carm. 1, 25, 19. — 14. *cari* bST, Blandin. antiquiss., $\beta\chi$,C et Bentleius (probante Paldamo *Rhein. Mus. N. F.* VI. p. 633.), *rari* superscr. in b. (Ut nos, Bd.)

saevus», ut saepe apud Cic. de tyrannis atque hominibus iracundis et crudelibus. Pro Rab. perd. r. 5: *ex illa crudeli, importuna, non tribunicia actione, sed regia.* — *aridas Quercus*] Sic Graeci homines senio confectos *γεράνδρυα* vocant. Item Od. 1, 25, 19. Lydiam cum *aridis frondibus* comparat. Et Pers. 5, 59: *veteris ramalia fagi.* — Alii minus apte distinguunt: *refugit te, quia luridi Dentes te, quia rugae* cet., alii, ut Iahn: *refugit, te quia luridi Dentes, te quia* cet. In nostra distinctione, quam praetulit Dillenburger pag. 99., particula *et*, ut ille notat, vim quandam habet consecutivam: «et propterea refugit te.» — *luridi*] «illuvie squalidi et crocei coloris.» — *capitis nives*] Antipater Thess. Anth. Pal. I. pag. 248. senem vocat *πολιῷ γήραϊ νιφόμενον*. Quintil. 8, 6, 47: *sunt et durae, id est, a longinqua similitudine ductae translationes, ut* capitis nives.

13–16. *Coae - purpurae*] sericae ex subtili bombycino filo contextae in Coo insula, in quam bombyces ex Oriente apportabantur, ac paene pellucidae, quibus tunc huius generis libertinae utebantur. Sat. 1, 2, 101: *Cois tibi paene videre est Ut nudam.* Tibull. 2, 3, 56: *Illa* (Nemesis) *gerat vestes tenues, quas femina Coa Texuit, auratas disposuitque vias.* 2, 4, 29: *et Coa puellis Vestis et e rubro lucida concha mari.* (Hom. Hymn. in Apoll. Del. 42: *Κόως τε, πόλις Μερόπων ἀνθρώπων.* Meleager in Anth. Pal. II. 466: *Ὀλβίστη Μερόπων ἱερὰ πόλις.*) — *clari lapides*] «uniones pellucidi ac resplendentes.» Sic *raram vestem* et *pelluciduli delicias lapidis* iungit Catull. 69, 3. Tibull. 1, 8, 39: *Non lapis* (unio) *hanc gemmaeque invent* cet. Lectio autem *clari* vel propter *ἐνάργειαν* oculos moventem praeferenda aliis *cari, rari*. Cic. Acc. in V. 4, 27: *pocula gemmis distincta clarissimis.* Atque recordare, qua cupiditate Corinna meretrix apud Lucian. Dial. mer. 6, 1. sibi optet *ψήφους τινὰς πυρανγεῖς*. Alibi utique *cari* aptissimum potest esse *lapidum ἐπίθετον*, ut cum Ovidius A. A. 3, 129. dicit: *Vos quoque non caris aures onerate lapillis.* — «Frustra iam»,

Notis condita fastis
Inclusit volucris dies.

Quo fugit venus, heu, quove color? decens
Quo motus? quid habes illius, illius,
Quae spirabat amores,
Quae me surpuerat mihi,

Felix post Cinaram, notaque et artium

17. *quoque* d. — 18. *color decens? Quo* T,LCt. — 19. *sperabai* T.

inquit, «te ornas Cois vestibus atque unionibus, quo iunior videaris. Neque enim propositum tuum attingis, cum *dies*, id est, tempus fugax condiderit semel *(ein für allemal)* et incluserit, id est, consignarit, in fastis, qui omnibus nimis noti sunt, annos tuos: siquidem omnes, quorum hoc scire interest, probe norunt, quibus consulibus nata sis quotque annos numeres.» *Condita* autem iungo cum v. *tempora*, non cum v. *dies*, quod suum habet *ἐπίθετον volucris*, nec duo recipit, dum v. *tempora* ex aliorum opinione tali careat. (Cfr. Hertzberg Comm. Prop. p. 355., qui hanc sequitur.) Noli cogitare cum nonnullis vel de simplicibus Kalendariis vel de Actis diurnis, sed de Fastis consularibus. — Minus recte autem quidam nuper *notos fastos* confudit cum *memoribus fastis* Od. 3, 17, 4. et 4, 14, 4.

17-20. *venus*] «pristina tua venustas et gratia.» — *decens*] Male olim cum v. *color* coniungebant. Quintil. 1, 10, 26: *Corporis decens et aptus motus, qui dicitur εὐρυθμία, est necessarius.* — *illius, illius*] Ex sermone poëtico quasi confunduntur *illius Lyces* et *illius faciei.* — *surpuerat*] surripuerat, ut Sat. 2, 3, 283: *surpite*, Lucret. 2, 313: *surpere*, ex usu sermonis quotidiani: «quae optimam mei partem furtim mihi ademerat.» Male quidam interpungunt: *mihi? Felix.*

21-24. *Felix post Cinaram*] «Felix, maxime propter laudes sinceras, quas post Cinaram (Od. 4, 1, 3 sq.) vita defunctam tibi impertiebam, et propterea omnibus nota atque accepta.» Multi tria constituunt *ἐπίθετα: facies felix notaque post Cinaram et* (facies) *gratarum artium:* sed malo construere cum Bentleio: *et nota* quoque *gratarum artium facies*, ab omnibus celebrata, ut Od. 2, 2, 6: *Notus in fratres animi paterni.* — *facies*] Donatus ad Terent. Eun. 2, 3, 5: *O faciem pulchram*] «faciem modo non partem corporis dicit, sed totam speciem, quae apparet et cernitur.» — *artium Gratarum*] «Quae motu oculorum, superciliorum, cervicis placet.» Schol. Codicis Blandin. apud P. Nannium Misc. 3, 17. Ac similiter Comm. Cruq.: «Quae oculis, nutu superciliorum, cervicis volubilitate, capitis gratia, totius denique corporis motu placet.» Videtur tamen amplecti non solum *εὐρυθμίαν* corporis, verum etiam artem psallendi canendique. Cfr. v. 7. In his enim ultimis vv. amicae facies et tota persona, ut ita dicam, confunditur. — *Servatura - parem*] «donec effecta sit par.»

Gratarum facies? Sed Cinarae breves
Annos fata dederunt,
Servatura diu parem
Cornicis vetulae temporibus Lycen.
Possent ut iuvenes visere fervidi
Multo non sine risu
Dilapsam in cineres facem.

22. *brevis* B. — 28. *Delapsam* BbSd (non T, Blandin. vet., *βκ*), *Delatam* *β*. — *cinerem* T (non BbScd).

25 – 28. *temporibus*] «aetati» *cornicis vetulae*. Hic indignabundus plebeio vocabulo consulto usus est poëta, nobili Od. 3, 17, 13: *Annosa cornix*. Hesiod. Fragm. 106. Goettl.: *Ἐννέα τοι ζώει γενεὰς λαχέρυζα κορώνη Ἀνδρῶν ἡβώντων*. Martial 10, 67, 5: vetula *Iam cornicibus omnibus superstes*. — *iuvenes*] «qui te formosam nunquam viderunt, nunc ita consumptam, aridam, exsanguem vident, ut solet in cineres tandem dissolvi fax primum lucida.» Non est, cur ad «funeream facem» respici putemus. Tibull. 1, 6, 81: *Hanc animo gaudente vident iuvenumque catervae Commemorant merito tot mala ferre senem*. — *Dilapsam*] «*Cineres facis*, dum paullatim ea consumitur, dilabuntur dispergunturque.» Gesner. «Nonnulli h. l. minus recte defendunt alteram lectionem *delapsam*. Vid. Bentleium. *Labi*, *collabi* et *dilabi* in cineres de aliis rebus dicitur, faces tantum *dilabuntur*. Ovid. Metam. 2, 628: *in cineres labi*. Valer. Max. 5, 3: *in cineres collabi passus non fuerat*. Lactant. 2, 4: *Tecta consumpta incendio dilabuntur in cineres*. Idem 13, 13: *viperam exustam in cineremque dilapsam*. Pro *in cineres* quidam Codd. hic habent *in cinerem* et Burm. ad Anthol. T. I. p. 89. putat singularem esse magis poëticum. Equidem hic nihil poëtici cerno, sive dicas *cinerem* sive *cineres*, nam utrumque Latinum est neque alterum utrum poëtis proprium. Hic quidem sonus omnino postulat *cineres*. Quare et Bentleius servavit.» Hofman Peerlkamp. Ovid. Her. 1, 24: *Versa est in cineres – – Troia*, at septem Heinsii *cinerem*.

CARMEN XIV.

Quae cura patrum quaeve Quiritium
Plenis honorum muneribus tuas,
Auguste, virtutes in aevum

XIV. Inscr. volg. *Ad Augustum.* — *Laudes Augusti* bSc. — Om. T. — 2. *tuas* om. T.

XIV. Cum huius libri carmine IV. Drusi res in Alpibus gestas praedicasset, ab Augusto fortasse invitatus vel ipse fautoris voluntatem divinans, similiter alterum Augusti privignum, Ti. Claudium Neronem, propter victorias de Raetis a. u. c. 739. partas extollit; ita tamen et in carminis exordio et sub exitum in Augusti laudibus immoratur, ut, nisi omnia nos fallunt, ab indole ac moribus Drusum magis quam Tiberium huiuscemodi praeconia mereri ipse sensisse videatur, ideoque bellica dumtaxat huius virtute celebrata libentius ad Augustum se convertat, et quidem sic, ut, si cum Editore Leidensi velis habere merum *ἐγκώμιον* Augusti, carmen tamen certo fine atque consilio prorsus destitutum, secure recidas v. 9 – 40. Omnino, fateor, simillimum cum argumentum iamiam tractasset, minus spontaneus est impetus, quo fertur, ac diligentissima arte omnia sunt elaborata, ne in illo vis poëtica aliquatenus exhausta videretur. (De compositionis tempore vide supra p. 554.)

2 – 6. *Plenis*] «quae tuis meritis prorsus respondeant.» Etenim construe: *plenis muneribus honorum*, non vero cum aliis: *muneribus plenis honorum*, honorificentissimis, ut alii voluerunt. Dio 54, 25. (a. u. c. 741.): *ἥ τε γὰρ βουλὴ ἠθροίσθη καὶ ἔδοξε σφίσιν ἄλλα τε καὶ βωμὸν ἐν αὐτῷ τῷ βουλευτηρίῳ ὑπὲρ τῆς τοῦ Αὐγούστου ἐπανόδου ποιήσασθαι, τοῖς δὲ ἱκετεύσασιν αὐτὸν ἐντὸς τοῦ πωμηρίου ὄντα ἄδειαν εἶναι· οὗ μέντοι καὶ ἐδέξατο οὐδέτερον.* Sententia autem interrogationis haec est: «Nulla profecto cura senatus populique Romani iustos tibi honores conferre poterit.» — *Per titulos*] «inscriptiones arcuum aliorumque monumentorum publicorum.» — *memoresque fastos*] «qui rerum gestarum memoriam continent et propagant;» ut est in Fastis Praenest. ad Nonas Febr. Inscriptt. m. Latt. II. pag. 384. *CONCORDIAE IN ARCE FERIAE EX S. C. QVOD EO DIE IMPERATOR CAESAR PONTIFEX MAXIMVS TRIB. POT. XXI. COS. XIII. A S. P. Q. ROMANO PATER PATRIAE APPELLATVS.* (a. 752.) De duplici forma accusativi *fastus* et *fastos* vid. ad Od. 3, 17, 4. — *in aevum – – Aeternet*] pro simplici *aeternet* vel pro: *in aevum – – Extendat*, ut proposuit nonnemo, prosae orationis nimis

Per titulos memoresque fastos
Aeternet, o, qua sol habitabiles
Illustrat oras, maxime principum?
Quem legis expertes Latinae
Vindelici didicere nuper,

Quid Marte posses. Milite nam tuo
Drusus Genaunos, implacidum genus,

4. *fastos* Scd,LCtF : *fastus* BbT, Bentleius et M. Cfr. Carm. 3, 17, 4. (Ultimus est hic v. in B.) — 5. *Aeternae etqua* T. — 6. *horas m. principium* T. — 10. Habent *Genaunos* bSTcd. Corruptelas vide apud Ianium. — *inplacidum* T.

amator. Pleonasmus est eo minus vitiosus, quod vv. *in aevum* integro versiculo a v. *aeternet* divisa sunt. V. *aeternare* autem usurpavit iam Varro ap. Non. p. 75, 20. Similia vv. antiquiora in vitam revocavit Horatius; sic Od. 4, 3, 4: *clarare*, Od. 4, 4, 36: *indecorare*, Od. 4, 15, 20: *inimicare*. Od. 3, 2, 18: *intaminatus*. — Inscriptio nummi: *AETERNITATI AVGVSTI*. — *qua sol*] Similiter Cic. pro Mil. 35: *qua fines imperii populi Romani sunt*. Virg. Aen. 7, 99: *nepotes* (Aeneae, id est, Augustus) *Omnia sub pedibus, qua Sol utrumque recurrens Aspicit Oceanum vertique regique videbunt*. — *habitabiles – oras*] ut ἡ οἰκουμένη pro orbe terrarum. — *maxime*] «qui summus, immo unus es princeps per totum orbem terrarum, potentissimus inter homines.» Utitur nomine honoris, quem per consuetudinem quotidianam sibi impertiri a Romanis voluerat Augustus. Tac. Ann. 1, 9: *non regno – neque dictatura, sed* principis *nomine constitutam rem publicam*. Noli explicare: «maxime inter ceteros terrae principes»; nam de comparatione Augusti cum Parthorum rege, vel quod etiam minus consentaneum fuisset, cum regulis imperio Romano obnoxiis, cogitare non potuit poëta.

7. 8. *legis expertes Latinae*] «antea imperio Romano non subiecti.» Od. 4, 15, 22: *Edicta – Iulia*. — *Vindelici*] Cfr. Excurs. ad Od. 4, 17 sqq. — *didicere*] «novere, sensere (Od. 4, 4, 25.) cum damno et clade sua». Sic Soph. Antig. 960. de Lycurgo punito: κεῖνος ἐπέγνω μανίας Ψαύων τὸν θεόν. Ad constructionem *Quem – – didicere*, *Quid* cet. cfr. Terent. Eun. 3, 5, 18: *me – noris, quam elegans formarum spectator siem*. Ibid. 4, 3, 15: *ego illum nescio, qui fuerit*.

9 – 12. *Milite nam tuo*] Idem repetit v. 33: *Te copias* cet., ut summa victoriae gloria ad Augustum redundet. — *Drusus*] Dio 54, 22: ὁ Αὔγουστος πρῶτον τὸν Δροῦσον ἐπὶ τοὺς Ῥαιτοὺς ἔπεμψε. — *Genaunos*] incolas vallis Alpinae, quae hodie *Valle di Non* appellatur (non, ut volunt alii, *Val d'Anagna*). — *Breunosque*] *Brunecken* prope *Sterzingen*; alii eos collocant in *Val di Bregna*. Cfr. Wolffarth in *Ann. dell' Inst.* XIII. *Tav. d'Ad. B.* Vocantur etiam *Breones*. Cfr. Venantii Fortunati de vita S. Martini 4, 645. pag. 470. Ed. Luchi: *Qua vicina sedent Breonum loca, perge per Al-*

Breunosque veloces et arces
Alpibus impositas tremendis

Deiecit acer plus vice simplici;
Maior Neronum mox grave proelium
Commisit immanesque Raetos

11. *Brennosque* bSTcd, *Brencosque* Lt. — 15. *Rhetos* bTc, *Rethos* d, *Rhaetos* pleraeque Edd.

pem, *Ingrediens*, *rapido qua gurgite volvitur Oenus*. Servavit Plinius H. N. 3, 20, 24. inscriptionem e tropaeo Alpium, quae talis est: *IMP. CAESARI DIVI F. AVG. PONTIFICI MAX. IMP. XIIII. TRIBVNITIAE POTESTATIS S. P. Q. R. QVOD EIVS DVCTV AVSPICIISQVE GENTES ALPINAE OMNES. QVAE A MARI SVPERO AD INFERVM PERTINEBANT. SVB IMPERIVM POP. ROM. SVNT REDACTAE.* Omnes sunt XLIII., inter quas *BREVNI*, *GENAVNES*, *VINDELICORVM GENTES QVATTVOR*. (Augusti autem tropaeum statutum erat in oppido *Torbia* nunc appellato, X. M. P. a Nicaea *(Nizza)* distante. Cfr. Spitalieri *Notizia sul monumento dei trofei d'Augusto di Torbia*. *Torino* 1842.) — Strabo 4, 6, 8. ed. Kramer: *Οἱ δὲ Οὐινδολικοὶ* (sic) *καὶ Νωρικοὶ τὴν ἐκτὸς παρώρειαν κατέχουσι τὸ πλέον μετὰ Βρεύνων καὶ Γεναύνων, ἤδη τούτων Ἰλλυριῶν.* — *implacidum genus*] Strabo ibid.: *τῆς δὲ πρὸς τοὺς Ἰταλιώτας τῶν λῃστῶν τούτων χαλεπότητος λέγεταί τι τοιοῦτον, ὡς, ἐπειδὰν ἕλωσι κώμην ἢ πόλιν, οὐ μόνον ἡβηδὸν ἀνδροφονοῦντας, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν νηπίων προϊόντας τῶν ἀῤῥένων, καὶ μηδ' ἐνταῦθα πανομένους, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐγκύους γυναῖκας κτείνοντας, ὅσας φαῖεν οἱ μάντεις ἀῤῥενοκυεῖν.* Vell. Pat. 2, 95. Dio 54, 2. — Amat v. *implacidus*, ante Horatium a nullo scriptore, qui supersit, usurpatum, imprimis Statius. Sic *implacatus* videtur esse dumtaxat apud Virg. Aen. 3, 420. et Ovid. Met. 8, 847. — *veloces*] «pernices, ut montani, et pugnam stataria detrectantes.» Sic apud Liv. 22, 18: *Hispanorum cohors -- assuetior montibus -- velocitate corporum -- campestrem hostem* (Romanos) *-- facile elusit.* — *arces*] «castella ab iis in Alpibus exstructa,» ut Epp. 2, 1, 252: *arces Montibus impositas*. Virg. Ge. 3, 474: *aërias Alpes et Norica -- Castella in tumulis.* — *tremendis*] propter altitudinem glaciemque perpetuam. Liv. 21, 32. Claudian. de IV. Cons. Hon. 442: *Aspera nubiferas qua Raetia porrigit Alpes.*

13. *Deiecit*] «velut e montium verticibus deturbavit»; refertur et ad populos debellatos et ad eorum castella: «Genaunos fudit fugavitque; castella capta excidit.» Stat. Theb. 1, 20: *coniurato deiectos vertice Dacos*. Tacit. Ann. 2, 17: *Cherusci collibus detrudebantur.* — *plus vice simplici*] Male olim explicabant: «plus quam semel, semel atque iterum;» quae significatio ultimae est Latinitatis. (Ausonii Paneg. Grat. Aug. 4. Pallad. 1, 3: *tribus per diem vicibus.)* Opponitur *pari vice*, *mutua vice*, *pariter*; et recte interpretantur iam Scholiastae: «Volt intelligi in vastandis his non

Auspiciis pepulit secundis,
Spectandus in certamine Martio,
Devota morti pectora liberae
Quantis fatigaret ruinis;
Indomitas prope qualis undas 20

16. *reppulit* S, *redit* (sic) T. — 19. *fatigarat* b, pr. S, *βκ*, *fatigarit* d et corr. S, uti volebat N. Heinsius. — 20. *Indomitus* T et Bentleius coniectura. (Ceteri mei *indomitas.*)

tantam solum illis cladem intulisse, quantam ipsi dederant, sed duplam, hoc est, eam non simplici reddentem.» Porphyr. «Quia plures hostium prostraverat, quam (suorum militum) perdiderat; Drusus enim laesus placari non poterat, nisi duplex illis inferret damnum.» Comm. Cruq. De rariore constructione *plus vice* pro *plus quam vice* cfr. Firnhaber in Zimmermanni *Zischr.* 1840. p. 1214.

14. *grave proelium*] Hunc num. sing. premens Fea contendit praecedentia exponenda esse: «non uno proelio, non uno conflictu Drusus debellavit Genaunos Breunosque, cum contra Tiberius uno gravi proelio devicerit Raetos, quos pluribus minoribus non potuerat Drusus quamvis acer.» Verum non meminerat Dionis 54, 22., qui haec tradit de Neronibus: Ἐσβαλόντες οὖν ἐς τὴν χώραν (τῶν Ῥαιτῶν) πολλαχόθεν ἅμα ἀμφότεροι, αὐτοί τε καὶ διὰ τῶν ὑποστρατήγων, καὶ ὅ γε Τιβέριος καὶ διὰ τῆς λίμνης πλοίοις κομισθείς, ἀπό τε τούτου κατέπληξαν αὐτούς, ὡς ἑκάστοις σφίσι συμμιγνύντες, τούς τε ἀεὶ ἐς χεῖρας ἀφικνουμένους, οὐ χαλεπῶς, ἅτε διεσπασμέναις ταῖς δυνάμεσι χρωμένους, κατειργάσαντο κτλ. Atque omnino poëta h. l. numero plurali cum uti non posset, *proelium committere* pro *bellum gerere* usurpavit.

17–20. *Spectandus*] «dignus, qui spectaretur tunc, cum *fatigaret* eos, magnis cladibus frangeret atque ad desperationem redigeret.» Ceterum nota negligentiorem huius versus caesuram, quam tamen ne Bentleius quidem reprehendit. — *morti = liberae*] «exitio sese devoventes, ut saltem liberi atque animis invicti morerentur.» Quo Tiberii victoria maior difficiliorque appareat, egregias hostibus tribuit laudes. — *Indomitas*] «Furentes.» Schol. «Quae, dum eas *exercet*, (Sic *γυμνάζειν*. Charito pag. 169. Lips.: *αὐτοὺς γυμνάσασα διὰ γῆς καὶ θαλάσσης.*) violenter agitat, cum iis luctatur, Auster (Od. 1, 1, 15.), saeviunt.» Tibull. 2, 3, 48: *Claudit et indomitum moles mare. Indomitus* etsi potest dici etiam ventus, ut quaecunque furore feruntur (Ovid. Heroid. 15, 9: *Uror, ut indomitis ignem exercentibus Euris* cet.), nihilominus h. l. potius v. *undas* requirit *ἐπίθετον* quam *Auster* per se violentus. Ceterum memorabile est a Cod. Turicensi Sec. X. confirmari Bentleii coniecturam *Indomitus*. — *prope qualis*] «Non memini me apud bonum poëtam legere *prope* vel *fere* in comparatione. Hoc minuit gravitatem, adeo ut imagine minus afficiamur, moniti rem comparatam non plane tamen esse similem, sed prope accedere. Itaque prosae scriptores,

Exercet Auster, Pleïadum choro
Scindente nubes, impiger hostium
Vexare turmas et frementem
Mittere equum medios per ignes.

Sic tauriformis volvitur Aufidus, 25
Qui regna Dauni praefluit Apuli,
Cum saevit horrendamque cultis

24. *per enses* malebat Bentleius. — 26. *Qua* Bentleius coni. — *perfluit* L. (Ut nos, bSTcd.)

non amantes hyperbolas, sic loquuntur. Liv. 2, 23: *Turba prope in contionis modum circumfusa.* Hofman Peerlkamp. Inest veri aliquid in hac reprehensione. Cfr. tamen Sat. 2, 3, 268: *tempestatis prope ritu.* Videlicet *prope* ut Graecorum σχεδὸν in talibus significat crebro id fieri, quo de agitur; in prosa oratione: «qualis undas solet excitare Auster.»

21–24. *Pleïadum*] Ἀτλαγενέων Hesiod. Ἔ. κ. Ἡ. 381. *aî* (Pleiades) δή τοι θέρεος καὶ χείματος ἄγγελοι εἰσίν, Moero apud Athen. 11. pag. 491.; Latine *Vergiliae* (Gell. 13, 9.); *Quae septem dici, sex tamen esse solent*, Ovid. Fast. 4, 170. Id. Trist. 1, 11, 14: *Saepe minax Steropes* (Pleiadis) *sidere pontus erat.* Propert. 3, 5, 36: *Pleiadum spisso cur coit imbre chorus.* Hygin. Astron. 2, 21: *Chorum ducere Pleiades existimantur stellis.* «Quando Vergiliae vel *exoriuntur* VI. *Id. Octobr.*, ubi *Favonius et interdum Africus cum pluvia* (Colum. 11, 2, 74.), vel *celantur* VIII. *Id. April.*, in sequens triduum *Austri et Africi tempestatem significantes.* (Id. ibid. §. 34.)» Est igitur: «Pleiadum choro imbres effundente e nubibus a vento scissis, ruptis,» sive ut Schol. «vento tempestuoso faciente pluviam.» Virg. Aen. 11, 548: *tantus se nubibus imber Ruperat*, his discissis. Alii explicant: «quando clarae ac manifestae in sudo caelo apparent;» verumtamen propter ipsam comparationis vim potius horridae tempestates significari videntur, quam serenus Vergiliarum aspectus. — *impiger – Vexare*] «acer et strenuus in hostibus urgendis ac persequendis.» Od. 3, 2, 3: *Parthos feroces Vexet eques metuendus hasta.* — *medios per ignes*] «per medium fervorem, ardorem, tumultum proelii;» «qua pugna est ferventissima, audacter equum per hostium catervas immisit.» De nocturnis excubiarum ignibus minus apposite alii interpretantur. Recte explicavit Silius 14, 175: *per medios ignes mediosque per enses*, et 15, 41: *Per medias volitare acies mediosque per ignes.* Ovid. Met. 8, 76: *ire per ignes, Per gladios ausim.* — Artissima autem est coniunctio inter rapidam, ut ita dicam, Austri imaginem et ea, quae praecedunt quaeque sequuntur: «qualis undas incessanter agitat Auster, impiger hostes vexavit Nero, quo ipso impetu ruinis eos fatigavit.»

25–28. *tauriformis*] taurino, cornuto capite, ut solebant fingi fluvii, imagine petita ab undarum mugitu atque impetu. Iliad. φ, 237. de Xantho: μεμυκώς, ἠΰτε

Diluviem meditatur agris.

Ut barbarorum Claudius agmina
Ferrata vasto diruit impetu
Primosque et extremos metendo
Stravit humum sine clade victor,

Te copias, te consilium et tuos

28. *minitatur* ST, «omnes praeter tres ex recentissimis» Bentleii, qui post Locherum et Aldum recepit. (Ut nos, bcd et S in marg. eadem manu; Pott. septem.) — 31. *et* om. T. — 32. *humi* Aldus, Glareanus.

ταῦρος, ubi Schol. Ven. significant Archilochum primum fuisse, qui tauriformem induxerit Acheloum cum Hercule luctantem. Eurip. Ion 1261: Ὦ ταυρόμορφον ὄμμα Κηφισοῦ πατρός. Virg. Ge. 4, 371: *Et gemina auratus taurino cornua voltu Eridanus.* Aen. 8, 77: *Corniger Hesperidum fluvius regnator aquarum.* Sic in nummo Volturnus in Neumanni *Num. popul.* pag. 42. Contra Avellinus *Opusc.* I. p. 107. collatis pp. 140. 141: *Nelle medaglie i fiumi sono effigiati come uomini, e non come tori. Tale è la testa dell' Aufido sulle medaglie di Salapia, il quale benchè detto tauriforme da Orazio, pure dagli artisti non in forma di toro, ma di uomo vedesi effigiato.* — Ceterum hac comparatione usus est iam Homerus Il. ε, 87: *(Τυδείδης) Θῦνε γὰρ ἅμ πεδίον ποταμῷ πλήθοντι ἐοικὼς Χειμάῤῥῳ, ὅστ' ὤκα ῥέων ἐκέδασσε γεφύρας.* Od. 4, 9, 2. *longe sonantem* vocat patrium fluvium. — *Dauni*] regis Apuliae mythici. Od. 3, 30, 11. — *praefluit*] ut Od. 4, 3, 10. et Plin. H. N. 3, 11: *Aufidus ex hirpinis montibus Canusium praefluens.* — *meditatur*] «iamiam paratus est ad inundandos agros.» Inest in h. v. mirabilis et longe audacior tralatio a re animata ad inanimam quam in altera lectione *minitatur*, quam e gloss. ortam habet iam Nonius p. 203. Merc. (Gerlach. tamen e Codd. *minatur.*) Virg. Ge. 1, 462: *quid cogitet humidus Auster.* (Nuper quidam rursus praetulit *minitatur*; sed alterum sine dubio longe ποιητικώτερον est, quia hominum tacita ac formidolosa diluviei exspectatio eo melius exprimitur.)

30–32. *Ferrata*] «loricis ferreis tecta.» — *diruit*] nove dictum de *agminibus*, ordinibus hostium, ut alibi de aedificiis, pro «disiecit, dispersit.» In prosa oratione: *obstantes cuneos gladiis diducere.* (Sen. Contr. 1, 3.) — *metendo*] ut ἀμᾶν apud Graecos. Virg. Aen. 10, 513: *Proxima quaeque metit gladio.* — *Stravit humum*] «eorum corporibus humum constravit.» Latinitati repugnat aliorum interpretatio: *primosque et extremos* (eos *metendo*) *stravit humum* pro *in humum, humi*, ut ex gloss. Aldus. — *sine clade*] suorum militum. Vell. 2, 95: (Nerones) *Raetos Vindelicosque – – gentes – – numero frequentes, feritate truces, maiore cum periculo quam damno Romani exercitus, plurimo cum eorum sanguine perdomuere.*

33–40. *Te copias* cet.] Augustus eiusque successores, ut auspicia, sic omnem rerum a ducibus suis legatisve gestarum honorem sibi ser-

Praebente divos. Nam tibi, quo die
Portus Alexandrea supplex
Et vacuam patefecit aulam,

Fortuna lustro prospera tertio
Belli secundos reddidit exitus,
Laudemque et optatum peractis
Imperiis decus arrogavit.

Te Cantaber non ante domabilis

35. *Alexandria* S,C, *alexandri* (sic) T. *(Alexandrea* superscr. *i* b.)

vabant. Hinc *ductus* et *auspicia* distinguuntur a Tacito Ann. 2, 41. (Ann. 3, 47: *Tiberius – – senatui scripsit – – fide ac virtute legatos, se consiliis superfuisse.)* Sueton. Octav. 21: *Domuit – partim ductu, partim auspiciis suis – – Raetiam et Vindelicos ac Salassos.* Ovid. Trist. 2, 171: (Victoria) *Ausoniumque ducem solitis circumvolet alis – – Per quem bella geris, cuius nunc corpore pugnas; Auspicium cui das grande deosque tuos. — quo die*] «Quia post quindecim annos quam Augustus Alexandriam cepit (a. u. c. 724.), Tiberius devicit Vindelicos.» (a. u. c. 739.) Acron Nannii. — *Portus*] Cfr. Strabo 17, 6. VI. p. 493. Tzsch. Alexandriam autem h. l. per *προσωποποιΐαν* finge tibi figura muliebri, quemadmodum in nummis urbes solent exprimi, ut apud Rasche Lex. num. I. pag. 349. est Alexandria ipsa, mulier stans, veste succincta, exserta dextra mamma, capite elephantinam galeam gerens, in alio nummo eiusdem urbis ibid. pag. 323. est mulier humi desidens. — Vv. *quo die Portus* cet. non nimis accurate de uno eodemque die accipienda videntur; sed est: «eodem prope tempore recurrente.» Quodsi re vera idem fuit dies, est teste Kalendario Antiatino, Claudii tempore, ut videtur, confecto (Inscr. m. Lat. II. p. 397.) et Orosio 6, 19. Kal. Sextil., ut alii minus probabiliter tradunt, IV. Kal. Sept. (29. m. Augusti.) Cfr. Franke Fasti p. 244. Longe aliter hunc locum Scaliger de Emend. temp. V. p. 453. interpretatur: «Hic imperium Augusti orditur a caede Caesaris, anno secundo Iuliano. Itaque tertium lustrum absolutum, id est, quintus decimus annus a caede Caesaris annus receptae Alexandriae, hoc est, annus XVI. Iulianus. Recte igitur Horatius definivit tempus imperii Augusti ad receptam usque Alexandriam, annorum XV. solidorum.» Verum sic nulla intercedit ratio inter Alexandriam captam et Vindelicos debellatos. — *vacuam – aulam*] Antonius enim et Cleopatra, cum se in Mausoleum recepissent, mox mortem sibi consciverunt. — *reddidit*] «rursus praebuit.» — *peractis Imperiis*] «bellicis expeditionibus et tuis propriis et ducum tuorum tuo consilio ad felicissimum exitum perductis.» Monendum hoc erat propter eum, qui nuper mire interpretatus est: «perigere (soloece pro *peragere)* impe-

Medusque et Indus, te profugus Scythes
Miratur, o tutela praesens
Italiae dominaeque Romae.

Te, fontium qui celat origines, 45
Nilusque et Ister, te rapidus Tigris,
Te beluosus qui remotis
Obstrepit Oceanus Britannis,

44. domineque T. — *46. Hister* Ted. — *47. bellicosus* d. (Ceteri mei *beluosus*, non *belluosus*, ut Edd.)

ria *heisst hier so viel, als die Herrschaft über alle Völker ausbreiten.*» — *arrogavit*] «Rebus iam olim tuis auspiciis et tuo ductu gestis Fortuna devictis Raetis Vindelicisque novam iam laudem ac gloriam addidit.» Sic enim malo interpretari quam cum aliis: «Imperiis tuis, quae feliciter Tiberius exsecutus est, laudem decusque praebuit;» in qua explicatione non satis respicitur vis v. *arrogavit*.

44–44. Cantaber] Od. 2, 6, 2. Od. 3, 8, 22. — *Medusque et Indus*] Suet. Oct. 21: *Indos etiam ac Scythas auditu modo cognitos pellexit ad amicitiam suam populique Romani ultro per legatos petendam.* (Cfr. ad Carm. sec. 56.) *Parthi quoque et Armeniam vindicanti facile cesserunt, et signa militaria, quae M. Crasso et M. Antonio ademerant, reposcenti reddiderunt.* — *profugus*] Od. 1, 35, 9. Od. 3, 24, 9. — *Miratur*] «potentiam ac gloriam tuam stupefactus reveretur.» — *tutela*] voc. propr. de geniis bonis. — *praesens* hac significatione Graecis est *ἐπιφανής*. Menander Fr. inc. 252: *Οὐκ ἔστι τόλμης ἐπιφανεστέρα θεά.* — *dominae*] orbis terrarum. Od. 4, 3, 13: *Romae principis urbium.*

45–48. origines] «cuius fontes adhuc ignoti sunt.» Tibull. 1, 7, 23: *Nile pater, quanam possim te dicere causa aut quibus in terris occuluisse caput?* Lucanus 10, 193 sq., ubi veterum de Nilo opiniones exponit, v. 294: Nili *Arcanum Natura caput non prodidit ulli.* — Nilus cornu copiae manu tenens cum filiabus Memphide et Anchirrhoe atque Etesiis est in sardonyche apud Millingen *Anc. Mon.* II. T. 17. — *Tigris* ob rapiditatem a Medis dictus, quia *tigris* eorum lingua *sagitta*. Varro LL. 5, 20. Est igitur: «Aegyptus, Dacia, Armenia te venerantur.» — *beluosus*] Od. 3, 27, 26: *scatentem Beluis pontum*. Sine causa HP. haesit in «hac voce dubiae auctoritatis, quae nusquam nisi apud Avienum (Or. mar. 204.) inveniatur;» nunc quidem, concedo, sed quot poëtae Latini perierunt! Est Homeri *μεγακήτης*. Theogn. 175: *ἐς βαθυκήτεα πόντον*. *Beluosum* autem dicit ex volgari fama, quam memorat Pausan. 1, 3, 5: Oceanus ille *παρέχεται θηρία οὐδὲν ἐοικότα τοῖς ἐν θαλάσσῃ τῇ λοιπῇ*. — *Obstrepit*] ut Od. 2, 18, 20: *Marisque Baiis obstrepentis.* — *Britannis*] Od. 1, 21, 15. Od. 1, 35, 30. Od. 3, 5, 3. Virgil. Ecl. 1, 67:

Te non paventis funera Galliae
Duraeque tellus audit Hiberiae,
Te caede gaudentes Sygambri
Compositis venerantur armis.

49. *paventes* - - *Galliae* (nomin. plur.) «e recentioribus duobus, uno Collegii Regii *(ρ)*, et altero Episcopi Norvicensis» Bentleius. (Nostri *paventis.)* — 51. *Sygambri* bc, Bentl., FM: *Sycambri* d, h. l. J, *Sicambri* ST,LCt. (Cfr. Carm. 4, 2, 36.)

Et penitus toto divisos orbe Britannos.

49-52. *non paventis funera*] Lucan. 1, 454. de Gallis: *quos ille timorum Maximus haud urget, leti metus: inde ruendi In ferrum mens prona viris animaeque capaces Mortis et ignavum redituraе parcere vitae.* Aelian. V. H. 12, 23: *Ἀνθρώπων ἐγὼ ἀκούω φιλοκινδυνοτάτους εἶναι τοὺς Κελτούς. Τῶν ἀσμάτων οὖν ὑποθέσεις ποιοῦνται τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἀποθανόντας ἐν τῷ πολέμῳ καλῶς.* — Mire novissimus interpres: *Gallien, das keine Leichen fürchtet, sondern immer nach seiner Besiegung sich wieder erhebt.* — *Duraeque*] «laborum bellicorum patientissimae.» — *audit*] «tibi paret». — *caede gaudentes*] Tac. Ann. 1, 44: *et gaudebat caedibus miles.* — *Sygambri*] Vid. ad Od. 4, 2, 36. Suet. Oct. 21: *Germanos - ultra Albim fluvium summovit; ex quibus Ubios et Sugambros dedentes se traduxit in Galliam atque in proximis Rheno agris collocavit.* — *Compositis*] *Depositis* prosae fuisset orationis; *positis* vel *compositis* id praeterea significat, recondita esse ab iis arma et ab usu remota. Refertur huc locus Dionis 54, 20. ad a. u. 738.: *Οἱ βάρβαροι (Σύγαμβροί τε καὶ Οὐσιπέται τε καὶ Τέγκτηροι) τόν τε Λόλλιον παρασκευαζόμενον καὶ τὸν Αὔγουστον στρατεύοντα πυθόμενοι, ἔς τε τὴν ἑαυτῶν ἀνεχώρησαν καὶ σπονδὰς ἐποιήσαντο, ὁμήρους δόντες.* (Cfr. Clinton *F. H.* III. p. 247.)

CARMEN XV.

Phoebus volentem proelia me loqui
Victas et urbes increpuit lyra,
Ne parva Tyrrhenum per aequor
Vela darem. Tua, Caesar, aetas

XV. Inscr. volg. *Augusti laudes.* — *Ad divum Augustum* bSc. — Om. T. — 2. *increpuit, lyra, Ne* distinxit Torrentius. — 4. *daremus tua* T.

XV. Quartum carminum librum cum editurus esset, prope necessarium erat, ut post Drusi et Tiberii laudes epilogus contineret laudes Augusti tamquam pacis atque otii publici auctoris, utpote quo rei publicae principe, coërcita tandem morum corruptione, denuo efflorescerent bonae artes omnesque Romani vitae tranquillae commodis plena cum securitate gauderent. Massono auctore plerisque hoc carmen a. u. c. 744. compositum videbatur, sed Franke ad a. potius 741. post reditum Augusti referendum esse demonstravit, rationibus utique admodum probabilibus usus, nisi quod p. 229. subditicia inscriptione Emeritensi se decipi passus est. (Ad a. u. 745., Horatii ultimum, post lanum tertio clausum, refert Grotef. Sed vid. ad v. 9.)

1-4. *proelia*] Augusti expeditiones militares; quas cum celebrare nunquam animum induxisset (cfr. iam Od. 1, 6.), ingeniose h. l. fingit hoc sibi ab Apolline ipso interdictum esse. — *increpuit lyra*] «lyrâ plectro tactâ hoc ne facerem vetuit.» Noli iungere *loqui lyra*; nam v. *increpuit* requirit *ἐπίθετον*, quo tota imago fiat poëtica: contra *loqui* et *dicere* per se significat «carmine celebrare». Similiter Apollo deterret ab incepto nimis difficili Virgilium Ecl. 6, 3: *Cum canerem reges et proelia, Cynthius aurem Vellit et admonuit*; item Propertium 3, 3, 43.; exhortatur ad perficiendum opus Ovidium A. A. 2, 493: *Haec ego cum canerem, subito manifestus Apollo Movit inauratae pollice fila lyrae: - - Is mihi, Lascivi, dixit, praeceptor amoris, Duc age discipulos ad mea templa tuos.* — *parva - - Vela*] Frequens navigationis cum libero poëticae facultatis quasi cursu comparatio. Virg. Ge. 2, 41: *pelagoque volans da vela patenti.* Ovid. Trist. 2, 328: *Non ideo debet pelago se credere, si qua Audet in exiguo ludere cymba lacu.* Sine imagine: «monuit, ne auderem res graves, meum ingenium excedentes, canere itaque *Magna modis tenuare parvis.* (Od. 3, 3, 72.) — *Tua, Caesar, aetas*] Aperta adulatione vitata Augusti aetati velut aureae tribuit, quae proprie ipsius erant. (Non est autem hic Apollinis cantus, ut nonnemo nuper opinatus est, sed Horatii ipsius, et sententiae sic se excipiunt: «Cum Apollo me proelia dicere vetuerit, canam otium ac felicitatem publicam, qua sub Augusto nunc fruimur.»)

Fruges et agris rettulit uberes
Et signa nostro restituit Iovi
Derepta Parthorum superbis
Postibus et vacuum duellis

Ianum Quirini clausit et ordinem
Rectum evaganti frena licentiae
Iniecit emovitque culpas

7. *Direpta* omnes mei et Pottierii, item Iahn. (Ut nos, Cruquii duo.) — 9. *Ianum Quirinum* ex Passeratii et I. Fr. Gronovii coni. F. *(Quirini* omnes nostri, Bentleii, Pottierii.) — *clusit* Cod. γ Vanderburgii (nostrorum nullus). — 10. *et vaganti* Pottierii plerique. — 11. *dimovitque* T.

5-8. *rettulit uberes*] vel propterea, quod agri per bella civilia vastati pace restituta denuo colebantur. Od. 4, 5, 18: *Nutrit rura Ceres almaque Faustitas.* Cfr. imprimis Vellei. 2, 89: *Rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuique rerum suarum possessio* cet. — *nostro - Iovi*] Propert. 3, 11, 41: (Cleopatra) *Ausa Iovi nostro latrantem opponere Anubim.* — *Derepta*] «magno cum studio ac laetitia detracta.» Silius 10, 599: *ite, ocius arma Deripite, o pubes, templis.* Necessarium esse *derepta* vidit iam Cortius ad Lucan. 1, 239: *iuventus Deripuit sacris adfixa penatibus* arma. — *Parthorum*] a. u. c. 734. Od. 3, 5, 5. Dio 54, 8. Ovid. Fast. 5, 585. Cfr. ad 4, 14, 42. — *Postibus*] Apud Parthos signa ista Crassi et Antonii in regiae atrio nonnulli arbitrantur affixa fuisse, etsi Epp. 1, 18, 56: *Sub duce, qui templis Parthorum signa refigit.* Proprie Marti Ultori signa a Phraate recuperata consecravit Augustus; sed consulto poëta summo imperii Romani custodi ea restituta dicit. Interpr. Maii ad Virg. Aen. 7, 606: «Huius facti notae repraesentantur in arcu, qui est iuxta aedem D. Iulii.»

9. *Ianum Quirini*] Sic Codd. omnes, pro qua lectione recipi non debebat Passeratii coni. *Ianum Quirinum* ducta ex Macrob. Sat. 1, 9: *invocamus -- Ianum Quirinum -- quasi bellorum potentem, ab hasta, quam Sabini curim vocant;* et Suet. Oct. 22: *Ianum Quirinum semel atque iterum a condita Urbe memoriam ante suam clausum in multo breviore temporis spatio terra marique pace parta ter clusit.* Lucil. Gerl. p. 2, 3: *pater Mars, Ianu' Quirinu' pater* cet. Verum consulto a formularum sermone recessisse putandus est poëta, ut sit Ianus Quiritium. Ipse Augustus in Monum. Ancyrano Ed. Franzii p. 31: *Cumque ab Urbe condita ante me Ianum Quirinum bis omnino* (regnante Numa et post bellum Punicum primum a. u. c. 519. *clausum fuisse prodatur memoriae, ter me principe senatus claudendum esse censuit.* (a. u. c. 725. 729. Quando tertium id factum sit, non liquet. Massonum, qui a. 744. id tribuit, satis refutavit Franke, ac Norisii Cenot. Pis. 2, 10. sententiam de a. 748. praeferendam

Et veteres revocavit artes,
Per quas Latinum nomen et Italae
Crevere vires famaque et imperi
Porrecta maiestas ad ortus
Solis ab Hesperio cubili.

Custode rerum Caesare non furor
Civilis aut vis exiget otium,
Non ira, quae procudit enses

15. *Porrectaque* T. — *ortum* ST, pr. β, LCt, Bentl., F. *(ortus* bcd, «et omnes fere nostri» Bentl.) — 18. *eximet* bScd, Bentleii plerique, var. lect. $\gamma\iota$, Pottierii plerique, CtFJ, *existimet* corrupte T. *(exiget* $\gamma\iota$, Pottierii 1, 3, 9.) — 19. *iraque quae* T. — *producit* mg. S.

esse monstravit. Rem in medio relinquit Franzius.) Pro certo sane Horatius ad Ianum *tertium* clausum respicere non potuit, sed infinite significat duas priores huiuscemodi caerimonias. In nummis: Ian. Clvs. Ovid. Fast. 1, 129. Ianus de se: *modo namque Patulcius idem Et modo sacrifico Clusius ore vocor. — Clusit* Codicis Vanderb. multis placuit, sed altera scriptura Augustus ipse usus est in Mon. Ancyr. — Iani bifrontes, et imberbis et barbatus, sunt in Müller *Denkm.* V. N. 327. 328.

10–12. *frena*] Tragicus apud Cic. de Or. 3, 41: *exsultantem te et praefidentem tibi Repriment validae legum habenae atque imperi insistent iugo. — licentiae*] «Licentiam, quae per bella intestina mores legesque impune violarat, Augustus in ordinem coëgit exstirpavitque culpas, noxios severis suppliciis coërcens; honestam disciplinam restituit.» — *emovitque*] Sic Sat. 2, 3, 28: *Emovit veterem* (morbum) *mire novus. — veteres - artes*] «prudentiam, fortitudinem, iustitiam, temperantiam.» Schol.

13–16. *imperi - maiestas*] Etiam divise: *imperium populi Romani maiestasque.* Cic. pro Rab. perd. r. 7. de Orat. 2, 39: *Si maiestas est amplitudo ac dignitas civitatis, is eam minuit, qui exercitum hostibus populi Romani tradidit* cet. Quintil. 7, 3, 35: *Maiestas est in imperio atque in omni populi Romani dignitate. — Porrecta*] pros. or. «dilatata, propagata.» — *ad ortus*] Librarii facilius h. l. mutarunt num. plur. in singularem frequentiorem quam contra. Cfr. Od. 3, 27, 42. — *ab Hesperio cubili*] «ab occasu, quo Sol ab aethere velut in cubile descendit.» Mimnermus Bergk pag. 318: *Τὸν μὲν γὰρ (Ἥλιον) διὰ κῦμα φέρει πολυήρατος εὐνὴ Κωΐλη, Ἡφαίστου χερσὶν ἑλκλαμένη Χρυσοῦ τιμήεντος κτλ.*

17–20. *Custode*] Od. 3, 14, 15. Od. 4, 5, 1: *optime Romulae Custos gentis. — exiget*] prima significatione: «expellet, exturbabit.» Quod cum non intelligerent, scripserunt *eximet*, quod tamen v. usurpatur potius de rebus ingratis, veluti *eximere curam, metum, aliquem e vinculis, servitute, crimine* cet. et praeterea prosae potius orationis foret. — *Non ira*] bellica. Tib. 1, 3, 47: *Non acies, non*

Et miseras inimicat urbes.

Non, qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpent Iulia, non Getae,
Non Seres infidive Persae,
Non Tanaïn prope flumen orti.

Nosque et profestis lucibus et sacris

23. *infidique* bc, *perfidique* d. (Ut nos, ST.)

ira fuit, non bella, nec ensem Immiti saevus duxerat arte faber. — inimicat] Ut Laberius *iniquare* pro *iniquum reddere* dixerat, sic Horatius, quod sciam, primus (v. Forcell. Ed. Germ.) hoc v. usurpavit pro: «inimicas inter se reddit, ad bella domestica excitat,» non: «hostium loco habet,» ut explicatur a Forcellino.

21–24. *qui - Danubium bibunt*] Vindelici, Pannonii. Cfr. Od. 2, 20, 20. «Non dubium est, quin victoriae respiciantur, quas Romani per annos 738. 39. 40. de Germaniae populis reportaverunt.» Franke. — *Edicta - Iulia*] «leges atque iussa Augusti, condiciones foederum pactorumque cum barbaris initorum.» Dio 54, 10: *τούς τε νόμους τοὺς γραφησομένους ὑπ' αὐτοῦ Αὐγούστου ἐκεῖθεν ἤδη προσηγόρευον.* (a. u. c. 735.) Ovid. Trist. 4, 2, 102: *Augusti publica iussa. — Getae*] Plin. H. N. 4, 12: *alias Getae, Daci Romanis dicti.* Contra Strabo 7, 3, 12. Kramer: *Γέγονε δὲ καὶ ἄλλος τῆς χώρας μερισμός – – · τοὺς μὲν γὰρ Δακοὺς προσαγορεύουσι, τοὺς δὲ Γέτας. Γέτας μὲν τοὺς πρὸς τὸν Πόντον κεκλιμένους καὶ πρὸς τὴν ἕω· Δακοὺς δὲ τοὺς εἰς τἀναντία πρὸς τὴν Γερμανίαν καὶ τὰς τοῦ Ἴστρου πηγάς.* Vide ad Od. 3, 24, 11. — *Seres*] ultimi Orientis populus. Vid. ad Od. 3, 29, 27. — *Tanaïn p. fl. orti*] Scythae.

25–28. *lucibus*] «*Luces* et *soles* pro diebus poni solent.» Schol. Est igitur: «singulis diebus.» — *apprecati*] Primus sic, quod sciam, Horatius, deinde Apul. Met. 4. init.

29–32. *Virtute functos*] Dictum est, ut *vita functus* et Ovid. Met. 14, 558. *fato functa suo*, Ibid. 583. *functo morte*, atque apud Horatium ipsum Od. 2, 9, 13: *ter aevo functus.* «Qui in vita virtutes omnes pro virili parte et tamquam munus suum exercuerunt.» Cic. Tusc. 1, 45: *nemo parum diu vixit, qui virtutis perfectae perfecto functus est munere. — more patrum*] Varro apud Nonium in *Assa voce* p. 76. Merc.: *In conviviis pueri modesti ut cantarent carmina antiqua, in quibus laudes erant maiorum, et assa voce et cum tibicine.* Cic. Tusc. 1, 2: *Est in Originibus* (Catonis) *solitos esse in epulis canere convivas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus.* Cfr. Tusc. 4, 2. Perizon. Animadv. hist. C. 6. p. 212. De laudationibus funebribus haec minime interpretanda cum Fea, sed de iis carminibus popularibus, ex quibus paullatim orta est magna pars historiae Romanae antiquioris. Cfr. Munk de Atellanis p. 3. Corssen Origg. poësis Rom. Berolini 1846. p. 112. Differunt ab his etiam *incondita carmina militaria*, quibus teste Livio 10, 30. Q. Fabii victoria Publiique Decii praeclara mors ce-

Inter iocosi munera Liberi
Cum prole matronisque nostris,
Rite deos prius apprecati,

Virtute functos more patrum duces
Lydis remixto carmine tibiis
Troiamque et Anchisen et almae
Progeniem Veneris canemus.

lebrata est. — *Lydis*] Epod. 9, 5. Eurip. Bacch. 126: *Ἀνὰ δὲ βάκχια συντόνῳ Κέρασαν ἡδυβόᾳ Φρυγίων Αὐλῶν πνεύματι.* Plato Polit. 3. p. 398. E.: *Τίνες οὖν μαλακαί τε καὶ ξυμποτικαὶ τῶν ἁρμονιῶν; Ἰαστί, ἦ δ' ὅς, καὶ λυδιστί, αἵτινες χαλαραὶ καλοῦνται. Ταύταις οὖν, ὦ φίλε, ἐπὶ πολεμικῶν ἀνδρῶν ἔσθ' ὅ τι χρήσει; Οὐδαμῶς, ἔφη, ἀλλὰ κινδυνεύει σοι δωριστὶ λείπεσθαι καὶ φρυγιστί.* Arist. Polit. 7, 8, 7: *Λεῖ τῶν τοιούτων ἁρμονιῶν ἅπτεσθαι - - ἔτι δὲ εἴ τίς ἐστι τοιαύτη τῶν ἁρμονιῶν, ἣ πρέπει τῇ τῶν παίδων ἡλικίᾳ διὰ τὸ δύνασθαι κόσμον τ' ἔχειν ἅμα καὶ παιδείαν, οἷον ἡ λυδιστὶ φαίνεται πεπονθέναι μάλιστα τῶν ἁρμονιῶν.* Lydiae harmoniae usus erat praesertim in supplicationibus. Pind. Olymp. 5, 19: *Ζεῦ, - - Ἱκέτας σέθεν ἔρχομαι Λυδίοις ἀπύων ἐν αὐλοῖς.* Carmina tamen illa in laudem veterum ducum Romanorum Lydia harmonia canenda vix serio dixit, ut multis videtur; sed *Lydis* merum est *ἐπίθετον* poëticum. Poëta enim minime curabat, quo tandem quattuor harmoniarum Graecarum genere cantica ista citarentur. — *remixto*] A. P. 151: *sic veris falsa remiscet.* Hoc quoque v. tali significatione pro *permiscere* solus Horatius usus videtur. Seneca Ep. 71. usurpat pro *rursus miscere.* — *almae*] perpetuum Veneris *ἐπίθετον.* Lucret. 1, 2. — *Progeniem Veneris*] Aeneam ac totam gentem Iuliam a Iulo, Veneris nepote, ortam. — Venus Anchisen in Ida monte visens conspicitur in egregio opere caelato apud Millingen *Anc. Mon.* II. 12. Inghirami *Gall. Om.* I. T. 54. — Ceterum Augusti laudes ab Horatio propositas eleganter ita complexus est in nummo suo L. Mescinius Rufus III.Vir apud Riccio *M. F. R.* p. 145: *I. O. M. S. P. Q. R. V. S. PR. S. IMP. CAE. QVOD. PER. EV. R. P. IN. AMP. ATQ. TRAN. S. E.* (*Iovi optimo maximo Senatus populusque Romanus, voto suscepto pro salute imperatoris Caesaris, quod per eum respublica in ampliore atque tranquillo statu est.*)

Q. HORATII FLACCI

CARMEN SECULARE.

PROLEGOMENA.

De origine ludorum secularium et de ritu, quo in Campo Martio celebrabantur, vide locos Commentatoris Cruquiani et Zosimi huic carmini praemissos, collato imprimis Censorino C. 17. — Augustus eos celebravit a. u. c. 737., cum primum decennium, in quod prorogandum sibi a senatu imperium curaverat a. u. c. 727. (quo anno etiam Augustus appellatus est), praeterisset; qua occasione oblata partim praeclarum felicitatis imperii Romani se principe monumentum posteris proponere, partim Romanis legem suam de maritandis ordinibus sensim commendare statuit. Finis igitur huius caerimoniae omnino erat πολιτικώτατος. Compacto autem rem cum Quindecimviris sacris faciundis ita egisse videtur, ut hi pro eius voluntate dicis causa consultis libris Sibyllinis et compositis fortasse illis ipsis versibus Sibyllinis, quos servarunt Phlegon Trallianus et Zosimus, pronuntiarent, ultimos ludos seculares celebratos esse a. u. c. 628., quo fortasse piaculum et lustrum aliquod sollemne populi Romani factum erat, cum re vera proxime superiores editi essent a. u. c. 605. vel 608., sequentibus (a. u. c. 705. vel 708.) per bellorum civilium turbas intermissis; seculum autem finiri annis CX., qua in re Etruscam doctrinam secuti esse videntur, cum consuetudo latina v. *seculum* pro centenis annis usurparet. Omnino autem tenendum ludos seculares ab Augusto institutos potius quam instauratos atque a sequentibus imperatoribus celebratos et forma et fine prorsus fuisse diversos ab iis, qui eodem nomine ante Augustum memorantur. Cfr. Petrum Taffinum de Romanorum anno seculari eiusque potissimum per ludos seculares celebritate eorumque chronologia in Graevii Thesauro VIII. pag. 466. atque ceteros scriptores a Mitscherlichio et Doeringio commemoratos, item Ideler *Chronologie* II. pag. 82 seqq., Hartung *Religion der Römer* II. pag. 92., et prae omnibus C. Fr. Hermannum *de loco Apollinis in carmino Horatii saeculari*, Gott. 1848.

Iam fuerunt, qui opinarentur esse carmen amoebaeum puerorum et virginum atque ita partes distribuerent: Stroph. 1. 2. pueri et puellae; Str. 3. pueri; Str. 4. 5. puellae; Str. 6. 7. 8. pueri et puellae; Str. 9. dimidia a pueris, dimidia a puellis cantata; Str. 10—13. uterque chorus; Str. 14. pueri; Str. 15. puellae; Str. 16. 17. pueri; Str. 18. puellae; Str. 19. uterque chorus, ut decem strophas uterque chorus una, quattuor strophas cum dimidia singuli chori cecinerint. Sed tamen huic sententiae multa repugnant, atque imprimis, quod stropha dimidiata non est simul totius carminis media. Ac similiter hac de re disputationes Ed. Schmelzkopfii (Lipsiae 1838.), G. Hermanni in Iahnii Annal. Vol. 23. p. 195. 1838., G. I. Grotefendii in Zimmermanni *Zeitschrift* 1841. N. 108. mihi saltem nimis incertae videntur, quam ut hic eas vel proponere vel diiudicare libeat. Schmelzkopfius quidem et Grotefend in eo potissimum a vero aberrant, quod contra clarum certumque Zosimi testimonium uterque, diversis quidem modis, virginibus puerisque chorum etiam XVvirorum Sac. Fac. immiscent. Contra nunc haud displicet ratio ab I. G. Steinero (Confluentiae 1841.) proposita, ex qua hoc schema prodit:

Str. 1 et 2 *proodus*
iuncti pueri et puellae

Str. 3 pueri — 4 puellae
5 pueri — 6 puellae
7 pueri, — 8 puellae

Str. 9 *mesodus*
vv. 1 et 2 pueri
- 3 et 4 puellae

Str. 10 pueri — 11 puellae
12 pueri — 13 puellae
14 pueri — 15 puellae

Str. 16 — 19 *epodus*
iuncti pueri et puellae.

Nec minus diversa fuerunt criticorum iudicia de carminis indole poëtica. «Elaboratissimis Horatii carminibus hoc carmen seculare adnumerandam esse vel inde intelligi potest, quod ad hoc rite canendum singulari carmine Od. 4, 6. Apollinis opem imploravit et sibi expetiit. Nec mirum, si poëta in carmine publice in publica laetitia a puerorum puellarumque choro decantando omne studium posuerit et omnes ingenii vires nervosque intenderit.» Doering. «Vix ullum ego poëma legi, Augusteo quidem aevo compositum, in quo tanta inesset ieiunitas sententiarum, tanta compositionis inconcinnitas, quanta celebratissimum illud Horatii carmen seculare laborare mihi videtur. Causam arbitror in eo quaerendam esse, quod poëta ex pluribus carminibus Graecis suum consarcinavit.» Eichstadius. Hoc quidem verum esse nequit, propterea quod longe maxima carminis pars unice ad res Romanas atque ad Augustum spectat. Praeterea memores simus oportet ludos seculares requisisse gravitatem quandam severam, semper memorem, ut ita dicam, antiquae ac semel a pontificibus receptae poësis sacrae, longe igitur distantem ab omni impetu dithyrambico, magnam requi-

sisse insuper simplicitatem, ut et conveniret choris illis puerorum puellarumque et a populo ipso haud nimis difficulter intelligeretur; denique totum debuit esse πολιτικὸν et, quae res vincula quaedam poëtae necessario iniecit, aptum item ad sensum voluntatemque Augusti, cuius ex iussu ac sententia versus Sibyllini a Zosimo servati, a Graeculo aliquo, fortasse Parthenio, elaborati esse videntur, quos poëta presse sequi debebat. Verum igitur in medio positum esse arbitror.

I.

COMMENTATOR CRUQUIANUS.

«Ludi seculares ideo dicti sunt, quod per centum et decem annos celebrabantur trinoctio, id est, tribus diebus et tribus noctibus; seculares autem, quod a primo seculo, id est, ab origine Romanae gentis reperti et instituti sunt, scilicet a Numa Pompilio, a quo Romanis post centum et decem annos semper in usu fuere. Verrius autem Flaccus refert carmen seculare et sacrificium institutum intra annos CX. (*lege*: C.) Diti et Proserpinae primo bello Punico decem virorum responso, cum iussi essent libros Sibyllinos inspicere ob prodigium, quod eo bello accidit, nam pars murorum icta fulmine cecidit. Atque ita responderant bellum adversus Karthaginienses prospere geri posse, si Diti et Proserpinae triduo, id est, tribus diebus et tribus noctibus continuis, ludi fuissent celebrati et carmen cantatum inter sacrificia. Hoc autem accidit Appio Claudio Pulchro cos. (*a. u. c.* 490. *Referendus huc videtur locus Varronis apud Censorinum* C. 17: «Cum multa portenta fierent et murus ac turris, quae sunt intra portam Collinam et Esquilinam, de caelo essent tacta, et ideo libros Sibyllinos Xviri adissent, renuntiarunt, uti Diti patri et Proserpinae ludi Terentini in Campo Martio fierent et hostiae furvae immolarentur, utique ludi centesimo quoque anno fierent.»)

«Praeterea ludi seculares celebrati sunt, cum Roma pestilentia laboraret, quando ex libris Sibyllinis jussum est, ut Diti patri ad Terentum stipes mitteretur. Hoc etiam iidem libri iusserunt, ut nobilium liberi in Capitolio carmen decantarent trinoctio.»

Carmen, de quo loquitur Commentator, «conditum a Livio Andronico in Iunonem reginam, illa tempestate forsitan laudabile rudibus ingeniis, nunc abhorrens et inconditum» vocat Livius 27, 37. ad annum u. c. 545.

Duplex autem enumeratio antiquorum ludorum secularium exstabat, apud Valerium Antiatem altera, altera in Commentariis XVvirorum teste Censorino C. 17.

VALERIUS ANTIAS.	COMMENTARII.
1) a. u. c. 245. ludi instituti a P. Valerio Publicola.	1) a. u. c. 298.
2) a. u. c. 305.	2) a. u. c. 408.
3) a. u. c. 505.	3) a. u. c. 548. Fast. Cap. Baiteri p. LVIII: *Ludi saeculares* (sic) *tert.*
4) a. u. c. 605. centenorum annorum *περιόδῳ* bis servata. Testibus autem Pisone, Cn. Gellio et Hemina: a. u. c. 608.	4) a. u. c. 628. centenorum undenorum annorum *περιόδῳ* ter servata et ea quidem congruente cum Augusti ludis saecularibus.
	5) a. u. c. 737. Fast. Cap. Baiteri p. LVIII: *Ludi saeculares quinct.*

II.

ZOSIMUS LIB. II. C. V.

Τοιοῦτος δέ τις ὁ τρόπος ἀναγέγραπται τῆς ἑορτῆς. Περιϊόντες οἱ κήρυκες εἰς τὴν ἑορτὴν συνιέναι πάντας ἐκέλευον ἐπὶ θέαν, ἣν οὔτε πρότερον εἶδον, οὔτε μετὰ ταῦτα θεάσονται. Κατὰ δὲ τὴν ὥραν τοῦ θέρους, πρὸ ἡμερῶν ὀλίγων τοῦ τὴν θεωρίαν ἀχθῆναι, ἐν τῷ Καπετωλίῳ καὶ ἐν τῷ νεῷ τῷ κατὰ τὸ Παλάτιον οἱ δεκαπέντε ἄνδρες ἐπὶ βήματος καθήμενοι τῷ δήμῳ διανέμουσι τὰ καθάρσια· ταῦτα δέ ἐστι δᾷδες καὶ θεῖον καὶ ἄσφαλτος· δοῦλοι δὲ τούτων οὐ μετέχουσιν, ἀλλὰ ἐλεύθεροι μόνοι. Συνελθόντος δὲ τοῦ δήμου παντὸς ἔν τε τοῖς ῥηθεῖσι τόποις καὶ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀρτέμιδος, ὃ ἐν τῷ Ἀουεντίνῳ λόφῳ καθίδρυται, σῖτον καὶ κριθὴν ἕκαστος φέρει καὶ κύαμον. (Cfr. Sibyll. v. 27.) *Καὶ ταῖς Μοίραις ἄγουσι παννυχίδας μετὰ σεμνότητος ἐν (ἐννέα* Heyne.*) νυξίν. Ἐνστάντος δὲ τοῦ χρόνου τῆς ἑορτῆς, ἣν ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐν τῷ τοῦ Ἄρεως ἐπιτελοῦσι πεδίῳ, καὶ ταῖς ἴσαις νυξί, καθιεροῦτο τὰ τελούμενα παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ Θύμβριδος ἐν τῷ Τάραντι. Θύουσι δὲ θεοῖς, Διὶ καὶ Ἥρᾳ καὶ Ἀπόλλωνι καὶ Λητοῖ καὶ Ἀρτέμιδι, καὶ προσέτι γε Μοίραις καὶ Εἰλειθυίαις καὶ Δήμητρι καὶ Ἄιδῃ καὶ Περσεφόνῃ. Τῇ δὲ πρώτῃ τῶν θεωριῶν νυκτὶ δευτέρας ὥρας ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ τριῶν παρασκευασθέντων βωμῶν τρεῖς ἄρνας θύει μετὰ τῶν δεκαπέντε ἀνδρῶν καὶ τοὺς βωμοὺς καθαμάξας ὁλοκαυτοῖ τὰ θύματα. Κατασκευασθείσης δὲ σκηνῆς δίκην θεάτρου φῶτα ἀνάπτεται καὶ πυρά, καὶ ὕμνος ᾄδεται νεωστὶ πεποιημένος, θεωρίαι τε ἱεροπρεπεῖς ἄγονται. Κομίζονται δὲ οἱ ταῦτα ποιοῦντες μισθὸν τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν, σίτου καὶ κριθῆς καὶ κυάμων· αὗται γάρ, ὡς εἴρηταί μοι, καὶ τῷ δήμῳ παντὶ διανέμονται. Τῇ δὲ μετὰ ταύτην ἡμέρᾳ εἰς τὸ Καπετώλιον ἀναβάντες κἀνταῦθα τὰς νενομισμένας*

θυσίας προσαγαγόντες, ἐντεῦθέν τε ἐπὶ τὸ κατεσκευασμένον θέατρον ἐλθόντες τὰς θεωρίας ἐπιτελοῦσιν Ἀπόλλωνι καὶ Ἀρτέμιδι. Τῇ δὲ μετὰ ταύτην ἡμέρᾳ γυναῖκες ἐπίσημοι κατὰ τὴν ὥραν, ἣν ὁ χρησμὸς ὑπηγόρευσεν, εἰς τὸ Καπετώλιον συνελθοῦσαι λιτανεύουσι τὸν θεὸν καὶ ὑμνοῦσιν ὡς θέμις. Ἡμέρᾳ δὲ τρίτῃ ἐν τῷ κατὰ τὸ Παλάτιον Ἀπόλλωνος ἱερῷ τρὶς ἐννέα παῖδες ἐπιφανεῖς μετὰ παρθένων τοσούτων, οἳ πάντες ἀμφιθαλεῖς, ὅπερ ἐστίν, ἀμφοτέρους τοὺς γονεῖς ἔχοντες περιόντας, ὕμνους ᾄδουσι τῇ τε Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων φωνῇ καὶ παιᾶνας, δι' ὧν αἱ ὑπὸ Ῥωμαίοις σώζονται πόλεις· ἄλλα τε κατὰ τὸν ὑφηγημένον παρὰ τοῦ θείου τρόπον ἐπράττετο, ὧν ἐπιτελουμένων διέμεινεν ἡ ἀρχὴ Ῥωμαίων ἀλώβητος.

Ὡς ἂν δὲ καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἀληθῆ ταῦτα εἶναι πιστεύσωμεν, αὐτὸν παραθήσομαι τὸν Σιβύλλης χρησμόν, ἤδη πρὸ ἡμῶν παρ' ἑτέρων ἀνενηγμένον·

Ἀλλ' ὁπόταν μήκιστος ἵκῃ χρόνος ἀνθρώποισι
Ζωῆς, εἰς ἐτέων ἑκατὸν δέκα κύκλον ὀδεύων,
Μέμνησ', ὦ Ῥωμαῖε, καὶ οὐ μάλα λήσεαι αὐτῶν
Μεμνῆσθαι τάδε πάντα. Θεοῖσι μὲν ἀθανάτοισι
Ῥέζειν ἐν Πεδίῳ παρὰ Θύμβριδος ἄπλετον ὕδωρ,
Ὅππῃ στεινότατον, Νὺξ ἡνίκα γαῖαν ἐπέλθῃ,
Ἠελίου κρύψαντος ἓὸν φάος· ἔνθα σὺ ῥέζειν
Ἱερὰ ποντογόνοις Μοίραις ἄρνας τε καὶ αἶγας.
Κυανέας δ' ἐπὶ ταῖσδ' Εἰλειθυίας ἀρέσασθαι
Παιδοτόκους θυέεσσιν, ὅπῃ θέμις. Αὖθι δὲ Γαίῃ
Πληθομένῃ χοῖρός τε καὶ ὗς ἱεροῖτο μέλαινα.
Ζάλευκοι ταῦροι δὲ Διὸς παρὰ βωμὸν ἀγέσθων
Ἤματι, μηδ' ἐπὶ νυκτί· θεοῖσι γὰρ οὐρανίοισι
Ἡμέριος πέλεται θυέων τρόπος· ὣς δὲ καὶ αὖτως
Ἱρεύειν· δαμάλης δὲ βοὸς δέμας ἀγλαὸν Ἥρης
Λεξάσθω νηὸς παρὰ σεῦ. Καὶ Φοῖβος Ἀπόλλων,
Ὅστε καὶ Ἥλιος κικλήσκεται, ἴσα δεδέχθω
Θύματα Λητοΐδης· καὶ ἀειδόμενοί τε Λατῖνοι
Παιᾶνες κούροις κούρῃσί τε νηὸν ἔχοιεν
Ἀθανάτων· χωρὶς δὲ κόραι χορὸν αὐταὶ ἔχοιεν
Καὶ χωρὶς παίδων ἄρσην στάχυς, ἀλλὰ γονήων
Πάντων ζωόντων, οἷς ἀμφιθαλὴς ἔτι φύτλη.
Αἱ δὲ γάμου ζεύγλαισι δεδμημέναι ἤματι κείνῳ
Γνὺξ Ἥρης παρὰ βωμὸν ἀοίδιμον ἑδριόωσαι
Λαίμονα λισσέσθωσαν. Ἅπασι δὲ λύματα δοῦναι
Ἀνδράσιν ἠδὲ γυναιξί, μάλιστα δὲ θηλυτέρῃσι.
Πάντες δ' ἐξ οἴκοιο φερέσθων, ὅσσα κομίζειν
Ἐστὶ θέμις θνητοῖσιν ἀπαρχομένοις βιότοιο,
Λαίμοσι μειλιχίοισιν ἱλάσματα καὶ μακάρεσσιν
Οὐρανίδαις· τὰ δὲ πάντα τεθησαυρισμένα κείσθω,
Ὅσσα τε θηλυτέρῃσι καὶ ἀνδράσιν ἑδριόωσιν

Ἔνθεν πορσύνης μεμνημένος. Ἥμασι δ' ἔστω
Νυξί τ' ἐπασσυτέρῃσι θεοπρέπτους κατὰ θώκους
Παμπληθὴς ἄγυρις· σπουδὴ δὲ γέλωτι μεμίχθω.
Ταῦτά τοι ἐν φρεσὶ σῇσιν ἀεὶ μεμνημένος εἶναι, 35
Καί σοι πᾶσα χθὼν Ἰταλὴ καὶ πᾶσα Λατίνη
Αἰὲν ὑπὸ σκήπτροισιν ὑπαυχένιον ζυγὸν ἕξει.

CARMEN SECULARE.

Phoebe silvarumque potens Diana,
Lucidum caeli decus, o colendi
Semper et culti, date, quae precamur
Tempore sacro,

CARMEN SECULARE. Abest a Codd. meis S et d; deficit in v. 20. Cod. Turicensis. — Notabilis est inscriptio Codicis Gothani 2: *Incipit carmen seculare quod patri meo et matri meae cantaverant ad chorum puerorum puellarumque ad Apollinem et Dianam proseutice tetracolos.* Quibus in verbis etsi varie corruptis manifesto latent haec Zosimi: *παῖδες ἐπιφανεῖς μετὰ παρθένων -, οἳ πάντες ἀμφιθαλεῖς, ὅπερ ἐστίν, ἀμφοτέρους τοὺς γονεῖς ἔχοντες περιόντας* (patrimi et matrimi), *ὕμνους ᾄδουσι κτλ.* Conf. Berneys *Rhein. Mus. N. F.* VI. p. 438. et quae adnotavimus ad v. 6.

1 - 4. *Phoebe*] Ex Zosimi narratione constat hymnum hunc in aede Apollinis Palatini cantatum esse. Optimum autem factu fore videtur, ut ad explicandam hanc prae ceteris dis Apollinis et Dianae invocationem utrobique et in Sibyllinis libris et apud Horatium in Excursu cum lectore communicemus, quae Iahnius docte et accurate disseruit ad Virgilii Ecl. 4, 10: *Casta fave Lucina: tuus iam regnat Apollo*: hoc tantummodo addentes, Solem et Lunam cum aëris salubris atque agrorum fertilitatis datores, tum ad pestem aliaque mala averruncanda praesentissima esse ducta numina (cfr. Od. 1, 21.); praeterea Augustum non sine simulatione semper id affectasse, ut in praecipua Apollinis tutela esse videretur. — *silvarumque potens*] (Od. 1, 3,1: *potens Cypri.*) *ναπῶν μεδέουσα.* Virg. Aen. 9, 405: *Astrorum decus et nemorum Latonia custos.* Seneca Hippol. 410: *O magna silvas inter et lucos dea Clarumque caeli sidus et noctis decus.* — *Lucidum caeli decus*] num. sing. de duobus numinibus geminis, ut Od. 4, 8, 31: *Clarum Tyndaridae sidus.* — *o colendi Semper et culti*] Verba sunt velut ex formularum sermone, quae a nonnullis reprehensa Steiner recte vindicat collatis Ovid. Met. 8, 349: *Phoebe, ait Ampycides, si te coluique coloque* —. Od. 4, 2, 37: *Quo nihil maius meliusve terris Fata donavere bonique divi, Nec dabunt* cet. — *Tempore sacro*] *prisco* ex Porphyrione receperunt Baxterus et Gesnerus. Verum Porphyrion haec adnotat: «Non tempore prisco dicendum est, sed tempore, quo

Quo Sibyllini monuere versus
Virgines lectas puerosque castos
Dis, quibus septem placuere colles,
Dicere carmen.

Alme Sol, curru nitido diem qui
Promis et celas aliusque et idem

5. *quod* Bb et quattuor Blandin. (non Tc). — *laetas* b (non BTc).

prisca imitantur.» Ex qua satis confusa interpretatione hoc prodit, antiquiores Porphyrione interpretes ita ferme locum exposuisse: «*tempore sacro*] sacro ex prisco ritu, quoniam seculo redeunte tempus per se fit sacrum.»

5. 6. *Sibyllini versus* consulto memorantur, quia horum auctoritate utebatur Augustus in renovandis ludis secularibus. Virgines autem et pueri nunc, ut ita dicam, primum in scena comparentes de se ipsi eo magis verba facere debebant, ut, cum ex primariis familiis lecti essent, inter hos ipsos versus ab iis cantatos *tacitum pertentaret gaudium* parentum *pectora*. Haec dicta sint contra HP., qui hanc strophen obelo notavit. *(SIBVLLAE* (sic) effigies cum librorum Sibyllinorum urceo super tripodem collocato est in *L.* (Marcii) *TORQVAT. III. VIR.* nummo apud Riccio *M. F. R.* p. 135.) — Qui iam seculo octavo v. 5. legerunt *Quod*, sic videntur construxisse: *date quae precamur carmine, quod Sibyllini monuere versus virgines - - dis dicere. — Virgines* cet.] τρὶς ἐννέα Zosimi sunt ter novenae virgines, terque noveni pueri, sex totius chori veluti partes; ex more Romano. Liv. 27, 37: *Decrevere - pontifices, ut virgines ter novenae per urbem euntes carmen canerent.* 34, 12: *Decemviri ex libris* (Sibyllinis) - - *carmen - ab ter novenis virginibus cani per urbem iusserunt. — lectas - castos*] Haec duo ἐπίθετα aeque ad utrumque sexum pertinent. Esse enim debebant ex confarreatis parentibus geniti, patriciae, certe senatoriae stirpis, ac simul ἀμφιθαλεῖς, patrimi et matrimi. Cfr. Acta Fratr. Arv. T. 32. v. 17: *PVERIS. PATRIMIS. ET. MATRIMIS. SENATORVM. FILIIS.* item vv. Sibyll. 21.

9-12. *Alme Sol*] Cfr. formulam iuris iurandi Philippi cos. apud Diod. Fragment. Dind. pag. 128: Ὄμνυμι τὸν Δία τὸν Καπετώλιον καὶ τὴν Ἑστίαν τῆς Ῥώμης καὶ τὸν πατρῷον αὐτῆς Ἄρην καὶ τὸν γέναρχον Ἥλιον καὶ τὴν εὐεργέτιν ζώων τε καὶ φυτῶν Γῆν (C. S. v. 29.), ἔτι δὲ τοὺς κτίστας γεγενημένους τῆς Ῥώμης ἡμιθέους καὶ τοὺς συναυξήσαντας τὴν ἡγεμονίαν αὐτῆς ἥρωας κτλ. — A poëtis mature Apollinis et Solis numen in unum coniunctum est. Sic Scythinus Teius apud Plut. de Pythiae orac. T. 2. p. 402: Ζηνὸς εὐειδὴς Ἀπόλλων, πᾶσαν ἀρχὴν καὶ τέλος Συλλαβών, ἔχει δὲ λαμπρὸν πλῆκτρον ἡλίου φάος. Notandum Martis neque in verss. Sibyllinis neque apud Horatium ullam mentionem fieri, ideo quod pacificatoris munere fungi volebat Augustus. — *Promis*] Dionysius Hymn. in Apoll. ed. Bellermann p. 26: Ποταμοὶ δὲ σέθεν πυρὸς ἀμβρότου Τίκτουσιν ἐπήρατον

Nasceris, possis nihil urbe Roma
Visere maius.

Rite maturos aperire partus
Lenis, Ilithyia, tuere matres,
Sive tu Lucina probas vocari
Seu Genitalis.

16. *Genetyllis* Bentleius coni.

ἀμέραν. — celas] «condis occidens.» *— aliusque et idem*] «quotidie renovato splendore eodemque vigore exoriens, adeo ut mortalibus novus videare, cum tamen idem sis ac die proxime superiore.» Lucret. 5, 659: *semina - - ardoris - - Quae faciunt solis nova semper lumina gigni. — Visere maius*] Virg. Aen. 7, 602: *maxima rerum Roma.*

13 - 16. *Rite*] «bene ac recte, uti fas est nos sperare de te, dea propitia, cuius proprium est munus, ut benigne ac molliter partus in lucem proferas.» Male Schol. Cruq. v. *rite* iungit cum v. *maturos*, cum pertineat ad v. *aperire. — aperire partus Lenis*] Graeca constructione: «Quae lenem te praebes in partubus maturis in lucem proferendis.» Cf. Od. 1, 24, 17: *Non lenis* (Mercurius) *precibus fata recludere. — Πολυωνυμία* numinibus divinis exoptatissima est gloria, quam a Iove postulat Diana apud Callim. Hymn. 3, 6: *Δός μοι παρθενίην αἰώνιον, ἄππα, φυλάσσειν Καὶ πολυωνυμίην.* Eodem igitur antiquorum more usus, quo Sat. 2, 6, 20: *Matuline pater seu Iane libentius audis.* Aeschyl. Agamemn. 147: *Ζεύς, ὅστις ποτ' ἐστίν, εἰ τόδ' αὐτῷ φίλον κεκλημένῳ, Τοῦτό νιν προσεννέπω.* Plato Cratyl. p. 400. E: *ὥσπερ ἐν ταῖς εὐχαῖς νόμος ἐστὶν ἡμῖν εὔχεσθαι, οἵτινές τε καὶ ὁπόθεν χαίρουσιν ὀνομαζόμενοι (οἱ θεοί).* Phileb. pag. 12. C: *νῦν τὴν μὲν Ἀφροδίτην, ὅπῃ ἐκείνῃ φίλον, ταύτῃ προσαγορεύω.* Catull. 32. (al. 34), 21. de Diana: *Sis quocunque tibi placet Sancta nomine*, h. l. deae optionem dat, utrum nomen ei acceptius sit, Graecumne illud *Εἰλειθυίας* (quae ad parturientes venit opem latura) an Latinum vel *Lucinae* (quae aliis eadem est cum Iunone, ut Ter. Andr. 3, 1, 15: *Iuno Lucina, fer opem.)* vel *Genitalis, Γενεθλίας*, gignendi praesidis, alia utique significatione atque apud Ennium Ann. 1: *Romulus in caelo cum dis genitalibus aevom Degit*, ubi sunt XII. di maiores s. consentes. Diversa etiam Tibulli 4, 6, 1. *Natalis Iuno*, genius (muliebris) Sulpiciae. Hofman Peerlkamp mavolt *Genialis.* Poterat afferre Festum in v. *Geniales deos*; sed ex nummis Crispinae Commodi procedunt DI GENITALES. Bentleii autem *Genetyllis* Latinis inauditum et Graecis turpiculum fere Venerisque potius quam Dianae *ἐπίθετον*. Plures *Γενετυλλίδας*, a Phocensibus *Γενναΐδας* appellatas, Athenis cultas memorat Paus. 1, 1, 5. Lucian. Amor. 42. De *Ilithyia* autem Plutarch. Symp. 3, 10, 3: *οἶμαι καὶ τὴν Ἄρτεμιν Λοχείαν καὶ Εἰλείθυιαν οὐκ οὖσαν ἑτέραν ἢ τὴν Σελήνην ὠνομάσθαι. Τιμόθεος δ' ἀντικρύς φησι, Διὰ κνάνεον πόλον ἄστρων, Διά τ' ὠκυτόκοιο Σελά-*

Diva, producas subolem patrumque
Prosperes decreta super iugandis
Feminis prolisque novae feraci
Lege marita,
Certus undenos decies per annos
Orbis ut cantus referatque ludos
Ter die claro totiesque grata

21. 22. *ut denos - - Orbis et* Codd. aliq. Lambini. — 23. *totidemque* B.

νας. Pausan. 9, 27, 2: *Ὠλὴν ἐν Εἰλειθυίας ὕμνῳ μητέρα Ἔρωτος τὴν Εἰλείθυιάν φησιν εἶναι*. Cfr. Pind. Nem. 7, 1. Pausan. 7, 23, 5. imaginem Ilithyiae altera manu facem gestantem, «quod in lucem fetus profert», describit. Ilithyiae duae (ut Iliad. λ, 270. *μογοστόκοι Εἰλείθυιαι*) in Minervae ortu porrectis manibus Iovi opitulantur apud Gerhard *Vaseng.* I. T. II. — Memorabilis est inscriptio: *HERAE. LVCINAE. SACRVM. PRO. SALVTE. MARCIANAE. SORORIS. OCCIVS. AVG. LIB. PROC.* in Calabriae promontorio *la Colonna*. *Allg. Zeitg.* 1845. N. 234.

17-20. *producas subolem*] «Serves atque ad adultam aetatem feliciter pervenire iubeas, utpote quae sis *κουροτρόφος*.» Etenim hic Lucina eadem est cum Diana, ut apud Catull. 32 (alii 34.), 13: *Tu* (Diana) *Lucina dolentibus Iuno dicta puerperis*. Cfr. Od. 2, 13, 3: *Produxit* (te), *arbos*, «curavit, ut cresceres atque adolesceres.» — Alii explicant: «Profer subolem in lucem eiusque numerum auge»; appellantes Plaut. Capt. 3, 5, 105: *Quasi in orbitatem liberos produxerim* (genuerim). Silius 1, 111: *partusque recusent Te surgente, puer, Latiae producere matres* (itaque abortus faciant).» Sed sic satis languide repeteretur sententia strophae quartae. — *super iugandis*] Lex Iulia de maritandis ordinibus, quam manifesto Horatius respicit, ab Augusto, ut minueretur caelibum numerus ac mores corrigerentur, proximo ante ludos seculares celebratos anno lata est. Dio Cass. 54, 16: *Ὁ δ' οὖν Αὔγουστος - - τοῖς τε ἀγάμοις καὶ ταῖς ἀνάνδροις βαρύτερα τὰ ἐπιτίμια ἐπέταξε* (a. u. 736.) *καὶ ἔμπαλιν τοῦ τε γάμου καὶ τῆς παιδοποιΐας ἆθλα ἔθηκεν*. Anno autem u. 762. lex Iulia paulum immutata nomen Papiae Poppaeae a consulibus suffectis illius anni accepit. (Dio 56, 10.) Paneg. Maxim. et Const. 2: *Leges hae, quae multâ caelibes notaverunt, parentes praemiis honorarunt, vere dicuntur esse fundamenta rei publicae, quia seminarium iuventutis et quasi fontem humani corporis semper Romanis exercitibus ministrarunt.* — *Lege marita*] breviter ac nove dictum, *Ehegesetz*. Similiter Prop. 4, 11, 33. *faces maritae* pro nuptialibus.

21-24. *Certus - - Orbis ut cantus* cet.] «ut, votis fortunantibus prolem Romanam, post *orbem, κύκλον, περίοδον*, CX. annorum decursum iidem ludi vestri seculares rursus celebrari possint, quo ritu imperium Romanum, nova semper stirpe fultum, aeternitatem suam pie agnoscat atque testetur.» — *Ter* cet.] «ternis

Nocte frequentes.

Vosque veraces cecinisse, Parcae, 25
Quod semel dictum est stabilisque rerum
Terminus servat, bona iam peractis

26. *dictum stabilis per aevum Terminus servet* Bentleius coni., *dictum stabilisque* e Codd. F. (Ut nos, Bbc. Codd. Bentl., Pottierii 1, 3, 7, 8, 22., cuius aliquot non numerati omittunt *est*.) — 27. *servat* ν, corr. λ, Aldus, F: *servet* Bbc, Cruquii quinque, ceteri Bentleii, omnes Pottierii, LCt, Bentl., MJ.

diebus totidemque noctibus.» — *grata Nocte*] propter lumina ac rogos ubique accensos (Zosim. 2,5.) propterque hymnos, caerimonias augustas et laetitiam universalem. — *frequentes*] «ab innumerabili civium multitudine celebratos.»

25–28. *veraces cecinisse*] Graeca constructione: *Wahrheit singende Mächte*. Voss. *Veridicos cantus* Parcis tribuit etiam Catullus 64, 306. Hic quidem significantur carmina Sibyllina, quae quasi Parcarum ipsarum vaticinia continebant; uti in Vopisci Aureliano 19. Ulpius Silanus in senatu inter alia haec verba facit: *Veteranis manibus libros evolvite; fata rei publicae, quae sunt aeterna, perquirite*. Servius ad Aen. 2, 777: *ut - Statius dicit: fata sunt, quae divi fantur*. — *Parcae*] Plato Polit. 10. pag. 617. C.: *θυγατέρας τῆς Ἀνάγκης, Μοίρας*. Invocandae autem erant ut Ilithyia ex carminis Sibyllini praecepto v. 8. Earum imaginem videsis in Millin *Voyage* T. 65, 1. atque cfr. imprimis de earum imaginibus Avellino *Bull.* III. p. 17. — *semel*] *ein für allemal*. Cic. ad Att. 14, 13: Antonius *semel induxit animum sibi licere quod vellet*. — «Veraces in canendo id, quod ita a vobis *dictum* (decretum) est, ut in perpetuum valeat, quodque propter hoc ipsum *rerum* (fatorum) *stabilis terminus* (certus eventus) *servat*, stabilit.» Cf. Virg. Ecl. 4,47: *Concordes stabili fatorum numine Parcae*. — *dictum est stabilisque* etsi durum pronuntiatu, hoc tamen loco, ubi firmitatis notio etiam sono exprimenda erat, ab Horatio consulto molliori *dictum stabilisque* praelatum videtur. — *Terminus* autem non est huius nominis deus, sed prorsus similis est sententia Accianae illi in Hecuba apud Priscian. 6. p. 716. P.: *Veter fatorum terminus sic iusserat*. Lucret. 1, 71: *atque alte terminus haerens*. Virg. Aen. 4, 614: *Et sic fata Iovis poscunt, hic terminus haeret*. Eurip. Suppl. 646: *θεοὶ - Ἅπάντων τέρμ' ἔχοντες*. — *servat*] Tametsi fatendum est *servet* commendari auctoritate trium Scholiastarum, Servii ad Ecl. 4, 47., meorum ac Pott. Codd. omnium, item Oberlini B. Sec. X., tamen poëta longe rectius pro certo affirmare videtur, in sempiternum servari a Parcis fatorum imperii terminum. Qui praeferunt *servet*, *παρέν θεσιν* statuere debent: *dictum est - stabilisque* (utinam) *rerum Terminus servet! - bona* cet., quae admodum languida mihi videtur; nec tollunt difficultatem, quae oritur ex eo, quod pron. *Quod* ponitur et casu primo et quarto pro: *quodque stabilis*

Iungite fata.

Fertilis frugum pecorisque Tellus
Spicea donet Cererem corona;
Nutriant fetus et aquae salubres
Et Iovis aurae.

Condito mitis placidusque telo
Supplices audi pueros, Apollo;
Siderum regina bicornis, audi,
Luna, puellas:

Roma si vestrum est opus, Iliaeque

cet. — Aliis, ut nuper Steinero, placuit constructio praelata a Lambino, qui in Commentario servavit indicativum *servat*: «Iungite bona fata fatis iam peractis, quod quidem semel iam a vobis dictum est et stabilis rerum terminus id servat neque id ullo pacto potest immutari. Quidnam semel dictum est? Vos iuncturas bona praeteritis fatis.» Verum sic vv. *veraces cecinisse* nimis abrupta sunt et prope manca; quid tandem, quaeso, *cecinisse*? — *iam peractis*] «quibus adhuc feliciter usi sumus.»

29-32. *Fertilis* cet.] «Veteres in precationum formulis haec tria felicitatis momenta, frugum ubertatem, feturam gregum, matronarum fecunditatem, plerumque coniungunt. Aeschyl. Eum. 905. Sophocl. Oed. Tyr. 171. Aristoph. Pac. 1320. Herod. 3, 68.» Huschkius ad Tib. 2, 5, 91. — *Fertilis-pecoris* per zeugma pro *fecunda*; contra *fecundus* pro *fertilis* de arboribus Od. 3, 23, 6. — *Tellus*] Conf. versus Sibyll. 10 sq., ius iurandum Philippi ad v. 9. — «Sit frugum ubertas et prospera pecudum fetura.» Schol. Hanc sententiam venusta imagine sic exornat, ut Tellus dea, ipsa laeta sua fertilitate, eo munere fungatur, quo grati coloni, cum Cererem spiceis coronis ornant, ut comparet etiam in antiquitatis monumentis. Tibull. 1, 1, 15: *Flava Ceres, tibi sit nostro de rure corona Spicea.* — *fetus*] H. l. agrorum fruges. Cic. de Or. 2, 30: *quo meliores ager fetus possit et grandiores edere.* — *Iovis aurae*] Ex antiquo sermonis usu, quo tempora et varia caeli temperies et pluvia Iovi tribuebantur. Epod. 2, 29: *tonantis annus hibernus Iovis.* Iliad. ε, 91: *Διὸς ὄμβρος.* Soph. Antig. 607: *ἀκάματοι θεῶν Μῆνες.* Apollon. Rhod. 2, 525: *ἐτήσιοι ἐκ Διὸς αὖραι.* Eumen. Paneg. Const. 13: *Iuppiter moderator aurarum.* Itaque et adiectivum *salubres* et genitivus *Iovis* et ad *aquas* et ad *auras* referenda sunt.

33-36. *Condito* - - *telo*] «Omnem pestem a populo Romano avertens.» Magna cum arte revertitur ad Apollinem, Augusti custodem et quasi genium tutelarem, et ad Dianam, quorum numina initio invocarat. — *mitis placidusque*] Duplex *ἐπίθετον*,

Litus Etruscum tenuere turmae,
Iussa pars mutare Lares et urbem
Sospite cursu,

Cui per ardentem sine fraude Troiam
Castus Aeneas patriae superstes
Liberum munivit iter, daturus
Plura relictis:

Di, probos mores docili iuventae,
Di, senectuti placidae quietem,

39. *urbes* Bc (non b). — 45. *docilis* cum pr. Battel. *(ω)* Bentleius. — 46. *senectutis βιx* «et duo alii inferioris notae», duo item Bersm., duo Pottierii, Bentleius. — *placidam* ω (cum var. lect. *placidae*), Hofman Peerlkamp. (Ut nos, Bbc.)

a nonnullis reprehensum, videtur referre sermonem formularum. Certe etiam Ovid. Met. 4, 31: *Pacatus mitisque, rogant Ismenides, adsis.* — *Luna*] Lunae deae imaginem cum antiquissima inscr. Latina *LOSNA* vide in Gerhard *Etrusk. Spiegel* N. CLXXI. — *puellas:*] Cum quid supplicare debeant chori seqq. versibus exponatur, hic colon ponendum erat, non cum aliis maior distinctio, qua dissecarentur sententiae.

37-40. *si - est*] «si est, ut est reapse.» In precibus modestior particula quam *quoniam*. Etenim sic procedunt sententiae: «Quoniam Roma vestrum est opus, etiam in posterum ei quocunque modo ut faveatis, precamur.» — *vestrum - opus*] quatenus Apollo (cui, ut solet, iungitur soror) Aeneam Italiam petere iusserat. Virg. Aen. 4, 345: *Sed nunc Italiam magnam Gryneus Apollo, Italiam Lyciae iussere capessere sortes.* Cfr. etiam Od. 4, 6, 24 sqq. — *pars*] quotquot Aeneam comitati sunt. — *Sospite cursu*] «ita iussi, ut salvi in Italiam pervenirent.» Alii minus poëtice iungunt: *tenuere sospite cursu litus Etruscum*, Lavinia litora.

41-44. *sine fraude*] «sine damno aut pernicie Aeneae omniumque eius comitum»; ut Od. 2, 19, 19: *Nodo coërces viperino Bistonidum sine fraude crines.* (Male Servius ad Aen. 1, 242. *sine fraude* interpretatur «sine proditione,» quam poëtae, vel si purgaturus esset, h. l. commemorare haudquaquam decorum fuisset.) — *Castus*] «pius, cui propterea favebatis.» Sic *incestus*, impius, Od. 3, 2, 30. Virg. Aen. 6, 664: *Quique sacerdotes casti.* — *Plura*] «conditurus per posteros suos imperium Troiano potentius.» — Antiquissima, quae nunc exstet, mentio τῆς ἀποικίας Φρυγῶν duce Aenea reperitur in Sophoclis Laocoontis Fr. 342. Dind.

45-48. *Di*] proxime refertur ad Apollinem et Dianam. — *senectuti placidae quietem*] «tranquillitatem, quam unice optant, senibus date, ut placide, sine ulla molestia ac miseria, ad vitae finem perveniant.» Pind. Ol. 5, 22: φέρειν γῆρας εὔθυμον ἐς τελευτάν. *Placida* egregie dicitur *senectus*, quae sibi *placet*,

Romulae genti date remque prolemque
Et decus omne!

Quaeque vos bobus veneratur albis
Clarus Anchisae Venerisque sanguis, 50
Impetret, bellante prior, iacentem
Lenis in hostem!

49. *Quique* Pott. 9, 15, 22., LtF. (Ut nos, Bbc, β, pr. $\varkappa$ «et alii duo», C, Bentl., MJ.) — *bubus* b. — 51. *Imperet* Pott. plures, LtF (non Bbc). Ex $\mu\omega$, pr. $\varkappa$ et ν post Cruquium correxit Bentleius. — 52. *Laetus* B.

prorsus contenta est vita et ante acta et ea, quae etiamnunc ipsi concessa est.» Monendum erat propter perversas lectiones *senectutis placidae* et *placidam quietem*. — V. 1. igitur huius strophae ad iuventutem refertur, v. 2. ad senes, quibus hae ipsae preces egregie placere debebant; v. 3 et 4. universum populum Romanum complectuntur; qua distributione magna cum arte usus est poëta. — *Romulae*] pro *Romuleae*, ut Od. 4, 5, 1. — *remque*] «opum affluentiam.» — *prolemque*] *que* colliquescit cum v. seq. Cf. Od. 4, 2, 22. 23.

49–52. *Quaeque*] «Et quae, boves albas (Verss. Sibyll. 12.) vobis immolans, vos precatur Augustus, ea consequatur.» Caesaris quidem nomen, ipso sine dubio sic volente, per totum carmen tacetur. — Longe vero pulchrior est ipsa quoque sententia verae huius lectionis (etiam Cod. Franeq.) quam interpolatae: *Quique — Imperet*; nam in illa hoc inest: «quae vota ille suscipit pro salute imperii Romani proque prosperitate suorum civium, ea rata fiant;» in hac simplex rei divinae faciundae mentio; *imperet* autem explicant: «dominetur toti terrarum orbi», ut Od. 3, 6, 5. Interpolationem vero ortam esse apparet ex ignoratione constructionis *venerari aliquem aliquid* (ut *precari, poscere, postulare, rogare* cet.), quae ex antiquiore Latinitate retenta est etiam ab A. Caecina apud Cic. ad Fam. 6, 7: *qui multa deos venerati sunt contra eius salutem*; sicque Sat. 2, 2, 124: *Ac venerata Ceres, ita culmo surgeret alto*. Sat. 2, 6, 8: *Si veneror* (precor) *stultus nihil horum*. — *Anchisae*] Pulchram Anchisae ab Aenea in humeris portati imaginem vide in Gerhard *Vaseng.* III. T. CCXVII. — *bellante prior, Lenis*] «itaque dis faventibus semper victor hostium evadat, clementer autem, ut decet virum fortem pariter ac generosum, domitis parcat.» Virg. Aen. 6, 854: *Parcere subiectis et debellare superbos*. Prop. 3, 19, 28: (Minos) *Victor erat quamvis, aequus in hoste fuit*.

54–56. *Medus*] Parthus. Nota quam caute totum per carmen omnem bellorum civilium, quae imperium laceraverant, vel occultissimam mentionem devitet ac de exteris dumtaxat nationibus ab Augusto domitis loquatur, tum v. 57. de fide ac pace ab eodem restituta. — *Albanas*] «Romanorum ex Alba Longa ortorum.» — *responsa*] «*edicta* illa *Iulia* (Od. 4, 15, 22.), quomodo seditiones intestinas compo-

Iam mari terraque manus potentes
Medus Albanasque timet secures,
Iam Scythae responsa petunt, superbi
Nuper, et Indi.

Iam Fides et Pax et Honos Pudorque
Priscus et neglecta redire Virtus
Audet, apparetque beata pleno
Copia cornu.

53. *manum potentem* Bentl. coni. — 57. *Honor* Bb,LCt (non c).

nere, quid Romanis praestare debeant.» — *superbi*] iunge cum v. *Scythae*. Suet. Oct. 21. Dio 54, 9. Ovid. Trist. 2, 227: *Nunc petit Armenius pacem; nunc porrigit arcus Parthus eques timida captaque signa manu.* — *Indi*] Augustus ipse in Monum. Ancyr. ed. Franz p. 108: *Πρὸς ἐμὲ ἐξ Ἰνδίας βασιλέων πρεσβεῖαι πολλάκις ἀπεστάλησαν, οὐδέποτε πρὸ τούτου τοῦ χρόνου ὀφθεῖσαι παρὰ Ῥωμαίων ἡγεμόνι.* De Indorum autem legationibus ad Augustum missis docte disputavit Unger V. R. p. 355. (Cf. A. W. Schlegel *Berliner-Kalender* 1829. p. 48. C. Ritter *Geogr. von Asien* IV. 1. p. 488 seqq. Benfey in Erschii et Gruberi Encycl. s. v. *Indien*, p. 89.)

57-60. *Fides*] Theognis 1137: *Πίστις, μεγάλη θεός.* — *Pax*] Eurip. Orest. 1682: *τὴν καλλίστην Θεῶν Εἰρήνην.* Eius ara erat Athenis. Vid. Corn. Nep. in Timoth. 2. et quae adnotavit Nipperdey. — *Honos*, qui a Romanis colebatur, proprie est *Honos Virtutis*, qui virtutem consequitur; sed iam a M. Marcello bello Gallico ad Clastidium aedes HONORI ET VIRTUTI vota est. Liv. 27, 25. — *Pudor*] Apud Eurip, Hipp. 77: *ἀκήρατον - λειμῶνα - - Λίδῶς - ποταμίαισι κηπεύει δρόσοις.* — *Priscus*] Virg. Aen. 6, 879: *heu prisca fides!* — *redire*] in terras, quas cum a mortalibus coli desita esset, maesta reliquerat; id quod Graeci de Astraea, *Δίκῃ*, narrabant; item Hesiodus *Ἔργ.* 198. Goettl.: *Λευκοῖσιν φαρέεσσι καλυψαμένω χρόα καλὸν Ἀθανάτων μετὰ φῦλον ἴτον προλιπόντ' ἀνθρώπους Αἰδὼς καὶ Νέμεσις.* — *apparetque*] Splendidam hic numinis *ἐπιφάνειαν* significat. — *Copia*] abundantiae dea; cuius imagine praecipue delectatus esse Augustus videtur. Od. 1, 17, 14 sqq. Epp. 1, 12, 28 sq. Cfr. Müller *Denkm.* V. N. 377. Genium Augusti cum copiae cornu monstrat Visconti *Museo Pio-Clem.* 3. Tab. 2. — *cornu*] Graeci simile habent *Ἀμαλθείας κέρας.* Apud Senecam Med. 65. Paci ipsi tribuitur cornu copiae: *Et cornu retinet divite copiam.* Recentior *μῦθος* videtur apud Ovid. Met. 9, 87. Achelous de cornu sibi ab Hercule truncato: *Naïdes hoc, pomis et odoro flore repletum, Sacrarunt; divesque meo bona Copia cornu est.* — «Pacatum autem et quietum iam esse terrarum orbem cum verbis tum numeris lenioribus egregie declaravit poëta, ut qui in strophis 14 et 15. quinquies molli caesura trochaica usus sit.» STEINER.

Augur et fulgente decorus arcu
Phoebus acceptusque novem Camenis,
Qui salutari levat arte fessos
Corporis artus,

Si Palatinas videt aequus arces, 65
Remque Romanam Latiumque felix
Alterum in lustrum meliusque semper

65. *arces* Bbc, Bentleii ac Pottierii plerique, Lt et Bentleius: *aras* in c superscr., *ιλ*, var. lect. *βω*, Pott. 7, 9, CFM. (Nos secutus est J.) — Ceterum Bentl. et Fea distinguunt: *(Si Palatinas - - Latiumque) felix Alterum* cet. — 66. *felix* adscr. «vel *laetum*» B.

61 - 64. Vide, quo studio iam tertium in Apolline, Augusti, ut ita dicam, exemplari, praedicando immoretur poëta. «In proodo chorus cecinit: Date quae precamur, Phoebe et Diana. In mesodo eandem sententiam iteravit: Audite nostras preces, Apollo et Luna. Denique in epodo Str. 16-19. universus chorus hanc sententiam ita repetit, ut non iam numina ipsa alloquatur, sed ad populum, ni fallor, conversus, tertia persona dicat: Phoebus et Diana cum XVvirorum pias preces, quas illi in sacrificando pro imperii incolumitate susceperunt (Zosimus 2, 15.), tum nostra quae modo nuncupavimus vota benigne curent. Postremo certam chori spem id fore exprimit.» Steiner. — *Augur*] Vid. ad Od. 1, 2, 32. — *fulgente*] Apollo poëtis modo *χρυσότοξος*, modo *ἀργυρότοξος*, ut Il. *α*, 37. — *acceptus*] Eurip. Med. 426: *Φοῖβος, ἀγήτωρ μελέων*. Orph. Hymn. 34, 6. est *Μουσαγέτης*, ut alibi Hercules. — *levat - fessos - artus*] «medetur aegris», ut Celsus 1. Praef.: *levatum magis eorum morbum esse*. Tibull. 4, 4, 10. ad Apollinem: *Sancte veni tecumque feras quicunque sapores, Quicunque et cantus corpora fessa levant*. Utrobique v. *fessus* significat languidum ex morbo.

65-67. *Si Palatinas - - arces*] «Has ipsas, ubi cantu eum veneramur.» (Vide Zosimi locum.) «Si propitius respicit, ut re vera respicit, aedem suam in monte Palatino ab Augusto ante hoc decennium magnificentissime exstructam.» Virg. Ge. 2, 535: (Roma) *Septemque una sibi muro circumdedit arces*; et de ipso Palatio Ovid. Trist. 1, 1, 69: *Forsitan exspectes, an in alta Palatia missum Scandere te iubeam Caesareamque domum, (Ignoscant augusta mihi loca dique locorum:) Venit in hoc illa fulmen ab arce caput.* Consolat. ad Liviam 61. de Augusto: *Ille vigil, summa sacer ipse locatus in arce, Res hominum ex tuto cernere dignus erat.* Altera lectio *aras* nimis tenuis videtur et ex ignoratione significationis v. *arces* orta. — *Remque Romanam Latiumque - Proroget*] Memor fuisse videtur versiculi Enniani Ann. 1: *Audire est operae pretium, procedere recte Qui rem Romanam Latiumque augescere voltis.* — V. *felix* iunge cum v. *lustrum*, ne careat *ἐπιθέτῳ*. *Lustrum* autem, Romanis *περίοδος*

Proroget aevum.

Quaeque Aventinum tenet Algidumque,
Quindecim Diana preces virorum
Curet et votis puerorum amicas
Applicet aures.

68. *Proroget* b, et duobus exceptis omnes Pottierii, item LCt: *Prorogat* B, quattuor Bland., unus Bersm., γ, pr. $\varkappa$, Pott. duo, C, Bentl., FM. — 71. *Curet* b et duo Pottierii, Lt; *Curat* B et praeter Codd. a Bentleio ad v. *Prorogat* memoratos, $\beta\lambda\chi$, tres Bersm., var. lect. ω, C, Bentl., FM. — 72. *Applicet* b et Pottierii 8, 9, 22: *Applicat* B, Codd. a Bentl. ad v. *Curat* memorati, C, Bentl. FM. De Cod. c nunc mihi non constat. (Nos secutus est Jahn.) — *auris* B.

religiosa, proprie, non infinite (ut aliis placuit) accipiendum, ideo potissimum, quod anno praecedente 736. Augustus *πέντε τῆς προστασίας ἔτη, ἐπειδήπερ ὁ δεκέτης χρόνος ἐξήκων ἦν, προσέθετο.* Dio 54, 12. Hoc *lustrum* principe Augusto felix fore sibi spondet poëta; *alterum* autem «proximum»; iam sequitur tempus infinitum *meliusque semper – aevum*; *semper* ex formula, ut Tib. 1, 7, 63: *At tu, Natalis, multos celebrande per annos, Candidior semper candidiorque veni.* Ovid. Fast. 1, 87. de Kal. Ianuariis: *Salve, laeta dies, meliorque revertere semper.* Nonnullâ poëtae, longe maiore interpretum culpâ factum est, ut alii iungerent *Latium felix, melius aevum*, alii *Latium felix meliusque*, alii denique *felix* ad Apollinem referrent, appellantes Virg. Ecl. 5, 65: *Sis bonus o felixque tuis.*

68. *Proroget – Curet – Applicet*] Per se manifestum est, carminis fini rursus unice convenire precationes vere religiosas, non nimiam illam indicativorum confidentiam, quae et scriptoribus librariis et criticis quibusdam, adeoque ipsi Bentleio, placuit. Quae quidem ratio tunc saltem tolerabilis est, si plene distinguas post vv. 68 et 72.; prorsus inepta, si per zeugma part. *si* referas a v. *videt* ad tria reliqua verba et a v. 73. apodosin incipias, ut sit: «Si Apollo rem publicam prorogat, sique Diana votis applicat aures, spem reporto cet.

69–72. *Quaeque*] Ut Apollinem per aedem Palatinam, sic Dianam obtestatur chorus per religiones et Romae et in Latio, in monte Algido (Od. 1, 21, 6.) illi institutas, ut, si propitia sit imperio Romano, hoc fortunare velit. Zosim. 2, 5: *ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀρτέμιδος, ὃ ἐν τῷ Ἀουεντίνῳ λόφῳ καθίδρυται κτλ.* — *Quindecim – – virorum*] Cum hi ludi seculares ex librorum Sibyllinorum responso celebrarentur, quos solis Quindecimviris Sac. Fac. adire licebat, consentaneum erat, ut hoc sacerdotum collegium diserte memoraretur. Tacit. Ann. 11, 11: *collegio Qindecimvirum antiquitus ea cura* (ludorum secularium), *et magistratus potissimum exsequebantur officia caerimoniarum.* — *puerorum*] utriusque sexus. Paulus de Verb. Signif. ed Cramer. p. 78. 163, 1: *Pueri appellatione etiam puella significatur.* — *amicas Applicet*] «propitias praebeat.» Schol.

Haec Iovem sentire deosque cunctos
Spem bonam certamque domum reporto,
Doctus et Phoebi chorus et Dianae
Dicere laudes.

73. *Hoc* Iahn etiam in tertia Ed.; videtur error typograph. — 75. *Phoebo* Cod. (?) Barthii Adverss. 38, 18.

73–76. *Haec*] «quae precati sumus quaeque ut exaudiantur a dis immortalibus, ex animi nostri sententia optamus.» — *sentire*] «hanc eandem voluntatem esse deorum adeoque fore, ut nostras preces benigne exaudiant.» — *deosque cunctos*] Religiosa hac formula eos etiam complectitur, qui per carmen ipsum non erant implorati, ut Iuno, Minerva, Neptunus, Mars. Possis comparare iam Homericum illud Od. ι, 479: *τῷ σε Ζεὺς τίσατο καὶ θεοὶ ἄλλοι.* — *Doctus*] «edoctus a poëta.» Od. 4, 6, 43: (chorus) *docilis modorum Vatis Horati.* — *Phoebi – et Dianae Dicere laudes*] Recte se habent genitivi. Virg. Ecl. 6, 6: *qui dicere laudes, Vare, tuas cupiant.* Dativus est apud Tibull. 1, 3, 31: *Bisque die resoluta comas tibi dicere laudes Insignis turba debeat in Pharia.*

EXCURSUS

Ad v. 1.

«Fuit apud Graecos volgata (?) atque a philosophis Platonicis Stoicisque maxime exculta opinio de magno anno mundano, tum demum impleto, cum omnia sidera in ortus suos redirent et omnium rerum *ἀναχύκλωσις* et *ἀποκατάστασις* futura esset. (Macrob. in Somn. Scip. 2, 17.) Eadem fama etiam inter Etruscos et Romanos fuit, ubi in libris ritualibus Etruscorum et Romanorum libris Sibyllinis ille annus in decem menses magnos sive secula divisus, neque tamen eorum mensium longitudo et exitus certis finibus circumscriptus erat, sed portentis divinitus missis indici credebatur. (Servius et Voss ad Virg. Ecl. 4, 4. Censorin. de die nat. 17. et 18.) Unde etiam ludi seculares apud Romanos diversis intervallis instituti sunt. (Censor. l. l.) In libris Sibyllinis praeterea scriptum erat, quis quoque mense imperaret deus. Primo mensi Saturnus praeerat, ultimus Soli sive Apollini tribuebatur. (Nigidius apud Serv. ad Ecl. 4, 10.) Apollinem praecessisse videtur Diana, cui etiam in civili anno mensis November sacer erat. Quamobrem in Horatii carmine seculari Apollo et Diana prae ceteris dis celebrati sunt. Romani vero hoc ipso tempore seculo decimo se vivere putaverunt. Etenim cum post mortem C. Iulii Caesaris stella crinita apparuisset, Volcatius haruspex hunc cometam significare exitum seculi noni et ingressum decimi in contione dixit. (Serv. ad Ecl. 9, 47.)» Iahn ad Virg. Ecl. 4, 10.

Q. HORATII FLACCI

EPODON

LIBER.

PROLEGOMENA.

«Quantum ex iis, quae ad nos pervenerunt, reliquiis iudicari potest, antiquissima Graecorum carmina ex versibus unius generis, iisque non nexis constiterunt. Sed cum poësis ex epici carminis magnitudine et gravitate ad breviora et tenuiora argumenta transferretur, numeros quoque apta aliqua complexione concludi oportebat. Ita inventi sunt epodi, quorum antiquissimum genus versui heroico subiectum habuit pentametrum ex duabus heroici partibus factum; eaque consociatio nomen nacta est carminis elegiaci. Excoluit hanc epodorum rationem maxime Archilochus, nunc duos simplices versus consocians. ut: *Πάτερ Λυκάμβα, ποῖον ἐφράσω τόδε; Τίς σὰς παρήειρε φρένας*; nunc priorem ponens asynartetum, ut: *Τοῖος γὰρ φιλότητος ἵμερος ὑπὸ καρδίην ἐλυσθεὶς Πολλὴν κατ᾽ ἀχλὺν ὀμμάτων ἔχευεν*, nunc posteriorem, ut est in hoc Horatii (Epod. 13.): *Horrida tempestas caelum contraxit, et imbres Nivesque deducunt Iovem: nunc mare nunc siluae*, nunc utrumque, si quidem id iam Archilochus, et non alii post eum instituerunt. Ita in hoc Simonidis: *Πολλάκι δὴ φυλῆς Ἀκαμαντίδος ἐν χοροῖσιν Ὧραι Ἀνωλόλυξαν κισσοφόροις ἐπὶ διθυράμβοις.* Et ut minor versus praecederet, qui proodi potius vocantur, Epod. 11: *Petti, nihil me sicut antea iuvat Scribere versiculos, amore percussum gravi.*» Hermannus Elem. doctr. metr. p. 670.

Maxima pars horum Epodorum referri debet ad genus illud, de quo ipse dixit Epp. 1, 19, 23: *Parios ego primus iambos Ostendi Latio numeros animosque secutus Archilochi, non res et agentia verba Lycamben.* Compositi autem sunt inde ab a. u. c. 713. (Epod 16.) usque ad a. u. c. 724. (Ep. 2. 17. Franke p. 231.) Ex verbis Epp. 1, 19, 23. patet has eclogas satis mature ab ipso poëta editas, non demum post eius mortem a grammatico aliquo collectas esse, ut quidam rati sunt; nam quod dicunt nonnulla carmina liberioris spiritus (Ep. 7. et 16.) ac vel ipsum Carmen 9. propter nimiam M. Antonii vituperationem cfr. ad Od. 1, 37.) displicere debuisse Augusto et Maecenati, non est profecto cur

praeferamus expresso poëtae testimonio, nec tam angusti ac pusilli animi fuit Augustus, qui carmina Bibaculi et Catulli referta contumeliis Caesarum sapienter tolerabat (Tacit. Ann. 4, 34.), ut propter tria liberiora carmina totum hunc librum, sat multas ipsius laudes continentem, celatum cuperet, cum id fieri omnino nequiret; quicunque enim volebat, exempla Epodon a poëta ipso atque tot eius amicis parare sibi facili opera poterat.

CARMEN I.

Ibis Liburnis inter alta navium,

I. Inscr. volg. *Ad Maecenatem*, et sic BT. — Om. omnes inscriptiones S, item b, excepto Epodo 17. — Huius carminis octo tantum vv. in B leguntur.

I. Sane cum hoc carmen composuit, constitutum erat, ut Maecenas Octavianum in bellum adversus M. Antonium comitaretur, quod tamen consilium postea mutatum esse Maecenatemque Romae mansisse, ut urbanis negotiis praeesset ac seditiones fortasse orituras mature opprimeret, sat idoneis argumentis demonstravit Massonus in Vita Hor. pag. 143. (Tempore belli Actiaci Romae et Italiae praepositus *absentis partibus Caesaris* functus est, ut ait Seneca Ep. 114, 6. et Dio 51, 3: *Μαικήνου, ᾧ καὶ τότε ἥ τε Ῥώμη καὶ ἡ λοιπὴ Ἰταλία προσετέταχτο.* Exigua autem aut nulla est in hac re auctoritas Scriptoris Eleg. in ob. Maec. 45: *Cum freta Niliacae texerunt lata carinae, Fortis erat circum, fortis et ante ducem.* Nam facile tali exaggeratione uti poterat, qui diu post Maecenatis obitum (a. u. 746.) scripsit. Maecenatem Liburnis praefuisse et Horatium illo agente ab Octaviano obtinuisse militiae vacationem item Scholiastarum sunt mera somnia. «Cum Caesar et milites omnes et vero etiam senatores et *equestris* dignitatis viros Brundisium evocasset, *τοὺς μέν, ὅπως τι συμπράξωσιν αὐτῷ, τοὺς δ', ὅπως μηδὲν μονωθέντες νεοχμώσωσι, τό τε μέγιστον, ὅπως ἐνδείξηται τοῖς ἀνθρώποις, ὅτι καὶ τὸ πλεῖστον καὶ τὸ κράτιστον τῶν Ῥωμαίων ὁμογνωμονοῦν ἔχοι* (Dio 50, 11.), etiam Maecenas (per aliquod tempus) eo se contulisse videtur.» Franke. (a. u. c. 723., quo anno pugna Actiaca pugnata est IV. Non. Sept. Vid. Kal. Amit. Inscr. m. L. II. p. 398. Cfr. Frandsen *Maecenas* p. 37.)

1-4. *Ibis*] Tota propositio, ut et v. 11. *Feremus – – pectore*, non est interrogatio (ut in Edd. nonnullis), sed affirmatio. «Caesaris navibus Liburnis (Od. 1, 37, 30.), quae celerrimae quidem, sed triremibus multo humiliores sunt, ibis inter ingentes illas triremes Antonii, cum hoc depugnaturus.» (Minus recte nuper quidam *alta – – propugnacula* de Caesaris classe rursus cum antiquioribus aliquot interpretibus exposuit.) — Actiaco proelio Liburnarum auxilio praecipue victus est Antonius. Veget. de Re mil. 5, 3. Ed. Bip. — *propugnacula*] Plin. H. N. 32, 1: *Armatae classes imponunt sibi turrium propugnacula, ut in mari quoque pugnetur velut e muris. Ξυλίνους πύργους* Antonii naves ha-

Amice, propugnacula,
Paratus omne Caesaris periculum
Subire, Maecenas, tuo.
Quid nos, quibus te vita si superstite
Iucunda, si contra, gravis?
Utrumne iussi persequemur otium,
Non dulce, ni tecum simul,
An hunc laborem mente laturi, decet

3. *Caesari* - - *tuo* Bothe et HP. — 4. *tui* Wakefield. (Firmant *tuo* BbSTcd.) — 5. *vita* (om. *si*) bSc, *vita sit* Aldus, LCt. *(vita si* BT, *βγξω*, pr. *κλ*, novem Pottierii. In d a pr. manu incertum, utrum *vita si*, an *vita sit*; a sec. verbum inter *vita* et *superstite* erasum est.) — 6. *Iocunda* Td.

bebant teste Plut. in Ant. 66. et Dione 50, 23. De iisdem Virg. Aen. 8, 691: *pelago credas innare revolsas Cycladas aut montes concurrere montibus altos; Tanta mole viri turritis puppibus instant.* Dio 50, 18. Antonius ad milites: *Ὁρᾶτε γάρ που καὶ αὐτοὶ καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὸ πάχος τῶν ἡμετέρων σκαφῶν.* Flor. 4, 11, 5: Augusto *quadringentae amplius naves, ducentae non minus* Antonii; *sed numerum magnitudo pensabat, quippe a senis in novenos remorum ordinibus* (immo *δεκήρους* memorant Plut. Ant. 64. Dio 50, 23.), *ad hoc turribus atque tabulatis allevatae castellorum et urbium specie non sine gemitu maris et labore ventorum ferebantur*; sed utroque scriptore teste ipsa illa navium moles exitio deinde fuit Antonio, Octaviani contra naves «*μικρότεραι καὶ ταχύτεραι.*» Dio 50, 32. — *Subire*] «excipere cum tuo periculo.» — *tuo*] Wakefield proposuit *tui*, ut Propert. ad Maecenatem 2, 1, 25: *Bellaque resque tui memorarem Caesaris* cet. Sed lectionem *tuo* firmat etiam Mar. Victorinus p. 488. Gaisf.

5. 6. *Quid nos*] capiemus consilii? — *te vita si superstite*] Propter sequens *si* duplicem constructionem miscuit: «si superstes mihi eris» et: «te superstite.» Sic enim malim expedire quam cum aliis: «si te superstite (vita) sit s. vivatur.» (Audiatur tamen etiam Herbst, qui lectionem «*vita sit* amplectitur, *Lectt. Venus.* I. p. 20: «Altera lectio *(vita si)* unde nata sit, dubium esse non potest. Non videbant librarii *te superstite* idem esse ac si legeretur: *si sis superstes*, quumque semel *sit* in *si*, quod sequentia vv. *si contra* postulare viderentur, mutassent, non sane mirum est criticis tam perplexam orationem potuisse probari, quippe qui, ut quaeque lectio maxime a simplicitate recedit, ita eam arripere soleant cupidissime.») — *si contra*] Particula *sin* nusquam usus est Horatius. Ad sententiam confer Od. 2, 17, 5–9. Teneros huiusmodi amicos vocabant *συναποθνήσκοντας*, *commorientes.*

7–13. *Utrumne*] Cfr. Hand Turs. IV. p. 80. — *iussi*] «Utrum ego, quem tu remanere in Italia iubes, cessabo in otio (quod alioqui poëtae gratissimum est), an hunc militiae laborem feram ea mente, qua virum fortem decet?» — *persequemur*] Sic Cic. Off. 3, 1: *otium persequimur.* — *laturi*] Eadem ellipsi v. substantivi, qua Ennius in

Qua ferre non molles viros ? 10
Feremus et te vel per Alpium iuga
Inhospitalem et Caucasum
Vel Occidentis usque ad ultimum sinum
Forti sequemur pectore.
Roges, tuum labore quid iuvem meo, 15
Imbellis ac firmus parum ?
Comes minore sum futurus in metu,
Qui maior absentes habet ;

10. *Quem* bcd et plerique Pottierii, item Aldus. *(Qua* BST et Pottierii 1, 3, 7.) — 12. *et* om. d. — 15. *laborem* T et Pottierii omnes. — 16. *Imbellis* T. — 17. *sim* auctore N. Heinsio Bentleius. — 18. *absentis* S. — Deficit in v. 18. Cod. Turic. usque ad Epod. 9, 37.

Andromacha apud Cic. Tusc. 1, 44: *Vidi, videre quod me passa aegerrume.* — *Inhospitalem - Caucasum*] ut Od. 1, 22, 6. Seneca Thyest. 1049: *inhospitalis Caucasi rupem asperam — sinum*] Oceani, ad Hispaniae oram ultimam. Schol. Cfr. Od. 2, 6, 1 : *Septimi Gades aditure mecum.* Virgil. Ge. 2, 123: *Extremi sinus orbis.*

15-18. *Roges*] «Ex me quaeres fortasse.» — *Imbellis*] Od. 2, 6, 7: *lasso maris et viarum Militiaeque.* — *firmus parum*] ad valetudinem pertinet, qua non optima utebatur. — *minore sum*] Certo atque obfirmato animo respondet superiori, quam exspectat, interrogationi, quocirca indicativo utitur, non Heinsii coniunctivo. — *habet*] «tenet, occupat.»

19-22. *Ut assidens*] Aeschyl. Sept. adv. Theb. 291. D.: *Δράκοντας ὥς τις τέκνων Ὑπερδέδοικεν λεχαίων δυσευνάτορας Πάντροφος πελειάς.* Atque de palumbo hic cogitare licet, ut gratior fiat imago. Alii de hirundine exposuerunt, haud memores has in tectis, turribus, rupibus praeruptis nidificare solere, quos in locos serpentes allabi vix possunt. Ad totam autem imaginem cfr. Moschi Id. δ, 21 sq. praesertim v. 25: *(ἡ ὄρνις) Οὐδ' ἄρ' ἔχει τέκνοισιν ἐπαρκέσαι.* — «Ut avis eo tempore, quo fovet implumes pullos, his relictis, id est, cum eos escae petendae causa reliquit, magis timet serpentium impetus in nidum suum.» Statim autem sequitur comparatio v. *magis* significata; nimirum volgaris ratio cum fuisset: «timet magis pullis relictis quam cum praesens est in nido»; hanc praetulit: «etsi, licet adsit, non plus auxilii illis est latura», pro quo pronomine non sine vi posuit *praesentibus*, «qui circa eam versantur»; qua ratione mutua caritas matris et pullorum optime exprimitur. Ac similia, quos pleonasmos olim vocabant, habebat consuetudo Latina: Plaut. Pseud. 4, 7, 43: *te ipsus coram praesens praesentem videt.* Terent. Adelph. 3, 3, 39: *Non quia ades praesens, dico hoc.* Ib. 4, 5, 34 : *Cum hanc sibi videbit*

Ut assidens implumibus pullis avis
Serpentium allapsus timet
Magis relictis, non, ut adsit, auxili
Latura plus praesentibus.
Libenter hoc et omne militabitur
Bellum in tuae spem gratiae,
Non ut iuvencis illigata pluribus
Aratra nitantur mea,

21. *ut adsit, auxili* BSd, Bland. tres, Pott. 1, 3, 7, 9, 7., Aldus, LCtF: *ut sit* (superscr. *as*) b, *ut sit* c, Pott. plerique, *uti sit auxili* Blandin. vetustiss., unus Pulmanni, aliquot Lamb., Bentleius, *uti sit, auxili* M. (Ut nos, J.) — 26. *meis* Bbcd, Bentleii plerique, LCtJ. (Ut nos, S, χ, var. lect. ω, Pottierii 13, 16.)

praesens praesenti eripi. — allapsus] *lapsus* serpentum est Virg. Aen. 2, 225. Optime *παραφράζει* Silius 12, 56: *tacito si ad culmina nisu Evasit serpens. — ut adsit*] «licet praesens sit;» uti omissis vv. *ut adsit* haec sententia exprimi poterat: *non a. l. pl. praesens praesentibus*. Non vero, ut alii: «quamvis parata sit ad ferendam opem.» Codd. autem auctoritas satis firmat lect. *ut adsit*, cum vitiosum sit aliorum *ut sit*, cuius correctio parum felix videtur *uti sit*; peior etiam interpretatio: «non quasi optet adesse pullis, ut plus auxilii eis ferat.» Video etiam distingui: *uti sit, auxili Latura*, cum Bentleius coniunxisset: *uti sit latura plus auxili*. Illi ergo volebant: *ut sit praesens in nido*; verum ut ita explicemus, haec quidem verba per se non concedunt, sed requiritur *ut adsit*.

23-26. *Libenter*] «Totius huius belli laborem adibo, nullo abs te praemio exspectato, sed tuae erga me benevolentiae spe ac studio ductus.» — *militabitur Bellum*] «a me»; nove dictum. Schol. — *Non ut* cet.] «Non ut plus quam ante agri possideam.» «Errant, qui ista munificentiae Maecenatianae faciunt, quae Augusti essent.» Mitsch. Certe tamen per Maecenatem ea militiae praemia ab Octaviano accepisset. — *nitantur*] «incumbant in terram proscindendam in arvo gravi et pingui, adeoque fertili.» Aratris nisus poëtice tribuitur, qui proprie boum est. — *pluribus*] Varro R. R. 1, 19: *Si Saserna dicit verum, ad centum iugera iugum opus est, si Cato, ad octogena. — mea*] Melius sic legitur cum Cod. Sangall. sec. X., ut v. *aratra* habeat hoc attributum. Alteram lectionem *iuvencis - pluribus - - meis* Bentleius «pravam et luxatam collocationem verborum» merito vocat. Nuper quidem Regel et Monich *meis* defendere conati sunt, non tamen ut mihi hoc melius esse persuaserint; nam *iuvenci plures - mei* inconditi atque inconcinni nescio quid habet, et v. *aratra* sine ullo *ἐπιθέτῳ* languet. Quamquam pro hac lectione afferri posset Ep. 2, 3: *Paterna rura bobus exercet suis*.

Pecusve Calabris ante sidus fervidum
Lucana mutet pascuis,
Neque ut superni villa candens Tusculi
Circaea tangat moenia. 30

28. *pascula* B, *pascua* d, *βλω*, Pott. duo, LCt. (Ut nos, bSc, omnes Blandinii, *βx* «cum aliis quinque.») — 29. *Nec* bd,LCtF. — *supini* Bentl. coni. ab ipso recepta, *superbi* Markland.

27. 28. *Pecusve Calabris* cet.] «ut numerosi mihi sint greges variisque in regionibus ampla pascua, ita ut, quemadmodum faciunt divites, aestate oves meae e Calabria in Lucaniam minus aestuosam agantur. Varro R. R. 2, 1, 16: *greges ovium longe abiguntur ex Apulia in Samnium aestivatum.* Ibid. 2, 2, 9: *mihi greges in Apulia hibernabant, qui in Reatinis montibus aestivabant.* (Cfr. etiam Epist. 2, 2, 177: *Calabris Saltibus adiecti Lucani.*) Pulchre de beatis his Italiae tractibus Rehfues *Neue Medea* II. S. 264: *Die fettesten Weidetriften laufen an den mäandrischen Bächen hin und bedecken die offenen Höhen zwischen den Urforsten. Die üppigste Vegetation lacht über Berg und Thal und wuchert selbst an den gewaltigen Felsmassen empor, auf die sich jene Triften häufig abschneiden. — ante sidus fervidum*] «ante Caniculae ortum.» — De constructione v. *mutare* cfr. Od. 1, 17, 2. et Sat. 2, 7, 110. — *pascuis*] Haec lectio non solum firmatur a multis et praestantibus Codd., sed facilius etiam nomen accommodari poterat ad propinquius adiect. *Lucana* quam contra. «Nos ideo *pascuis* praeferimus, ne in tribus continuis epodis eadem exeat terminatio.» Bentl.

29. 30. *superni*] Vetus Tusculum (anno Chr. 1191. a Romanis dirutum) in monte supremo conditum erat, hodiernum sive *Frascati* in clivo leniter assurgente. (Antiquum Tusculum situm erat, ubi nunc *la villa della Rufinella.* Raoul Rochette *Journal des savants* 1848. p. 19.) — Utique Od. 3, 4, 23. est *Tibur supinum*; verum propterea non idem *ἐπίθετον* hic quoque poëtae erat obtrudendum. Tusculum autem *supernum* est pars superior clivi Tusculani propius oppidum. Cic. de Legg. 3, 13: L. Lucullus, *obiecta magnificentia villae Tusculanae*, respondit *duo se habere vicinos, superiorem, equitem Romanum, inferiorem, libertinum* cet. — *Tusculi Circaea - moenia*] Tusculum a Telegono Ulixis ex Circa filio conditum ferebant; unde Od. 3, 29, 8: *Telegoni iuga parricidae*, ubi vide adnot. Construe: *Non, ut villa candens tangat moenia Circaea Tusculi superni*, id est: «non opto, ut villa mihi obtingat marmorea et magnifice exstructa prope ipsum Tusculum.» Videlicet longe pretiosiores magisque appetitae erant villae amoenum illud oppidum proxime attingentes quam remotiores. Sic minime eandem sententiam (v. 25.) repetit, «non opto, ut mihi donetur praedium quam amplissimum et fertilissimum»; sed adiungit: «nec vero villae amoenae cupidus sum.» Loquitur ergo de villa, ut ita dicam, ficta, quam *φανταισία* concipit; neque vero se non optare dicit, «ut Sabinum suum XV. mil. pass. a Tusculo distans, villâ a novo e marmore constructâ» (Inscr. m. Lat. N. 13. et 1303.), «usque ad huius muros extendatur praediis

Satis superque me benignitas tua
Ditavit: haud paravero,
Quod aut avarus ut Chremes terra premam.
Discinctus aut perdam nepos.

34. *perdam ut nepos* bScd,LCt, Bentleius, F.

intermediis eidem adiectis», quod optatum profecto nimis absurdum fuisset; minus etiam loquitur «de Luculli Tusculano aut de villa inde a Tusculo usque ad Circeios, Latii oppidum, continuo tractu pertinente»; quae aliorum interpretum sunt opiniones. Tres igitur res primarias inter locupletium possessiones enumerat, latifundia agri, pascua, villam amoeno situ magnifice exstructam. — *tangat*] Inscriptio a Fea ex Grut. 879, 4. adscripta subditicia est.

31. 32. *Satis superque*] Epod. 17, 49: *Dedi satis superque poenarum tibi.* Ad sententiam cf. Od. 2, 18, 12: *nec potentem amicum Largiora flagito, Satis beatus unicis Sabinis.* Od. 3, 16, 38: *Nec si plura velim, tu dare deneges.* (Sat. 2, 6, 1.) — *Verba animi*, ut Iuvenalis ait, *profert* simplicissima et ad pedestrem orationem prope accedentia. Sic gratum animum verissime demonstrat nec tamen ad vilem adulationem descendit. Moneo, quia Gargallus festive subiecit: *Antoni gladios potuit contemnere, sic si Omnia dixisset.*

33. 34. *avarus ut Chremes*] Veteres Horatii interpretes non de Menandri, sed de Terentii Chremete verba faciunt, unde corrigendus Meineke ad Menandri Fr. p. 80. Ed. pr., ceteroqui probabiliter docens h. l. non cogitare Horatium de Menandri Thesauro, in quo senex thesaurum quidem in monumento occultarat, sed non avaritiae causa, verum ut filio prodigo patrimonii partem servaret. Contra in alia aliqua Menandri fabula *δανειστὴς Χρέμης*, *πρεσβύτης φιλοκερδής* (Alciphr. Epp. 3, 3.), avaritia impulsus thesaurum videtur defodisse. — *Discinctus*] «soluta, laxa veste indutus», ut solebant prodire homines molles ac luxu dissoluti. (Sat. 1, 2, 25.) Sic Sulla optimates saepius admonuit, ut Iulium Caesarem *male praecinctum puerum caverent.* Sueton. Iul. 45. — *perdam nepos*] Amplector lectionem Codicis antiquissimi B. Nam *ut* ab iis intrusum videtur, qui hic quoque, quemadmodum in praecedd. *ut Chremes*, comparationis particulam requirerent. Est autem potius: «*perdam, ἄσωτος ὤν.*» Ac similiter Epod. 2, 5. haud pauci Codd. ex gloss. exhibent: *Neque excitatur classico* ut *miles truci.* — *nepos*] *Muttersohn*. Voss. «*Nepos* luxuriosus a Tuscis dicitur; vel NEPOTES sunt luxuriosae vitae homines appellati, quod non magis his res sua familiaris curae est, quam iis, quibus pater avusque vivunt.» FESTUS Mülleri pag. 165. Cfr. Müller *Etrusker* I. p. 277.

CARMEN II.

Beatus ille, qui procul negotiis,
Ut prisca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet suis,
Solutus omni fenore,

II. Inscr. volg. *Alfius* vel *Oratio Alfii.* — *Vitam agricolarum summa tranquillitate rerum exornatam persequitur* B. — *Laudatio vitae rusticae* c. — 3. *bubus* Sd,L.

II. Inducit Alfium, feneratorem ditissimum (cuius mentionem facit etiam Columella 1, 7, 2: *Vel optima nomina non appellando fieri mala fenerator Alfius dixisse verissime fertur.)*, optima fide praedicantem innumerabilia vitae rusticae gaudia ac delicias; optima, inquam, fide; nam in singulis quidem sententiis nulla inest *εἰρωνεία*, ut ratus est nonnemo partim propter v. 48., partim propter frugalitatis laudes vv. 49. usque ad v. 60., quas feneratori minus convenientes rebatur. (Id unum fortasse concedi poterat, blandam sane feneratori *ditis domus* v. 65. imaginem haud omnino *εἰρωνείᾳ* destitutam esse, etsi hoc quoque opulentiores quique rustici Romani libere ac sine avaritiae suspicione pronuntiare poterant.) Verum *εἰρωνεία* quattuor demum ultimis versiculis festive admodum et *παρὰ προσδοκίαν* prorumpit nosque docet in eo uno elaborasse Horatium, ut hominem vel etiamtunc viventem vel ex recentis memoriae recordatione omnibus satis notum ridiculum redderet. Etenim, cum iamiam in eo esset, ut tot tantasque voluptates facili opera sibi pararet, velut invitus, sed necessitudine quadam indolis suae coactus, illico ad pristinam lucri cupiditatem redit fenerator. «*Naturam expellas furca, tamen usque recurret.*» Audivi aliquando, qui epilogum illum a poëta additum aegre ferret, miro utique iudicio; nam eo resecto non haberemus nisi laudum vitae rusticae amplificationem rhetoricam, sine consilio ac fine decantatam, Vanierio ac Gessnero sane quam Horatio digniorem. — Imitatus esse hoc carmen videtur Martialis 3, 58. (Scriptum putat Grotefend a. u. 719., Franke a. u. c. 724. Lachmanni sententiam excerpsi in Excursu I.)

1–4. *negotiis*] «cunctis vitae urbanae molestiis», quibuscum comparatum gratissimum exsistit omne opus rusticum. — *prisca gens*] aurea illa aetas. — *Paterna rura*] «quae non emptionibus aucta sunt, sed a patre et maioribus hereditate *beato* illi tradita.» Sic apud Columellam Praef. 1, 13: Cincinnatus *ad quattuor iugerum avitum heredíolum* (ex dictatura) rediit. — *exercet*] «subigit, arat, propriis tamen bobus, non aliunde conductis.» Virg. Ge. 1, 99: *Exercetque frequens tellurem atque imperat arvis.* Ib. 2, 356: *presso exer-*

Neque excitatur classico miles truci,
Neque horret iratum mare,
Forumque vitat et superba civium
Potentiorum limina.
Ergo aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos,
Aut in reducta valle mugientium

5. *Nec* t. — 6. *Nec* bcd,t et Bentleius. — 9. *adultae v. propagini* Bothe. — Vv. 10, 13, 14. 11, 12, 15 cet. G. Fabricius 1571., H. Stephanus 1577., Cod. Altorf. (?), Mitscherlich, Doering. Sed librorum ordinem restituit Regel.

cere solum sub vomere. — *Solutus*] «qui neque dat neque accipit fenori.»

5–8. *Neque*] «Neque militat nec mercaturam exercet nec tamquam petitor, reus, advocatus, accusator forensia habet negotia, nec cum nullius sit cliens, mane patronum superbum salutare necesse habet.» — *excitatur*] «e somno ad pugnam, tubae *terribili sonitu.*» (Ennius.) Tibull. 1, 1, 4: *Martia cui somnos classica pulsa fugent.* — Ad totum locum cfr. Virg. Georg. 2, 493 sqq. Columella Praef. §. 7.

9. 10. *Ergo*] «Igitur, cum ab eiusmodi tricis liber sit, *maritat* arbores vitibus,» quod verbum rusticorum proprium est. Cf. Colum. 11, 2, 79. — Vitam rusticorum Italorum egregie describit Ovid. Fast. 4, 691 sqq. — *propagine*] vitis ramusculis in terram curvatis ac defixis; unde cum radicibus actis convaluissent, tertio anno *adultis* arbores maritabantur. — *Altas – populos*] Varro RR. 1, 8: *Ubi – natura humida, ibi altius vitis tollenda, quod in partu et alimonio vinum non ut in calice quaerit aquam, sed solem*; unde iam Cato praeceptum dedit: *Quam altissimam vineam facito. Albas*, quod aliis placet, vel propterea reiiciendum, quod populus nigra minus densa folio, palmiti pluribus indurato annis, quem *draconem* vocabant, maritabatur. Plin. H. N. 17, 23, 35. «Populus *alta* pariter dicitur a Tibullo 1, 4, 30, *celsa* a Phaedro 3, 17, 4., *procerissima* Cic. de Legg. 1, 5.» Fea. Columella 5, 6, 4: *Vitem maxime populus videtur alere, deinde ulmus.*

11–14. Post Fabricium et Stephanum multi Edd., etiam Mitsch. et Doering, versuum ordinem contra Codd. ita inverterunt, ut est in Varr. Lect., quo vitium maritationem continuo exciperet insitionis simile opus. Sed non sine arte primum memorat vitium culturam, deinde otium domini suos greges per sinuosam convallem sparsos cum laetitia contemplantis, tum rursus gratum putationis et insitionis opus, quod quidem in mensem Martium incidebat, cum maritatio fieret mense Octobri; sic naturam ipsam secutus perpetuam ac propter hoc ipsum iucundam vitae rusticae varietatem pingit. «In verbis autem *Aut in reducta* nihil diutini operis est, sed brevis tantum intermissio et voluptas, prospectus armentorum pascentium, qui non modo inter maritationem et insitionem, sed etiam

Prospectat errantes greges,
Inutilesque falce ramos amputans
Feliciores inserit,
Aut pressa puris mella condit amphoris,
Aut tondet infirmas oves;
Vel cum decorum mitibus pomis caput
Auctumnus agris extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pira,

13. *Inutilisque* B, *Inutilisve* Bentl. coni. — 18. *arvis* b, Pott. quattuor, LCt (non BScd, Bland. quattuor, *βγκ*). — 19. *Aut* d. — *pira* B aliique Codd.: pleraeque Edd. *pyra*.

in ipsis intervenire potest et solet.» Bentley. — *reducta valle*] Idem *ἐπίθετον* Od. 1, 17, 17; fere ut nos *die anmuthige Windung des Thales*. — *falx (Hippe)* frondatorum, putatorum, non minus quam messorum *(secula, Sichel)*. — *Feliciores*] Fronto ad amic. 2, 6. p. 304. Rom.: *Leges pleraeque poena sanciunt, ne quis felicem arborem succidat. Quaenam est arboris felicitas? Rami fecundi et frugiferi, bacis et pomis onusti.*

15 - 20. *pressa*] mellatio; mel ex favis in saligneum qualum congestis expressum, eliquatum. Virg. Ge. 4, 140: *spumantia cogere pressis Mella favis.* Colum. 9, 15, 13: *Ubi liquatum mel* (e favis) *in subiectum alveum defluxit, transfertur in vasa fictilia.* Pallad. Iun. 7: *Mense Iunio alvearia castrabuntur - - matura ad mellis reditum. — infirmas*] «imbecillas.» Voss: *Bald übt er zarter Schäfchen Schur.* Ovid. Ib. 43: *Pax erit haec nobis, donec mihi vita manebit, Cum pecore infirmo quae solet esse lupis.* V. Exc. II. — *Vel cum*] Sic Epod. 12, 13: *Vel mea cum saevis agitat fastidia verbis.* Sat. 2, 7, 95: *Vel cum Pausiaca torpes, insane, tabella.* Virg. Aen. 11, 406., ubi Turnus Drancae alia cum obiecisset, ita pergit: *Vel cum se pavidum contra mea iurgia fingit Artificis scelus,* ad quem locum Wagner recte: «*Vel* sic usurpatum eam habet potestatem, ut transitum paret ad alia, *cum* respicit ad praegressa.» Haud recte Monich *vel* iunxit cum v. *libet* v. 23. — *Auctumnus*] quasi deus, ut Graecorum *ΟΠΩΡΑ*. Avellino *Bull.* III. p. 116. — *agris*] Aptius hoc quam aliorum *arvis*, cum *arvum* proprie sit, quod cuiusvis generis frumentum fert, *ager* contra locus in rure, qui qualicunque modo colitur, etiam arboribus et vitibus consitus, ut hic et Virg. Ge. 2, 4: *pater o Lenaee, - - tibi pampineo gravidus auctumno Floret ager.* De crebra utriusque voc. confusione cfr. Drakenb. ad Sil. Ital. 5, 260. — *gaudet - - decerpens*] ut Graeci, *ἥδεται δρέπων*. — *insitiva*] «ab ipso inserta.» — *Certantem - - purpurae*] «quae colore aemulatur purpuram.» Proprium vitium genus *purpureae* dicuntur Virg. Ge. 2, 95: *Purpureae preciaeque* cet., unde fluxit Scholion haud nimis appositum Comment. Cruq. ad h. l.: «Eae, quae preciae dicuntur.» Sed h. l. *γενικῶς* uvae cuiuslibet colorem comparat purpurae. Cfr. Od. 2, 5, 10 sqq.

Certantem et uvam purpurae,
Qua muneretur te, Priape, et te, pater
Silvane, tutor finium!
Libet iacere modo sub antiqua ilice,
Modo in tenaci gramine.
Labuntur altis interim ripis aquae,
Queruntur in silvis aves,

20. *purpura* Bland. quattuor. (Ut nos, nostri, Bentleii et Pottierii Codd.) — 21. *Quis* auctore Cuninghamio F. — 25. *rivis* Blandin. antiquiss., «Codd. nonnulli etiam antiquissimi» Bentleii, Pottierii undecim, Fea. (*Ripis* firmant quinque mei.)

et Ovid. Met. 8, 676: *Et de purpureis collectae vitibus uvae.* Cornelius Severus in libello de gen. nom. ed. Haupt pag. 94: . . . . *purpureis gemmavit pampinus uvis.* Nostro loco Codd. aliq. *purpura*; sed cfr. Od. 2, 6, 15. Ep. 11, 18. Sat. 2, 5, 19.

21-24. *Qua*] Magis poëtica ratio videtur, ut pron. relativum forma sua exteriore ad proximum tantum nomen referatur, quam ut amplectamur supervacaneam coniecturam *quis*. — *Priape*] Priap. 82, 4: *Assiduus custos ruris ut esse velis.* Priapus in Meyeri Anthol. L. N. 1698: *Mihi corolla picta vere ponitur, Mihi rubens arista sole fervido, Mihi virente dulcis uva pampino, Mihi glauca duro oliva cocta frigore.* — *pater*] commune deorum ἐπίθετον. — *Silvane*] Virg. Aen. 8, 601: (Silvano) *Arvorum pecorisque deo*; h. l., ut alibi Terminus, est *tutor finium.* Vet. Auct. de Limit. p. 294. Goes.: *Omnis possessio tres Silvanos habet; unus dicitur domesticus, possessioni consecratus; alter dicitur agrestis, pastionibus consecratus; tertius dicitur orientalis, cui est in confinio lucus positus.* Inscriptt. m. Lat. 1643: *Silvane sacra semicluse fraxino Et huius alti summe custos hortuli.* — *antiqua*] et propterea patula atque umbrosa. — *tenaci*] «*im Boden festhaltend*»; «gramen adeo densum ac spissum, ut vix e solo evelli possit, ac propter hoc ipsum homini in eo iacenti mollius gratiusque cubile praebeat quam gramen rarum.» Aliter Dillenburger: «quod euntibus impedimentum est procedendi, quod pedes quasi tenet.» Miram Torrentii interpretationem: «quod recubantem virore suo oblectat et retinet;» optimam vocat Mohrus p. 36.

25. 26. *interim*] «dum stratus est in herba.» — *altis - ripis*] *Altae*, excelsae, ripae propter flores et virgulta, quibus vestitae sunt, etiam propter rupes prominentes nescio quid habent grati ad sensum amoenitatis; nihil contra tristius aspectu ripis fluminum marginibusque rivorum depressis, ulvosis ac paludosis. Et quam contorta praeterea est altera lectio *altis* (profundis) *rivis labuntur aquae*! — Exempla autem a Fea allata non probant, quod ille probatum ivit, *altos rivos* pro *rivis ab altis montibus defluentibus* dici posse. Codd. item auctoritas nostrae lect. favet. — *Queruntur*] Sic μύρεσθαι, μυνυρίζειν, de avibus: «ita canunt, ut queri videantur, imprimis

Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
Somnos quod invitet leves.
At cum tonantis annus hibernus Iovis
Imbres nivesque comparat,
Aut trudit acres hinc et hinc multa cane
Apros in obstantes plagas,

27. *Frondesque* Markland. — 28. *invitat* C. — 29. *hiberni* B. — 31. *acris* BSc. — 32. *obstantis* BS.

lusciniae.» Cfr. Ovid. Am. 3, 1, 4: *Et latere ex omni dulce queruntur aves.* Virg. Ecl. 1, 59: *Nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo.*

27. 28. *Fontes lymphis manantibus* (ablat. instrum.) *obstrepunt* ibi iacenti. Ovid. ex Ponto 3, 1, 21: *Non avis obloquitur* (audituro). Alii explicant: «obstrepunt avibus;» sed haec quoque imago Italorum fortasse ac Propertii *φαντασίας* potius refert quam Horatianas. (Cfr. Tasso *Gerusalemme* 16, 12.) Marklandus denique ingeniose nec tamen probabiliter coniiciens *Frondesque* (nemorum) *obstrepunt lymphis manantibus* (dativ.) rivorum (v. 25.), eandem imaginem exhibet atque Propert. 4, 4, 4: *Multaque nativis obstrepit arbor aquis*; et Quintil. 10, 3, 24: *silvarum amoenitas et praeterlabentia flumina et inspirantes ramis arborum aurae volucrumque cantus*; constructio eadem Od. 4, 14, 48: *Obstrepit Oceanus Britannis.* — Hic igitur rivi *labuntur* celeri cursu, illic leniter scaturiunt murmurantque fontes. — *quod*] «id quod», «qui gratus susurrus (Virg. Culex 104: *susurrantis - - vada lymphae.*), quod murmur cet.» — *leves*] «securos ac suaves», ut Od. 2, 16, 15. Totum locum sic imitatus est Seneca Hippol. 509: - - *Hic aves querulae fremunt, Ramique ventis lene percussi tremunt Veteresque fagi. Iuvit aut amnis vagi Pressisse ripas, caespite aut nudo leves Duxisse somnos, sive fons largus citas Defundit undas, sive per flores novos Fugiente dulcis murmurat rivo sonus.*

29-36. *tonantis*] Videtur *ἐπίθετον* ornans, ut *Tonans* et *Altitonans* apud Ovidium aliquoties absolute pro Iove; non ut tonitrua in transitu auctumni ad hiemem significet, ut est apud Aristoph. Fragm. 142. Dind. poët. scen. p. 136: *Καὶ ξυννένοφε καὶ χειμέρια βροντᾷ μάλ' εὖ.* — *annus hibernus Iovis*] «tempus anni hibernum ab Iove adductum.» Sic Virgil. Eclog. 3, 57: *formosissimus annus*, ver. Aen. 6, 311: *frigidus annus*, hiems. — *trudit*] vehementius aliquanto v. quam: «agit». — *multa cane*] In canibus venaticis poëtae amant genus femininum. Lucret. 1, 405: *canes ut montivagae.* Virg. Aen. 7, 493: *rabidae venantis Iuli - - canes.* — Ad usum v. *multus* cfr. Virg. Aen. 1, 334: *Multa tibi - - cadet hostia.* — *obstantes*] «ei loco, ubi transcursuri sunt apri, oppositas.» — *amite*] «furcula seu pertica aucupali.» Festus. *(Gabel.) Ancones* eosdem vocat Gratius 87. — *levi*] «levigato». Schol. — *rara*] Sic Virg. Aen. 4, 131: *Retia rara, plagae. Rara* propter maculas *(maglie, Maschen)* largiores quam sunt in reti-

Aut amite levi rara tendit retia.
Turdis edacibus dolos,
Pavidumque leporem et advenam laqueo gruem
Iucunda captat praemia.
Quis non malarum, quas amor curas habet,
Haec inter obliviscitur?

35. *Pavidumve* Bentleius coni. — 36. Hic v. in B ultimus est. — 37. *malorum* pr. b, item Aldinae, Bothe. (Ut nos, BScd et corr. b.)

bus piscatoriis. Plagis autem et cassibus utebantur in aprorum, caprearum, cervorum venatione, retibus in avibus et piscibus capiendis. Martial. 3, 58, 28: *Aut impeditam cassibus refert damam.* — *dolos*] manifesto est appositio ad tensa *retia*, nec significat *escas*. Turdi *(tordi, e beccafichi)* etiamnunc sine ulla esca ab Italis huius aucupii perquam studiosis capiuntur illicibus *(civette)*, formidine *(logoro)*, retibus, laqueis. *Edaces* autem vocantur, quia semina atque imprimis iuniperi bacas continuo rostris appetunt. Martial. l. l. 26: *Sed tendit avidis rete subdolum turdis.* Palladius Decembri 6: *Tempore hoc per humiles silvas et bacis fecunda virgulta ad turdos et ceteras aves capiendas laqueos expedire conveniet. Hoc usque in Martium mensem tendetur aucupium.* — *advenam*] «e genere adventicio.» Varro R. R. 3, 5, 7. Plin. H. N. 10, 23, 30: *Cornelius Nepos - - cum scriberet turdos paullo ante coeptos saginari, addidit ciconias magis placere quam grues, cum haec nunc ales inter primas expetatur, illam nemo velit attigisse* (nunc Itali neutram attingunt). Ibid. 34: *E longinquo venire* (ciconias) *non dubium, eodem quo grues modo, illas hiemis, has aestatis advenas.* — Anapaesti duo *pavidumve - laqueo* et tribrachys *que lepo* ad celerem leporis cursum et volatum gruis imitandum consulto delecti videntur.

37. 38. *Quis non* cet.] «Quis non *malarum*, molestarum curarum ac sollicitudinum, quae feminarum amores comitantur, rus colens obliviscitur?» Inter amoris remedia vitam rusticam et venationem laudat etiam Ovidius R. A. vv. 469 sqq. Nulla prorsus inest difficultas neque in constructionis attractione *(τίς οὐ κακίστων, ἃς ἔρως ἀνίας ἔχει, λανθάνεται;* Sat. 1, 10, 16: *Illi, scripta quibus comoedia prisca viris est.* Virgil. Aen. 8, 469.), neque in verbis ipsis. Illud potius concedi potest, hanc in feneratoris ore amorum mentionem ridiculi aliquid continere, etsi ipsis, quibus utitur vitae rusticae imaginibus Alfius virum robustum sese esse clare significat. Aldinam lectionem *malorum*, quae tamen antiquitus iam fautores habuisse videtur teste Cod. b. a pr. m., nisi tamen in hoc fuit error casu commissus matureque a correctore emendatus, nostris rursus temporibus patronum invenisse vix credibile videtur. Videlicet ita construxit: *quis inter haec non obliviscitur curas, quas amor malorum habet?* comparato Ovid. Met. 1, 440: *opes irritamenta malorum.* Sed *amorem malorum* hoc sensu dicere nunquam poterat Horatius. — *Haec inter*]

Quodsi pudica mulier in partem iuvet
Domum atque dulces liberos,
Sabina qualis aut perusta solibus
Pernicis uxor Apuli,
Sacrum vetustis exstruat lignis focum
Lassi sub adventum viri,
Claudensque textis cratibus laetum pecus
Distenta siccet ubera,

43. *Sacrum et vetustis* Cod. «Silvius» apud Cruq., sex Codd. ficti Valartii, Muretus, ex cuius Ed. Veneta apud Paulum Manutium 1559. recepere Zeune, Mitsch., Doering. *(et* eiecit huius nepos); *Sacrumque vetustis* Lambinus coni.

«inter haec venationis operisque rustici studia.»

39-42. Iam ab libertinarum amore, quem detestatur, transit ad coniugium sibi optandum. — *in partem*] «eam curarum domesticarum, quae ad strenuam mulierem proprie pertinent: *ἐν μέρει*.» Eurip. El. 71. Electra ad *αὐτουργόν*, cui in matrimonium data erat: *Δεῖ δή με κἀκέλευστον εἰς ὅσον σθένω Μόχθου 'πικουφίζουσαν, ὡς ῥᾷον φέρῃς, Συνεκκομίζειν σοὶ πόνους· ἄλις δ' ἔχεις Τᾶξωθεν ἔργα· τἀν δόμοις δ' ἡμᾶς χρεὼν Ἐξευτρεπίζειν· εἰσιόντι δ' ἐργάτῃ Θύραθεν ἡδὺ τἄνδον εὑρίσκειν καλῶς.* — *Sabina*] «quales esse solent Sabinae severae (Od. 3, 6, 39.) et laborum quam maxime tolerantes aut similes his Apulae *ἡλιόκαυστοι*.» Duram antiquarum Sabinarum vitam describit Ovid. Med. Fac. 11. Stat. Silv. 5, 1, 122: *Velut Apula coniux Agricolae parci vel sole infecta Sabino, Quae videt emeriti iam prospectantibus astris Tempus adesse viri, propere mensasque torosque Instruit exspectatque sonum redeuntis aratri.* — *Pernicis*] pr. «qui facile per montes enititur, agilis, impiger.»

43. 44. *Sacrum vetustis*] Nonnulli de Mureti coni., Valart, ut ait homo intestabilis, e sex Codd.: *Sacrum et vetustis*; sed cum veris Codd. retinendum *ἀσύνδετον* idcirco, quod hic et in seqq. singillatim iam dicit, quomodo strenua coniux maritum iuvare soleat. — Simili modo erravit Lambinus *Sacrumque vetustis* edens, Turnebus v. 39. *iuvans* proponens. — Super foco Laribus *sacro* arida ligna large reponit et cibis apparandis et siccando sudori, quemadmodum aestate faciunt Itali, et balneo faciendo (Tibull. 1, 10, 42: *Et calidam fesso comparat uxor aquam.)* paullo ante viri adventum. — *Lassi*] Lysias apud Rutil. Lup. 1, 21: *Rure rediens, iudices, homo maior natu, magno calore, vix sufferens viae molestiam, tamen his verbis egomet me consolor: Fer fortiter demum laborem; iam brevi domum venies exspectatus; excipiet te defatigatum diligens atque amans uxor; ea sedulo ac blande praeministrando detrahet languorem, et simul seniles nutriendo reparabit vires. Haec me in itinere recogitatio prope confectum confirmabat. Postea vero cum domum veni, nihil earum rerum inveni, sed po-*

Et horna dulci vina promens dolio
Dapes inemptas apparet:
Non me Lucrina iuverint conchylia
Magisve rhombus aut scari.
Si quos Eois intonata fluctibus
Hiems ad hoc vertat mare;
Non Afra avis descendat in ventrem meum.
Non attagen Ionicus
Iucundior, quam lecta de pinguissimis
Oliva ramis arborum

52. *verrat* N. Heinsius. — 54. *Ionius* F.

tius bellum intestinum ab uxore contra me comparatum.

45–48. *cratibus*] σηχοῖς, e viminibus nexis; *caulas* quoque et *saepta* vocabant. Apul. Met. 4, 6: *Insurgit – – turris ardua, caulae firma solidis cratibus, ovili stabulatione commoda. — Distenta*] «*Und melkt die straffen Euter leer.*» Voss et Garve. — *horna*] «Ad vitae rusticae simplicitatem pertinet hornotinum vinum bibere.» Schol. — *dolio*] vinum doliare nondum in cados diffusum. Proculus ICtus 4, 45. de tritico, vino et oleo leg.: *In dolia vina ea mente coniicimus, ut ex his postea* (cum defaecata sint) *in amphoras et cados defundamus. — inemptas*] ut senex ille Virgilianus Ge. 4, 132: *seraque revertens Nocte domum dapibus mensas onerabat inemptis.*

49–52. *Lucrina*] optimi saporis Plin. H. N. 9, 54.) ostrea e lacu Lucrino prope Baias Romam apportata. Martial. 13, 82: *Ostrea. Ebria Baiano veni modo concha Lucrino. — rhombus*] *turbot, Butte.* Sat. 1, 2, 116. 2, 8, 30. — *scarus*] «*sarget, Brasse.*» Sat. 2, 2, 22. — Ennius in Phageticis apud Apul. Apol. p. 489. Oud.: *Scarum praeterii, cerebrum prope Iovi' supremi.* Petron. 93: *Ultimis ab oris Attractus scarus. — intonata*] Sciebat post procellas plures capi solere scaros (Salust. Fragm. apud Schol. Iuven. 4, 4: *itaque tempestate vis piscium Ponto erupit.*); iam hoc poëtice ita expressit: «si tempestas procellosa cum tonitru in mare Ionicum et Orientale (*Eois fluctibus*, Syriae praesertim) immissa scaros ad hoc mare Tyrrhenum compellat.» Formam *intonata* ut singularem memorat Priscianus 9, 7. T. I. p. 455. Kr.

53–56. *Afra avis*] gallina Numidica, *Perlhuhn.* Columella R. R. 8, 2, 2: *Africana* (gallina) *est, quam plerique Numidicam dicunt, meleagridi similis.* Varro R. R. 3, 9, 18: *Gallinae Africanae sunt grandes, variae, gibberae, quas* μελεαγρίδας *appellant Graeci. – – Veneunt propter penuriam magno. — attagen*] *francolino, Birkhuhn* vel *Auerhahn* (Voss.), ut alii accuratius, *das rothe gehaubte Haselhuhn*, Graecis nostrae aetatis ταγενάρι. Noverat iam Hipponax Fr. 47. Schneidew.: *Οὐκ ἀτταγᾶς τε καὶ λαγὼς καταβρύχων.* Martial. 13, 61: *Inter sapores fertur alitum primus Ionicarum gustus attagenarum. — pinguissimis*]

Aut herba lapathi prata amantis et gravi
Malvae salubres corpori,
Vel agna festis caesa Terminalibus
Vel haedus ereptus lupo.
Has inter epulas ut iuvat pastas oves
Videre properantes domum,
Videre fessos vomerem inversum boves
Collo trahentes languido,

Rami, quatenus bacas pingues ferunt, ipsi *pingues* dicuntur.

57-63. *lapathi*] *λάπαθον*, *Sauerampfer*, *rumex* Latinis dicitur. Lucilius apud Cic. de Finn. 2, 8, 24: *O lapathe, ut iactare necesse est, cognitu' quoi sis!* Sat. 2, 4, 29. — *gravi*] «aegro ex alvo adstricta.» — *Malvae*] Od. 1, 31, 16: *leves malvae.* — *salubres*] quia alvum molliunt. Celsus 2, 29: *alvum movent – – malvae, lapathum.* Martial. 10, 48, 7: *Exoneraturas ventrem mihi villica malvas Attulit.* — *Terminalibus*] VII. Kal. Mart. (23. Febr.) Ovid. Fast. 2, 655: *Spargitur et caesa communis Terminus agna, Nec queritur lactens cum sibi porca datur.* — *haedus ereptus*] Martial. 10, 48, 14. in frugalis coenae apparatu: *Haedus inhumani raptus ab ore lupi.* Sic de lucro quodammodo coenat, cum homines minus attenti ad rem haedos a lupis iam admorsos abiicere soleant. Quamquam opinio erat *τὰ λυκόβρωτα πρόβατα τὸ κρέας γλυκύτατον παρέχειν.* Plut. Sympos. 2, 9. — *vomerem inversum*] Virg. Ecl. 2, 66: *Aspice, aratra iugo referunt suspensa iuvenci.* Ovid. Fast. 5, 497: *Tempus erat, quo versa iugo referuntur aratra.* Proverbium erat: *βοῒ λυθέντι ἔργον ἐπιτίθεται ὁ ζυγὸς καὶ τὰ σκεύη τῷ δυνατωτάτῳ.* Eustath. in Od. λ, p. 1676.

65. 66. *Positos*] «discumbentes ad coenam.» — *ditis*] Tibull. 2, 1, 23: *Turbaque vernarum, saturi bona signa coloni.* — *examen*] Orator de Harusp. resp. 12: *servorum examina*, imagine ab apibus repetita. — *Circum* cet.] quia in medio situs erat, non ad parietem. Colum. R. R. 11, 1, 19: *Consuescat (villicus) rusticos circa Larem domini focumque familiarem semper epulari.* Silius 7, 175: *et ritu pauperis aevi Ante focos mensae.* Plin. Hist. Nat. 28, 20: *focus Larium, quo familia convenit.* — *renidentes*] non «ab igne refulgentes», sed: «qui tersi sunt ac politi,» *reingebohnte* Voss. Ad vernas, ut volebat Rutgersius, v. *renidentes* vel propter positionem referri nequit. — Imitatus est nostrum locum Martialis 3, 58, 22: *Cingunt serenum lactei focum vernae Et larga festos lucet ad Lares silva.*

67 – 70. «Haec ubi secum locutus erat Alfius, debitoribus appellatis, ad Idus solvendam sibi curat omnem pecuniam fenori datam, qua iamiam emat praedia, sed rursus stimulatus avaritia, quaerit Kalendis proximis eandem fenori dare; adeo inconstans, ut post paucos dies consilium agriculturae in posterum exercendae prorsus abiiciat.» — *Alfius*] Apud Ciceronem est *C. Alfius*, et apud Sene-

Positosque vernas, ditis examen domus,
Circum renidentes Lares!
Haec ubi locutus fenerator Alfius,
Iam iam futurus rusticus,
Omnem redegit Idibus pecuniam,
Quaerit Kalendis ponere.

67. *Alphius* bc,LCtF. (*Alfius* ceteri mei.) — 69. *relegit* bcd, Pott. quinque, Lt (non S, Bland. omnes, *βγκν*). — 70. *Kalendis* scripsi cum bSc.

cam Controv. 1, 7. omnes scribunt *Alfius Flavus*, qui rhetor fuit; non, ut in Horatio plerique, *Alphius*, hybrida forma. — *redegit*] *redigere pecuniam* est recipere ad se pecuniam qualicunque modo licito vel ex rebus venditis (Cic. Divinat. 17: *deinde bona vendit, pecuniam redigit.*), vel, ut hic et apud Cic. pro Rabir. Post. 13: pecunia *non redigeretur*, a debitoribus. Gronov. Obss. 1, 20. *Redegit* autem *Idibus* cum dicit, intelligamus necesse est prius appellatos esse debitores, ut eam ad diem solverent pecuniam mutuo sumptam. Ex compluribus vero locis merito colligimus, nisi forte in chirographo certa dies solvendae pecuniae constituta esset, in usu fuisse, ut pro feneratoris commoditate secundum debitorum appellationem pecuniae et Kalendis et Nonis et Idibus ab eo redigerentur. Cic. Verr. 1, 57: *Nemo Rabonio molestus est, neque Kal. Decembribus neque Nonis neque Idibus.* ad Att. 10, 5: Scripsit *diem pecuniae Idus Novembres esse.* ad Att. 14, 20: *Iam vel sibi habeat nummos, modo numeret Idibus.* in Catil. 1, 6: *Praetermitto ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis Idibus senties.* Sat. 1, 3, 87: *Qui nisi, cum tristes misero venere Kalendae, Mercedem aut nummos unde unde extricat* cet. Ovid. Rem. Am. 561. Martial. 8, 44, 11: *Centum explicentur paginae Kalendarum.* Plutarch. de vit. aer. al. 2: *(ἡ αὐτάρκεια) οὐδ' ἀναμνήσει τῶν καλανδῶν καὶ τῆς νουμηνίας, ἣν ἱερωτάτην ἡμερῶν οὖσαν ἀποφράδα ποιοῦσιν οἱ δανεισταὶ καὶ στύγιον.* — *Quaerit*] «circumspicit, apud quem denuo possit collocare nummos.» — *Kalendis*] «sequentibus». Schol. — *ponere*] Sic *τιθέναι* et *καταβάλλειν τὸ κεφάλαιον*, ut A. P. 421: *dives positis in fenore nummis.* Cic. Verr. 3, 70: *cum posita esset* pecunia *apud eas societates, unde erat attributa, binis centesimis feneratus est.* — Missas faciamus et falsas interpretationes, velut: «edixit debitoribus, cum Idus essent, pecuniam s. sortem cum usuris proximis Kalendis pernumerandam; eandem tamen, cum eae advenissent, iterum ponit fenori,» et lect. *relegit*, defensam quidem ab Heinsio Advers. p. 235. (qui exponit «recollegit», id quod repugnat consuetudini Latinae) et ab Oudendorpio ad Apul. Met. 6. p. 432.

EXCURSUS I.

Ad Epod. II.

ex

Caroli Lachmanni

ad C. Frankium epistola.

«De epodo secundo videbaris mihi (p. 27. 124.) nescio qua sive iuvenili coniectandi intemperantia sive pravarum observationum contagione nimis subtiliter ignorabilia rimatus esse, ut postremo non quidem quid Iuppiter Iunoni in aurem, sed tamen quid inter se illi «consortes studii, pia turba poëtae» (Horatius, Virgilius, Tibullus) egissent, tibi videreris intelligere. Certe ego hebetior Virgilianorum carminum (Georg. 2, 458 seqq.) in illo epodo nullam litteram agnosco. Immo mihi nuper Gruppius in libro, quem de elegia Romana scripsit, (p. 392.) Tibulli quosdam versus cum Horatio comparavisse vel aptius ad persuadendum videtur; cum tamen certum sit Horatium in epodis ad Tibulli carmina respicere non potuisse, nisi in Tibullo meas, in Horatio tuas temporum rationes repudiemus. Ego hoc unum video, Horatio iambum Archilochi ante oculos fuisse, ad cuius exemplum hunc suum componeret. Illum, inquam, in quo Charonem fabrum loquentem induxit, cuius initium fuit *Οὔ μοι τὰ Γύγεω τοῦ πολυχρύσου μέλει οὐδ' εἴλέ πώ με ζῆλος*. Sed nobis, quam bella quamve iocosa fuerit imitatio, vix suspicari licet, cum ne exitum quidem Archilochii carminis, cuius modi fuerit, divinare possimus. In hoc, si Aristotelem recte intelligo (Rhetor. 3, 17.), fuit *ψόγος ἄνευ ἀγροικίας*. Horatius suavitatem quaesivit et ridiculum; hoc quidem summe, cum feneratori adscribit haec, *quis non malarum, quas amor curas habet, haec inter obliviscitur?* sed sub risu iocoque latere amici (Virgilii) irrisionem cur suspicer?» — Marius Victorinus p. 188. Gaisf.: *Ex trimetro versu iambico epodum octosyllabum Archilochus commentus est: ut* Beatus ille, qui procul negotiis.

Amicissimus Halmius indicavit mihi locum utique persimilem ex Aristophanis *Νήσοις* Fr. 344. Dindorf P. Sc. pag. 146. (Comic. Frgm. Vol. II. p. 1108.), quem exscribere iuvat: *Ὦ μῶρε μῶρε, ταῦτα πάντ' ἐν τῇδ' ἔνι, Οἰκεῖν μὲν ἐν ἀγρῷ τοῦτον ἐν τῷ γηδίῳ Ἀπαλλαγέντα τῶν κατ' ἀγορὰν πραγμάτων, Κεκτημένον ζευγάριον οἰκεῖον βοοῖν Ἔπειτ' ἀκούειν προβατίων βληχωμένων, Τρυγός τε φωνὴν εἰς λεκάνην ὠθουμένης, Ὄψῳ δὲ Χρῆσθαι σπινιδίοις τε καὶ κίχλαις, Καὶ μὴ περιμένειν ἐξ ἀγορᾶς ἰχθύδια Τριταῖα πολυτίμητα βεβασανισμένα Ἐπ' ἰχθυοπώλου χειρὶ παρανομωτάτῃ*. Vix tamen adducor, ut vel Archilochi, quemadmodum ratus est Lachmannus, vel Comici imitationem consulto quaesitam in hoc Epodo agnoscam.

EXCURSUS II.

Ad v. 16.

Acron: «*tondet*] quae in aestu velleribus premantur, aut relictas taedio.» Hinc Dillenburger interpretari mavolt: «*quae in aestu velleribus premuntur*», addens: «easque puto oves infirmas, quae vellerum longitudine et copia ne pedibus libere possint uti prohibentur»; quae quidem notio quomodo in simplici v. *infirmas* inesse possit, non satis perspicio. Mihi vero Acron hoc potius dicere voluisse videtur, quales oves Alfius tondendas sibi proponat, incredibile cum videretur, a domino ipso totum gregem tonderi. Ergo adiicit: oves (aliquot). quae in aestu velleribus (nimis) premantur, aut relictas (per casum qualemcunque) *lanitondio* (sic enim emendo corruptum v. *taedio*; utitur illa voce Comm. Cruq.) tondet (animi potius quam necessitatis causa). Explicat igitur Scholiasta potius v. *tondet oves* quam ἐπίθετον generale *infirmas*. — Ceterum vv. *aut relictas taedio* om. Ed. Veneta 1481.

CARMEN III.

Parentis olim si quis impia manu
Senile guttur fregerit,
Edit cicutis allium nocentius.
O dura messorum ilia!
Quid hoc veneni saevit in praecordiis? 5

III. Inscr. volg. *Ad Maecenatem*, et sic Bc, addentes *Exsecratur allium.* — 3. *Edit* superscr. *a* b, *Edat* d et complures alii, etiam Pott., Aldus. (Ut nos, BSc, Bland. quattuor, Pott. septem.) — *alium* B. Vid. Schneider *Lat. Gr.* I. p. 408. Wagner *Orthogr. Vergil.* p. 416.

III. Iocosa exsecratio allii, quod ei inscienti Maecenas in olere incoctum apposuerat. Miros enim tunc cibos (Italorum *erbolati*) ex talibus conficiebant. Cic. ad. Fam. 7, 26: *fungos, helvellas, herbas omnes ita condiunt, ut nihil possit esse suavius.* Alii cogitarunt de moreto, sed *priscus* is erat *cibus*, rusticorum imprimis. Vide Ovid. Fast. 4, 367 seqq. et quod Virgilio tribuitur *Moretum.* (Compositum videtur carmen, antequam Terentia Maecenati nupserat, a. u. c. 719. aut 720.)

1–5. *olim*] Cfr. Od. 4, 4, 5. — *guttur*] Od. 2, 13, 6. usurpavit volgatius *frangere cervicem* pro *strangulare.* — «*Edit* potius dicendum quam *edat.* Antiqui enim dicebant *edim, edis, edit* cet.» Acron Nannii. Sicque est etiam Sat. 2, 8, 90. Cic. ad Fam. 9, 20: *ne – – comedim*; et constanter apud Plautum. (V. Aulul. 3, 2, 16. Trinumm. 1, 2, 65. Ibid. 2, 4, 72. cet.) Perfectum esse nequit, cum sensus manifesto hic sit: «Hoc summum supplicium patiatur, ut allium esse debeat;» neutiquam vero: «Ideo quia edit allium eoque in furorem actus est, patrem iugulavit.» Simili exsecratione usus est Naevius apud Prisc. 6, 2. p. 225. Kr.: *Ut illum dii ferant, qui primum olitor cepam protulit!* — *messorum ilia*] «quae ferre possint tam dirum venenum.» Cfr. Virgilii Moretum et Ecl. 2, 10: *Thestylis et rapido fessis messoribus aestu Allia serpyllumque herbas contundit olentes.* Galenus Therap. 12, 8. allium vocat *τῶν ἀγροίκων θηριακήν.* — *praecordiis*] pro «intestinis». Cfr. Sat. 2, 4, 26. Seneca Ep. 95, 25: *garum – – non credis urere salsa tabe praecordia?*

6–8. *viperinus cruor*] praesens venenum, ut Od. 1, 8, 9. — *incoctus*] Sic Medea apud Ovid. Met. 7, 265: *Seminaque floresque et sucos incoquit acres.* — *malas*] Virg. Aen. 2, 471: *coluber mala* (venenosa) *gramina pastus.* — *Canidia*] saga, Horatii inimica. Cfr. Epod. 5. et 17. — *tractavit*] «apparavit et miscuit.» Sic Od. 2, 13, 8: *venena Colcha – – Tractavit.*

9–12. Insignem vim comicam in huiuscemodi carmine habent exempla ab heroibus repetita. — *Ut* cet.] «Posteaquam Medea Iasonis ceteris omnibus Argonautis pulchrioris for-

Num viperinus his cruor
Incoctus herbis me fefellit? an malas
Canidia tractavit dapes?
Ut Argonautas praeter omnes candidum
Medea mirata est ducem,
Ignota tauris illigaturum iuga
Perunxit hoc Iasonem;
Hoc delibutis ulta donis pellicem
Serpente fugit alite.
Nec tantus unquam siderum insedit vapor

6. *Non* b. — 8. *tentavit* unus Torrentii. (Ultimus huius carm. v. in B.)

ma capta est»; etenim sic construe, non vero: Iasonem *candidum mirata est praeter omnes Argonautas*. Sic Magnetes mirantur eum apud Pind. Pyth. 4, 87: *Οὔτι που οὗτος Ἀπόλλων, οὐδὲ μὰν χαλκάρματός ἐστι πόσις Ἀφροδίτας* κτλ. Vide *Museo Gregoriano* T. LXXXII. — *ducem*] Plane singularis est fabula in vase picto *Mon. Inst. archeol.* II. T. 35., ubi Iason iamiam a dracone devoratus Minervae ope ex illius ventre extractus servatur, ut monstrum vincat. — *Ignota*] «iuga antea insueta tauris illis impositurum tali veneno perunxit, ne flammis, quas spirabant, laederetur taeterque allii odor monstra averteret.» Hoc cum dicit, iocabundus generatim significat, tantam vim magicam in allio inesse, ut nihil ei resistat, ne flammae quidem illae portentosae. Nequaquam autem distinguendum cum editore Leidensi: «*Ut -- mirata est ducem Ignota tauris illigaturum iuga; Perunxit hoc Iasonem*, ut pari amore flagraret, quo ipsa flagrabat.» — *Perunxit*] Quapropter postea ab Iasone prodita apud Ennium haec ei probra obiectat, servata a Charisio 4. p. 468. Lind., a Bothio praetermissa, haud improbabiliter sic restituta a Lindemanno: *Non commemoro, quod draconis taetri oppressi impetum; Non, quod domui vim taurorum et segetis armatae manus.*

13. 14. *Hoc delibutis - donis*] «palla et corona huiuscemodi medicamine perunctis.» — *pellicem*] «Glaucen, (alii Creusam appellant), Creontis, regis Corinthii, filiam, quam Iason in matrimonium ducturus erat, aeque acri veneno perdidit, atque est hoc, quod in intestinis meis saevire sentio.» Erat autem naphthas. Plin. H. N. 2, 105: *Ita fertur a Medea pellicem crematam, postquam sacrificatura ad aras accesserat, corona igne rapta.* — *Serpente*] «curru draconibus alatis iuncto, quem habuit ab avo Sole, per aërem avecta Athenas aufugit.» Cfr. Ep. 5, 63. — *alite*] ut Od. 4, 11, 26: *ales Pegasus*. Frequenter autem in vasis pictis conspiciuntur tales serpentes alati.

15-18. *siderum* cet.] «calor oppressit aridam Apuliam.» Virg. Ge. 2, 353: *hiulca siti findit Canis aestifer arva.* — *insedit*] «incubuit,» ut Seneca

Siticulosae Apuliae,
Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarsit aestuosius.
At si quid unquam tale concupiveris,
Iocose Maecenas, precor,
Manum puella savio opponat tuo,
Extrema et in sponda cubet.

19. *quod si* S (non bcd). — 20. *Iocosa* Markland in Eur. Suppl. p. 258. — 21. *savio* superscr. *u* d, *suavio* LCt. (Ut nos, bSc.)

Oedip. 47: *Sed gravis et ater incubat terris vapor.* — *Siticulosae*] ut *πολυδίψιον Ἄργος.* — *munus*] vestis Nessi Centauri cruore tincta, a Deïanira Herculi coniugi Ioles amore capto funesto dono missa. Ovid. Met. 9, 130. — *humeris - Inarsit*] «humeris ardens inhaesit.» — *efficacis*] «difficillimis laboribus defuncti, *δραστηρίου, thatkräftig.*» Apul. Apol. p. 442: *Hercules lustrator orbis, purgator ferarum, gentium domitor.* Sic Maximus Tyr. D. 3, 7. Herculem vocat *τὸν τῶν πολλῶν καὶ θαυμαστῶν πόνων ὁμιλητὴν καὶ ἀγωνιστὴν καὶ ἐθάδα*, et similius etiam Diss. 21, 6. *καθορθωτὴν ἔργων.* Iulianus ad Themistium p. 264. ex Odyss. *φ*, 26: *μεγάλων ἐπιστορα ἔργων*, «*αὐτουργότατον ἁπάντων γενόμενον.*» Ad consuetudinem Latinam cfr. Caelium ad Cic. Fam. 8, 10, 3: *Nosti* Marcellum, *quam tardus et parum efficax sit.*

19-22. *concupiveris*] «Si tam detestabilis cibus unquam tibi rursus placuerit.» — *Iocose*] quatenus allio clam oblato amicum ludibundus deceperat. Hoc autem longe aptius toti carmini quam otiosum illud puellae *ἐπίθετον iocosa.* — *savio*] «amoris osculo». Schol. *savium, φίλημα ἑταιρικόν.* Philox. Rectior autem haec est scriptura quam altera *suavio.* Non enim deducitur a v. *suavis*, sed *savium* proprie est *labellum*, ut bis terve apud Plautum. Cfr. Iahn ad h. l. — *sponda cubet*] De venere a puella negata accipio, ut est apud Tibull. 1, 9, 56. in simili imprecatione: *Tecum interposita languida veste cubet.* Alii: «sese quam longissime a te removeat in lecti convivalis sponda.» Sane *cubare* etiam de convivis usurpatur. Cic. de Or. 2, 86: *quo eorum loco quisque cubuisset.* — Falso autem Acron *puellam* explicat de Terentia Maecenatis, id quod prope indecenter dictum foret de tam splendida matrona Romana, prius a Caesare Octaviano amata. (Sueton. Octav. 69.) Immo manifesto loquitur de *ἑταίρᾳ*, quacum consueverit potens amicus ante nuptias cum Terentia celebratas. Cfr. Franke F. H. p. 125.

CARMEN IV.

Lupis et agnis quanta sortito obtigit,
Tecum mihi discordia est,

IV. Inscr. volg. *In Cnaeum Pompeium Menam* vel *In Menam libertum Pompeii Magni*. — *In Sextum Pompeium libertum* d. Ego inscripseram *In Vedium Rufum*. Vide Adnotatt.

IV. In Codicibus duobus Bern. B et c, in Bambergensi uno atque Oberlini B unoque item Feae, vel confusae sunt duae diversae inscriptiones vel ante syllabam *Ve* excidit *vel*: 1) *ad Sextum Menam, Pompeii libertum*; 2) *Vedium Rufum ex servitute miratur usurpasse equestrem dignitatem usque ad tribunatum militarem. (C. Vedius Rufus* est apud Murat. 2076, 10. Ergo hoc re vera Vediorum alicuius familiae fuit cognomen.) Mature sane interpretes cogitasse videntur alii de *Sex. Mena* (id est, Menodoro, ut *Apollos*, Apollodorus, *Lucas*, Lucanus), Sex. Pompeii liberto (Od. 3, 16, 15. Comment. Cruquii ad h. l.), alii de *Vedio* quodam *Rufo*, aliunde quidem haud noto, verum quae persona fingi omnino non potuit, atque vel idcirco verior videtur, quam Sex. Menas. Et hoc rectum puto, quo simul illa amovetur difficultas, quomodo *Menas*, dux classium Pompeianarum, v. 20. vocari potuerit *tribunus militum*. Atque haec videtur antiquissima *παράδοσις* primorum Horatii interpretum. (Acriter pro *Sex. Mena* pugnat Franke pag. 126., quem non sine fructu consules, ac fatendum est sane, v. *éques* v. 15. quadrare in istum Pompeii libertum, utpote quem Octavianus *ἐν τιμῇ μεγάλῃ ἦγαγε δακτυλίοις τε χρυσοῖς ἐκόσμησε καὶ ἐς τὸ τῶν ἱππέων τέλος ἐσέγραψεν*. Dio Cass. 48, 45. De tribunatu militum autem dubitare licet. Nunquam vero huiusmodi carmen in fictam personam scribi potuit, id quod nuper quidam contendere ausus est.) Compositum esse videtur a. u. 716. — Similem autem indignationem spirat Anacreontis illud Fragm. 49. Bergk. Schneidew. Del. 72. pag. 365: *Ξανθῇ δέ γ' Εὐρυπύλῃ μέλει Ὁ περιφόρητος Ἀρτέμων – – Κίβδηλον εὕρίσκων βίον· Πολλὰ μὲν ἐν δουρὶ τιθεὶς αὐχένα, πολλὰ δ' ἐν τροχῷ, Πολλὰ δὲ νῶτον σκυτίνῃ μάστιγι θωμιχθείς, κόμην Πώγωνά τ' ἐκτετιλμένος. Νῦν δ' ἐπιβαίνει σατινέων, χρύσεα φορέων καθέρματα Πάϊς Κύκης καὶ σκιαδίσκην ἐλεφαντίνην φορέει Γυναιξὶν αὕτως.*

1–4. *Lupis et agnis*] Est hoc fere proverbii loco iam apud Homerum. Iliad. *χ*, 263: *Οὐδὲ λύκοι τε καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν, Ἀλλὰ κακὰ φρονέουσι διαμπερὲς ἀλλήλοισιν.* — *sortito*] «sorte sive lege atque instinctu naturae.» — *Hibericis*] e sparto *(Pfriemgras)* tortis, cuius magna est in Hispania copia. (Quintil. Inst. orat. 8, 2, 2: *ille, qui in actione Ibericas herbas se solo nequidquam intelligente dicebat, nisi irridens hanc vanitatem Cassius Severus spartum eum dicere velle indicasset.)* Ex hoc

Hibericis peruste funibus latus
Et crura dura compede.
Licet superbus ambules pecunia,
Fortuna non mutat genus.
Videsne, Sacram metiente te viam
Cum bis trium ulnarum toga,

6. *mutet* superscr. *at* d. — 8. *bis trium* de coni. Barthii (Advv. 54, 26.) Bentleius, Meineke, Iahn: *bis ter* bSd cum Codd. antea notis, LCtF; verum in Codd. B et c est sic: *bis* $\overline{t}$. *ulnarum*.

autem sparto, herba tenacissima, conficiebantur rudentes ac funes, quibus uti poterant ad castigandos classiarios, ut vitibus centuriones caedebant milites. — Lorarium, qui inibi est, ut funibus CONNEXIS verberet servum comicum, habes in *Mus. Borbon.* IV. T. 24. — *peruste*] de doloribus acribus flagellationis et compedum notisque lividis inde remanentibus. Epp. 1, 16, 47: *loris non ureris, aio.* Catull. 25, 11: *inusta - - flagella.* Nos alia metaphora *gerben*, Graeci *δέρειν*. — *dura*] Eodem *ἐπιθέτῳ* utitur Tibullus 1, 7, 42: *Crura licet dura compede pulsa sonent.* — «Qui habuisti crura excruciata compede» adnotans Comm. Cruq. recte dissolvit zeugma. — (De usu poëtico num. singularis *compedis, compedem, compede* v. Köne *Röm. Epiker* p. 140.)

5-8. *ambules*] de incessu superbo, ut Ep. 8, 14. Claud. in Eutr. 1, 306: *erecto pectore dives Ambulat.* Epod. 15, 18: *meo - Superbus incedis malo.* Lucian. Catapl. 16: *καὶ σεμνῶς προβαίνων καὶ ἑαυτὸν ἐξυπτιάζων.* — *genus*] h. l. sordes serviles. — *Sacram - - viam*] quae ad Capitolium ducit, otiosorum turba celeberrima. — *bis trium*] Cum inauditum sit et consuetudini Latinae prorsus contrarium *bis ter* pro *bis tres*, post Bentleium et Meinekium recepi Barthii coniecturam *bis trium*. Vitium inde ortum esse videtur, quod scribebant *bis III.*; per notam certe scriptum est in Codd. meis B et c: *bis. t.* cum lineola. Similes numerorum *παραφράσεις* poëticas *bis sex, ter quinquaginta, ter denos* cet. diligenter collegit Dillenburger p. 108. Verum nuper quidam, vel propter imperitiam vel per iocum, ita explicavit: «*bis ulnarum* significat latitudinem, *ter ulnarum* longitudinem.» Quod autem Porphyrion ad h. l., Schol. Persii 5, 14., Isidorus Origg. 19, 24, 4. uno ore tradunt mensuram togae iustae sex ulnarum fuisse, vide ne ex hoc ipso Horatii loco parum intellecto repetitum sit, cum manifesto hic designetur toga insolitae mensurae, quae propter longitudinem ad imos talos demissa *metiatur* viam, id est, eam semper tangat et radat. Ovid. Met. 9, 448. Lucan. 5, 556: *Instabili gressu metitur litora cornix.* — Solita autem ista fatuorum iactantia. Lucian. Demon. 41: *ἰδών τέ τινα τῶν εὐπαρύφων ἐπὶ τῷ πλάτει τῆς πορφύρας μέγα φρονοῦντα κτλ.* Ceterum togae explicatae formam optime exhibet Dobrezy *Rome* I. p. 481. Tales homines in Catilinaria 2, 10. *velis amicti, non togis* vocantur.

9-12. *huc et huc*] «Poëtarum est, non prosae orationis.» HAND Turs. III. p. 106. — «Oculos avertunt (detorquent) huc et illuc praetereun-

Ut ora vertat huc et huc euntium
Liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic triumviralibus
Praeconis ad fastidium
Arat Falerni mille fundi iugera
Et Appiam mannis terit,
Sedilibusque magnus in primis eques

tes, ne te immerito superbientem videant.» Sic Scholiastae. Minus apposite contrariam rationem alii sequuntur: «Omnes in te convertunt oculos ac liberrima cum indignatione in tuum fastum invehuntur.» — *Sectus - - militum?*] Verba sunt haec, in quae prorumpit populi liberrima indignatio. — *Sectus flagellis*] «caesus.» Tibull. 1, 9, 22: *intorto verbere terga seca.* Iuven. 10, 316: *secat ille cruentis Verberibus.* — *triumviralibus*] Triumviri capitales (Salustio in Cat. 55: *vindices rerum capitalium*; quorum praecipuum munus sic definit Cicero de Legg. 3, 3: *VINCLA SONTIUM SERVANTO: CAPITALIA VINDICANTO.*) de delictis meretricum, maleficiis servorum aliorumque hominum humiliorum, imprimis peregrinorum, cognoscebant, noxiosque aut capite plectebant aut flagellari iubebant ad columnam Maeniam, ut certe narrat Pseudasconius p. 121. Ed. Bait. Sic sine dubio triumviri capitales exsecuti sunt ea omnia, quae Cicero tradit de P. Dolabella Philipp. 1, 2. et ad Att. 14, 15. item Tacit. Ann. 2, 32. de mathematicis saxo deiectis. Cfr. Plaut. Asin. 1, 2, 5: *iam ex hoc loco Ibo ego ad Trisviros vostraque ibi nomina Faxo erunt: capitis te perdam ego et filiam.* — *Praeconis ad fastidium*] «usque ad satietatem praeconis, qui, dum a lictore flagellatur homo damnatus, altissima voce delictum eius rationemque poenae solebat proclamare.» Sic *Turinum, fumi venditorem* (hominem fallacem), Alexander Severus *fumo apposito, quem ex stipulis atque humidis lignis fieri iusserat, necavit, praecone dicente: «Fumo punitur, qui vendidit fumum.»* Lamprid. Alex. Sev. 36. Plato Legg. 11. p. 917. D.: (fraudator) *κατὰ δραχμὴν ἑκάστην τῇ μάστιγι τυπτέσθω πληγὰς ὑπὸ κήρυκος ἐν τῇ ἀγορᾷ κηρύξαντος ὧν ἕνεκα μέλλει τύπτέσθαι.* Manifesto autem loquitur de tempore, quo homo iste, in quem invehitur, servitutem serviebat.

13-16. *Arat*] possidet. «Haec referenda sunt ad Italiae situm, ubi ligatis ad arbores vitibus omnes arantur vineae.» Schol. — *Falerni*] adeoque propter vina generosa optimi. — *Appiam*] «Crebro iter facit per viam Appiam ad inspectanda sua praedia.» — De *mannis* vide Od. 3, 27, 7. Lucr. 3, 1076: *Currit agens mannos ad villam hic praecipitanter*; velocissimus enim est eorum cursus. — *terit*] Voss.: *zermalmt.* Est potius: «frequentat». Virg. Ge. 1, 380: *Angustum formica terens iter.* Sic *τρίβειν.* Arat. 250: *Μεσσόθι δὲ τρίβει μέγαν οὐρανόν*, quod Cicero Arat. 2. vertit: *caeli mediam partem terit.* — *eques*] Nam inde a Caesaris tem-

Othone contempto sedet!
Quid attinet tot ora navium gravi
Rostrata duci pondere
Contra latrones atque servilem manum
Hoc, hoc tribuno militum?

17. *ora*] *aera* malebat Bentleius.

poribus tribuni militum angusticlavii in ordinem equestrem adscribebantur. Cfr. Interpretes ad Iuven. 7, 89. Sueton. Oth. 10. Itaque hoc aeque valere poterat et de Vedio Rufo et de Mena. — *Othone contempto*] L. Roscius Otho trib. pl. a. u. c. 687. legem tulit, ne quis in quattuordecim gradibus orchestrae, in qua senatores sedebant, proximis sederet, nisi qui eques et equestri censu esset. Hoc ergo dicit: «Vedius per facinora sua adeo iam dives factus est, ut facile possit Othonem eiusque legem *contemnere*, id est, minime curare nec metuere, ne cognitione de suis fortunis instituta minus quam CCCC. milia H. S. possidere reperiatur.» «Contemnit sua cum lege Othonem, qui nihil contra illam admisit. Iuven. 10, 123. de Cicerone: *Antoni gladios potuit contemnere, si sic Omnia dixisset.* Tacit. Ann. 2, 34: *nec - Urgulania obtemperavit, in domum Caesaris spreto Pisone* (nihil eum curans) *vecta.*» Gesnerus. Aliam etiam eamque simpliciorem interpretationem verba *Othone contempto* admittunt, «*trotz dem Gesetz des Otho*», ubi (Iuvenale contempto 3, 152–159.) statueris, lege Roscia id quoque cautum fuisse, «ne in XIV. sederet, qui neque ingenuus neque civis esset Romanus, qui iudicio publico damnatus esset, cui apud exercitum ignominiae causa ordo ademptus esset, qui corpore quaestum lenociniumve quive lanistarum artemve ludicram faceret;» quae verba sunt Marquardtii *Hist. Equit. Rom.* p. 58. Cfr. Zumpt *über die Röm. Ritter. Berl. Abhandl.* 1839. pag. 95.

17–20. *ora - - Rostrata*] «rostra in navium proris.» Etsi sine exemplo dictum videtur, non tamen propterea mutandum cum Sanadono in *rostra - - Aerata* vel cum Bentleio in volgare illud *aera*: nec vero sine causa Bosius pag. 47. dubitat, num *aera rostrata* satis Latine dici possint, propterea quod *aes* pro ipso rostro ponatur, ut Aen. 1, 39: *spumas salis aere ruebant.* Cfr. Diod. Sic. 13, 40: *τοῖς στόμασι τῶν ἐμβόλων. — gravi - - pondere*] ob ipsam navium magnitudinem. — *latrones*] «Quid prodest armari classem ab Octaviano contra fugitivos, quos armavit Sex. Pompeius, si Vedius, olim servus ac latro, tribunus nunc factus est militum et classis praefectus?» Schol. Florus 4, 8, 2: (Sex. Pompeius) *O quam diversus a patre! Ille Cilicas exstinxerat: hic secum piratas navales agitabat.* Ac de eodem Lucan. 1, 43: *servilia bella sub Aetna.*

CARMEN V.

At, o deorum quidquid in caelo regit

V. Inscr. volg. *In Canidiam veneficam. — Puerum praetextatum defossum inducit a Canidia quo necato Alpho* (sic) *Varo daret potionem delinimentorum* b. — *In Gratidiam. Puerum - - necato Aleio* sic; lege *Alfio* ex Oberlini B) *Varo daret potionem* c. — 1. *quidquid - - regis* bd, *γz*, pr. *βν*, plures Pottierii, *quisquis - - regis* Diomedes p. 327. P., Priscianus p. 1105. P., Aldus. (Ut nos, BSc, Blandinii omnes, Pottierii septem.)

V. Scena haec est: Immane scelus patraturae sagae puerum ingenuum, quem vel blanditiis a domo paterna seduxerant vel vi rapuerant, vivum in scrobe defodiunt, ut eius medulla et iecinore utantur ad philtra praeparanda. Ridiculum autem, quod senem tam perdite amat Canidia, ut horribile facinus ad eum sibi conciliandum facere non recuset. Eiusdemmodi sagae ac veneficae memorantur apud Tacitum *Locusta* et *Martina*, egregieque totum hoc feminarum genus descripsit Ovid. Am. 1, 8. Dipsadem quandam sagam nobis ante oculos ponens. Quid, quod idem crimen haeserat iam in Vatinio? Cic. Vat. 6: *cum inaudita ac nefaria sacra susceperis, cum inferorum animas elicere, cum puerorum extis deos manes mactare soleas* cet. Singulari autem arte Horatius praestigias hasce magicas expressit et hic et Epod. 17. et Sat. 1, 8, 14 sqq., adeo ut recordemur Apuleiani illius in Apol. p. 504. Oud.: *Magia ista - - res est legibus delegata. - - Igitur et occulta non minus quam tetra et horribilis, plerumque noctibus vigilata et tenebris abstrusa et arbitris solitaria et carminibus murmurata.* — Propter v. 43. sceleris scenam Neapoli collocat Porphyrio; sed obstare videntur v. 58. *Suburanae canes.* — Ceterum praeter Theocriti et Virgilii *φαρμακευτρίας* cfr. etiam Luciani Dial. mer. 4., item de *μαγγανείαις, καταδέσεσι, κηρίνοις μιμήμασι* Plat. de Legg. XI. p. 933. Atque prorsus similis puero hic mactato est in Inscriptt. m. Lat. N. 2486. et Meyeri Anthol. Lat. N. 1253: *Iucundus Liviae Drusi Caesaris F. Gryphi et Vitalis: In quartum surgens comprensus deprimor annum, Cum possem matri dulcis et esse patri. Eripuit me saga manus crudelis ubique, Cum manet in terris et nocet arte sua. Vos vestros natos concustodite parentes, Ne dolor in toto pectore fixus eat*; unde colliges toti huic Epodo mirifice convenire cum superstitiosis seculi Augustei opinionibus. — Quae autem Mitscherlich in prooemio affert, exiguam habent veri speciem; etenim animi potius causa famosam magam exagitavit poëta, quam amicae olim superbae fastidia tum, cum vetula facta esset, ultum ivit. Cfr. ad Od. 1, 16. — Tametsi fuit re vera *Canidia* gens plebeia (cfr. nummum aevi Aug. apud Eckhel D. N. 5. p. 161. et Vell. Pat. 2, 85. ad Actium *in terra locatum exercitum Antonii regebat Canidius.*), Scholiastae ta-

Terras et humanum genus,
Quid iste fert tumultus? aut quid omnium
Voltus in unum me truces?
Per liberos te, si vocata partubus
Lucina veris affuit,
Per hoc inane purpurae decus precor,
Per improbaturum haec Iovem,
Quid ut noverca me intueris aut uti

3. *aut quid* BSd, Oberlini B, Pottierii 1, 3, 11, 22., Aldinae: *et quid* bc, Bland. quattuor, LCt, Bentleius, FMJ.

men uno ore affirmant Canidiam hanc vero nomine fuisse Gratidiam Neapolitanam unguentariam (? cfr. vv. 59. 60.) et veneficam, a *canitie* sic ioci gratia appellatam. — («Hic epodus chorum ducit eorum carminum, in quibus Canidia sive Gratidia diffamata est. Cfr. Buttmann Mythol. I. p. 332.» FRANKE. Eidem scriptus videtur a. 717. vel 718., Grotefendio a. 714.

1. *At*] Hoc loco *at* abundare dicit Priscian. 17, 23., ad ornatum solum pertinere Servius ad Aen. 7, 363. Verum, ubi *at* sic orditur orationem, exprimit animi commoti impetum ac trepidationem, cum qui loquitur se subito in alio quam antea statu collocatum videt, atque dolorem et iram significat. Cfr. Hand Tursell. I. pag. 419. et 441. Sic etiam Graeci. Tyrtaeus 8. Schneidewin: *Ἀλλ' Ἡρακλῆος γὰρ ἀνικήτου γένος ἐστέ.* Theognis 341: *Ἀλλά, Ζεῦ, τέλεσόν μοι - - εὐχήν.* — *quidquid*] Ovid. Met. 10, 18: *quidquid mortale creamur.* Hor. Sat. 1, 6, 1: *Lydorum quidquid Etruscos Incoluit fines.* Etiam in pedestri or. Liv. 2, 5: *quidquid deorum - - esset.* 23, 9. *iurantes per quidquid deorum est.* Diomedes p. 527. et Priscianus p. 1105. P. habent *quisquis - - regis*, Codd. etiam Horatii multi *quidquid - - regis.* Sed recte Bentleius: «*Regit* ab Horatio profectum est. Non enim puer ille deos hic precatur, sed Canidiam et socias alloquitur, neque vero invocatio deorum est, sed exclamatio dumtaxat, qualia ista *di boni, pro Iuppiter, di vestram fidem* cet.» Est simpliciter: «o di caelestes, rectores terrarum cet.»

3-5. *fert*] «novi affert, sibi volt; quorsum sic tumultuamini?» — *aut quid*] Haec lectio antiquissimorum Codd. BS auctoritate firmata melius exprimit turbatum pueri animum quam altera *et quid.* Sic prorsus Epod. 7, 1., ubi sine causa Cuninghamius voluit *et cur.* — *truces*] «quattuor sagarum voltus minitantur in me conversi.» — *te*] Iam ad Canidiam, sagarum principem, sese confert.

6-10. *Lucina*] Cfr. Carm. sec. 15. Egregie iocatur in re atrocissima verbis ambiguis usus, quae in anxii pueri ore innocentissima videntur: «si reapse Lucina tuos partus iuvit, ut procul dubio iuvit;» ex poëtae sensu mordacissima sunt: «si unquam vere peperisti;» quo ipso significat Canidiam falsos sibi supposuisse partus. (Cfr. Epod. 17, 50.) — *purpurae decus*] togam praetextam,

Petita ferro belua?
Ut haec trementi questus ore constitit
Insignibus raptis puer,
Impube corpus, quale posset impia
Mollire Thracum pectora,
Canidia, brevibus implicata viperis
Crines et incomptum caput,
Iubet sepulcris caprificos erutas,

11. *tremente* Bentl. (Ut nos, nostri et Pottierii omnes.) — 13. *posset*] *solet* B. — 15. *illigata* BS (non bcd).

quae tueri atque inviolabilem reddere debebat puerum Romanum. Quintil. Decl. 340: *Ego vobis allego etiam ipsum illud sacrum praetextarum, quo sacerdotes velantur, quo magistratus; quo infirmitatem puritiae sacram facimus ac venerabilem.* — *Inane* autem, «quatenus me non tutatur.» — *improbaturum*] Mollissimo verbo consulto utitur experturus, an sagae istae misericordia tangi queant, pro: «vindicaturum, puniturum.» — *noverca*] Seneca Excerpt. Controv. 4, 6: *Hic tuus est: quid alterum novercalibus odiis intueris?* Tac. Ann. 12, 2: coniunx *novercalibus odiis visura Britannicum et Octaviam.* — *Petita*] «iam telo confixa, saucia.»

14–14. *Insignibus raptis*] praetexta et bulla, de qua Cic. Verr. Accus. 1, 58: *Quod ornamentum puritiae pater dederat, indicium atque insigne fortunae.* — *Impube corpus*] Est appositio v. *puer*: «cum nudus destitueretur a sagis, eumque nondum ad pubertatem pervenisse appareret (qui aspectus mollire posset immanes quoque barbaros), Canidia cet.» Nemo pro certo nunc non agnoscet protasin esse *Ut haec – – Thracum pectora*, apodosin autem *Canidia* cet., qua de re olim ambigebant.

15–18. *brevibus*] Eodem ἐπιθέτῳ utitur Ovid. A. A. 2, 376: *Nec brevis ignaro vipera laesa pede*, id est, *brevis* quidem, parva, sed eadem *venenata et pestifera*, quemadmodum eam vocat Orator de Harusp. resp. 24. — *implicata viperis Crines*] instar Furiarum, ut has magas vocat Sat. 1, 8, 45. Sic Erichtho illa Lucani 6, 654: *Discolor et vario furialis cultus amictu Induitur voltusque aperitur crine remoto Et coma vipereis substringitur horrida sertis.* — Memorabilis sane est lectio BS *illigata*, quam neque Gesnerus nec Fea memorat, neque in suis repperererunt Oberlinus et Pottierius. Est tamen e gloss. — *caprificos*] Caprificus nasci solet inter saxa et muros. Iuven. 10, 143: *laudis titulique cupido Haesuri saxis cinerum custodibus, ad quae Discutienda valent sterilis mala robora ficus.* Martial. 10, 2, 9: *Marmora Messalae findit caprificus.* H. l. caprifici natae in sepulchrorum parietibus imprimis efficaces sunt ad incantationes, quas praeparat saga. Sic Theocr. 5, 121: Σκίλλας ἰὼν γραίας ἀπὸ σάματος αὐτίκα τίλλοις. — *erutas*] «multo cum labore effossas ex lapidibus, quibus firmiter retinebantur earum radices.» —

Iubet cupressus funebres
Et uncta turpis ova ranae sanguine
Plumamque nocturnae strigis
Herbasque, quas Iolcos atque Hiberia
Mittit venenorum ferax,
Et ossa ab ore rapta ieiunae canis
Flammis aduri Colchicis.
At expedita Sagana per totam domum
Spargens Avernales aquas
Horret capillis ut marinus asperis
Echinus aut currens aper.

18. *cupressos* BbSc,t (non d). — *funebris* B. — 21. *atque*] *aut* BS (non bcd). — 26. *expedita* S (non Bbcd). — 26. *avernalis* BS. — 28. *currens*] *Laurens* auctore N. Heinsio Bentleius.

cupressus] quas *invisas* dicit Od. 2, 14, 23., *atras* Virg. Aen. 3, 64., *ferales* Aen. 6, 216. Claud. R. Pros. 2, 108: *tumulos tectura cupressus.*

19. 20. *Et uncta*] Construe: *et ova nocturnae strigis uncta* (intincta, sparsa) *sanguine turpis ranae, eiusdemque avis plumam.* — *turpis*] «foedae, omnibus exosae.» — *ranae*] De rubeta sive bufone loquitur. Prop. 3, 6, 27: *Illum turgentis ranae portenta rubetae Et lecta exsectis anguibus ossa trahunt.* Iuven. 1, 69: *matrona potens, quae molle Calenum Porrectura viro miscet sitiente rubetam.* — *Strigem* describit Ovid. Fast. 6, 133: *Grande caput, stantes oculi, rostra apta rapinae; Canities pennis, unguibus hamus inest.* Avis est nocturna mali ominis. Plin. H. N. 11, 39: *Esse in maledictis iam antiquis strigem convenit, sed quae sit avium, constare non arbitror. (Uhu* Voss.)

21-24. *Herbasque*] Usque ad ultima imperii Romani propagatam esse hanc superstitionem monstrat Cod. Theod. IX. 38, 6: *noxiis quaesita graminibus et diris immurmurata secretis venena.* — *Iolcos*] Ἰωλκός, oppidum Thessaliae. Mulieres autem Thessalae pro veneficis et magis habebantur. Aristoph. Nub. 749: *Γυναῖκα φαρμακίδ' εἰ πριάμενος Θεττα-λήν κτλ.* Perperam Aldus, Dan. Heinsius, aliae vett. Edd. *et Colchos.* Cfr. N. Heins. ad. Ovid. Met. 7, 158. — *Hiberia*] regio Ponti inter Armeniam et Colchidem, venenatis herbis abundans. Virg. Ecl. 8, 95: *Has herbas atque haec Ponto mihi lecta venena.* — *ossa*] erepta cani famelicae et propterea avidae atque iratae, eius sanie madida. Sic et Apul. Met. 1. inter alia ad philtra apta memorat *extorta ferarum dentibus trunca calvaria.* — *Colchicis*] «qualibus philtra et venena parabat Medea Colchis.» Haec omnia iubet *aduri*, flammis imponi, coqui, quibus ultimo loco medulla et iecur infelicis pueri addenda erant ad summam rem perficiendam, ut Varus ad Canidiam revocaretur.

25. 26. *expedita*] «succincta, ne defluentes vestes impedimento es-

Abacta nulla Veia conscientia
Ligonibus duris humum
Exhauriebat ingemens laboribus,
Quo posset infossus puer
Longo die bis terque mutatae dapis
Inemori spectaculo,
Cum promineret ore, quantum exstant aqua
Suspensa mento corpora;
Exsucta uti medulla et aridum iecur

33. *terve* LCt (non BbScd). — 37. *Exsucta* cd (hic superscr. *execta*), Cod. Divaei, Bersm. unus, Lambini aliq., Pottierii octavus, var. lect. ω, Lt: *Exu.ta* (una litt. erasa) δ, *Exuta* Bersm. unus, *Exsucca* Cod. Reg. 7977. Sec. XII. et Fea, *Exsecta* vel *Execta* β, *Exectati medulla* B, *Exerta* var. lect. χ, Ed. Locheri, Aldinae; «*Exesa* vel *Exesta* N. Heinsius in ora sui exemplaris» Bentley, qui recepit *Exesa*, contra Meineke *Exesta*, quemadmodum est in N. Heinsii Adverss.

sent.» Schol. Sat. 1, 8, 23: *Vidi egomet nigra succinctam vadere palla Canidiam.* — *Sagana*] Hanc venificam. Canidiae sociam, memorat etiam Sat. 1, 8, 25. — *per totam domum*] ubi philtra coquebantur. — *Avernales*] «aquam lustralem ex malefico Averni lacu haustam.» Virg. Aen. 4, 512: *Sparserat et latices simulatos fontis Averni*; id quod ad complendum ritum magicum pertinebat. (Cfr. imprimis Max. Tyr. 14, 2: Ἦν δέ που τῆς Ἰταλίας κατὰ τὴν μεγάλην Ἑλλάδα περὶ λίμνην Ἄορνον οὕτω καλουμένην μαντεῖον ἄντρον, καὶ θεραπευτῆρες τοῦ ἄντρου ἄνδρες ψυχαγωγοὶ κτλ.)

27–32. *Horret capillis asperis, ut echinus marinus (Meerigel, oursin)* spinis, *aper* setis. — *currens*] ἐπίθετον imprimis aptum propter comparationem cum Sagana itidem domum percurrente. Virg. Aen. 4, 324: *spumantis apri cursum clamore prementem.* Ovid. Halieut. 60. H.: *Actus aper setis iram denuntiat hirtis Et ruit oppositi nitens in volnera ferri.* — Nihil opus Praedikowii *certans* nec HP. *ruens*, nec denique Heinsii et Bentleii *Laurens*, etsi hoc Latinis admodum frequens est apri ἐπίθετον. Exempla collegit Heinsius ad Ovid. Fast. 2, 231. — *Abacta* cet.] «Nulla conscientia eius, quod ius fasque est, nulla cogitatio, quantum scelus esset commissura, tertiam istam sagam a proposito deterrere poterat.» — *humum Exhauriebat*] «in domus impluvio scrobem faciebat, in quem puerum defoderet.» — *ingemens*] «anhelans propter laborem.» Sic Tac. Germ. 46: *ingemere agris.*

33–36. *Longo*] lunge *longo die*, «qui propter ipsa haec saeva tormenta longus puero videri debebat»; non, ut alii: *longo spectaculo.* — *bis terque*] «cibi novi saepius per diem appositi identidemque sublati, quo acueretur pueri fame enecti aviditas.» «*Bis terque* significat saepius, *bis terve* (Ald.) raro.» Bentl. — *Inemori*] Nobis nunc ἅπαξ λεγόμενον pro *immori.* — *Suspensa mento*] «quemadmodum nantes inde a mento exstant aquae superficie.»

37. 38. *Exsucta*] Ex omnibus

Amoris esset poculum,
Interminato cum semel fixae cibo
Intabuissent pupulae.
Non defuisse masculae libidinis
Ariminensem Foliam
Et otiosa credidit Neapolis
Et omne vicinum oppidum,
Quae sidera excantata voce Thessala
Lunamque caelo deripit.
Hic irresectum saeva dente livido

p. 560. (Ut nos, Iahn.) — 47. *Hic* superscr. «vel *hinc*» d.

huius v. lectionibus maxime placet *exsucta*, verbum iam a Varrone usurpatum et propagatum certe usque ad Ammian. Marc. 30, 4: *adusque ipsas medullas exsuctus*; «suco exhausta, exsiccata propter longa mortis tormenta.» (Adde Iuven 8, 90: *Ossa vides regum vacuis exsucta medullis.) Exesta* pro *exesa* auctoritate caret et ipsum quidem v. minus aptum est propterea, quod non significatur, qua ratione *exesa* sit medulla, ut contra apud Catull. 66, 23: *Cum penitus maestas exedit cura medullas. Exsecta* autem ideo otiosum, quod medulla et iecinore aliter quam e cadavere *exsectis* omnino uti saga non poterat. Aliquot Codices *exusta*; proxime ad nostrum v. accedit *exsucca* s. *exsuca*, quo v. usus est Quintilianus, habetque aliquam auctoritatem a Codd. — *Amoris - - poculum*] ut Epod. 17, 80: *Desiderique temperare pocula, φίλτρον*. Huiuscemodi autem potiones sagae conficiebant plerumque ex mandragora, qui vino vel aceto diluebatur. Schol. Plat. Ed. nostrae p. 931. B.

39-44. *Interminato*] a v. *minari*, «interdicto, vetito.» Terent. Andr. 3, 2, 16: *Interminatus sum, ne faceres*. In consuetudine autem communi Augusti temporibus hoc v. fuisse demonstrat Rutilius Lupus 1, 7: *ego quaestoribus interminatus sum, ne* cet. — *cum semel* cet.] «Statim cum *pupulae*, *κόραι*, id est, oculi defixi in cibo, aviditate contabefacti in morte defecissent.» Equidem iungo *cum semel intabuissent*, non cum aliis *semel defixae*. — *masculae libidinis*] *τριβάδα*, feminarum amore ardentem. — *Ariminum*, Umbriae oppidum. — *otiosa*] ut erant Graeculi; eoque cupidi talium sermonum, *περιιόντες αὐτῶν πυνθάνεσθαι (εἰωθότες) «λέγεταί τι καινόν;»* (Demosth. Philipp. 1, 10. p. 43. R.) «Etiam *fabulosa* dicta est Neapolis, quod a rebus gravibus vacaret et fabulis indulgeret.» Schol. Livius 8, 22. Palaepolitanos vocat *gentem lingua magis strenuam quam factis*. Ovid. Met. 15, 711: *in otia natam Parthenopen*. Silius 12, 31. item de Neapoli: *Nunc molles urbi ritus at que hospita Musis Otia et exemptum curis gravioribus aevum*. — *omne vicinum*] Neapoli, ut Puteoli, Capua, Cumae, Surrentum.

45-49. *excantata*] «cantu magico e sedibus suis mota.» XII. Tab. p. 734. Dirks.: *QVI. FRVGES. EXCAN-*

Canidia rodens pollicem
Quid dixit aut quid tacuit? O rebus meis
Non infideles arbitrae,
Nox et Diana, quae silentium regis,
Arcana cum fiunt sacra,
Nunc, nunc adeste, nunc in hostiles domos
Iram atque numen vertite!
Formidolosis dum latent silvis ferae

53. *hostilis* B. — 55. *Formidolosae* bScd, Bentleii plerique, LCtFJ. (Ut nos B, Blandinii veteres, γκ, var. lect. ω, Pottierii 1, 2, 3, 6, 8. Aldus, Bentleius.) — *dum*] *cum* BbSc.

TASSIT. Epod. 17, 4 sq. Virg. Ecl. 8, 69: *Carmina vel caelo possunt deducere lunam.* Tibull. 1, 2, 44: *Hanc ego de caelo ducentem sidera vidi*; et ex antiquissima quidem opinione significata iam ab Aristophane (v. ad v. 21.) et Platone in Gorgia p. 513. A.: *τὰς τὴν σελήνην καθαιρούσας, τὰς Θετταλίδας.* Suidas in *Ἐπὶ σαυτῷ τὴν σελήνην καθέλκεις.* — *deripit*] Tibull. 1, 10, 60: *e caelo deripit ille deos.* — *irresectum*] «non resectum pollicis unguem rodit,» rabiei signum. «Petronius, ut monstraret furentem, *pollice*, ait, *usque ad periculum roso.*» Schol. Martial. 4, 27, 5: *Ecce iterum nigros corrodit lividus ungues.* — *Quid dixit* cet.] Epp. 1, 7, 72: *dicenda tacenda locutus.* Similiter h. l. «incredibilia dixit.»

50 – 54. *Non inf. arbitrae*] «fidelissimae testes, consciae et praesentes.» Schol. Apul. de mag. 31. p. 467: *solebat ad magorum caerimonias advocari Mercurius carminum vector et illex animi Venus et Luna noctium conscia et manium potens Trivia.* — *quae silentium regis*] «quae silentio praees idque praestas magicis sacris.» Virg. Aen. 2, 255: *tacitae per amica silentia Lunae.* 3, 442: *fida silentia sacris.* Ovid. Met. 7, 194. Medea: «*Tuque triceps Hecate, quae coeptis conscia nostris Adiutrixque venis.*» — *Nunc, nunc*] Cfr. Hand Turs. IV. pag. 343. — *adeste* cet.] «Mihi propitiae sitis, ira vestra in hostes meos ablegata.» — *hostiles*] eas, quae Canidiae exosae erant, veluti Vari amicarum. — *Iram*] Satis mire *Arcum* Cod. Brodaei. Est tamen ortum ex v. 52: *Arcana.*

55. 56. *Formidolosis*] «quae formidinem incutiunt horrore suo ac tenebris.» Virg. Ge. 4, 468: *Et caligantem nigra formidine lucum.* Lucan. 3, 441: *Arboribus suus horror inest.* Altera lectio *formidolosae* idcirco reiicienda, quod statim sequitur alterum ferarum *ἐπίθετον languidae*; praeterea ambiguum fuisset etiam Romanis ipsis, utrum *formidolosae ferae* essent «timidae», an «feroces.» Qui tamen hanc lectionem praefert, utique explicare debebit priore modo, ut re vera fecit Regel. Od. 2, 13, 40: *timidos – lyncas.* Ceterum, dum dormiunt, neutro sane sensu sunt *formidolosae.* Atque nobiscum Voss: *im schauerhaften Forst.* — *dum*] «per totam igitur noctem.» Efficacius hoc videtur quam *cum*, quod sane per-

Dulci sopore languidae,
Senem, quod omnes rideant, adulterum
Latrent Suburanae canes
Nardo perunctum, quale non perfectius
Meae laborarint manus. —
Quid accidit? Cur dira barbarae minus
Venena Medeae valent?

Post v. 57. deficit Codex d usque ad Epod. 8, 2. — 59. *non*] *nec* L. — 60. *laborarint* bSc, Bland. antiquiss., Bentl., FJ: *laborarunt* B,LCtM.

bonas habet auctoritates et praefertur a Bernhardyo.

57. 58. Totus locus cum Bothio sic explicandus: «Principio venefica optat, ut senem noctu properantem ad amicam aliquam Suburanam allatrent absterreantque a foribus canes eius vici, quo facto ad se ipsam rediturum eum sperat cupidine abreptum. Sed tacent canes. Ibi mulier v. 61: «Quid accidit? cur non venit Varus; quomodo mei non meminit, quae cubile eius eo medicamento magico unxerim, quod meretricum omnium, quotquot sunt, oblivionem inducere videretur? Dormit tamen, non surgit, neque Suburam nec me petit.» Haec dum dicit, propinqua aliqua domo, ut coniicere licet, exeuntem conspicit senem et ad scorta se conferentem cane latrante nullo. Quod sentiens exclamat v. 71. *Ah, ah* cet. «Video», inquit maga, «vi mea solutus abit, quam irritam suo carmine reddidit alia quaedam scientior me venefica. Festinat ad amores. Sed ad me recurres, Vare; insolitas neque vincendas potiones parabo, quibus totus amore incenderis menteque alienabere.» (Regelii interpretationem vide in Excursu I.) — *Senem - - Latrent*] ut Epp. 1, 2, 65: *venaticus - - pellem latravit - - catulus.* Plaut. Poenul. 5, 4, 64: *Etiam me meae latrant canes.* — *Suburanae*] Subura vicus urbis Romae, ubi habitabant prostibula. Pers. Sat. 5, 32. Martial. 6, 66: *Famae non nimium bonae puellam, Quales in media sedent Subura* cet. — Veram scripturam *Subura* praebent Inscriptt.; volgo *Suburra*, ut re vera est in Sexti Rufi Descript. urbis Romae apud Canina *Roma antica* p. 34. Erat autem sita in Urbis regionum tertiae et quartae confinio. Ibid. p. 77.

59. 60. *Nardo*] «unguento nardino,» de cuius mistura vid. Plin. H. N. 13, 1. — *perunctum*] ut Stalino comicus senex in Plauti Casin. 2, 3, 9: *postquam amo Casinam magis initio munditiis Munditiam antideo; Myropolas omnes sollicito; ubicunque unguentum est lepidum, ungor, Ut illi placeam. — quale non perfectius*] Eadem constructione Sat. 1, 5, 44: *animae, quales neque candidiores Terra tulit* cet. — *laborarint*] «quo, si vel maxime vellem, odoratius et efficacius aliud praeparare non possem.» Haec lectio praeferenda videbatur alteri *laborarunt*: «perfectius omnibus, quae unquam praeparavi.» — Canidia deridet senem vanum atque

Quibus superbam fugit ulta pellicem,
Magni Creontis filiam,
Cum palla, tabo munus imbutum, novam
Incendio nuptam abstulit.
Atqui nec herba nec latens in asperis
Radix fefellit me locis.
Indormit unctis omnium cubilibus
Oblivione pellicum. —

63. *superba* Bc, γκ. (Ut nos, bS, Codd. Blandinii.) — *paelicem* B. — 65. *infectum* B meus, B Oberlini et unus Bersm. — 70. *paelicum* B.

inanem, qui illo unguento usus, quod ipsa ad canes in eum incitandas temperaverat, meretricibus Suburanis placiturum se speret. Ex his potissimum vv. Scholiastae collegisse videntur, Canidiam propalam fuisse unguentariam, intra domesticos parietes sagam. Verum tota res est satis incerta: philtra quidem quae miscet mulier, consentaneum est, ut etiam unguenta praeparare possit; utrum hanc artem re vera exerceat necne, nihil attinet.

61-64. *Cur dira*] «Cur ipsa mea venena, non minus profecto potentia quam ea, quibus usa Medea Creusam s. Glaucen et totam Creontis regiam incendio consumpsit, nihil nunc mihi prosunt neque ullam vim in Varum exercent?» Sic enim malo explicare quam cum aliis: «Cur dira mea venena minus valent venenis Medeae?» Theocrit. 2, 14. ed. Ameis: *Χαῖρ' Ἑκάτα δασπλῆτι, καὶ ἐς τέλος ἄμμιν ὀπάδει, Φάρμακα ταῦτ' ἔρδοισα χερείονα μήτε τι Κίρκας Μήτε τι Μηδείας μήτε ξανθᾶς Περιμήδας.* Tib. 1, 2, 51: *Sola tenere malas Medeae dicitur herbas* sq. *superbam*] ut omnis aemula, praelatam ac feliciorem se reputans, ei, cuius amores laedit, iniqua et arrogans videtur. Longe hoc significantius quam altera lectio *superba*. — *fugit*] «Athenas, curru draconibus iuncto per aërem avecta.»

65-68. *palla*] Misit Glaucae *λεπτόν τε πέπλον καὶ πλόκον χρυσήλατον.* Eurip. Med. 786. — *tabum*, pr. sanguis corruptus, h. l. pro veneno, lue, ut Virg. Ge. 3, 481: *infecit pabula tabo*; ex quo loco fluxisse videtur antiquissima et notabilis lectio *infectum*, quod manifestum est glossema. — Naphtham et sulfur fuisse tradunt venenum, quo aemulam perdiderit Medea. Cfr. Epod. 3, 13. — *in asperis - - locis*] Sic aconita *nascuntur dura vivacia caute*, Ovid. Met. 7, 448.

69 - 72. *Indormit* cet.] Pergit in enarrandis suis artibus, nec vero, ut volunt alii, se ab alia saga aemula victam fatetur. Immo hoc quoque inter ritus magicos, quibus ante usa sit, memorat, inunxisse se Vari ipsius lectulum magico suco, cuius ea vis fuerit, ut ille oblivisceretur omnium aliarum amicarum praeter ipsam. Sed neque hoc aemularum *μίσηθρον*, ut contraria *φίλτροις* vocabant, tunc eam iuverat. — Minus rectae sunt aliae interpretationes: 1) «Indormit cubilibus omnium mearum aemularum unctis oblivione mei;» vel,

Ah ah! solutus ambulat veneficae
Scientioris carmine.
Non usitatis, Vare, potionibus,
O multa fleturum caput,
Ad me recurres, nec vocata mens tua
Marsis redibit vocibus:
Maius parabo, maius infundam tibi
Fastidienti poculum,
Priusque caelum sidet inferius mari,

71. *Aha!* Bentleius, *Ha, ha!* Fea. (om. B.)

ut alii, detracta imagine: «Detinetur aliarum feminarum amoribus districtus, mei prorsus immemor.» 2) «Dormit in incantato cubili alicuius meae aemulae, quae artibus suis effecit, ut omnium aliarum feminarum obliviscereturr.» 3) «Non solum mei amoris oblitus in utramque aurem dormit, sed etiam amore omnium mearum aemularum solutus.» — *solutus*] ut Od. 1, 27, 21.

73-76. *Vare*] Mira fuit Iahnii opinio hunc Varum hic tam acerbe irrisum eundem esse atque carum Horatii sodalem, ad quem est Carm. 1, 18. Immo retinenda est antiqua illa *παράδοσις*, fuisse hunc *Alfium* quendam *Varum*, hominem ceteroquin ignotum. Cfr. Carminis veteres Inscriptiones apud nos et apud Vanderburgium. Estré Hor. Pr. p. 202. — *potionibus*] V. *potio* frequens de philtris ac venenis, unde apud Suet. Calig. 50. *potionatus*, et Gallorum *poison*. — *fleturum*] «doliturum propter insaniam et furorem, quibus te afficiam.» Cfr. Sat. 2, 1, 45: *Qui me commorit, - - Flebit* cet. — *vocata mens*] Amplector nunc interpretationem Ringwoodii in Ed. Theocriti p. 108., benigne mecum a Crawfurdio communicatam: «nec solitis atque quotidianis incantationibus Marsicis, sed longe efficacioribus tua mens tacta ad me redibit; nam maius cet.» Sic mente repetitur praeced. *ad me*, et v. *maius* opponitur utrique membro *non usitatis* cet. et *nec vocata* cet. Atque similiter iam Adr. Turnebus (*Advers.* 14, 9.): «Non te Marsa naenia nec cantione ad me revocabo, nec mens tua mihi restituetur magico carmine; sed maius quiddam parabo et ex humanis extis amatorio temperato non usitata potione te insanum amore mei reddam.» In volgari ratione ex vv. *ad me* satis pro arbitratu eliciunt *ad te*, et ante v. *maius* plene distinguunt, interpretantes: «nec mens tua meis venenis semel alienata mihique obnoxia facta, incantationibus Marsis revocata, unquam ad te, id est, ad sanitatem libertatemque redibit.» Alii: «nec te semel mihi advocatum ac potione obligatum alia saga iterum a me avocare carmine suo poterit»; vel, ut verbis utar Porphyrionis, qui tamen etiam volgarem interpretationem habet: «mens tua a me incantata nunquam redibit, etiamsi Marsis vocibus revocetur.» — *Marsis*] Epod. 17, 29: *Marsa - - naenia*. Lucilius 20, 5. pag. 46. ed.

Tellure porrecta super,
Quam non amore sic meo flagres uti
Bitumen atris ignibus. —
Sub haec puer iam non ut ante mollibus
Lenire verbis impias,
Sed dubius unde rumperet silentium
Misit Thyesteas preces:
Venena magnum fas nefasque non valent

81. *mei* (cum Glareano) Bentleius. — 87. *Venena! magnum fas, nefasque, non* F. *(Venena magica fas nefasque non valent, Non vertere humanam vicem* malebat Bentleius.)

Gerl.: *ut Marsu' colubras Disrumpit cantu.* Silius 8, 495: *at* (novit) *Marsica pubes Et bellare manu et chelydris cantare soporem Vipereumque herbis hebetare et carmine dentem.* Gell. 16, 11: *Marsis hominibus - - vi quadam genitali datum est, ut serpentium virulentorum domitores sint et incentionibus herbarumque sucis faciant medelarum miracula.*

77-82. *infundam*] Cic. Philipp. 11, 6. de Domitio: *At hic nuper sororis filio infudit venenum, non dedit.* — *Fastidienti*] «me aspernanti», non, ut alii volunt: «qui propter nauseam priora philtra non potavit.» — *caelum sidet*] «priusque cuncta rerum natura invertetur, ita ut caelum mari subsidat terrâ mari superiectâ.» — *Bitumen*] ad augendam vim flammae magicae, ut Virg. Ecl. 8, 82: *fragiles incende bitumine laurus.* — *atris*] Bitumen ipsum *nigrum* (Virg. Ge. 3, 451.) ardens spissum fumum exhalat. Non loquitur hic de ignibus rogorum, ut Od. 4, 12, 26.

83-86. *Sub haec*] «Statim postquam Canidia haec verba fecit.» — *lenire*] «non iam lenire tentabat sagas, quippe cui desperatio adderet dicendi libertatem.» — *dubius*] «ob horrorem ac furorem dubius, unde loquendi exordium sumeret.» Ita Drusus exspes vitae meditatas compositasque diras imprecatur Tiberio apud Tacit. Ann. 6, 24. — *Thyesteas preces*] «prorupit in diras, quales Thyestae fuerant in exsecrando Atreo, qui fratri filios trucidatos in frusta dissectos et coctos apposuerat.» Cic. Tusc. 4, 44: *Exsecratur luculentis sane versibus apud Ennium Thyestes, primum ut naufragio pereat Atreus.* - - deinde: *Ipse summis saxis fixus asperis, evisceratus, Latere pendens, saxa spargens tabo, sanie et sanguine atro.* (Cfr. Cic. in Pis. 19, 43. Halm.) *Preces* autem in pedestri quoque oratione pro exsecrationibus. Caesar B. G. 6, 31.

87-90. *Venena*] Vera constructio haec est: *Magnum fas nefasque humanam vicem non valent convertere venena*; id est, «leges divinae, quibus distinguitur fas et nefas, more modoque hominum (humanis sensibus) non valent *convertere* (in contrariam, id est h. l. meliorem, partem flectere ac lenire) veneficia, qualia vos immani modo exercetis: ergo meris sensibus humanis mollibusque precibus relictis, quibus vos mitigare iam despero, ad religiones recurram dirisque vos exa-

Convertere humanam vicem;
Diris agam vos; dira detestatio
Nulla expiatur victima.
Quin, ubi perire iussus exspiravero,
Nocturnus occurram Furor
Petamque voltus umbra curvis unguibus,
Quae vis deorum est manium,
Et inquietis assidens praecordiis

gitabo.» Ceterum novem alias interpretationes exponemus in Exc. II.

Iam videamus singula. *Fas nefasque* ex consuetudine Latina in illis *sacra et profana, divina et humana, fanda nefanda, honesta inhonesta, dicenda tacenda (ῥητὰ καὶ ἄῤῥητα)*, significat «omnino omnia, quae lex divina statuit aut licita esse aut nefaria;» ut Sophoclis verbis utar in Oed. Tyr. 864: *(λόγοι ἔργα τε πάντα) ὧν νόμοι πρόκειν-ται Ὑψίποδες, οὐρανίαν Δι' αἰθέρα τεκνωθέντες, ὧν Ὄλυμπος Πατὴρ μόνος·* collatis Antig. vv. 454 seqq. *Magnum* autem *fas*, quia divinum atque aeternum est discrimen inter fas atque nefas. — *humanam vicem*] «quomodo hominibus *δυνατόν*, concessum est»; «hominum more», *auf menschliche Weise*; nam «tuam vicem doleo, anxius sum, irascor», hoc significat: «eodem modo doleo ac mihi certum est te dolere debere.» Hoc ergo dicit: «alias solent homines miseratione et precibus mollire inimicorum hostiumque saevitiam eorumque iram placare, sed hoc mihi nunc adversus vos, quae humanos sensus iamdudum exuistis, negatum est.» — *Venena*] Adde: «et quae haec miscent, sagae consceleratae.»

89. *Diris agam vos*] Tac. Ann. 6, 24: *Tiberio - - diras imprecabatur* (Drusus). — *dira detestatio* cet.] «Vim religiosae imprecationis nemo effugere potest;» et hoc quidem ex communi veterum persuasione. Recordare modo diris devotum ab Ateio trib. pl. Crassum, quem nulla caerimonia potuit ab exitio servare. Similiter cum diras nautae minata esset naufragi umbra Od. 1, 28, 34. addit: *Teque piacula nulla resolvent.* Plin. H. N. 28, 2. s. 4: *Defigi quidem diris deprecationibus nemo non metuit.* Sueton. Claud. 12: *quasi parricidam diris exsecrationibus incessere.*

92. 93. *Nocturnus - Furor*] lemur, larva. *(Furor* pro *Furia*, sed *Furorem* dixit, cum de puero agatur. Gloss.) Aeschyl. Choëph. 288: *Καὶ λύσσα καὶ μάταιος ἐκ νυκτῶν φόβος.* Ibid. 524: *ἐκ - - νυκτιπλάγκτων δειμάτων —.* Virg. Aen. 4, 386: *Omnibus umbra locis adero. Dabis, improbe, poenas.* Ovid. in Ibide v. 143: *Tum quoque factorum veniam memor Umbra tuorum: Insequar et voltus ossea larva tuos. — curvis unguibus*] Cogita Furias, quae praelongos habent ungues incurvos. (Böttiger *Furienmaske* in fine.)

94-98. *manium*] «ut lege divina concessum est umbris ius in sicarios ac veneficos saeviendi eosque ulciscendi.» Val. Flacc. 3, 386. de necatis: *patet ollis ianua leti Atque iterum remeare licet; comes una sororum Additur et pariter terras atque aequora lustrant. Quisque suos*

Pavore somnos auferam.
Vos turba vicatim hinc et hinc saxis petens
Contundet obscoenas anus;
Post insepulta membra different lupi
Et Esquilinae alites;
Neque hoc parentes heu mihi superstites
Effugerit spectaculum.

98. *Contundat obscenas* B. — 100. *Exquilinae* F. — 102. *Effugerint* Bb (non Sc).

sontes inimicaque pectora poenis Implicat et varia meritos formidine pulsant. — inquietis assidens] «terrore palpitantibus inhaerens eaque assidue vexans, ut Incubus.» — *vicatim*] «per omnes urbis vicos insecuta lapidibus vos obruet.» Lapidationum in foro haud raro mentio fit apud Ciceronem. — *hinc et hinc*] Cfr. Hand Turs. III. p. 87., qui demonstrat usitatius apud poëtas fuisse *hinc atque hinc*; *hinc et hinc* affert ex Martiale 10, 83. — *obscoenas*] «abominandas propter illicitas artes magicas, quas exercetis»; simulque cogitandum de foedo harum vetularum ore atque habitu. Sic Furiae tribuitur *frons obscoena* apud Virg. Aen. 7, 417.

99-102. *different*] «dilacerabunt, discerpent ac dissipabunt.» Cfr. Epod. 10, 6: *Fractosque remos differat*. Iam Ennius in Andromeda pag. 37. Bothe P. Scen.: *Alia fluctus differt, dissupat Visceratim membra*. Plaut. Curc. 4, 4, 20: *iam ego Te faciam, ut hic formicae frustillatim differant! — Esquilinae*] In Fastis Verrii Flacci p. 21. scribitur IN *EXQVILIIS*. Contra nostra scriptura est in Fastis Capitol. ed. Baiter p. CCXLI. Ceterum nota hiatum, collato Bentleio ad Od. 3, 14, 11. In nomine proprio minus licenter neglexit elisionem quam Od. 1, 28, 24. in vv. *capiti inhumato*. (Rationem elisionum Horatianarum optime explicavit L. Jeep in libello scholastico Guelpherb. 1844.) — *alites*] «accipitres, voltures, milvi, qui ibi servorum et maleficorum supplicio affectorum cadavera semisepulta devorant.» Cfr. Sat. 1, 8, 8 sqq. — *heu*] Iunge *heu superstites mihi*, non, ut volt Hand. Turs. III. p. 69., *heu mihi*. — *Effugerit spectaculum*] «hoc saltem solatio luctum suum lenient atque allevabunt.» — Summa cum arte incertos nos dimittere videtur poëta, utrum diffugerint sagae post pueri diras, an crudeliter necatus sit; verumtamen hoc ipsum satis clare significat. Descriptio autem necis ipsius nimis ingrata ac foeda fuisset, ut si *pueros coram populo Medea trucidaret*; atque comicum totius carminis colorem obscurasset.

EXCURSUS I.

Ad v 1.

Perquam memorabile est in poësi Gallo-Brittanica mediae aetatis Abaelardi Heloisam transformatam esse alteram in Canidiam. Cfr. *Barzaz-Breis, par M. Th. Hersart de la Villemarqué*, Ed. III. Paris 1845. in *Journal des Savants* 1847. p. 268: *Je sais une chanson qui fait fendre les cieux, tressaillir la grande mer et trembler la terre. Je sais tout ce qu'on peut savoir en ce monde, tout ce qui sera. La première drogue que je fis avec mon clerc (Abailard) fut faite avec l'oeil gauche d'un corbeau et le coeur d'un crapaud* etc.

EXCURSUS II.

Ad v. 57.

«Haec vera esse videtur explicatio, ut statuamus ipsam Canidiam in vico Subura habitare eamque precari a diis, ut senex (quod ridiculum omnibus videatur, sed ipsius tamen effectum est artibus) amore flagrans *ad se* media nocte *in Suburam veniat*, eiusque adventus per silentium noctis canum latratu significetur. (Cfr. Virg. Ecl. 8, 107: *Hylax in limine latrat.)* Sperat autem, eum ad se adductum iri vi venenatarum, quas summa arte ei paraverit, herbarum, eoque sensu addit verba *Nardo - - manus.* Similiter infra v. 69. *uncta* dicit Vari *cubilia oblivione omnium pellicum.*» Regel. — Verum huic interpretationi ex meo quidem sensu non satis conveniunt vv. *quod omnes rideant*, quoniam ita non magis derisus esset Varus quam saga ipsa, neque in *nardo* v. 58. sic simpliciter posito quidquam venenati sive magici inesse potest.

EXCURSUS III.

Ad v. 87.

Quotquot vidi interpretes excepto Viscontio et Fea, qui *venena* putant esse vocativum (id quod mihi secus videtur, etsi comparari possunt similia, *scelus, propudium, probrum)*, et Gargallo, qui quidem *fas nefasque* nominativos esse ratus est, sed falsam sententiam poëtae obstruit: *Nè innocenza, nè colpa, o Venefiche, Può de l'uomo in sorte cangiar:* v. *venena* habent pro subiecto, pro obiecto *magnum fas nefasque*, quod contra est. Hinc ortae variae explicationes: 1) «Ex vitae humanae condicione a dis semel constituta veneficia non valent evertere leges aeternas, quibus fas nefasque distinguitur.» («Talionem vitae humanae, videlicet ut fas praemium, nefas poenam exspectet, venena magica mutare non valent neque efficere, ut nefas inultum maneat.» Marcil.) 2) «Veneficia non valent pervertere fas nefasque.

hanc vicem *(Wechselfall)* hominum, ex qua hoc iustum, illud iniustum est.» 3) «Veneficia multum quidem valent, sed non possunt pro hominibus efficere, ut natura aequi et iniqui, ut fas et nefas, ut ius et iniuria mutentur.» 4) «Veneficia non possunt more modoque hominum (ut homines interdum conantur) permiscere fas et nefas.» 5) «Veneficia multum quidem valent, adeo ut confundant interdum fas et nefas (ut fere Seneca Controv. 4, 7: *Magnis sceleribus iura naturae intereunt*); at non possunt condicionem mortalium mutare et efficere, quo minus veneficae talionis iure, pari vindicta, poenas dent.» Quam quidem Lambini interpretationem nunc omnes fere sequuntur, etsi dura est constructio: *valent convertere, non valent convertere*; distinguunt autem: *Venena, magnum fas nefasque, non valent* cet. Eleganter hanc Lambini rationem ita expressit Pallavicinus: *L'arte vostra infernal ben può le lecite E le vietate cose in un confondere, A giustizia non già sue veci togliere.* Verum in ea non satis respicitur v. *humanam*, et in hac iracunda et concitatissima pueri infelicis oratione mihi semper nimis languida visa est. 6) Nonnemo distinxit: *V. m. f. n. n. v. convertere: humanam vicem Diris agam vos:* «more modoque hominum vos diris devovebo; ego faciam id, quod hominibus et concessum et solitum est.» 7) «*Venena magnum* [valent, *φάρμακα μέγα τι δύναται*), *fas nefasque convertere non valent,* (convertere) *vicem humanam,* mutare poenas scelestis statutas.» Bosius. 8) «Ergo», ait puer, «veneficae scelestae! ergo neque infantilis innocentia mea, neque scelus immane vestrum ullo modo superos movere valent, ut instantia haec mihi fata mutent? At quandoquidem nemo hominum iure vel iniuria summa fata superare potest et mihi pereundum est vestris veneficiis, quo modo potero, ulciscar vos: diris vos exagitabo» cet. Fea. 9) Latinitati repugnat, quod nuper Interpres quidam opinatus est, vv. *fas nefasque* meram esse exclamationem.

Ad vv. *fas nefasque* similia nonnulla hic colligere iuvat. Verum sensum optime aperit Andocides de Mysteriis 4: *τὴν προθυμίαν τῶν ἐχθρῶν τῶν ἐμῶν, ὥστ' ἐμὲ κακῶς ποιεῖν ἐκ παντὸς τρόπου καὶ δικαίως καὶ ἀδίκως.* Pindar. Ol. 2, 45: *τῶν δὲ πεπραγμένων Ἐν δίκᾳ τε καὶ παρὰ δίκαν.* Aeschyl. Choëph. 78: *Δίκαια καὶ μὴ δίκαια.* Soph. Oed. Tyr. 300: *Ὦ πάντα νωμῶν, Τειρεσία, διδακτά τε Ἀρρητά τ' οὐράνιά τε καὶ χθονοστιβῆ.* Aristoph. Eq. 256: *καὶ δίκαια κἄδικα.* Plut. 233: *καὶ δικαίως κἀδίκως.* Eurip. Inus Fr. 43: *Σύμμικτα μὴ δίκαια καὶ δίκαι' ὁμοῦ.* Virg. Georg. 4, 505: *ubi fas versum atque nefas.* Aen. 9, 595: *digna atque indigna relatu.* 12, 844: *Digna indigna pati.* Livius 29, 18: *ille omni divino humanoque liberetur scelere.* Ovid. Met. 6, 585: *fasque nefasque Confusura ruit.* Tacit. Ann. 4, 67: *aperta secreta.* 15, 37: *per licita atque inlicita foedatus.* Hist. 2, 56: *in omne fas nefasque avidi aut venales non sacro, non profano abstinebant.*

CARMEN VI.

Quid immerentes hospites vexas canis
Ignavus adversum lupos?
Quin huc inanes, si potes, vertis minas,
Et me remorsurum petis?

VI. Inscr. volg. *In Cassium Severum*, et sic c, Bland. tres, Oberlini B. — *Maledicum poëtam in se irritat minaturque si solita rabie fuerit elatus* B meus.— 2. *adversos* B, *adversus* S (non bc). — 3. *verte* corr. B, Bland. antiquiss., Cod. Divaei, complures Pottierii, C. — 4. *petes* b, *pete* plerique Pottierii, C.

VI. In quem invehatur, incertum est. Plerique cum Acrone, Comm. Cruq. et Codd. aliq. referunt ad Cassium Severum oratorem sane maledicum, qui tamen cum a. u.c.786. senex mortuus sit in exsilio, circiter a. u. c. 720., quo hoc carmen compositum videtur, puer etiamtunc fuit vel adolescentulus summum XX. annorum. Alii cogitarunt de Maevio, malo poëta, in quem est Epod. 10. Vid. Kirchner Quaestt. Horat. p. 22. Grotefend, de Bavio, aeque malo poëta, interpretatus, refert ad a. 716. Cfr. Estré Hor. Pr. p. 179.

1. 2. *hospites*] «peregrinos, qui, etsi innoxii sunt neque ulla te iniuria lacessiverunt, te civem Romanum timentes non audent acriter resistere minis tuis.» — *canis*] «homo impudens, simul timidus, ubi in quempiam incurris, qui tibi viribus superior est, ut lupus cani ignavo.»

3. 4. *si potes*] «si audes». Imperativi *verte* et *pete*, a Fabricio (prudenter tamen metri causa sic transponente: *verte, si potes, minas)* et Cruquio recepti, nuper a Peerlkampio probati, utique librariis tribuendi sunt, qui hunc usum part. *quin* cum indicativo parum nossent. Certe in Augusteae aetatis scriptoribus tolerari non potest *quin verte*, quamquam antiquiores utrumque loquendi modum, imperativum et *quin* cum indic., sic contrahebant, ut Terentius Andr. 1, 1, 18: *quin tu uno verbo dic.* Andr. 2, 2, 9: *quin tu hoc audi.* Sed solitae constructionis exempla sunt apud Livium 1, 57: *Quin - - conscendimus equos!* Ovid. Am. 2, 19, 59: *Quin alium - - quaeris!* ubi item Codd. aliq. *quaere.* 3, 7, 69: *Quin istic pudibunda iaces - -!*

5. 6. *Molossos*, magnos canes Epiroticos et *Laconicos* coniungit etiam Virg. Ge. 3, 405: *Veloces Spartae catulos acremque Molossum Pasce sero pingui. Nunquam custodibus illis Nocturnum stabulis furem incursusque luporum Aut impacatos a tergo horrebis Iberos. — amica vis*] Qui, quia praesidio et custodiae sunt gregibus, cari sunt pastoribus. Lucret. 6, 1220: *fida canum vis.* Virgil. Aen. 4, 132: *odora canum vis.*

7. 8. *aure sublata*] «arrectis auribus alacer agitabo.» — *praecedet*] «a me e lustro excitata et in fu-

Nam qualis aut Molossus aut fulvus Lacon,
Amica vis pastoribus,
Agam per altas aure sublata nives,
Quaecunque praecedet fera:
Tu, cum timenda voce complesti nemus,
Proiectum odoraris cibum.
Cave, cave: namque in malos asperrimus
Parata tollo cornua,
Qualis Lycambae spretus infido gener
Aut acer hostis Bupalo.

5. *Laco* B. — 8. *praecedat* Codd. apud Feam, *procedet* e Codd. eiusdem Bothe. (Ut nos, BbSc.)

gam coniecta.» Qui autem fugit, *praecedit* insequentem. Et propter hoc et propter Codd. meliorum auctoritatem reiiciendum *procedet*, «obviam ibit, mecum pugnatura», ut volunt. Saltem explicandum erat: «prodibit e lustro suo.» De constructione *Agam* -- *quaecunque p. fera* conf. Epod. 2, 37.

9. 10. *Tu*] «Tu contra, canis ignave, cum diu multumque inaniter latrasti formidabilem in modum, tamen cibo tibi obiecto statim cupidas nares admoves atque obmutescis;» dempta imagine: «lingua perquam promptus es ad alios contumeliis lacerandos, sed munere oblato illico taces.» Bellum est illud Catonis Censorii de M. Caelio apud Gell. 4, 15: *Frusto panis conduci potest, vel uti taceat, vel uti loquatur.* — *Proiectum*] hic prima significatione, «ita iactum, ut ante pedes tibi cadat.» Magis solitum esset *obiectum*, ut Virg. Aen. 6, 422: offam *Corripit obiectam*. Liv. 4, 15: *ciboque obiiciendo - victorem -- in servitutem pellici posse*. Phaedr. 1, 23, 3: *cani -- Obiecto cibo*. Et *obiectum* malebat H. P., sed hoc nunquam in rarius illud mutatum foret.

12. 13. *tollo cornua*] Alia imago tauri ad pugnam cum rivali se parantis. — *gener*] «Qualis Archilochus, qui Lycamben socerum propterea, quod ille Neobulen filiam poëtae iam desponsam mutata voluntate se daturum negarat, tam maledicis versibus insectatus est, ut illum aegritudini animi remedium suspendio quaerere coëgerit atque ad idem mortis genus sponsam quoque suam induxerit.» V. Excursum.

14–16. *Bupalo*] Plin. H. N. 36, 5: *Bupalus et Athenis* (olim *Anthermus*) *clarissimi in ea* (sculpendi) *scientia fuere, Hipponactis poëtae aetate, quem certum est LX. Olympiade fuisse. -- Hipponacti notabilis foeditas voltus erat, quamobrem imaginem eius lascivia iocorum ii proposuere ridentium circulis. Quod Hipponax indignatus amaritudinem carminum destrinxit in tantum, ut credatur aliquibus ad laqueum eos compulisse, quod falsum est.* Hipponax ἐν τῷ κατὰ Βουπάλου πρώτῳ ἰάμβῳ apud Schneidew. Eustath. p. 49. et Del. p. 208. Bergk p. 511: Ἔβῶσε Μαίας παῖδα, Κυλλήνης πάλμυν (βασι-

An, si quis atro dente me petiverit,
Inultus ut flebo puer?

λέα)· Ἑρμῆ κυνάγχα, Μηονιστὶ Κανδαύλα, Φωρῶν ἑταῖρε, δεῦρό μοι σκαπαρδεῦσαι (συμμαχῆσαι glossa apud Bergk., melius quam Hesychii λοιδορῆσαι). — *atro dente*] contumeliis ac minis.» Martial. 5, 28, 7: *Rubiginosis cuncta dentibus rodit.* — *puer*] «Ego, non me ulciscens, flebo, ut puer?» (qui adversus adultum ac robustiorem defendere se nequit.) Alii minus recte construunt: *flebo, ut puer inultus?*

EXCURSUS

Ad v. 13.

Tractarunt notas hasce de Archilocho et Hipponacte narratiunculas etiam Epigrammatographi; veluti de illo Lentulus Gaetulicus Anth. Pal. I. p. 327:

Σῆμα τόδ' Ἀρχιλόχου παραπέντιον, ὅς ποτε πικρὴν
μοῦσαν ἐμιδναίῳ πρῶτος ἔβαψε χόλῳ
αἱμάξας Ἑλικῶνα τὸν ἤμερον. Οἶδε Λυκάμβης,
μυρόμενος τρισσῶν ἄμματα θυγατέρων.
ἠρέμα δὴ παράμειψον, ὁδοιπόρε, μή ποτε τοῦδε
κινήσῃς τύμβῳ σφῆκας ἐφεζομένους.

Ipsos Archilochi versiculos huc pertinentes vide apud Bergk pag. 472. Fr. 23 seqq. (Οἵην Λυκάμβεω παῖδα τὴν ὑπερτέρην, unde duas tantum fuisse colligas.)

De Hipponacte Philippus Anth. Pal. I. p. 425:

Ὦ ξεῖνε, φεῦγε τὸν χαλαζεπῆ τάφον,
τὸν φρικτόν, Ἱππώνακτος, οὗ τε χἀ τέφρα
ἰαμβιάζει Βουπάλειον ἐς στύγος,
μή πως ἐγείρῃς σφῆκα τὸν κοιμώμενον,
ὃς οὐδ' ἐν Ἅιδῃ νῦν κεκοίμικεν χόλον,
σκάζουσι μέτροις ὀρθὰ τοξεύσας ἔπη.

De confuso Acronis Scholio consule Estré Hor. Pr. p. 20.

CARMEN VII.

Quo, quo scelesti ruitis? aut cur dexteris
Aptantur enses conditi?
Parumne campis atque Neptuno super
Fusum est Latini sanguinis,
Non, ut superbas invidae Karthaginis
Romanus arces ureret,
Intactus aut Britannus ut descenderet

VII. Inscr. volg. *Ad Romanos* vel *Ad populum Romanum. — Primo civili bello finito ut ab alio bello abstineant deprecatur* B, item c, sed: *monet.* — 5. *Karthaginis* scripsi cum antiquiss. B. — 6. *verteret* Ed. Ven. 1481.

VII. Referri videtur hoc carmen ad initium belli Perusini a. u. c. 713. Vide ad Epod. 16. Dillenburger scriptum esse censet a. 716. Alii referunt ad initium secundi belli, quod Octavianus cum M. Antonio gessit a. u. c. 722. Sic autem contineret haud nimis occultam reprehensionem ipsius etiam Octaviani, quam illo tempore vix convenientem vel prudentem iudicasset poëta. Praeterea totius carminis color et sermo nescio quid habet iuvenile. — Graviter suos cives increpat propter arma civilia denuo sumpta.

1–3. *aut cur*] Cuninghamius malebat *et cur*, quod esset prosae orationis quam sedatissimae; impetuosam suo iure praetulit poëta. Nemo tamen illi obtemperavit, cum contra Epod. 5, 3. plerique receperint *et quid* pro *aut quid*, etsi ibi quoque oratio est turbatior. — *scelesti*] *ἐναγεῖς*. Od. 1, 2, 29: *Cui dabit partes scelus expiandi Iuppiter?* Od. 1, 35, 35. Od. 2, 1, 5. — *Aptantur*] «cur gladii denuo destringuntur?» Proprie: «ita in manus sumuntur, ut ad ictus inferendos habiles sint.» Seneca Hippol. 534: *Non arma saeva miles aptabat manu.* — *conditi*] «vaginis inclusi.» Acron. (post proelium Philippense a. u. c. 712.) — *Neptunus* frequenter a poëtis pro mari et pro quavis aqua ponitur.

5. 6. *Non*] «Et quidem non fusus est sanguis ille, ut cet.» Noli unam periodum continuare a v. 1–10. — *invidae*] Sal. Cat. 10: *Karthago aemula imperi Romani.* — *arces ureret*] «ut factum est ante hos CV. annos.»

7. 8. *Intactus*] «armis Romanis, id est, nondum perdomitus.» Od. 3, 24, 1: *Intactis – Thesauris Arabum.* — *descenderet*] Cic. ad Att. 4, 3: *cum Sacra via descenderem, insecutus est me.* — «Cum e regione amphitheatri Flavii, inter templum Pacis ac templum Veneris et Romae, ubi nunc est templum S. Mariae novae, quis ingrediebatur Sacram viam, leniter *descendebat* usque ad templum Antonii et Faustinae; inde leniter rursus ascendebat usque ad arcum Septimii Severi. Ex porta Triumphali per Campum Martium, Velabrum, Circum maximum et qua nunc est arcus

Sacra catenatus via,
Sed ut secundum vota Parthorum sua
Urbs haec periret dextera?
Neque hic lupis mos nec fuit leonibus
Unquam nisi in dispar feris.
Furorne caecus, an rapit vis acrior?

12. *Unquam* BbSc et omnes Pottierii, Aldus, LCtF: *Nunquam* ex Ed. Ven. 1490. Bentleius et M. (Ut nos, J.) — *feris*] *genus* «cum compluribus», ut ait, «libris manu scriptis» Lamb. (Videtur glossa ad v. *dispar.*) — *ni in dispares feras* Pelisserius apud eundem. — 13. *caecus* BbSc, LCtF: *caecos* λ, duo Torrentii, (Oberlini B,) Bentl., M.

Constantini, qui triumphabant inde per hanc viam procedebant usque ad locum arcus Septimii Severi, unde captivi dimittebantur ad dexteram in proximum carcerem Tullianum; triumphantes per clivum Capitolinum ad laevam ascendebant ad Capitolium.» Fea. Cic. Verr. Lib. 5, 30: *qui triumphant, eoque diutius vivos hostium duces reservant, - - tamen cum de foro in Capitolium currum flectere incipiunt, illos duci in carcerem iubent; idemque dies et victoribus imperii et victis vitae finem facit. — Sacra via*, (cuius incolae *Sacravienses* dicebantur,) quia ibi foedus ictum erat inter Romulum et Tatium.

9. 10. *secundum*] eodem usu, quo Cic. ad Att. 16, 16 E: *quae consules decreverunt secundum Caesaris decreta et responsa.* pr. *in Folge des Wunsches. — sua - - dextera*] Differt aliquantum, quod solent afferre, Epod. 16, 2: *Suis et ipsa Roma viribus ruit*, quod significat «nimia imperii mole;» h. l. «armis intestinis.»

11. 12. *Unquam*] Sic Codd. noti et Ed. Ven. 1481. *Nunquam* Ed. Ven. 1490. merus est operarum error, a Criticis nimis cupide arreptus. Construe: *Neque hic mos unquam fuit feris lupis nec leonibus nisi in dispar* (genus). V. *feris* quidem hac ratione propter ipsam positionem aliquanto otiosius adiectum videtur, sed excusationem habet a poëtae aetate iuvenili. (Quinetiam Hossio et Dillenburgero v. *feris* magno cum pondere sententiam videtur claudere, ut prope idem efficiat ac si scriptum sit: *qui tamen feri sunt.*) Bentleius sic construxit: *neque hic mos fuit lupis neque leonibus, nunquam feris nisi in dispar*; ubi sentis pro perfecto requiri praesens tempus, id quod ille occultavit sic enarrans: «ne lupis quidem et leonibus hic mos est, qui nunquam feri et saevi sunt nisi in (animal) dispar.» — *in dispar*] Conf. Od. 3, 12, 10: *per apertum.* — Locus autem hic communis haud raro ab antiquis tractatus est. Plin. H. N. 7. Praef. extr.: *Leonum feritas inter se non dimicat, serpentium morsus non petit serpentes, ne maris quidem beluae ac pisces nisi in diversa genera saeviunt. At hercule homini plurima ex homine sunt mala.* Seneca Controv. 2, 9: *neque feris inter se bella sunt.* Idem Ep. 95, 31: *Non pudet homines, mitissimum genus, gaudere sanguine alterno, bella gerere gerendaque liberis tradere, cum inter se etiam mutis ac feris pax sit?* Accedunt nunc ex Hymno Andriano in Isim, quem nuper edidit Sauppius meus, vv. 46 seqq., ubi Isis dicit se sustulisse ex hominibus mutuam ipsorum devora-

An culpa? Responsum date! —
Tacent et albus ora pallor inficit
Mentesque perculsae stupent.
Sic est: acerba fata Romanos agunt
Scelusque fraternae necis,
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

15. *et ora pallor albus* bSc, LCt (non B, *κλ*).

tionem: *Ἐχθομέναν βρώμαν, ἂν φωλάδες ἔστυγον ἄρκτοι, Τὰν λύκος ὠρυκτάς, λιμῷ τεθωμένος ἀλκάν.* — Sententia autem ita continuanda: «Quanto magis vero cives a civibus, quibus unum idemque est bonum publicum, abstinere debent armaque potius in hostes exteros convertere!»

13. *Furorne caecus*] dicitur ut Od. 1, 18, 14: *caecus amor sui.* Atque melius videtur, ut huic v. addatur *ἐπίθετον*, quam ut nudum maneat. Pro altera lectione a Codd. minus munita *caecos* afferre possis Sat. 2. 3, 43: *quemcunque inscitia veri Caecum agit.* Virg. Aen. 2. 244: *caecique furore.* Ib. 356: *quos improba ventris Exegit caecos rabies.* — *vis acrior*] «fati ipsius, fatalis necessitas.» Gaius in Digest. 49, 14, 25, 6: *vis maior, quam Graeci θεοῦ βίαν, id est, vim divinam appellant, non debet conductori damnosa esse.*

15-20. *Tacent*] Silet aliquantisper poëta quasi Romanorum responsum exspectans; quod cum propter pudorem stuporemque non dent, in liberam indignationem prorumpit; quae tota orationis conformatio arte poëtica minime caret. — V. *albus* melius praemittitur ex auctoritate Cod. antiquiss. B; sic minus manet otiosum meliusque vim suam exserit, quam positum post v. *pallor*. Significat enim «summum pallorem», quem nos dicimus *To desblässe*. Ausus est imitari Tasso Gerus. 8, 14: *al fero avviso Tingon di bianca pallidezza il viso.* — *perculsae*] quia consciae sunt et culpae et tristis necessitatis. *Perculsae* hic in summo stupore significando suum locum tuetur, et ex paucissimis dumtaxat Codd., velut E. Pulmanni et Batteliano, affertur *percussae*. Cfr. Epod. 11, 2. — *agunt*] «persequuntur, ut pernicie sua luant scelus» cet. — *Ut*] «ex quo», ut Od. 4, 4, 42. — *Sacer*] «ut piaculum luendus, quia a fratre profusus est, *ἐναγής*.» *ein Fluch den Enkeln. Sacer* Livio 3, 55. est scelestus, cuius caput Iovi (alibi dis inferis) devotum est per populi iudicium, ut is impune a quovis occideretur. Seneca Thyest. 1, 93. item de fratricidio: *ne sacrd manus Violate caede.* Nimis artificiose Gesnerus in Thes. «*Sacer* — — *cruor* est, qui tamquam venenum aliquod inficit, urit, in furorem concitat posteros, velut illa tunica, Nessi centauri sanguine infecta, Herculem. Sic *voces sacrae* Epod. 17, 6. sunt carmina magica veneficae.» — De re Lucan. 1, 95: *Fraterno primi maduerunt sanguine muri* (urbis Romae).

CARMEN VIII.

Rogare longo putidam te seculo,
Vires quid enervet meas?
Cum sit tibi dens ater et rugis vetus
Frontem senectus exaret,
Hietque turpis inter aridas nates

VIII. Inscr. volg. *In anum libidinosam. — Prostitutam putidam anum sectatur* (immo *insectatur*) *vitia corporis eius proscribens* B, ac similiter c. — 2. *quod* BS,C (non bc). — *enerves* b, *enervat* S.

VIII. Hoc quoque carmen ut Epod. 12. in Inscriptionibus Codicum aliquot in Gratidiam compositum esse dicitur, parum utique probabiliter. In neutro enim ullam mentionem facit artium magicarum, quibus illa ipsum persecuta erat atque in se irritaverat. Hic autem Archilochio modo invehitur in mulierem divitem ac nobilem, sed vetulam, libidinosam et, quod peius erat, simul philosopham. Quidam totam vetulae personam fictam opinantur, id quod mihi in poëta iuvene secus videtur. (Ad a. u. c. 714. refert Franke, Grotefend ad a. 715.)

1-6. *Rogare*] infinitivus indignationis. Cic. Phil. 14, 5: *Quemquamne fuisse tam sceleratum, qui hoc fingeret?* Ter. Eun. 2, 1, 3: *satne hoc mandatumst tibi?* P. *ah Rogitare* cet. Sat. 2, 4, 83: *Ten lapides varios lutulenta radere palma? — longo putidam - seculo*] «effetam senio.» *Seculum* idem fortasse vocabulum atque *ἡλικία*, simili transpositione ac *μορφή, forma*. Similiter anum describit Od. 4, 13, 9 sqq. — *dens ater*] pro plurali *(dentes atri* Epp. 1, 8, 7.), neque interpretandum cum aliis, unum dentem nigrum ei remansisse, ceteros eam exspuisse. Cf. Epod. 6, 15. — *vetus - senectus*] Terent. Eun. 4, 4, 21: *Hic est vetus, vietus, veternosus senex.* Tibull. 1, 8, 50: *veteres -- senes*, flaccidos atque imbellicos. — *exaret*] «ita ut in fronte habeas veluti sulcos rugarum.» Virg. Aen. 7, 417: *frontem obscoenam rugis arat.* De Cercopibus a Iove in simias mutatis Ovid. Met. 14, 96: *rugis peraravit anilibus ora.* — *crudae*] «quae cibum non concoquit ideoque nec continet.»

7-10. *Sed incital*] «Sed fortasse putabis incitari me ad amorem» cet. — *putres*] «pendulae et laxae.» — *tumentibus*] aqua intercute propter exactam aetatem. — *additum*] «quasi additamenti loco superimpositum.» «Nihil autem tam de-

Podex velut crudae bovis.
Sed incitat me pectus et mammae putres.
Equina quales ubera,
Venterque mollis et femur tumentibus
Exile suris additum!
Esto beata, funus atque imagines
Ducant triumphales tuum,
Nec sit marita, quae rotundioribus
Onusta bacis ambulet.
Quid, quod libelli Stoici inter sericos
Iacere pulvillos amant?
Illiterati num minus nervi rigent,

17. *Illiteratis* et *Magisve* cum Guieto ad Terent. Andr. 4, 1. malebat Bentleius.

forme quam crassiores pedes infra genua esse quam super.» Porphyr. 11-14. *Esto beata*] Concessio: «Esto quamvis dives ac nobilis, atque funus tuum praecedant imagines maiorum tuorum, qui triumphos egerunt.» Imagines enim illae etiam in matronarum nobilium funeribus ducebantur. Cic. de Or. 2, 55, 225. Verum amarissima est funeris tam aperta mentio (ut Od. 3, 15, 4. Chloris *maturo propior funeri.)*, qua monetur intempestivos iam esse eius amores. — *Ducant*] Cfr. Senecae Controv. 1, 6: *Pompeium si hereditariae extulissent imagines, nemo Magnum dixisset.* Vid. Becker *Gallus* (Ed. alt.) III. p. 281. — *marita*] «matrona.» Cfr. Catull. 67, 6: *Postquam est porrecto facta marita sene.* Ovid. Fast. 2, 139: *hic* (Caesar) *castas duce se iubet esse maritas.* Praeterea reperitur subst. in aliquot Inscriptt. tertii vel quarti post Chr. seculi. — *bacis*] Rotunditas uniones commendat, ut et candor et magnitudo et levor et pondus, ut scribit Plinius H. N. 9, 35. «Bacae sunt uniones seu *perulí*» (i. e. *βήρυλλοι*, hinc *perle, Perlen).* Comm. Cruq. — *ambulet*] «superba incedat per plateas ac vicos.» Epod. 4, 5: *Licet superbus ambules pecunia.*

15-20. *libelli Stoici* cet.] «Solita erat haec libros philosophorum etiam in lectis repositos habere, ut adveniente amatore simularet se philosophiae studere, non libidini.» Comm. Cruq. «In lectis scribere librosque legere solebant litterati. Lecticulam lucubratoriam Augusti memorat Suet. Octav. 78.» Gesner. Acerba autem irrisione *Stoicos* praecipue libellos in tanta luxurie ab ea evolvi dicit. Deficiente scilicet formae elegantia talibus studiis certe simulatis huiusmodi anus adolescentes allicere conatae esse interdum videntur. Sententia igitur est: «Etiamsi, quemadmodum Caerellia illa, Ciceronis amica, philosophiae

Minusve languet fascinum?
Quod ut superbo provoces ab inguine,
Ore allaborandum est tibi.

20. *adlaborandum* B.

studium affectas atque severa Stoicorum scripta reponere soles in pulvillis tuis sericis, credisne propter hanc litterarum simulationem me tui amore exarsurum esse? De temet ipsa quaero, num putes propterea minus *rigere* (frigere, torpere) nervos meos, qui philosophiam, quam tu ostentas, nequaquam curant?» Dubitationes de h. l. natae ex eo videntur, quod v. *rigere* acceperunt pro *arrigere naturam*, cum *languere* significet. — *Minusve*] alii *minusque*, ut ubique in his particc. variatur. Illud firmat Marius Plotius p. 278. Gaisf. — *superbo*] «fastidiente, minus obsequioso.» SCHOL. — *Ore*] «lingendo.»

CARMEN IX.

Quando repostum Caecubum ad festas dapes
Victore laetus Caesare
Tecum sub alta — sic Iovi gratum — domo,
Beate Maecenas, bibam
Sonante mixtum tibiis carmen lyra,
Hac Dorium, illis barbarum?

IX. Inscr. volg. *Ad Maecenatem*, et sic c. — *Bello adversus Antonium et Cleopatram. Designat votis victoriam Caesaris* B. — 1. *Quando o repostum* auctore Nic. Heinsio Bentl. — 3. *domu* F. — 5. *mixtis* e duobus Lambini Codd. Bentl. (Ut nos, omnes nostri et Pottierii.)

IX. Ultimum hoc Epodon carmen statim post acceptum primum victoriae Actiacae (IV. Non. Septembr. a. u. c. 723.) nuntium domi suae potantem se componere fingens optat, ut mox sibi concedatur apud Maecenatem Caesaris reditum ac triumphum celebrare laeto convivio. Posterius hoc carmen Epodo 1. proxime praecedit Od. 1, 37.

1–4. *repostum*] «vinum interioris notae reservatumque ad dies festos.» — *Caecubum*] Plin. H. N. 14, 6: *Caecubo erat generositas celeberrima in palustribus populetis sinu Amyclano.* Cf. Strab. 5. p. 231 d. 234 a. — *sub alta*] in turri *(Thurmpalast* Voss.), quam dicebant, Maecenatiana, sita in hortis Esquilinis. Od. 3, 29, 10. (Maecenatis domus saluberrimum habebat situm. Suet. Oct. 72: Augustus *aeger – in domo Maecenatis cubabat.* Cfr. Frandsen *Maecenas* p. 110 sq.) — *sic Iovi gratum*] «Eidem Iovi, qui Caesari victoriam concessit, acceptum est, ut eam debito modo celebremus.» — *Beate*] «opulente, cuique omnia ex voto cedunt», ut Od. 1, 4, 14. Cic. de Or. 2. §. 144: *istam – – sapientiam Scaevolarum et ceterorum beatorum otio concedamus.* — «Quando M. Antonio et Cleopatra, quibus iam pugna Actiaca tam improspere cessit, prorsus oppressis reversoque Caesare Romam in eius triumphi honorem potare inter nos poterimus?» Nec vero ex hoc carmine colligi potest Maecenatem cum Augusto et Agrippa adfuisse in acie Actiaca.

5. 6. *Sonante*] Symphoniam *(carmen)* dicit ex artis musicae praeceptis alternatim sese excipiente atque rite composita harmonia Phrygia *(tibiis* duabus) et Dorica *(lyra)*, cuiusmodi symphonia feminae lyram dextra plectro foris, sinistra digitis intus percutientis, tibicinis cum tibiis paribus dextris et sinistris, et cantricis cum notis musicis expressa est in tabula Herculanensi Musei Borbonici Vol. I. Tab. XXXI. Cfr. Od. 4, 15, 30. 4, 1, 23 sq. — *Hac Dorium*] Pind. Ol. 1, 17: *ἀλλὰ Δωρίαν ἀπὸ φόρμιγγα πασσάλου λάμβαν'. (Τὴν Δωριστὶ ἁρμονίαν) πολεμικοῖς ἀνδράσι – – ἁρμόζουσαν* vocat Plutarch. de Mus. c. 17. p. 1136. c. — *barbarum*]

Ut nuper, actus cum freto Neptunius
Dux fugit ustis navibus,
Minatus Urbi vincla, quae detraxerat
Servis amicus perfidis. 10
Romanus, eheu, — posteri negabitis —
Emancipatus feminae
Fert vallum et arma miles et spadonibus
Servire rugosis potest,

11. *heu heu* F. — 12. Ultimus huius carminis v. in B.

Athen. 1, 28: *(Ὅμηρος) τοῖς - βαρβάροις ἀποδίδωσι τοὺς αὐλούς.* Est *ἡ Φρυγιστί*, quae compotationi est accommodatissima. Od. 3, 19, 18 sq. Cfr. Catull. 64, 264: *Barbaraque horribili stridebat tibia cantu. (Barbarum* pro Phrygio; vide Stanl. ad Aesch. Pers. 187. Halm.) Alii quidem, ut puto, minus recte v. *barbarum* de Lydia harmonia explicant. — Hanc autem *αὐλῶν πρὸς λύραν κοινωνίαν* Ephippus *μεγίστην τέρψιν* vocat ap. Athen. 14, 9., et usitata erat iam inde a temporibus Homericis Il. *σ*, 495: *Αὐλοὶ φόρμιγγές τε βοὴν ἔχον.*

7–10. *Ut nuper*] «Quemadmodum abhinc sexennio (a. u. c. 718.) fecimus, ut sollemne convivium ageremus propter Sex. Pompeium devictum ab Octaviano et Agrippa prope Messanam et *actum (διωχθέντα*, fugatum) ex freto Siculo (posteaque in Asia interfectum ab Antonianis). Oppressum autem Sex. Pompeium tamquam praeludium atque omen victoriae de Antonio reportandae memorat. — *Neptunius Dux*] In Sex. Pompeii nummo est Neptunus aplustre manu gestans et addita prora. (Müller *Denkm.* I. N. 342.) «Sex. Pompeius se filium dicebat esse Neptuni, ut ait Livius, elatus rerum mari gestarum felicitate, quare in habitu Neptuni, veste nimirum cyanea, contra hostes pugnabat.» Comm. Cruq. Similia tradunt Dio 48, 19. Aurel. Victor. C. 84: *Cum mari feliciter uteretur, Neptuni se filium confessus est, eumque bubus auratis et equo placavit.* — *ustis navibus*] Dio 49, 10: *πάντα τὰ σκάφη (Σέξτου) τά τε ἐς τὸ τεναγῶδες ὀκέλλοντα (ὁ Καῖσαρ) κατεπίμπρη.* — *Minatus Urbi vincla*] semper tamen, vel per nummos, patris vindicem sese ferens. — *Servis*] Dio 48, 19: *τό τε ἐκείνου* (Sexti) *ναυτικὸν καὶ τὸ τῶν δούλων τῶν ἐκ τῆς Ἰταλίας ἀφικνουμένων πλῆθος προσλαβὼν πάμπολυ ηὐξήθη. Τοσοῦτοι γὰρ δὴ ηὐτομόλουν, ὥστε καὶ τὰς ἀειπαρθένους καθ' ἱερῶν ἐξασθαι ἐπισχεθῆναι σφῶν τὰς αὐτομολίας.* Oros. 6, 18: *Continuo, cum contra pactum Pompeius fugitivos adlegeret, ut hostis habitus est.* Cfr. Epod. 4, 19. Vellei. 2, 73.

11–14. *Romanus - - Emancipatus*] *Emancipare se alicui* est «se veluti in eius mancipium transferre, totum se alteri tradere.» («*einer Frau Leibeigener.*» Voss.) Plaut. Bacchid. 4, 4, 59: *Nunc, mulier, tibi me emancupo; Tuus sum, tibi operam do.* Cic. Phil. 2, 21: *tum iste venditum atque emancipatum tribunatum consiliis vestris opposuit.* Iam proprie quidem unus Antonius se

Interque signa turpe militaria 15
Sol adspicit conopium.
At hoc frementes verterunt bis mille equos

15. *turpe! militaria* t. — 16. *conopeum* bScd, Pott. omnes praeter primum, LCt. — 17. *At hoc* Fea coni.: *At huc* «Cruquiani aliquot cum duobus Pulm. et *δψ*,» duo Pottierii, Cruquius, *Ad hunc* bc, *βκ* «cum sex aliis», Pottierii aliquot, LtJ, *Adhuc* S, pr. *γ*, *χ*, Codd. Bamberg., item Pottierii 3, 14, Ed. Ven. 1481., Meineke, *Ad hoc* meus d, et Bentleius coni., *Ad haec* altera eius suspicio, *Ab hoc* N. Heinsius, Hofman Peerlkamp, *At hinc* Cuningh., *At hunc* ex uno Vanderburgii Cod. Regel. (Ut nos, Dillenburger.)

emanciparat Cleopatrae; sed quatenus ipsius milites in eius verba iurarant, hi quoque Cleopatrae mancipia recte appellari poterant; indignitasque totius rei in eo vel maxime cernebatur, quod, cum in ceteris Romanam disciplinam servarent, *vallum* etiam, palum muniendis castris destinatum, ferrent (Cic. Tusc. 2, 16.), tamen reginae eiusque eunuchis ignominiosam servitutem servirent. Caesar in oratione ante pugnam Actiacam habita apud Dion. 50, 25: *Τίς μὲν γὰρ οὐκ ἂν ὀδύραιτο ὁρῶν στρατιώτας Ῥωμαίους δορυφοροῦντας τὴν βασιλίδα αὐτῶν;* — Male alii de Antonio ipso interpretantur vallum et arma ferente gregarii militis instar, ut risum moveret amicae reginae. Omnino autem, quemadmodum ubique, sic etiam hic quam maxime potuit pepercit ipsi Antonio. — *spadonibus*] Cleopatrae familiaribus ac necessariis. Od. 1, 37, 9. Plutarch. Ant. 60: *προσεῖπε Καῖσαρ, ὡς Ἀντώνιος μὲν ὑπὸ φαρμάκων οὐδ' ἑαυτοῦ κρατοίη, πολεμοῦσι δ' αὐτοῖς Μαρδίων ὁ εὐνοῦχος καὶ Ποθεινὸς καὶ Εἰρὰς ἡ Κλεοπάτρας κουρεύτρια καὶ Χάρμιον, ὑφ' ὧν τὰ μέγιστα διοικεῖται τῆς ἡγεμονίας.* Dio Cass. 50, 5: *ὁ Ἀντώνιος αὐτοποδὶ αὐτῇ μετὰ τῶν εὐνούχων ἠκολούθει.* — *rugosis*] Ter. Eun. 4, 4, 21. de eunucho: *Hic est vetus, vietus, veternosus senex, Colore mustelino. — potest*] H. l. *posse*, ut *τλῆναι*, *sustinere*: «ab se impetrat, ut serviat.»

15. 16. *turpe*] adiect. v. *conopium*, non magis est exclamatio, ut cum parte antiquorum Interpretum volt Torrentius et Vossius, quam Od. 2, 7, 12. — *Sol adspicit*] «*ὃς πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει*, tunc tam indigno spectaculo offensus.» — Scripturam *conopium* penultima brevi praebet Codex Reg. 7900. Sec. X., nostri *conopeum*. Est autem velum lineum tenuissimis maculis distinctum, Latine *culicare* (Schol. Iuven. 6, 80., ubi tamen est *testudineo — conopeo*), ad culices, *κώνωπας (zanzare)*, a lectis arcendos, de quo mollitiei instrumento indignatur etiam Propert. 3, 14, 15., *Foedaque Tarpeio conopia tendere saxo* Cleopatram minatam esse memorans. Laudes contra conopii cecinit Paulus Silent. Anthol. Pal. II. p. 258. N. 764: *Εἰς κωνωπεῶνα. Ὕπνον δ' ἀστυφέλικτον ἄγω χάριν.* Id. ib. 765. et Agathias 766. (Etiamnunc conopia in usu sunt apud Italos molliores et vocantur *zanzarieri*.)

17. 18. *At hoc*] Recepi nunc ex Feae emendatione, non tamen ut

Galli, canentes Caesarem,
Hostiliumque navium portu latent

ille casu sexto: «hac de re» (quod prosam orationem redoleret), sed quarto, ut est in Taciti loco a Regelio indicato Ann. 13, 13: *Agrippina libertam aemulam -- aliaque eundem in modum muliebriter fremere.* «At hoc imprimis spectaculum indignissimum, conopium inter signa militaria (quae *ὥσπερ ἱδρύματα θεῶν ἱερὰ ἐνομίζοντο,* Dion. Hal. 6, 45.), «detestantes cet.» — Quod Regelius ex uno Cod. Vand. recepit «*At hunc* tam degenerem Romanum aspernantes», vix locum habet post interpositam integram clausulam *Interque -- conopium. Adhuc*, quod optimas habet auctoritates exteriores mihique olim post Meinekium placuit, video nunc nullo modo explicari posse «illico, statim», neque satis convenit huic loco tale *ἀσύνδετον.* Proximam a Codd. habet auctoritatem lectio *At huc*, commendata a Comm. Cruq.: «*At Galli*», inquit, «*verterunt huc*, id est, ad nos transtulerunt bis mille equos frementes.» Quod etsi dictum fere est, ut Velleii illud 2, 84., quod mox exscribemus, *Hinc ad Antonium* cet., habet tamen nescio quid *ἀχύρον* et obscuri nec satis cohaeret cum seqq. *Hostiliumque.* Tertia lectio, quam plerique sequuntur, *Ad hunc*, nititur auctoritate Codd. haud paucorum, Porphyrionis et Acronis, qui sequente ex parte Iahnio («adversus Romanum sic degenerem») explicant: «Equos adversus Antonium cum sistro converterunt.» (Ceterum vide ne *sistrum* illud non ex historia, ut volt Gesnerus, sed precario assumptum sit ex Aen. 8, 696: *Regina -- patrio vocat agmina sistro*, nisi forte corruptum est ex *sibilo.)* Verum recte Bentleius: «Neque *hunc* de Antonio accipere possis, qui nusquam antea sic nominatur aut describitur; neque *Ad hunc verterunt equos* perinde est atque *adversus hunc.*» Bentleii autem coni. *Ad hoc* pro prosae orat. *ob hoc* propter ambiguitatem minus commendabilis est, cum *ad hoc* plerumque significet «praeterea, insuper.» — V. *frementes* Comm. Cruq. et Lamb. referunt ad *equos*, de quibus sane crebro usurpantur vv. *fremere* et *fremitus (Schnauben, φυσιόωντας* Iliad. *δ*, 227.) sed h. l. *ἐπίθετον* esset otiosum: rectiusque refertur ad summam Gallorum iram atque indignationem. — *verterunt*] penult. brevi. Cf. Sat. 1, 10, 45. — *Galli*] sunt Gallograeci s. Galatae Deiotari minoris. Plut. Ant. 63. ante pugnam: *ἐγένοντο δὲ καὶ βασιλέων ἀποστάσεις Ἀμύντου καὶ Δηϊοτάρου πρὸς Καίσαρα.* Vell. 2, 84: *Hinc ad Antonium nemo, illinc ad Caesarem cotidie aliqui transfugiebant.* «Gallos ideo commemorat, ut pudore pulset animos Romanorum, qui passi sunt servitute se subiici spadonibus, id quod Galli sunt dedignati.» Comm. Cruq. — *canentes*] «laeta cum acclamatione identidem Caesarem salutantes, *Salve Caesar!* clamantes, ut qui in eius verba iuraturi essent. Virg. Aen. 7, 698: *Ibant aequati numero regemque canebant.*

19. 20. *Hostiliumque*] Cum haec particulâ *que* artissime iungantur cum Gallorum defectione nec verbo quidem panicus ille reginae terror significetur, illud ante omnia tenendum est, non de praecipiti

Puppes sinistrorsum citae.
Io Triumphe, tu moraris aureos

20. *sitae* Codd. duo Cruquii, «quae tamen scriptura», inquit, «non carebat litura.» *(citae* bScd.)

eius fuga verba facere poëtam, de qua Plutarch. Ant. 66: *αἰφνίδιον αἱ Κλεοπάτρας ἑξήκοντα νῆες ὤφθησαν αἰρόμεναι πρὸς ἀπόπλουν τὰ ἱστία καὶ διὰ μέσου φεύγουσαι τῶνμαχομένων -- Οἱ δ' ἐναντίοι θαυμάζοντες ἐθεῶντο τῷ πνεύματι χρωμένας ὁρῶντες ἐπεχούσας πρὸς τὴν Πελοπόννησον.* Sed si verba per se spectaverimus, hoc videbimus dici: «partem quoque sociorum Antonii navalium simili pudore vel etiam infelicis exitus metu perculsam ignave latuisse in portu aliquo ab Actio Orientem versus sito;» sive verus eius rei nuntius Romam pervenerat sive suo iure id finxit, ut equitatui Gallico in eo pudoris vel etiam timoris affectu classis quoque hostilis pars consociaretur. Nolim huc referre verba Plutarchi Anton. 63: *Οὐ μὴν ἀλλ' ἐξενίκησε Κλεοπάτρα διὰ τῶν νεῶν κρυθῆναι τὸν πόλεμον ἤδη πρὸς φυγὴν ὁρῶσα καὶ τιθεμένη τὰ καθ' ἑαυτήν, οὐχ ὅπου πρὸς τὸ νικᾶν ἔσται χρήσιμος, ἀλλ' ὅθεν ἄπεισι ῥᾷστα τῶν πραγμάτων ἀπολλυμένων.* Hoc enim, cum carmen hoc compositum est, Romae sciri vix poterat, si vel maxime verum fuit neque ex *πραγματικῷ* illo historiae scribendae genere fluxit, quo post Polybium saepe abusi sunt Graeci. Neque vero cum Interpretibus huc trahi possunt vv. Plut. Ant. eod. cap. praecedentia: *Τὸ δὲ ναυτικὸν ἐν παντὶ δυσπραγοῦν καὶ πρὸς ἅπασαν ὑστερίζον βοήθειαν αὖθις ἠνάγκαζε τῷ πεζῷ προσέχειν τὸν Ἀντώνιον. — citae*] partic. «citatae», ut Lucan. 8, 455: *Cyproque citatas Immisere rates*; «celeriter actae;» *puppes ciere*, in prosa or. (retro) inhibere remis, *πρύμναν ἀνακρούεσθαι. Sinistrorsum* autem, quoniam ei, qui a Septentrione contuebatur Actium, sinistram versus omnes regiones orientales sitae erant, primum Peloponnesus, tum Asia minor, ipsa Aegyptus; haec saltem intra Orientem et Meridiem, *Süd-Ost.* Simplicius etiam Gronovius Obss. 4. p. 545. Frotsch. (locus dignus, qui totus legatur) haec adnotat: «Tabulae situs pingentium docent ab Actio petentibus Aegyptum ad laevam esse navigandum. Livius illustret 28, 5. extr. in aliis locis similiter loquens: *Oreum -, quae ab Demetriaco sinu Chalcidem et Euripum petenti ad laevam prima urbium Euboeae posita est.*» *(Sinistrorsum* pro *sinistre, in deterius, citae*, ut quidam interpretatus est, consuetudini Latinae prorsus repugnat.) Vide Excursum.

21. 22. *Io Triumphe - - boves?*] Cfr. Od. 4, 2, 49. Est autem interrogatio, non exclamatio, ut plerique distinguunt: *Io Triumphe - - boves!* vel peius etiam: *Io Triumphe - - boves: Io Triumphe.* «Currus ipsi triumphales parati sunt: cur tu, Triumphe, eis in mora es?» Sine imagine: «Quando tandem Caesar triumphabit?» (In nummo L. Papii Celsi apud Riccio *M. F. R.* p. 162. Triumphi est effigies iuvenilis, laureata cum tropaeo. Scribitur *TRIVMPVS.)* — *aureos*] «fulgentes ebore et laminis aureis.» Flor. 4, 5, 6: *Inde, quod aureo curru quattuor equis triumphatur.* Philostr. Vit. Soph. 4, 7: Traianus Dionem *ἀναθέμενος αὐτὸν - - ἐς τὴν χρυσῆν ἅμαξαν, ἐφ'*

Currus et intactas boves?
Io Triumphe, nec Iugurthino parem
Bello reportasti ducem,
Neque Africanum, cui super Karthaginem
Virtus sepulcrum condidit.
Terra marique victus hostis punico

22. *boves!* LCt. — 25. *Africano* Sd, pr. b, item LCtF. (Ut nos, c, corr. b, Codd. Bentleii, Oberlini B et sex Pottierii, Bentleius.) — *cui*] *quo* malebat Bentleius. — 27. *Punico* J.

ἧς οἱ βασιλεῖς τὰς ἐκ τῶν πολέμων πομπὰς πομπεύουσιν. — *intactas*] «nondum sub iugum missas.» Virg. Ge. 4, 540: *intacta totidem cervice iuvencas. Iniuges hostias* vocat Macrob. Sat. 3, 5. «A triumphantibus bos alba et indomita in Capitolio immolari solebat.» Comm. Cruq.

23 - 26. *Iugurthino*] «Non tanta gloria triumphavit Marius; non par fuit Caesari nostro Marius nec Scipio Africanus minor.» — *reportasti ducem*] «victorem Marium et antea Africanum minorem; quibus Caesar nunc antecellit.» Mire nuper quidam exposuit: «reportasti ducem captivum ac triumpho ducendum, ex Aegypto Cleopatram, ex Karthagine — quem? quaeso: «Nullum», inquit ipse, «praeter Karthaginem ipsam.» — Lect. *Africano* (bello) nimis refert pedestrem orationem et praeterea *ἄκυρον* est pro *Punico*. Quid multa? Prava est accommodatio ad v. *Iugurthino*. — *cui*] Fabellae Acronis et Comm. Cruq. de monumento Africano maiori oraculi iussu in portu Ostiensi condito et Karthaginem respiciente praeter Walckenaerium I. p. 360. recentiorum nemo iam fidem tribuit. — *super Karthaginem*] «super solum, ubi steterat illa.» — *Virtus*] «Virtus dea voluit, ut Karthaginis patrietinae sempiternum essent Scipionis minoris monumentum.» Vell. Pat. 1, 12: *eam – urbem magis invidia imperii, quam ullius eius temporis noxiae invisam Romano nomini funditus sustulit fecitque suae virtutis monumentum, quod fuerat avi eius clementiae.* Id. 2, 40. de Pompeio: *quot partes terrarum orbis sunt, totidem* (fecit) *monumenta victoriae suae.* — Qui legunt *Africano*, ineptam sententiam continuare coacti sunt: *cui bello Africano super Karthaginem* cet.

27. 28. *Terra*] Copiae Antonii terrestres, cum per septem dies eum exspectassent, *ὡς αὐτίκα ποθὲν ἐκφανησόμενον, – – τέλος – τοῦ στρατηγοῦ Κανιδίου νύκτωρ ἀποδράντος – – γενόμενοι πάντων ἔρημοι – – τῷ κρατοῦντι προσεχώρησαν.* Plut. Ant. 68. — *punico*] «purpureo s. coccineo paludamento imperatoris deposito gregale (pullum) sagum sumpsit, quod squaloris et luctus signum esset.» Altera forma *puniceus*, quae frequentior est in prosa oratione (cfr. Muetzell ad Curtium 3, 7., ubi ipse *puniceis*, Zumpt *punicis*.), utitur Od. 4, 10, 4. (Martial. 6, 11: *Vis te purpureum, Marce, sagatus amem?*) Florus 4, 11, 3. de Antonio: *Aureum in manu baculum; ad latus acinaces; purpurea vestis ingentibus ob-*

Lugubre mutavit sagum.
Aut ille centum nobilem Cretam urbibus
Ventis iturus non suis,
Exercitatas aut petit Syrtes Noto.
Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, scyphos
Et Chia vina aut Lesbia.

33. 34. *scyphos; Aut Chia* ξ, Codd. Torrentii, Bentl. (*Aut ut Chia* (sic) d. Voc. *Aut* superscr. *et.*)

stricta gemmis; diadema aderat. — Similia autem de Pompeio narrat Plutarchus Caes. c. 45: *ἀπεδύσατο τὴν -- στρατηγικὴν ἐσθῆτα, φεύγοντι δὲ πρέπουσαν μεταβαλὼν ὑπεξῆλθεν.* — De constructione verbi *mutare* vid. Od. 1, 17, 1 sq.

29–32. *centum -- urbibus*] *ἑκατόμπολιν.* Od. 3, 27, 33. — Naturalis constructio est: *Aut ille petit Cretam aut Syrtes*; neutiquam vero: *mutavit iturus Cretam. — non suis*] «non propitiis, adversis;» *mit nicht gewognem Wind.* Voss. Pseudotib. 3, 3, 28: *Audiat aversa non meus aure deus.* Ovid. Trist. 3, 5, 4: *Nave mea vento forsan eunte suo*; quin etiam in prosa or. Sal. Iug. 61: *Iugurtham -- suo loco pugnam facere.* Seneca Ep. 71, 3: *Ignoranti, quem portum petat, nullus suus ventus est.* Liv. 9, 19: *nunquam aequis, utique nunquam nostris locis laboravimus. — Exercitatas*] «συρομένας, hinc illinc iactatas a Noto;» *aufgewühlt.* Voss. — *Syrtes*] Cf. Od. 1, 22, 5. 2, 6, 3. — *incerto mari*] «Animo clade, quam perpessus est, penitus perturbato dubius, quam regionem versus naviget atque ubinam terrarum appellat.»

33–38. *Capaciores*] «In laetitiam effusi largius iam potemus.» Seneca de ira 3, 14, 3: *Bibit deinde liberalius quam alias capacioribus scyphis. — affer*] Simile est illud Catulli 27: *Minister vetuli puer Falerni, Inger mi calices amariores. — Chia -- Lesbia*] vina Graeca dulcia, quae opponuntur Caecubo austero. Saepe illa consociantur, ut a Callimacho Anth. Pal. II. p. 535: *Ἔρχεται πολὺς μὲν Αἰγαῖον διατμήξας ἀπ' οἰνηρῆς Χίου Ἀμφορεύς, πολὺς δὲ Λεσβίης ἄωτον νέκταρ οἰνάνθης ἄγων.* Ceterum vv. *Et Chia* pendent a v. *affer*, non, ut ratus est Bentleius, «a v. *Metire*, sive *Aut Chia* legatur sive *Et Chia.*» — *fluentem*] «potu nimio profluentem.» Schol. De vomitu loquitur, non, ut satis mire volunt recentiores Interpretes, de alvo per nauseam soluta. Imago nobis quidem minus grata, ac propterea ita mitigata a Vossio: *der schlaffen Ekel bändiget*; cum Gargallus propius ad verba Latina accedere potuerit: *O a noi mescete il caecubo Atto fra tutt' i vini A raffrenar la nausea Che al gozzo s'avvicini.* Quid quaeris? Rem in Romanorum conviviis admodum solitam neque apud illos pudendam quantum potest urbane significat. (Nuper nonnemo mire interpretatus est: *die verschwindende Sorge, den schwindenden Ueberdruss der Kleopatra wegen*, (coërceat) *ganz zu bewältigen!*) —

Vel, quod fluentem nauseam coërceat, 35
Metire nobis Caecubum:
Curam metumque Caesaris rerum iuvat
Dulci Lyaeo solvere.

coërceat] ideo quod Caecubum erat austerum atque *εὐστόμαχον*, Athenaeo 1, 48: *πληκτικὸν καὶ εὔτονον*. — *Metire*] quia in miscendo certa quadam, etsi ad lubitum convivarum varia, cyathorum meri et aquae mensura utebantur. Cfr. Od. 3, 19, 11. — *metumque*] «qui sollicitos nos habuerat ante hunc laetissimum victoriae nuntium, vino pellamus.»

EXCURSUS

Ad v. 20.

Addamus hic Boettigeri interpretationem: *Erklär. Anmerk. zu Horaz. Braunschw.* 1793. II. p. 322: «Puppes hostilium navium sinistrorsum citae *muss man von einem Theile der Flotte verstehen, die während des Treffens in den Hafen zurückging und vielleicht durch ihr Ausreissen die schändliche Flucht der Kleopatra veranlasste, von der Plutarch im Anton.* pag. 496. E. *und Dio* 50, 33. *erzählen. Es führt zwar diesen Umstand keiner der noch vorhandenen Geschichtschreiber an. Es scheint aber doch der Gegensatz von der Desertion der Landtruppen im Vorhergehenden diese Erklärung nothwendig zu fordern.* Puppem ciere *ist, was die Griechen πρύμναν ἀναχρούεσθαι, die Römer* remis inhibere *nennen, wenn man, um den Schein der Flucht zu vermeiden, das Schiff nicht umkehrt, sondern nur rückwärts rudernd weicht.*» — Prorsus autem ridicula, quam vel caesura vetat, iunctura est Monichii: *latent sinistrorsum.*

CARMEN X.

Mala soluta navis exit alite,
  Ferens olentem Maevium:
Ut horridis utrumque verberes latus,
  Auster, memento fluctibus!
Niger rudentes Eurus inverso mari
  Fractosque remos differat;
Insurgat Aquilo, quantus altis montibus

X. Inscr. volg. *In Maevium poëtam*, et sic c. — *Invisum sibi Maevium devovet ut horrendis prematur tempestatibus* B. — Om. T. — 1. *Malo* Victorinus p. 1252. P. — 4. *flatibus* Cod. unus (?) Valartii, item Burmannus ad Valer. Flacc. 1, 639. — 5. *rudentis* Bc.

X. Diris naufragium imprecatur Maevio. «Maevius poëta fuit inimicus Horatii, obtrectator omnium virorum doctorum, ipse sectator vocum antiquarum.» Comm. Cruq. *Marcum Maevium* vocat Glossa Cod. A Vanderb. «Triumphos Caesaris male descripsit.» Glossa Cod. H Vanderb. Virg. Ecl. 3, 90: *Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Maevi.* Cfr. Weichert Poëtt. Lat. p. 342. Estré Hor. Pr. p. 104. Ridicule de Maevio Pseudoscholiasta Ibidis Ovidiani, aeque impudenter mendax atque Apuleius Osanni, Scriptor de origine gentis Romanae ac similes, ad v. 544. haec narrat: *Maevius poëta, quia male descripserat Atheniensium gesta, ab iis in carcerem positus est, ubi eum fame mori fecerunt et libros eius deleverunt.* Attuli, quia Franke p. 131. fidem huic mendacio tribuisse videtur, ut ne quis alius decipiatur. Inaudiverat fortasse homo nequam aliquid de Naevio a nobilibus Romanis in carcerem conjecto et in exsilium acto, nisi prorsus de suo ementitus est. — Tempus, quo hoc carmen compositum sit, definiri nequit. Anno 716. assignat Grotefend.

1–6. *Mala — — alite*] Od. 1, 15, 5: *Mala ducis avi domum.* — *Utrumque latus* ut *verberet* Auster, oportet navem a procella circumagi. Val. Flacc. 1, 639: *Illam huc atque illuc nunc torquens verberat Eurus.* — *Niger*] «nubes cogens.» Od. 1, 5, 6: *aspera Nigris aequora ventis.* Opponuntur *Notus albus* Od. 1, 7, 15. et *candidi Favonii* Od. 3, 7, 1. Ceterum ventos omnes adversos in Graeciam naviganti enumerat, non secundos, Notum atque imprimis lapyga. (Od. 1, 3, 4.) — *inverso*] «commoto ac perturbato.» Virgil. Aen. 1, 43: *evertitque aequora ventis.* — *differat*] «disiiciat.» Epod. 5, 99: *membra different lupi.*

Frangit trementes ilices;
Nec sidus atra nocte amicum appareat,
Qua tristis Orion cadit;
Quietiore nec feratur aequore,
Quam Graia victorum manus,
Cum Pallas usto vertit iram ab Ilio
In impiam Aiacis ratem!
O quantus instat navitis sudor tuis
Tibique pallor luteus

8. *Fregit* Plotius p. 1647. P, *Vertit* vel *Sternit* dubitanter proposuit Bentleius, *Plangit* auctore Wakefieldo Bothe. (Ut nos, BbSTcd cum ceteris Codd. notis.) — Vv. 14. 18–20. in B desunt.

8–10. *Frangit*] Cum vi repetit v. *frangere*, quod longe significantius est improbabili illa coniectura *Plangit*. — *trementes*] «commotas ab Aquilone et conquassatas.» — *Nec sidus – – amicum*] «salutare, ut Castor et Pollux, ex ea caeli regione ei *appareat*, ubi occidit *tristis*, perniciem afferens, *nautis infestus* (Ep. 15, 7.) *Orion*.» Virg. Aen. 1, 535: *nimbosus Orion*. Porphyrion quidem explicat *qua nocte*; sed praestare videtur altera ratio.

13. 14. *Cum P. – – iram ab Ilio*] Minerva, prius Troianis irata propter Paridis iudicium, eadem ira persecuta est Graecos in patriam revertentes, propterea quod Aiax minor Cassandram deae supplicem in eius templo violarat. Odyss. δ, 502 sq. Virg. Aen. 1, 39: *Pallasne exurere classem Argivum atque ipsos potuit submergere ponto Unius ob noxam et furias Aiacis Oilei?* Propert. 3, 7, 39: *Saxa triumphales fregere Capharea puppes, Naufraga cum vasto Graecia tracta salo est*. De Aiacis facinore haud raro ab artificibus antiquis in anaglyphis, vasibus ac gemmis expresso cfr. Gerhard *Vaseng*. III. p. 147. Aiax Cassandram rapiens est in Gerhard *ant. Bildw*. T. XXVII. 1. Ceterum manifesto mera est comparatio, et precario Scholasticus quidam nuper contendit festivitatem totius carminis in eo potissimum contineri, quod Pallas ulcisci debeat Maevium, qui malos in ipsam versus composuerit.

16–18. *luteus*] a v. *lutum*, herba, cuius succo pannorum infectores utuntur. *(Wau, Gilbkraut.)* Est igitur color croceus, gilvus, qualis solet esse arquatorum. Cels. 3, 24. Accipiendum autem de summi terroris colore, non de morbosis faciei maculis, mortis naturalis interdum praenuntiis, ut voluit Cruquius. De faciei colore etiam Tibull. 1, 8, 52: *nimius luto corpora tingit amor*. — *illa*] «in quam tu, homo meticulose, prorumpere soles; illa tam pudenda.» — *non virilis*] Cic. Tusc. 2. §. 54: *Eiulatus ne mulieribus quidem concessus est*. Formâ *eiulatio* utitur iam Plaut. Capt. 2, 1, 7. — *aversum*] «qui a precibus aures avertit.» Aliquanto lenius est quam *adversus*. Cfr. Interpretes ad Ovid. Her. 7, 4.

19–24. *Ionius – – sinus*] ut Od. 1, 33, 16: *Calabros sinus*. Od. 3, 27,

Et illa non virilis eiulatio,
Preces et aversum ad Iovem.
Ionius udo cum remugiens sinus
Noto carinam ruperit!
Opima quodsi praeda curvo litore
Porrecta mergos iuveris,
Libidinosus immolabitur caper
Et agna Tempestatibus.

18. *adversum Iovem* (sic) d. — 19. 20. *sinu Notus* c et aliquot Torrentii ac Pottierii. (Ut nos, BbSTd.) — 22. *Proiecta* meus d, Bentleius coni. — *iuverit* BbSTcd, Bentleii omnes, Franek., omnes (praeter 9 et 13.) Pottierii, qui recepit.

18: *ater Hadriae - sinus. — udo*] «pluvias afferente.» Virg. Ge. 1, 462: *quid cogitet humidus Auster. — remugiens*] de rauco fluctuum sono, ut Od. 3, 10, 5: *Audis, quo strepitu - - nemus - - remugiat? — Porrecta*] de cadavere extento, ut Catull. 67, 6: *Postquam est porrecto facta marita sene.* Cfr. de Bentleii coni. *proiecta* ad Od. 3, 10, 3. — *mergos*] *αἴθυια*, fulica mergus. Mergi quidem cadavera non attingunt, sed ponuntur h. l. pro aliis avibus marinis, ut haliaeetis. Pers. 6, 30: *iamque obvia mergis Costa ratis lacerae.* — *iuveris*] «paveris.» Schol. Nostrum *laben.* Stat. Silv. 4, 9, 51. *Aut cum me dape iuveris opima.* Quintil. Decl. 9, 15: *si - - hominem cibo forte iuvissem.* — *Tempestatibus*] L. Scipio consul a. u. c. 494. Inscriptt. Lat. N. 522: DEDET (sic) TEMPESTATIBVS AIDE MERITO. Ovid. Fast. 6, 193: *Te quoque, Tempestas, meritam delubra fatemur, Cum paene est Corsis obruta classis aquis.* Virg. Aen. 5, 772: *Tempestatibus agnam Caedere deinde iubet*; et quidem nigram. Virg. Aen. 3, 120: *Nigram Hiemi pecudem, Zephyris felicibus albam.* Aristoph. Ran. 847: *Ἄρν' ἄρνα μέλαιναν παῖδες ἐξενέγκατε· Τυφὼς γὰρ ἐκβαίνειν παρασκευάζεται.* «Iocose sane pro inimici interitu se rem divinam facturum dicit, quae alioqui fit pro salute navigantium». Gloss.

CARMEN XI.

Petti, nihil me sicut antea iuvat
Scribere versiculos amore percussum gravi,
Amore, qui me praeter omnes expetit
Mollibus in pueris aut in puellis urere.
Hic tertius December, ex quo destiti

XI. Inscr. volg. *Ad Pettium* vel *Pectium*, et sic c. — *Pectio amico suo invisam sibi poëticen esse in cubitus* (sic) *suos irrumpentem* B. — 1. *Pecti* BSTd,F (non bc). — 2. *perculsum* λμ, Aldus, LCtF. (Ut nos, BbSTcd, Pott. 1, 15.) — 4. *aut pueris* malebat Bentleius. — 5. *decembris* d.

XI. Lycisci, pueri amati, arrogantia ac superbia summopere commotus, dolenter Pettio, sodali suo, fatetur miseram suam sortem, quae ipsum discussis sanioribus consiliis atque obiurgationibus amicorum continuo amoris, et eius quidem parum prosperi, laqueis irretiat. Ex MITSCH. Adversus quem ipsum interpretem nobis liceat affirmare, omnia hic tam iuvenilia, praefracta, vere Romana esse, atque ad unius Horatii personam ita referri, ut metro excepto nulla in toto carmine insit imitatio Graeci alicuius carminis. Scriptus videtur epodus anno 720. vel 721. Cfr. Franke. Kirchner rettulit ad a. 717.

1. 2. *Petti*] Sic nomen scribitur etiam in Inscriptt. ac firmatur a Mario Victorino p. 235. Gaisf. et Atilio Fortunatiano p. 362. ibid. Alii *Pecti*, ut *Vectius, Vectienus* pro: *Vettius* cet. Ceterum ignotus est hic Horatii sodalis. — *Scribere versiculos*] Non sine taedio de priore suo studio loquitur. — *percussum*] πληγέντα, tamquam flagro vel stimulo. Archiloch. in Epod. Fr. 77. Bergk p. 484: *Λύστηνος ἔγκειμαι πόθῳ, Ἄψυχος, καλεπῇσι θεῶν ὀδύνῃσιν ἔκητι Πεπαρμένος δι' ὀστέων.* Virgil. Ge. 2, 476: *ingenti percussus amore.* Aen. 9, 197: *magno laudum percussus amore*, certam auctoritatem praestante Lucret. 1, 922: *acri Percussit thyrso laudis spes magna meum cor, Et simul incussit suavem mi in pectus amorem Musarum.* Nimium h. l. foret *perculsum* Cod. Guelph. et Atilii l. l. (cfr. Lucret. 6, 311.), quod dicitur de vehementi ictu, velut est electricus, qui intimos vel corporis vel animi nervos penetrat tamque acriter commovet, ut prope attonitos nos reddat. Cfr. Epod. 7, 16. (*Percussum* exhibet cum nostris Cod. Franeq. et Marius Victorinus l. l. Cfr. omnino Ellendt ad Cic. de Or. 2, 70, 285. et Haase in Diario Halensi 1842. p. 774.)

3. 4. *praeter omnes*] «ultra alios omnes.» SCHOL. Cicero frequenter:

Inachia furere, silvis honorem decutit.
Heu me, per Urbem — nam pudet tanti mali —
Fabula quanta fui! Conviviorum et poenitet,
In quis amantem languor et silentium
Arguit et latere petitus imo spiritus.
Contrane lucrum nil valere candidum
Pauperis ingenium? querebar applorans tibi,
Simul calentis inverecundus deus

6. *Inachiam* Cod. Laurent. *(Inachaia* T.) — 8. *ut poenitet* Bentl. coni. (Habent *et* mei et Pottierii omnes.) — 9. *amantem languor* BbSTcd, omnes Pottierii, Ven. 1481. et L: *amantem et languor* Aldinae, Ct, Bentleius, FM. (Ut nos, J.) — 11. *Contraque* cum Codd. aliq. Aldinae, Lt. (Ut nos, nostri omnes.) — *nihil* T. — Post hunc vers. deficit Cod. d usque ad Artis poëticae, quae in eo Epodos excipit, vers. 179. — 12. Ultimus v. in B.

praeter ceteros. — me - - expetit - - urere] «me ante omnes petit, eligit, quem urat.» Quemadmodum forma passiva Ovid. Met. 7, 22: *Quid in hospite regia virgo Ureris?* sic h. l. *urere in pueris*; sicque *ardere, suspirare in aliqua*, et Propert. 1, 13, 7: *Perditus in quadam tardis pallescere curis* cet. Cfr. Bach ad Ovid. Met. 4, 234. Hand Turs. I. p. 536.

5 - 8. *tertius December*] mensis pro anno. Similiter Virg. Aen. 5, 626: *Septima - - aestas. — Inachia*] Eandem memorat Epod. 12, 14. 15. Cur autem hoc nomine ab Inacho, prisco Argorum rege, ducto usus sit quidve eo significare voluerit, nos ignorare fateri satius est quam frustra divinare. — *honorem*] «frondes.» Virg. Ge. 2, 404: *Frigidus et silvis Aquilo decussit honorem*; sic *ruris honores*, «flores, fruges,» Od. 1, 17, 16. — *nam pudet*] «invitus nec sine indignatione dico me derisui hominibus fuisse; *nam pudet* tantae ignominiae.» Sine causa igitur Brouckh. *iam pudet*. — *Fabula* haud raro de sinistro rumore. Tib. 1, 4, 83: *Parce puer, quaeso, ne turpis fabula fiam.* Ovid. Am. 3, 1, 21: *Fabula, nec sentis, tota iactaris in Urbe.*

9 - 14. *languor*] «torpor et cruciatus animi.» Acron. — *Arguit*] «Est perfecti temporis.» Idem. — *spiritus*] «suspiria ex imo pectore petita.» Plaut. Cist. 1, 1, 58: *Hoc sis vide, ut petivit Suspirium alte!* Virg. Aen. 1, 371: *Suspirans imoque trahens a pectore vocem.* Ovid. Met. 2, 774: *voltumque ima ad suspiria duxit.* — *Contrane*] Triplex h. l. constructio contracta 1) ex interrogatione: *Contrane lucrum nil valet ingenium?* 2) ex indignationis exclamatione: *Contra lucrum nil valere ingenium!* 3) *Querebar nil valere ingenium. Nil valere* autem apud Inachiam contra rivalium munera largiora simplex ac sincerum ingenium suum lamentatur. — *applorans tibi*] «cum lacrimis meos amores tibi confessus.» V. *applorare*, *προσολοφύρεσθαί τινι*, vix alibi reperitur quam hic et apud Senecam Quaestt. nat. 4, 2, 6. — *inverecundus*] «quo liberalius sumpto

Fervidiore mero arcana promorat loco.
Quodsi meis inaestuet praecordiis
Libera bilis, ut haec ingrata ventis dividat
Fomenta volnus nil malum levantia,
Desinet imparibus certare summotus pudor.
Ubi haec severus te palam laudaveram,

14. *Fervidiora* Aldinae. — 15. *inaestuat* bc. — 16. *ventus* Codd. aliq., *Venus* Pott. 1, 3, 22. (Ut nos, nostri.) — 17. *allevantia* cum Codd. aliq. Glareanus. — *inparibus* T.

omnis verecundia elabitur.» Contrarium suo loco est Od. 1, 27, 3: *verecundumque Bacchum.* — *loco*] «ex intimo animo, ubi mei amoris arcana condita erant.»

15-18. *inaestuet*] «incandescat, commota fuerit.» Schol. — *Libera bilis*] Epod. 4, 10: *Liberrima indignatio.* — «Hoc tibi tunc dicere solebam: Quodsi aliquando tam libera indignatione atque iracundia exarsero, ut exsecrari ipse possim vanas spes et querelas, quibus veluti fomentis gravi amoris infelicis volneri mederi frustra adhuc conatus sum, itaque eas, utpote nihil me iuvantes, in ventos dispergam, qui eas secum auferant, sic Inachiae superbiam detestatus eam amare tandem desinam.» — *ingrata*] «quorum, quia frustra admota sunt, me iam taedet pigetque.» Non tam: «nihil gratiae apud Inachiam habentia», ut volt Schol., quam: «nihil me iuvantia, inania, supervacanea, ἀχάριστα.» Callim. Cer. 90: τὰ δ' ἐς βυθὸν οἷα θαλάσσης Ἀλεμάτως ἀχάριστα κατέδρεεν. Plaut. Asin. 1, 2, 10: *Ingrata atque irrita esse omnia intelligo.* — *ventis dividat*] «in auras dispergat, nihili pendat.» Comm. Cr. Od. 1, 26, 1: *tristitiam - Tradam - Portare ventis.* Ovid. Met. 8, 134: *an inania venti Verba ferunt* cet. Her. 15, 208: *et Zephyri verba caduca ferunt?* — *Fomenta*] Proprie hoc medicorum vocabulo *(Verband, Umschläge)* usus est Epp. 1, 2, 52: *fomenta podagram*, figurate rursus Epp. 1, 3, 26: *curarum fomenta*, «remedia et solatia.» Doering: «*haec fomenta*, intellige spem, quae eius in Inachiam amorem adhuc nutriverat; speraverat enim fore, ut Inachia candidum pauperis ingenium ditiorum muneribus praeferret.» Longe pinguius HP.: «*Fomenta* sunt ipsa convivia, solatium, quod ex conviviis petebat, quae ad amorem pellendum celebrabat.» Verum quomodo compotationes *ventis dividat* aliquis? Immo sunt lamentationes de Inachiae crudelitate, quibus iam renuntiaturum se profitetur poëta. — *Desinet* cet.] «Iam», inquit, «desinam certare cum rivalibus, qui mihi ingenio certe (v. 12.) *impares*, inferiores quam ego sunt (ut dicitur *genere impar, nicht ebenbürtig*, quibus ingenio et χάρισι longe superior sum), iisque Inachiam, quae me aspernata est, ultro concedam.» *Certare alicui* haud raro apud poëtas invenitur. Sat. 2, 5, 19: *certans - melioribus.* Vid. ad Epod. 2, 20. Reiiciendae autem ceterae interpretationes: 1) «cum rivalibus meis,

Iussus abire domum ferebar incerto pede
Ad non amicos heu mihi postes et heu
Limina dura, quibus lumbos et infregi latus.
Nunc gloriantis quamlibet mulierculam
Vincere mollitie amor Lycisci me tenet,
Unde expedire non amicorum queant
Libera consilia nec contumeliae graves,

24. *mollitia* bSTc, LCtFJ. (Ut nos. δ, pr. β, Bentleius, M.)

quibus in muneribus largiendis impar sum et inferior.» Schol. 2) «cum amore haud mutuo.» Iam etsi *pares* sunt «amore inter se iuncti» (Epod. 15, 14.), quid h. l. esset «certare cum amore haud consociatis», nemo dixit nec dicere potuit. 3) V. *imparibus* habito pro ablat. instrum. neutr. plur.: «imparibus armis; id est, muneribus ceterisque modis, quibus vinci solent mulierculae.» — *summotus pudor*] Achilles Tatius pag. 28. Iacobs: *Ἔρως καὶ Διόνυσος, δύο βίαιοι θεοί, ψυχὴν κατασχόντες, ἐκμαίνουσιν εἰς ἀναισχυντίαν.*

19-22. *severus*] «Ubi talia, quemadmodum mihi certe videbar, memet ipso contentus, satis constanti et praefracto animo iactaveram, a te admonitus, ut ex convivio recta domum meam redirem nec deflecterem ad amicae ianuam, rursus tamen vix mihi conscius ac prope invitus ad hanc trahebar.» — *te palam*] Ovid. Trist. 5, 10, 39: *Meque palam de me tuto mala saepe loquuntur.* Liv. 6, 14: *inde rem creditori palam populo solvit.* — *incerto pede*] «primum resistente, deinde semper maiore cum vi clanculum ad Inachiam me perducente.» Tibull. 2, 6, 14: *Magna loquor, sed magnifice mihi magna locuto Excutiunt clausae fortia verba fores. Iuravi quoties rediturum ad limina nunquam! Cum bene iuravi, pes tamen ipse redit.* Etiam in prosa or. Cic. ad Att. 15, 16: *Itaque me referunt pedes in Tusculanum.* Male nonnulli interpretantur de temulenti poëtae titubante incessu. — *non amicos* cet.] «iniquam ianuam, cuius limen transgredi mihi non concedebatur.» Od. 3, 10, 2: *asperas Porrectum ante fores.* — *infregi latus*] «ibi porrectus latus defatigavi.»

23-28. *gloriantis*] «qui eo superbit, quod formâ delicatâ omnem mulierculam antecedat.» — *mollitie*] «Recipimus, ut evitetur vastus ille et inconditus sonus *A A*; sic et alibi S. 2, 2, 87. *mollitiem* dixit, non *mollitiam*.» Bentl. — *contumeliae*] sodalium graves obiurgationes et amara irrisio. «*Nicht strenger Vorwurf oder Hohn.*» Voss. «*o fier rimprocci.*» Gargallo. Male plerique ad Lycisci superbiam hoc referunt. — *teretis*] Sic Itali *tornito garzone* (Gargallo.), *schlank gerundet.* — *renodantis*] «eleganter in nodum colligentis, religantis, puellae instar.» «Alebant enim comam formosi pueri et delicati, ut compositi amatoribus magis placerent.» Schol. Cfr. Senecam in Epp. 119, 15: *si pertinere ad te iudicas, quam crinitus*

Sed alius ardor aut puellae candidae
Aut teretis pueri longam renodantis comam.

27. *arbor* T. — 28. *redonantis* T.

puer et quam perlucidum tibi poculum porrigat, non sitis. Contraria significatione Valerius Flaccus 5, 380. Dianam *renodatam pharetris ac pace fruentem* vocat, quae solvit et deposuit humero pharetram. Nec tamen propterea cum aliis hic explicem: «solventis comam;» utpote qui naturalis comae situs sit, quem commemorare nihil attinebat, cum qualemcunque ornatum significare longe praestaret. Praeterea repugnat analogia v. *religare crines.* (Od. 1, 5, 4. 2, 11, 24. 4, 11, 5.) Alia res est Od. 4, 10, 3., ubi de comis, *quae nunc involitant humeris*, praedicit fore, ut aliquando resecentur.

CARMEN XII.

Quid tibi vis, mulier nigris dignissima barris?
Munera quid mihi quidve tabellas
Mittis nec firmo iuveni neque naris obesae?

XII. Inscr. volg. *In anum libidinosam. — Summae mulierem libidinis repellit. Dignam esse ait elephantis* Bb. — *In Gratidiam converso nomine* c. — Om. T. — 2. *cur mihi* bSTc, LCtFJ. (Ut nos, B, κλν et unus Canteri.) — 3. *Mittes* B. — *iuveni firmo* bSc,J (non BT). — *nec naris* B.

XII. Anum quandam (Canidiam haud nimis probabiliter prae se fert C1d. Blandin. et c. Cfr. Epod. 8.), pudendae ab ea mollitiei accusatus, poëta hoc carmine proscindit, in summamque cum foedissimae turpitudinis, tum flagitiosae libidinis infamiam Archilochio modo adducere laborat. Est ex genere priscae illius *Fescenninae licentiae*, in qua *iam saevus apertam In rabiem coepit verti iocus* (Epp. 2, 1, 148.); nec ficta scena videtur, quoniam nihil impedit, quo minus statuamus anum quandam libidinosam molestiam aliquando creasse verbis lascivis donisque ingratis adolescenti Horatio, cum inviti amplexus appeteret, poëtamque hoc carmine virulento sese ultum isse. Tempus compositionis incertum est. Fluctuant inter annos 715 – 719. Biennio saltem praecedentem hic epodus antecessit. Vid. v. 14 sq. coll. Epod. 11, 5 sq.

1–6. *Quid tibi vis*] Pr. «quodnam tuum est consilium?» tum idem fere ac: «quid insanis? satin sana es? Nihil profecto proficies, fatua!» ut Prop. 1, 5, 3: *Quid tibi vis, insane? meos sentire furores?* Archil. Fr. 81. Schn.: *Τίς σὰς παρήειρε φρένας; — barris*] «Apud Indos elephantus a voce *barro* vocatur; — vox eius *barritus*.» Isidor. Origg. 12, 2, 14., vix recte. Dignam igitur dicit, quae rem habeat potius cum elephantis, *forma trucibus, odore gravibus, mole terribilibus* (Oros. 4, 1.), quam cum adolescente formoso. Alii precario de simiis, alii magis etiam ridicule de Barro, noto moecho (Sat. 1, 6, 30.), interpretati sunt. — *quid mihi* firmat Marius Victorinus p. 235. Gaisf. Contra glossam *cur mihi curve* habet iam Atilius Fortunatianus p. 362. ibid., cuius prior pars in multos Codd. irrepsit, sed ingratam h. l. efficit variationem inter *cur* et *quid*. — *tabellas*] «pugillaria, epistolas amatorias.» Vide ad v. 17. — *firmo*] «non satis valido ad libidinem tuam explendam.» Hoc per iocum, cum tantum propter vetulae turpitudinem minus sit firmus. — *neque naris obesae*] atque ideo obtusae. Hoc igitur dicit: «At ego eius naris sum, quae malos odores facillime persentiscat atque summopere horreat.» (Ceterum de partt. *nec-neque* cfr. Hand Tursell. IV. p. 428.) —

Namque sagacius unus odoror,
Polypus an gravis hirsutis cubet hircus in alis,
Quam canis acer, ubi lateat sus.
Qui sudor vietis et quam malus undique membris
Crescit odor, cum pene soluto
Indomitam properat rabiem sedare; neque illi
Iam manet humida creta colorque
Stercore fucatus crocodili, iamque subando
Tenta cubilia tectaque rumpit!
Vel mea cum saevis agitat fastidia verbis:

7. *Quis* nostri Codd., LCtJ. (Ut nos, *βγκ* «cum tribus aliis praeter sex Torrentii» Bentl., FM.) — 8. *Crescat* c, ξ, pr. β, quattuor Pott. — 9. *nec* LCtF. (Lectiones v. 9 seqq., quas Bothe tribuit Glareano: *properant - - nec illis - - rumpis - - agitas*, certe non reperiuntur in eius Ed. Friburg. 1533.)

unus] ante omnes. «*Unus* saepe superlativis, raro comparativis adiungitur.» Wagner ad Aen. 1, 15. — *Polypus*] Eadem quantitate Sat. 1, 3, 40. propter litteram liquidam *l*, ut *melos* in Persii Prol. v. ult. atque in eiusdem Sat. 1, 4: *Ne mihi Polydamas* cet. Alii scribunt *Pulypus*, sine auctoritate. Ceterum cfr. Cels. 6, 8, 2. Ibid. §. 1: *ulcera naris odorem foedum habent, quod genus Graeci ὄζαιναν appellant.* — *hircus*] molestus odor hircinus sub alis. Epp. 1, 5, 29: *olidae – caprae.* — *cubet*] «velut ibi lateat.»

7–12. *vietis*] «senio iam flaccidis, marcidis.« H. l. bisyllabum. Cfr. Lucret. 3, 386: *cecidisse vietam Vestem.* — *pene soluto*] «delassato.» Schol. «Cum coitu peracto vir iam languet, illa nondum satiata magis etiam restingui cupit libidinem suam effrenatam ac rabiosam.» — *neque - - manet*] «omnes iam fuci, quibus utitur, propter sudorem diffluunt.» — *creta*] Creta ut cerussa pro fuco utebantur. Martial. 6, 93, 9. de tali muliere fucata: *acida latet oblita creta.* — *fucatus*] «fuco faciei inductus.» — *crocodili*] Clemens Paedagog. 3, 2, 7: *Τρὶς γάρ, οὐχ ἅπαξ ἀπολωλέναι δίκαιαι κροκοδείλων ἀποπάτοις χρώμεναι καὶ σηπεδόνων ἀφροῖς ἐγχριόμεναι.* Plin. H. N. 28, 8, 28: Crocodili *intestina diligenter exquiruntur iucundo nidore referta.* - - Crocodilea *illita ex oleo cyprino molestias in facie enascentes tollit* cet. — *subando*] «supra virum se agitando.» Schol. — *rumpit*] «lectus intortis funibus s. loris ac fasciolis subtentus eiusque *tecta*, id est, aulaeum, *Baldachin*, ut corruant, facit vehementer se agitando.» (*Tecta* alii minus recte integumenta s. stragula lecti interpretantur.)

13–16. *Vel mea* cet.] Nova sententia cum abruptius inferatur, indignationem poëtae egregie exprimit. «Rursus quam importuna et abominanda est, cum fastidium, quo eam repello, saevis opprobriis exagitat!» Ex vv. 7 sqq. *Qui sudor* cet.

Inachia langues minus ac me:
Inachiam ter nocte potes, mihi semper ad unum
Mollis opus. Pereat male, quae te
Lesbia quaerenti taurum monstravit inertem,
Cum mihi Cous adesset Amyntas,
Cuius in indomito constantior inguine nervus
Quam nova collibus arbor inhaeret.
Muricibus Tyriis iteratae vellera lanae
Cui properabantur? Tibi nempe,
Ne foret aequales inter conviva, magis quem
Diligeret mulier sua quam te.

15. *potens* T. — Inter v. 22. et 23. hunc inseruit T: *Cetera mitte loqui. deus haec fortasse benigna,* infra (Epod. 13, 7.) omissum. — 23. *aequalis* BT.

elice: «quam item foeda est, cum me obiurgat!» — *Vel - cum*] Vide ad Epod. 2, 17. — *Inachia*] Cf. Epod. 11, 6. — *langues minus*] «longe fortiorem te praebes in Inachia ter interdum una nocte subagitanda.» — *potes*] Eadem hac reticentia utitur Virgil. Ecl. 3, 8. Martial. 3, 33, 4. Theocr. 4, 105. ed. Ameis: *οὐ λέγεται τὰν Κύπριν ὁ βωκόλος;* Luc. Dial. Deor. 15: *Ἐγὼ δὲ ἤδη ποτὲ τὴν Ἀφροδίτην - ἀλλ' οὐ χρὴ αὐχεῖν.* Strato in Anth. Pal. II. p. 452: *Ἐχθὲς ἔχων ἀνὰ νύκτα Φιλόστρατον οὐκ ἐδυνήθην.* — *Mollis*] «nimis flaccidus vel ad unum coitum.» — *quae te Lesbia* cet.] De constructione cf. Epod. 6, 7 sq.

17-20. *Lesbia*] ancilla, vel potius lena. Tibull. 2, 6, 45: *Lena necat miserum Phryne, furtimque tabellas Occulto portans itque reditque sinu.* — *taurum*] «cum virum quaererem fortem ac validum, nimis frigidum illa ad me perduxit.» — *Cous*] Damoxenus apud Athen. 1, 26: *Νεανίας - - Ἐτῶν ἴσως ἑπταικαίδεκα, Κῶος· θεοὺς γὰρ φαίνεθ' ἡ νῆσος φέρειν.* De his *ἐπιθέτοις* a patria petitis cfr. ad Od. 4, 9, 16. — *indomito*] «nunquam lasso, sed semper ad venerem prompto.» — *nervus*] «Cuius ab inguine erigitur penis firmior, quam arbor novella et vegeta radicibus terrae inhaeret.» Mire haesit in hoc v. *nova* «ideoque robusta» summus Scaliger coniiciens: *Quam non.*

21 - 26. *Muricibus Tyriis*] «Vestis illa purpurea dibapha cui magno cum studio parabatur mittebaturque dono nisi tibi, ingrate? Ne scilicet inter sodales tuos quisquam esset, qui pretiosius amoris pignus ab amica sua acceptum ostentare eoque se iactare posset.» — *iteratae*] Sic Stat. Silv. 3, 2, 140. *iteratam purpuram* dixit. Od. 2, 16, 35: *bis Afro Murice tinctae - lanae.* Ovid. A. A. 3, 170: *quae bis Tyrio murice lana rubes.* — *nempe*] cum leni irrisione. Hand Turs. IV. p. 462. — *mulier*] pro amica, ut Catull. 70, 1: *Nulli se dicit mulier mea nubere malle Quam*

O ego non felix, quam tu fugis, ut pavet acres
Agna lupos capreaeque leones!

25. *O ego infelix* «Codd. quidam tam aliorum quam nostri, sed ii non ultimae vetustatis.» BENTL. Grammaticus Eichenfeld. p. 112. et Charisius p. 131. P. pag. 91. L. (Ut nos, omnes nostri et Pott.) — *acris* BST. — 26. *lupus* T.

mihi. — *quam te*] «quam tua te.» — *O ego non felix*] Firmatur haec lectio a Codd. nostris, neque ulla aderat necessitas, cur licentiam admitteret vocalis non elisae. Sic Consol. Liv. Aug. v. 145: *Iamne ego non felix? iam pars mihi rapta Neronum?* Silius 3, 334: *Armiger Eoi non felix Memnonis Astyr*. Similiter idem 3, 192: *non aequas* (inaequales) — — *Arctos*. — *lupos*] Theocr. 11, 24: *Φεύγεις δ' ὥσπερ ὄϊς πολιὸν λύκον ἀθρήσασα*. — *capreae*] Il. λ, 383: *Οἵτε σε πεφρίκασι, λέονθ' ὡς μηκάδες αἶγες*.

CARMEN XIII.

Horrida tempestas caelum contraxit et imbres
Nivesque deducunt Iovem; nunc mare, nunc siluae
Threïcio Aquilone sonant: rapiamus, amici,

XIII. Inscr. volg. *Ad amicos.* — *Amicos hortatur ut vim tempestatis de die discumbendo vitent et dum sit impedimento senectus voluptatibus vacent* B. — *Ad amicos comicos* c. — Om. T. — 1. *constrinxit* superscr. *contraxit* c. — 3. *amici* BbSTc ceterique noti : *amice* Bentl. coni. et M.

XIII. Die hiberno et procelloso sodales exhortatur, ut genio indulgeant, et, ut saepe, laetiorem vitae usum propter mortem brevi tempore instantem iis commendat, exemplo desumpto a praeceptis, quae Chiron, sapientissimus Centaurus, olim alumno Achilli dederit. (Tempus compositionis incertum est; referunt ad a. 721. vel 722. vel 723. Alii, ut Dillenburger p. 38., minus probabiliter contendunt, haud ita multo post pugnam Philippensem scriptum esse.) In Codd. aliq. inscribitur: *Ad amicos comicos,* id est, *Ad amicos, κωμικῶς.*

1 - 4. *Horrida tempestas*] *Φρίσσοντας ὄμβρους* dixit Pind. Pyth. 4, 81. Anacreon Frgm. 7. Bergk.: *Μεὶς μὲν δὴ Ποσιδηϊὼν Ἑστηκεν, νεφέλαι δ' ὕδατι Βαρύνονται, ἰδ' ἄγριοι χειμῶνες παταγοῦσιν·* quibus similis *γνώμη* de vita laete degenda subiuncta fuisse a poëta videtur. — *contraxit*] «spatium caeli, quantum alias oculis videtur, coartavit nubibus obductis.» Interpolationem *constrinxit* habet etiam Cod. Franeq. — *deducunt Iovem*] Ex antiquissima Latinorum sententia Iuppiter ipse in Terram per imbres descendit, id est, principium generans in illud, quod concipit. Lucret. 1, 251: *Postremo pereunt imbres, ubi eos pater Aether In gremium matris Terraï praecipitavit: At nitidae surgunt fruges* cet. H. l. omissa fecundandi notione imaginem ita invertit, ut imbres Iovem in terram deducant. Cfr. Virg. Ecl. 7, 60. Ge. 2, 325 sq. Ennius apud Varr. L. L. 5, §. 65: *Istic est is Iuppiter quem dico, quem Graeci vocant Ἀέρα, qui ventus est et nubes, imber postea, Atque ex imbre frigus, ventus post fit, aër denuo.* Aristid. *εἰς Δία* p. 9. Dind.: *ἡ οὐρανοῦ καὶ ὄμβρου συννοσία Διός.* — *siluae*] Vid. ad Od. 1, 23, 4. — *Threïcio Aquilone*] De hiatu vide ad Od. 2, 20, 13. — *rapiamus*] Similis sententia Od. 3, 8, 27: *Dona praesentis cape laetus horae.* «Arripiamus occasionem nos exhilarandi eadem celeritate, qua dies hodiernus illam offert, crastino minime confisi, de quo quidem, ubi venerit, idem valebit.» Ovid. Heroid. 19, 74: *nec tibi rapta via est?* «nec rapide eam cepisti?» Minus apte alii explicant: «rapiamus ab hac ipsa caeli intemperie occasionem cet.» «Qui cum Porphyrione tempestiva convivia intelligentes interpretati sunt *primo mane,* vehementer errant. Sufficit consumendi notio.» Hand Turs II. p. 206. — *amici*] Sic Od. 1, 27, 7. et Od. 1, 37, 4. *sodales* (et

Occasionem de die, dumque virent genua
Et decet, obducta solvatur fronte senectus.
Tu vina Torquato move consule pressa meo.
Cetera mitte loqui: deus haec fortasse benigna
Reducet in sedem vice. Nunc et Achaemenio
Perfundi nardo iuvat et fide Cyllenea

7. Vid. ad Epod. 12, 22. — 8. *Achaemenia* Aldus, LCt. (Ut nos, omnes nostri ac Bentleii.)

Sat. 2, 2, 1: *Quae virtus et quanta, boni, sit vivere parvo*, cet.) alloquitur; v. autem 6., propter quem Bentleius coniecit *amice* (vocat., non adverb.), se convertit ad *συμποσίαρχον*, qui vinum praebebat. Fuerunt, qui *amici* minus recte pro nominat. haberent. — *virent*] Solita apud Latinos imagine, ut Od. 1, 9, 17: *Donec virenti canities abest Morosa.* Ovid. Fast. 5, 274: *cum iuvenilibus annis Luxuriant animi corporaque ipsa virent.* Virg. Aen. 6, 304: *cruda deo viridisque senectus. Genua* frequenter pro roboris propria sede. Plin. H. N. 11, 45, 103: *inest* (genibus) *vitalitas.* Theocr. 14, 70: *ποιῆν τι δεῖ, ἅς γόνυ χλωρόν.* Theognis 977: *Ταῦτ' ἐσορῶν κραδίην εὖ πείσομαι, ὄφρα τ' ἔλαφρὰ Γούνατα καὶ κεφαλὴν ἀτρεμέως προφέρω.*

5. 6. *obducta*] «curis et tristitia quasi nubila.» Sic etiam Iuven. Sat. 9, 2: *fronte obducta*, et *συννεφὴς* Creon apud Eur. Phoen. 1307. D. Hippol. 173: *Στυγνὸν δ' ὀφρύων νέφος.* — *senectus*] «morositas, taedium», qua significatione *senium* saepius usurpatur. — *Tu*] «convivator», non «pincerna», ut volunt Schol. — *move*] Od. 3, 21, 6: *(testa) moveri digna bono die.* Od. 3, 28, 7. Est igitur: «proferri iube ex apotheca.» «Misce», ut volunt Schol.; significare nequit. — *Torquato – consule – meo*] L. Manlio Torquato cos. a. u. c. 689., Horatii natali. Od. 3, 21, 1.

7–10. *Cetera*] «quae sollicitos nos habent, omitte nunc.» Quae autem haec fuerint poëtae ingrata, utrum re vera aeger animi fuerit, fortasse de rei publicae temporibus, an *ἀντιθέσεως* ad convivii laetitiam gratia finxerit has curas, nos ignoramus. (Similiter Od. 1, 9, 9: *Permitte divis cetera* cet.) — *Reducet in sedem*] «deus grata vicissitudine reddet statum certum ac firmum iis, quae nunc labant.» Sic Augustus apud Suet. Oct. 28: *Ita mihi salvam ac sospitem rem publicam sistere in sua sede liceat.* — *Achaemenio*] Cfr. Od. 2, 11, 16. 2, 12, 21. 3, 1, 44. Genus neutrum firmant etiam mei Codd., ut Epod. 5, 59. — *fide Cyllenea*] «lyra inventa a Mercurio, nato in Cyllene, Arcadiae monte.» Epicus poëta apud Schol. Pind. ad Nem. 2, 16: (Maia) *Κυλλήνης ἐν ὄρεσσι θεῶν κήρυκα τέκ' Ἑρμῆν.* Virg. Aen. 8, 138. Silius 3, 203: Mercurius *gelidis almae Cyllenes editus antris.* — *diris*] «crudeliter nos excruciantibus ac propterea detestabilibus;» longe efficacius h. v. hic, ubi summe contendit, ut omni aegrimonia se liberet, quam *duris*, quamquam alibi hoc praetulerunt poëtae, ut Virg. Aen. 4, 488: *ast aliis duras immittere curas.*

11. 12. *grandi*] ut erant heroum formae maiores volgo. De Achille Odyss. ω, 40: *Κεῖσο μέγας μεγαλωστί.* Obscurant imaginem, qui

Levare diris pectora sollicitudinibus;
Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:
Invicte, mortalis dea nate puer Thetide.
Te manet Assaraci tellus, quam frigida parvi

10. *duris* ex ξ et Ed. Locheri 1498. Bentleius. (Nostri et Pottierii omnes *diris.)* — 11. *cecinit grandi* B, *graui cecinit* T. — 12. *Invicte mortalis*, *dea* distinguunt FJ. — 13. *parvi*] *proni* malebat Bentleius, *puri* Hofman Peerlkamp, *tardi* Meineke *Philol.* II. pag. 462. *(paui* T.)

exponunt: «grandi animo s. indole;» vel etiam: «adulto», ut est sane, sed ridiculi causa, apud Iuven. 7, 210: *Metuens virgae iam grandis Achilles Cantabat patriis in montibus.* Proclus in Plat. Alcib. V. I. p. 98. Creuzer: *Λέγει οὖν καὶ ὁ Ἀντισθένους Ἡρακλῆς περί τινος νεανίσκου παρὰ τῷ Χείρωνι τρεφομένου· μέγας γάρ φησι καὶ καλὸς καὶ ὡραῖος, οὐκ ἂν αὐτοῦ ἠράσθη δειλὸς ἐραστής.* — *Centaurus*] Chiron, qui in Pelii montis antro Aesculapium, Iasonem huiusque filium Medum, item Achillem educavit. Pind. Nem. 3, 53. Ap. Eurip. Iphig. in Aul. 709. educavit eum *Χείρων, ἵν' ἦθη μὴ μάθοι κακῶν βροτῶν.* Iliad. λ, 832: *δικαιότατος Κενταύρων.* Pind. Pyth. 3, 63: *σώφρων.* Loci praecipui sunt etiam in Orphei Argon. 379. Ovid. Fast. 5, 379. Philostr. Imagg. 2, 2. Liban. Enc. Achil. Ed. Reiske IV. p. 1014. Chironis imago est in Gerh. *Vaseng.* III. T. CCXXVII. Iam Hesiodo tribuebantur *παραινέσεις ἐπὶ διδασκαλίᾳ τῇ Ἀχιλλέως.* Pausan. 9, 31, 5. Schol. ad Pind. Pyth. 6, 21. Schultz in Museo Rhen. 5, 4. p. 600. Etiam Marckscheffel Hesiodi Fr. p. 179: «Ad Hesiodeas Chironis *ὑποθήκας* fortasse Horatius h. l. respexit.» Nisi vero respexit potius ad Antisthenis Herculem. Vide supra et Winckelmann Antisth. p. 15. Scriptor Titanomach. apud Clem. Alex. Str. 1, 15, 73: *(πρῶτος οὗτος) Εἷς τε δικαιοσύνην θνητῶν γένος ἦγαγε δείξας Ὅρκους καὶ θυσίας ἱλαρὰς καὶ σχήματ' Ὀλύμπου.* Cfr. Gregor. Nazianz. Epitaph. Basilii. Ed. Paris. 1778. p. 779. et egregiam tabulam in *Museo Borbon.* Vol. I. T. VII. Etenim saepe artifices antiqui Achillis apud Chironem educationem expresserunt, velut cum Peleus magistro filium tradit vel cum parvulus coram Centauro ludit *θυμολέων* ille. *Annal. dell' Instit.* III. pag. 153. Gerhard *Vaseng.* III. T. CLXXXVIII. Vide Excursum. — *Invicte*] Construe v. *Invicte* per se posito (ut est Virg. Aen. 6, 365. et 8, 293.): *Invicte, puer nate mortalis dea,* potius quam: *Invicte puer, nate mortalis dea*; «qui, quamvis filius deae marinae, morti obnoxius es.» Alii denique distinguunt: *Invicte mortalis! dea nate puer Thetide*; qua in ratione minus clare apparet oppositio inter mortalem et deam, nec credo antiquis placituram fuisse hanc allocutionem: *Invicte mortalis!*

13. 14. *Te manet*] «Fatale tibi est ad Troiam proficisci.» — *Assaracus,* Trois filius, Anchisae avus. Iliad. *v*, 231 sqq. — *frigida*] Homer. Iliad. χ, 151. de altero Scamandri fonte: *Ἡ δ' ἑτέρη θέρεϊ προρέει εἰκυῖα χαλάζῃ Ἢ χιόνι ψυχρῇ.* Mein. — *parvi – Scamandri*] Contra Iliad. *v*, 73: *μέγας ποταμὸς βαθυδίνης, Ὃν Ξάνθον καλέουσι θεοί, ἄνδρες*

Findunt Scamandri flumina lubricus et Simoïs,
Unde tibi reditum certo subtemine Parcae
Rupere, nec mater domum caerula te revehet.

15. *curto* malebat Bentleius. (Nostri *certo.)*

δὲ Σκάμανδρον. Verum progrediente tempore vel ex parte erat exsiccatus vel hominibus longe minor famâ Homericâ videbatur, unde Lucan. 9, 972. rhetorice: *Inscius in sicco serpentem pulvere rivum Transierat, qui Xanthus erat.* Atque omnino in talibus epithetis locorum praesertim a scribentis patria remotorum libertatem fingendi sibi indulserunt poëtae; unde reiicienda est HP. coniectura *puri.* Cfr. Iacob Quaestt. ep. pag. 161. In Meinekii autem coni. haud magnopere placet *ἀντίθεοις* mere Ovidiana *tardi - - lubricus,* quae ab Horatii indole abhorrere videtur. *(Allgemeine Zeitung* 1843. pag. 309: *Der* Simois, *jetzt* Bunárbaschi, *das ist, das Haupt der Quellen, ist ein Zufluss des* Scamander, *jetzt* Menderé. — Ceterum de oppositis interdum eorundem fluviorum cet. *ἐπιθέτοις* apud poëtas consule Iahn ad Virg. Aen. 1, 317. Ed. alt. Exemplis adde Virg. Aen. 3, 76: *Mycono e celsa.* Ovid. Met. 7, 463: *humilem Myconon.) — Findunt*] «perfluunt». — *flumina*] de uno flumine, ut saepe apud Homer. *καλὰ ῥέεθρα.* — *lubricus*] Accipe potius de celeri quam de tortuoso Simoëntis cursu, ut apparet etiam e seqq. exemplis. Ceterum *lubricus,* in quo v. nuper nescio qui Scholasticus magnum quaesivit mysterium, tralaticium est fluviorum *ἐπίθετον.* Ovid. Amor. 3, 6, 81: *Supposuisse manus ad pectora lubricus amnis Dicitur.* Fast. 4, 337: *lubricus - Almo.* 6, 238: *lubrice Tibri.*

15. 16. *reditum*] De Achillis post obitum in Leuce insula vita beatissima cfr. egregium Maximi Tyrii locum Diss. 15. extr. p. 59. ed. Paris. — *certo*] «immutabili, inevitabili». *Subtemen* etiam apud Catull. 64, 327. de Parcarum filis. Virg. Aen. 10, 814: *Extremaque Lauso Parcae fila legunt.* Iam usus frequentissima imagine fili Parcarum secti nihil aliud dicit quam hoc; «certo fato *abscindunt tibi reditum* (Ep. 16, 35.), redire te vetant Parcae;» nec construi potest *Parcae certo subtemine,* «quae certum filum cuique nere solent»; neque legendum *curto,* quod voc. semper mutilationis significationem retinet nec substitui potest v. *brevis.* — *caerula*] pr. «maris colorem habens, marina», ut Od. 1, 17, 20. Circen *vitream* dicit. Propert. 2, 9, 15. de Achille occiso: *Cum tibi nec Peleus aderat nec caerula mater.* «Nec ipsa tua mater, dea maris, veluti praesens comes iter tuum in patriam fortunabit.» Minime vero, ut aliis placuit, ipsum mare intellexit, cum *matrem caerulam* memoravit; ut iam desciscens a naturali orationis et sententiarum pulchritudine Val. Flacc. 5, 200: *Adnue, diva maris* (Helle), *- - Quando egomet rursus per te vehar?* — Ceterum egregiam Thetidis grypocampo per mare vectae filioque novum scutum apportantis imaginem habes in *Museo Borbon.* X. T. 19.

17. 18. *vino*] Cfr. Simon. Schneidew. p. 15: *Πῖνε, πῖν' ἐνὶ συμφοραῖς Οἶνον, ἀμύντορα δυσφροσυνάων.* Meleager in Anth. Pal. II. p. 463: *Ζωροπότει, καὶ πλῆρες*

Illic omne malum vino cantuque levato,
Deformis aegrimoniae dulcibus alloquiis.

18. *aegrimoniae et dulcibus* corr. c. et Pottierii 4, 5.; *aegrimoniae ac dulcibus* malebat Bentleius. (Ut nos, BbST, pr. c, omnes Bentleii, ceteri Pottierii.)

ἀφυσσάμενος σκύφος οἴνας Ἐκχρουσον στυγερὰν ἐκ κραδίας ὀδύναν. — *cantuque*] Iliad. ι, 186: *Τὸν δ' εὗρον φρένα τερπόμενον φόρμιγγι λιγείῃ, -- ἄειδε δ' ἄρα κλέα ἀνδρῶν.* Achilles lyram pulsans est in tabula picta Pompeiana *Mus. Borb.* XIII. T. XXXVII. — *Deformis*] «quae deformes reddit, deturpat sollicitos.» Sic Ovid. A. A. 3, 373: *Ira - deforme malum.* Construe autem: *vino cantuque, dulcibus alloquiis,* id est, quae dulcia sunt *παραμύθια*, solatia, *deformis aegritudinis.* Non vero cum aliis: *omne malum deformis aegrimoniae levato vino cantuque, dulcibus* hominum *alloquiis. Alloqui* autem saepe de consolatione. Varro L. L. 6, §. 57: *adlocutum mulieres ire aiunt, cum eunt ad aliquam locutum consolandi causa.* Catull. 38, 5: *quem - - Qua solatus es allocutione?* Ovid. Trist. 1, 8, 17: *Quid fuit ingenti prostratum mole sodalem Visere et alloquii parte levare tui?* Seneca Cons. ad Marc. 1, 6: *Fatigatae allocutiones amicorum* cet.

EXCURSUS

Ad v. 11.

Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno] Fabulam sic ampliavit Sidonius Apoll. Carm. 9, 129: (Achilles) *Peliaco putatur antro Venatu, fidibus, palaestra et herbis Sub Saturnigena sene institutus, Dum nunc lustra terens puer ferarum Passim per Pholoën iacet nivosam, Nunc praesepibus accubans amatis, Dormit mollius in iuba magistri.* — Antiquissimum autem huius fabulae monumentum exstabat in Bathyclis (Olymp. L. — LX.) throno Apollinis Amyclaei. Pausan. 3, 18, 7: *Παραδίδωσι δὲ καὶ Πηλεὺς Ἀχιλλέα τραφησόμενον παρὰ Χείρωνος, ὃς καὶ διδάξαι λέγεται.*

CARMEN XIV.

Mollis inertia cur tantam diffuderit imis
Oblivionem sensibus,
Pocula Lethaeos ut si ducentia somnos
Arente fauce traxerim,

XIV. Inscr. volg. *Ad Maecenatem.* — *Maecenati accusat desidiam suam* B ac similiter c. — Om. T. — 3. *uti si ducentia* ξ, *uti ducentia* bc,β, Pottierii quinque, *veluti ducentia νω* et aliquot Pottierii.

XIV. Maecenati, qui instantius, quemadmodum videtur, Epodon *συλλογὴν* ut ederet ab eo petierat, se excusat, propterea quod Phrynes amore captus inertiae se dediderit; quam satis validam causam esse minime latere ne ipsum quidem amicum pariter amori obnoxium dicit. Compositionem referunt ad annos u. c. 720. 721. 722. Vid. Franke p. 433.

1-4. *imis - sensibus*] ut alibi *imo corde, imo pectore*, sicque Virg. Ecl. 3, 54: *Sensibus haec imis (res est non parva) reponas.* — *Oblivionem*] carminis tibi promissi. — *ducentia somnos*] Sic *soporem ducere* pro *obducere* etiam Tib. 1, 2, 79. — *traxerim*] Cfr. 1, 17, 21. et 4, 12, 14. *ducere pocula, Liberum.* Eurip. Cycl. 417: *πῶμα - - Ἑδέξατ' ἔσπασέν τ' ἄμυστιν ἑλκύσας.*

5-8. *Candide*] «vere mihi amice semperque sincere.» — *occidis*] «toties me rogas, ut crucies me et eneces; nam quid aliud tandem respondere possum quam deum, id est, Amorem, me impedire?» Poëta apud Athen. 10, 64: *Ἀπολεῖς μ' ἐρωτῶν.* — *olim*] «iamdudum, ut scis, tibi promissum librum iamborum,» ut a maiore parte eum vocat. — «De hoc toto libro accipe, qui nunc Epodon inscribitur; - - et significat magnam fuisse hominum de his Epodis exspectationem.» Bentl. — *promissum*] A. P. 45: *promissi carminis auctor.* Aliquot saltem huius libri carmina hoc posteriora sunt. — *Ad umbilicum adducere*] id est, «absolvere.» «Extremitas chartae papyraceae vel membranae, ex quibus conficiebantur volumina, agglutinabatur bacillo, cui circumvolvebatur totum volumen. Illius capita ex osse aut ligno facta *umbilici* vocabantur, quia in media parte libri erant. Martial. 4, 91, 1: *Ohe iam satis est, ohe libelle, Iam pervenimus usque ad umbilicos.*» Fea.

9-12. *Bathyllo*] Antip. Sid. Anth. Pal. I. p. 315. in Anacreontis tumulo: *Ἀκμήν οἱ κυρόεν τι μελίζεται ἀμφὶ Βαθύλλῳ, Ἵμερα κτλ.* Maxim. Tyr. 24. p. 481. R.: (Anacreon) *πάντων ἐρᾷ τῶν καλῶν καὶ ἐπαινεῖ πάντας· μεστὰ δὲ αὐτοῦ τὰ ᾄσματα τῆς Σμέρδιος κόμης καὶ τῶν Κλεοβούλου ὀφθαλμῶν καὶ τῆς Βαθύλλου ὥρας.* Idem scriptor Diss. 37. II. p. 209. R. cum ab Anacreonte dicat celebratos esse *αὐλοὺς Βαθύλλου*, Bergk proba-

Candide Maecenas, occidis saepe rogando:
Deus, deus nam me vetat
Inceptos, olim promissum carmen, iambos
Ad umbilicum adducere.
Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo
Anacreonta Teïum,
Qui persaepe cava testudine flevit amorem
Non elaboratum ad pedem.
Ureris ipse miser: quodsi non pulchrior ignis

13. *miser do q' non* B. (*Quid, si* HP., *quo* (igne tuo) *si* Axt.)

biliter ad hunc adolescentulum rettulit Fr. 18. p. 106: *Τίς ἐρασμίην Τρέψας θυμὸν ἐς ἥβην τερένων ἡμιόπων ὑπ' αὐλῶν Ὀρχεῖται;* De eodem est inter Pseudanacreontica Carm. 29. Eius statuam a Polycrate tyranno dicatam copiose describit Apuleius Florid. 2, 15. p. 51. Oud. Sam. Birch in *Archaeologia Brit.* T. XXXI. pag. 257. descripsit vas Anacreontis, ut videtur, et Bathylli imagines exhibens. *Ztschrift für Alterthumswissenschaft* 1845. *Suppl.* 2. N. 22. pag. 176. — *Anacreonta*] Eius statuam Athenis vidit Pausanias 1, 25, 1: *καί οἱ τὸ σχῆμά ἐστιν, οἷον ᾄδοντος ἂν ἐν μέθῃ γένοιτο ἀνθρώπου.* — *Non elaboratum*] Anacreontis *ἀφέλειαν*, naturale et simplex scribendi genus, longe diversum a poëtarum Alexandrinorum indole potius significat, quam ut negligentius, quod ad numeros attineat, eum versus composuisse reprehendat. «Bathylli amorem scripsit non ita perfecto et elaborato pede quam dulcibus modulis.» Schol. Critias Bergk p. 441: *Τὸν δὲ γυναικείων μελέων πλέξαντα πότ' ᾠδὰς Ἡδὺν Ἀνακρεόντα Τέως εἰς Ἑλλάδ' ἀνῆγεν, Συμποσίων ἐρέθισμα, γυναικῶν ἠπεροπευμα, Αὐλῶν ἀντίπαλον, φιλοβάρβιτον, ἡδύν, ἄλυπον.*

13–16. *Ureris*] «Quam vim exerceat amor, ipse probe nosti; etenim tu quoque amas feminam pulcherrimam.» De Terentia, Maecenatis uxore, explicant plerique praeeuntibus tribus Scholiastis, eo quod mox libertina opponatur ingenuae. «Ac re vera vv. *Gaude sorte tua* de legitima tantum uxore sponsave intelligi possunt.» Franke. Eadem verba insuper satis demonstrant minus apte nuper vv. *Ureris* cet. explicata esse de Bathyllo, liberto Maecenatis et pantomimo, de quo Tacit. Ann. 1, 54: Maecenas effusus *in amorem Bathylli*; ac propterea memoratum esse illum Anacreontis Bathyllum. «Blanda et Terentiae cum Helena comparatio, cum illa esset pulcherrima et Maecenatis animum vehementi erga se amore accendisset.» Weichert. Atque omnino ineptissima foret pueri delicati cum Helena compositio. — *miser*] «*Miserum esse, misere deperire puellam,* de amore etiam felicissimo adeo pervolgatum est, ut exempla afferre necesse non sit.» Bosscha, refutans mirificam HP. coniecturam: «Horatius»: *Ureris*

Accendit obsessam Ilion,
Gaude sorte tua; me libertina neque uno
Contenta Phryne macerat.

15. *nec* Bc.

ipse miser. «Maecenas»: *Quid, si non pulchrior ignis Accendit obsessam Ilion? — quodsi*] «Certe ipsa illa Helena, quae Paridem amore incendit, quaeque Troiae excidii causa exstitit, non fuit tua puella formosior; tuo igitur te bono oblecta ac fruere.» — Ceterum admodum placet lectio Cod. antiquiss. B *quando* (nihil enim aliud latere in eius corruptela potest) pro *quoniam*, ut Sat. 2, 5, 9: *Quando pauperiem missis ambagibus horres.* Sic amovetur languidius illud *quodsi*, simulque ex ipsa illa menda satis perspicitur, quomodo factum sit, ut recentiores Codd. notos omnes occuparit correctio, quae quamvis tolerabilis sit, non tamen ipsius poëtae manum videtur praestare. — *pulchrior ignis*] «amor pulchrioris feminae.» Od. 1, 27, 14: *Quae te cunque domat Venus, Non erubescendis adurit Ignibus ingenuoque semper Amore peccas.* Ibid. v. 20: *Digne puer meliore flamma.* Od. 4, 9, 10: *spirat adhuc amor Vivuntque commissi calores Aeoliae fidibus puellae.* — *macerat*] Cfr. ad Od. 1, 13, 8: *quam lentis penitus macerer ignibus.* Plaut. Poen. Prol. 98: *Ita eum leno macerat*, negando consuetudinem cum puella. Calpurn. Ecl. 6, 9: *Petale, qua nunc ego maceror una.*

CARMEN XV.

Nox erat et caelo fulgebat luna sereno
Inter minora sidera,
Cum tu magnorum numen laesura deorum
In verba iurabas mea,
Artius atque hedera procera adstringitur ilex,
Lentis adhaerens brachiis:

XV. Inscr. volg. *Ad Neaeram.* — *Neaeram amicam alloquitur* B. — *In Neaeram amicam* c. — Om. T. — 5. *astringitur* B.

XV. Neaerae, quae amatorem divitem Horatio praeferebat, perfidiam graviter incusat, iniectaque iuris iurandi, quo suam quondam amoris fidem sanctissime alligarit, religione ac neglecti eiusdem divina vindicta minatusque se discidium, ubi semel perdoluerit, bene ac fortiter laturum, ad saniora eam consilia revocare annititur. Tum ad rivalem suum conversus, suo ipsum exemplo edocet monetque, quam fallax aura ista sit, quam iam experiatur tam secundam. Mitsch. Compositionis tempus prorsus incertum est. Kirchner et Franke referunt ad a. u. c. 721., Weber *Horaz* p. 83. ad a. 712. vel 713., Grotefend ad a. 716.

2-4. *minora sidera*] Cfr. Od. 1, 12, 47. et ad totam scenam Meleagri Ep. 71. Anth. Pal. I. p. 85: *Νὺξ ἱερὴ καὶ λύχνε, συνίστορας οὔτινας ἄλλους Ὅρκοις, ἀλλ' ὑμέας εἱλόμεθ' ἀμφότεροι. Χὠ μὲν ἐμὲ στέρξειν, κεῖνον δ' ἐγὼ οὔ ποτε λείψειν Ὠμόσαμεν· κοινὴν δ' εἶχετε μαρτυρίην. Νῦν δ' ὁ μὲν ὅρκια φησὶν ἐν ὕδατι κεῖνα φέρεσθαι, Λύχνε, σὺ δ' ἐν κόλποις αὐτὸν ὁρᾷς ἑτέρων.* — *laesura*] Tibull. 1, 9, 1: *Quid mihi, si fueras miseros laesurus amores, Foedera per divos, clam violanda, dabas?* «Ovid. Her. 2, 43. de laesis a Demophoonte per periuria numinibus: *Si de tot laesis sua numina quisque deorum Vindicet, in poenas non satis unus eris.*» Doer. — *In verba*] Formulam, qua milites duci se dicto audientes fore iurabant, hic ad amores transfert, ut ad philosophiam Epp. 1, 1, 14: *Nullius addictus iurare in verba magistri.*

5-10. *Artius atque*] De hoc particulae usu Hand Turs. I. p. 472: «Oratores hac dictione nunquam aut rarissime utuntur, frequentius poëtae. Et veteribus (Plauto ac Terentio) ea iam cognita erat; recentioribus elegantiae causa magnopere placuit.» — *hedera*] Od. 1, 36, 20. Catull. 61, 33: *Mentem amore revinciens, Ut tenax hedera huc et huc Arborem implicat errans.* «Adhaerens lentis tuis brachiis artius quam procera *(hochragend)* ilex circumplicatur ab hedera.» — *Lentis*] «flexibilibus ac tenacibus.» *(mit zähen Armen angeschmiegt.* Voss et Garve.) Sic Virg. Ecl. 3, 38: *Lenta quibus* (poculis) *torno facili super-*

Dum pecori lupus et nautis infestus Orion
  Turbaret hibernum mare,
Intonsosque agitaret Apollinis aura capillos,
  Fore hunc amorem mutuum.
O dolitura mea multum virtute Neaera!
  Nam si quid in Flacco viri est,
Non feret assiduas potiori te dare noctes,
  Et quaeret iratus parem,
Nec semel offensae cedet constantia formae,

8. *Turbaret* BbSTc, LCt: *Turbarit* e χ, altero Cod. Barthii Adv. 37, 15. (Pottierii 4, 9, 15.) et Ed. Locheri Bentleius, FM. (Ut nos, J.) — 9. *agitaret* BbSc, LCt: *agitarit* T, e Codd. modo memoratis Bentleius, FM. — 12. *uirium est* T. — 14. *quaerit* B. — 15. *offensi* Bentl. et ante eum Gogavius, *iratae* e gloss. Cod. Pottierii quartus.

addita vitis. — *pecori lupus*] «infestus foret.» Similibus asseverationibus utitur Virg. Ecl. 5, 76 sqq. Aen. 1, 607 sqq. — *Turbaret* et *agitaret* requiritur a vv. *Nox erat* et *iurabas*, atque cogitatio utrobique vertitur in tempore imperfecto. Qui *turbarit - agitarit*, coniunctivos perfecti pro coniunctivis futuri exacti, praeferunt, unice respiciunt v. *fore.* — *Orion*] Od. 1, 28, 21. 3, 27, 18. Epod. 10, 10. — *Intonsos*] Od. 1, 21, 2. — *agitaret*] Cogita de Apollinis capillis longis et passis, suaviter ab aura motis *(durchwallt, durchfächelt)*, ut est in nonnullis picturis antiquis. — Non sine arte imaginibus ex rerum natura petitis tertiam adiungit mythologicam. Cunctae autem manifesto significant: «iurabas te in perpetuum mihi fore fidelem:» neutiquam vero, ut quidam opinatus est, duabus prioribus hoc dumtaxat dici: «iurabas te in perpetuum tam aversam fore rivalibus meis, quam lupus insidiaretur pecori, et Orion nautis infestus esset;» tertia demum poëtae fidem ab amica sponderi.

11-14. *O dolitura*] «Ubi videbis me prorsus renuntiasse tuo amori.» Catull. 8, 14: *At tu dolebis, cum rogaberis nulla, Scelesta, nocte.* — *mea virtute*] est simpliciter, «quantum in me est.» Sic Plaut. Bacch. 4, 4, 23: *occasio - - Mea virtute parta.* Mil. Glor. 3, 1, 142: *tua te ex virtute et mea Meae domi accipiam.* «Omnes, inquit, vires meas in id intendam, ut perfidiae tuae te vehementer poeniteat.» — *Neaera*] Eodem Neaerae nomine usus est cum Horatius Od. 3, 14, 21., tum Pseudotibullus (libro III.). — *Nam si*] «Nam si re vera in me aliquid virtutis et constantiae est, non feram te semper gratificari rivali meo, qui apud te *potior* est (Od. 3, 9, 2.), sed quaeram aliam puellam mihi *parem*, unanimam, fidam meliusque amori meo responsuram.» — *viri*] Ter. Eun. 1, 2, 74: *Eu noster, laudo, tandem perdoluit; vir es.* — *parem*] eadem significatione, qua Propert. 1, 1, 32: *Sitis et in tuto semper amore pares*, «bene consociati», ac rursus 1, 5, 2.

15. 16. *Nec*] «Nec si aliquando certo ac vero dolore affectus ero,

Si certus intrarit dolor.
Et tu, quicunque es felicior atque meo nunc
Superbus incedis malo,
Sis pecore et multa dives tellure licebit
Tibique Pactolus fluat,
Nec te Pythagorae fallant arcana renati.
Formaque vincas Nirea,
Eheu translatos alio maerebis amores:
Ast ego vicissim risero.

17. *Et tu* BbSTc. omnes Bentleii «praeter unum ex recentioribus», C et Bentleius: *At tu* Pott. 9. 43, 44., Aldus, LtFM. Ut nos. J.) — 22. *nerea* BT. — 23. *Heu heu* bST,F, *Eheu eheu* B.

constantia mea, id est, firmum meum propositum te relinquendi, cedet tuae pulchritudini *semel offensae*, id est, quae semel mihi invisa facta erit.» («Nec si aliquando dolore motus certum firmumque cepero consilium, constantia mea vincetur formae tuae, in qua semel offenderim, venustate.» Regel.) — *offensae*] «in qua propter perfidiam tuam *semel (ein für allemal, una volta per sempre,* in perpetuum) offenderim.» Cic. pro Cluent. 58: *etiamsi is invidiosus aut multis offensus videatur.* pro Sest. 58: *cui nos offensi invisique fuerimus.* (Bentleii speciosam sed haud necessariam coniecturam *offensi* doctissime defendit Axtius.) — *Si certus intrarit dolor*] «si indignatio certa me penetrarit penitusque in omni sensu implicata insederit; nam nunc quidem res in eo est, ut rursus ignoscere tibi meque tecum reconciliare possim.» Mire alii explicant: «etsi certus dolor, sincera poenitentia te penetrarit.» Sed *si* non significat *etsi*.

17–24. *Et tu*] «Tu quoque rivalis.» Sic Codd. Epod. 17, 45. *At* reiiciendum propter v. 24. *Ast*; contra recte Catull. 8, 44. (vide ad v. 41.) Tib. 1, 2, 88: *At tu, qui laetus rides mala nostra, caveto Mox tibi: non unus saeviet usque deus.* Id. 1, 5, 69: *At tu, qui potior nunc es, mea fata timeto. — Sis – – licebit*] Sic Sat. 2, 2, 59: *licebit Ille repotia – – celebret.* Prosae or. scriptores tempore praesenti utuntur, *licet. — Pactolus*] Lydiae fluvius aurifer, ut Tagus, Hebrus, Padus, Ganges. Plin. H. N. 33, 4. — «Sis licet alter Croesus.» — *arcana*] «fidis ac probatis tantum discipulis, *τοῖς ἔσω*, tradita.» — *renati*] Significat *μετεμψύχωσιν*. Cf. Od. 1, 28, 10. — *Nirea*] Iliad. *β*, 673: *Νιρεύς, ὃς κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθεν Τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ' ἀμύμονα Πηλείωνα.* Vid. Od. 3, 20, 15. — *vicissim*] «ut tu, felicior rivalis, me nunc derides.»

CARMEN XVI.

Altera iam teritur bellis civilibus aetas,

XVI. Inscr. volg. *Ad populum Romanum.* — *Rei publicae deflet fortunam* Bc. — Om. T.

XVI. Videtur hoc carmen compositum sub initium belli Perusini a. u. c. 713., cum contentione civili inter L. Antonium cos. et Caesarem Octavianum paucis mensibus post funestam illam aciem Philippensem sub ipsis Urbis moenibus erumpente rerum Romanarum condicio cum in Urbe tum in tota fere Italia deploranda ac desperatissima esset. Cfr. Kirchner Quaest. Horat. p. 22. Certe huiusmodi consilium patrium solum relinquendi tali cum libertatis sensu melioribus civibus dare vix poterat, postquam Maecenatis et Octaviani amicitiae sese applicavit. Male igitur alii referunt ad initium ultimi inter Octavianum et Antonium belli a. u. c. 722., quam falsissimam opinionem nuper a quodam recoctam optimis argumentis usus refutavit Franke. Liberrima autem indignatione accensus vehementer, ne dicam iuveniliter, in bellorum intestinorum scelera invehitur eorumque calamitates deplorat. Magnopere vero fallitur Monich, cui nescio quae amara εἰρωνεία per totum carmen dominari visa est. Quod autem in hoc carmine civibus libertatis amantibus consilium impertit, eius exemplar fortasse habuit M. Sertorii propositum. Plutarch. Sert. 9: *(ὁ Σερτώριος) ἔρωτα θαυμαστὸν ἔσχεν οἰκῆσαι τὰς (Μακάρων) νήσους καὶ ζῆν ἐν ἡσυχίᾳ τυραννίδος ἀπαλλαγεὶς καὶ πολέμων ἁπάντων.* Acron ad v. 42: *Ad insulas fortunatas Salustius in Historia dicit victum voluisse ire Sertorium.* (a. u. c. 673., quo C. Annius Luscus proscriptos et in iis Sertorium Hispania expulit.) Servius ad Aen. 5, 735: *quas (μακάρων νήσους) ait Salustius inclitas esse Homeri carminibus.* (Od. δ, 563 sqq. Hes. Ἔ. κ. Ἡ. 170 sq.)

1. 2. *Altera*] «Altera iam aetas inde a Sulla (a. u. c. 666.) agitur inter bella domestica.» Noli explicare cum Vossio: *Schon das zweite Geschlecht wird verheert durch Bürgerbefehdung*; cum v. *terere* addita temporis significatione molestae aut frustra consumptae diuturnitatis dumtaxat notionem habeat, non vastationis atque excidii. — *Suis*] Propert. 2, 15, 45: *Nec totiens propriis circum oppugnata triumphis Lassa foret crines solvere Roma suos.* 3, 13, 60: *Frangitur ipsa suis Roma superba bonis.* Manil. 1, 910: *Imperiumque suis conflixit viribus ipsum.* Id. 4, 43: *Romamque suismet Pugnantem membris.* Liv. in Praef.: *Res — — ut iam magnitudine laboret sua.* Similem Senecae locum excerpsit Lactant. Inst. 7, 15, 14. Augustinus de C. D. 18, 45: *Roma late orbi terrarum imperans tamquam se ipsam ferre non valens, sua se quodammodo magnitudine fregerat.* — Noli explicare cum Baxtero: «*Et ipsa* posuit ad emphasin; si-

Suis et ipsa Roma viribus ruit:
Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi
Minacis aut Etrusca Porsenae manus,
Aemula nec virtus Capuae nec Spartacus acer
Novisque rebus infidelis Allobrox,
Nec fera caerulea domuit Germania pube

2. *perit* Pottierii 4, 13. — 4. *porsennae* B. — 6. *Novisve* Bentl. coni.

gnificat enim nil praeter ipsam Romam stare;» cum simpliciter sit: «atque Roma suis ipsius viribus intemperanter usa ad interitum vergit.»

3-6. *Marsi*] Bellum dicit Marsicum s. sociale gestum a. u. c. 663–666. — *Porsenae*] regis Clusini, qui a. u. c. 246. Romam obsidione pressit, ad deditionem adegit atque agrorum parte tertia adempta infirmam neque tamen regibus subiectam civitatem reliquit. (De fabuloso illo apud Clusium monumento Porsenae, de quo Varronis narrationem excerpsit Plinius H. N. 36, 13, 4., optime disputavit Letronne in *Annal. dell' Instit. arch.* 1829. p. 391.) — *(Porsena* una *n* etiam Silius 8, 389. 478. 10, 483.; duplici Virg. Aen. 8, 646.) — *Capua, altera* illa *Roma* (Cic. Phil. 12, 3.), cum post stragem Cannensem (a. u. c. 538.) *luxurians longa felicitate atque indulgentia fortunae* (Liv. 23, 2.) imperium totius Italiae affectasset (Liv. 23, 6.), ad praefecturae Romanae formam redacta est a. u. c. 543. — Cic. de lege agr. 2, 32: Maiores *tres solum urbes in terris omnibus, Karthaginem, Corinthum, Capuam statuerunt posse imperii gravitatem ac nomen sustinere.* (Campanorum ipsorum cum nullae partes fuerint in bello Spartacio, satis imperite nonnemo Spartacum propter Capuam, Capuam propter Spartacum memorari et utrumque nomen artissime iungendum esse contendit.) — *Spartacus*] gladiator Thrax, fugitivorum dux, acerrimum cum Romanis bellum gessit a. u. c. 681–683. — Quae de *Allobrogibus*, Galliae populo Rhodani a lacu Lemano ad Isaram usque accola, dicit, neutiquam referri debent ad illud tempus, quo hostes Romanorum tandem a. u. c. 633. a. Q. Fabio Maximo Allobrogico et Cn. Domitio Aenobarbo domiti sunt; id quod non patiuntur vv. (in) *novis rebus* (ablat., non dativ.); sed ad coniurationem Catilinariam a. u. c. 691., in qua tentati a P. Lentulo Sura eorum legati *diu in incerto habuere, quidnam consili caperent*, antequam totam rem Q. Fabio Sangae aperirent. (Sal. Catil. 41.) Deinde *C. Pomptinius - - ortum repente bellum Allobrogum atque hac scelerata coniuratione* (Catilinaria) *excitatum proeliis fregit eosque domuit, qui lacessierant.* Cic. de prov. cons. 13. — Ceterum nota vv. 5–8. bis *nec - que* pro *nec - neque* vel *neque - aut* vel *neque - ue*; exempla sunt apud Iohns. Arist. 2. p. 62. Wagner Quaestt. Virg. 36. pag. 575. Cfr. etiam Heinrich ad Iuven. p. 460. et imprimis Hertzberg Comm. in Prop. p. 82.

7–10. *Germania*] Cimbros et Teutonos dicit devictos tandem a C. Mario et Q. Catulo a. u. c. 653. Cfr. Plut. Mar. 11. de Teutonis et

Parentibusque abominatus Hannibal,
Impia perdemus devoti sanguinis aetas,
Ferisque rursus occupabitur solum.
Barbarus heu cineres insistet victor et Urbem
Eques sonante verberabit ungula,

8. *Parentibusve* Bentleius coni. — *abominandus* Pottierii 1, 2, 3, 22.

Cimbris: *μάλιστα μὲν εἰκάζοντο Γερμανικὰ γένη -- εἶναι τοῖς μεγέθεσι τῶν σωμάτων καὶ τῇ χαροπότητι τῶν ὀμμάτων.* Tacit. Germ. 4: *habitus - corporum -- idem: omnibus truces et caerulei oculi, rutilae comae, magna corpora.* Iuvenal. 13, 164: *Caerula quis stupuit Germani lumina, flavam Caesariem?* Manil. 4, 794: *Teque feris dignam tantum, Germania, matrem.* Ferum reapse aspectum praebet Germani caput ex Traiani tempore in *Museo Chiaram.* II. T. XLVII. — *Parentibus*] «maioribus nostris per Urbis seculum sextum.» Matres filios iam amissos lugentes si significare voluisset (ut opinantur nonnulli), utique *ἐπιθέτῳ* aliquo hanc sententiam declarasset. — *abominatus*] h. l. passive, ut Liv. 31, 12: *abominati semimares.* Od. 1, 1, 24: *bellaque matribus Detestata.* — *devoti sanguinis*] «ea fatali condicione nati, ut et ipsi devoti simus exitio et destinati ad patriam perdendam.» — *rursus*] ut ante Romulum. Tibull. 2, 5, 25: *Sed tunc pascebant herbosa Palatia vaccae.*

11–14. *Barbarus*] Qualis, non definitur. Cum enim ex nostra sententia carmen referatur ad a. u. c. 713. vel 714., per se intelligitur verbis *Barbarus - - victor* non Dacos et Aegyptios (Od. 3, 6, 14.), Antonii copias auxiliares, significari. — *cineres insistet*] Eadem constr. Ter. Eun. 2, 3, 3: *quam insistam viam?* Virg. Aen. 6, 563: *scelestum insistere limen.* Apul. Met. 2, 21. p. 143. O.: *Insistebat lapidem.* — *Urbem*] «solum, quo Urbs steterat.» — *Eques* cet.] «equitatus hostilis ferociter urbem pervagabitur.» Isaiae 17, 2: *Derelictae urbes Aroër gregibus* (dativ.) *erunt, et requiescent ibi; et non erit, qui exterreat.* Ezechiel 26, 11: *Ungulis equorum suorum conculcabit omnes plateas tuas, populum tuum gladio caedet, et statuae tuae nobiles in terram corruent.* Ovid. ex Pont. 1, 2, 111: *Nec male compositos - - Bistonii cineres ungula pulset equi. (Ungula* pro equo etiam Sat. 1, 1, 111. «Quia in pedibus et ungula velocitas equi est, ponitur pro toto equo.» Burmann. ad Virg. Ge. 3, 116. Ad v. *verberabit* cfr. Senecam Troad. 13. de Amazonibus: *Ripam catervis Ponticam viduis ferit.) — Quaeque carent*] «Quae nunc sacro in sepulchro alte defossa, subducta ac defensa sunt a sole ventisque, qui ea dissipare possent cet.» — *ossa Quirini*] «Sic dicit, quasi Romulus sepultus sit, non ad caelum raptus aut discerptus a senatoribus; nam Varro post Rostra fuisse sepulchrum Romuli dicit.» Porphyr. (Comm. Cruq.: «*pro Rostris - -*, ubi etiam in huius rei memoriam duos leones fuisse erectos constat.») Referri eodem videtur obscurus locus Festi Fr. p. 177. M. 185. L.: *Niger lapis in Comitio locum funestum significat, ut ali* (sic), *Romuli morti destinatum* (cetera manca sunt). Appropinquante iam

Quaeque carent ventis et solibus ossa Quirini,
Nefas videre! dissipabit insolens.
Forte quid expediat communiter aut melior pars
Malis carere quaeritis laboribus:

14. *videri* bT, Pottierii plerique, C (non BSc). — 15. *quod* superscr. *i* S; *quid expediat? Communiter - - laboribus?* Fea: *Forte (quod expediat!) communiter* Rutgersius prob. Bentleio.

periculo Urbi aeternae Claudianus de Bello Getico 100: *Procul arceat altus Iuppiter, ut delubra Numae sedemque Quirini Barbaries oculis saltem temerare profanis Possit et arcanum tanti deprendere regni.* Non tamen inter arcana illa *pignora* imperii Romani erat Quirini sepulchrum. Lege Servium ad Virg. Aen. 7, 188. — Cum autem Quirinus species sit atque exemplar *(der ideale Repräsentant)* populi Romani, non solum de ipso Quirino cogitandum videtur, sed etiam de aliis civibus, quorum ossa in Urbis excidio atque eversione ventis ac solis radiis expositum iri praevidet. Eadem imago aeque terribilis fuit Orientalibus. Ieremiae 8, 1: *In illo tempore, ait dominus, eicient ossa regum Iuda et ossa principum eius et ossa sacerdotum - - de sepulchris suis et expandent ea ad solem et lunam et omnem militiam caeli, quae dilexerunt et quibus servierunt.* Baruch 2, 24: *Statuisti verba tua, - - ut transferrentur ossa regum nostrorum et ossa patrum nostrorum de loco suo; et ecce proiecta sunt in calore solis et in gelu noctis.* — *Nefas videre*] Pseudophocyl. 94: *Μὴ τύμβον φθιμένου ἀνορύξῃς, μήτ' ἀθέατα λείξῃς ἠελίῳ καὶ δαιμόνιον χόλον ὄρσῃς.* — *Nefas* autem *videre*, non *ossa*, ut volt Mitscherlich, sed horum profanam dissipationem.

15. 16. *Forte*] Ut saepissime propositiones condicionales a poëtis efferuntur sine particula *si*, sic h. l. *forte* positum est pro prosae or. *si forte*. Hoc igitur dicit: «Si forte vos universi vel saltem melior (honestior ac dignitatis amantior) vestrum pars cupitis liberare vos a funestis illis malis, quibus nunc laborat res publica, ac si quaeritis, quodnam tandem consilium quodque inceptum eo ducat, hoc potissimum propositum tenetote.» *Quid expediat carere* est, «quid conferat sive adiumento sit ad carendum laboribus, ad mala nostra amovenda.» — Alii exposuerunt: «*Forte* (fortasse) aliquod facinus generosum nos tantis ex malis *expediat*;» alii: «*Communiter aut pars melior carere malis laboribus* (id est, propter probitatem dignior, quae iis careat,) *quaeritis, quid forte* (fortasse) *expediat?*» (Hand Turs. II. p. 740.) Sed *melior* illa significatione «magis idoneus, aptior» vix construi potest cum verbo, quod dicunt, intransitivo; recte cum transitivo. Pers. 4, 16: *Anticyras melior sorbere meracas.* Val. Flacc. 1, 424: *Oraque Thessalico melior contundere freno.* Nec temere in Horatio agnoscam *forte* simpliciter pro *fortasse* usurpatum. Rutgersii rationem sic interpretatur Bentleius: «Quod bene vertat, quod bonum felix faustumque sit!» Sed hac significatione v. *expedire* nunquam usi sunt Latini. — Ceterum post v. *laboribus* colon ponendum, ut vv. 15. 16. sint *ἐν προτάσει, ἀπό-*

Nulla sit hac potior sententia, Phocaeorum
Velut profugit exsecrata civitas
Agros atque Lares patrios habitandaque fana
Apris reliquit et rapacibus lupis,
Ire pedes quocunque ferent, quocunque per undas
Notus vocabit aut protervus Africus.
Sic placet? an melius quis habet suadere? — Secunda

19. *proprios* Aldus contra Codd. meos et Ed. Ven. 1481. (Oberlinus et Pottierius, qui servarunt *proprios*, de suis Codd. tacent; nec quidquam de hac var. Bentleius.) — 21. *ferunt* bSTc, Lt (non B, C, Bentl., FM).

δοσις Nulla sit hac potior sententia (quam) *Ire, ἐν παρενθέσει Phocaeorum - - lupis.*

17-22. *Nulla sit*] Poëtico impulsu concitatus, ut per se intelligitur, non serio hoc melioribus civibus dat consilium Horatius. Monendum tamen erat propter nuperum quendam interpretem. — *Phocaeorum*] Cum a. ante Chr. 534. ab Harpago, Cyri duce, gravissima obsidione premerentur, concesso unius diei ad deliberandum de rebus suis spatio, eos commune mutandi soli patrii consilium cepisse, ante autem quam patria cederent, publicis exsecrationibus iuramentoque, ne quis remaneret neu quis prius reverteretur, quam massa ferri, quam mari immersissent, in eius superficie apparuisset, sanxisse seque obstrinxisse Herodotus 1, 165. tradit. Hinc Callim. Fragm. 209: *Φωκαίων μέχρις κε μένῃ μέγας εἰν ἁλὶ μύδρος.* Cfr. Schol. in Sophocl. Antig. 264. Suidas in *Φωκαέων ἀρά.* Ed. Gaisf. III. p. 626. Simile Epidamniorum facinus refert Diodorus Fragm. Vatic. p. 19. Dind., nec vero longe distat Aristidis iusiurandum: *ὥρκισε - τοὺς Ἕλληνας καὶ ὤμοσεν ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων μύδρους ἐμβαλὼν ἐπὶ ταῖς ἁραῖς εἰς τὴν θάλατταν.* Plut. Arist. 25. Cfr. etiam Flor. 3, 10: Helvetiis *sacramentum fuit, ne redirent.* Livius 31, 17: *Id se facinus* (sese invicem occidendi) *perpetraturos, praeeuntibus* EXSECRABILE *carmen sacerdotibus, iure iurando adacti* (Abydeni). — *exsecrata*] signif. formae mediae, «cum se diris devovisset.» Herod. l. l. *ἐποιήσαντο ἰσχυρὰς κατάρας.* Noli iungere cum Porphyrione: «*exsecrata agros atque Lares patrios, profugit*;» sed *profugit agros*, ut Colum. 1, 3: *ut - - propter iniurias vicinorum sedes suas profugerint.* — *patrios*] *ποιητικώτερον* est quam *proprios*, cuius lectionis omnino exigua videtur auctoritas. — *pedes q. f.*] Cf. Od. 3, 11, 49. — *protervus*] Cf. Od. 1, 26, 2: *protervis - ventis.* Virg. Aen. 1, 536: *procacibus Austris.*

23. 24. *Sic placet?*] «Ex formula sollemni; cum enim consulebant, sic loquebantur: «Placetne?» «Quid fieri placet?» et in decernendo placere senatui vel non placere.» BENTL. Cui contra dicit Ed. Leidensis; sed manifesto contionem alloqui se fingit poëta. — *Secunda - - alite*] «*αἰσίῳ ὄρνιθι*, bono omine propter ipsum hoc tam generosum consilium oblato.»

Ratem occupare quid moramur alite?
Sed iuremus in haec: Simul imis saxa renarint
Vadis levata, ne redire sit nefas;
Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
Padus Matina laverit cacumina,
In mare seu celsus procurrerit Apenninus,
Novaque monstra iunxerit libidine
Mirus amor, iuvet ut tigres subsidere cervis,

25. *uideremus* T. — *renarent* T. — 27. *lintea* om. T. — 29. *proruperit* F ex Codd. (Nostri, Bentleii, Pottierii *procurrerit.)*

25-28. «Sed priusquam classem conscendamus, in haec verba iuremus: Tum demum redire Romam nobis liceat, cum saxa ab imo maris fundo rursus emerserint.» — *saxa*] proprium fuisset *massa ferri*, *μύδρος σιδήρεος*. Herodot. 1. 1. — Fundus harum comparationum *ἀπὸ τοῦ ἀδυνάτου* est Achillis iuramentum Iliad. *α*, 234., item Archilochi Fr. 69. Bergk p. 482: *μηδεὶς ἔθ' ὑμῶν εἰσορῶν θαυμαζέτω, Μηδ' ἴν' ἂν δελφῖσι θῆρες ἀνταμείψωνται νομὸν Ἐνάλιον καί σφιν θαλάσσης ἠχέεντα κύματα Φίλτερ' ἠπείρου γένηται, τοῖσι δ' ἠλύγιον ὄρος.* (Alias huiusmodi comparationes reperies etiam apud Theocr. 1, 132. Virg. Ecl. 1, 60. Ovid. Trist. 1, 8, 1., quas omnes Ovidii ibid. versu 5. complecti possumus: *Omnia naturae praepostera legibus ibunt.)* Ceterum iuvenili ardore abreptus nimis fortasse in his imaginibus cumulandis luxuriatus est poëta. — *Matina - cacumina*] Matinus mons sive promontorium in Apulia, prope radices Gargani montis, hodie *Matinata*. Cfr. Od. 1, 28, 3. Od. 4, 2, 27. Lucan. 9, 184: *et calidi lucent buxeta Matini*, ubi verss. praecedd. memoratur *Apulus, - - simul et Garganus.* Alii male Calabriae montem esse opinati sunt. Cfr. Romanelli *Topografia* II. p. 209 seqq.

29-34. *In mare*] «Si Apenninus mons mediam Italiam dividens subito maris promontorium factus erit.» — *Proruperit* rectius dixeris de flumine, *procurrerit* de monte. Ovid. Fast. 4, 449: *Terra tribus scopulis vastum procurrit in aequor Trinacris.* Tacit. Agric. 11: *procurrentibus in diversa terris.* Longus 2, 25: *ἄκρας ἐπεμβαινούσης τῷ πελάγει.* «Se praecipitaverit» cum aliis nos explicare non possumus. Tu cfr. Lucani 4, 405: *Et tepidum in molles Zephyros excurrit Iader.* 8, 538: *Perfida qua tellus Casiis excurrit arenis.* — *Nova - - libidine*] «si inauditae ac portentosae libidines iunxerint animalia disparia, id quod veluti monstrum esset procurandum.» — *subsidere*] «iniri se cupiant a cervis.» Cfr. Lucret. 4, 1191. Aristoph. Pac. v. 1075. Hierocles vates: *Οὐ γάρ πω τοῦτ' ἐστὶ φίλον μακάρεσσι θεοῖσιν, Φυλόπιδος λῆξαι, πρίν κεν λύκος οἶν ὑμεναιοῖ.* Sic *succedere* apud Gratium v. 164. de coitu canis Hyrcanae cum tigride: *Tunc et mansuetis tuto ferus errat adulter In stabulis ultroque gravem succedere tigrim Ausa canis maiore*

Adulteretur et columba miluo,
Credula nec ravos timeant armenta leones,
Ametque salsa levis hircus aequora.
Haec, et quae poterunt reditus abscindere dulces.
Eamus omnis exsecrata civitas,
Aut pars indocili melior grege; mollis et exspes
Inominata perprimat cubilia!

V. 32. deest suo loco in B et legitur post v. 39. — 33. *ravos* B, quattuor Blandinii, Cruquius et Bentleius: *flavos* bSTc, «maior pars Codd.» Bentleii, tFMJ, *saevos γν*, Pottierii tertius, *fulvos* Lamb.

tulit de sanguine fetum. — Credula] «summa iam fiducia praedita propter leonum mansuetudinem.» — *ravos*] «oculis ravis et atrociter fulgentibus.» Varro R. R. 2, 2. docet arietes esse debere *ravis oculis*, Cap. 9. canem *nigrantibus aut ravis*. Alii interpretati sunt de pellis colore, ut est apud Eurip. Herc. fur. 360: *λέοντος, Πυρσοῦ - - θηρός*. Cfr. Od. 3, 27, 3: *Rava - lupa*. Horatius videtur expressisse Homericum (Od. λ, 611.) *χαροποί τε λέοντες*. Gloss. Philox. *ravus, χαροπός*. Firmat hanc lect. Cod. antiquiss. B. Aliorum *flavos* h. l. otiosum est nec satis *κύριον* pro *fulvos*. (Virg. Aen. 2, 722.) Alii, qui non magis v. *ravos* intelligebant, substituerunt *saevos*, ut C2dd. Leid. — *levis*] «levis *(λεῖος)* factus instar piscis, cum natura villosus sit.» Dictum est per *πρόληψιν*.

35 - 40. *Haec - - exsecrata*] «His votis cum exsecratione conceptis.» Vv. *exsecrata civitas* cum vi repetita sunt ex v. 18. — *indocili - grege*] «volgo imperito, cui persuaderi nequit melius esse relinquere patriam quam servitutem servire; hic grex (contemptim) effeminatus et propter animum abiectum omni spe meliore destitutus desidem atque infaustam vitam agat.» — Summae pigritiae notio inest in vv. *perprimat cubilia*, «somniculosi homines perpetuo ea premant domique desideant.» (proprie *durchlagern; «Fortbrüten auf dem Polster.»* Voss.) — *tollite*] ut Epp. 1, 12, 3: *Tolle querelas*; «pellite», ut ex Gloss. habent Codd. aliquot. Archiloch. Fr. 8, 9. Schn.: *ἀλλὰ τάχιστα Τλῆτε γυναικεῖον πένθος ἀπωσάμενοι*. — Felicissime autem gloriosae huius fugae celeritatem ipsis numeris tam volubilibus expressit poëta. — *praeter - volate*] «celerrime praeternavigate Etrusci maris litora, ut perveniatis in Oceanum Atlanticum.» De solito earum navium cursu, quae Gallias et Hispanias petentes praetervehebant *ruinas Et desolatae moenia foeda Cosae, - - signatum ab Hercule portum* (sive Cosanum) et portum Lunensem *(Carrara)* vide Rutilii Itinerarium 1, 285.

41 - 42. *circumvagus*] ut Ovid. Met. 15, 739: *circumfluus amnis*. Haerent interpretes in vv. distinctione, cum alii habeant 1) nostram, quae hoc significat: *«Nos manet Oceanus circumvagus, ἀψόῤῥοος, πάντα κυκλῶν*, qui ex prisca hominum opinione totum terrarum orbem circumfluit; (ut Aeschyl. Prom. 138: *Τοῦ περὶ πᾶσάν θ' εἱλισσομένου Χθόν' ἀκοιμήτῳ ῥεύ-*

Vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum
Etrusca praeter et volate litora.
Nos manet Oceanus circumvagus: arva, beata
Petamus arva divites et insulas,
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis
Et imputata floret usque vinea,
Germinat et nunquam fallentis termes olivae,
Suamque pulla ficus ornat arborem,

39. *est animus* «Excerpta Bodleiana CCCC. annorum» apud Bentleium. — 41. *circumvagus arva beata: Petamus arva* Bentleius.

ματι - - Ὠκεανοῦ. Catull. 64, 30: *Oceanusque pater, totum qui amplectitur orbem*; et aeque absolute Rutil. 1, 56: *Qua circumfusus fluctuat Oceanus.)* illa, quae nostis, *beata arva, τὰς μακάρων νήσους, petamus.*» 2) alii: *circumvagus arva: beata Petamus arva.* 3) alii denique: *circumvagus arva beata: Petamus arva.* Sed per se intelligitur, insulas circumflui Oceano: et *ἀναφορὰ* nostra «*arva, beata petamus arva* (illa)» vere lyrica est. Vide Virg. Aen. 7, 586. 587. — *beata - arva*] Virg. Aen. 6, 638: *Devenere locos laetos et amoena vireta Fortunatorum nemorum sedesque beatas.* — *divites et insulas*] additur per *ἐπεξήγησιν.* De Orcadibus insulis interpretatur Comm. Cruq., rectius plerique de Canariis. Fundus *μύθου* est Hesiodi locus ad v. 63. exscriptus. Antiquorum de beatorum insulis opiniones optime, mox in easdem migraturus, exposuit C. O. Müller in Parentalibus Guilielmi IV. Gottingae 1837. Locus imprimis memorandus est in Socratico illo Axiocho 371. E. — Schol. Plat. pag. 934. Ed. nostrae: *Πτολεμαῖος - - ἐν δ' Γεωγραφουμένων φησὶ τὰς μακάρων νήσους ἓξ τὸν ἀριθμὸν εἶναι ἐν τῇ ἐντὸς Λιβύῃ κατὰ τὸ Ἀτλαντικὸν πέλαγος.* Pomponius Mela 3, 10: *Fortunatae insulae abundant sua sponte genitis et subinde aliis super aliis innascentibus nihil sollicitos alunt, beatius quam aliae urbes excultae.* Ceterum sic iam prisci Aegyptii Inferos suos in ultimum Occidentem removerant.

43-48. *Reddit ubi* cet.] «ubi sine agricultura terra ex se quotannis effert fruges.» *Reddit* tamen ita quoque suam significationem retinet: «profert frumentum quasi debitum humano generi.» — Pro *Cererem* Meineke scripsit *cererem*, quo per *μετωνυμίαν* frumentum intelligendum esse clarius significaret. Cfr. Quintil. 8, 6, 24. Rarius in hoc genere Pallas ponitur et pro olea et pro oleo. Ovid. Am. 2, 16, 8. Heroid. 19, 44. Trist. 4, 5, 4: *Ut vigil infusa Pallade flamma solet.* — *inarata*] De *Γαβίοις* Aeschylus Fragm. 484. Dind.: *ἵν' οὔτ' ἄροτρον οὔτε γατόμος Τέμνει δίκελλ' ἀρουραν, ἀλλ' αὐτόσποροι Γύαι φέρουσι βίοτον ἄφθονον βροτοῖς.* — *imputata*] «nunquam vinitoris falce tacta floret uvasque fert.» Cfr. Virg. Ecl. 4, 29. — *termes*] «ramus oleae cum bacis dominum nunquam fallit vel frigore vel siccitate ustus.» — *Suam - - arborem*] *den Mutterstamm.* Voss. «Ficus,

Mella cava manant ex ilice, montibus altis
Levis crepante lympha desilit pede.
Illic iniussae veniunt ad mulctra capellae,
Refertque tenta grex amicus ubera;
Nec vespertinus circumgemit ursus ovile,

48. *lympha*] «Codd. aliquot (etiam T) *Nympha.*» Bentl. — 51. *ovili* T,F. (Ceteri mei, etiam B, *ovile.)*

quae sponte et sine insitione aut cultura nascuntur, durae esse solent et fatuae ac cito decidere; ibi, inquit, tales (non insitivae) nascuntur, ut etiam pullae ornent suam arborem nec decidant, antequam sint maturae.» Comm. Cruq. — *pulla*] simpliciter significat «maturam.» Philostrat. Imagg. 1, 31: *σῦκα μέλανα ὀπῷ λειβόμενα.* Cfr. de ficuum insitione Cato R. R. 42. Colum. 5, 11, 7. — *Mella*] Orta est fabula a melle apum nemorensium. Colum. 9, 2. — *Levis* cet.] «maxima cum celeritate defluit de montibus.» — *pede*] Propterea quod *currunt* aquae, *pedes* iis tribuunt poëtae. Lucret. 5, 272. rursusque 6, 637: (aqua) *super terras redit agmine dulci, Qua via secta semel liquido pede detulit undas.* Virg. Cul. 17: *Castaliaeque sonans liquido pede labitur unda.* Comparat Marcilius Reg. 3, 18, 41: *φωνὴ τῶν ποδῶν τοῦ ὑετοῦ.* — «Eleganter ipso versu susurrum aquae desilientis imitatus est.» Comm. Cruq.

50. 51. *tenta*] «lacte turgida.» Cf. Virg. Ecl. 4, 21. — *grex amicus*] «libenter pastorum commodis inserviens iisque propterea carus.» — *vespertinus*] adiectivum temporis pro adverbio. Cic. pro Mil. 13: *nocturnis canibus.* Virg. Ge. 3, 537: *Non lupus insidias explorat ovilia circum Nec gregibus nocturnus obambulat.* Nemesianus Cyneg. 324: *prata Nocturnis calcata feris.* — *circumgemit*] «raucum suum sonum edit circumvagans ovilia.» Sic et leo *gemere* dicitur a Valer. Flacco 3, 737. Cfr. etiam Virg. Aen. 7, 15: *gemitus iraeque leonum.* De ursorum voce Virg. Aen. 7, 18. usurpavit v. *saevire*, Claudian. de Mallii Cons. 298. *rudere*, volgatus interpres Isaiae 59, 11. *rugire*; verbum proprium *uncare* vel *ungare* fuisse dicunt Glossographi de vocibus animalium. — *ovile*] Haec lectio firmatur a nostris Codd. praeter T. Verba cum praep. *circum* composita plerumque regunt accusativum. *(Ovili* dictum esset, ut Ovid. Met. 4, 360: *iuveni - circumfunditur.* Liv. 9, 28: *aedificia - - circumiecta muris.* Id. 37, 54: *quae - circumiacent Europae.)*

52. *alta*] Cum *alta* (profunda) sit humus, absunt etiam viperae, quae amant loca saxosa, arida, cavernosa. *Alta* simul significat solum esse fertilissimum. Hom. Il. σ, 550: *τέμενος βαθυλήϊον.* Aesch. Prom. 652. Dind. Ox.: *βαθὺν Λειμῶνα.* Sept. adv. Th. 306: *βαθύχθον' αἶαν.* Eurip. Androm. 636: *πολλάκις δέ τοι Ξηρὰ βαθεῖαν γῆν ἐνίκησε σπορά.* Alii *alta* male explicant «excelsa, montuosa.» Nostram qui interpretationem reiiciet, forsitan acquiescat in Iahniana, ut v. *alta* artissime iungatur cum v. *intumescit* sitque adeo pro adverbio

Neque intumescit alta viperis humus.
Pluraque felices mirabimur: ut neque largis
Aquosus Eurus arva radat imbribus,
Pinguia nec siccis urantur semina glebis. 55
Utrumque rege temperante caelitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus.

52. *Nec* bSTc, LCt et Bentleius. (Deest hic v. in B.) — Sine sufficiente auctoritate Fea vv. sic collocavit: 56, 61, 62, 57-60, 63.

alte intumescit. — intumescit] ut Lucan. 8, 370: *ubi terra tumebit*, id est, excelsior erit et montuosa; sic hoc quoque loco: «se extollit, *sich erhebt, s' innalza.*» Nolim certe explicare «non alit viperas veneno tumidas;» sed refero ad serpentium reptationem, qua alternatim sese attollunt atque incurvant raptimque extendunt, adeo ut praesertim ex longinquo spectanti, ubi est horum reptilium celeriter se motantium multitudo, solum ipsum se in altum levare atque intumescere videatur; id quod saepe ipse vidi, amoenissima, viperas si exceperis, Italiae prata ripasque rivorum semper solitarius perambulans. — Ad rem ipsam cfr. Virg. Ge. 2, 153: *Nec rapit immensos orbes per humum neque tanto Squameus in spiram tractu se colligit anguis.*

53-56. *mirabimur: ut*] Cfr. Od. 3, 4, 13-16. — *Aquosus*] Eurus etiam magis quam Auster imbres affert. Caton. Dir. 38: *Eurus agat mixtam fulva caligine nubem.* Lucan. 1, 219: *Et madidis Eurі resolutae flatibus Alpes.* Cfr. Voss *myth. Br.* I. p. 263. — *arva radat*] «diluat atque provolvat in torrentes ac flumina.» Lucret. 5, 257: *ripas radentia flumina rodunt.* — *Pinguia*] «fecundo succo turgida.» — *urantur*] Anth. Pal. II. p. 845. de Prota in beatas insulas transvecta: *Οὐ χειμὼν λυπεῖ σ', οὐ καῦμ' οὐ νοῦσος ἐνοχλεῖ· - - ζώεις γὰρ ἀμέμπτως Λύγαῖς ἐν καθαραῖσιν Ὀλύμπου πλησίον ὄντος* (quae quidem nova videtur imago). — *temperante*] «benigne ita moderante, ut nec nimii ac noxii cadant imbres neque solis aestus segetes torreat.» Fundus *φαντασίας* est Odyss. δ, 566. in Elysio: *Οὐ νιφετός, οὔτ' ἄρ χειμὼν πολύς, οὔτε ποτ' ὄμβρος, Ἀλλ' αἰεὶ Ζεφύροιο λιγὺ πνείοντας ἀήτας Ὠκεανὸς ἀνίησιν ἀναψύχειν ἀνθρώπους.* — De transpositionibus, quas nonnulli hic facere voluerunt, recte ita disputat Iahnius: «Poëta primum eas insularum illarum dotes, quae terra ipsa continentur, vv. 43-52. descripsit, deinde res, quae extrinsecus veniunt, subiunxit. Terra ipsa nihil in se continet, quod aut agris aut incolis et gregibus noceat, neque extrinsecus mala veniunt. Etenim agros neque nimiae pluviae vexant nec siccitas exurit, incolae a peregrinis dolosis non turbantur, pecudes denique nullis contagiis laborant. Igitur neque hominibus neque gregibus quidquam timendum est.»

57-69. *Non huc*] «Intactae adhuc sunt insulae illae beatae a nautarum omnis generis commercio, adeoque innocentiae plenae; itaque nos quoque ibi tuti erimus a vitiis, quae illi ubicunque ponunt

Neque impudica Colchis intulit pedem;
Non huc Sidonii torserunt cornua nautae
Laboriosa nec cohors Ulixei.
Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
Gregem aestuosa torret impotentia.

61. *austri* B, Pottierii 4, 7, 8. — 62. *impotentia* T.

vestigia secum afferre solent.» Cuius quidem rei exempla poëtica affert, navem Argo, qua vecta est Medea, abiecto pudore externum virum secuta, mercatores Phoenicios, Ulixem. — *Sidonii*] Iam Homerus Od. *o*, 449: *Φοίνικες πολυπαίπαλοι*. — *cornua*] «Non cornua antennarum *(die Rahen)* illis insulis obverterunt, non ibi appulerunt litori.» Ovid. Met. 11, 476: *Cornuaque in summa locat arbore.*

61. 62. *astri - aestuosa - impotentia*] Pestilentiae subiicit eius causam, *impotentem*, vehementem (Od. 3, 30, 3.), Sirii aestum, quo grex torretur. In omnibus Codd. hi vv. ordine, quo nos eos exhibemus, leguntur, ita cohaerentibus sententiis: «puri a vitiorum contagio illic vivunt homines, securi a pestilentiae contagio greges;» in quo quid reprehensione dignum sit, equidem non video. Nihilominus varie eos transposuerunt, quod ipsum erroris evidens signum est. Etenim Criticus in Misc. Obss. II. pag. 381. post v. 52. Vossius post v. 50., Fea et Hofmann Peerlkamp post v. 56. eos statuerunt collocandos.

63-66. *Iuppiter*] «Itaque», inquit, «cum nulla ibi sint scelera, nullae pestes, piis illam tamquam separatam a sceleratis sedem destinavit Iuppiter, ex quo auream aetatem in aeream, mox hanc in ferream, in deterius semper mutavit.» Tres aetates hic memorat, argentea praetermissa, duas tantum Virg. Ge. 1, 125. Cfr. Hesiod. O. et D. 167. de heroibus: *Τοῖς δὲ δίχ' ἀνθρώπων βίοτον καὶ ἤθε' ὀπάσσας Ζεὺς Κρονίδης κατέναισσε πατὴρ ἐς πείρατα γαίης. Καὶ τοὶ μὲν ναίουσιν ἀκήδεα θυμὸν ἔχοντες Ἐν μακάρων νήσοισι παρ' Ὠκεανὸν βαθυδίνην, Ὄλβιοι ἥρωες, τοῖσιν μελιηδέα καρπὸν Τρὶς ἔτεος θάλλοντα φέρει ζείδωρος ἄρουρα.* — *inquinavit*] «ἐμίανεν, adulteravit, in deterius metallum mutavit.» — *Aere, dehinc*] In hac repetitione (firmata etiam a Comm. Cruq.), ut in illa v. 41., inest color Lucretianus, quem poëtam singulariter adamarat Horatius. Cfr. Lib. 3, 12: *Omnia nos itidem depascimur aurea dicta, Aurea, perpetua semper dignissima vita.* 5, 948: *proluvie larga lavere humida saxa, Humida saxa super viridi stillantia musco.* Sed eandem *ἀναφοράν*, ut consentaneum erat, usurpavit iam Homerica poësis in significandis rebus, quibus propter qualemcunque causam mens poëtae immoratur, ut Iliad. *β*, 671: *Νιρεύς*, ter. Odyss. *α*, 22: *Ἀλλ' ὁ μὲν Αἰθίοπας μετεκίαθε τηλόθ' ἐόντας, Αἰθίοπας, τοὶ δίχθὰ δεδαίαται, ἔσχατοι ἀνδρῶν.* Sic Theocr. 13, 60. 61: *ἠγενέος - λῖς, ὠμοφάγος λῖς.* (*Dehinc* bisyllabum, ut A. P. 444. Virg. Ge. 3, 467. et alibi.) Haec autem lectio refert animum commotum, quo poëta intueatur generis humani de-

Iuppiter illa piae secrevit litora genti,
Ut inquinavit aere tempus aureum;
Aere, dehinc ferro duravit secula, quorum
Piis secunda vate me datur fuga.

63. *sacravit* ξ, tres Torrentii. — 65. *Aere, dehinc* BbTc, LCt, Bentleius, F: *Aerea dehinc* S,γχμνω, Pottierii 2, 3, 23, item MJ. — *quorum*] *quo nunc* dubitanter proposuit Bentleius.

pravationem, et est veluti tristis querimonia per ἀσύνδετον interiecta. Altera *aerea dehinc* (monosyll.), ad quam repetunt ex praecedd. *ut*, meram exhibet narrationem, eamque admodum frigidam. (Defendit Regel: «Anaphora illa, quae perplacet Orellio, nimiam quandam v. *aere* vim addere videtur, eoque molestior est, quod prius *aere* ab alio verbo regitur ac posterius. Facile autem fieri potuit, ut librarii, qui bisyllabum esse putarent v. *dehinc*, metro consulere sibi viderentur, cum praegressum *aere* hic repeterent.») Variatio autem vv. *inquinavit aere* – – *aere duravit* nihil omnino habet offensionis. — *ferro duravit*] «ex ferro procudit, ferrea reddidit.» — *quorum*] «Cuius ferreae aetatis *fuga*, modus, quo longe ab his sordibus remoti vitam innoxiam ac vere beatam adispiscantur, qui in tanta morum corruptione pii manserunt, iis offertur me auctore et suasore, tamquam vate divino (*μάντει*, non: «poëta»), per hoc carmen ipsum.» Alii construunt: *quorum piis*, id est, «iis, qui pii adhuc sunt in his ferreis seculis, fuga datur;» id quod minus placet, cum vix Latinum sit *pii huius seculi*, quod prope Christianum habet colorem. — Post copiosam autem illam insularum beatarum τοποθεσίαν consentaneum erat, ut, quemadmodum fit in elegiis, primariam totius carminis sententiam brevi repeteret poëta; quod cum parum intellexisset Editor Leidensis, suo more duos ultimos vv. delendos censuit.

CARMEN XVII.

Iam iam efficaci do manus scientiae,
Supplex et oro regna per Proserpinae,
Per et Dianae non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium

XVII. Inscr. volg. *Ad Canidiam.* — *Fingit se Canidiae veneficiis superatum. allegoricos deprecatur ut sibi parcat* Bc. — Om. T. (Vv. 1-52 in B desunt.)

XVII. Rursus salsissime irridet Canidiam (Gratidiam) sagam atque semet ipsum artibus eius magicis petitum et saevis cruciatibus ab ea affectum fingens, ut sibi iam satis perdomito tandem parcat, supplex inimicam orat et obsecrat. Reliqua carminis scena per se clara est. Recte autem Doeringius refutavit Mitscherlichium, qui Varum (Epod. 5.) hic loqui opinatus est usque ad v. 52. «Nam», inquit, «ut nihil de v. 39: *sive mendaci lyra Voles sonari* dicam, quomodo ridiculus ille senex Varus vv. 42-44. se cum Stesichoro comparare potuit?» cet. «Omnium epodorum novissimus mihi videtur esse, scriptus a. circiter 724.» Franke. Item Walckenaer I. p. 168: *dernière.* Sane prius compositus est Epod. 5. et Sat. 1, 8. (Grotefend et Walckenaer a. 715., Kirchner a. 722., Weichert a. 729. Tempus ipsum utique incertum est.)

1-5. *do manus*] Dant manus proprie, qui manus suas victori praebent vinciendas; hinc est «cedere et fateri se inferiorem esse.» Cfr. Lucret. 2, 1041: *Dede manus; aut si falsum est, accingere contra.* Etiam in pedestri oratione. Cic. ad Att. 2, 22: *aiebat illum primo sane diu multa contra, ad extremum autem manus dedisse.* — *non movenda*] «non laedenda neque irritanda», ἀκίνητα, translatione ab iis desumpta, qui profano modo simulacra deorum loco suo movent vel etiam deiiciunt. (Schol. Plat. Theaet. pag. 900 b, 14: *ὅτι μὴ δεῖ ἕδη μηδὲ βωμοὺς κινεῖν ἢ τάφους ἢ ὄρους.)* — Proserpina et Diana (Hecate) potissimum memorantur, quia sunt numina Inferorum ac magarum, unde praeerant sacris magicis. Cfr. etiam A. P. 454. — Quomodo Bothius in *Per atque* haerere et *Per teque* proponere potuerit, vix intelligitur. — *carminum*] Ovid. Am. 2, 1, 23: *Carmina sanguineae deducunt cornua Lunae Et revocant niveos Solis euntis equos.* — *Refixa*] Sunt quasi fixae in caelo stellae (Plin. H. N. 2, 8: *Sidera, quae affixa diximus mundo.)*; devocando igitur *refiguntur*, efficiunt sagae, ut decidant de caelo. Virg. Aen. 5, 527: *caelo ceu saepe refixa Transcurrunt crinemque volantia sidera ducunt.* Deteriorem lectionem *defixa* qui praeferunt, interpretantur vel «affixa caelo,» vel «δεδεμένα, incantamentis ligata.»

6. 7. *vocibus - sacris*] «carminibus magicis.» — *Citumque retro solve*] «ita

Refixa caelo devocare sidera,
Canidia, parce vocibus tandem sacris
Citumque retro solve, solve turbinem.
Movit nepotem Telephus Nereïum,
In quem superbus ordinarat agmina
Mysorum et in quem tela acuta torserat.
Unxere matres Iliae addictum feris
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem,

5. *Defixa* b, *βγδμξ*, sex Pottierii. (Ut nos, BTc,*κλω*, Codd. Blandinii.) — 7. *volve volve* de Aurati coni. L. *(solve* semel T.) — 11. *Luxere* Bc,*γξ*, pr. *κ*, var. lect. *μ* et *χ* alter, Bentleius. (Ut nos, bT, *βδλμ,χ* duo, Codd. Bland.)

solve celeris turbinis rotationem, ut contraria fiat priori, adeoque eo cruciatu, quem mihi attulit prior eius conversio, me iam liberet.» «Scilicet ut citissime agitatus *(citus)* rhombus per licia attracta et advoluta incantatos vi magica ligabat et vinciebat, ita idem retro actus per licia remissa et revoluta eos vi magica solvebat. -- Hinc *retro carmen agere* dixit Val. Flacc. 1, 782: *iamiam exorabile retro Carmen agens, neque enim ante leves niger avehit umbras Portitor; et cunctae (vinctae* Iacobs) *primis stant faucibus Orci.*» Doering. — *turbinem*] «rhombum magicum.» Vid. Interpr. ad Theocrit. 2, 30: *Χ' ὡς δινεῖθ' ὅδε ῥόμβος ὁ χάλκεος, ἐξ Ἀφροδίτας Ὣς κεῖνος δινοῖτο ποθ' ἁμετέρῃσι θύρῃσιν.* Prop. 3, 6, 26: *Staminea rhombi ducitur ille rota.* Lucan. 6, 455: *Quos non concordia mixti Alligat ulla tori blandaeque potentia formae, Traxerunt torti magica vertigine fili* Thessalides. Cfr. Meineke Fragm. Com. I. p. 452.

8-10. *Movit* cet.] «Ecce tibi», inquit, «indulgentiae, qua heroës in hostes usi sunt veniamque iis concesserunt, illustria quaedam exempla.» — *Telephus*] Mysorum rex ab Achille, quem armis et manu facta prohibere conatus erat, ne ad Troiam oppugnandam veniret, volneratus, cum consulto oraculo responsum tulisset, volnus ab Achille illatum alio medicamento sanari non posse quam ferrugine cuspidis hastae Peliacae (responderat enim Apollo: *ὁ τρώσας καὶ ἰάσεται*), illum oravit, ut eius rei sibi copia fieret, et impetravit. Propert. 2, 1, 63: *Mysus et Haemonia iuvenis qua cuspide volnus Senserat, hac ipsa cuspide sensit opem.* Hygin. F. 101. — *nepotem Nereïum*] natum ex Thetide, Nerei filia.

11-18. *Unxere*] (Iliad. *σ*, 350: Patroclum mortuum *καὶ τότε δὴ λοῦσάν τε καὶ ἤλειψαν λίπ' ἐλαίῳ.* Ennius: *Tarcuïni corpus bona femina lavit et unxit.)* Magis poëtam decebat unam luctus partem commemorare quam generali verbo uti; neque propterea, quod Homerus Iliad. *ω*, 777. non narrat Hectoris corpus a matronis Troianis unctum esse, praeferendum erat v. *luxere* cum Bentleio qui, cum hanc lectionem eximio acumine defenderet, hoc tamen non cogitavit, quod recte contra monuit Bothius: «Ad *lugendum* non opus erat precibus.» Idem valet de Ed. Leid. *Planxere.* — *addictum*] «destinatum ab Achille

Postquam relictis moenibus rex procidit
Heu pervicacis ad pedes Achilleï.
Setosa duris exuere pellibus
Laboriosi remiges Ulixeï
Volente Circa membra; tunc mens et sonus
Relapsus atque notus in voltus honor.
Dedi satis superque poenarum tibi,
Amata nautis multum et institoribus.
Fugit iuventas et verecundus color
Reliquit ossa pelle amicta lurida;

17. *Circe* bTc, Bentleii omnes praeter corr. *β*, LCt. (Ut nos, B, Pottierii 3, 7, 8., Valerius Probus p. 1446. P.) — 18. *Relatus* Bbc, LC. (Ut nos, T, *βz* «cum quinque aliis Bentleii, qui cum Torr. praetulit, Pott. sex, FMJ.) — 19. *tibi, O Amata* malebat Bentleius. — 22. *ossa* BbTc cum ceteris Codd. notis, LCtF: *ora* Bentl. coni. et M. — *amictus* B, *κν*, *amictas χ*. *(Amictus* amplexus est Cuningh. sic: *Reliquit* (me), *ossa pelle amictus* (sum) *lurida.)*

Priami precibus tandem exorato.» Illud minatur Il. *ψ*, 182: *Ἕκτορα δ' οὔτι λώσω Πριαμίδην πυρὶ δαπτέμεν, ἀλλὰ κύνεσσιν.* — *homicidam*] hic cum laude de viro forti, qui multos in proeliis occiderit. Il. *α*, 242: *εὖτ' ἂν πολλοὶ ὑφ' Ἕκτορος ἀνδροφόνοιο Θνήσκοντες πίπτωσι.* Theocr. 17, 53: *λαοφόνον Διομήδεα.* — *procidit*] Il. *ω*, 510: *Κλαῖ' ἀδινά, προπάροιθε ποδῶν Ἀχιλῆος ἑλυσθείς.* — *Heu*] «Ad animum respiciens procidentis Priami ad pedes Achillis ob indignitatem facti hoc dicit.» Schol. Refertur igitur ad totam sententiam, non ad unum voc. *pervicacis*, id est, «qui alias tam pervicax erat, tunc vero Priami preces exaudivit.» — *Laboriosi*] Cfr. Ep. 16, 60. — *Volente Circa*] Vid. Odyss. *κ*, 388 sqq. — *sonus*] «vox humana.» — *Relapsus*] «paullatim iis ultro rediit.» *Relatus* esset «externa vi reductus.» Cfr. Bentley. — *notus - - honor*] «pristina formae humanae pulchritudo et dignitas.» Etenim l. l. v. 395: *Ἄνδρες δ' ἂψ ἐγένοντο νεώτεροι ἢ πάρος ἦσαν Καὶ πολὺ καλλίονες καὶ μείζονες εἰσοράασθαι.* Hac significatione usurpatur etiam in num. plur. Virg. Aen. 1, 591: *laetos oculis afflarat honores*, ubi statim additur *decus.*

19–26. *satis superque*] Conf. Epod. 1, 31. — *multum*] «vehementer ac diu.» Cfr. Hand Turs. III. p. 669. — *institoribus*] Od. 3, 6, 30. Sunt ii praesertim, qui puellis mundum muliebrem vendunt. — *verecundus*] «rubicundus, qualis inest in adolescentibus, color discessit a me, ita ut nihil mihi remaneat praeter ossa amicta cute pallida.» Moschus 4, 2: *τὸ πρὶν δέ τοι οὐκ ἔτ' ἔρευθος Σώζετ' ἐπὶ ῥεθέεσσι.* — *lurida*] «*fahlgelb.*» Voss. Plaut. Capt. 4, 2, 25: *Macesco, consenesco et tabesco miser; Ossa atque pellis sum miser macritudine.* Nimis ad vivum rem resecuit Bentleius contendens dici non posse: *rubicundus color*

Tuis capillus albus est odoribus:
Nullum ab labore me reclinat otium;
Urget diem nox et dies noctem, neque est
Levare tenta spiritu praecordia.
Ergo negatum vincor ut credam miser,
Sabella pectus increpare carmina
Caputque Marsa dissilire nenia.
Quid amplius vis? O mare, o terra, ardeo.
Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore, nec Sicana fervida
Virens in Aetna flamma; tu, donec cinis

24. *a* Bbc,LCt, Bentleius. (Ut nos, T, *β* «cum duobus aliis».) — 25. *Urguet* T. — 30. *mare et terra* BbT,LCtJ. (Correxit ex Acrone «et edito et manuscripto» Bentl.) — 33. *Virens* BTc, *βϱ*, sex Pottierii, LCt: *Urens* b, Codd. Bentleii praeter *βϱ*, Pott. ceteri, *Furens* cum Pulm. uno, Bersmanni altero, aliquot Torr. Bentl. (Ut nos, J.) — *tua* - - *Calet* Bentl. (Ut nos, BbTc, nisi quod b: *tum* pro *tu.*)

reliquit ossa, quippe quae rubra non essent. — *capillus*] «tua veneficia mihi canitiem attulerunt.» Theocr. 2, 89: *Ἔρρευν δ' ἐκ κεφαλᾶς πᾶσαι τρίχες, αὐτὰ δὲ λοιπὰ Ὄστ' ἔγ' ἦς καὶ δέρμα.* *Odores* vocat sacra magica, quod in eis multa aromata urantur ac suffimenta fiant. — *reclinat*] «velut in toro iacentem relaxat, recreat.» — *Urget*] «Nec die neque noctu quietem reperire iam queo.» — *neque est*] *οὐδ' ἔστιν, οὐδ' ἔξεστιν.* «Distenta mihi sunt anhelitu praecordia neque ea respirando levare possum.»

27-29. *vincor*] «Experimento doctus cogor nunc id credere, quod antea praefracte negaram.» — *Sabella*] Sat. 1, 9, 29. Sabellae anus pro sagis habebantur. — *pectus increpare*] «formularum magicarum vehementi murmure ac terriculis intimos sensus percellere.» — *nenia*] carmen maleficum; Marsi autem erant harioli et incantatores maxime serpentium. Solin. 2, 27. Ovid. Fast. 6, 142. A. A. 2, 102: *Mixtaque cum magicis nenia Marsa sonis.* Conf. Epod. 5, 76. — *dissilire*] «veluti dirumpi; acerrimis doloribus vexari atque amentia affici.» Angues magicis carminibus proprie *rumpuntur, dissiliunt, diffinduntur.* Virg. Ecl. 8, 71. Ovid. Med. Fac. 39: *Nec mediae Marsis finduntur cantibus angues.* Am. 2, 1, 25. Met. 7, 203: (Medea) *Vipereas rumpo verbis et carmine fauces.* Hic tamen ita vix accipi potest, sed est «vehementissimos capitis dolores pati.»

30-33. *O mare*] Plaut. Trinum. 4, 3, 63: *Mare, terra, caelum, di vostram fidem!* Ter. Adelph. 5, 3, 4: *O caelum, o terra, o maria Neptuni!* Est quotidiani sermonis exclamatio in re horrenda. — *o terra*] Misere languet lectio rursus a Iahnio recepta *et terra.* — *delib. Hercules Nessi cruore*] Cf. Epod. 3, 17 sq. Nessi Centauri imagines vide in Gerhard *Vaseng.* II. T. CXVII. CXVIII. — *Virens*] Lambinus inter-

Iniuriosis aridus ventis ferar,
Cales venenis officina Colchicis.
Quae finis aut quod me manet stipendium?
Effare; iussas cum fide poenas luam,
Paratus expiare, seu poposceris

38. *Paratus, expiare si poposceris Centum iuvencis, sive mendaci lyra Voles sonare, Tu pudica, tu pia* malebat Bentleius in Add. (*sonare* scilicet $\varkappa$, χ duo, pr. β, et aliquot Pottierii.)

pretatur «perpetuam, acrem, non languescentem.» Contra dicit Bentleius, *furens* praeferens: «Non autem, si aetas, translatione a vernis floribus sumpta, *virere* belle dicitur, idcirco etiam *flamma*, quae toto genere dispar est.» Hofman Peerlkamp *virens*, quod verum putat, explicat «fulgens», comparans Plaut. Menaechm. 5, 2, 76: *Viden tu illi oculos virere? Ut viridis exoritur colos Ex temporibus atque fronte!* Verum rectior interpretatio est de flammae sulfureae, qualem exhalat Aetna, colore inter gilvum viridem et caeruleum medio. Reliquae duae lectiones partim mero errori debentur *(urens)*, partim interpolationi *(furens)*; pro qua afferunt Lucret. 2, 594: *Eximiis vero furit ignibus impetus Aetnae* et Virgil. Aen. 4, 670: *flammaeque furentes*. Ac nemo negat per se hoc recte dici; verum obstat auctoritas Codd. antiquiss., quibus utique obtemperare satius duxi. Ceterum construe: *Sicana flamma virens ardet in Aetna fervida*, etsi Schol. iungunt: *in Sicana Aetna*.

33-36. *donec cinis* cet.] «Continuo exercens artes tuas magicas, tamquam si ipsa esses officina venenorum semper calens igni, quo ea praeparentur, me conficere non desines, donec cinis meus in ventos dispergatur.» — *Iniuriosis*] quia haec summa iniuria et contumelia est, cineres in ventos spargi. — *Quae finis*] Hoc sensu saepe usurpant gen. femin. Cic. de Legg. 2, 22, 55: *quae finis funestae familiae*. Atticus apud Cic. ad Att. 9, 10, 4: *quae enim finis peregrinationis?* — *Colchicis*] «Medeae venenorum simillimis.» Od. 2, 13, 8. — *stipendium*] vocabulum est medium, ut *praemium, merces*; h. l. igitur «multa, poena», non, ut alii volunt, «opus poenae loco iniunctum.»

38 - 40. *expiare*] «poena a te constituta patienter subeunda luere peccata mea, sive poposceris, ut ἑκατόμβην pro piaculo offeram cet.» *Expiare centum iuvencis* etsi per se rectum est, tamen propter consensum Codd. antiquiss. reiiciendum esse videbatur. — *mendaci lyra*] Dedita opera hic ab εἰρωνείᾳ leviter ac prope occulte discessit, ut in illis v. 20: *Amata* cet. Nimirum *mendaci lyra* ambigue significat et quae ante (Epod. 5.) mentita erat in infamanda Canidia et quae mentietur eam laudando. — *sonari*] Ut ἠχεῖν (Soph. Trach. 865. Theocr. 2, 36: τὸ χαλκίον ὡς τάχος ἄχει. Pseudanacr. 1, 4.), apud poëtas transitive (Tib. 1, 3, 60. Ovid. Met. 10, 205: *te carmina nostra sonabunt)*, et passive, ut hic. — *Tu pudica*] «hasce laudes tibi tribuam atque ad caelum te efferam.»

Centum iuvencos, sive mendaci lyra
Voles sonari: Tu pudica, tu proba
Perambulabis astra sidus aureum.
Infamis Helenae Castor offensus vicem
Fraterque magni Castoris, victi prece,
Adempta vati reddidere lumina.

39. *iuvencis* e var. lect. Cod. Battel. *(ω)* Bentl. — 42. *vicem* ex uno Mechlin. Torrentii Bentleius: *vice* BbTc, Bentleii omnes, LCtFMJ. (Ut nos, Dillenburger.) — 44. *reddere* T.

Similiter Catull. 42, 19: «*Moecha putida, redde codicillos.*» — — *Sed nil proficimus, nihil movetur. Mutanda est ratio modusque vobis, Si quid proficere amplius potestis: «Pudica et proba, redde codicillos.*» Nec tamen imitatus est Horatius Catullum.

42 - 44. *Infamis*] Quam ut minus castam infamarat Stesichorus (a. Chr. 630 - 555.) *Ἰλίου πέρσει*, carmine lyricoepico. Postea, ut narrant (cfr. Plato Phaedr. pag. 243. A. Isocrat. Hel. Enc. §. 64. Pausanias 3, 19, 13. Dio Chr. 11. p. 187. Emp.) ob id delictum occaecatus *ἐγκώμιον* Helenae composuit pluribus hymnis constans, in quo *παλινῳδίαν* cecinit his inter alios versiculis: *Οὐκ ἔστ' ἔτυμος λόγος οὗτος· Οὐδ' ἔβας ἐν νηυσὶν ἐϋσσέλμοις, Οὐδ' ἵκεο πέργαμα Τροίας.* Schneidew. Del. p. 330. Bergk Lyr. pag. 641. Finxit autem a Paride Helenae tantum imaginem *(εἴδωλον)* Lacedaemone Troiam abductam esse. Cfr. Geelium de Stesichori Palinodia in Museo Rhenano 1838. I. p. 8. Ex Horatii loco liquet poëtam apostrophe ad Dioscuros facta precatum esse, ut sibi ignoscerent, quae in eorum sororem commisisset. Ad clementiam flexi cum essent, visum ille recuperavit. Ceterum Plato, Isocrates, Dio Chrysostomus, Pausanias Helenae ipsi soli Stesichori et excaecationem et sanationem tribuunt. Cfr. Estré Hor. Pr. pag. 30. — *vicem*] Sic Bentleium secutus scripsi cum Cod. Mechliniensi apud Torrentium et uno Feae. Cfr. Zumpt Gramm. Lat. §. 453. Cum nobis non crediderint Bernhardy, Regel, Iahn, addenda sunt exempla. Plaut. Trucul. v. 455: *Quae in nos illosque, ea omnia tibi dicis, Dinarche, Et nostram et illorum vicem.* Rud. 3, 5, 34: *Vos respondetote istinc istarum vicem.* Cic. ad Fam. 4, 9, 2: *nostram vicem ultus est ipse sese.* Sulpicius ad Cic. Fam. 4, 5: *An illius vicem, credo, doles?* D. Brutus Fam. 11, 19: *meam et vestram vicem timeam necesse est.* Tacit. Hist. 1, 29: *imperii vicem doleo.* Apul. Met. 9, 14: *ut - eius vicem - - ingemiscerem.* Similiter Graeci. Simonid. Amorg. 7, 103. Schneidew. Bergk 6. p. 506: *Ἀνὴρ δ' ὅταν μάλιστα θυμηδεῖν δοκῇ Κατ' οἶκον ἢ θεοῦ μοῖραν ἢ ἀνθρώπου χάριν κτλ.* Est: «sororis nomine, pro sorore sua.» Plerique ex usu posterioris Latinitatis (Minuc. Fel. 40: *omnium nostrum vice gaudeo.*) ablativum accusativo substituerunt. Minime vero teretioribus auribus placere potest nimis similis utriusque versiculi exitus *vice, prece.*

Et tu, potes nam, solve me dementia,
O nec paternis obsoleta sordibus,
Neque in sepulcris pauperum prudens anus
Novendiales dissipare pulveres.
Tibi hospitale pectus et purae manus,
Tuusque venter Pactumeius, et tuo

47. *Nec* B,LCtF (non bTc). — 48. *Novendialis* B. — 50. *pactumq; eius* T, *partumeius* Pottierii quinque, LtFJ. (Ut nos, Bc, item b, sed hic in rasura, Blandin., «ex nostris omnes praeter Cod. et notae et aetatis sequioris Petrensem *(μ)*» Bentl., Pottierii plerique, Aldus, C, Bentleius, M.)

45. 46. *potes nam*] Exempla huius formulae in precibus usitatae praebent Interpretes ad Val. Flacc. 1, 13: *Versam proles tua pandet Idumen (Namque potest).* Agathias Anthol. Palat. I. p. 211: *Ἀλλά, θεά, δύνασαι γάρ, ἢ ἠβητῆρά με τεῦξον κτλ. — O nec paternis*] Canidiae sordidos parentes obiicit. — *obsoleta*] «inquinata, deformata», ut sunt res vetustate absumptae. Cic. pro Sestio 28: Virtus - - *neque alienis unquam sordibus obsolescit.* Ex adulterio eam natam, ut volunt Schol., significare nequit.

47. 48. *sepulcris pauperum*] «Nam divitum sepulcra suis erant custodibus curae.» Schol. Horum custodum mentionem facit Manetho 6, 534: *νεκυοστόλοι - Ἢ φρουροὶ νεκύων τύμβοις ἔνι ναιετάοντες.* Cfr. Inscr. meas Lat. N. 4366 sqq. — *prudens*] etiam de malis artibus. Iuven. 3, 86: Graeculi *adulandi gens prudentissima.* — *Novendiales dissipare*] «eruere e sepulcris ad usum sacrorum tuorum cineres recens conditos ac tantum non tepidos, quippe qui ad praestigias magicas efficaciores sint quam diu repositi.» Ovid. Her. 6, 90: *Certaque de tepidis colligit ossa rogis.* Lucan. 6, 530: *ardentiaque ossa E mediis rapit illa rogis.* Cum autem usui illi nefando vivos incantandi adhiberentur, necessario *dissipabantur*, in pulverem comminuebantur. Ceterum triplex exstat interpretatio v. *Novendiales*, ita ut, cum hic iustorum mortuis faciendorum dies ab aliis scriptoribus nusquam memoretur, optione inter has opus sit: 1) «Novendiale dicitur sacrificium, quod mortuo fit nona die, qua sepultus est.» Porphyr. 2) «Apud antiquos moris fuit, ut triduo corpus defuncti iaceret domi, et post triduum rogo imponeretur; item post triduum cinis in urnam condebatur et tumulo mandabatur; ideo dixit novendiales pulveres, id est, cineres recentes.» Comm. Cruq. 3) «Apud maiores, ubi (al. ubicunque) quis fuisset exstinctus, ad domum suam referebatur; - - et illic septem erat diebus, octavo incendebatur, nono sepeliebatur: unde Horatius *Novendiales* cet.» Servius ad Aen. 5, 64. Commentat. Cruquii rationem recte, ut videtur, probat Torrentius. Conf. Apul. Metam. 9, 31: *Iamque nono die rite completis apud tumulum sollemnibus.* Donatus ad Terent. Phorm. 1, 1, 16: *In nuptiis etiam septimus dies instaurationem voti habet, ut in funere nonus dies, quo parentalia concluduntur.* Conf.

Cruore rubros obstetrix pannos lavit,
Utcunque fortis exsilis puerpera.
Quid obseratis auribus fundis preces?
Non saxa nudis surdiora navitis
Neptunus alto tundit hibernus salo.
Inultus ut tu riseris Cotyttia
Volgata, sacrum liberi Cupidinis,

56. *inultus et tu* T (non Bbc). — *cocytia* BbT (non c). — 57. *sacra* Pottierii libri, quattuor (3, 7, 9, 15.) exceptis. *(socrum* T.)

Becker *Gallus* (ed. alt.) III. pag. 295 sq.

49 – 52. *hospitale*] «clemens ac mite.» — *purae manus*] a sanguine. — *Tuusque venter*] «tuus partus et filius.» «Nam hoc nomen Pactumeius est nomen suppositicii, quem sibi filium esse dicebat; supra enim (Epod. 5, 5.) suppositicii partus ipsam ream fecit. *Venter* autem hic pro partu ponitur.» Comm. Cruq. Quamquam concedendum est Bentleio, v. *uterus* hac significatione usitatius esse. Ovid. Met. 6, 492: *uteri pars est haec septima nostri.* Atque *Pactumeius* re vera nomen est Romanum. Sic *P. Pactumeius* est in Inscriptione apud Furlanettum *Iscriz. d' Este* p. 46. Et gens Pactumeia sub imperatoribus fecunda fuit consulum suffectorum: *Q. Pactumeius Fronto* a. post Chr. 80. *Pactumeius Clemens* a. 138. *T. Pactumeius Magnus* a. 183. Cfr. Fasti Consular. Bait. a. 832. 935. Grut. 846, 8. Cardinali *Diplomi* pag. 490. — Cogitandum autem h. l. de homine ridiculo vel sordido. — Nimis contra insulsa, certe apud Horatium, altera est lectio *partumeius*, «uterus, qui partum quasi meiit, id est, qui facillime parit.» — *Utcunque* cet.] «Quotiescunque e lecto surgis robusta scilicet puerpera, reapse peperisti nec obstetrix juvit te ad decipiendos homines lavans pannos alio quam tuo cruore infectos.» Hoc rursus significat simulatos eius esse partus ad dona atque herediates a moechis captandas, quibus persuasisset subditivos hos liberos ab ipsis genitos esse.

54 – 57. *Non saxa*] «Naufragorum et opibus spoliatorum lamenta non curant surda saxa.» — *Neptunus*] «Mare procellosum verberat fluctibus cautes.» Tibull. 2, 4, 9. — *Inultus ut tu*] Supplicis prece superbe reiecta, saga illico in acerbissimam indignationem erumpit, cuius formula utitur haud rara *ut* cum interrog., ut Sat. 2, 5, 48: *Utne tegam spurco Damae latus?* Liv. 4, 2, 12: *Illine ut impune – – concitent finitima bella?*, ubi Gronov. et Drak. alia exempla collegerunt. Refertur autem ad rem quam propter indignitatem fieri non posse vel potuisse, fieri non debere vel debuisse, ut h. l., stomachabundi pronuntiamus. — *Cotyttia*] Virg. Catal. 5, 19: *Non me vocabis pulchra per Cotyttia Ad feriatos fascinos.* Strabo 10. p. 721. B. Iuven. 2, 91 sq. «Impune tu ut evolgaris atque irriseris orgia illa, quae celebrantur a feminis solis, uno tan-

Et Esquilini pontifex venefici
Impune ut Urbem nomine impleris meo?
Quid proderat ditasse Pelignas anus,
Velociusve miscuisse toxicum?
Sed tardiora fata te votis manent:
Ingrata misero vita ducenda est in hoc,
Novis ut usque suppetas laboribus.
Optat quietem Pelopis infidi pater,

58. *Exquilini* F. — 59. *Inpune* T. — 60. *proderit* bT, Pott. omnes praeter tertium, LCtF. (Ut nos, Bc, *γν*, pr. *κ*.) — 62. *Si tardiora fata te votis (devotis* corr. T) *manent?* bT, Pottierii omnes praeter sextum, LCtF. (Ut nos, Bc, pr. *κ*, alii.) — 64. *doloribus* T,LCt. (Ut nos, Bbc, *γ*.) — 65. *infidus νχ*, corr. *κλ*, LtF. (Ut nos, BbTc, ceteri Bentleii, qui restituit, M.)

tum praesente sacerdote, in honorem deae, quam Thraciae gentes Cotyn vel Cotytto appellant?» Cfr. Buttmann Mythol. II. p. 159. Lobeck Aglaoph. p. 1012. et 1017. Manetho 4, 59: *Ἦν δὲ Κύπρις μερόπων ὡροσκόπα φέγγεα λεύσῃ - - Τούτοις θηλειῶν πιστεύεται ὄργια κρυπτά· - - Ἔνθα φυγαρσενίης μυστήρια τεύχει' ἄπυστα.* — *liberi*] «omni pudicitiae lege soluti ac petulantissimi.»

58. 59. *pontifex*] Ut pontifices praesides atque arbitri omnium erant religionum, ita invidiose Canidia inimicum, qui arbiter fuerat venefícii ab ea in Esquiliis perpetrati (Cfr. Epod. 5. Sat. 1, 8.), eiusdem quasi *pontificem* appellat, ut Cic. pro Sestio 17. P. Clodium *stuprorum sacerdotem* ob Bonae Deae sacra polluta vocat. In Esquiliis autem antea sepeliebantur pauperes ac servi. — *nomine impleris meo*] «carminibus tuis famosis.»

60-64. *Quid proderat*] «Si te ulcisci non possum, quid prodest mihi larga mercede obtinuisse a sagis Pelignis, ut reconditas suas artes me docerent; quid iuvat me peritam esse venena miscendi efficacissima et praesentia, quae statim vel dementiam vel mortem afferant?» Peligni Marsis vicini ideoque venefici et ipsi habiti. — *Velocius*] solito. — *toxicum*] Italis *tosco*, pr. venenum *τόξοις* illitum. — *Sed* cet.] «Verumtamen diutius vives quam tute nunc optas; atque vita tibi misera producenda est ad hunc finem, ut semper sis expositus novis cruciatibus iisque perpetiendis sufficias.» — Alteram lectionem, utique multo languidiorem, etsi a Dillenburgero praelatam, *Si tardiora* sic explicant alii: «Quodsi diutius vitam extrahis quam tibi ipsi carum est, ideo fit, ut suppetas cet.» Alii iungunt cum praecedd.: «Quid proderat cet., si tardius morieris votis meis?» — «*In hoc, in id, in quid* significant rem, propter quam aliquid fiat.» Hand Turs. III. pag. 320., ubi exemplorum affatim. Est «ad hunc potissimum, immo unum finem,» efficacius aliquanto quam «propter hoc», ut explicant etiam Scholiastae. — *laboribus*] «aerumnis, quibus meis artibus magicis afficiere.»

Egens benignae Tantalus semper dapis,
Optat Prometheus obligatus aliti,
Optat supremo collocare Sisyphus
In monte saxum; sed vetant leges Iovis.
Voles modo altis desilire turribus,
Modo ense pectus Norico recludere,
Frustraque vincla gutturi nectes tuo,
Fastidiosa tristis aegrimonia.
Vectabor humeris tunc ego inimicis eques,
Meaeque terra cedet insolentiae.

67. *alite* B, Pott. sex. — 72. *innectes* BT, Bentleii plerique, Oberlini B, quattuor Pottierii. (Ut nos, bc, $\beta\xi$, Franequeranus.)

65 - 67. *infidi*] Catull. 64, 346: *periuri Pelopis*, quia in mare praecipitavit Myrtilum aurigam, cuius ope aemulos vicerat et Hippodamiam, Oenomai filiam, in matrimonium acceperat. Alteram lect. *infidus* explicant «qui deorum arcana consilia evolgavit,» ut Ovid. Am. 3, 12, 30: *Proditor in medio Tantalus amne sitit*; sed nata est ex accommodatione ad sequens voc. *(infidi* Cod. Franeq. a pr. m., a sec. *infidus*; itemque Pottierii 4 et 13.; ceteri, ut nos.) — *benignae - dapis*] «copiosae, affluentis, quae eum semper circumdat, sed frustra.» — *obligatus aliti*] «obnoxius aquilae ultrici, cuius morsus a se arcere non potest.» Quasi esset: «ita alligatus ad Caucasum, ut perpetuo expositus sit aquilae morsibus», accepisse videtur Voss vertens: *ausgespannt dem Adler*; verum *obligatus* prima significatione non est: «ex adverso ligatus», sed «obvolutus».

71 - 75. *ense - Norico*] Od. 1, 16, 9. — *recludere*] «aperire», ut Virg. Aen. 10, 604: *Tum latebras animae pectus mucrone recludit.* — *nectes*] Melius sic quam *innectes* scribi demonstrare conatus est Bentleius, propterea quod recte dicatur *nectere vincula gutturi* (Epp. 1, 19, 34.), non item *innectere vincula gutturi*. Etsi illud retinui, quia altera lectio facillime ex scriptura continua GUTTURINECTES oriri poterat, gravis tamen auctoritas Codd. meorum BT et Pottierii 3, 4, 8, 22. stat pro altera lectione, sicque Lucanus 2, 670: *Tunc placuit caesis innectere vincula silvis*, et translate Virg. Aen. 6, 609: *fraus innexa clienti.* — *Vectabor*] «Insidebo humeris tuis, tibi insultans.» Sic translate καθιππάζεσθαί τινος. Cfr. Plaut. Asin. 3, 3, 109: *Vehes pol hodie me; - - Sic isti superbi solent subdomari.* Lege Böttiger *kl. Schr.* I. p. 373. — *terra cedet*] «mihi tamquam deae; repellam humum.» Dis vestigium facientibus terra cedit, impar divinitatis ponderi. Ovid. A. A. 1, 559: (Bacchus) *e curru - - Desilit: imposito cessit arena pedi.* Hoc dicit Met. 2, 786: *Fugit et impressa tellurem reppulit hasta* (Minerva). Sententia est: «teque sic (quod nemo profecto exspectarat) per-

*

An quae movere cereas imagines,
Ut ipse nosti curiosus, et polo
Deripere lunam vocibus possim meis,
Possim crematos excitare mortuos
Desiderique temperare pocula,
Plorem artis in te nil agentis exitus?

77. *Ut et ipse* C. — *curiosus nosti* B. — 78. *Diripere* T. — *possum* unus (16.) Pottierii et Torrentius bis. (Mei ac Bentleii *possim* utrobique.) — 80. *poculum* bTc, LCtFJ. (Ut nos, B, γδκλνχ, var. lect. μ, Bentleius, M.) — 81. *nullum habentis exitum* L, *nil habentis exitus* unus Pottierii et Torr., *nil valentis exitum* Muretus; non ut volunt, Cod. Pulmanni. Habent *nil (nihil* T.) *agentis* BbTc. — *exitus* Bbc,t: *exitum* T,LC, Bentleius, FM. (Ut nos, J.)

domito omnia, quae in orbe terrarum sunt, flectent se invictae meae potentiae eamque cum stupore ultro agnoscent, cum, quasi triumphans, tibi inequitans incessero.» Alii explicant: «te mecum tollam in aërem;» id quod non inest in verbis poëtae. — *insolentiae*] «novis ausis, insolitis ac novis artibus, quibus ulciscar et deprimam inimicos omnes.» FORCELLINUS.

76-80. *cereas imagines*] Ut in Pharmaceutriis Theocriti 2, 28. et Virg. Ecl. 8, 80., pupae istae magicae adolescentes vel infideles vel nimis duros referunt, quos se defixuras et cupidis puellis conciliaturas simulabant sagae. Ovid. Her. 6, 91: *Devovet absentes simulacraque cerea figit Et miserum tenues in iecur urget acus.* — *curiosus*] «cum incredulus ex insidiis meas artes inspectabas.» — *polo Deripere lunam*] Vid. ad Epod. 5, 45 sq. — *excitare*] ab Inferis. Tibull. 1, 2, 47: *Haec cantu finditque solum Manesque sepulcris Elicit et tepido devocat ossa rogo.* — «An ego fortasse artes meas in te irritas manere queri debebo, ego, inquam, quae tamen maxima quaeque et prorsus inaudita efficere queam?» — *Desiderique temperare pocula*] «miscere pocula amatoria, φίλτρα.» Praefero num. pluralem maxime propter auctoritatem Cod. Bernensis omnium antiquissimi B. Singularis multorum (omnium, ut videtur, Pottierii) Codd. fluxit fortasse ex recordatione Epod. 5, 38: *Amoris - poculum.*

81. «*Plorem* (vanos, semper frustratos) *exitus artis* meae magicae, quae *in te* (accusat. «adversus te») *nil agit*, nullam vim habet?» Inanem s. nullum fuisse *exitum* inest in ipso v. *plorem*. *Agentis* (perficientis) per se clarum est nec commutandum cum gloss. *valentis, habentis. (Agere* et *habere* passim confunduntur, ut Ovid. Her. 16, 302. Met. 9, 107.) Quidam, nullo tamen exemplo innisi, v. *artis* pro genitivo verbi *plorem* habent: «propter artem omni efficacitate carentem.» Contrarium est Od. 4, 14, 38: *secundos reddidit exitus*, quibus opponitur *asper Exitus* apud Silium 5, 478 sq. Pluralem hic quoque praetuli propter Codd. antiquiss. auctoritatem.

BINDING SECT. OCT 24 1974

LL
H8113Ny.3

Horace
Q. Horatius Flaccus;
Baiter. Ed.5.
Vol.2.

DATE	NAME OF B